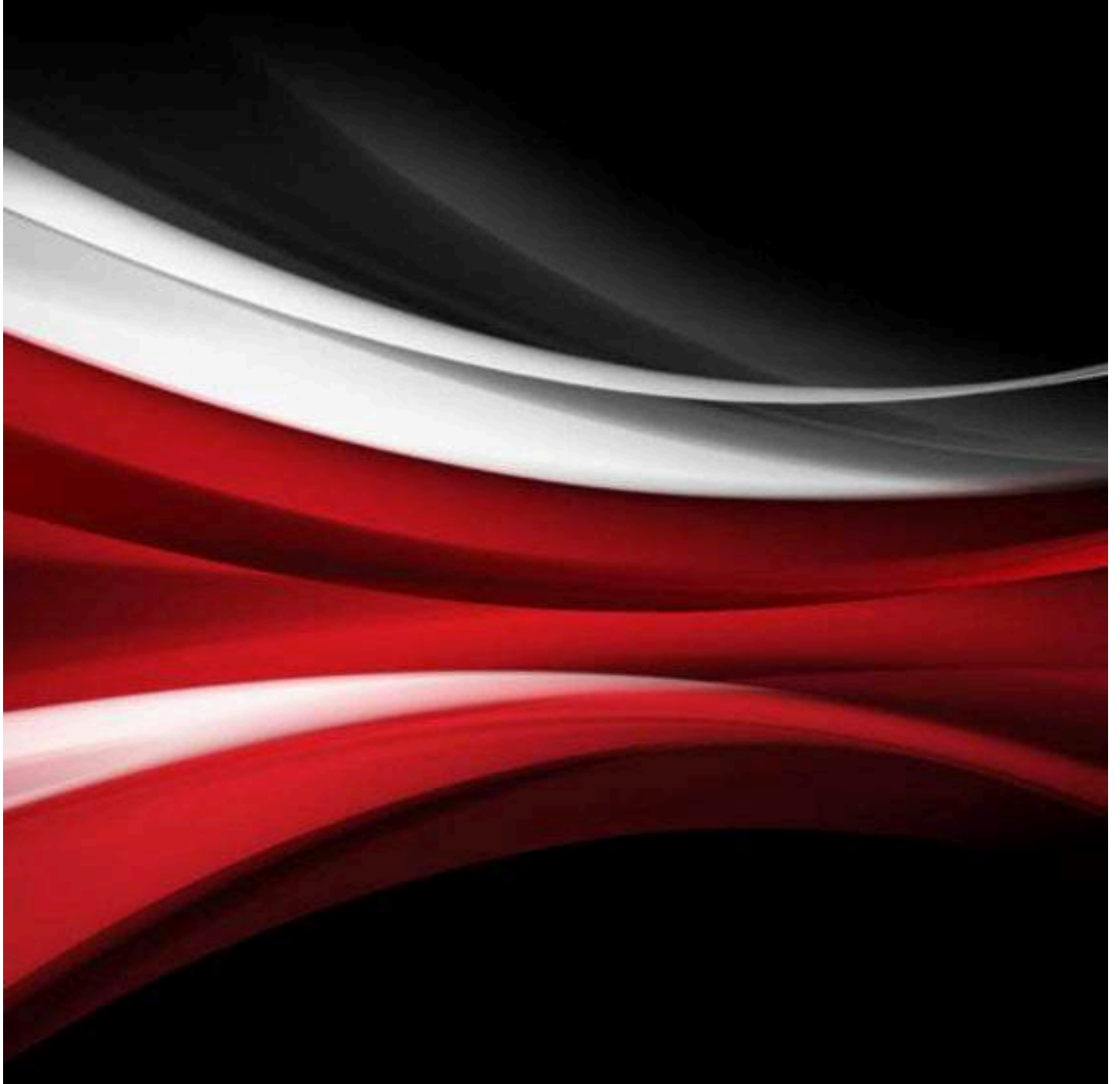

The Turkish
Online Journal
of Design
Art and
Communication

The Turkish
Online Journal
of Design
Art and
Communication

APRIL 2019

Volume 9 – Issue 2

DOI: 10.7456/10902100

ISSN: 2146-5193

Editor

Assist. Prof. Dr. Arzu ERÇETİN

Assistant Editors

Assoc. Prof. Dr. Deniz YENGİN

Assoc. Prof. Dr. And ALGÜL

Rsc. Assist. Tamer BAYRAK

www.tojdac.org

**ABOUT TOJDAC
(ISSN: 2146-5193)**

Design, art and communication are evaluated together since they are interdisciplinary fields. It is not possible to understand design as a mode of communication without considering design theories and design principles. The design works that do not have an artistic point of view and/or the art works that do not have design principles and design theories can not exist. In addition to these, art or design is known as a communication activity. As a result these three fields are intertwined and essential for one another.

Tojdac, which was first published after Visualist 2012 International Congress on Visual Culture at Istanbul Kültür University, is an online journal that publishes original research papers and solicits review articles on developments in these three fields. The scientific board consists of the Visualist 2012 scientific committees.

In this context, Tojdac is qualified as an “international peer-reviewed journal”. It is a peer-reviewed international journal published four times a year. Each volume has a different theme and a guest editor. Themes and subheads that are chosen under the main topic of “Design, Art and Communication” are determinants in choosing and publishing articles. The journal is indexed in Ulakbim, Crossref, Index Copernicus, Google Scholar, Cite Factor, Dergipark and Ebsco Host.

The aim of Tojdac is to create a source for academics and scientists who are doing research in the arts, design and communication that feature formally well-written quality works. And also create a source that will contribute and help develop the fields of study.

Accordingly, Tojdac’s intentions are on publishing articles and scientific works which are guided by a scientific quality sensibility.

Publisher

Istanbul Aydın University

ISSN: 2146-5193

Peer Review Process

The editorial board peruses the submitted material with regard to both form and content before sending it on to referees. They may also consider the views of the advisory board. After the deliberation of the editorial board, submitted material is sent to two referees. In order for any material to be published, at least two of the referees must approve it. The revision and improvement demanded by the referees must be implemented in order for an article to be published. Authors are informed within three months about the decision regarding the publication of their material. All the papers are controlled academically with the Turnitin program.

Open Access Policy

The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication (TOJDAC) adopted a policy of providing open access. This is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Users are allowed to read, download, copy, distribute, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the [BOAI definition of open access](#).

Publication Charge

No publication charge or article processing charge is required. All accepted manuscripts will be published free of cost.

Publication Ethics

TOJDAC requires all authors to adhere to the ethical standards as prescribed by the Committee on Publication Ethics ([COPE](#)) which take privacy issues seriously and is committed to protecting your personal information.

Plagiarism Policy

All the papers submitted have to pass through an initial screening and will be checked through the Advanced Plagiarism Detection Software (CrossCheck by iThenticate)

Copyright

Copyright aims to protect the specific way the article has been written to describe a scientific research in detail. It is claimed that this is necessary in order to protect author's rights, and to regulate permissions for reprints or other use of the published research. TOJDAC have a copyright form which is required authors to sign over all of the rights when their article is ready for publication.

Waiver Policy

TOJDAC do not grants waivers to some authors who are unable to afford manuscript handling fee.

Copyright without Restrictions

The journal allows the author(s) to hold the copyright without restrictions and will retain publishing rights without restrictions.

The submitted papers are assumed to contain no proprietary material unprotected by patent or patent application; responsibility for technical content and for protection of proprietary material rests solely with the author(s) and their organizations and is not the responsibility of the TOJDAC or its Editorial Staff. The main (first/corresponding) author is responsible for ensuring that the article has been seen and approved by all the other authors. It is the responsibility of the author to obtain all necessary copyright release permissions for the use of any copyrighted materials in the manuscript prior to the submission.

What are my rights as author?

It is important to check the policy for the journal to which you are submitting or publishing to establish your rights as Author. TOJDAC's standard policies allow the following re-use rights:

The journal allow the author(s) to hold the copyright without restrictions.

The journal allow the author(s) to obtain publishing rights without restrictions.

You may do whatever you wish with the version of the article you submitted to the journal.

Once the article has been accepted for publication, you may post the accepted version of the article on your own personal website, your department's website or the repository of your institution without any restrictions.

You may not post the accepted version of the article in any repository other than those listed above (i.e. you may not deposit in the repository of another institution or a subject-matter repository) until 12 months after publication of the article in the journal.

You may use the published article for your own teaching needs or to supply on an individual basis to research colleagues, provided that such supply is not for commercial purposes.

You may use the article in a book authored or edited by you *_at any time after publication in the journal.

This does not apply to books where you are contributing a chapter to a book authored or edited by someone else.

You may not post the published article on a website or in a repository without permission from TOJDAC.

Indexing

TOJDAC is indexed in; CROSSREF, TÜBİTAK ULAKBİM, EBSCOHOST, INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL, GOOGLE SCHOLAR, ASOS INDEX, TURK EDUCATION INDEX, CITE FACTOR, DERGİPARK AKADEMİK, INFOBASE INDEX, AKADEMİK ARAŞTIRMALAR İNDEKSİ, OPEN ACCESS LIBRARY, ROAD INDEX, SCIENCE IMPACT FACTOR.

Call For Papers

TOJDAC will bring together academics and professionals coming from different fields to discuss their differing points of views on these questions related to “Design, Art and Communication”.

Main Topics of TOJDAC

- New Media (web 2.0, web 3.0, interactivity, convergence, virtuality, etc.)
- Digital Arts (cinema, television, photograph, illustration, kinetic, graphics, etc.)
- Digital Society (E-community, surveillance society, network society, etc.)
- Virtual Reality, Augmented Reality, Mixed Reality
- User Experience
- Cyber Culture
- Digital Content Marketing/Management
- Social Media Analytics (rating, monitoring)
- Visual Culture (digital advertising, visual semiotics and applications)
- Virtual Addiction
- Social Sciences

Language of TOJDAC

Turkish and English

Contact

İstanbul Aydın University
İstanbul - Turkey

e-mail: denizyengin@aydin.edu.tr

Tel: +90212 4441428

www.tojdac.org

The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication TOJDAC
ISSN: 2146-5193

Editor

Assoc.Prof.Dr. Deniz YENGİN, İstanbul Aydın University, Turkey

Assistant Editors

Assoc.Prof.Dr. And ALGÜL, İstanbul Aydın University, Turkey

Rsc.Asst. Tamer BAYRAK, İstanbul Aydın University, Turkey

Editorial Board

Prof.Dr. Atilla Girgin, İstanbul Aydın University, Turkey
Prof.Dr. Bülent Küçükeroğan, İstanbul Kültür University, Turkey
Prof.Dr. Christine I. Ogan, University of Indiana, U.S.A.
Prof.Dr. Cem Sütçü, Marmara University, Turkey
Prof.Dr. Donald L. Shaw, University of North Carolina, U.S.A.
Prof.Dr. Douglas Kellner, UCLA University, U.S.A.
Prof.Dr. Filiz Balta Peltekoğlu, Marmara University, Turkey
Prof.Dr. H.Hale Künüçen, Başkent University, Turkey
Prof.Dr. Haluk Gürgen, Bahçeşehir University, Turkey
Prof.Dr. Hülya Yengin, İstanbul Aydın University, Turkey
Prof.Dr. Jean-Marie Klinkenberg, Liege University, Belgium
Prof.Dr. Judith K. Litterst, St. Cloud State University, U.S.A.
Prof.Dr. Lev Manovich, University of California, U.S.A.
Prof.Dr. Korkmaz Alemdar, Atılım University, Turkey
Prof.Dr. Nazife Güngör, Üsküdar University, Turkey
Prof.Dr. Nurcay Türkoğlu, Arel University, Turkey
Prof.Dr. Nilgün Tatal Cheviron, Galatasaray University, Turkey
Prof.Dr. Hasan Saygın, İstanbul Aydın University, Turkey
Prof.Dr. Lev Manovich, University of California, U.S.A.
Prof.Dr. Lucie Bader Egloff, Zurich University, Switzerland
Prof.Dr. Maxwell E. McCombs, University of Texas, U.S.A.
Prof.Dr. Mesut İktu, İstanbul Kültür University, Turkey
Prof.Dr. Murat Özgen, İstanbul University, Turkey
Prof.Dr. Mutlu Binark, Başkent University, Turkey
Prof.Dr. Nazife Güngör, Üsküdar University, Turkey
Prof.Dr. Özden Çankaya, İstanbul Aydın University, Turkey
Prof.Dr. Rengin Küçükeroğan, İstanbul Kültür University, Turkey
Prof.Dr. Selçuk Hünlerli, İstanbul University, Turkey
Prof.Dr. Stanislav Semerdjiev, NATFA, Bulgaria
Prof.Dr. Sung-do Kim, Korea University, South Korea
Prof.Dr. Turan Sağer, İnönü University, Turkey
Prof.Dr. Ümit Atabek, Yaşar University, Turkey
Prof.Dr. Yasemin Giritli İnceoğlu, Galatasaray University, Turkey
Prof.Dr. Zafer Ertürk, Işık University, Turkey
Prof.Dr. Işıl Zeybek, İstanbul Kültür University, Turkey
Prof.Dr. Özer Kanburoğlu, İstanbul Aydın University, Turkey
Prof.Dr. Mehmet Üstünipek, İstanbul Kültür University, Turkey
Prof.Dr. Banu Manav, İstanbul Kültür University, Turkey

Assoc.Prof.Dr. Deniz Yengin, İstanbul Aydın University, Turkey
Assoc.Prof.Dr. And Algül, İstanbul Aydın University, Turkey
Assoc.Prof.Dr. Tolga Kara, Marmara University, Turkey
Assoc.Prof.Dr. İncilay Cangöz, Anadolu University, Turkey
Assoc.Prof.Dr. Nazan Haydari Pakkan, Bilgi University, Turkey
Assoc.Prof.Dr. Moldiyar Yergebekov, Süleyman Demirel University
Assoc.Prof.Dr. Ceyda Deneçli, Nişantaşı University, Turkey
Assoc.Prof.Dr. Okan Ormanlı, İstanbul Kültür University, Turkey
Assoc.Prof.Dr. Ezgi Öykü Yıldız, İstanbul Kültür University, Turkey
Assoc.Prof.Dr. Rana Kutlu, İstanbul Kültür University, Turkey
Assoc.Prof.Dr. Evrim Töre, İstanbul Kültür University, Turkey
Assist.Prof.Dr. Arzu Eceoğlu, İstanbul Kültür University, Turkey
Assist.Prof.Dr. Perihan Taş Öz, İstanbul Kültür University, Turkey
Assist.Prof.Dr. Gökmen Karadağ, İstanbul Aydın University, Turkey

ÖNEMLİ: Dergide yayınlanan görüşler ve sorumluluk yazarlara aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Bütün makaleler Turnitin programı ile intihal yönüyle akademik anlamda kontrol edilmektedir.

IMPORTANT: All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. The published contents in the articles can not be used without being cited. All the papers are controlled academically with the Turnitin program.

Editörün Mesajı

Sevgili TOJDAC Okuyucuları,

Bu sayıda Cilt 9, Sayı 2 yayınlamızı sizlerle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz.
Dergimizin yayınlanan bu sayısında kabul edilen 30 yazarın 22 makalesi bulunmaktadır.

Sevgili okurlar, daha detaylı bilgi almak, öneri ve görüşleriniz paylaşmak ya da eserlerinizi yayınlamak için gönderimlerinizi lütfen aşağıdaki e-posta adresine iletin.
Bizlere TOJDAC Sekreterliği info@tojdac.org adresinden ulaşabilirsiniz.

İletişimde kalmak ve bir sonraki sayımızda buluşmak umudu ile.

Editör

Dr.Öğr.Üyesi Arzu ERÇETİN
İstanbul Kültür Üniversitesi Ataköy Kampüsü
34156-İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 4984100 ext. 4118,
E-mail: a.eceoglu@iku.edu.tr
URL: <http://www.tojdac.org>

Message from the Editor

Greetings Dear readers of TOJDAC,

We are happy to announce to you that our Volume 9, Issue 2 has been published. There are 22 articles from 30 authors published in this current issue.

Dear readers, you can receive further information and send your recommendations and remarks, or submit articles for consideration, please contact TOJDAC Secretariat at the below address or e-mail us to info@tojdac.org .

Hope to stay in touch and meeting in our next Issue.

Editor

Asst.Prof.Dr. Arzu ERÇETİN
İstanbul Kültür University Ataköy Campus
34156-İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 4984100 ext. 4118,
E-mail: a.eceoglu@iku.edu.tr
URL: <http://www.tojdac.org>

TABLE OF CONTENTS
April 2019 Volume 9 Issue 2
(10.7456/10902100)

RESEARCH ARTICLES

FROM THE SUBJECT OF LIFE TO THE OBJECT OF MEDIUM <i>Alper DEĞERLİ</i>	59
WITH A THRIVING VENUE EDITING PAST GRAND BAZAAR <i>Arzu ERÇETİN</i>	68
DISCLOSURE OF IDENTITY THROUGH TYPOGRAPHIC CHARACTERS <i>Aslı İGİT</i>	78
PALIMPSEST CONCEPT AND SPATIAL TRANSFORMATION <i>Banu APAYDIN</i>	90
AN OVERVIEW OF ORGANIZATIONAL BEHAVIOR WITHIN THE FRAMEWORK OF HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN THE ART INSTITUTIONS <i>Beste GÖKÇE PARSEHYAN</i>	104
DESIGN OF A ROBOTIC TOY AND USER INTERFACES FOR AUTISM SPECTRUM DISORDER RISK ASSESSMENT <i>Deniz UNCULAR</i> <i>Selçuk ARTUT</i>	111
DIGITAL ADDICTION AS TECHNOLOGY ADDICTION <i>Deniz YENGİN</i>	130
AN ASSESSMENT OF PROFESSIONAL PRACTICE TRAINING IN UNDERGRADUATE ARCHITECTURAL EDUCATION <i>Esra BOSTANCIOĞLU</i> <i>Kevser Kesim GEMCİ</i>	145
THE EFFECTS OF INTERACTIONS WITHIN COMMUNAL CONDITIONS IN IRAN AND ANATOLIA WITH İL KHĀNIDS OVER 13 TH AND 14 TH CENTURIES <i>Ghazal SOLTANI</i> <i>Davood REZAEI</i>	159

ARAP SPRING AS A MOVEMENT OF DEMOCRACY DEVELOPMENT IN THE MIDDLE EAST <i>Nureddin NEBATİ</i>	178
A STUDY ON MEASURING COMPLEXITY IN MUQARNAS PATTERNS <i>Orkan Zeynel GÜZELCİ</i> <i>Sema ALAÇAM</i>	191
DESIGN PRODUCT AS A REPRESENTATION FORM FOR INTENT <i>Osman ARAYICI</i>	202
ARCHI-MIMESIS AS A DESIGN DOCTRINE <i>Özgür DEMİRKAN</i> <i>Ayhan USTA</i> <i>Emre ENGİN</i>	207
THE ONTOLOGICAL INVESTIGATION OF TIME IN “ETERNITY AND A DAY” <i>Perihan TAŞ ÖZ</i>	216
DAYLIGHT AS A DESIGN ELEMENT <i>Rana KUTLU</i>	226
EVALUATION OF DISASTER NEWS IN THE CONTEXT OF THE SOCIAL COGNITIVE THEORY <i>Serhat YILMAZ</i> <i>And ALGÜL</i>	234
PREPARATION OF AFYONKARAHİSAR DİNAR BADEMLİ VILLAGE MOSQUE BUILDING SURVEY WITH LASER SCANNING METHOD <i>Şerife Ebru OKUYUCU</i> <i>Gamze ÇOBAN</i>	249
THE ROLE OF COMMUNICATION ACTIVITIES IN ENTREPRENEURSHIP AND AN OVERVIEW ON THE OPINION OF UNIVERSITY STUDENTS ABOUT ENTREPRENEURSHIP <i>Sevinç KOÇAK</i>	263
FORMATION OF THE COLLECTION OF THE FOREIGN ARTISTS DURING THE ESTABLISHMENT OF ISTANBUL PAINTING AND SCULPTURE COLLECTION <i>Şeyda ÜSTÜNİPEK</i>	292
INVESTIGATION OF MOBILE AUGMENTED REALITY APPLICATIONS USED IN THE INTERIOR DESIGN <i>Tolga KILIÇ</i>	303

ENVIRONMENTAL CUES: A METHODOLOGY FOR STUDYING MEANING IN
BUILT ENVIRONMENT

Vehbi TOSUN

318

EARLY REPUBLIC PERIOD WATCHES

Tolga ERDEM

334

İÇİNDEKİLER
Nisan 2019 Cilt 9 Sayı 2
(10.7456/10902100)

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

YAŞAMIN ÖZNESİNDEN ORTAMIN NESNESİNE <i>Alper DEĞERLİ</i>	59
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GELİŞEN MEKAN KURGUSU İLE KAPALIÇARŞI <i>Arzu ERÇETİN</i>	68
TİPOGRAFİK KARAKTERLER ARACILIĞIYLA KİMLİĞİN İFŞASI <i>Aslı İGİT</i>	78
PALİMPSEST KAVRAMI VE MEKANSAL DÖNÜŞÜM <i>Banu APAYDIN</i>	90
SANAT KURUMLARINDA İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ ÇERÇEVESİNDE ÖRGÜTSEL DAVRANIŞA BAKIŞ <i>Beste GÖKÇE PARSEHYAN</i>	104
OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU RİSK DEĞERLENDİRMESİNE YÖNELİK ROBOTİK OYUNCAK VE KULLANICI ARAYÜZÜ TASARIMI <i>Deniz UNCULAR</i> <i>Selçuk ARTUT</i>	111
TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI OLARAK DİJİTAL BAĞIMLILIK <i>Deniz YENGİN</i>	130
MİMARLIK EĞİTİMİNDE MESLEKİ UYGULAMAYA YÖNELİK EĞİTİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ <i>Esra BOSTANCIOĞLU</i> <i>Kevser Kesim GEMCİ</i>	145
13. VE 14. YÜZYILLARDA İRAN VE ANADOLU'DAKİ TOPLUMSAL KOŞULLARIN ETKİLEŞİMLERİNİN SONUÇLARI <i>Ghazal SOLTANI</i> <i>Davood REZAEI</i>	159
ORTADOĞU'DA DEMOKRASİYİ GELİŞTİRME HAREKETİ OLARAK ARAP BAHARI <i>Nureddin NEBATİ</i>	178

MUKARNAS ÖRÜNTÜLERİNİN KARMAŞIKLIĞININ ÖLÇÜLMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA <i>Orkan Zeynel GÜZELCİ</i> <i>Sema ALAÇAM</i>	191
ANLAM İÇİN TEMSİL YAPISI OLARAK TASARIM ÜRÜNÜ <i>Osman ARAYICI</i>	202
BİR TASARIM ÖĞRETİSİ OLARAK ARCHİ-MİMESİS <i>Özgür DEMİRKAN</i> <i>Ayhan USTA</i> <i>Emre ENGİN</i>	207
“SONSUZLUK VE BİR GÜN” FİLMİNDE ZAMANIN ONTOLOJİK SORGUSU <i>Perihan TAŞ ÖZ</i>	216
BİR TASARIM ÖĞESİ OLARAK GÜNIŞIĞI <i>Rana KUTLU</i>	226
AFET İÇERİKLİ HABERLERİN SOSYAL ÖĞRENME KURAMI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ <i>Serhat Yılmaz</i> <i>And Algül</i>	234
AFYONKARAHİSAR DİNAR BADEMLİ KÖYÜ CAMİ RÖLEVE PROJESİNİN LAZER TARAMA YÖNTEMİYLE HAZIRLANMASI <i>Şerife Ebru OKUYUCU</i> <i>Gamze ÇOBAN</i>	249
İLETİŞİM ÇALIŞMALARININ GİRİŞİMCİLİKTEKİ ROLÜ VE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GİRİŞİMCİLİK KAVRAMINA BAKIŞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA <i>Sevinç KOÇAK</i>	263
İSTANBUL RESİM HEYKEL MÜZESİNİN KURULUŞ SÜRECİNDE YABANCI SANATÇILAR KOLEKSİYONU <i>Şeyda ÜSTÜNİPEK</i>	292
MOBİL ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK UYGULAMALARININ İÇ TASARIMDA KULLANILMASININ İNCELENMESİ <i>Tolga KILIÇ</i>	303
ÇEVRESEL İPUÇLARI: YAPI ÇEVRESİNİN ANLAMININ İNCELENMESİ İÇİN BİR YÖNTEM <i>Vehbi Tosun</i>	318

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ SAATLERİ
Tolga ERDEM

334

DOI Numbers of TOJDAC
April 2019 Volume 9 Issue 2
(10.7456/10902100)

FROM THE SUBJECT OF LIFE TO THE OBJECT OF MEDIUM

Alper DEĞERLİ

10.7456/10902100/001

WITH A THRIVING VENUE EDITING PAST GRAND BAZAAR

Arzu ERÇETİN

10.7456/10902100/002

DISCLOSURE OF IDENTITY THROUGH TYPOGRAPHIC CHARACTERS

Ash İGİT

10.7456/10902100/003

PALIMPSEST CONCEPT AND SPATIAL TRANSFORMATION

Banu APAYDIN

10.7456/10902100/004

AN OVERVIEW OF ORGANIZATIONAL BEHAVIOR WITHIN THE
FRAMEWORK OF HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN THE ART
INSTITUTIONS

Beste GÖKÇE PARSEHYAN

10.7456/10902100/005

DESIGN OF A ROBOTIC TOY AND USER INTERFACES FOR
AUTISM SPECTRUM DISORDER RISK ASSESSMENT

Deniz UNCULAR

Selçuk ARTUT

10.7456/10902100/006

DIGITAL ADDICTION AS TECHNOLOGY ADDICTION

Deniz YENGİN

10.7456/10902100/007

AN ASSESSMENT OF PROFESSIONAL PRACTICE TRAINING IN
UNDERGRADUATE ARCHITECTURAL EDUCATION

Esra BOSTANCIOĞLU

Kevser Kesim GEMCİ

10.7456/10902100/008

THE EFFECTS OF INTERACTIONS WITHIN COMMUNAL CONDITIONS IN IRAN
AND ANATOLIA WITH IL KHĀNIDS OVER 13TH AND 14TH CENTURIES

Ghazal SOLTANI

Davood REZAEI

10.7456/10902100/009

ARAP SPRING AS A MOVEMENT OF DEMOCRACY DEVELOPMENT IN THE
MIDDLE EAST

Nureddin NEBATİ

10.7456/10902100/010

A STUDY ON MEASURING COMPLEXITY IN MUQARNAS PATTERNS

Orkan Zeynel GÜZELCİ

Sema ALAÇAM

10.7456/10902100/011

DESIGN PRODUCT AS A REPRESENTATION FORM FOR INTENT

Osman ARAYICI

10.7456/10902100/012

ARCHI-MIMESIS AS A DESIGN DOCTRINE

Özgür DEMİRKAN

Ayhan USTA

Emre ENGİN

10.7456/10902100/013

THE ONTOLOGICAL INVESTIGATION OF TIME IN “ETERNITY AND A DAY”

Perihan TAŞ ÖZ

10.7456/10902100/014

DAYLIGHT AS A DESIGN ELEMENT

Rana KUTLU

10.7456/10902100/015

EVALUATION OF DISASTER NEWS IN THE CONTEXT OF THE SOCIAL
COGNITIVE THEORY

Serhat YILMAZ

And ALGÜL

10.7456/10902100/016

PREPARATION OF AFYONKARAHİSAR DİNAR BADEMLİ VILLAGE MOSQUE
BUILDING SURVEY WITH LASER SCANNING METHOD

Şerife Ebru OKUYUCU

Gamze ÇOBAN

10.7456/10902100/017

THE ROLE OF COMMUNICATION ACTIVITIES IN ENTREPRENEURSHIP AND
AN OVERVIEW ON THE OPINION OF UNIVERSITY STUDENTS ABOUT
ENTREPRENEURSHIP

Sevinç KOÇAK

10.7456/10902100/018

FORMATION OF THE COLLECTION OF THE FOREIGN ARTISTS DURING THE
ESTABLISHMENT OF ISTANBUL PAINTING AND SCULPTURE COLLECTION

Şeyda ÜSTÜNİPEK

10.7456/10902100/019

INVESTIGATION OF MOBILE AUGMENTED REALITY APPLICATIONS
USED IN THE INTERIOR DESIGN

Tolga KILIÇ

10.7456/10902100/020

ENVIRONMENTAL CUES: A METHODOLOGY FOR STUDYING MEANING IN
BUILT ENVIRONMENT

Vehbi TOSUN

10.7456/10902100/021

EARLY REPUBLIC PERIOD WATCHES

Tolga ERDEM

10.7456/10902100/022

YAŞAMIN ÖZNESİNDEN ORTAMIN NESNESİNE

Alper DEĞERLİ
Beykent University, Turkey
alperdegerli@beykent.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-8104-6232>

ÖZ

Teknolojik gelişimin hızının giderek ivmelendiği günümüzde, yaşamımızın tüm pratiklerinde olduğu gibi iletişim kurma biçimlerimiz de sarsıcı yenilik ve değişimlerin etki alanında kalmaktadır. Ne var ki bu süreç bireyin erişebilirliğinin sınırlarını genişletirken, kültür endüstrisinin tahakkümü altında bireyselliği de pekiştirmektedir. Öz'ün çekimi anlamına gelen "selfie" kavramı da bu dönüşümün en net yansımalarından biri olarak karşımıza çıkar. Fotoğrafta kendini merkezde konumlandıran birey, diğer tüm şeyleri sıradanlaştırır. Ancak kendini tam da merkeze yerleştiren birey, ironik biçimde aynışmanın kurbanı olarak kimliksizleşmekte ve silikleşmektedir. Diğer bir ifade ile “öz” kitle tarafından emilip tüketilmektedir, çekilen şeyden arta kalan ise “ortamın nesnesinden” başka bir şey değildir. Bir anlamda Barthes'in deyimiyle punctum'dan söz etmek gittikçe zorlaşmakta, punctum studium'a dönüşerek sıradanlığın nedeni olmaktadır. Bu çerçevede betimsel analiz yönteminin kullanıldığı çalışmada; Atget'nin 20. yüzyılın başlarında, insandan arındırılmış, boş ve özgür olarak fotoğrafladığı Paris'ten, günümüz özçekimlerinin arka planında yer alan, ancak aynışan fotoğraflarla yine “boş” kalan günümüz Paris'ine doğru tarihsel yolculuğa çıkılmış; hastane personeli tarafından ölüm döşegindeki hastalar kullanılarak ya da ziyaretçiler tarafından da Vinci'nin Mona Lisa'sı ile gerçekleştirilen özçekimler bağlamında selfie fotoğraflarında punctum'un yok oluşu irdelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Selfie, özçekim, fotoğraf, punctum*

FROM THE SUBJECT OF LIFE TO THE OBJECT OF MEDIUM

ABSTRACT

In today's world that velovicity of technologic improvements is accelerating day by day, shape of our communication, like all of our daily life practices, is under the influence of staggering novelty and changings. Nevertheless, although this process extends the boundaries of accessibility, it also reinforces the individuality which is under the domination of culture industry. “Selfie”, which means taking the self, also appears as one of the distinct reflections of this transformation. Individual who locate him/herself at the center in a photograph, make all the other things ordinary. Bu this individual, who place him/herself exactly at the center, become disidentified and indistinct as a victim of dedifferentiation ironically. In other words, “self” is absorbed and consumed by mass, and the remain after absorption is nothing but “object of medium”. It's getting ever harder to talk about punctum of Barthes in one sense and punctum, by turning into stadium, becomes the reason of ordinariness. Within this scope descriptive analysis method has been used and it's been set out on a trip from Paris, which Atget photographed as purged from people, empty and free in the beginning of the 20th century, to Paris which appears at the background of today's selfies but becomes “empty” again by the reason of photographs becoming same, and the disappearance of punctum in selfies tried to be examined in the context of selfies with patients in deathbed by hospital personnel or with da Vinci's Mona Lisa by visitors.

Keywords: *Selfie, taking the self, photograph, punctum.*

GİRİŞ

Teknolojide yaşanan dramatik gelişmelerin iletişim ortamlarında da kaçınılmaz yansımalarının olumlanabilir bir sonucu olarak insanoğlunun dış dünyaya erişebilirliğinin sınırları genişlemiş, her ne kadar teknolojik belirlenimci bir yaklaşıma sahip olsa da McLuhan'ın deyimiyle (kavramı 60'lı yıllarda ortaya koyduğu unutulmamalıdır) küresel köy bir gerçeklik olarak karşımıza dikilmiştir. Etkileşimli internetin yaşam pratiklerini yeniden şekillendirdiği bu yeni dünya düzeninde (ya da düzensizliğinde), bu yoğun enformasyon akışının izdüşümü olarak her şey baş döndürücü bir hızla üretilip tüketilmektedir. Ancak küresel ağ toplumu formunda oluşan bu yapı da kendi antitezini yaratmakta, erişilebilirliğin sınırları genişledikçe bireyselliğin düzeyi artmaktadır. Tabi burada konu edinilen bireysellik, kitleselliğin tahakkümü altında varlığını sürdürme edimi çerçevesinde kendini düşünme eyleminden başka bir şey değildir. Katı olan her şeyin buharlaştığı bu modern dünyada birey, Simmel'in (2015: 317) yorumuyla bunaltıcı toplumsal güçler, tarihsel miras, dışsal kültür ve hayat tekniği karşısında kendi varoluşunun özerklik ve bireyselliğini koruma derdindedir.

Bireysellik / toplumsallık sarmalında yolunu arayan bireyin kendini ifade sorunsalının yansımalarından birini, son zamanların en popüler kavramlarından biri olan, öz'ün çekimi anlamındaki "selfie"de görmekteyiz. Bu öyle bir popülerite ki, Oxford sözlükleri tarafından 2013 yılında yılın sözcüğü olarak belirlenir "selfie". Fotoğraf çekme pratiklerini de etkileyen selfie, ya da Türkçe karşılığı ile özçekimin; her şeyin hızlı bir biçimde üretilip tüketildiği, buna karşın "ben" kavramının ön planda olduğu bu döneme denk gelmesi elbette tesadüften çok daha fazlasını işaret etmektedir. Kültür endüstrisinin dikte edişinin bir sonucu olarak her şeyin metalaştığı bir ortamda, birey için kendi dışındaki her şey tüketilmek üzere beklemektedir artık. Kadrajın merkezinde kendini konumlandırarak plandaki diğer tüm "şeyleri" sıradanlaştırmaktadır. Fotoğrafın çekimine hazırlık aşamasında dahi ekranı kendinden mahrum bırakmamakta, fotoğrafın odağında "kendi" yer almaktadır.

Merkezdeki Kimliksiz Bireyler

Günlük yaşam içerisinde tüm uğraşların altında ne kadar diğerlerinden farklı olma kaygısı yatarsa yatsın; birey, topluluğu oluşturanın bir koşulu olarak diğer bireylerle bir olma ve oluşan topluluk için geçerli olan ne ise onu kabullenme durumundadır. Bireyin kendiliğinin elinden alınarak "kendi olma" özgürlüğünün diğerlerinin egemenliği altına girdiğinden ve bireyin günlük yaşamda sunduklarının bu diğerleri tarafından konulan sınırlar çerçevesinde şekillendiğini ortaya koyan Heidegger, diğerlerinin belirsizliğini de vurgular. Birey farkındalığının yoksunluğuyla diğerlerinin bir parçası olur ve onların egemenliğini pekiştirir.

Onların "kimliği, ne bu ne de şu kimse, ne insanın kendisi ne bazı kimseler ne de hepsinin toplamıdır. Onların kimliği "kimse'sizlik" ya da "herkes" dir." (Akarsu, 1979: 232-233). Peki Heidegger'in deyişiyle "kimse'sizliği ya da herkesi" oluşturan kimlik nedir? Kimliği; birey ve toplulukların diğer birey ve topluluklarla sosyal ilişkilerinde var olan benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkardığı şekillerin bütünü olarak tanımlar Jenkins (2016: 20) ve topluluk içinde bireyin kimliğinin inşasında bütüncül bir yaklaşımı ortaya koyar. Yalnızca bireyin kendisi tarafından oluşturulan içsel kimliği değil, topluluk tarafından şekillendirilen kolektif kimliği de anlatır.

İçsel ve kolektif kimlik duvarlarının delindiği ve birbirinin içine çöktüğü modern bireyin açmazını "Modern toplumlarda benlik kırılma, hassas, bölünmüş, parçalanmıştır; bu, muhtemelen, benlik ve modernite konusundaki tartışmalarda öne çıkan bir bakış açısıdır." cümlesiyle özetler Giddens (2014: 215) ve ekler: "Bu tür koşullarda yanlış benliğin bireyin gerçek güdülerini temsil eden asıl düşünme, hissetme ve isteme edimlerine baskın çıktığını ve onları engellediğini öne sürebiliriz. Gerçek benlikten geriye kalan şey boş ve sahici olmayan bir şey olarak yaşanır; ancak bu boşluk hissi bireyin farklı bağlamlarda sergilediği "sözde benzerlikler"le doldurulamaz, zira onların kaynağı başkalarının tepkileri kadar iç inançlarıdır." (Giddens, 2014: 240)

Kendini merkezde gören birey, tam da karşıtı olacak şekilde kültür endüstrisinin öznesi değil nesnesi olmaktadır. Oluşan kitleler kültür endüstrisinin ölçüsü değil, bizatihi ideolojisidir (Adorno, 2005: 241). Toplum bireyin zayıflığında kendi gücünü fark etmekte ve bir kısmını ona geri vermektedir. Kültür endüstrisinin tahakkümü altındaki benliğin kendine özgürlüğü aslında toplumsal olarak

koşullandırılmış ve üretilmiş bir metadan farklı bir şey değildir; ancak doğalmış gibi sunulmakta, sözde-bireysellik hakimiyetini ilan etmektedir. Bu hakimiyet de ancak bireyin genel olanla kayıtsız şartsız özdeşliği süresince varoluşunu sürdürebilecektir (Horkheimer ve Adorno, 2014: 204-206). Giddens özellikle geç modern dünyada benliğin karşı karşıya olduğu bu gerilim ve güçlülere değinir ve modernitenin ikircikli yapısını ortaya koyar.

Modernite hem parçalamakta, hem de birleştirmektedir. Birleşmeyi “benlik söz konusu olduğunda, bireysel-kimlik anlatısının modernitenin ortaya çıkardığı büyük çapta yoğun ve yaygın değişim karşısında korunması ve yeniden inşa edilmesi” ile ilişkilendirir. Parçalanmayı ise etkileşim bağlamlarının çeşitlenmesiyle artış ile bağdaştırır. Bireyin konfor alanının muhafazası için kültür kalıplarının kendine dikte ettirdiği kişilik türünü benimsediğini ve ortamdaki diğer kişiler ile aynılaşarak bireyin “kendi” olmaktan çıktığını vurgular. Bireyin bu modern ortamda birçok farklı davranış biçimi gerektiren karşılaşmalarda ya da mekanda bulunmak durumunda kalabileceği gerçeği ile Goffman’cı okumaya varır (Giddens, 2014: 238-240).

Dramaturjik yaklaşımla sosyal yapı içinde bireylerin kimliklerini performanslar aracılığıyla sunduklarını söyleyen Goffman'a göre günlük yaşamımızda her birimiz ilişkilerimizi vitrinde sergilediğimiz söz konusu performanslar çerçevesinde şekillendiririz. Bununla birlikte Goffman performanslar ile inşa edilen kimliklerin, performansların sunulduğu izleyici tezahüründe içinde bulunan toplum tarafından onaylanmış "alanın" dışında yer alamayacağını ortaya koyar. Bu onaylı alanın sınırlarının altında yine bizzat bireyin performansını başkaları için sunması yatar. Bunu “maske ardındaki ben” ile betimleyen Goffman, Simon de Bevoir’dan şu alıntıyı yapar: “. . . ama kadınların en az sofistike olanı bile, “giyindikten” sonra, artık gözlemcilere kendini sunmaz; o, resim, heykel veya sahnedeki aktör gibi, orada olmayan birisini, yani temsil ettiği ama olmadığı bir karakteri ima eden bir araçtır. Bir roman kahramanı, bir portre veya büst gibi gerçektışı, değişmez ve mükemmel bir şeyle özdeşleşmedir onu tatmin eden; bu figürle özdeşleşmeye ve böylece kendini kendi ihtişamı içinde istikrara kavuşmuş ve meşrulaşmış görmeye çabalar.” (Goffman, 2014: 65).

Benzer şekilde John Berger de erkek egemen toplumda kadınların gözleyen ve gözlenen kişilikler olarak öz varlığın ikiye bölünmesi sorunsalı üzerinde durur. Kadının imgesi kendi benliğine koşut olarak varlığını sürdürmekte, kadın yaşamın her anında kendini “başkasının gözünden de” görmektedir (Berger, 2016b: 46). Elbette günümüzün beğeni yargılarıyla şekillendirilmiş, performansa dayalı dünyası cinsel kimlik duvarını yıkar, kadın ya da erkek olunmasına bakmaksızın her birey Bevoir ya da Berger evrenindeki kadındır artık. Ancak seyirci için üretilen bu performans ruhsal anlamda bir tehlikeyi de beraberinde getirmektedir.

Sartre; bireyin kendi ya da başkaları için kendini "temsil" haline getirmeye teşebbüs ettiğinde, varlığının da yalnızca "temsilen" gerçekleşeceğini söyler ve sonuçta elde durumu "hiçlik" ya da "kötü inanç" olarak tanımlar. Bu durumda varlığın tutum ve eylemlerinin yerini, toplum içinde elde edilecek konum alacak ve bizzat bu konum, benliğin ihtiyaçlarını cevaplayan karmaşık bilincin yerine toplumun öngördüğü basit ve çerçevelenmiş rolleri yerleştirecektir (Carlson, 2013: 67-68).

Özü Çekerken Ortamın Nesnesine Dönüşmek

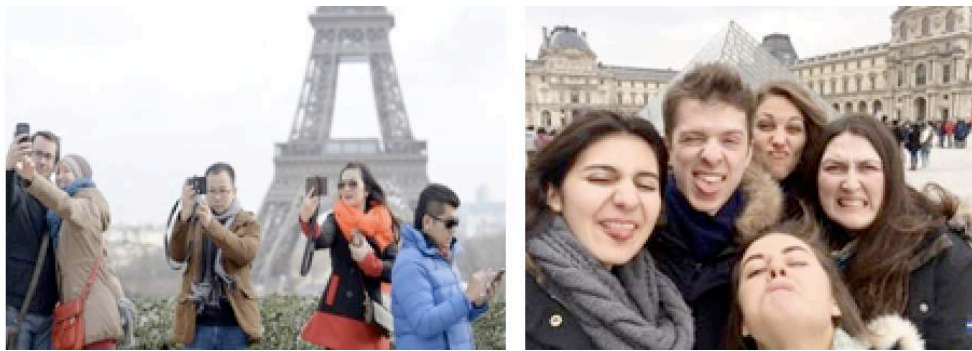
Fransız fotoğrafçı Eugene Atget, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. Yüzyılın başlarında çekmiş olduğu fotoğraflarda resim sanatından miras kalan sanatsal ağırlığın yükünü atmaya başarmış, bunun yansıması olarak fotoğrafladığı Paris insanlardan arınmıştır. Atget’in fotoğraflarında Paris boş ve özgürdür.

Fotoğraf 1: Eugene Atget (Atget Photography, t.y.)

Atget'i geleneksel portre fotoğrafçılığının boğuculuğunu ortadan kaldıran bir öncü olarak gören Benjamin'e göre nesneyi *aura*'sından kurtarmaya çalışan Atget'in imgeleri "*batmakta olan gemiden boşalan sular gibi, gerçekliğin üzerindeki aura'yı emip çıkarır.*" (Benjamin, 2012: 24).

Benjamin için Atget'in Paris'i "*henüz yeni kiracısını bulmamış bir ev gibi tertemiz silinip süpürülmüş*" bir şehirdir. Atget'in kadrajına takılan mekanlarda tenhalık yoktur, ancak mekanlar sessizdir. İnsan ve çevresi arasında faydalı bir yabancılıktır var olan. (Benjamin, 2012: 26-27) Benjamin insan ve çevresi arasındaki bu yabancılığı ortaya koyarken odağını 19. yüzyılın ortalarına çevirir. "*Burada söz konusu olan, çektikleri fotoğrafta geleceğe kalmak gibi bir iddiası bulunmayan, bunun tam tersine, fotoğraf çekmeleri gerektiğinde kendi yaşama alanlarına, üstelik bir parça çekingenlikle sığınan (tam da, 1850 civarında Frankfurt'ta çektiği bir resminde, koltuğunun dibine iyice gömülmüş haliyle Schopenhauer gibi) bir kuşaktı. Tam da bu sebeple bu kuşak kendi yaşama alanının fotoğraf karesine girmesine sesini çıkarmamış, fakat kendinin en has niteliklerini daha sonraki zamanlara aktarmakla da hemen hiç ilgilenmemiştir.*" (Benjamin, 2012: 27). O kuşağın bugün yaşamakta olan torunlarının da ilgisi özdüşünsel biçimde yatay bir düzlemde sonraki nesillere aktarım değildir. 21.yüzyıldaki torunları, öncüllerinin tersine kendi yaşam alanlarına sığınmaz, yaşam alanlarını fotoğraf karesinin merkezinde konumlandırır. Zaman yatay yerine dikey bir düzlemde ilerler. Her şey *burada* ve *şimdi* gerçekleşir (*hic et nunc*); paylaşılıp tüketilmek üzere imlenen "o an"dır önemli olan. Zira paylaşılıp beğenilecek (tüketilecek) bir sonraki fotoğraf sırasını beklemektedir. Buna karşın Atget'in fotoğraflarında Paris sokaklarını insandan arındırmasında yaklaşık yüz yıl sonra insanoğlu yine fotoğraflarda yitikleşmekte, hem de kendi elleriyle. Özçekiminde kendini tam da merkeze yerleştiren birey, ironik biçimde aynılaştırmanın kurbanı olarak kimliksizleşmekte ve silikleşmektedir. Bir anlamda "öz" kitle tarafından emilip tüketilmektedir, çekilen şeyden arta kalan "ortamın nesnesinden" başka bir şey değildir.

Fotoğraf 2 ve 3: Paris selfie'leri
(BBC, 2015 ve Durham Students Abroad, 2016)

Nesneleşen bireyin fotoğrafı da haliyle konuşma yetisinden yoksun olacak, Barthes'in deyimiyle "tekilleşecektir". Barthes *"tekil fotoğraf"* (2014: 55) kavramı ile kişide uyandırdığı uysal ilgilere gönderme yapar. *"Kuşkusuz bu fotoğraflara karşı bazen hareketlenen bir tür genel ilgi duyabilirim; ancak onlara karşı olan duygularım ahlaki ve politik bir kültürün akılcı bir aracılığına da şart koşar. Bu fotoğraflar hakkındaki duygularım ortalamadır, neredeyse belirli bir eğitimden kaynaklanır."* (Barthes, 2014: 39) der. İzleyici, bu fotoğraflarda ön planda olan *studium* tarafından yarılıp geçilemez. Fotoğraf izleyiciyi ikircikli bırakmaz, mesajını dolaylı olarak almasına izin verir. Uyumludur ve uysal bir biçimde yorumlanmaya bırakır kendini. Kendi hükümlerlik alanını yaratmak isterken aynılığın konfor alanının prangalarından kurtulamaz. Bu bağlamda inanç yerine görüntülerin tüketildiği dünyada içeriklerin giderek daha liberal, daha az fanatik ama daha sahte oluşuna vurgu yapan Barthes'in (2014: 138) şu cümleleri bireyin bu açmazını açıkça ortaya koyar: *"Sonuçta hiç anlamı olmamak daha emniyetlidir. . . Fotoğraf korkuttuğu, ittiği ve hatta damgaladığı zaman değil, kara kara düşündürdüğü zaman yıkıcıdır."* (Barthes, 2014: 52).

Ne var ki yaşamın içinde mevcut her olguyu bir gösteriye dönüştüren bir oportünizm içinde yaşayan modern birey, bu dönüşümü gerçekleştirebilmek için fotoğrafı kullanır (Berger, 2016a: 74). Oysa "Orpheus'a öykünmemeli" der Barthes. Fotoğraf çekenin bizatihi amacı Orpheus'un liri ile yaptığı gibi bizleri "büyülemek" olduğunda, bizleri "delip geçecek" ayrıntı, punctum yitirecektir deliciliğini. Tam da gözümüzün önünde bizlere kendi varlığını vurgularcasına el sallayan o ayrıntı, ayrıntı olmasının getirdiği nitelikleri kaybetmeyecek midir? Böylece her izleyici için aynılığı ortaya koyan "umumi" detaylar, kitle tarafından tüketilmeyi bekleyecektir. Yine Barthes'in sözcükleri ile noktalarsak, *"... bilerek yaratılmış kontrast üzerinde sinirlendirmekten başka etki yapmıyor"* olacaktır (Barthes, 2014: 63). Sontag ise fotoğraflayan kişinin fotoğrafladığı kişiler hakkında onların sahip olmadığı ve olamayacağı bir üstünlüğe vurgu yapar: Kendilerine asla bakmadıkları şekilde bakmak. Sontag bu yolla fotoğraflanan kişilerin sembolik yolla sahip olunabilecek nesnelere dönüştüğünü ifade eder (Sontag, 2011: 17).

Hillary Clinton'un 2016 yılı Amerika Birleşik Devletleri başkanlık seçim kampanyaları esnasında çekilmiş fotoğrafı oldukça çarpıcıdır. Destekleyicileri ile bir araya geldiği bir ortamda onları selamlamakta, ancak kalabalığın tümü sırtlarını başkan adayına dönmektedir. Bu olay tepkisel bir durumun dışavurumu değildir elbet, yüzlerdeki gülümsemeler bunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Tüm destekçileri Hillary Clinton'u doğrudan fotoğraflamak yerine "selfie" çekmeyi tercih etmiş; salt "Hillary Clinton fotoğrafı" yerine "Ben ve Hillary Clinton"ı tercih etmiştir. Başkan adayı bile "ben" karşısında yenilmiş, Clinton imgesi fotoğrafın öznesi konumundan "ben" in yanındaki nesne konumuna düşmüştür.

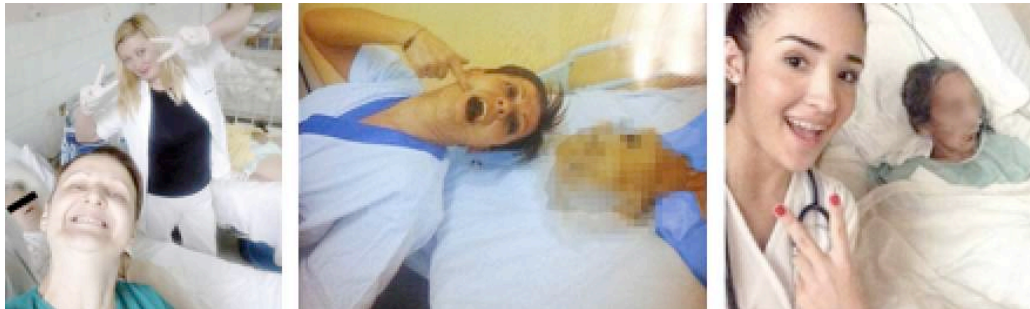
Fotoğraf 4: Hillary Clinton selfie'si (The Telegraph, 2016)

Fotoğrafın güç ile ilişkisi hakkında şu çarpıcı tespitte bulunur Sontag: *"Bir şeyin fotoğrafını çekmek, fotoğraflanmış olan o şeyi ele geçirmektir. Başka bir deyişle, bir şeyin fotoğrafını çekmek, dünyayla, insanda bilgilenme – dolayısıyla güçlenme – duygusu uyandıran bir şekilde ilişkiye girmektir."* (Sontag, 2011: 3). Benjamin ise portrelerin güç ile ilişkisini bakışını geçmişe çevirerek açıklar:

“Yöneten sınıf için yapılan ve onların mülkiyetinde bulunan portreler otorite sembolü ve güç gösterisi olarak görülmektedir.” (Kang, 2015: 110).

Kuşkusuz fotoğraf çekme edimindeki temel güdüyü ortaya koyan bu yorumlar narsisizme varan bir okumayı mümkün kılar. Ancak burada narsisizm ile konu edilen, Sennett’in ortaya koyduğu üzere, günlük yaşamda kullandığımız dar kapsamlı bir kendine hayranlık durumunun ifadesi değil, bir karakter bozukluğu göstergesi olarak bireyin benlik ve dünya arasındaki sınırların silinmesi durumudur. Narsisist birey dünya ile ilişkisini benliğin ihtiyaçları ve olayların kendi için ne anlama geldiği çerçevesinde şekillendirmektedir. Birey için herhangi bir eylemin olumlanması eylemin salt iyi oluşu çerçevesinde değil, bireyin arzularını karşılayıcılığı ve en nihayetinde bu eylemin kendi dışındakilere gösterebilmesinde yatar (Giddens, 2014: 215-216).

Bu noktada yakın zaman önce gündeme gelen ölü ya da ölmekte olan hastalarla çekilen “selfie”ler de çarpıcı birer örnek olarak karşımızda durmaktadır. Söz konusu fotoğraflardan oldukça önce fotoğraf ile ölüm arasındaki ilişkiyi net bir şekilde ortaya koyan Barthes, bu ilişkiyi *“Eninde sonunda benim fotoğrafımda aradığım (ona bakışımı belirleyen "niyet") Ölüm'dür: Ölüm, o fotoğrafın eidos'udur.”* (Barthes, 2014: 27) cümleleri ile özetler. Tanımladığı bu ilişkiyi, 1865 yılında Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı William H. Steward’a suikast girişiminde bulunan, Abraham Lincoln suikastı komplocularından Lewis Payne’nin, infazından bir gün önce Aleander Gardner tarafından hücrelerinde çekilen fotoğrafına Camera Lucida’da yer vererek betimleyen Barthes, fotoğrafın altına şu çarpıcı cümleyi yazar: *“O öldü, ve ölecek...”* (Barthes, 2014: 115). Barthes’e göre söz konusu fotoğrafın punctum’u zamandır. Zamanın akışı fotoğrafta kırılmakta, “şu an” geçmişin üzerine çökmekte, geçmişle çakışmaktadır. Tam 150 yıl önce infaz edilmiş Payne, tüm gerçekliği ile gözlerini tam olarak Garner’in makinesine, dolayısıyla da şu anda fotoğrafa bakan bizlere dikmektedir. Payne’nin Gardner tarafından fotoğraflanan “o anı” zamanın akışını kırmış, bağımsız bir biçimde bizlere ulaşıvermiştir. Bu ikircikli durumu dehşet içinde karşılayan Barthes, *“Pozun mutlak geçmişini (geniş zaman) veren fotoğraf, bana gelecekteki ölümü anlatıyor. Beni delen şey bu eşdeğerliliğin keşfidir.”* (Barthes, 2014: 113) cümlesi ile ifade eder. Bununla birlikte yukarıda bahsi geçen, ölümü bekleyen Lewis Payne’nin fotoğrafında bizleri yakalayan ve delip geçen şeyin, Barthes’in punctum’unun ölümün fotoğraf üzerinden uğrattığı zamansal paradoks olduğunu söylüyor isek, şöyle bir soru haklı olarak zihinleri meşgul edecektir: Özellikle son dönemde gündeme gelen ölü ya da ölecek hastalarla “selfie” çeken hemşirelere ait rahatsızlık uyandırıcı fotoğrafların varlığı, punctum’un yok oluşu düşüncesine keskin bir tezat oluşturmuyor mu? Ölümün varlığı, bizatihi ölüm döşeginde ya da ölmüş hasta, hemşire, hastane gibi tüm göstergelerle kendini belli etmekte, hatta fotoğraflardaki hemşirelerin kendileri de bu hasta ya da ölüleri kadraja (ama kendilerini fotoğrafın merkezinde konumlandırarak) almaktadır. Ölülere ya da ölüm döşegindeki bu hastalara ait imgelerin gözlerimizle dolayimsız buluşturulmasındaki istenç; söz konusu hemşirelerin hareketlerinde de vücut bulmaktadır. Aslında bu sorunun cevabını yine Barthes’in metinleri arasında bulmak mümkündür. Tekil olarak tanımladığı fotoğraflarda punctum’un yokluğundan bahseder Barthes, *“bağırabilirler” ama yaralayamazlar.”* (Barthes, 2014: 55). Yukarıdaki fotoğraflarda da, fotoğrafın “öznesi” olan hemşirelerin yanında birer göstergeye dönüşmüş “nesneleşmiş” hastalar, tüm varlıklarıyla orada ve gözlerimizin ucundadırlar. Diğer bir ifade ile tam da trajedinin kendisi, istenilenin aksine sıradanlığın nedeni haline gelmektedir.

Fotoğraf 5, 6 ve 7: Hastalar ile çekilen selfie’ler

(Daily Star, 2016, Daily Mail, 2015a ve Daily Mail, 2015b)

Benlik ve güç ekseninde, selfie kavramının Mona Lisa ve Benjamin'in aura'sı üzerindeki dönüştürücü etkisi de ayrıca çarpıcıdır. Mona Lisa'nın aurası o kadar yüksektir ki; Gombrich, Mona Lisa için Sanatın Öyküsü'nde bízatihi şu cümleleri kullanır: *“Bizi tetikleyen şey, Lisa'nın inanılmaz derecede güzel gözükmesidir. Sanki gerçekten bize bakıyor, gerçekten düşünüyor gibidir. Yaşayan bir varlıkmişçesine gözlerimizin önünde değişmekte, ona her baktığımızda daha farklı görünmektedir. Tablonun fotoğraflarında bile yaşadığımız bu etki, Louvre'daki orijinalinin karşısında ise neredeyse ürperticidir.”* (Gombrich, 2015: 300). Oysa artık da Vinci'nin Mona Lisa'sını aracısız görme niyeti ile Paris'teki Louvre Müzesi'ne giden ve onu yakından görebilmek için uzun süre beklemek durumunda kalan birey, aşağıdaki fotoğraflarda da görüldüğü üzere dolayimsız olarak görmeyi deneyimleme yerine Mona Lisa ile “selfie çekmeyi” tercih etmektedir. Bir biçimde Mona Lisa'nın aurasını çarpıtmış; popüler kültür ikonu varlığına katkıda bulunarak kült değerinin yükselişine yardımcı olurken, bir yandan da “ben”in merkezde olduğu, odağın dahi “ben”de olduğu fotoğrafa Mona Lisa'yı ekleyivererek onu nesneleştirmektedir. Hatta bazen “ben” o kadar merkezdendir ki, Mona Lisa'ya yer kalmaz; “ben” Mona Lisa'yı da tüketir, onun yerine geçer.

Fotoğraf 8, 9, 10 ve 11: Mona Lisa selfie'leri

(Péruple, 2016, Open Culture, 2017, Slamp, 2014 ve The Family Adventure Project, 2015).

Jameson bu durumu “orada bulunmanın”, “sahip olma edimi” ile yer değiştirmesi olarak niteler ve fotoğraf aracılığıyla kişisel mülkiyet biçimine çevrilişi ortaya koyar. Bu yolla Guy Debord'un Gösteri Toplumu'ndaki *“çağdaş tüketim toplumundaki nihai meta şeyleşmesi biçiminin, kesinlikle bizzat imge”* olduğu düşüncesine ulaşır (Jameson, 2005: 254).

Dönüşümün ikinci aşaması ise çekilen özün sosyal medya üzerinden beğenicilere sunumdur. Mona Lisa'yı deneyimlemenin ömürlük hazzı, yerini Mona Lisa'nın görüldüğünü bildiren (ama illa ki

Submit Date: 10.01.2019, Acceptance Date: 17.03.2019, DOI NO: 10.7456/10902100/001

65

merkezde özün yer aldığı) fotoğrafların beğeni sayısına bırakacaktır. Nietzsche'nin deyişiyle "egonun antik egemenliği" bir kez daha zafere uğratılmıştır. Öz'ün kendisi yeniden çekilene dek mevcut olan tüketilecek, beğenilecek ve öz kutsanacaktır. Burada bireyin unuttuğu, sosyal ortamda beğeniye sunduğu fotoğrafın "özü" olan kendinin de metalaştığı gerçeğidir. "Beğenilecek olan Mona Lisa değil, benim!" mesajını veren birey için tam da hızla tüketilen popüler kültürün bir göstergesi olarak bu hazzın ömrü de oldukça kısa olacaktır. Haz hemen tüketilecek, tüketim sona erdiğinde geriye kalan bu fotoğrafların "posası" olacaktır, ta ki takipçilerin "beğenilerine sunulacak" yeni bir fotoğrafa kadar.

SONUÇ

Yalnızca popüler fotoğraf paylaşım uygulaması Instagram üzerinden dakikada paylaşılan fotoğraf sayısının 45 binin üzerinde olduğu gerçeği bile günümüz insanının maruz kaldığı görsel akışın hızı hakkında yeterli bilgiyi vermektedir. Dolayısıyla içeriğin bu kadar hızlı tüketildiği bir dönemde, herkesin merkezde olduğu bir ortamda aslında kimse merkezde olamayacaktır. Hızlı tüketim ve beğeni yargısı etrafında şekillenen paylaşımlar bizi ego konusunda Lacan'cı yaklaşıma götürür. Buna göre yalnızca bir yanılsamadan ibarettir ego, bireyin aynadaki imgesiyle özdeşleşmesinin bir sonucudur. Ego, aynışmanın nedeni haline gelir. *Sosyal* medyanın hızla tüketilen "akışkan" dünyasında "estetik kaygısı" "beğeni kaygısı"na dönüşür ve "kendini"nin beğenilmesini talep eden birey, tam da amaçladığının tersi olacak şekilde aynışmanın kaçınılmazlığı ile yüzleşir. Öznesi nesneleşmiş, merkezdeki özü ise aynışmanın sonucu ile kimliksizleşmiş bu fotoğraflarda bizleri delip geçen o duygudan, punctum'dan söz etmek gittikçe zorlaşır. Bir anlamda punctum studium'a dönüşür, sıradanlığın nedeni olur. Fotoğraftaki özgünlük kendini aynılığın yumuşak ve güvenli kollarına bırakır. "Selfie" suretinde bizleri delip geçecek bir şey kalmaz artık, sadece beğeniler ortak bir hissizliğin etkileşimidir.

KAYNAKÇA

- Adorno, Theodor W. (2005). "Kültür Endüstrisi Yeniden Düşünmek", *Kitle İletişim Kuramları*. Erol Mutlu (drl.). Ankara: Ütopya Yayınevi, ss.240-249.
- Akarsu, Bedia (1979). *Çağdaş Felsefe*. İstanbul: Devlet Kitapları.
- Barthes, Roland (2014). *Camera Lucida*. Reha Akçakaya (çev.). İstanbul: Altıkkırkbeş Yayın.
- Benjamin, Walter (2012). *Fotoğrafın Kısa Tarihi*. Osman Akınhay (çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Berger, John (2016). *Bir Fotoğrafı Anlamak*. Beril Eyüboğlu, Yurdanur Salman, Müge Gürsoy Sökmen ve Semih Sökmen (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Berger, John (2016). *Görme Biçimleri*. Yurdanur Salman (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Carlson, Marvin (2013). *Performans: Eleştirel Bir Giriş*. Beliz Güçbilmez (çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Giddens, Anthony (2014). *Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. Ümit Tatlıcan (çev.). İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Goffman, Erving (2014). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. Barış Cezar (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gombrich, E.H. (2015). *Sanatın Öyküsü*. Erol Erduran ve Ömer Erduran (çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Horkheimer Max ve Theodor W. Adorno (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. Nihat Ülner ve Elif Öztarhan Karadoğan (çev.). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Jameson, Fredrick (2005). "Kitle Kültüründe Şeyleşme ve Ütopya", *Kitle İletişim Kuramları*. Erol Mutlu (drl.). Ankara: Ütopya Yayınevi, ss.250-284.
- Jenkins, Richard (2016). *Sosyal Kimlik*. Gül Bostancı (çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Kang, Jaeho (2015). *Walter Benjamin ve Medya*. Deniz Gedizlioğlu (çev.). İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Simmel, Georg (2015). *Bireysellik ve Kültür*. Tuncay Birkan (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sontag, Susan (2011). *Fotoğraf Üzerine*. Osman Akınhay (çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Fotoğraflar

Atget Photography (t.y.). <http://www.atgetphotography.com/The-Photographers/Eugene-Atget.html>. Erişim tarihi: 13 Nisan 2018.

- BBC (2015). <https://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-32703322>. Erişim tarihi: 13 Nisan 2018.
- Durham Students Abroad (2016). <https://durhamstudentsabroad.com/2016/03/31/march-madness/>. Erişim tarihi: 13 Nisan 2018.
- The Telegraph (2016). Crowd turns its back on Hillary Clinton as photo captures the age of the selfie <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/09/25/crowd-turns-its-back-on-hillary-clinton-as-photo-captures-the-age/>. Erişim tarihi: 13 Nisan 2018.
- Daily Star (2010). Nurse celebrates last day on job by taking sick selfie with paralysed patients, <https://www.dailystar.co.uk/news/latest-news/528356/nurse-sick-selfie-with-paralysed-patients>. Erişim tarihi: 18 Nisan 2018.
- Daily Mail (2015a). Young medical student could be kicked off her course after she took a selfie of herself smiling next to a seriously ill woman in Mexico. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3192508/Young-medical-student-kicked-course-took-selfie-smiling-seriously-ill-woman-Mexico.html>. Erişim tarihi: 18 Nisan 2018.
- Daily Mail (2015b). Nurse nicknamed 'Angel of Death' admits 'taking selfies with dead patients was wrong' but denies multiple murder charges before Italian judge. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2931417/Angel-Death-Italian-nurse-Daniella-Poggiali-admits-taking-selfies-dead-patients-wrong.html>. Erişim tarihi: 18 Nisan 2018.
- Périphe (2016). Issu du tourisme de masse, voici le touriste massue. <http://periple.com/tourisme-de-masse-et-le-touriste-massue.php> Erişim Tarihi: 18 Nisan 2018.
- Open Culture (2017). Mona Lisa Selfie: A Montage of Social Media Photos Taken at the Louvre and Put on Instagram. <http://www.openculture.com/2017/11/mona-lisa-selfie-a-montage-of-social-media-photos-taken-at-the-louvre-and-put-on-instagram.html> Erişim Tarihi: 18 Nisan 2018.
- Slamp, Katie (2014). It's Just Katie. <https://klslemp44.wordpress.com/> Erişim Tarihi: 18 Nisan 2018.
- The Family Adventure Project (2015). <http://www.familyadventureproject.org/2015/06/a-mona-lisa-selfie-really/> Erişim Tarihi: 18 Nisan 2018.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GELİŞEN MEKAN KURGUSU İLE KAPALIÇARŞI

Arzu ERÇETİN
İstanbul Kültür University, Turkey
a.eceoglu@iku.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-8381-0011>

ÖZ

Birçok kitaba konu olan birçok insanın hayalini süsleyen, adına destanlar yazılan baştanbaşa bir kurgudur İstanbul. Bundan elli yıl önce diye başlar büyüklerimiz hikayelerine, bu senaryoya nasıl dahil olduklarını anlatırken. Çarpık kentleşse de, havası suyu kirlense de vazgeçilmez bir sevdadır içinde barındırdığı tüm tarihi eserleriyle. İnadına der gibi ayakta durmaya çalışsa da kendisini tüm yıpratmaya çalışanlara karşı, Camilerinden çarşılarına kadar tüketim toplumunun getirisi olan değişimlerden nasibini almaktadır. Onarımları, yenilenmeleri, yıkılıp yeniden yapılmaları ya da yeniden işlevlendirilmeleri gibi her kavramdan tarihi tüm öğeleri etkilenmiştir. Bu değişimler sadece günümüz koşullarının bir getirisi olarak değil, nüfus artışının kendini göstermeye başladığı süreç itibari ile ortaya çıkmıştır. Bu değişim ve gelişim sürecinden en çok etkilenen ve bu etkilenme sonucu mekânsal ve çevresel açıdan çok fazla değişime uğrayan yapılardan biri olarak karşımıza Kapalıçarşı çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı dünyanın görülmesi gereken elli tarihi mekan sıralamasında yedinci sırada yer alan, Bizans döneminden bu yana varlığını sürdüren ve her dönem kendine yeni kelimesinin işlevsel karşılığını katıp, kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalan “Kapalı Çarşı”nın tarihsel süreçte mekânsal açıdan iç ve dış etkenler ile nasıl şekillendiğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: *Mekan Tasarımı, Tarihi Çevre, Tarihsel Süreç, Tasarım Yaklaşımları*

WITH A THRIVING VENUE EDITING PAST GRAND BAZAAR

ABSTRACT

Istanbul is a fiction-like construction being at the core of many people's dreams, the main theme of several books and for which legends have been composed. When the elderly tells their own stories of Istanbul, they often start saying “fifty years ago” just before narrating how they got involved into the scenario. It stands as an indispensable passion with all the historical remnants in it regardless of unplanned urbanization and pollution. Although it manages to survive as a city despite all the damages, its mosques, bazaars and all other constructions face the consequences of changes caused by a consumerist society and these consequences can be observed in their restoration, maintenance, reconstruction and refunctioning. The reason for such changes is not only today's conditions but also the increase in population. Among all constructions influenced by the processes of change and development, Grand Bazaar is the most affected one in spacial and environmental terms. Grand Bazaar holds the seventh position within fifty spaces in the world listed as “should be seen”. It has existed since the Byzantium period and has always met the needs of its users by adopting its functionality according to each period. This study aims to identify how it has been reshaped by inner and outer factors throughout history.

Keywords: *Space Design, Historical Environment, Historical Phase, Design Strategies*

GİRİŞ

Reel de alışveriş kavramı tüm dünya toplumlarında öncelik kazanan bir kavramdır. İlkel toplumların yaşam biçimleri “değiş- tokuş” ile farklılaşmıştır. Üretim kaynaklarının artı değere geçmesiyle

beraber, biriken malların olmayan değeri ile paylaşımı ve ortaya çıkan “*değiş-tokuş*” olgusunun hiç şüphesiz en önemli kırılma noktası “değer” dir. Hangi malın ne ile ölçüleceğine o toplumun ihtiyaçları karar verir. Alışveriş aynı zamanda sosyal bir oluşumun da göstergesidir. Bu çalışmada ihtiyaçların tarihsel süreç içerisinde nasıl değişim gösterdiği ve toplumların yaşam, üretim araçlarında nasıl büyük bir etki yarattığı gerçeğinden yola çıkılarak Alışveriş merkezlerinin yeni bir şey olarak değil de bu sürecin içerisinde bir değişim olarak kabul edilmesi söz konusudur.

Tüketimin özellikle lüks tüketim kelimesinin insanoğlunun yaşamında hızlı bir şekilde önem kazanması sonucu AVM olarak adlandırılan toplanma noktaları yaşamlarımızın büyük bir kısmını içerisinde harcadığımız yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki insanlar günümüzde buluşma, toplanma, ihtiyaçlarını karşılama gibi günlük rutin tüm alışkanlıklarını planlarken bu merkezleri baz almaktadır. İnsanları yalnızlığa yada temelde asosyallığe yönlendiren bu merkezlerin seçilmesinde ki en önemli nedenlerden birisi olarak tüm ihtiyaçların aynı alanda karşılanabiliyor olma özelliği kendini göstermektedir. Her biri farklı işleyiş ve plan şemasına sahip olan ancak birbirleri ile zaman kavramını ortak özellik belirleyerek şekillenen bu tüketim mekanları bir diğerinin açılması ile de popülerliğini yitirmektedir.

İşte bu ticaret merkezlerinin içerisinde en önemli ve bozulmamış bölgesi olarak Büyük Çarşı(Kapalı Çarşı) karşımıza çıkmaktadır. Büyük Çarşı Fetihten beri kent yaşamı ile kendini sürdürmüştür. Bu sürdürülebilirliğin nedeni olarak kendi karakteristik yapısına sahip olması en önemli etken olmuştur. Böylelikle Kapalı Çarşı kurulduğu 1461 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’ nin giyim, kuşam, mücevher ve kıymetlerle ilgili yaşamını yansıtan ve anlatan bir tarihi belge olmuştur. İmparatorluk devrinde doğu’ dan, batı’ dan ve yurdun çeşitli yerlerinden gelen teknik giyim kuşam eşyaları bu çarşıda sergilenir, servet, altınlar ve mücevherler burada saklanır ve satılırdı. Bu suretle çarşı bir bakıma, İmparatorluğun sosyal,kültürel ve ekonomik kalbi idi (Akozan, 1979).

TARİHİ YAPILARIN KORUMA ESASLARI

Tarihi bir yapının yapısal dayanımı yapının strüktürel sistemi, geometrik formu ve kullanılan malzemenin karakteristik dayanımı olmak üzere üç etmene bağlıdır. Bu nedenle, benzer bir taşıyıcı sistem ve geometrideki yapılarda aynı tür yükler altında farklı yapısal hareketler ortaya çıkabilir. Tarihi yapılarda kullanılan yapı malzemelerinin ve yapım tekniklerinin çeşitliliği, onların yapısal bütünlüğünü anlamayı oldukça karmaşık bir hale getirmektedir. Özellikle yığma sistemlerde kullanılan malzemelerin homojen bir özellik göstermemesi, aynı yapı elemanı üzerinde farklı dayanımda noktalar oluşmasına neden olmakta ve bunların yapısal deformasyonlarının modellenmesini zorlaştırmaktadır. Çoğu tarihi yapıda göz önüne alınacak ana yükler yapının kendi ağırlığıyla, deprem nedeniyle oluşan ve/veya diğer doğal afetlerin neden olduğu yüklerdir. Ancak başka bir dış etki olmaksızın, tarihi bir yapının kendi ağırlığı altında çökmesi çok nadir görülen bir durumdur. Yapıların yıkılmasının temelinde, doğal veya yapay dış yükler ile diğer çevresel etkilere bağlı yapısal sorunlar yatmaktadır. Tarihi yapılar zemin oturmaları, seller, fırtınalar, yıldırım düşmeleri gibi birçok soruna bağlı olarak yapıldığı dönemdeki yapısal dengesini kaybedebilir. Bunların başında en tehlikeli ve kalıcı hasarlara neden olan sismik hareketler gelmektedir. Depremler, bir yapının belirli bir bölgesinin yük taşıma kapasitesi aşıldığında, o bölgedeki bir yapısal elemanın önemli ölçüde hasar görmesine neden olabilecek büyüklükte iç gerilmeler oluşturur. Bu, yapının kısmen veya tamamen yıkılmasına sebep olabilir (Örmecioğlu, 2010).

İşlev değişikliği ise genel olarak; tarihi yapıların mimari, estetik, sosyal ve kültürel değerlerini koruyarak, bu yapılarda kullanıcı gereksinimlerine cevap verecek şekilde, mekânsal gereklilikleri yerine getirecek müdahaleleri de içeren yeni kullanım olanaklarının oluşturulmasıdır. Tarihi yapılarda işlev değişikliği, çağdaş bir koruma anlayışıdır. Bu koruma anlayışı, kullanım dışı kalmış, çağın ya da kullanıcılarının ihtiyaçlarına karşılık veremeyen yapıları yok olmaktan kurtarmakta; kullanılamaz durumdaki yapılara, mekânsal ve yapısal özellikleri ile örtüşen yeni kullanım olanakları oluşturmakta ve böylece tarihi yapıların varlığının devam etmesini ve kentsel yaşama katılmasını sağlamaktadır. Diğer bir değişle, işlev değişikliği, toplumun geçmişiyle etkileşim kurmasını sağlayan tarihi

değerlerin, yeniden hayat bulmasını da sağlama araçlarından biridir. Tarihi yapılarda işlev değişikliğini gerektiren nedenler;

Binaların özgün işlevini kaybetmesi, Çevresel Faktörler, Ekonomik Nedenler, Sosyo-Kültürel Değişimler şeklinde sınıflandırılabilir. Tarihi yapılarda işlev değişikliği yapılmadan önce, öncelikle müdahalenin sınırları kesin olarak belirlenmelidir. Verilecek müdahale kararlarında; yapının mimari ve estetik özelliklerini etkileyecek ve değiştirecek, geri dönülmez uygulamalardan kaçınılmalı; tarihi yapının farklı bir işleve cevap verecek niteliği kazanmasının sağlanmasına önem verilmelidir. Mevcut yapının özellikleri değiştirilmeden, yapıdan maksimum derecede yararlanılmalıdır (Uğursal, 2011). Tarihi yapılara yeni işlev vererek koruma anlayışını içeren yasalar incelendiğinde geriye dönülebilir müdahalelerin olmasının temel hedef olduğu görülmektedir. Yasal mevzuat tarafından ilkeleri çok tanımlı olmasa da işlev değişikliği uygulamaları ulusal ve uluslararası düzlemde son yıllarda yaygınlaşmıştır. Tarihi yapıların korunması esasına yönelik olarak ülkemizde “Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu” kanun numarası 2863 ve kabul tarihi 21/7/1983, 5880-2 numaralı bölümde taşınmaz kültür varlıklarına yönelik:

“Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları:

Madde 6 – Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

- a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
- c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
- d) Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tesbit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler.

Ancak, Koruma Kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.

Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve isihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliye, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir. ⁽¹⁾

Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindendir.” kararı alınmıştır. Bu karar doğrultusunda görülmektedir ki tarihi yarımada içerisinde kalan ve tarihe ışık tutar bir belge niteliğinde olan Kapalı Çarşı doğru restorasyon ve restitüsyon müdahaleleri ile korunmak zorundadır. Günümüzde çarşı içerisinde yer alan dükkanlara yapılan müdahaleler pekde kanuna uygun nitelikte olmasada çarşı genel yapısında gerçekleştirilen müdahaleler genel strüktüre zarar vermeden gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Resim 6-7-8: Kapalı Çarşı da dükkanların tavan örnekleri (Arzu Erçetin Fotoğraf Arşivi)

TARİHİN ESKİTEMEDİĞİ KAPALIÇARŞI

Osmanlı kentinin hayat damarları gerçekten, başka hiçbir yerde olmadığı kadar, çarşıda atar; orada, her tabakadan erkek ve kadın karşılaşır, çok farklı diller ve yerel ağızlar (dialekt) orada bir araya gelir. Aslında, Maurice M. Cerasi'nin de 'Osmanlı Kenti' başlıklı yapıtında (YKY, Şubat 1999) vurguladığı gibi, levanten Osmanlı kenti tek ve temsili bir merkeze sahip olmasa da, 'çarşı' kent cemaatinin ve gündelik yaşamdaki hemen her şeyin iç içe geçip 'kaynaştığı' yerdir. Osmanlı'nın 'millet' sistemine dayanan 'polietnik' imparatorluk yapısı çerçevesinde, dinî ve kültürel etkinlikler bir tür belirsizlik içinde kalmış olsalar da, çarşı, kent sakinlerinin bütünü için 'özel' bir yerdir. Yani günümüzün bakış açısıyla 'kamusal' bir alandır. Çarşıda, sadece ticaret değil, siyaset de vardır; iş tartışmaları kadar, devlet dedikoduları da buralarda yapılır. Cerasi'nin 'Osmanlı Kenti' adlı yapıtında belirttiği gibi, Osmanlı kentinin hayat damarları, başka hiçbir yerde olmadığı kadar, 'merkez-çarşı'da atar.

Tabiri caiz ise Osmanlı'nın kalbinin attığı ve günümüzde bile tüm özelliklerini koruyan, her geçen yüzyıla ayak uydurmaya çalışan, yapım için temeli 1461 yılında atılmış ve mimarlığı Mimar Hayreddin tarafından yapılmış olan Kapalıçarşı, dev ölçülü bir labirent gibi, 30.700 metrekarede 66 kadar sokağı, 4.000 kadar dükkânı ile İstanbul'un görülmesi gereken, benzersiz tarihi merkezlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmış olan bu eser, adeta bir şehri andıran, bütünü ile üst örtülü bu site zaman içerisinde gelişip adeta yeni kelimesini karşılarcasına büyümeye devam etmiş ve popüleritesini korumuştur. İçinde son zamanlara kadar 5 cami, 1 mektep, 7 çeşme, 10 kuyu, 1 sebîl, 1 şadırvan, 24 kapı, 17 han bulunan çarşı 15. yüzyıl'dan kalan kalın duvarlı, bir seri kubbe ile örtülü eski iki yapının etrafı sonraki yüzyıllarda, gelişen sokakların üzerleri örtülerek, ekler yapılarak bir alışveriş merkezi haline gelmiştir¹.

¹ **Kapılar:** Beyazıt, Çarşıkapı, Çuhacıhan, Kuyumcular, Mahmutpaşa, Nuruosmaniye, Örücüler, Sepetçiyan, Takkeçiler, Tavukpazarı ve Zenneciler.

Hanlar: Ağa, Alipaşa, Astarıcı, Balyacı, Bodrum, Cebeci, Çukur, Çuhacı, Hatipemin, İçcebeci, İmamali, Kalcılar, Kapılar, Kaşıkçı, Kebapçı, Kızlarağası, Mercan, Perdahçı, Rabia, Safran, Sarnıçlı, Sarraf, Sepetçi, Sorguçlu, Varakçı, Yağcı, Yolgeçen, Zincirli ve Evliya.

Sokaklar: Acıçeşme, Ağa, Altuncular, Aminçiler, Araracıoğlu, Aynacılar, Basmacılar, Çuhacıhanı, Bitpazarı, Feşçiler, Ganiçelebi, Hacıhasan, Hacıhüsni, Hacımemiş, Halıcılar, Hazırelbiseciler, İplikçiler, Kahvehane, Kalpakçılar, Karakol, Karamanlıoğlu, Kavafılar, Kazazlar, Keseciler, Kilitçiler, Kolancılar, Koltukçu, Kürkçüler, Lütfullah efendi, Mercançıkmaşı, Muhafazacılar, Mühürdaremin, Ortakazazacılar, Örücülerhamamı, Parçacılar, Perdahçılar, Püskülcüler, Reisoğlu, Ressam, Sahaflarbedesteni, Sandal, Sandalbedesteni, Serpuççular, Sıraodalar, Sipahi, Tacirler, Takkeçiler, Tavukpazarı, Terlikçiler, Terzibaşı, Terziler, Tuğcular, Varakçıhan, Yağlıkçılar, Yarımtaşhan, Yeşildirek, Yorgancılar, Yüncühasan ve Zenneciler.

Submit Date: 10.01.2019, Acceptance Date: 25.03.2019, DOI NO: 10.7456/10902100/002

Resim 9: Kapalıçarşı Hava Fotoğrafı (<https://www.karar.com/guncel-haberler/kapalicarsinin-catisina-son-kiremitler-doseniyor-707444>)

Dönemin en ünlü taş ustası Nazar Usta ve yetiştirdiği çıraklar tarafından taş işçilikleri yapıldığı bilinen Çarşıda Marmara Bölgesinden çıkartılan beyaz, El – Aziz’ den getirtilen vişne rengi ve Germiyan ilinden getirtilen yeşil mermerler kullanılmıştır. Öyleki çarşının her yerinde kullanılan bu taşların bereket iksiri ile yıkandığı tarih boyunca dilden dile gezen bir söylenti olmuştur. Bu söylentiler yine Fuat Sevimay’ ın Kapalı Çarşı romanında ”Kapalı Çarşı” nı bedestenleri ayağa kalkmış, yolları bereket iksirlerine bulanmış mermerlerle kaplanmış, çeşmesinden gürül gürül sular akmaya başlamış, dükkanları esnafı ağırlamak üzere hazır hale gelmişti. Yine cihanın en görkemli ...” şeklinde kaleme alınmıştır.

Geçmişte burası her sokağında belirli mesleklerin yer aldığı ve bunların da, el işi imalatının (manifaktür) sıkı denetim altında bulundurulduğu, ticari ahlak ve törelere çok saygı gösterilen bir çarşı idi. Her türlü değerli kumaş, mücevherat, silah, antika eşya, konusunda nesillerce uzmanlaşmış aileler tarafından, tam bir güven içinde satışa sunulurdu. Geçen yüzyılın sonlarında deprem ve birkaç büyük yangın geçiren Kapalıçarşı eskisi gibi onarılmışsa da, geçmişteki özellikleri değişikliğe uğramıştır. Bütün dükkânların genişliği aynı olacak şekilde inşa edilmiştir. Her sokakta ayrı ürünün ustaları loncalar halinde bulunurdu (yorgancılar, terlikçiler vs.) Satıcılar arasında rekâbet kesinlikle yasaktı. Hatta bir usta, tezgâhını dükkânın önüne çıkarıp kalabalığa göstererek ürün işleyemezdi. Ürünlere devletin belirlediğinden yüksek fiyat konulamazdı.

Evliya Çelebi burayı muazzam güçlü bir kale gibi tanımlamıştır. Geçmişte burası her sokağında belirli mesleklerin yer aldığı ve bunların da, el işi imalatının sıkı denetim altında bulundurulduğu, ticari ahlak ve törelere çok saygı gösterilen bir çarşı idi. Her türlü değerli kumaş, mücevherat, silah, antika eşyalar, konusunda nesillerce uzmanlaşmış aileler tarafından, tam bir güven içinde satışa sunulurdu. Çarşının cadde ve sokakları o zaman aynı işi yapan insanların toplandığı yerler olduğu için Kalpakçılar, Kuyumcular, Aynacılar, Fesçiler, Yağlıkçılar gibi iş kollarına göre isim almıştır. Bugün bu meslek grupları sadece sokak isimlerinde kalmıştır.

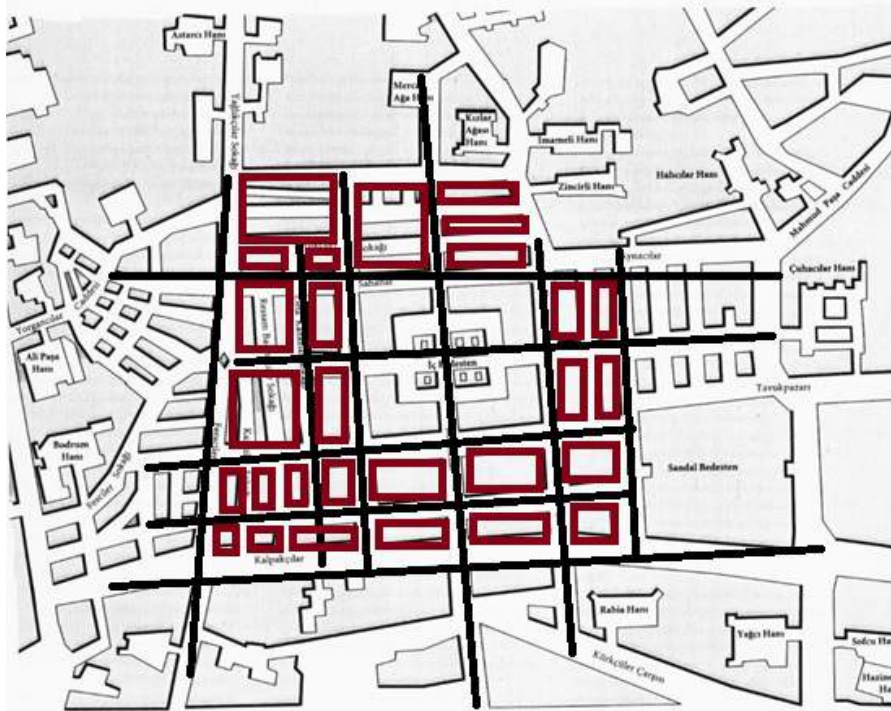
Eskiden esnafa olan güven duygusu halkın birikmiş parasını, bir banka gibi onlara verilmesine ve işletilmesine neden olurdu. Günümüzde birçok sokaktaki dükkânlar fonksiyon değişikliğine uğramıştır. Yorgancılar, terlikçiler, fesçiler gibi meslek grupları sadece sokak ismi olarak kalmıştır. Çarşının ana caddesi sayılan sokakta çoğunlukla mücevher dükkânları, buraya açılan yan bir sokakta

altıncılar bulunur. Oldukça küçük olan bu dükkânlar değişik fiyat ve pazarlıkla satış yaparlar. Kapalı Çarşı renk ve atraksiyon olarak her ne kadar eski canlılığını koruyor ise de, 1970’li yıllardan itibaren İstanbul’u ziyaret eden turist grupları için alışveriş olanakları, çarşının ana girişindeki modern ve büyük kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır. Haliç kıyısındaki Mısır Çarşısı da daha küçük ölçüde bir kapalı çarşıdır. Galata semtindeki diğer bir 15. yy. küçük kapalı çarşısı da halen kullanılmaktadır.

Kuruluşundan bu güne kadar ayakta kalan ve Osmanlı halkı için büyük önem taşıyan, alış – veriş kültürünün zihnimizde tam olarak oturmasını sağlayan Kapalıçarşı ile ilgili olarak Kenan Mortan ve Önder Küçükerman “Çarşı, Pazar, ticaret ve Kapalıçarşı” adlı eserlerinde yazar Halit Refik Karay’ ın yarım yüzyıl öncesi düştüğü kayıt’ a şöyle yer vermiştir; *“Kapalıçarşı yalnız eşya alışverişi bakımından değil, İstanbul’ un kadın erkek münasebetleri dolayısı ile cemiyet tarihimize iz bırakmıştır. Çarşı sayısız nesilleri asırlarca damı altında toplayıp, yakınlaştırmak gönüller alınıp verilen bir muhabbet pazarı olması cihetinden de bir başka çeşit abide ve yadigardır. Kapalıçarşı, İstanbul’un hayatı boyunca sürüp gitmiştir. Hatta ben o fikirdeyim ki şimdiki yarı çökmüş ve güzelliğin camisi yıkılıp, ancak mihrabı yerinde kalmış olan büyük abidemiz çarşıdan, cinsi cazibe elini eteğini henüz çekmiş sayılmaz. Orada hala ılık ılık bir şeyler olduğunu, tatlı tatlı bir şeyler döndüğünü duyuyorum.”*

Fuat Semay ise Kapalı Çarşı isimli romanın da Çarşı’ nın insanları nasıl kaynaştırdığını; *“Artık üstü kapalı çarşıda halılar alındı, vazolar satıldı. Altınlar, gümüşler işlendi, el değiştirdi. Doğu’ dan Batı’dan tüccarlar geldi gitti. Kumaşlar alındı, ipekler satıldı, sikkeler, akçeler ödendi, kendine Müslüman olmayan ustalar iş öğretti, hatta hayırlı çırağlar iş öğrendi. Tüccarın, loncanın ve biteviye akan hayatın kalbi burada atardı. Çarşının dükkanlarında bir yandan da İstanbul’ un türlü havadisi anlatıldı, saraylı hanımların dedikodusu yapıldı, çeyizler için bulunmaz Hint kumaşları, saf ipekler beğenilirken “Filanca Bey’ e Filanca Hanım münasip midir? Diye fikirler alınıp verildi. Ve bu dükkanların kuytu köşelerinde en çok merak edilende ay parçası gibi güzel, bir fidan gibi narin, iffet ve namus timsali kızların kime eş olacağı mevzusuydu, fakat bazı bahtsız kızlar, yaşları da geçmesine rağmen bu sohbetlere asla mevzubahis olamıyorlardı.”* olarak anlatmaktadır.

Günümüz de de bir alışveriş kenti niteliğinde varlığını sürdüren bu dev mimari eser, kendi iç yapısında oluşan çizgisel ve kümesel mekan organizasyonu formuyla yaşamına devam etmektedir. Ancak bu yaşam kentin hızlı nüfus artışı ve çok fazla turist ilgisi çekmesi nedeni ile kendisine has olan birçok mekansal özelliği kaybetmiş ve kaybetmeye mahkum bırakılmış durumdadır. Dünya listelerinde 15 milyon turistin ziyaret etmesi ile 11. Sırada görülmesi gereken mekanlar listesinde yerini alan çarşı bu ziyaretçi yoğunluğundan çevresinde ki yapılanma nedeni ile de darbe almaktadır.

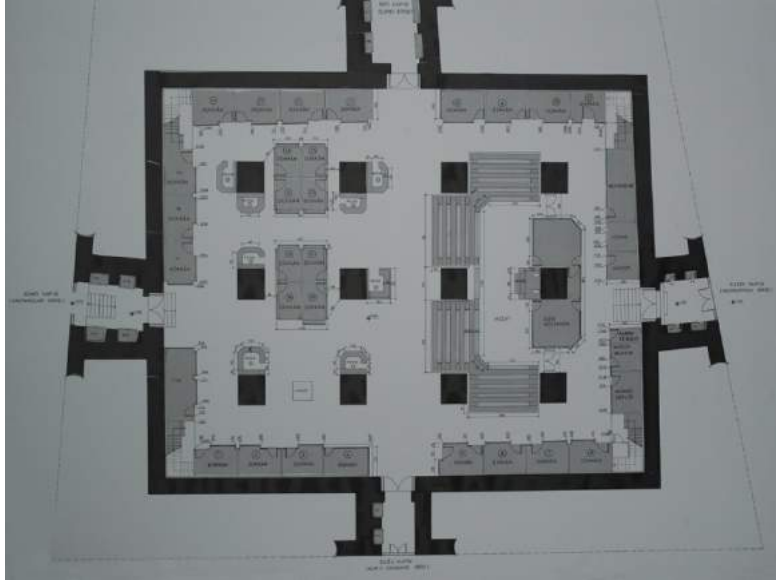

Resim 10 : Kapalı Çarşı Mekan Org. Çizgisel ve Kümesel Mekan Organizasyonları
(<http://www.lamodacollection.com.tr/iletisim.html>)

Çünkü insanlar tüketmeye ihtiyaç duymaktadır, çünkü insanlar hayatlarını sürdürebilmek için bu tüketime karşılık vermek zorundadır. Çarpık kentleşme, yasaların yeteri kadar koruyucu olamaması 500 yılı aşkın süredir yangınlara depremlere karşı durmuş çarşının adeta duruşunu bozmak istercesine şekillenmektedir.

Bunun yanı sıra çarşı' nın günümüz kullanıcıları da tarihi dokunun ihtişamını görmezden gelmekte ve marka kimliğini yansıtmak, müşteri çekmek amacı ile dükkanlara zarar vermektedir. İlk planlanma ve inşa safhasında eşit dükkanlardan oluşan bu organizma tarih içerisinde kullanıcıların değişmesi ile metrekafe bazında da zarar görmüş bulunmaktadır. Bugün çarşıda 1metrekareden – 200 metrekafeye kadar farklı ölçülerde kullanılan, farklı ürünlerin satış ve sunumlarının gerçekleştirildiği dükkanlar bulunmaktadır. Farklı kültürlerden misafirlerin getirilerinin yanı sıra rant, ün, ego gibi kendi bünyesinde hiçbir zaman barındırmadığı kötü özelliklerden de nasibini alarak duruşunu korumaya çalışmaktadır. Yapının oluşumunun belki de en önemli taşı olarak yer alan Sandal Bedesteni bugün bir restoran zincirinin misafirlerini ağırlamaktadır².

² İstanbul-Yeni Bedesten (Sandal Bedesteni). İstanbul'un ikinci bedesteni öncekinin pek az ilerisinde, tahmin edildiğine göre Kanûnî Sultan Süleyman (1520-1566) devrinde değerli dokumaların satış yeri olarak yapılmıştır. Sandal, Asya'nın güneyinden Hint'ten ithal edilen yollu, çizgili bir tür kumaştır. Bedesten de adını bundan almıştır. Gerek Evliya Çelebi gerekse Fransız seyyahı Du Loir burada kumaş satıldığını bildirirler. Du Loir seyahatnâmesinde eski bedestende güzel koşumlar, kılıçlar ve değerli kaplar, diğerinde ise halı ve kumaş satıldığını yazar. İkinci bedestenin yakınında Esirpazarı'nın da bulunduğunu kaydetmesi, burasının yeni bedesten olduğunda hiçbir şüpheye yer bırakmamaktadır. Gerçekten geçen yüzyılın ortalarına gelinceye kadar Esirpazarı bu bedestenin komşusu idi. Yapının içinde bulunan on iki masif pâye, binayı yirmi tuğla kubbe ile örtülü yirmi eşit bölüme ayırır. İç mimarisi çok heybetli olan Yeni Bedesten uzun yıllar İstanbul Belediyesi'nin mezat salonu olarak kullanılmıştır.

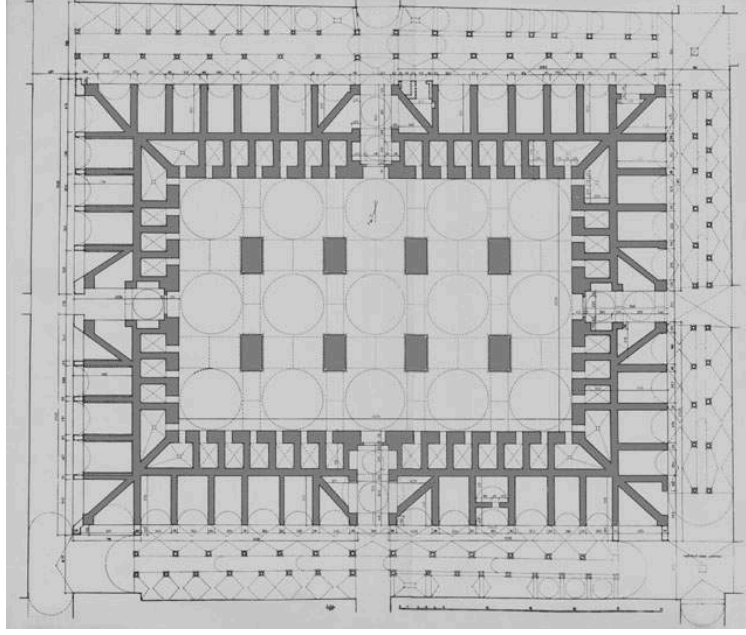

Resim 11 : Sandal Bedesteni Orjinal Planı (<http://www.avundukmimarlik.com.tr/tr/istanbul-kapalicarsi-sandal-bedesteni-2051/>)

Resim 12-13-14: Sandal Bedesteni günümüzdeki kullanım şekli (Arzu Erçetin Fotoğraf Arşivi)
Bir diğer yapının önemli unsuru Cevahir Bedesteni ise günümüzde çarşının her köşe ve duvarını saran dükkanlar nedeni ile net olarak algılanamamaktadır³.

³ İstanbul-Büyük Bedesten (İç Bedesten). Fâtih Sultan Mehmed tarafından hayratına gelir sağlamak üzere 1453-1481 tarihleri arasında yaptırılmıştır. Kaynaklar ve belgeler bunu açıkça belirtmesine rağmen bedestenin Bizans yapısı olduğu yolunda ilmî ciddiyetten uzak bir iddia vardır. Dört kapısından birinin üstünde süs unsuru olarak kullanılmış yukarıda adı geçen kartal kabartmalı bir devşirme parça, binanın Bizans yapısı olduğuna dair efsanenin doğmasına yol açmıştır. Halbuki plan, inşa tekniği ve yapı sistemiyle nisbetleri, Cevâhir Bedesteni de denilen bu eserin tamamen Türk yapısı olduğunu açık olarak göstermektedir. Sekiz masif pâyeye yapının içini on beş eşit bölüme ayırır. Bunların her birini bir kubbe örter. Yakın yıllara gelinceye kadar geç döneme ait olmakla beraber yapısına ve eski geleneğe uygun teşhir ve satış camekân ve “dolap”larını muhafaza eden bedesten, 1959’dan sonra yapının asıl mimarisini bozan vitrinli modern dükkânların inşası ile iç görüntüsünün haşmetini kaybetmiştir. Etrafı tamamen Kapalı Çarşı ile sarıldığından dış mimarisini görmek imkânı artık kalmamıştır. Sadece çevre duvarlarının muntazam işlenmiş taşlardan örüldüğü tesbit edilebilmiştir. Evvelce etrafında dış duvarlarına bitişik dükkânların bulunduğu da anlaşılmaktadır. Son yıllarda yapılan değişikliklerden önce iç duvarlarda dolaplar sıralanıyordu. Bugün bunların hepsi modern dükkânların içinde kalmıştır. Muhteşem ve çok geniş tuğla kemerlerle bunların taşıdığı yine tuğla kubbeler bu büyük yapıya heybetli bir görünüm verir.

Resim15: Cevahir Bedesteni plan şeması (https://archnet.org/sites/3472/media_contents/8563)

SONUÇ

Geleneksel toplumlarda “mekan” ve “yer” kavramlarının aynı anlama geldiği söylenebilir. Modern öncesi dönemin yalıtılmış dünyalarında “yer” kabaca belirlenmiş sınırlar içindeki toplumsal ilişkilere işaret eder. Bu dünyalara ait mekânsal organizasyonlar yine birebir ilişkiler ile kurulan ekonomik, politik ve hukuki yükümlülük ve hakların karışımından oluşmaktadır. Giddens (1985) yer kavramını coğrafi olarak konumlandırılmış toplumsal eylemin fiziksel ortamına işaret eden mekan fikri şeklinde tanımlar. Modernlik öncesi toplumlarda mekan ve yer çakışır. Toplumsal yaşamın mekânsal boyutu yerel etkinlikler ile belirlenir. Orada bulunma geleneksel toplumların mekânsallığını, sıradan insan bedenlerinin çoğu kez dolayimsız kapasiteleri tarafından örgütlenmesini sağlar. Geleneksel eylem anlayışında eylemleri tasvir etmek için genelde organik metaforlara başvurulur. Çatışma burun buruna, kavga göğüs göğüse yapılır. Adalet göze göz, dişe diştir. Görüşmelerde kalp kalbe karşıdır. Dayanışma omuz omuzadır. İnsanlar yüz yüze bakar. Dostluk kol kola yürür ve değişim adım adımdır (Luke, 1996).

Genelinde bütünleşik bir yapısı olan mekan kavramına karşılık, ana kurguda iç içe geçmiş mekan yapısından oluşan dükkanlar bütününe oluşturduğu dizilişi ile Kapalı Çarşı hem negatif hem de pozitif mekan organizasyonuna sahiptir. Kullanıcıya davet kârlık sunan bu mekânsal bütünlük dükkanların kendi içlerinde yıllar ilerledikçe ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmesi nedeni ile yeni özellikler kazanmaktadır. İnşası’ nın başladığı an itibari ile farklı kültürleri, inanışları, meslek erbaplarını bünyesinde bulundurmaya başarmış olan çarşı insanların kaynaştığı, birbiri ile diyalog içinde yaşadığı, bireylerin meslek öğrendiği ve ürettiklerini belirlenen genel kurallar dahilinde alıcıların huzuruna, satışa sunduğu bir tarihi belge olarak karşımızda durmaktadır. Günümüzde toplu ulaşımdan, konut imarına kadar bölgedeki kamusal ve genel tüm alanlar çarşı merkez alınarak şekillendirilmektedir. Yaşadığı onca yangın, deprem ve benzeri felaketlere (1512, 1565, 1618, 1622, 1645, 1652, 1658, 1750, 1766 yıllarında gerçekleşen yangın ve depremler çarşıya en fazla zararı veren olaylardır) karşılık geçirdiği restorasyonlar, yenilenmeler ve eklenmeler ile varlığını sürdüren yapı tüm dünyanın göz bebeği niteliğinde bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- A. D. Mordtmann, *Anatolien – Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien (1850- 1859), Hannover 1925, sh. 376 and 380*
- Akozan, F., *İstanbul' un Kapalı Çarşısı, Tarih Dergisi / Turkish Journal of History, 0 (32), 759-770. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/iutarih/issue/9604/119903>*
- Atasoy, N. , Walter B., Louise W., Tezcan H., *İpek Osmanlıda Dokuma Sanatı, TEB Yayınları.*
- Dumont, P. (ed.), *Osmanlı İmparatorluğunda Yaşamak, İletişim, İstanbul 2008*
- Erginöz, M. Aykaç, *İlk Çağdan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi, Arion Yayınevi, Kadıköy*
- Giddens, A., (2000). *Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi, Paradigma.*
- Luke, T. W., (1996). *Identity, Meaning and Globalization: Detraditionalization in Postmodern Space-Time Compression, der: Paul Heelas, Scott Lash ve Paul Morris, Blackwell, Oxford.*
- Mortan, K., Küçükerman Ö., *Çarşı, Pazar, Ticaret ve Kapalıçarşı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Beyoğlu*
- Ortaylı, İ., *Osmanlı Toplumunda Aile, Pan Yayıncılık, Beşiktaş, s. 52*
- Ortaylı, İ., *Bazı 16. yüzyıl Alman Seyahatnameleri..., A. Ü. S. B. Fak. Dergisi., C. XXVII-No:4, 1973, s.144*
- Örmecioğlu, T. H.,(2010). *Politeknik Dergisi, Journal of Polytechnic, Cilt:13 Sayı: 3 s. 233-237, 2010*
- Sözen, M., *İstanbul' da Bir Kent : Kapalıçarşı, Kapalıçarşı dergisi, 1 (2001)*
- https://archnet.org/sites/3472/media_contents/8563
- <http://www.wardom.com.tr/osmanli-da-carsilar-t184218.html>
- <http://www.avundukmimarlik.com.tr/tr/istanbul-kapalicarsi-sandal-bedesteni-2051/>

TİPOGRAFİK KARAKTERLER ARACILIĞIYLA KİMLİĞİN İFŞASI

Aslı İGİT

Sakarya Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Türkiye
asliigit@sakarya.edu.tr

ÖZ

Görsel Kültürün önemli bir unsuru olan tipografik öğeler, dijital çağ tüketicisinin gündelik hayat pratikleri içinde hesap edilemeyecek kadar çok sayıda karşısına çıkmaktadır. Tasarımcılar tipografinin gizil kimliği aracılığıyla insan zihninde çeşitli anlamlar oluşturmakta ve böylece hedeflenen etki ya da eylemi yaratmaktadır. Tipografik öğelerin estetik ve biçimsel kullanımının uyum ya da uyumsuzluğu; mutluluk verir, hüznendirir, neşe verir, etkiler, (satın almaya) teşvik eder, eyleme geçirir, düşündürür, kışkırtır, özel hissettirir, rahatlatır ya da bastırır. Sadece yazı karakteriyle bu ve benzeri birçok psikolojik etki yaratabilmek mümkündür. O halde, hedeflenen amaca ve konuya uygun font tercihinde bulunmanın, salt bir eylem olmayıp iletinin doğrusal bir şekilde alıcıya iletilmesine olanak sağlayan aracı bir işlev gördüğünü söylemek mümkündür. Çalışma kapsamında yazı karakterleri anatomik, sınıfsal, biçimsel ve içeriksel özellikleri açısından incelenecek olup bu özelliklerden elde edilen bilgiler ışığında tipografik karakterler aracılığıyla kimliğin nasıl ifşa edildiği göstergebilimsel yöntem aracılığıyla çözümlenmeye çalışılacaktır. Buna ek olarak yazı karakterlerinin/ fontların ne gibi anlamlar içerdiği, kime- ne mesaj verdiği, hangi tüketici sınıf/lara hitap ettiği soruları da yanıtlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Görsel Kültür, Tipografi, Font, Kimlik, Göstergebilim*

DISCLOSURE OF IDENTITY THROUGH TYPOGRAPHIC CHARACTERS

ABSTRACT

Typographic elements which are an important element of the visual culture are encountered so many times within the daily life practices of the digital age consumer. Designers constitute various meanings in the human brain through the secret identity of the typography and thus create the intended effect or action. Harmony or inharmoniousness of aesthetic and formal use of the typographic elements gives happiness, saddens, gives pleasure, affects, encourages (to buy), energizes, makes think, provokes, feels special, relaxes or suppresses. It is possible to create many psychological effects through the only fonts. Then, it is possible to indicate that preferring the relative font for the intended purpose and subject is not a mere action and is a function that allows the message to be transmitted linearly to the receiver. Within the scope of the study, fonts will be analyzed in terms of anatomical, class, formal and contextual characteristics, and how the identity has been disclosed will be tried to be analyzed through the semiotic method by the typographic characters in the light of the information obtained from these features. In addition, questions of that the typefaces/ fonts include what kind of meanings, what kind of messages are sent to whom, which class(es) of consumers are addressed are tried to be answered.

Keywords: *Visual Culture, Typography, Font, Identity, Semiology*

GİRİŞ

Tipografiyi görsel kültürün önemli bir ögesi yapan şey ‘görülebilir’ olmasından kaynaklanmaktadır. O halde öncelikle ‘görsel olan’ ve ‘görsel kültür’ün ne anlama geldiğini açıklamak gerekmektedir. Görsel olan en genel anlamıyla “görülebilir her şeydir”(Barnard,2002: 26). Olabildiğine geniş ve salt kullanımı sorunlu olan bu açıklama içine doğa, doğa olayları, bitki örtüsü, hayvan türleri gibi insan eliyle yaratılmamış durumlar da girmektedir. Oysaki insan müdahalesi olmayan herhangi bir şey görsel kültür içinde yer almamaktadır. Buradan hareketle görsel olan, “insanlar tarafından üretilmiş ya da meydana getirilmiş her şeydir”(Barnard, 2002: 28). Görsel olanın ‘tasarım’ ve ‘sanatsal’ tanımı dâhil olduğunda tümlenmekte, nitelikli bir anlam oluşmaktadır. O halde, “geçici ve mümkün olduğunca kapsamlı bir görsel kültürde ‘görsel olan’ tanımı; insanlar tarafından üretilmiş, yorumlanmış ya da meydana getirilmiş, işlevsel, iletişimsel ve/veya estetik amacı olan her şey” şeklindedir(Barnard, 2002: 34).

İşlevsel, iletişimsel ve estetik amacı içinde barındıran tipografik öğeler, iletinin hedef kitle üzerinde istenildiği biçimde aktarılmasına olanak sağlamaktadır. Yazı karakteri metinsel formdaki ses tonudur dolayısıyla seçimi bahsi geçen metinsel ya da kavramsal forma şahsiyet, kimlik kazandırmaktadır. Örneğin, font tercihi aracılığıyla bir metin, başlık ya da kavram, resmi veyahut gayri resmi olması sağlanabilir. Buna ek olarak yazı karakteri seçimi, bu seçimi yapan kişi/lerin kimliklerini gözler önüne sermekte de aracılık etmektedir. Tipografik öğelerin anatomik ve sınıfsal özellikleri bahsi geçen kimliklendirmeyi belirleyen en önemli unsurdur. Buradan hareketle, çalışma kapsamında öncelikle tipografik temel kavramlar açıklanacak olup yazı karakterlerinin tarihsel evrimi, sınıfsal özellikleri ve anatomik yapısı hakkında bilgi aktarılmaya çalışılacaktır. Ardından tipografik karakterler aracılığıyla kimliğin ifşası nasıl gerçekleştirilir? Sorunsalı üzerinde durulacak ve çözümleme bu başlık altından itibaren yapılacaktır.

TİPOGRAFIYE GİDEN YOLCULUKTA; YAZI, HARF, YAZI KARAKTERİ VE FONT

Çeşitli kaynakların ortak söylemlerine bakılacak olunursa; yazının tarihsel serüveni, insanlığın yerleşik hayata geçmesiyle başlamıştır. Yazının icadı ya da ona kadar gelen tarihsel yolculuğu, derinliği olan geniş bir konudur ve çalışmanın amacını aşmaktadır. Dolayısıyla tipografinin malzemesi olan yazıyı tanımlamanın ve birkaç temel bilgi aktarmanın bu inceleme için yeterli olduğu kanısındayım. Uçar’a göre yazı; seslerden oluşan iletişim biçiminin işaretler dizgesine dönüşmesidir(2004: 94). “Yazının nasıl ve nerede ortaya çıktığı konusundaki müşterek kanı, MÖ 3200 yıllarında Sümerler tarafından, mal sayımı hesaplarını tutmak için bulunduğu ve kullanıldığı yönündedir. Sümerliler, mal ve günlük işlere ait bilgileri şekiller üzerine kurulu yani her varlık ve olay için bir şekil kullanarak tutmuşlardır. Sümer yazının ilk yaygın örneklerinin; zirai ürünleri temsil eden tahıl, koyun, dana, bal ve benzeri olması bu tezi güçlendirmektedir”(Erdal, 2015: 72).Tipografinin en temel birimi harftir. Georges Jean ‘Yazı İnsanlığın Belleği’ adlı kitabında harfi şu şekilde tanımlamaktadır: “Harf, çağdaş dünyada, özellikle de reklamların etkisiyle, kendi başına bir etkinliğe dönüşmüştür: Sözcüklerin yığılmasından çıkartılarak, anlamsal yükünden sıyrılarak reklam dünyasının sunduğu gibi kurumsal ya da örneğin grafitiler gibi “vahşi” görüş alanlarını yaratmıştır. Günümüzde harf, dünyanın ve dünyadaki belli başlı merkezlerin bir parçasına dönüşmüştür” (2015:130).

Yazı karakteri ve font sözcükleri genellikle birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ancak görünürde bir farkı olmasa da özelde iki sözcük birbirinden ayrılmaktadır. Yazı Karakteri ya da Tipografik Karakter “Önceden tasarlanan, kalıbı hazırlanarak dökülen ve genel olarak yazılı iletişimin bütün alanlarında kullanılan harf, sayı, sembol, çizgi ve noktalama işaretleridir”(Becer, 2009:176). Garfield’a göre Font; yazının elle yazıldığı günlerde, belli tek bir büyüklük ve stile sahip yazı karakterinin eskizsiz harf kümesi (noktalama işaretlerinden, para birimi işaretlerine kadar) demektir. Bugün ise font sadece belli bir yazı karakteri anlamına gelmektedir(2016:39). Buna ek olarak font; elle, litografik filmle, metal ya da herhangi madde üzerine ya da bilgisayar aracılığıyla tasarlanabilmektedir. Becer’e göre fontun temel unsurları; büyük harfler, küçük harfler, sayılar, noktalama işaretleri, matematiksel semboller, aksanlar ve logogramlar şeklinde sıralanabilir(2009:176-177).

Yazı bugün ortaya çıktığı ilk amacından çok öteye gitmiş, insan yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Uçar'ın "Günümüz uygarlığı, yazının, alfabenin ve rakamların üzerine kurulmuştur. Bu basit işaretler, insanoğlu için, felsefeleri yaymada, bilimde, edebiyatta, önemli bir aracı olmasına karşın, yazının bir sanat, tasarım ögesi olarak kullanılmasında, görsel bir kültür yaratılmasında ve zamanın ötesine geçmede yetkin kılar"(2004:94). şeklindeki açıklaması, yazının günümüzdeki işlevi ve rolünün net bir izahıdır. Johann Gutenberg'in metal harflerini tanımlamakta kullanılan tipografi bugün bütün baskı yazıları ve noktalama işaretlerinin sanatsal ve tasarıma dayalı özelliklerini ve üretim teknolojilerini konu alan bir uzmanlık alanı olarak kabul edilmektedir(Becer, 2009:176). "Tipografi kıymetli bir sanattır çünkü düşünceyi giydiren son ögeyi, onun maddesel güzelliğini yazın sistemi içinde biçimlendirir"(Jean, 2015: 144).Tipografinin en temel ögesinin harf olduğu vurgusu yapılmıştı. Peki, en temeli harf ise, harfı oluşturan unsurlar nelerdir? Bu sorunun yanıtı incelememiz için son derece önem arz etmektedir. Çünkü harfin biçimsel formu ve ait olduğu sınıfsal özellikleri ona kimlik kazandırmakta ve algıyı şekillendirmektedir.

YAZI KARAKTER FORMLARININ TARİHSEL EVRİMİ

Yazı karakterleri tarihsel yolculuğu içinde sürekli evrilmiştir. Robert Bringhurst "The Elements of Typographic Style" adlı kitabında bu yolculuğu bazı önemli özellikleri bakımından dönemlere ayırmış ve örnekler üzerinden aşağıdaki gibi izah etmiştir(1996: 12-15).

Şekil1: Rönesans Dönemi Yazı Karakterleri

Rönesans Dönemi (15. ve 16. Yüzyıl): Yazı karakterinin niteliği değişmiştir. İnsancıl, eğik eksenli, düzenlidir. Roma'dan bağımsızdır. Yazı karakterleri açıktır.

Şekil2: Barok Dönemi Yazı Karakterleri

Barok Dönemi (17. Yüzyıl): Yazı karakterinin niteliği değişmiştir. Değişken eksenlidir. Serifler (Tırnaklı Yazı) biçimlendirilmiştir. İtalik kullanımı Roma ile yakından bağlantılıdır. Barok harflerinde sıklıkla ikinci bir dikey eksen gelişir fakat kalem darbesinin temel eksen normal eğikliğindedir.

Şekil3: Neoklasik Dönem Yazı Karakterleri

Neoklasik Dönem (18. Yüzyıl): Yazı karakterinin niteliği değişmiştir. Rasyonalist dikey eksene ve saflaştırılmış, inceltilmiş, süslü seriflere sahiptir. Sonekleri gözyaşı şeklindedir. İtalik kullanımı tamamen Roma ile aynıdır.

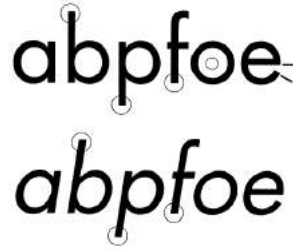
Şekil4: Romantik Dönem Yazı Karakterleri

Romantik Dönem (18. ve 19. Yüzyıl): Yazı karakterleri yüksek konsratlığa ve yoğunlaştırılmış rasyonalist eksene sahiptir. Dik, keskin ince serifler ve yuvarlak soneklere sahiptir. Yazı karakterleri tamamen italik'in boyunduruğu altına girmiştir. Neoklasik ve romantik dönem harfleri benzerdir: Ana eksen genellikle dikey, ikincil eksen ise eğiktir.

Şekil5: Gerçekçi Dönem Yazı Karakterleri

Gerçekçi Dönem (19. Yy ve 20. Yüzyılın Başı): Modüle edilmemiştir ve örtük dikey eksene sahiptir. Serifsiz ve keskindir. Ana, temel vuruşlar eşit ağırlıktadır.

Şekil6: Geometrik Modernist Dönem Yazı Karakterleri

Geometrik Modernist Dönem (20. Yüzyıl): Yazı karakterleri modüle edilmemiştir. Eksen yoktur ve sıklıkla dairesel, çanaklar hâkimdir. Modern açık ortalar mevcuttur. Serifsiz ve keskindir. Ana, temel vuruşlar eşit ağırlıktadır. Biçimlendirmeler, yazının en zarif halini almıştır.

Şekil7: Lirik Modernist Dönem Yazı Karakterleri

Lirik Modernist Dönem (20. Yüzyıl): Rönesansın yeniden keşfedildiği dönemdir. İnsancıl eksene sahiptir. Kaligrafiyi andıran serfeler ve son ekler hâkimdir. İtalikler kısmen Roma'dan bağımsızlaşmıştır.

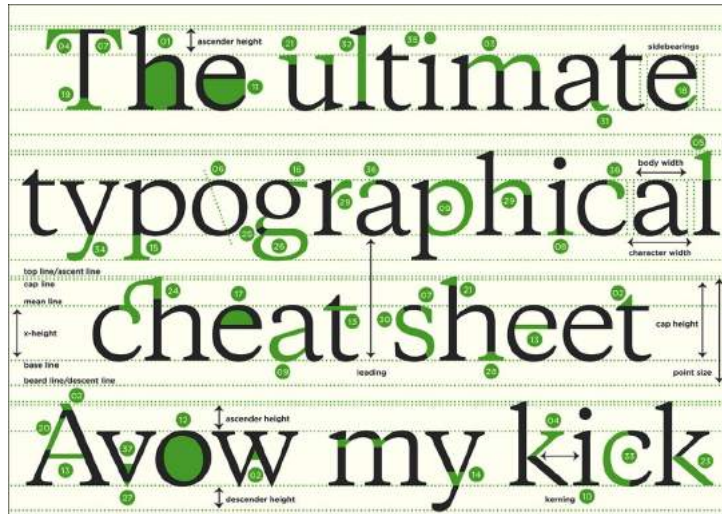
Şekil8: Postmodernist Dönem Yazı Karakterleri

Postmodernist Dönem (20. Yüzyılın Sonları): Genellikle Neoklasik dönem ve Romantik dönem parodileri kullanılmaktadır. Rasyonalist eksenlidir. Sert modellenmiş serifli yazı karakterleri ve son ekleri mevcuttur. İtalik kullanımı Roma'nın boyunduruğu altındadır. (Postmodernist harflerin çok çeşitleri vardır ve üstteki örnek sadece biridir.)

Belirtmek gerekir ki bu kategorileştirme tarihsel kökeni oluşturan genel bir çerçeve değildir. Salt olarak yazı karakterinin birkaç önemli özelliği çerperinde yapılmış bir kategorileştirmeyi kapsamaktadır.

YAZI KARAKTER FORMLARININ ANATOMİK YAPISI

Tipografik karakterlerin nitelikleri, özellikleri ve formları, insan vücudunun her parçası gibi farklı isimler, farklı terimler aracılığıyla açıklanır(Ambrose ve Harris, 2006: 57). “Bir harfin bileşen parçaları, onlara kişilik kazandıran, diğer karakterlerden ayıran ya da Ambrose’un deyişiyle insanlaştıran uzantıları, çıkıntıları veya girintileridir”(Erdal,2015:94). Yazı karakteri tasarımcısı Martin Silvertant yazı karakter formlarının anatomik yapısını tipografik tablo üzerinden şu şekilde aktarmıştır:

Şekil9: Yazı Karakterlerinin Anatomik Yapısı

Kaynak: <http://www.martinsilvertant.cleantypography.com/gallery/790061>

1: Aralık

2: Tepe

3: Kavis

4: Kol

5: Üst Çıkıntı

6: Eksen

7: Gaga

8: Çift Taraflı Tırnak

11:Açık Orta

12: Kapalı Orta

13: Çapraz Bar

14: Çatal

15: Alt Çıkıntı

16: Kulak

17: Göz

18: Final

21:Baş Tırnak

22: Ek

23: Bacak

24: Bağ

25: Bağlantı

26: Döngü

27: Saçak

28:Tırnak

31: Çıkıntı

32: Kök

33: Vurgu

34: Kuyruk

35: Başlık

36: Sonek

37: Zirve

Submit Date: 10.01.2019, Acceptance Date: 25.03.2019, DOI NO: 10.7456/10902100/003

82

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

9: Çanak
10: Köşebent

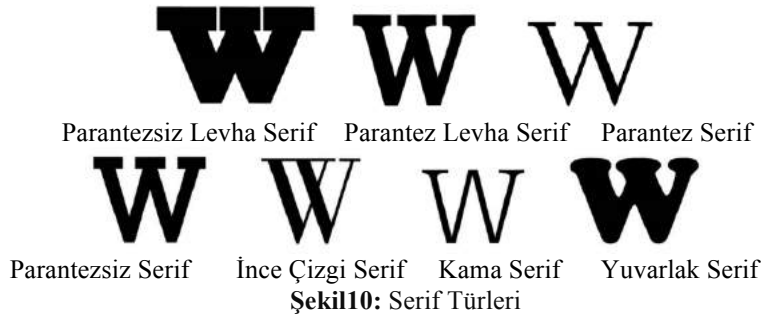
19: Ayak
20: İnce Vurgu

29: Omuz
30: Omurga

Tablodan görüldüğü üzere harf anatomisine atfedilen isimler insan anatomisinden alınmış ve böylece konuyu başında yer alan açıklamalar bir şekilde desteklenmiştir. Ayrıca ek bir bilgi vermek gerekirse; tabloda bahsi geçen özelliklerin bir araya getirilmesinden sonra harfler arasındaki farklılık fazla ise; ‘karakterler’, az ise ‘yazı ailesi’ oluşturulmuş olacaktır(Erdal, 2015:95). Bir tipografik karakterin değişik et kalınlıklarında ve daraltılmış, genişletilmiş, eğimli, outline gibi çeşitlemelerinin bir arada oluşturduğu gruba ‘yazı ailesi’ denmektedir(Becer, 2009:182).

Tipografik karakterlere atfedilen insani değerlere ait yan anlamlar, birçok etkenin yanı sıra yazı karakterinin sınıflandırmasına bağlı olarak da değişmektedir. Bu sınıflandırmanın temelini serifli, serifsiz, gotik ve el yazıları oluşturmaktadır.

Serifler, modern yazılardaki gibi harf gövdesine dik bir açıyla bağlanırlar(Becer, 2009:178). Bir yazı karakterini tanımlamada anahtar ipucu niteliği taşıyan serifler temel stilleri itibariyle yedi gruba ayrılır: Parantezsiz Levha Serif, Parantez Levha Serif, Parantez Serif, Parantezsiz Serif, Saç Teli Serif, İnce Çizgi Serif, Kama Serif, Yuvarlak Serif (Ambrose ve Harris, 2006: 86-87).

Parantezsiz Levha serif; bilinen adıyla kare serifler, levha şekillerinden dolayı Mısır yazı biçimleri olarak adlandırılır. Serifler kalın, kare ya da dikdörtgen biçimindedir. Parantez levha serifler, eski tarz ya da hümanist olarak bilinen ve 1465’ten beri kullanılan yazı karakterlerinde görülür. Parantez serifler, ilk kez 18. Yy otalarında kullanılmaya başlanmış olup modern görünümlüdür. İnce çizgi serifler, genellikle saç teli olarak adlandırılmış olup ince biçimlidirler. Bu serifin modern görüntüsünün yanında, okunurluğu az olan bir yapısı vardır. Kama seriflerinde, parantez oldukça abartılı ve takoz şeklindedir. Bu abartı ile seriflerin parantezleri, harfin vücudunu sıkıştırarak çivi veya kama görünümü oluşturur. Yuvarlak serif ya da bir diğer adıyla leke seriflerin, belli bir düzeni yoktur. Yuvarlak serifler yazıya sıcak ve samimi hava katarlar(Erdal, 2015: 84-85).

Serifsiz (Sans Serif) Yazılar, “resmi olmaktan çok çağdaş görünebilirler ancak öte yandan tıpkı bir bando gibi de geleneği hatırlatabilirler. Birçoğunun klasik ve Roman bir biçimi vardır. Kalıcı ve anıtsal olabilirler. On dokuzuncu yüzyılda daha çok teşhir fontu olarak afişlerde kullanıldı ve popüler oldu. En eski sans serif karakteri ‘Caslon Egptian’dır” (Garfield, 2016: 42-43).

Grafik Tasarım ve Yazı Karakteri Tasarımının öncü ve önemli kişilerinden olan “Erik Spiekermann ve ekibi Alman demiryolları için, hem reklamlarda büyük punto kullanımına hem de yemek vagonundaki menülerin çok daha küçük puntolu metnine uyacak bir yazı karakteri ailesi tasarlamak zorunda kalmış. Bu durum kendi içinde çeşitli varyasyonlar da gerektirmiş: Şarap menüleri aperatif menülerinden farklı görünüyor çünkü şarap daha pahalı. Bu nedenle serifli yazı karakteri kullanmak gerekiyor. Aperatif menüler ise sans serif”(Garfield,2016:184-185). Bu bilgiler ışığında serifli yazı karakterinin pahalı, özel, önemli kılacak kullanımı olduğu, buna karşılık serifsiz yazıların ise bilgilendirme için kullanıldığı ya da sıradan kullanıma daha uygun olduğu söylenebilir. Elbette ki bu görüşe karşı fikir

beyan eden yazı karakter tasarımcıları ya da kullanıcıları da mevcuttur. Helvetica fontu tasarımcısı ya da kullanıcıları bunun için iyi bir örnektir.

Gotik yazılar, Gutenberg'in baskı tekniğinde kullandığı ilk yazılardır ve Ortaçağ Avrupasında çok kullanılmıştır(Erdal,2015: 86). Özellikle Dini metinlerde kullanılmıştır. Gotik yazılarda, kesik uçlu kalem etkisi vardır. Bir başka deyişle kaligrafik özellikleri vardır. Bu yazı türlerinin karakteristik özelliği köşeli olmasıdır. El yazıları akıcı ve biçimsel özelliklere sahip olup dairesel bir yapısı vardır ve ayrıca sağa eğimli yazılmaktadır.

Üstte bahsi geçen sınıflandırmalar temel düzeyi oluşturmaktadır. Günümüzde yazı karakteri sınıflandırmaları çeşitlilik göstermektedir. Aslında bu çeşitliliğin olması özünde bir sınıfsızlığı da beraberinde getirmektedir. Grafied yazı karakterlerinin sınıflandırılmasını şu şekilde izah etmektedir: “Bu kadar çok yazı karakteri olduğu için, birçok kez onları tanımlanabilir gruplar halinde sınıflandırma girişimi yapılmıştır. Fakat yazı canlı bir öğedir ve yıpranıp incecik hale gelinceye kadar mutlak sınıflandırmaya direnecektir; canlı bir yazı karakterindeki tek bir iyi harf bile herhangi bir kutudan sıçrayıp çıkmaya yetecek kadar enerjiye sahiptir” (2016: 44). Dolayısıyla bu çalışmada yapılmaya çalışılan sınıflama her kesim tarafından kabul edilen, olabildiğine temel bir sınıflamadır.

TİPOGRAFİDE OKUNAKLIK, OKUNABİLİRLİK VE ALGILANABİLİRLİK

Okunaklık ile okunabilirlik farklı anlamlar içermektedir. Okunaklık, okuma fırsatı tanınan cümleleri kapsamaktadır; donuktur, süreç yoktur. Öte yandan okunabilirlik kavramının içinde bir süreç ve süreklilik vardır. Okunabilirlik için, gözü yormamak, algı-seçiciliği sağlamak ve akışa olanak tanımak esasına riayet etmek gerekmektedir. Garfield, okunaklık ve okunabilirlik arasındaki farkı şu örnek üzerinden aktarmıştır: “Cooper Black okunaklıdır ama çok da okunabilir değildir.”(Garfield,2016: 55).Okunabilirliği tespit etmek için yazı karakterlerinin bir araya gelerek oluşturdukları bütünün puntoları küçültülmeli ve okunaklı, okunabilir ya da algılanabilir kararı verilmelidir.

Yıllarca, okunaklık ve okunabilirlik üzerinden insanlara farklı testler uygulanmış, ölçümler yapılmıştır. Simon Garfield bu testlerden birinin örneğini şu şekilde vermiştir: “1940’lı yıllarda bir fontun okunaklılığını ölçmek için yapılan en popüler testlerden biri “göz kırpması testi”ydi. Nasıl ağır alışveriş torbalarını yere bırakmak avuçlarımızdaki baskıyı kaldırıp bizi rahatlatıyorsa, göz kırpmak da yorgun gözleri rahatlatmaktadır. Yani gözlerimiz yorgunken ya da gerginken çok daha fazla kırpmaktadır. Tanıdık yazı karakterleri insanda daha az yorgunluk yaratmakta ve okunabilirliği artırmaktadır. Bahsi geçen göz kırpması testi, laboratuvar koşullarında -yani ışık ve yazının ayarlandığı ve “hastaya” (okura) aynı metnin çok değişik çehrelerde sunulduğu koşullarda- uygulanmakta ve okurun istemsiz göz kırpmalarının bir el sayacı yardımıyla sayılması sonucu veriler elde edilmektedir” Test sonucu şöyledir: Bembo, Bodoni ve Garamond(Garfield,2016: 58). Bu yazı karakterleri serifli ve hemen hemen eşit espas ölçüleriyle birbirine benzer özellikler taşımaktadır.

Kullanacağınız fontun doğuştan okunaklı olması şart değil, önemli olan insanların görmeye alışkın olduğu bir font kullanmanızdır, diyor Kaliforniyalı Yazı Karakter Tasarımcısı Zuzana Licko, Times New Roman Karakterinin tercih edilme sebebinin de çok eskilerden beri kullanılıp ve böylece ciddi bir şekilde alışkanlık yapıp okunaklı, okunabilir hale geldiğine değinmektedir(Garfield,2016: 60). Okunaklık parça ise; okunabilirlik ve algılanabilirlik bütündür. Okunabilirlik ve algılanabilirlik harf, kelime, cümle ve paragrafların mekânı olan sayfa düzeni ile de yakından ilgilidir. Kısaca ve kabaca, harfin tüm anatomik ve sınıfsal özellikleri, harf - kelime arası boşluğu, kelimelerin birbiri arasındaki boşluk ve uyumu, noktalama işaretleri, cümleler arasındaki satır uzunluğu ve boşluğu, kontrastlık, paragrafı oluşturan cümlelerin sayısı, metnin karakterleri ve sayfa içindeki konumu (kenar boşlukları) gibi özelliklerin anlamlı bir orantı oluşturmaları okunabilirlik ve algılanabilirliğin doğasını olumlu yönde etkilemektedir.

TİPOGRAFİK KARAKTERLERİN BİÇİM VE İÇERİK İLİŞKİSİ

“Tipografik mesaj; sözel, görsel ve seslidir. Tipografik unsurlar, okundukları ve sözle yorumlandıkları sırada izlenmekte, görsel olarak algılanmakta, duyulmakta ve işitsel olarak yorumlanabilmektedir.

Submit Date: 10.01.2019, Acceptance Date: 25.03.2019, DOI NO: 10.7456/10902100/003

84

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

Tipografi, bu çok yönlü yapısıyla dinamik bir iletişim aracıdır. 20. yüzyıl başlarında yazılı sözcüklere dışavurumcu özellikler eklenmeye başlanmış; Futurizm, De Stijl, Dadaizm ve konstrüktivizm gibi akımlar tipografiyi anlam-biçim ilişkilerine dayalı bir sanat dalı haline getirmiştir”(Becer, 1997:185). Tipografinin kökeninde, biçimle içerik arasında geçen bir çatışma vardır. Burada bahsedilen biçim; basılmış kitap, içerik ise; kitabın aktardığı düşüncedir. Bu çatışma, iki yüzyıl boyunca basımcılıkla uğraşanların sayısını belli ölçüde azaltmış ancak daha sonra çözüm yolu bulunmuştur: Geçen yüzyıldan (20.yy) başlayarak tipografi sanatının dinamiği, gösteren ve gösterileni önüne geçilmez bir biçimde birleştirmiştir(Jean, 2015:136). Öncelikle gösteren ve gösterilen, yazı karakterinin sınıfsal ve anatomik özelliklerinin getirilerinden kaynaklanmakta olduğunu ve bahsi geçen bu özelliklerin belirli kodlar oluşturup, insanlar üzerinde duygusal çağrışımlara yol açmakta olduğunu belirtmek gerekmektedir. Sonrasında ise biçim ve içerik arasındaki çatışmayı görünür kılmak adına aşağıda hazırlanan örnekleri incelemek faydalı olacaktır.

Şekil11: Yazı ve Biçim Örnekleri

Yukarıdaki görselde yer alan “Kan Donduran Cinayet” bir gazetede yer almış haber başlığıdır. Başlık, hedef kitleye mesaj iletmek ve içerik hakkında bilgi vermekle mükelleftir. Yukarıdaki başlıkların – Arial Black ile yazılan hariç- biçimleri, içeriğiyle örtüşmemektedir. Ancak biçim (font, renk) ve içeriğin örtüşmesi kod açan üzerinde ki algıyı şekillendirip istenilen etkinin yaratılmasını ya da beklentinin karşılanmasını sağlayacağı için son derece önemlidir. Fontların istinasız hepsi notalar gibi farklı bir sese, tona, ritme sahiptirler. Çağrıştırmacı ve anımsatıcı güçleri vardır. Kullanılan fontlar aracılığıyla ciddi, resmi, samimi, inandırıcı, riyakâr, sadık, sağlam, sinirli, sakın, ihtişamlı, huzurlu, feminen vb anlamlar yükleniriz. Dolayısıyla kullanılması düşünülen fontun salt olarak pragmatik amaca hizmet ettiğini düşünmek günümüzde anlamını tamamen yitirmiştir. Bunu yanı sıra kullanılan fontun büyük ya da küçük olması da anlamı doğrudan etkilemekte ya da şekillendirmektedir. Grafiel kitabında bu durumun en güzel örneğini şu şekilde aktarmıştır:

“25 Eylül 2007 tarihinde, Vicki Walker adlı bir kadın o kadar feci bir yazı suçu işledi ki bu olay yüzünden sadece işini değil neredeyse aklını da kaybetti: Walker Yeni Zelanda’da bir sağlık kurumunda muhasebeci olarak çalışıyordu ve bir e posta göndermesi gerekiyordu. Ne yazık ki elektronik mektup gönderen herkesin bildiği temel kuralı göz ardı etti:

BÜYÜK HARFLER KARŞINIZDAKİNDEN NEFRET EDİYORMUŞSUNUZ VE ONA BAĞIRIYORMUŞSUNUZ HİSSİ UYANDIRIR.

Bu olay bir salı günü öğleden sonra gerçekleşti. Walker gönder tuşuna basmadan önce şunları yazdı:

EKİBİNİZİN ALACAKLARININ İŞLEME KONUP ÖDENDİĞİNDEN EMİN OLMAK İÇİN, LÜTFEN AŞAĞIDAKİ LİSTEYİ KONTROL EDİNİZ.

Vicki Walker yazdığı e posta ile “iş yerinde uyumsuzluğa yol açmak” suçu işledikten üç ay sonra işten çıkarıldı”(2016: 30).

Bir sözü fısıldayarak ya da bağırarak aktarmak, içerikle örtüşen ya da örtüşmeyen bir dille yorumlamak kullanıcının tercihidir(Uçar, 2004:106). Tipografide biçim ile anlam doğrudan bağlantılıdır. Çünkü harfler ve kelimeler çok güçlü formlardır. Onlar, harf ya da kelime şeklinde tanımlamanın ötesinde, etkisi ve potansiyeli çok yüksek resimsel nitelikler taşıyan görüntülerdir(Erdal,

2015:120).Özet olarak, font tercihini, büyük ya da küçük harf kullanımını doğru ve amacına uygun olarak yapmak; algıyı şekillendirmekte, yargı ve kimlik oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Çalışma kapsamında farklı tematik kategorilerden oluşan dergi kapakları örneklem olarak seçilmiştir. Örneklemimizi oluşturan dergi kapaklarında önemli ölçüde yeri olan dergi isimleri; fontları aracılığıyla neden böyle görünüp nasıl bir kimlik oluşturulduğu, hangi tip tüketicilere hitap ettiği sorunsallarına yanıt bulmak çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tipografik karakterler ya da tercih edilen fontlar aracılığıyla nasıl bir kimlik edinildiği ve hangi hedef kitleye nasıl bir ileti aktarıldığını tespit etmek amacıyla göstergebilimsel yöntem kullanılmıştır. Farklı düzeyde meydana oluşan anlam haritasını saptamak ve çözümleyebilmek için, Ferdinand de Saussure'in öne sürdüğü; göstergelerin ne olduğu, nasıl işlev gördüğünden söz eden ve geleneksel ya da dijital her türlü metindeki kodları açmayı hedefleyen göstergebilimin 'gösterge-gösteren-gösterilen' olmak üzere üç temel unsurundan yararlanılmıştır(İgit,2016: 960).

Batı'ya göre gösterge; gösteren ve gösterilen olmak üzere iki bağlantısal özelliğe sahiptir. Gösterenin en önemli özelliği ve gösterilenden farkı, onun anlamı oluşturma aşamasında bir aracı konumda olmasıdır. Gösterenin görevi, gösterileni açığa vurmaktır(Batı, 2010: 261). Saussure'nin yöntemine ek olarak göstergebilim alanında emek veren bir diğer önemli isim olan Roland Barthes'tan yararlanılmıştır. R. Barthes'e göre anlamlandırma; düz anlam ve yan anlam olmak üzere iki düzeyde gerçekleşir. Düz anlam, kelimenin sözlük anlamına denk gelmekle birlikte gerçekte ilişkisi dolaylı olup kavramsal düzeydedir (Yengin, 1996: 108). Düz anlamın ardına yatan ve ideolojik iletilerin kodlandığı düzey ise "yan anlam" boyutunu oluşturmaktadır.

TİPOGRAFİK KARAKTERLER ARACILIĞIYLA KİMLİĞİM İFŞASI

Font seçimlerimiz, zevklerimiz, uğraşımız, mesleğimiz hatta en önemlisi kişilik ya da karakterimiz hakkında alıcılara ileti göndermektedir. Tüketim ürünleri üzerinde bulunan yazı karakteri, mekân isimleri ya da etrafımızdaki herhangi tipografik öğeler, alıcısı yani kod açanı üzerinde algı yaratmakta, duygusal çağrışımlar aracılığıyla kimlik oluşturmaktadır. Bu bağlamda tipografik karakterler aracılığıyla kimliğin nasıl ifşa edildiği alan yazındaki kuramsal bilgiler ve göstergebilimsel yöntem ışığında çözümlenecektir.

Şekil 12: Vogue Dergi Kapağı

Şekil 12'de yer alan göstergeye bakıldığında; Vogue ismini oluşturan harflerin **Bodoni** font ailesiyle yazılmış olduğu görülmektedir. Bodoni fontu, modern fontlar kategorisinde olup 18. Yüzyıl ortalarından itibaren tasarlanmıştır. Ayrıca bu yazı karakterinin kökeni Roma dönemi taş yazıtlarına kadar dayanmaktadır. En tipik özellikleri aşırı çizgi ve kontrastlıklarıdır. Bu fontun en temel örnekleri tarihsel sıralamasıyla, Empire, Classicist, Didot, Frutiger'dir (Ambrose ve Harris,2012: 176). Bu

Submit Date: 10.01.2019, Acceptance Date: 25.03.2019, DOI NO: 10.7456/10902100/003

86

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

türden fontlar, seriflerinin çok etli olmaması nedeniyle okunabilirdir dolayısıyla majüsküller ya da minüsküller olarak kullanılmalarında herhangi bir sakınca yoktur. Vogue dergisinin bodoni font ailesini tercih etmesi aracılığıyla; seçkin, havalı ve rafine bir kimlik kazanmıştır. Göstergebilimsel çözümleme içinde bahsi geçen kimliklenme Barthes'ın gösteren içinde yer verdiği yan anlamı oluşturmaktadır. Vogue dergisinin font, görsel ve renk tercih üzerinden hedef kitlesinin, orta sınıf ve üst sınıfa ait bireyler olduğunu da söylemek mümkündür.

Şekil 13: GQ Dergi Kapağı

Şekil 13'te yer alan göstergeye bakıldığında; GQ harflerinin **Gotham** font ailesinden oluştuğu görülmektedir. GQ 1930'lu yıllarda Amerika'da yayın hayatına başlamış olup 20 ülkede 12 farklı dilde yayınlanmaktadır. Yayınlandığı ülkelerde erkeklerin yaşam biçimini yönlendiren moda, sanat, sağlık, spor, teknoloji, yeme içme gibi içerikler yer almaktadır.

Gotham font ailesi önemli yazı tasarım şirketlerinden Hoefler& Frere-Jones için Tobias Frere-Jones tarafından tasarlanmıştır. GQ harfleri yapısal özelliği itibarıyla Geometrik Modernist Döneme aittir, serifsizdir, ekseni yoktur, sıklıkla dairesel çanaklar hâkimdir.

GQ harflerindeki et kalınlığının çok olması erkeğin gücü kudretini temsil etmektedir. B. Obama başkanlık seçimlerinde sağlamlık kalıcılık çağrışımı yarattığı için Gotham yazı karakterini kullanmıştır. New York Times köşe yazarlarından Alice Rawsthorn Gotham fontu tercihi sebebiyle "Harika bir seçim, Amerika'nın dinamik ama vicdanlı bir devlet görevlisine en uygun yazı karakteri bu. Amerika'nın geçmişine yönelik bir özlemin, çağdaş kültürün ve bir tür görev duygusunun gizil bir bileşimi" şeklinde yorumda bulunmuştur (Garfield, 2016:211). GQ dergisinin gotham font ailesini tercih etmesi ona; mutena, modern ve güçlü bir kimlik kazandırmıştır. Derginin kentli üst sınıf erkek okuyuculara hitap ettiğini söylemek mümkündür.

Şekil 14: Time Dergi Kapağı

Şekil 14'te yer alan göstergeye bakıldığında; Time harflerinin **Times New Roman** font ailesinden oluştuğu görülmektedir. Time, haftalık olarak yayınlanan haber ve politika dergisidir. Time dergisi 1923 yılında Amerika'da kurulmuş olup ismi "The International Magazine of Events" (Olayların Uluslararası Dergisi) kısaltmasıdır. Times New Roman yazı fontunun bir versiyonunu kullanmaktadır. Time yazı font ailesi parantez serife sahip olması dolayısıyla özel, önemli, ayrıcalıklı ve resmi bir kimlik kazanmaktadır. Parantez serife sahip olan fontlar sayfalar süren yazıların okunabilirliğini azaltmaktadır. Öte yandan kısa başlıklar ya da logolarda yarattığı çağrışım okunaklı, etkili ve çarpıcıdır.

SONUÇ

Geçmişten günümüze edilen birikimlerden elde edilen bilgiye göre estetik, şık, cezbedici bir yazı tasarlamının mümkün olduğu ancak işlevsel bir yazı tasarlamının daha az mümkün olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu keskin yoruma yazı karakterleri ve karakterlerin bir araya gelerek oluşturdukları kelime/cümlelerin, sayfa üzerinde nasıl bir düzen/düzensizlik oluşturduğu, kullanışlı olup olmadığı, her harfin bir diğer harf ile oluşturduğu uyum/uyumsuzluğu, harf aralıkları yani espasın kaos mu yoksa dinginlik mi yarattığı soruları kaynaklık etmektedir.

Yazılar, Gutenberg'den beri, fazla kullanımdan kaynaklanan deformasyonlar ve tesadüflerle, baskı makinelerinin çoğalması ve gelişmesiyle, kullanım yeri ve yöntemine hatta toplumsal kültürlerin farklılığından kaynaklanan yüzlerce nedenden dolayı sürekli değişime ve gelişime uğramıştır(Erdal, 2015: 80). Teknolojik gelişmelere paralel olarak değişen ve dönüşen yazı karakteri üretimi, dijital dünyaya geçiş ile birlikte ulusal yazı kimliğini ortadan kaldırmıştır. Oysaki sanayi devriminin öncesinde, yazı karakterleri bir ulusu temsil eder, aidiyet bildirirlerdi. Ünlü yazı karakter tasarımcısı Matthew Carter fonların bir ulusu temsil edişinin artık imkânsız olduğunu şu sözlerle netliğe kavuşturmuştur. "Eskiden beni alıp yeryüzünün herhangi bir yerine götürseniz, gözlerimi bağlasanız, gözlerimdeki bağı çıkarıp çevreme bakınır, vitrinleri ve gazeteleri görür görmez nerde olduğumu yazı karakterlerinden anlayabilirdim.

Rofer Excoffon'un yazısını görür görmez Fransa'ya indiğimi bilirdim. Ama şimdi Tokyo, Berlin ya da Londra'da beğeniye sunulan bir yazı karakteri bir gecede dünyayı dolanıyor ve köken duygusunu tümüyle yitirmiş oluyor"(Garfield, 2016: 192-193). Carter'ın sözleri ışığında belirtmek gerekir ki; dijital dünyanın getirisi olarak font bolluğu, bu alanın canlı sanat biçimi gibi kemikleşmeyi reddeden bir üretim sahasına dönüşmesinin zeminini oluşturmuştur. Çalışma sonucunda, kısaca ve kabaca, tipografik unsurlar aracılığıyla kimlik oluşturma'nın mümkün olduğu; fontların anatomik ve sınıfsal özelliklerinin onlara şahsiyet kazandırıp kullanıcı - kodlayıcı hakkında çeşitli veriler aktardığı bilgilerine ulaşılmıştır. Buna ek olarak tipografik öğelerin ayrımcılık gözetmeksizin tüm sınıflara hitap ettiği ancak kod açmaların, genelinde aynı ülkede yaşayan özelinde ise farklı konumlu bireylerin (din,

dil, ırk, mezhep, meslek, eğitim düzeyi, ekonomik düzey vb.) ortaklığı üzerinden gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Elde edilen bilgiler ve üstte bahsi geçen (yazı karakterlerinin üretimine dayalı) dinamik hal dolayısıyla, Zygmund Bauman'ın dediği gibi, katı olan her şeyi buharlaşmakta ve tipografik kimliğin ifşası konusunu ön izleme olarak kayda geçirmektedir.

KAYNAKÇA

- Ambrose, Gavin ve Harris Paul (2006). *The Fundamentals of Typography*. Swiss: Ava Academia Publishing SA
- Ambrose, Gavin ve Harris Paul (2012). *Görsel Tipografi Sözlüğü*. İstanbul: Literatür
- Barnard, Malcolm (2002). *Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür*. Ankara: Ütopya
- Batı, Uğur (2010). *Reklamın Dili*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Becer, Emre (2009). *İletişim ve Grafik Tasarım*. Ankara: Dost Kitabevi
- Bringhurst, Robert (1996). *The Elements of Typographic Style*. USA: Hartley&Marks
- Erdal, Gültekin (2015). *İletişim ve Tipografi*. İstanbul: Hayalperest
- Garfield, Simon (2016). *Tam Benim Tipim*. İstanbul: Domingo
- Jean, Georges (2015). *Yazı İnsanlığın Belleği*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Uçar, Tevfik Fikret (2004). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*. İstanbul: İnkılap
- Yengin, Hülya (1996). *Medyanın Dili*. İstanbul: Der Yayınları

PALİMPSEST KAVRAMI VE MEKANSAL DÖNÜŞÜM

Doç. Dr. Banu APAYDIN
İstanbul Okan University, Turkey
banubasa@gmail.com

ÖZ

Yapıların silinen ve yeniden yazılan belleği aslında toplumun kültürel kimliğidir. Yani bize aittir. Geçmiş ve geleceği birbirine bağlayan, yaşanmışlık izlerinin tümü yapıların palimpseste uğramış hafızasıdır. Palimpsest, teknik bir terim olmasına rağmen yüklendiği anlam bakımından eski ve yeninin iç içe geçmesi, izlerin tümüyle aradan çekilmemesi, bir anlamda iki ruhun bir bedende hayat bulması olarak yorumlandığından tıpkı bir bellek gibi tanımlanmakta ve yeni bir deyim dönüşerek birçok alanda söz konusu belleği tanımlamak için kullanılmaktadır. Yeniden kullanım, mekansal kullanımın dönüşümüyle ifadesini bulur. Bu bakımdan, dönüştürülen mekanlar ile palimpsest arasında zaman-mekan, anlam ve iletişim anlayışı açısından benzerlikler bulunmaktadır. Gelişim ve değişim içerisinde olan toplumsal yapının, yeni biçimsel oluşumları izlemesi, farklı anlayış ve kültüre sahip kullanıcılar, farklı koşul ve gereksinimler, çevre standartları, yapı standardı ve mekânsal düzende değişimler ve gelişimler meydana getirmektedir. Yeniden kullanımda mekanın niteliği öncelik kazanmakta, işlevsel eskimenin yanında fiziksel eskimenin de olduğu durumlarda zaman, mekan ve yaşam izleri korunarak, mekanda karşıt bir anlatım dili kullanılarak malzeme ve yapı tekniği ile eski-yeni kontrastlığı yaratmak aslında birer palimpsesttir. Günümüzde dönüştürülen mekanlar için palimpsest tanımı mekanın ve İstanbul gibi kentlerde üst üste yazılıp silinen ve kurulabilen belleği ile palimpsest ifadesi karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Palimpsest, Mekansal Dönüşüm, Yeniden Kullanım, Mekan*

PALIMPSEST CONCEPT AND SPATIAL TRANSFORMATION

ABSTRACT

The memories of constructions which are deleted and written again indeed are cultural identity of societies. That is they belong to us. Even though palimpsest is technical term, it is defined as memory since new and former are meshed, not exactly removal of traces, in some context two souls arouse in one body because of its meaning and in many cases it can be defined as memory by turning into new phrase. Adaptive Reuse finds its meaning by transformation of spatial usage. With this respect, there are similarities between transformed constructions with respect to time-space, meaning and communication understanding. Following of new forms and arrangements by social construction which is in continuous development creates different condition and requirements, environmental conditions, construction standards changes and evolvments in construction standard and spatial system. Property of space gains priority in adaptive reuse and protecting the traces of all time, human and space in the events where physical aging exist as well as functional aging and creating old-new contrast by material and construction techniques in space by using opposite expression language in deed is palimpsest. Recently definition of palimpsest for transformed spaces appears with palimpsest description in memories of cities such as İstanbul which are written and deleted over and over.

Keywords: *Palimpsest, Spatial Transformation, Adaptive Reuse, Space*

GİRİŞ

Yapıların silinen ve yeniden yazılan belleği aslında toplumun kültürel kimliğidir. Yani bize aittir. Geçmiş ve geleceği birbirine bağlayan, mekan, zaman ve insan izleri yapıların palimpseste uğramış hafızasıdır. Yeniden kullanım, mekansal kullanımın dönüşümüyle ifadesini bulur. Bu bakımdan, dönüştürülen mekanlar ile palimpsest arasında zaman-mekan, anlam ve iletişim anlayışı açısından

benzerlikler bulunmaktadır. Gelişim ve değişim içerisinde olan toplumsal yapının, yeni biçimsel oluşumları izlemesi, farklı anlayış ve kültüre sahip kullanıcılar, farklı koşul ve gereksinimler, çevre standartları, yapı standardı ve mekânsal düzende değişimler ve gelişimler meydana getirmektedir. Toplumun bir parçası olan insan, çevresi ile etkileşim içinde yaşarken, toplumsal bir süreçten geçer. İnsanın sürekli gelişim içinde olduğu bu süreçte düşünceler, değer yargıları, teknik koşullar, gereksinimler ve bunlara bağlı pek çok değişiklik gerçekleşir. Günümüzde toplumsal yapının yeni biçim ve düzenlemelere yöneldiği hızlı bir değişim söz konusudur. Yapılara da yansıyan bu değişim ile birlikte sosyo-ekonomik, kültürel ve fiziksel çevre şartları da ait oldukları döneme ve bağlama göre biçimlenmektedir. Bahsedilen bu sistemde ve çevrede taşıdıkları değerler doğrultusunda toplum için referans noktası haline gelen yapılar kendilerinden beklenen performansı karşılayamaz hale gelirler. Yani yapılar özgün işlevini sürdürebilecek bir bağlam olmasına karşın bahsedilen gelişmeler sonucu işlevsel eskime olarak veya zamana bağlı strüktürel dejenerasyona (fiziksel eskime) maruz kalarak yetersiz kalırlar. Bu durumda yapıların yeniden kullanımı kaçınılmaz olur. Temelinde “değişim” olan yeniden kullanım mekânsal dönüşümle ifadesini bulur. İnsanın kültür birikimi ile biçimlenen yapısal çevreyi de doğrudan etkileyen bu değişim beraberinde kimlik arayışını gündeme getirmektedir.

PALİMPSEST KAVRAMI

Palimpsest Yunancadan türetilen ‘yeniden’, ‘palin’ ve ‘kazınmış’ anlamına gelen ‘psestos’dan gelir. Papirüs bitkisinin gövdesinden elde edilen papirüs yüzyıllar önce günümüzdeki kadar kolay elde edilememesi ve pahalı olması nedeniyle tekrar tekrar kullanılmıştır. Parşömen yapraklarının mürekkeplerinin kazınması veya suyla silinmesi ve üzerine yeni yazı yazılmasıyla meydana gelen kitaplara palimpsest denilmektedir. Palimpsestlerde eski yazı silinip üzerine yeni yazılsa bile yeni yazının altından eski yazının izleri görülebilmektedir. Hatta ikincil yazı kazınarak eski metine geri dönmek mümkündür. Palimpsest teknik bir terim olmasına rağmen yüklendiği anlam bakımından eski ve yeninin iç içe geçmesi, izlerin tümüyle aradan çekilmemesi, bir anlamda iki ruhun bir bedende hayat bulması olarak yorumlandığından tıpkı bir bellek gibi tanımlanmakta ve yeni bir deyme dönüşerek birçok alanda söz konusu belleği tanımlamak için kullanılmaktadır. Mekanın palimpsest olarak yorumlanması ise eski ile yeninin bir arada okunduğu bir tür katmanlaşma kısacası yeni bir kimlik halidir.

PALİMPSEST KAVRAMI VE MEKANSAL DÖNÜŞÜM İLİŞKİSİ

Dönüştürülen mekânlar ile palimpsest kavramı arasında bir benzerlik kurabiliriz. Günümüzde özellikle bünyesinde çeşitli kültürleri barındıran ve tarihi bakımdan önem taşıyan birçok bölgede yapı stoku bellidir ve yeni gelişimler, yeni yapılar için bu alanlar çok fazla olanak barındırmazlar. Bu alanlar hem kültürel, sanatsal hem de alışveriş, eğlence gibi birçok işlev üzerinden kodlanabilir. Mekân olanaklarının kısıtlı olduğu bu tür alanlarda işlevini kaybetmiş ya da bulunduğu konum ve özellikler itibarıyla önem taşıyan herhangi basit bir yapının yeni bir işlev yüklenerek çevreye kazandırılması ihtiyaç duyulan mekânları yaratmak için izlenecek yollardan bir tanesidir. Bu noktada kısıtlı olan kâğıdı yani parşömeni mevcut yapı ile kâğıdın üzerine yazılan yazıları mekânın fiziksel özellikleri ve işlevi ile bağdaştırabiliriz. Mevcut yapı bünyesinde mevcut bir işlevi zaten barındırmaktadır fakat yeni doğan ihtiyaçlar bu yapının yeniden, yeni bir işlevle kullanımını gündeme getirebilir. Bu durumda korunan yapı yeni bir işlev yüklenerek hayata kazandırılır. Bu dönüşüm aşamasında değişen sadece yazıdır aslında bina bünyesinde hala eskiden izler taşımaktadır. Bir başka deyim ile mekân silinip yeniden yazılmıştır ve eski yazılar mekânda hala okunabilmektedir. Dönüştürülmüş yapıların bazılarına baktığımızda bu izler özellikle bırakılmaktadır (Yıldırım, 2009: 52).

Kimlik kavramı özellikle mimaride ve mekanda vurgulanması gereken en önemli ölçütlerden birisidir. Kimlik arayışına zorlanan yapılar palimpsest mekânlarda ön plana çıkmaktadır. Palimpsest yapılar geçmişle gelecek arasında ilişki kurmayı sağlayan, kuşaklar arası bir iletişim aracı görevi gören; sosyo kültürel bir yapıya ait olma duygusunu geliştiren kaynak niteliğindeki değerlerdendir. Bu nedenle dönüştürülen mekânlar için palimpsest tanımının en güzel örneklerini yeniden kullanılan yapılarda görmek mümkündür. Yeniden kullanılan yapılarda fiziksel boyutun yanı sıra mekânın psikolojik ve sosyolojik boyutları da önem kazanmaktadır. Kişi mekana girdiğinde obje olarak ele aldığı mekanı

işlevsel açıdan değerlendirip mekanla duygusal bir bağ kurar. Belirli bir kültürel süreklilik bilinciyle hareket edilen palimpsest yapılar daha çok ilgi çekmektedir. Palimpsest mekanlarda, mevcut yapının fiziksel özellikleri, yeni tasarım sürecinin oluşumunda en önemli etken olacaktır. Bunun yanında, mevcut mekanın, verilecek yeni işlevin gerektirdiği organizasyona göre düzenlenmesi de mekânsal dönüşümde en önemli etkidir.

PALİMPSEST VE YENİDEN KULLANIM

Yeniden kullanım, mekânsal kullanımın dönüşümüyle ifadesini bulur. Bu bakımdan, dönüştürülen mekanlar ile palimpsest arasında zaman-mekan, anlam ve iletişim anlayışı açısından benzerlikler bulunmaktadır. Yeniden kullanıma İngilizce’de ‘adaptive reuse’ kalıbı karşılık gelmektedir. ‘Adaptive’, adaptasyon sağlayan yani ‘uyabilen’ anlamındadır. ‘Reuse’ kelimesi ise ‘yeniden kullanımı’ ifade eder. Özetle; ‘adaptive reuse’, yeniden kullanıma uyabilen anlamına gelmektedir. Türkçe’de ‘adaptive reuse’ kalıbı için ‘yeniden kullanım’ ifadesi kullanılmaktadır. Bazı şartlar altında her zaman yeni bir yapı üretmek mümkün olmamaktadır. Bu durumda mevcut yapının işlev değişimine gereksinim duyulmaktadır. Bu işlev değiştirme yöntemi yeniden kullanım olarak bilinmektedir. Yeniden kullanım, yapının kendisinin yanı sıra yapıların karakterlerini de korumayı hesaba katmaktadır. Yeniden kullanımda çağdaş sistemler yakalanırken aynı zamanda orijinal yapı detayları da korunabilmektedir. Kısaca; yaşamlarını sürdürebilmesi için yapılara yeniden işlev verirken mekânsal değerler de yüklenmektedir. Yeniden kullanımda mekanın niteliği öncelik kazanmakta, işlevsel eskimenin yanında fiziksel eskimenin de olduğu durumlarda zaman, mekan ve yaşam izleri korunarak, mekanda karşıt bir anlatım dili kullanılarak malzeme ve yapı tekniği ile eski-yeni kontrastlığı yaratmak aslında birer palimpsesttir.

Yeniden (kullanım) işlevlendirme olgusu, var olan yapıyı çevreye dair iz ve anlamlılık durumlarının varlığının korunumunda önemli bir rol oynamaktadır (alıntılayan Öktem, 2013:138); (aktaran Lowenthal, 1985).

YENİDEN KULLANIMDA MEKANSAL DÖNÜŞÜM VE MÜDAHALE BİÇİMLERİ

Yeniden kullanımda, mevcut yapının fiziksel özellikleri, yeni tasarım sürecinin oluşumunda en önemli etken olacaktır. Aynı zamanda mevcut mekanın fiziksel özellikleri müdahale derecesini de belirleyecektir. Söz konusu müdahaleler mevcut yapının bulunduğu duruma göre küçük olabileceği gibi iç mekanın büyük bir kısmının veya tamamının değişmesi ve strüktürün bütünüyle yenilenmesi gibi büyük müdahalelerde olabilmektedir. Bunların yanında, mevcut mekanın, verilecek yeni işlevin gerektirdiği organizasyona göre dönüşümü de kaçınılmazdır. Palimpsest kavramının mekânsal dönüşümde nasıl ifade bulduğunu anlamamız için müdahale biçimlerine değinmek gerekmektedir.

Mevcut yapının yeniden kullanımında işlevin gereklerine göre bir takım düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak mevcut yapının iç mekan dahilinde işlevsel alan yetersizliği, işlevin gerektirdiği yeni gereksinimler, yasal düzenlemelerin getirdiği kısıtlamalar gibi birtakım durumlarda şartlar uygunsa yapıya birtakım kütsel ekler yapmak gerekebilmektedir. Söz konusu ekler, mevcut yapının orijinal kütselinde değişiklikler yapılması ve yapılacak eklerde mevcut biçime bağlı kalınması veya karşıtlık yaratılması şeklinde olabilmektedir. Yapılacak olan eklerin yapının bütünlüğünü bozmayacak şekilde düşünülmesi gerekmektedir. Bu gibi ekler bir çatı eki veya bütüne etki eden yeni bir bina eki olabileceği gibi iç mekanda yapılacak olan bir takım ek sistemler de olabilmektedir.

Yeni Bina Eki

Mevcut yapının yeni işlevin gerektirdiği mekan ihtiyacına cevap verebilme kapasitesini arttırmak amacıyla işlevsel alanın genişletilmesi, buna ilaveten teknolojik gelişmenin gereği mevcut yapıya yeni sistemlerin fiziksel açıdan uygulama zorlukları yeni bina ekini zorunlu kılacaktır.

Çatı Eki

Çatı eki, gereksinim duyulan ek binanın, yapının yanına veya yapı ile ilişkili olan yakın çevreye değil de yapı kütesine bitişik olarak üzerine yapılmasıdır. Yani yapının bir anlamda dikey olarak genişlemesidir. Kimi zaman, dikey olarak genişleme düşüncesi hem çevre yapılarla görsel olarak uyumlu bir yüksekliğe ulaşmayı hem de içeriye daha fazla ışık almayı sağlaması bakımından veya yapının karakterini korumak açısından daha uygundur (Apaydın Başa, 2007:127).

Yapıldıktan sonra, binaya gündüz ve gece boyunca değişen imgeleri ile çevresinde yepyeni bir prestij kazandıran çatı eki, teknoloji ve yeni malzeme aracılığıyla ifadesini bulur (Öter, 1996:52).

İç Mekan Kurgusu İçindeki Ekler

İç mekânın işlevsel nedenlerden dolayı yetersiz kaldığı durumlarda merdiven sistemi, asma kat vb. yeni kurguların eklenmesi ile çözümlenmektedir.

Taşıyıcı Sistemler (Strüktürel Elemanlar)

Taşıyıcı sistem yıpranmış ise gerekli güçlendirmeler veya duruma göre yeni işlevin gerekleri doğrultusunda yeni strüktürler oluşturulabilir. Burada bahsedilen taşıyıcı sistemler düşey ve yatay taşıyıcı elemanlardır yani bir yapının kendi üzerine gelen yükleri taşıyan ve yapının aslını oluşturan kolonlar, perdeler, kirişler, döşemeler, vs.dir.

Tamamlayıcı sistemler

Yeniden kullanımda yapının çevresiyle arasında bulunun ilişkiyi sağlayan ve yapı ile çevresi arasında bir denge sağlayan ara elemanlar bulunmaktadır. Bu ara elemanlar yeni sınırların tanımlandığı kapılar, pencereler, merdiven kuleleri ve açık alanlardaki sistemler olarak nitelendirilmektedir.

Dolaşım (Yatay, Düşey)

Yeniden kullanılacak yapıda işlevin getireceği organizasyon gereği birimler arası geçişleri kolaylaştırmak ve ulaşım hızını arttırmak için yeni dolaşım sistemleri uygulanması veya mevcut dolaşım sistemlerinin geliştirilmesi yapının hem işletme açısından hem de fiziksel açıdan verimli çalışması için gereklidir. Dolaşım sistemlerinin geliştirilmesi veya yeni dolaşım sistemlerinin gerekliliği yeni malzemelerin ve yeni teknolojilerin kullanımını da beraberinde getirecektir. Bu sistemler aynı zamanda ek yapıların bağlantısını sağlayan veya ayrıık mekanları birleştiren sistemler olacaktır.

Mekan Düzenlemeleri

Mekan düzenlemesini mekânın temel işlevine ve bu işlevin anlamına bağlı olarak, taban alanı biçimi, geometrisi ve iç mekânın yapısal dokusu iç mekânın sınırlarının geometrisi, işlevsel gözenekliliği süsleme anlayışının temel değerleri ve geometrisi donatı ve ekipmanının düzeni, geometrisi ve stili belirler (Öymen Gür, 1996:57). Bu düzenleme, mekânı sınırlayan yüzeylerin düzenlenmesi ile gerçekleşir. Gerek var olan sınırları değerlendirerek gerekse düşeyde ve yatayda yeni sınırlar oluşturarak mekan kurgusu sağlanır.

Mekansal düzenleme uygulamalarında önemli olan bir işlevin diğerini rahatsız etmeden mekânın düzenlenmesi ve özellikle mimari değeri olan yapılarda orijinal mekan algısının devamı için mevcut yapının kendine has özelliklerini geri planda bırakmayacak şekilde bir yaklaşım göstermek gerekmektedir. Yapıların yeniden kullanımının temelinde değişim olduğunu, fonksiyonel ve fiziksel eskime sonucu bu değişimin gerçekleştiğini ayrıca yapıların binalardaki teknik donatılarının (geleneksel bürodan bilgisayarlı sisteme geçiş) ve yapı fiziği şartlarının (doğal havalandırmadan klima sistemine geçiş) gibi teknik gelişmeler sonucu yetersiz kalmaktadır.

Malzeme Kullanımı ve Teknik Sistemler

Yapıların yeniden kullanımında ön plana çıkan çağdaş malzeme ve teknolojiye dayalı çözümlerdir. Mekansal dönüşümde yapının tümü üzerinde etkili olan yeni malzeme ve yeni teknoloji kullanımı çağın gereği olan bir durumdur.

Mekanın tanımlanmasında biçim, malzeme sayesinde rolünü oynayabilir. Malzeme aynı zamanda, sembolik bir anlam da taşır. Bir yerin görkemli ya da mütevazı, özel ya da genel, geçici ya da sürekli, bitkisel ya da madensel, doğal ya da yapay bir karışım olup olmadığını gösterir. Malzemeler bu yönleriyle çağrışım yüklüdür (Öter, 1996:59). Değişik sektörlerde toplumda geçerli olan teknik düzeyin yaygınlaşması ve birbirini etkilemesiyle oluşan teknoloji düzeyi toplumların yaşamını etkiler ve belirler. Teknolojinin gelişmesi, bir bakıma insanlığın evrimini sağlar (İzgi, 1999:134). Günümüzde bilişim ve teknoloji yaşam standartlarının ile birlikte yapı standartlarını da yükseltmiştir. Teknoloji ile birlikte bina otomasyon, haberleşme, aydınlatma, yangın güvenliği ve mekanik sistemler gibi fiziksel konforu arttıracak unsurların kullanımı kaçınılmaz olmuştur. Bu nedenle mekânsal dönüşümde malzeme ile birlikte teknolojik sistemleri de bir tasarım etkeni olarak dikkate almak gerekmektedir. Teknolojinin tasarıma girdiği diğer bir nokta ise yeni malzemelerin kullanımıdır. Mekânsal dönüşümde yeni teknolojilerin kullanılması, yapım sisteminin ve donatının gereğinden kaynaklanmaktadır.

Yapıların yeniden kullanımında ön plana çıkan çağdaş malzemeler olan cam ve metal kullanımıdır. Çağımızın temaları olan uçuculuk, geçirgenlik, algıda süreklilik, hareketin gözlenebilmesi ve hareket-devinim aracılığıyla gerçekleşen olayın tesadüfi karşılaşmaların izlenebilmesi, binanın adeta bir reklam panosuna, bir televizyon ekranına dönüşmesi de cam malzemeyle ifade kazanır (Kuban, 1992:24). Özellikle mekânsal dönüşümlerde yapıda cam malzemenin kullanımı doğal aydınlatmayı, mekanlar arası görsel bağlantıyı ve mimari değeri olan yapılarda mevcut tasarımın ön plana çıkmasını sağlar. Özellikle mimari değer taşıyan yapılarda yeni malzeme kullanımı ile eski yeni karşıtlığı yaratılarak eski ile yeni arasında bir ara kesit ortaya çıkmaktadır. Bu ara kesitler, mekan akışında sürekliliğin sağlanmasına yardımcı olan yapının strüktürel sistemleri, sirkülasyon sistemleri veya yapının tamamlayıcı sistemleri olarak sayılabilmektedir.

MEKÂNSAL DÖNÜŞÜMDE PALİMPSEST ETKİSİNDEKİ YAPI ÖRNEKLERİ

Mekânın bir palimpsest olarak okunması denildiğinde ilk akla gelen, fiziksel bir süreklilik olarak eskinin kalıntıları üzerine yeni olanın inşa edilmesi ile ortaya çıkan bir tür katmanlaşma halidir (Özkan & Özdemir, 2017). Günümüzde dönüştürülen mekanlar için palimpsest tanımı mekanın ve İstanbul gibi kentlerde üst üste yazılıp silinen ve kurulabilen belleği ile palimpsest ifadesi çokça karşımıza çıkmaktadır. Doğu ve batıyı birbirine bağlayan ve birçok alt kültüre sahip İstanbul'u palimpsest bir kent olarak değerlendirmek mümkündür. İstanbul, geçmişin izlerini taşıyarak günümüzle bağ kurmasını sağlayan birçok palimpsest mekan örneğine sahiptir. Palimpsest mekanları tanımlamak için dünya literatürüne de girmiş dönüştürülmüş örnekleri incelemek gerekmektedir.

Osmanlı Bankası – Salt Galata / Karaköy

Özgün halini yıllar önce yitiren ve yüzyılı aşkın bir süredir Osmanlı Bankası olarak tanınan abidevi yapı, esasen iki ayrı kuruluşun yönetim merkezi olarak tasarlanmıştır; Osmanlı İmparatorluğu *Tütün Rejisi Şirketi ve Osmanlı Bankası*. Tütün Rejisi'ne ait Voyvoda Caddesi üzerindeki arsının bir bölümü, 1880'lerin sonunda Osmanlı Bankası'na devredilmiş ve her iki kuruluş için de levanten mimar Alexandre Vallauray görevlendirilmiştir (www.degisti.com). Tamamlandığı günden itibaren çeşitli nedenlerle yapısal müdahalelere maruz kalan binanın yeniden kullanım çalışmaları, Ağa Han ödüllü Mimar Han Tümerterkin yönetiminde, *Mimarlar Tasarım* tarafından yürütülmüştür. SALT Galata, mimari çalışmalar kapsamında, binanın özgün karakterini ortaya koyacak biçimde eklerinden arındırılmış ve mekânsal kurgusu, çok katmanlı programın gereksinimlerine göre düzenlenmiştir (İtez, 2016), (Resim 1-2).

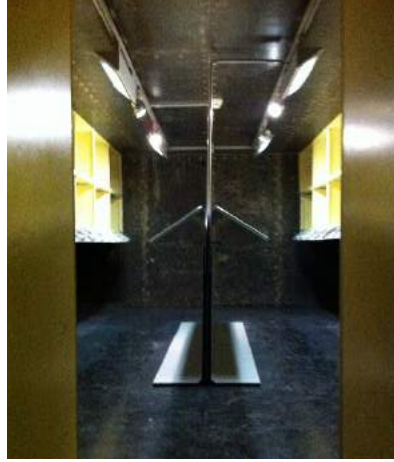

Resim 1: Katlardan genel görünüm
Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, Aralık 2011

Resim 2: SALT Galata Kafe
Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, Aralık 2011

Çok katmanlı mekânsal oluşum nedeniyle mekanın tüm detaylarında ait olduğu dönemi okumak mümkündür. Kurumsal öykünün yanı sıra bir dönemin mimari, kültürel ve yaşamsal izlerini de gözler önüne sermektedir. Kültür merkezi, müze, kütüphane, kafe ve restoran gibi mekanların yer aldığı yapıda mekansal izler korunarak mekânsal dönüşüm gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde palimpsest mekanlara verilebilecek en iyi örneklerden biridir, (Resim 3).

Resim 3: Kasa Odaları Sergi Alanı
Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, Aralık 2011

Mimari ve yeniden işlevlendirme projesinin liderliğini yürüten Han Tümertekin, SALT Galata'ya dönüşüne dek binanın mekânsal kurgusunun sadece bankada çalışanlara göre düzenlendiğini bu sebeple dönüşüm projesinde gerçekleştirilen temel müdahalenin, tek bir asansör ile sınırlı olan düşey ulaşımı geliştirip, yeni bir dolaşım şeması hazırlamak olduğunu söylemiştir. Yapının orijinal kalitelerine ulaşmak için de belli müdahalelerde bulunduklarını aktaran Han Tümertekin, bu arındırmalarla yeni işlevlerin ve ek binanın eklenmesiyle birlikte "ekiyle çalışan bir bina" yarattıklarını belirtmiştir (Eroyan, 2011).

Tümertekin'in verdiği bilgi ve yapıda yapılan incelemede binanın mekânsal dönüşümünde işlevsel alanın genişletilmesi amacıyla yapıya kütesel ekler ve içeriye daha fazla ışık almayı sağlaması için cam çatı eki yapıldığı görülmüştür. İşlevin getirdiği organizasyon gereği birimler arası geçişleri kolaylaştırmak ve ulaşım hızını arttırmak için yeni dolaşım sistemleri uygulanmıştır. Atölye mekanlarında düşeyde yeni sınırlar oluşturarak istenildiğinde bölünebilen bir mekan kurgusu sağlanmıştır. Kütüphane binanın orta avlusunda yer almaktadır. Kütüphane mekanında Osmanlı Bankası'nın kasa odalarına giriş bulunmaktadır. Bu durum binanın katmanlarını okumamızı sağlayan etkenlerden biri olarak dikkat çekmektedir. Yapının diğer mekanlarında da benzer katmanlar izlenebilmektedir, (Resim 4).

Resim 4: Kütüphane ve kasa odalarına giriş

Submit Date: 10.01.201Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, Aralık 2011 56/10902100/004

96

İspirto Fabrikası - Sumahan On The Water Oteli / Çengelköy:

Çengelköy Kuleli caddesinde boğazın kıyısında bulunan, 19.yy sonlarında Osmanlı Sanayi mimarisinin son devir örneklerinden olan bu tarihi bina kompleks olarak inşa edilmiş, ambar, kireç ve taş ocakları, vejetalin yağı, briket kömür ve Suma fabrikası gibi bir çok çeşitli işlev için kullanılmıştır. Belgelere dayanan ilk tarihi 1875 olan binaların eski tapu kayıtlarında II.Sultan Mahmut (1808-1839), I.Sultan Abdülmecit (1839-1861) ve Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıflarından geldikleri görülmüş, 1930'larda ise sahibesinin dedesi Tevfik Cenani tarafından satın alınan bina 2005 yılında otel konseptinde hizmet vermeye başlamıştır (Butler, 2006).

Otelin kuruluş öyküsü, otel sahibi Nedret Butler'ın 1972 yılında, ABD Minnesota Üniversitesi'ndeki mimari lisans tezine dayanmaktadır. Nedret Butler ve eşi, çağdaş koruma ilkelerine bağlı kalarak turizm amaçlı yeniden kullanım projesi niteliğinde hazırlanan bu tezi özenli bir çalışma ile hayata geçirmiştir. Bu yapı kompleksinde yer alan ve Sumahan On The Water Oteli'ne bitişik nizam olan Tapasuma Restoran'ın bulunduğu bina haricindeki diğer binalar aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. Otelin ana mekanının ve yatak odaların bulunduğu binalar ise Anıtlar Kurulu kararınca dış cephesine sadık kalınarak betonarme olarak yeniden inşa edilmiştir. Otelin iç mekan tasarımı Tapasuma restoranın iç mekanından esinlenilerek yapılmıştır. Tarihinde ve mimarisinde olan bazı Fransız yapımı volta döşemeler, pencere düzenleri, taş ve tuğla duvarlar aslına uygun olması açısından Tapasuma restorandaki gibi düşünülmüştür. Tüm bu uygulamalar hem tarihi koruma hem de geniş açıklık sağlayarak fonksiyonel olması açısından otele estetik bir değer katmaktadır. Tüm bu detaylar otel odalarına da yansıtılmıştır. Yapı kompleksi palimpsest olarak incelendiğinde, Tapasuma Restoran'ın yer aldığı yapının yığma sistem ile inşa edildiği ve aynen korunduğu görülmektedir. Projenin ilk aşamasında Tapasuma Restoran, şu anda otelin bulunduğu yerden, yan tarafa kaydırılmıştır. Kolonlar çelik giydirilmiş, mevcut dolu tuğlalarda aynen korunmuştur. Resepsiyonun bulunduğu binanın teras kafe katında duvarlar tümü ile orijinal taş dokudur ve 70 cm. kalınlığındaki bu duvar üst kata kadar aynı dokuda devam ettirilmiştir. Otel sahibesi, eski yapıda bulunan 7 aksın otel odalarının teşkiline olanak verdiğini ve dış cephedeki pencerelerin birbirini tekrar eden düzende olmasından faydalanarak endüstri yapısının otele dönüştürüldüğünü belirtmiştir. Üç katlı otelde, odalara açılan koridorlar ayrı özellikler taşımaktadır. İki katta ahşap kaplamalı olan koridor duvarları bahçe katında dolu tuğla ile inşa edilmiştir. Bu tuğlaların özelliği ise eski yapıdaki orijinal tuğlalar olmasıdır, (Resim 5).

Resim 5: Odalara açılan koridor
Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, 2006

Otele girdiğinizde öncelikle ana mekan ile karşılanılmaktadır. Giriş kapısının tam karşısında yer alan resepsiyon ve ön büro oldukça yalın gözükmetedir. Bu nedenle otel kapısından girer girmez ilk

gözünüze çarpan ana mekânın merkezinde, içindeki stratejik konumu ve yönelimiyle görsel anlamda vurgulanan bir asansör bulunmaktadır. Bu asansör çelik ve cam malzemesi ile de odak noktası olmaktadır.

Sumahan Otel'in yeniden kullanım projesinde kimlik tanımlaması yapılırken iki ana unsurdan yola çıkılmıştır; 1. Bu yapı geçmişinde bir Osmanlı sanayi mimarisinden kalma endüstri yapısıdır. 2. Bu yapı ön görünümü olan boğaz kıyısında yer almaktadır. Bu iki olgu, palimpsest yapı tanımını vurgulayarak beraberinde endüstri yapısına gönderme yapan malzemeler ve su ile birlikte yaşayan bir yaşam kültürü getirmiştir. Yapı kompleksinin bir kısmının aslına uygun olarak yeniden inşasında eski yapıdan kalma malzemelerin doku olarak kullanılması, yapı oran ve detaylarında Fransız yapımı çelik voltaların aslına uygun olarak yeniden yapılması endüstriyel yapı hissi ile gerçekçi, modern ve anlamlı bir tasarım ilişkisi sağlanmıştır, (Resim 6).

Resim 6: Restoranda tavan ve duvar detayları
Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, 2006

Mekanın bütünsel düzeneği içinde bir araya gelen öğelerin biçimi, boyutu, rengi ve dokusu açısından görsel dengeye ve uyuma sahip bir mekansal oluşum bulunmaktadır. Örneğin lobide karşılaştığınız fon gibi kullanılmış eski duvar dokusu otel koridorunda, odasında ve hatta restoranın da görülmektedir. Bu oluşum aynı zamanda yüzeylerle ilişki kurmak adına dıştan içe ve içten dışa niteliksel olarak da sağlanmıştır. Öne çıkan diğer öğelerde çelik makaslardır. Mekandaki endüstriyel yapı duygusu bu çelik makaslarla daha da vurgulanmıştır. Yapının yüklendiği anlam bakımından mekansal oluşumda eski ve yeninin iç içe geçmesi, izlerin tümüyle aradan çekilmemesi ve yapılan mekansal vurgular birer palimpsesttir.

Sırp Konsoloslugu Public Hotel / Beyoğlu:

Birinci derece tarihi eser statüsündeki kagir yapı olarak tanımlanan Public Hotel 19. yüzyıl sonu İtalyan mimarisinin en güzel örneklerinden biridir. Public otel olarak tekrar hayat bulan yapı 1898-1901 yılları arasında inşa edilmiştir. Mimarı Hovsep Aznavur olan yapı Salt Galata Araştırma Merkezi kayıtlarına göre 1901-1903 yılları arasında Sırp Konsoloslugu olarak kullanılmıştır. Yapının bir cephesi, İstanbul'un en eski semtlerinden Osmanlı, Ceneviz, Ermeni, Rum, Yahudi, Venedikli, Arnavut, Fransız, Süryani, Levanten kültürlerinin bir arada yaşadığı tarihi ve kültürel dokusunu koruyan Beyoğlu'nun kalbi olan İstiklal caddesine, diğer cephesi Cihangir'e uzanan caddeye bakmaktadır. Yapı, 2014 yılında Public Otel olarak yeniden hayat bulmuştur. Otel olarak yeniden kullanımında binanın orijinaline ve tarihi dokusuna hiçbir ekleme yapılmadığı gibi orijinal binada yer almayan tüm eklemeler kaldırılmıştır. Yapının dönüşüm projesi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu kontrolünde konusunda uzman profesyoneller ve akademisyenler ile birlikte gerçekleştirilmiştir, (Resim 7). Yapıların yeniden kullanımında önemli yeri olan taşıyıcı sistem güvenliği, yangın güvenliği, koruma, onarma ve zemin mekaniği ile ilgili tüm çalışmalar bilimsel verilere dayanarak yapılmıştır.

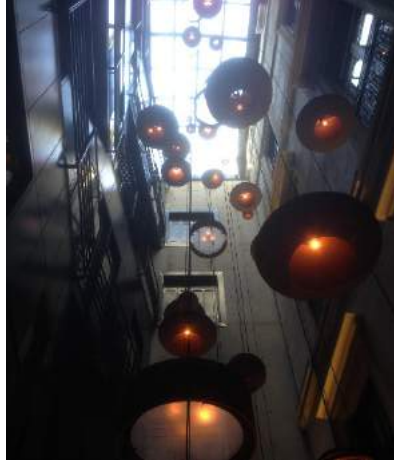
Resim 7: Restoranda tavan ve duvar detayları
Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, Aralık 2014

Yapı, neoklasik stilde bir Osmanlı yapısının bir palimpsest örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Binanın çeşitli bölümlerinde kalemkari sanatı örnekleri, tavan rölyefleri, bezemeleri ile orijinaline yakın bir atmosfer yaratmakla birlikte odalarında yer alan modern mobilya ve teknik alt yapıyla kullanıcılar için psikolojik ve fizyolojik konfor sağlanmıştır. Odalarda ateş tuğlalı duvarların korunması ile yapısal güçlendirme malzemeleri ile yaratılan doku palimpsest olarak ortaya konmaktadır. Otelin mekansal oluşumunda fizyolojik olarak algılanan mimari palimpsestin yanı sıra, şehrin dinamik ruhunu da yansıtan atmosferi ile psikolojik olarak palimpsest etkisi yaratmaktadır. Dönemin yapılarının en önemli özelliklerinden avlu bu binada da vurgulu bir şekilde kullanılmıştır. Atriumda kullanılan cam tavan ile lobi mekanında ve misafir odalarında gün ışığından yararlanılması sağlanmıştır. Atriumda kullanılan cam tavan ile lobi mekanında ve misafir odalarında gün ışığından yararlanılması sağlanmıştır, (Resim 8).

Resim 8: Restoranda tavan ve duvar detayları
Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, Aralık 2014

Binanın üzerine monte edilen hareketli panoramik cam tavan ile gökyüzüne açılan avlu tüm lobi katının ve misafir odalarının doğrudan gün ışığı almasını sağlamaktadır, (Resim 9).

Resim 9: Restoranda tavan ve duvar detayları
Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, Aralık 2014

Böylece mekanlar pragmatik boyutunun yanı sıra palimpsest otel tanımında da yer alan mekanın simgesel ve algısal boyutlarını da ortaya koymaktadır, (Resim 10).

Resim 10: Restoranda tavan ve duvar detayları
Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, Aralık 2014

The Marmara Esma Sultan – Esma Sultan Yalısı / Ortaköy

Adını Esma Sultan'dan alan yalı, 1873-1875 yıllar arasında yaptırılmıştır. Esma Sultan'a hediye edilen yalı, Esma Sultan'ın ölümü ile birlikte 1.Abdülhamid'in kız kardeşi Cemile Sultan'a verilmiş, 1915 yılına kadar da Osmanlı Hanedanı mülkiyeti olarak kalmıştır. Esma Sultan Yalısı, 1918 yılından itibaren Rum Okulu olarak kullanılmış, Cumhuriyet döneminde tütün fabrikası, depo ve marangoz atölyesi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

1920'lerden büyük bir yangın geçirmiş ve 1975'e kadar depo olarak kullanılmaya devam etmiştir. 1990'lı yıllarda yalı, The Marmara tarafından satın alınmıştır. 2001 yılında Philip Robert'in projesi doğrultusunda cam ve çelik kullanılarak binanın içi yeniden yapılmış ve yalı, yılın tamamında açık olacak şekilde hizmet vermeye başlamıştır, (www.themarmarahotels.com). Ortaköy Camii'nin sırasında boğaz kıyısında bulunan yapının bugün sadece dış kabuğu kalmıştır, (Resim 11). Bu yapı, dış kabuğun korunup içinin modern bir şekilde yeniden düzenlenmesi açısından palimpsest mekan için farklı bir mekânsal dönüşüm örneğidir. Yıkılmak üzere olan yapı cam ve çelik strüktürle desteklenerek yeniden kullanılabilir hale getirilmiştir.

Resim 11: Yalının dış kabuğu
Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, Mart 2014

Düşey sınırlar eski dış cepheyi belirlerken, yatay sınırlar yeni saydam yapıyı oluşturmaktadır. Palimpsest mekan olarak katmanların okunabildiği bir yapıdır, (Resim 12).

Resim 12: Yalının iç mekanı
Fotoğraf: Banu Apaydın Arşivi, Mart 2014

SONUÇ

İnsan, çevresi ile etkileşim sürecinde, yaşadığı çevreyi kendi ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillendirme eğilimindedir. İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılama eğiliminin yansırı psikolojik, duygusal, anlamsal, estetik vb. ihtiyaçlarının içinde bulundukları döneme, coğrafyaya, duruma ve mekana göre çeşitlik gösterdiği görülmektedir. Bu çeşitlilik, hız çağı olarak kabul edilen günümüzde tüketim olgusunun beraberinde getirdiği anlam ve beğeniye bağlı olarak mekan tasarımını da değişken ve çok yönlü kılmaktadır.

Çalışmada ele alınan örneklerin yer aldığı İstanbul, özellikle tarihinde farklı uygarlıklara ve kültürlerle sahip bir kent olarak bünyesinde hem kültürel hem mekânsal açıdan her döneme ait izler taşımaktadır. Çok katmanlılığı bünyesinde barındıran benzer kentlerde, mekânlar yeniden kullanım ile hayat bulmaktadır. Yeniden kullanımın zaman, mekan ve insan izleri korunarak mekânsal dönüşümlerin gerçekleştirilmesi birer palimpsesttir. Dönüştürülen mekanlar üst üste yazılıp silinen parşömen kağıtları gibi mekânsal dönüşümlerinde tüm katmanlarını ve izlerini görebildiğimiz enstalasyonlar gibidirler.

İncelenen örneklerde özellikle tarihinde, farklı kültürleri bünyesinde barındıran palimpsest yapılarda, eskiyle yeniyi iç içe yaşama isteği ile mekansal bir karakter veya atmosfer yaratmak niteliksel bir olgu

olmuştur. Söz konusu yapılar, şekli, rengi, malzeme ve doku özellikleri, aydınlatma çözümleri gibi mekansal öğeleri ile her döneme ait izleri taşımaktadır. Bünyesinde çok katmanlılığı taşıyan palimpsest mekanlarda biçimsel özellikleri ile alışılmışın dışında çarpıcı mekanlar yaratılmıştır. Palimpsest kavramı ile tasarımcılar yeniden kullanım sürecinde mekanda estetik değerleri deneyim malzemesine dönüştürerek tarihi ve çağdaş biçimsel etkiler ortaya koymuştur. Mekanın içinde kullanılan tüm tasarım öğelerinin biçimi, boyutu, rengi ve dokusu açısından bütünlük ve görsel bir uyum sağladığı görülmüştür. Bunun da özellikle yeniden kullanımın söz konusu olan yapılarda daha da önem kazanan işveren-işletmeci-tasarımcı-yapımcı ilişkileri ile sağlandığını vurgulamak gerekir. Mekansal dönüşümlerde yaşanan değişimler yeni çözüm ve arayışları beraberinde getirmektedir. Bu noktada enstalasyon olgusu ile deneysel tasarımlar yapma felsefesi ön plana çıkmıştır. Özellikle tarihi yapılarda yapılan dönüşümlerde öne çıkan uygulama şekli eski-yeni karşıtlığı kullanılarak kontrastlık yaratma şeklindedir.

Yeniden kullanımda amaç; yapıyı yeniden topluma kazandırmak, toplumsal ilişkilerin geçmişten günümüze mekânsal bir düzen içerisinde geliştiği düşüncesi ile kullanım dışı kalmış yapıya yeniden işlev yükleyerek yapısal sürekliliği sağlamak ve yapıyı çevreye kazandırmak olmalıdır.

Çalışmada yer alan örnekler üzerinden palimpsest mekanları söz konusu amaç üzerinden değerlendirecek olursak; mekansal dönüşümlerin en fazla etkili olduğu yapı grubunun ekonomik açıdan üst seviyede yer alan yapılar olduğu görülmektedir. Özellikle otel, müze gibi kamusal alanları içeren nitelikli yapılar, toplumsal, sanatsal ve kültürel izleri aktarmak adına farklı bir görev taşımaktadır. Bu sebeple, değişik bir atmosfer yaratabilmek adına mekânın geçmişteki tüm yaşanmışlıkların izlerinin korunarak, mekan tasarımında zıtlıklar yaratmak bu tür mekânlarda öncelikli amaç olmuştur. Kısacası, mekânsal dönüşümlerde palimpsest mekanların kurgusu yapıya değer katmaktadır. Ancak bu hassasiyetin özellikle ülkemizde kültürel birikime ve estetik değerlere sahip diğer yapı gruplarında gösterilmediği görülmektedir. Örneğin bir Avrupa kentine gittiğinizde tüm yapılarda palimpsest etkileri görebilirken ülkemizde bu durum oldukça kısıtlı kalmakta, kentin ve mekanların okunurluğu kaybolmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, mekânsal kazanımların artırılması için mekânsal dönüşümlerin gerçekleşmesinde yükümlülükleri bulunan tasarımcıların, mimarların, iç mimarların, kent plancıların, konuyla ilgili yönetimlerin vb. kişi ve kuruluşların bu konudaki farkındalıklarının ve bilincinin artırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Apaydın Başa, B. (2007). "Yapıların Otel Olarak Yeniden Kullanım Bağlamında Mekansal Dönüşümlerinin Kavramsal ve Kuramsal Analizi", (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç mimarlık Ana Bilim/Sanat Dalı, İstanbul,
- Butler M&N (2006), "Çengelköy İspirto Fabrikası'nın Turizm Tesisine Dönüşümü-Sumahan Otel", *Yapı Dergisi*, sayı 295
- Eroyan, A. (2011). "SALT Galata, Hem Kentin Hem Bölgenin Araştırma Üssü Olacak", http://www.mimarizm.com/haberler/salt-galata-hem-kentin-hem-bolgenin-arastirma-ussu-olacak_117095_adresinden_alindi.
- İtez, Ö. (2016). SALT Galata. http://www.arkitera.com/proje/4709/salt-galata1_adresinden_alindi.
- İzgi, U. (1999). *Mimarlıkta Süreç*, YEM Yayın.
- Kuban, D. (1992). *Mimarlık Kavramları*, YEM Yayın, İstanbul.
- Öktem, G. (2013). "Türkiye'de Turizm Mimarisi Olgusunun, Yerden Bağımsızlık, Kimliksizlik Ve Yeniden İşlevlendirme Kavramları Açısından İrdelenmesi: Akdeniz Bölgesi, Antalya Örneği", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Ana Sanat Dalı İç Mimarlık Sanat Dalı, Ankara
- Öter, A.H. (1996). "Kullanım Dışı Kalmış binaların Dönüştürülmesi Sorununa İlişkin Bir Deneme" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öymen Gür, Ş. (1996). *Mekan Örgütlenmesi*, Gür Yayıncılık, Trabzon
- Özkan, T. & Özdemir, E. (2017, Ocak-Şubat). "Tekinsiz Bir Müphem Alan: Yedikule Gazhane Kompleksi", *Mimarlık Dergisi*, Mimarlar Odası, Sayı:393,

<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=407&RecID=4114>
Scheerbart, P. (1991). *Cam Mimarlık "20. YY. Mimarisinde Program ve Manifestolar"*, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları
The Marmara Hotels, "Esmâ Sultan-Tarihçe", <https://www.themarmarahotels.com/mezanlar/esma-sultan/tarihi.aspx> adresinden alındı.
Yıldırım, G. (2009). "Mekânların Dönüşüm Potansiyeli ve Mimarlıkta 'Palimpsest' Kavramı", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
Yazarı belli değil, (2012). "Osmanlı Bankası Karaköy Binası–Osmanlı Bankası Müzesi–Salt Galata", <http://www.degisti.com/index.php/archives/17109> adresinden alındı.

SANAT KURUMLARINDA İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ ÇERÇEVESİNDE ÖRGÜTSEL DAVRANIŞA BAKIŞ

Beste GÖKÇE PARSEHYAN
İstanbul Kültür University, Türkiye
b.gokce@iku.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-2224-0473>

ÖZ

Günümüzde kurumların en önemli sermayesi insandır. Çalışanların örgütsel davranış çıktıları, kurumlar açısından önemlidir. Artan rekabet ortamında kurumları zarara uğratan önemli faktörlerden biri de işgücü devir oranının yol açtığı maliyettir. Bu nedenle, çalışanların örgüt kültürü ile özdeşleşmeleri, örgüte karşı olan bağlılık düzeyleri gibi insan kaynakları yönetiminin kontrol altında tutabileceği örgütsel davranış boyutları önem arz etmektedir. Çalışma, sanat kurumlarında insan kaynakları yönetiminin davranış boyutunu belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, İstanbul’da yer alan on sanat kurumunda gerçekleştirilmiştir. Araştırma için gerekli olan veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar incelendiğinde; sanat kurumlarında insan kaynakları yönetiminin geleneksel personel yönetimi şeklinde uygulandığı görülmüştür. Örgütsel davranışa yönelik nicel bir çalışma yapmayan kurumların, nitel gözlemlere dayanarak veriler elde etmeye çalıştıkları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İnsan kaynakları yönetimi, Örgütsel davranış, Sanat kurumları*

AN OVERVIEW OF ORGANIZATIONAL BEHAVIOR WITHIN THE FRAMEWORK OF HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN THE ART INSTITUTIONS

ABSTRACT

Today, the most important capital of the institutions is human. Organizational behavior outcomes of the employees are important for the institutions. One of the important factors that harm the institutions in an increasingly competitive environment is the cost of labor turnover. For this reason, the dimensions of organizational behavior that can be controlled by the human resources management are important, such as the level of employees’ organizational culture and organizational commitment. The study was conducted to determine the behavioral dimension of the human resources management in the art institutions. The research was conducted in ten art institutions which are located in Istanbul. The data required for the study was obtained by semi-structured interview technique. When the results of the interviews are examined; it has been observed that human resources management in the art institutions is applied in the form of traditional personnel management. Institutions that did not conduct a quantitative study of organizational behavior were found to be trying to obtain data based on qualitative observations.

Keywords: *Human resources management, Organizational behavior, Art institutions*

GİRİŞ

Klasik yönetim teorileri, insanı makine olarak görmüştür. Bu nedenle insan faktörü hep ardıl tutulmuştur. 1930’larda ortaya atılan neo-klasik yönetim teorilerinin en önemli katkısı, insan unsurunu ön plana çıkarması olmuştur. Gerek Elton Mayo ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği Hawthorne Deneyleri gerekse 1929 Dünya Buhranı neo-klasik yönetim anlayışını ortaya çıkarmışlardır. Ancak neo-klasik yaklaşım kapalı sistem anlayışında olduğu için dış çevre faktörlerini görmezden gelmiştir. 1945 sonrası geliştirilen Sistem yaklaşımı çevre faktörünü

Submit Date: 10.01.2019, Acceptance Date: 25.03.2019, DOI NO: 10.7456/10902100/005

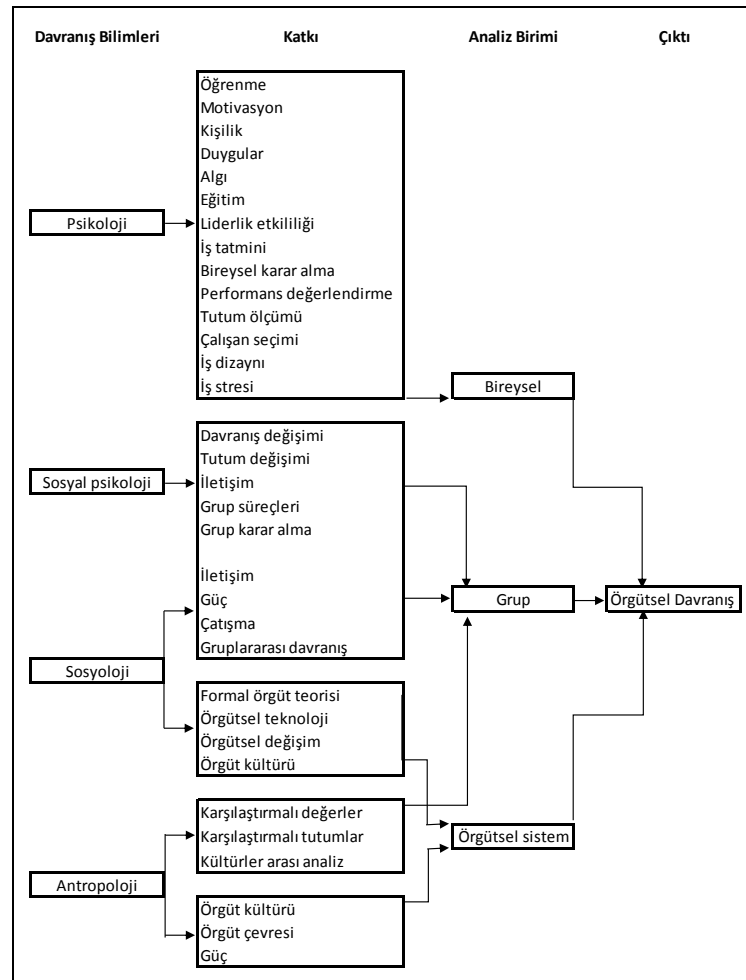
104

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

dikkate almıştır. Bu yaklaşıma göre örgüt, çevreden girdi temin eder, bu girdileri işlemek için insan, hammadde, donanım, para, teknoloji ve bilgiye ihtiyacı vardır (Eren, 2010). Özetle girdilerin kaynağı çevredir. Douglas McGregor'un Y teorisi de insanla ilgili varsayımları tekrar gözden geçirmeye sevk etmiştir. 1960'lerden günümüze, örgütlerde insan faktörünün giderek öne çıkmıştır. Bu nedenle, örgütsel davranış alanındaki çalışmaların önemi de artmıştır (Dedeoğlu, Kaya ve Özdevecioğlu, 2016). Küreselleşmenin doğurduğu küresel rekabetin artması, dünyada stratejik işbirliklerini artırmıştır. Bu işbirlikleri sonucunda, farklı ulusların örgütleri birleşmekte veya farklı uluslar tarafından satın alınmaktadır. Bu tip kuruluşlarda örgütsel davranış sorunları önemsenmelidir.

Örgütsel davranış, uygulamalı bir davranış bilimidir. Pek çok davranış disiplininin katkıları sonucu ortaya çıkan örgütsel davranış, temelde psikoloji, sosyal psikoloji, sosyoloji ve antropoloji kökenlidir (Robbins ve Judge, 2013). Şekil 1'de örgütsel davranış disiplininin ortaya çıkışı görülmektedir. Örgütsel davranış disiplininin amacı, örgütü daha etkin kılmak üzere çalışanların farklı özellikleri hakkında bilgi sahibi olarak bu bilgi ışığında insan kaynakları uygulamalarını hayata geçirmektir (Yıldız, 2013).

Şekil 1. Örgütsel Davranış Disiplininin Ortaya Çıkışı (Robbins ve Judge, 2013: 47)

İnsan kaynakları yönetiminin, şekli ve büyüklüğü nasıl olursa olsun her örgütte yürütülmesi gerekmektedir. İnsan kaynakları yönetimi, uzmanlığı ile ilgili konularda önerilerde bulunur ve örgüt içinde çalışmaların etkin sürmesine katkı sağlar. İnsan kaynakları yönetiminin etkinliği ise kurulan örgütsel düzen ile yakın ilişki içindedir (Bingöl, 2006). Örgütsel düzen gibi örgütsel davranış da insan kaynakları yönetiminin işleyişine konu olmaktadır.

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN DAVRANIŞ BOYUTU

1980'lerin ortalarında personel yönetimi kavramı hakimiyetini yitirmiştir. İnsanın en önemli unsur olduğunun anlaşılmasıyla birlikte insan kaynakları yönetimi yaklaşımına geçilmiştir. İnsan kaynakları yönetiminin üç alanda gerçekleştiği söylenebilir (Sabuncuoğlu, 2005): Birincisi, örgüt içindeki tüm yöneticiler artık birer insan kaynakları yöneticisi olarak kabul edilmektedir. İkincisi, çalışanlar örgütsel değer olarak kabul edilmektedir ve örgütlerin rekabet avantajlarını oluşturmaktadır. Son olarak, insan kaynakları yönetimi örgütsel amaçlarla çalışanların ihtiyaçlarını uyumlaştırmaya çalışır ve ortak tatmin yaratmayı hedefler.

İnsan kaynakları yönetimi, yönetim kademelerini çeşitli fonksiyonlarıyla destekler: sistemin gelecekte duyabileceği ihtiyaçlar, iş tanımlamaları, istihdam, terfi vs için *stratejik insan kaynakları planlaması*; mevcut çalışanların *kullanımı veya faydalanması için insan kaynakları*; mevcut çalışanların gelecekteki pozisyonları için *insan kaynakları gelişimi*; bireylerin mikro sistemle, makro sistemle ve sistem ötesiyle birleşmelerini saptamak için *insan kaynakları gözlemi* (Freedman, 2013). Bu fonksiyonların etkili bir şekilde işlemesi için, insan kaynakları yönetimi uzmanlarının birbirleriyle ve diğer birimlerde çalışanlarla yakın temasta olmaları gerekir. Örgütsel değişimleri yakından takip etmeli ve çalışan davranışlarının bu değişime adapte olmalarını sağlamalıdır.

Her örgüt için tek bir iyi insan kaynakları yönetim modelinden söz edilemez. Her örgüt kendi ihtiyaçları doğrultusunda insan kaynakları yönetimini sürdürmelidir. Sürekli artan rekabet ortamında insan kaynakları yönetiminin davranış odaklı olması ise kurumların sürdürülebilir olmaları için önem teşkil etmektedir. Hyten (2009), örgütsel davranış yönetimini ayırtılmış problemleri çözme tekniğinden ziyade bütün örgütün insan kaynağını yönetme yaklaşımı olarak tanımlamaktadır.

İnsanların öğrendiği çoğu bilgi, başkalarını inceleyerek elde ettikleridir. Eğer insanların gerçekleştirdikleri eylemlerden istenilen çıktılar elde edilirse, diğer bireyler bu eylemleri taklit ederler. Bu durum “davranış biçimlendirmesi” olarak tanımlanmaktadır (Cascio, 1992). Bu biçimlendirmenin eylemleri, yerinde davranışların oluşturulması için ipucu teşkil etmektedir. İnsan kaynakları yönetimi, davranış biçimlendirme için dört aşama sunar. Bu aşamaları gerçekleştirmek için insan kaynakları yöneticisi model, seçilen çalışan ise gözlemci olacaktır. İlk aşamada; modelin yaşının, cinsiyetinin ve ırkının gözlemciyle benzer olması gerekmektedir. Gözlemci kendisiyle model arasında benzerlik bulamazsa, modelin davranışlarını taklit etmesi olasılık dışıdır. İkinci aşamada; davranışların net ve detaylı biçimlendirilmesi gerekmektedir. Gözlemcinin dikkatini belli davranışları taklit etmesine yoğunlaştırmak için onun en rahat edeceği dilden konuşmak gerekir. Örneğin; kişiye değil soruna odaklanma, çalışanın fikrini sorma ve çözüm aşamasına katılımını sağlama, açık şekilde dinleme gibi. Üçüncü aşamada; biçimlendirilecek davranışların zorluk derecesine göre sıralanması gerekmektedir. Son aşamada ise davranışların farklı modeller tarafından tasvir edilmesine dikkat edilmeli ve tek kişi üzerinden davranış biçimlendirme yapılmamalıdır. Davranış biçimlendirmeyi desteklemek için çalışanların açık davranışlar sergilemesi de önemlidir. İnsan kaynakları yönetimi, çalışanların temel ihtiyaçlarını belirleyerek, bu ihtiyaçları örgütsel sistemle uyumlu hale getirdiğinde açık davranış ortaya çıkacaktır (Cohen ve Fink, 2001). Böylelikle çalışanların gereksinimleri karşılanacağı için motivasyonları artacak ve bu durum performanslarına yansıtacaktır.

İnsan kaynakları yönetiminin, içinde bulunduğumuz bilgi çağında mühim rollerinden biri de eğitim ve geliştirme çalışmalarıdır. Çalışanların hem davranışlarını hem de performanslarını doğrudan etkileyen bu çalışmalar, insan kaynakları birimleri tarafından yürütülmektedir. Tablo 1’de yer aldığı gibi eğitim ve geliştirme birbirlerinden oldukça farklıdır (Noe, Hollebeck, Gehart ve Wrgiht, 2015). Eğitim, çalışanların mevcut performansına etki eder ve mevcut pozisyon için çalışanı hazırlamayı hedefler; geliştirme, gelecekteki pozisyonlar için çalışanları hazırlamaktadır ve odak noktası her zaman gelecektir. Eğitimlerde çalışanların iş tecrübeleri çok kullanılmaz; geliştirme

çalışmalarında ise iş tecrübeleri önemlidir. Eğitim çalışmalarına çalışanların katılımı gereklidir, geliştirme çalışmaları ise çalışanların kendi isteklerine bağlıdır.

Tablo 1. Eğitim ve Geliştirme Karşılaştırması

	Eğitim	Geliştirme
Odak	Mevcut	Gelecek
İş tecrübesinin kullanımı	Düşük	Yüksek
Hedef	Mevcut işe hazırlık	Değişimlere hazırlık
Katılım	Zorunlu	Gönüllü

Bir örgüt için misyon önemlidir. Misyon, stratejik ve operasyonel planların oluşturulmasına zemin hazırlar. Bu nedenle örgütlerin misyonlarını belirlerken gerçekçi olmak gerekir. Belirlenen misyonların örgütün iç, dış ve yakın çevresine verilen bir taahhüt olduğu unutulmamalıdır. Yönetimin fonksiyonlarından olan örgütlenme süreci, planların fikirden gerçeğe hareketini temsil eder. Örgütün yapısı, iletişim ağı, ilişkilerin (yatay, dikey veya matriks) biçimi birimlere ya da projelere göre biçimlendirilir. Birimler ve diğer alt birimler planı etkili bir şekilde desteklemelidirler. Örgüt yapısının kurulmasında insan kaynakları yönetimi etkin rol oynar. Sanat kurumlarında insan kaynakları yönetimi, diğer kurumlara göre farklılaşmaktadır.

SANAT KURUMLARINDA İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Sanat kurumları, organizasyon şemasını oluştururken farklı pek çok problemle karşılaşır. Doğru insana sahip olmak, örgütlerin başarısının anahtarıdır. Ne yazık ki sanat kurumları, çalışanların maddi beklentilerini karşılayabilme konusunda her zaman yeterli olamamaktadır. Özellikle yönetim kademesinde çalışacak nitelikli personel bulabilmek sanat kurumları için zor bir süreçtir. Sanatçıları açısından bakıldığında ise kadrolu bir işte çalışacak kurum bulmaları neredeyse imkansızdır. Sanatçıları, bağımsız olarak düşünebilmeli ve ekonomik kaygılar gütmeyen eserlerine yoğunlaşabilmelidirler (Kahraman, 2016). Ne yazık ki sanatçıların genelde ikinci işleri de olmak durumundadır (Byrnes, 2013). Sanat endüstrisinde çalışanlarla ilgili olarak şöyle bir önyargı bulunmaktadır (Radbourn ve Fraser, 1996): “Çalışanlar, sanata bağlıdırlar ve ödülleri onları besler. Bu nedenle çalışma ortamının koşulları ve aldıkları ücret önemli değildir.” Ancak sanat, emek-yoğun endüstrilerden biridir ve insan kaynakları yönetimine ihtiyaç duyar. Sanat yöneticileri, insan kaynakları yönetiminin dinamik ilişkisini fark etmeli ve kurumun amaçları ile hedeflerini bu ilişki doğrultusunda belirlemelidirler.

Çoğu sanat kurumunda insan kaynakları departmanı bulunmamaktadır. Yöneticiler, işe alma ve işten çıkarma ile kurallar ve düzenlemeler konularında oldukça dikkatli olmalıdırlar. Çünkü insan kaynakları yönetiminde yapılacak bir hatanın maliyeti oldukça yüksek olacaktır. Mintzberg’e göre kişisel gelişimde üç tür sermaye rol oynamaktadır (Chong, 2010): entelektüel, kişisel ve sosyal. Entelektüel sermaye, kişinin eğitimiyle edindiği sermayedir. Kişisel sermaye, kişinin duygusal gelişimidir. Sosyal sermaye ise kişisel ilişkileri, değerleri ve inançlarıdır. Bir çalışanın istihdam edilmesi sürecinde bu üç sermaye tipinin iyi analiz edilmesi ve kurum kültürüyle uyuma derecesinin tespit edilmesi gerekir. Böylelikle işgücü devir oranının önüne geçilebilir ve örgütsel davranış çıktılarında olumlu sonuçlar elde edilebilir.

Kar amacı gütmeyen sanat kurumlarında insan kaynakları yönetiminin dikkat etmesi gereken bir diğer konu da gönüllü çalışanlardır. Gönüllü çalışanların sanat kurumlarında göz ardı edilmemesi gereken bir rolü vardır. Gönüllü çalışanlar, içten gelen bir motivasyonla çalışırlar. Genellikle ücretli çalışanlar, gönüllü çalışanlara ne yapmaları gerektiği konusunda direktif verirler. Ancak, gönüllü çalışanlar yapmak istemedikleri bir görev kendilerine verildiği takdirde çalışmayı rahatlıkla bırakabilirler (Frey, 2003). Bu noktada insan kaynakları yönetiminin ücretli personelle gönüllü çalışanların ilişkisini dengede tutması gerekmektedir. Gönüllü çalışanların ücretli çalışanlara oranı

ve gönüllü çalışanlara uygulanacak davranış biçimleri de yine insan kaynakları yönetimi tarafından planlanmalıdır.

ARAŞTIRMA

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sanat kurumlarında insan kaynakları yönetiminin davranış boyutunun tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda İstanbul’da yer alan üç vakıf müzesi, bir kültür ve sanat vakfı ve altı sanat galerisi olmak üzere toplam on sanat kurumu araştırmaya dahil edilmiştir. Türkiye’de insan kaynakları yönetimi alanında pek çok çalışma yapılmasına karşın, sanat kurumlarına ilişkin daha önce yapılmış çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırma ile bu yöndeki boşluğun giderilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma için gerekli olan veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Görüşme formu yedi açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Görüşmeler, bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Veri kaybının yaşanmaması amacıyla ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Katılımcılara ses kayıt cihazının hangi gerekçelerden ötürü kullanılacağı açıklanmış; diledikleri takdirde ifadelerin bir kısmının ya da tümünün çıkarılabileceği ifade edilerek ses kayıt cihazının katılımcılar üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkiler önlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya katılan yöneticilerin, çalıştıkları kurumda insan kaynakları departmanı veya birimi bulunmasına ve uzmanlık alanlarının insan kaynakları yönetimi olmasına dair sorulan soruların ve verdikleri cevapların frekans ile yüzdeleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Sanat kurumunda insan kaynakları departmanının/biriminin bulunmasına ve uzmanlık alanlarının insan kaynakları yönetimi olmasına ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Sorular	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Kurumunuzda insan kaynakları departmanı/birimi mevcut mu?	5	50	5	50
İnsan kaynakları yönetimi eğitimi aldınız mı?	5	50	5	50

Tablo 2 incelendiğinde görüşme yapılan sanat kurumlarının yarısında insan kaynakları departmanının veya biriminin mevcut olduğu görülmektedir. İnsan kaynakları departmanı veya birimi bulunan kurumlarda gerçekleştirilen görüşmelerde insan kaynakları yöneticileri ile görüşülmüştür ve hepsi insan kaynakları yönetimi konusunda eğitilmiş kişilerdir. Diğer kurumlarda yapılan görüşmelerde ise uzmanlık alanları farklı yöneticilerle görüşülmüştür.

Tablo 3. Sanat kurumunda örgütsel davranış konularında eğitim verilmesine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Sorular	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Çalışanlarınıza örgütsel davranış konularında eğitim veriyor musunuz?	3	30	7	70

Tablo 3’te araştırmaya katılan sanat kurumlarında örgütsel davranış çıktıları ile ilgili eğitimler düzenleyip düzenlemedikleri sorulmuştur. Liderlik, örgütsel bağlılık, örgüt kültürü vs. konularda eğitim veren kurum sayısı üç olarak tespit edilmiştir. Diğer kurumlarda, “çalışanların zamanla örgütsel davranış konusunda tecrübe edinebilecekleri” görüşü hakimdir.

Tablo 4. Sanat kurumunda çalışanların örgüt kültürünü benimsemelerine ve örgütsel bağlılık düzeylerine yönelik verilen cevaplara ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Sorular	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Tüm çalışanlarınız örgüt kültürünü benimsemiş midir?	10	100	0	0
Çalışanlarınızın örgüt kültürünü benimsemelerine ilişkin ölçüm yaptınız mı?	0	0	10	100
Çalışanlarınız hangi tür örgütsel bağlılık gösteriyor?				
Duygusal bağlılık	10	100		
Normatif bağlılık	0	0		
Devam bağlılığı	0	0		
Çalışanlarınızın örgütsel bağlılık düzeylerine ilişkin ölçüm yaptınız mı?	0	0	10	100

Araştırmaya katılan toplam 10 sanat kurumunda çalışan tüm elemanların örgüt kültürünü benimsedikleri öne sürülmüştür. Ancak, konu ile ilgili hiçbir kurum herhangi nicel bir ölçüm gerçekleştirmemiş, tamamen gözleme dayalı olarak cevap vermişlerdir. Örgütsel bağlılık konusunda da araştırmaya katılan tüm sanat kurumları, çalışanlarının kuruma duygusal bağlılık gösterdiklerini belirtmişlerdir. Örgütsel bağlılık düzeyini ölçmeye yönelik bir anket çalışması ise hiçbir kurum tarafından düzenlenmemiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada amaç, sanat kurumlarında insan kaynakları yönetiminin davranış boyutunu araştırmaktır. İçinde bulunduğumuz bilgi çağında kurumlar için en önemli kaynak insan faktörüdür. İnsan kaynağının yönetilememesi, artan rekabet ortamında kurumların sürdürülebilirliği açısından tehdit oluşturmaktadır.

Araştırma sonucunda, sanat kurumlarında insan kaynakları departmanı veya birimi olsun ya da olmasın etkin bir davranış boyutundan söz edilemediği görülmüştür. İnsan kaynakları departmanı olan sanat kurumlarının diğer sanat kurumlarına göre görece avantajı, personel yönetimi konusunun profesyonel şekilde işler durumda olmasıdır. Geleneksel bir yönetim anlayışı olan personel yönetimi, 1980'lerden itibaren yerini çağdaş yönetim anlayışı olan insan kaynakları yönetimine bırakmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak, ulaşılan sonuçlar çerçevesinde yapılan öneriler aşağıda yer almaktadır:

1. Görüşmeye katılan yöneticilerin insan kaynakları yönetimi konusunda fikir sahibi oldukları ancak uygulamada yetersiz kaldıkları görülmektedir. Anket çalışmalarının sıklaştırılmasıyla, çalışanların örgütsel davranış çıktıları konusunda daha gerçekçi ve nicel veriler elde edilebilecektir.
2. İnsan kaynakları departmanının veya biriminin varlığı kurumun büyüklüğü ile orantılıdır. Çalışan sayısı fazla olan kurumlarda insan kaynakları departmanı veya birimi görülmüştür. Departman veya birim olmasa bile sanat kurumlarının insan kaynakları konusunda uzman bir personel istihdam etmeleri, ilerleyen zamanlarda kurumlarının devamlılığı için önem arz etmektedir.
3. Araştırmanın nitel olması ve çalışma grubunun yalnızca İstanbul'da yer alan on sanat kurumundan oluşması bir sınırlılıktır. Buna benzer konularda çalışma yapacak olanlar, farklı çalışma gruplarına ulaşabilir ve farklı metotlarda (nicel, karma desen vb.) çalışmalarını yapabilirler.

KAYNAKÇA

- Bingöl, D. (2006). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. 6. Baskı. İstanbul: Arıkan Basım.
- Byrnes, W.J. (2013). *Management and the Arts*. 4. Baskı. New York: Focal Press.
- Cascio, W.F. (1992). *Managing Human Resources: Productivity, Quality of Work Life, Profits*. Singapore: McGraw-Hill.
- Chong, D. (2010). *Arts Management*. 2. Baskı. USA: Routledge.
- Cohen, A.R. ve Fink, S.L. (2001). *Effective Behavior in Organizations: Cases, Concepts and Students Experiences*. New York: McGraw-Hill.
- Dedeoğlu, T., Kaya, Y. ve Özdevecioğlu, M. (2016). Örgütsel davranış disiplini: gelişimi ve mevcut durumuna ilişkin değerlendirmeler. *Turkish Journal of Management*. 1(1), 33-40.
- Erol, E. (2010). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. 12. Baskı. İstanbul: Beta.
- Freedman, A.M. (2013). "The Application of Systems Theory to Organizational Diagnosis". *The Wiley-Blackwell Handbook of The Psychology of Leadership, Change, and Organizational Development*. Eds. H. Skipton Leonard, R. Lewis, A.M. Freedman ve J. Passmore. UK: Wiley-Blackwell. 405-441.
- Frey, B.S. (2003). *Arts & Economics: Analysis & Cultural Policy*. 2. Baskı. New York: Springer.
- Hyten, C. (2009). Strengthening the Focus on Business Results: The Need for Systems Approaches in Organizational Behavior Management. *Journal of Organizational Behavior Management*. 29(2), 87-107. DOI: 10.1080/01608060902874526
- Kahraman, M.E. (2016). Sanat ve Siyaset İlişkisinde Sanatçı Misyonerliği. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 11(1), 225-251.
- Noe, R.A., Hollenbeck J.R., Gehart, B. ve Wright P.M. (2015). *Human Resources Management: Gaining A Competitive Advantage*. 9. Baskı. Berkshire: McGraw-Hill.
- Radbourne J. ve Fraser, M. (1996). *Arts Management: A Practical Guide*. Avustralya: Allen & Unwin.
- Robbins, S.P. ve Judge, T.A. (2013). *Organizational Behavior*. 15. Baskı. Harlow: Pearson.
- Sabuncuoğlu, Z. (2005). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. 2. Baskı. Bursa: Alfa Aktüel.
- Yıldız, E. (2013). İnsan kaynakları yönetiminde davranış boyutu ve bir örnek olay. *Öneri Dergisi*. 10(40), 103-113.

DESIGN OF A ROBOTIC TOY AND USER INTERFACES FOR AUTISM SPECTRUM DISORDER RISK ASSESSMENT

Deniz UNCULAR
Sabancı University, Turkey
denizuncular@sabanciuniv.edu

Selçuk ARTUT
Sabancı University, Turkey
sartut@sabanciuniv.edu
<https://orcid.org/0000-0001-7323-7234>

ABSTRACT

Autism Spectrum Disorder (ASD) is an umbrella term for a spectrum of complex developmental disorders resulting in deficits in social communication and repetitive and stereotyped behaviors (APA, 2013). According to research conducted in 2014, one in every 68 children in the United States is diagnosed with ASD (Baio, 2014). Despite this observation, it is observed that there is no national screening system in Turkey, and screenings are not conducted systematically (Rakap et al., 2017). Research in the area revealed that individuals with ASD are more interested in interacting with technology (e.g. computers, iPad, robots, etc.) than human beings (Fong et al., 2003). This paper includes research into how to design and use technology to create suitable products for deficits of ASD. With all the concern over the high prevalence ratios of ASD, this study presents the methodology and design of a risk assessment device, which aims to capture the interest of children with ASD aged 3-4, and direct children who score low on the tests towards a diagnosis. The tests in the device focus on Theory of Mind (ToM) development and designed to detect differences with ToM tests between ASD and Typically Developing (TD) children. In the scope of the paper, 2D illustrations, interface design, and outer shell design of the device are created in compliance with the research data in the field. Finally, outer shell design is 3D printed and surface finishing is completed.

Keywords: *Autism spectrum disorder, Interface design, Product design, Risk assessment, Robotic toy, 2D illustration, 3D printing*

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU RİSK DEĞERLENDİRMESİNE YÖNELİK ROBOTİK OYUNCAK VE KULLANICI ARAYÜZÜ TASARIMI

ÖZ

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) hafiften şiddetliye kadar karmaşık gelişimsel bozukluklar için kullanılan yelpaze terimidir. Bu gelişimsel bozukluklar sosyal iletişimde yetersizlik, tekrarlayıcı ve stereotipik davranışlara neden olmaktadır (APA, 2013). 2014 yılında yapılan bir araştırmaya göre, Birleşik Devletler’de her 68 çocuktan biri OSB tanısı almaktadır (Baio, 2014). Bu gözleme rağmen, Türkiye’de ulusal tarama sistemi bulunmamaktadır ve taramaların sistemli yürütülmediği gözlemlenmektedir. (Rakap et al., 2017). Alandaki araştırmalar OSB’li bireylerin teknolojiyle (ör. bilgisayarlar, iPad, robotlar, vb.) etkileşime geçmekte insanlarla etkileşime geçmeye kıyasla daha istekli olduklarını ortaya çıkarmıştır (Fong et al., 2003). Bu çalışma OSB’nin yol açtığı eksikliklere uygun ürün yaratmak için tasarımın nasıl yapılması ve teknolojinin nasıl kullanılması gerektiği araştırmasını kapsamaktadır. OSB’nin yüksek yaygınlık oranları göz önüne alındığında, bu araştırma bir risk değerlendirme cihazının metodolojisini ve tasarımını sunmaktadır. Bu cihaz 3-4 yaş aralığındaki çocukların ilgisini çekmeyi ve testlerde düşük puan alan çocukları teşhise yönlendirmeyi hedeflemektedir. Cihazın içindeki testler özellikle Zihin Kuramı gelişimine odaklanmaktadır ve OSB’li çocuklarla tipik gelişim gösteren çocuklar arasındaki farklılıkları Zihin Kuramı testleriyle saptamaya

Submit Date: 10.01.2019, Acceptance Date: 25.03.2019, DOI NO: 10.7456/10902100/006

111

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

yönelik tasarlanmıştır. Araştırma kapsamında cihazın prototipinin iki boyutlu illüstrasyonları, arayüz tasarımları ve dış kabuk tasarımı alandaki araştırma verilerine uygun olarak yapılmıştır. Son olarak, dış kabuk tasarımı 3 Boyutlu yazıcı ile basılıp yüzeyi rötuşlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Otizm spektrum bozukluğu, Ara-yüz tasarımı, Ürün tasarımı, Risk değerlendirmesi, Robotik oyuncak, 2 boyutlu illüstrasyon, 3 boyutlu baskı*

INTRODUCTION

According to the American Psychological Association (APA), Autism Spectrum Disorder (ASD) is an umbrella term for a spectrum of complex developmental disorders resulting in deficits in social communication and repetitive and stereotyped behaviors (APA, 2013). Individuals with Autism spectrum disorder (ASD) experience impairments in social communication and social interaction. These impairments include issues in social exchange, gestural behaviors in communication, and difficulties in building, preserving, and comprehending relationships. In addition to these impairments, behavior and interests appear to be limited and are marked by repetitive patterns (APA, 2013). Moreover, children with ASD suffer from impairments in communicating verbally and nonverbally, particularly with actions involving motor control, facial expression of emotions, and eye gaze attention (Dautenhahn, 2002). The diagnosis of ASD relies on behavioral criteria determined in a diagnostic handbook named the DSM-V (APA, 2013).

According to research conducted in 2014 (U.S.), one in every 68 children in the United States is diagnosed with ASD (Baio, 2014). According to research conducted by Autism Platform and their predictions from previous years, it is assumed that there are 550.000 children with ASD in Turkey and approximately 150.000 children with ASD aged between 0-14 years. Despite this observation, there is no national screening system in Turkey, and screenings are not conducted systematically. Also, despite the importance of early diagnosis, it is hard to say that early diagnosis has been achieved at a necessary level in Turkey (Rakap et al., 2017). Research into how to design and use technology that would increase diagnosis rates for ASD diagnosis is increasingly important. With all the concern over the high prevalence ratios of ASD, this study aims to make a prototype of a risk assessment device as a supplementary tool for supporting screening systems in Turkey.

Research in the area revealed that individuals with ASD are more interested in interacting with technology (e.g. computers, iPad, robots, etc.) than human beings (Fong et al., 2003). In accordance with this, in the last decade researchers have performed numerous studies that have used technology in therapy, diagnosis, and collecting data from the behavioral responses of individuals with ASD (Feil-Seifer, 2005; Cabibihan, 2013). This study presents the methodology and design of a risk assessment device, which aims to capture the interest of children with ASD aged 3-4, and direct children who score low on the tests towards a diagnosis. The tests in the device focus on Theory of Mind (ToM) development and designed to detect differences with ToM tests between ASD and Typically Developing (TD) children.

AUTISM SPECTRUM DISORDER IN INFANCY AND EARLY CHILDHOOD

Abnormality of child's development is recognized by twenty-four months in 90% of the cases (De Giacomo & Fombonne, 1998). Proper gestures such as nodding and pointing appear to be absent after one year. However, the early signs of Autism Spectrum Disorder (ASD) alter with age. Infants with ASD might exhibit restricted eye contact and reduced social attention (Maestro et al. 2002). Both motor and vocal imitation may be diminished, and they may have difficulties with arousing or possess abnormal physical reactions (Dawson et al. 2000). According to the study of Maestro et al. (2002), compared to age matched control groups, infants later diagnosed with ASD displayed weaker visual attention to social stimuli. They were also less frequent in smiling, vocalizing, and engaging in object exploration. Their repetitive behaviors, however, did not differ from the control group. The studies of Werner et al. (2000) and Osterling and Dawson (1994), with 8 to 10-month-old infants and 12 month-old infant participants respectively, reported that infants later diagnosed with ASD tend to respond to their names less.

According to research in the area, the early predictors of ASD are as follows: diminished interest in social interaction, impaired social engagement, and communication difficulties starting from the first few months. However, other than social difficulties, dissimilarities from the control group are less prominent. Differences in communication such as the absence of attention toward speech, including their name, appear to be more noticeable by six to twelve months. Infants diagnosed with ASD in the future tend to have a reduced interest in social interaction with people and are less integrated in object exploration compared with typically developing infants (Bates et al. 1979). Social abnormality and communication deficits become prominent by thirty months (Ornitz et al. 1977). Children with ASD diverge from typical age matched children in terms of anticipatory postures, turn taking ability, eye contact level, and joint attention (Wimpory et al. 2000). They also exhibit atypical sensory behaviors and reduced emotional interaction (Hoshino et al. 1982). Below the age of three, children with ASD can be distinguished from typically developing or developmentally delayed children in terms of hindered social development, abnormal gaze, unusual play, and unresponsiveness to verbal communication (Dahlgren & Gillberg, 1989). Early diagnosis and intervention is essential for enhanced long-term results, yet though initial indications of ASD are observable in numerous instances before 12 months of age, infants and young children are challenging to diagnose (Volkmar et al. 1994).

THEORY OF MIND AND AUTISM SPECTRUM DISORDER

Theory of “mind blindness” has been proposed as the cognitive reason for social and communication difficulties of Autism Spectrum Disorder (ASD). This theory presumes that typically developed individuals can “mind read”, which means that they are able to understand their own mental state and other people’s mental states; this is also called the “Theory of Mind” (ToM) and “mentalizing”. However, individuals with ASD have difficulties in social communication and with perceiving mental states (Frith, 2001). Typically developing children’s ability to mentalize is believed to start with an innate mechanism and to develop with the child’s social environment (Frith, 2001). Early indications of interest regarding the mental states of other individuals are observed through shared attention (Carpenter et al., 1998). Infants in the first year of life instinctively track the gaze direction of another person, meaning they direct their attention to what another person is attending. Referential looking is also present, meaning infants examine their caregiver’s emotional manner before getting near or holding back from a new object (Repacholi, 1998). Imitation of complicated and deliberate activities of other people start at 1.5 years of age (Meltzoff, 1995). Children around 2-3 years old acquire the ability to comprehend and practice mental state verbs such as want, know, and pretend (Bretherton, 1992). Mentalizing is believed to assist with learning word meanings (Bloom, 2000) by following the referential objective of the agent as well (Baldwin et al., 1996). Sophisticated matters such as false belief, deception, white lie, and double bluff are obtained frequently between 5-8 years of age (Frith, 2001).

The theory of mind hypothesis proposes that the innate mentalizing mechanism does not function properly in individuals with ASD. Although they may be able to learn mental states through training, they obtain this ability late and slow, also inclined to making mistakes when it comes to more complex mentalizing tasks, such as second- order false belief tasks (Frith, 2001). The mind blindness hypothesis does not imply that this is the underlying reason for repetitive behavior and the restricted, compulsively followed activities present in ASD, but it might be the reason for certain language deficits. Indeed, idiosyncratic use of language, language delay, muteness, and echoing of speech are common characteristics of ASD. Caregivers report abnormal ways of word learning even in children with Asperger disorder (Frith, 2001).

Having a Theory of Mind (ToM) requires being able to comprehend all types of mental states and being capable of reflecting on what is in one’s own mind and the minds of others. In Autism Spectrum Disorder (ASD), the problem of comprehension regarding another person’s mind is a fundamental

cognitive characteristic and seems to be universal. To be able to reveal this condition, developmentally appropriate tests should be practiced (Baron-Cohen, 2001).

BENEFITS OF IMPLEMENTATION OF TECHNOLOGICAL SYSTEMS FOR AUTISM SPECTRUM DISORDER

Individuals with Autism Spectrum Disorder (ASD) and their families confront difficulties in acquiring health care. In Turkey, children diagnosed with ASD need to be assessed by “Guidance and Research Center (GARC)” (Rehberlik ve Araştırma Merkezleri) in order to access special education services provided by the state (Aksoy & Diken, 2017). However, there are significant limitations concerning qualified and experienced special education personnel in ASD at GARCs. Personnel in these institutions have prior education in mind, hearing, or visual impairment and later receive limited education in ASD (Rakap et al., 2017). Another limitation is a lack of adequate assessment instruments and educated personnel who are able to practice proper evaluation regarding communication, social interaction, and restrictive patterns of behavior (Rakap et al., 2017). Educational assessment can only be conducted at GARCs, yet there are only one or two GARCs in the majority of provinces in Turkey. These circumstances result in families who live far from the city centers travelling great distances to access services. Complicating the picture more, since there are only one or two GARCs in the majority of provinces in Turkey, these institutions are over-occupied. This excessive workload results in hindering an extensive educational assessment process and impacting its quality. Furthermore, educational assessment and diagnosis conducted outside the natural environment of the child hinders the data gathering process about the natural behavior of the child (Rakap et al., 2017).

Autism spectrum disorder diagnosis rates in children have been increasing in recent years. A child is born with ASD one in every 68 births (Baio, 2014). However, according to a recent study conducted in Turkey by Tohum Otizm Vakfı, only 58% of the citizens answered yes to the question: “Have you ever heard of a developmental disorder by the name of autism?” and only 18% answered yes to the question “Are you aware of the symptoms of autism?” (“Türkiye'deki Bireylerin Otizm Algısı ve Bilgi Düzeyi Araştırması”, 2017). Infrastructural drawbacks accompanied by low awareness rates lead to difficulties in diagnosis. Complementary implementation of technological systems may increase the awareness of citizens about ASD risk and early diagnosis.

Individuals with ASD are mainly attracted to and motivated by technology: therefore, technology-facilitated education is suitable to assist them in concentrating on academic and behavioral development. Professional assistance in the area is expensive and may be unreachable for some caregivers. Technology-facilitated mobile instruments for education and self-management may be beneficial for improving skills of individuals with ASD and their caregivers, which may decrease their dependence on professional assistance (Goodwin, 2008). For example, wearable sensors that can detect and record sensory input enable the interpretation of the arousal levels of individuals with ASD, thus assisting them in comprehending, transferring, and controlling their arousal levels (Goodwin et al., 2006). A growing body of research has been conducted to evaluate the benefits of implementation of technological systems for ASD. A high proportion of the research in this area focuses on social interaction and communication difficulties (Grynszpan et al., 2008). Advantages of implementation of technological systems include adaptability, manageability, and supportiveness. Since individuals with ASD generally experience difficulties while interacting with other individuals, human-computer interaction appears to be more comfortable, attractive, and pleasant for children with ASD (Boucenna et al., 2014).

According to Moore and Calvert (2000), computer-based vocabulary lessons provide better motivation, attention, and vocabulary learning for children with ASD in comparison to lessons provided by a human instructor. Hetzroni and Tannous (2011) explored a computer-based intervention program aiming to improve the communicative abilities of children with ASD. The software program was

constructed so as to comprise daily life activities about play, hygiene, and food. Research revealed that the program succeeded in enhancing communication and that children were able to adapt these improvements to the classroom environment (Hetzroni & Tannous, 2011). Leonard et al. (2002) developed a single-user virtual reality environment that recreates real-life scenarios such as finding a place to sit in various settings. Adolescents with high functioning autism exhibited a significant enhancement in managing social scenarios appropriately (Leonard et al., 2002). Golan et al. (2010) evaluated an educational animated series named "The Transporters" developed by the Autism Research Centre. The Transporters consisted of toy vehicles running on tracks or cables (e.g. trams, cable cars) to restrain movement possibilities to simplify variables. Into the vehicles were inserted real-life faces of actors expressing emotions in a social context between the toy vehicles. By depicting social interactions between emotionally expressive toy vehicles, The Transporters aims to improve the emotion recognition ability of children with ASD. After the children watching The Transporters every day for four weeks, Golan et al. (2010) observed that children with ASD significantly improved in emotion recognition. In another important study focusing in social deficits, Bernard-Opitz et al. (2001) presented different animated social problems on a computer screen and asked for solutions. Subsequently, training sessions were conducted. In the training sessions, a person explained the solutions of the problems, and then the solutions were demonstrated through animations. After the training sessions, Bernard-Opitz et al. (2001) observed a stable increase in the success of children with ASD in solving social problems.

Despite various advantages of computer-aided systems, researchers have also suggested that individuals with ASD could experience difficulties in generalizing knowledge obtained through computers to everyday life (Bernard-Opitz et al., 2001; Lord & Bishop, 2010; Cabibihan et al., 2013). Additionally, researchers express concern about dependence on computer-aided systems and the possibility of isolation (Moore & Taylor, 2000).

METODOLOGY

Cognitive impairments caused by Autism Spectrum Disorder (ASD) lead to certain design concerns for producing suitable human-computer interfaces. Visual sensory produces more reaction from children with ASD than any other sensory type (Milley & Machalicek, 2012). Since children with ASD are identified as visual thinkers (Frauenberger, Good, & Alcorn, 2012), visual aids are provided to ease communication and learning for children with ASD. Also, the design principles set for serious games are applied to the Theory of Mind tests that are adapted. These design principles contain: gradually increasing levels of difficulty, defining clear task goals, providing clear instructions, delivering feedback and rewards, ensuring repeatability and predictability of the game tasks, presenting smooth transitions, and minimalistic graphics (Bartoli et al., 2014; Whyte et al., 2015). The tests are organized to require less effort at first and become progressively challenging to enhance engagement and motivation. The task objectives are intended to be clear so that they may be followed easily. The instructions are intended to be clear and the text is supported via visuals for better comprehension of the goals. Alongside continuous feedback, rewards with visuals are presented to encourage children with ASD (Whyte et al., 2015). Moreover, game play is used to modify the tests to become enjoyable and engage the users. Game dynamics are integrated into Theory of Mind tests by giving stars and badges to users at the time of completion (Pratt & Nunes, 2012).

Additionally, Lidwell et al.'s (2010) principles overlapping with the scope of the tests are followed. Since baby-faces are more appealing to children, the characters of the tests are designed to have similar features to a baby-face by making their eyes rounder and larger. The number of colors used in the screens is minimized as much as possible, so that the human eye can comprehend them at first glance. The screens are designed to be consistent in terms of their setting, theme, colors, flow, and elements, since consistent interfaces are more user- friendly and easier to focus on. The distinction between the figure and the background is well defined and stable for the figure to grasp the user's attention and be remembered more than the background. Iconic symbols are used to enable users to recognize, find,

remember, and learn more easily. Performance load is decreased as much as possible to increase the possibility of achieving a task. Related elements are grouped via proximity, similarity, or uniformity to increase clarity. Figure images are designed to be as symmetric as possible to deliver a sense of stability, harmony, and balance, and to grasp more attention. Additionally, the status of the user during the game is made visible in all scenes to enhance usability. Practices and guidelines for graphical user interfaces and online surveys by Lal (2013) are implemented as well. The interface aims to provide feedback concerning actions of the user in a pleasant, predictable and common manner. Answers are randomized to prevent border answer bias. Progress bars are utilized for multiple page tests. Information about the number of tests is given before starting.

Moreover, Fletcher-Watson et al.'s (2016) principles of design for children with ASD are employed. Characters in the games are designed to look like children. A reward token system is utilized and there is no reaction in the case of a wrong answer. Furthermore, Pavlov's (2014) principles for user interface design for individuals with ASD are followed closely and listed below:

- Font and background are designed to be contrasting.
- Soft and mild colors are used.
- The text box is noticeably disconnected from other elements.
- Text is displayed in a single column.
- Simple graphics are utilized.
- Clear sans-serif fonts are used.
- The background is designed to be plain without any images.
- Transparent surfaces and text do not overlay.
- Pop-ups are not used.
- Navigation is simple and easy to understand.
- The interface informs the user about the current position on every screen.
- The screens do not contain too many elements.
- Instructions are brief.

Heuristics by Khowaja and Salim (2015) for evaluating interactive systems for children with ASD are utilized and listed as follows:

- The status of the system is made constantly visible at the bottom of the screens via circles representing the current status to inform users about the duration, context, and current condition of the activities. The status of the system is presented via suitable feedback (collecting stars) between sensible time intervals (end of each task).
- The system aims to be easily comprehensible by the user. The system uses words, phrases, and concepts familiar to the user. The conventions in the system are similar to every-day life and information is provided in an ordinary and rational way.
- Language used in the screens is plain and coherent to not distract the user by using different words for the same meaning or using a word for multiple meanings.
- Unrelated or infrequently needed information does not appear on the interface screens since it may be a distraction for children with ASD.
- Redo and undo options are added to the system in case of choices by error. The user can undo by tapping the left side of the screen and redo by tapping the right side of the screen.
- The system tries to prevent errors as much as possible by asking for confirmation before executing an action.
- The screen items are adequately large to ensure ease of reading and access by children with ASD. A future ambition of the system is to permit customizability of color, background, font, and size.
- The transitions on the screen are smooth and gradual in order to avoid dramatic changes so children with ASD could follow.
- Possible latency of an action (e.g. selection) is aimed to be avoided since keeping the attention

of the children with ASD is challenging, and they could get frustrated quickly.

Before starting the theory of mind tests, eight instruction screens are presented in order to provide information about possible actions and the length of the process. Screens have the following texts respectively:

- Hello, I am Zimo. Let's play games together.
- First, I will give you some clues.
- In order to go forward you should touch this (showing right) side.
- In order to come back you should touch this (showing left) side.
- Tap on the picture that you want to choose.
- If you are certain of your decision tap again.
- Congratulations! You have made your choice.
- You are ready now. Let's play four games together. Tap to start.

Also, after the completion of a test the transition screen appears. The user should tap the screen to start the next game. When the user has finished all the tests, the final screen appears to notify them. Screens have the following texts respectively:

- Tap to continue with the next game.
- Congratulations! You have completed all the games.

Figure 1. Instructions Sample, screens 1&2

Following the instruction screens, Theory of Mind tests are presented. Interfaces of the Theory of Mind tests that are adapted for the device are listed below:

1- ‘Inferring from gaze direction’ test (Baron-Cohen & Cross, 1992; Baron-Cohen et al., 1995)

Gaze direction allows normally developing children to understand which of the several objects a person wants. However, children with ASD are unable to retrieve that information as easily. The test of ‘Which one does Charlie want?’ reveals this difference between normally developing children and children with ASD. In the test, the child is presented the Figure 1 below, and asked the question: “Which one does Charlie want?” (Baron-Cohen & Cross, 1992). The question is translated into Turkish as: “Çağrı hangisini istiyor?”.

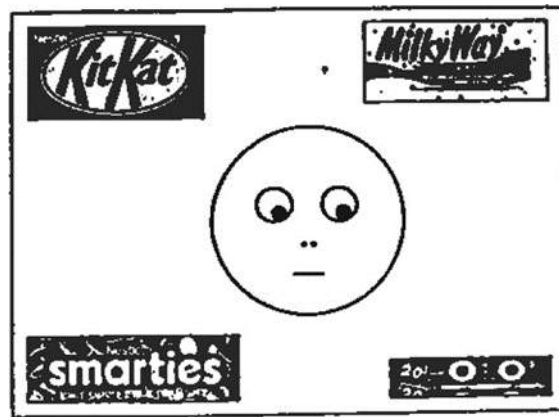

Figure 2. The test of “Which one does Charlie wants?”, Baron-Cohen & Cross, 1992

Figure 3. The 'inferring from gaze direction' test alternative visual design, screens 1&2

2- ‘Seeing leads to knowing’ test (Baron-Cohen & Goodhart, 1994)

The ‘Seeing leads to knowing’ test by Baron-Cohen and Goodhart, (1994) contains a story about two characters. One of the characters investigates a box and the other one touches a box. Normally

Submit Date: 10.01.2019, Acceptance Date: 25.03.2019, DOI NO: 10.7456/10902100/006

118

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

developing 3-year-old children can comprehend who has the information about what is inside the box (Baron-Cohen & Goodhart, 1994). On the other hand, children with ASD tend to choose a character arbitrarily, when they are asked, “Which one knows what is in the box?” (Baron-Cohen & Goodhart, 1994). The question is translated into Turkish as: “Kutunun içinde ne olduğunu hangisi biliyor?”.

Figure 4. The 'seeing leads to knowing' test, screens 1&2

3- The mental-physical distinction (Baron-Cohen, 1989a)

The mental-physical distinction test Baron-Cohen (1989a) conducted comprises four stories; one of the stories is as follows:

“This is Sam. He likes biscuits. He is hungry, so his mother gives him a biscuit. This is Kate. She likes biscuits. She is hungry, but she is all alone. She is thinking about a biscuit.” (Baron-Cohen, 1989a).

Subsequent to the story a behavioral judgment and a sensory judgment questions were asked, “Which child can eat the biscuit?” and “Which child can touch the biscuit?” correspondingly. (Baron-Cohen, 1989a). The story is adapted and translated into Turkish as following:

“Bu Selim. Selim bisküvi seviyor. Selim'in karnı aç. Bu yüzden annesi Selim'e bir bisküvi veriyor. Bu Cansu. Cansu bisküvi seviyor. Cansu'nun karnı aç, ama o yalnız başına. Bisküviyi düşünüyor.”

The questions that are asked following the story are translated as “Hangi çocuk bisküviyi yiyebilir?” and “Hangi çocuk bisküviye dokunabilir?” subsequently.

Figure 5. The 'mental-physical distinction test', screens 1,2,3,4

Figure 6. The 'mental-physical distinction' test, screens 5&6

4- First-order false belief task (Frith, 2001)

The Sally-Ann task is utilized as a first-order false belief task. In the Sally-Ann task the following story is enacted for the child:

“Sally has a basket and Anne has a box. Sally puts a marble into her basket, and then she goes out for a walk. While she is outside, naughty Anne takes the marble from the basket and puts it into her own box. Now Sally comes back from her walk and wants to play with her marble. Where will she look for the marble?” (Frith, 2001).

A normal developing 4-year-old child is expected to answer this question correctly, by giving an answer like “Sally will look inside her basket.” However, children with ASD struggle with this task, even though they have a mental age of 4 years and above (Frith, 2001). The story is adapted and translated into Turkish as following:

“Selim’in bir sepeti ve Aslı’nın bir kutusu var. Selim sepetine bir top koyuyor ve sonra yürüyüş yapmak için dışarı çıkıyor. O dışarıdayken, yaramaz Aslı topu sepetten alıyor ve kendi kutusunun

içine koyuyor. Şimdi Selin yürüyüşten dönüyor ve topuyla oynamak istiyor. Selin topu için nereye bakacak?”

Figure 7. The Sally-Ann task, screens 1,2,3,4

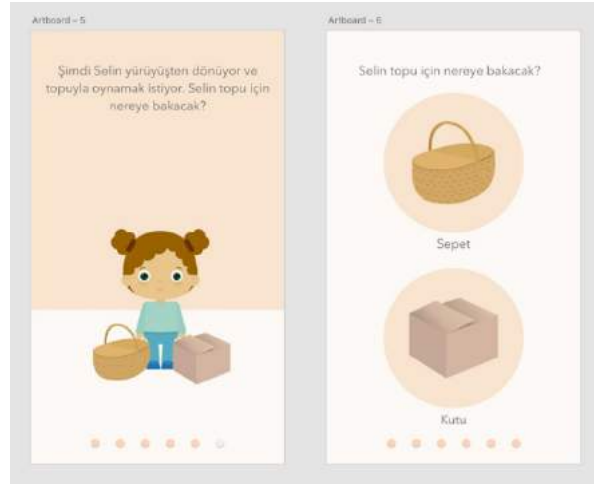

Figure 8. The Sally-Ann task, screens 5&6

SHELL DESIGN OF THE PROTOTYPE

Social robots are utilized for facilitating communication, expressing emotions, building social relationships, interpreting natural cues, enhancing social abilities, and diagnosis (Cabibihan et al., 2013). Social robots are used as a medium for diagnosis to elicit required behaviors for the diagnosis, gather and analyze data from behaviors of the child (Scassellati et al., 2012). By creating attractive and meaningful interactions, social robots can attract attention and engage with children (Cabibihan et al., 2013). Since social robots are precise, predictable and consistent children with autism are more interested in interacting with social robots than human agents (Pierno et al., 2008).

Appearance of the Robotic Toy (Outer Shell)

- The robot should be attractive to the child by appearance. The shell is designed to match a non-anthropomorphic appearance since designs that do not resemble humans evoke a more positive

response (Robins et al., 2006), cartoon-like characters lead to more stimulation (Duquette et al., 2008; Michaud et al., 2003), and non-anthropomorphic designs received positive feedback from children with ASD (Robins et al., 2007). The appearance of the shell tends to be simple, easy to operate, and toy-like. Kozima et al. (2007; 2009) showed that a very simple robot design (see Figure 9) could retain the attention of children with ASD and enable social interaction.

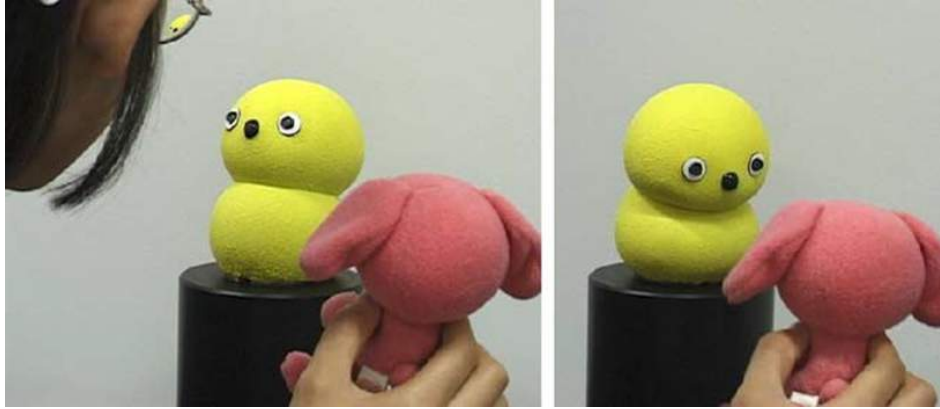

Figure 9. Keepon, interactive robot, Kozima et al., 2009

- On the front side of the robotic toy, A Raspberry Pi 7-inch microcomputer equipped with a single touchscreen display is placed vertically to enable interaction with the use of visual elements based on variety of tests and games. According to Hourcade et al, the visual interface attracts the participants' focus, thus facilitates a more structured content for the interaction scenarios, rather than the ongoing ambiguity during a social interaction and consequently could result in a reduction of the anxiety. During the use of touchscreen technologies, children with ASD are observed to be actively involved and verbal during the observations (Hourcade et al., 2012).

- The outer shell is designed to be simple and appealing. By following Pavlov's (2014) principle of using soft and mild colors, color of the outer shell is chosen to be light beige to eliminate redundant stimuli and reduce distraction. Because according to Pavlov's observations (2014), participants tend to perform poorer on richer multimedia interfaces. Users have a difficulty in organizing multimodal sources of information. The finalized version (see Figure 10) is designed to enable being carried by being held under the arms, which are curved inwards so that the hands may be placed conveniently. The bottom side of the outer shell design is leveled to be balanced when it is placed on a table. The front side of the shell is tilted so that the participant can be able to see the screen at a more convenient angle, while sitting on a chair. Size and weight of the device are considered not to exceed the limits to be carried by caregivers, therapists, and the child.

Figure 10. Final drawings of the outer shell design

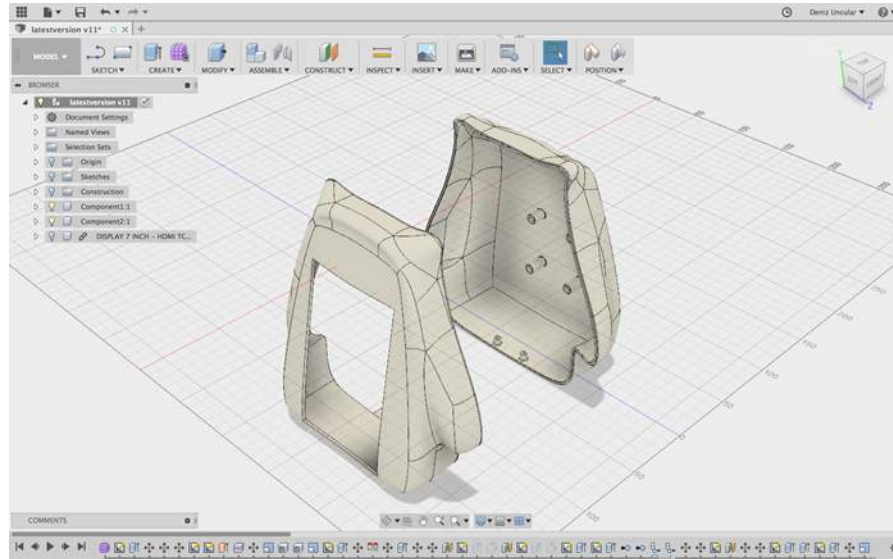

Figure 11. Components in Autodesk Fusion 360, front

Finally, outer shell prototype is 3D printed by Raise3D N2 Plus FFF 3D Printer at Collaboration Space, Sabanci University. 3D printing is preferred as the production method due to its numerous advantages over machining and casting methods. 3D printing enables direct production of functional parts in small numbers. Despite 3D printed parts usually have a lower accuracy and surface finish compared to parts produced by machining; some sophisticated systems can create high quality parts close to machining quality. 3D printing is advantageous particularly in production times; it can significantly shorten production times, which can be only several hours (Chua & Leong, 2014). Another significant advantage of 3D printing is providing the opportunity to experiment with complex physical models in comparatively brief time. According to Chua and Leong (2014), 3D printing can reduce the cost and time spent by 50% to 90% depending on the production scale when it is compared to CAD-CAM and computer numerical control (CNC) technologies. Due to its ability to produce more organic and complex forms, it enables designs to be more useful and appealing. Also, 3D printing can reduce the amount of parts produced by being

able to merge the parts and produce them as a single part. On the other hand, machining imposes parts to be produced separately to reduce waste and machining cost (Chua & Leong, 2014). By decreasing the amount of parts produced, time spent on tolerance analysis and detailed assembly drawings are reduced. Moreover, design constraints (e.g. avoiding draft angles, thin walls, and complex shapes) due to machining limitations are eliminated by 3D printing. Finally, fixed costs are lower, part specific setting up and programming is not required, machining or casting labor is decreased, material waste is reduced, unit price nearly becomes independent of production quantity (Chua & Leong, 2014).

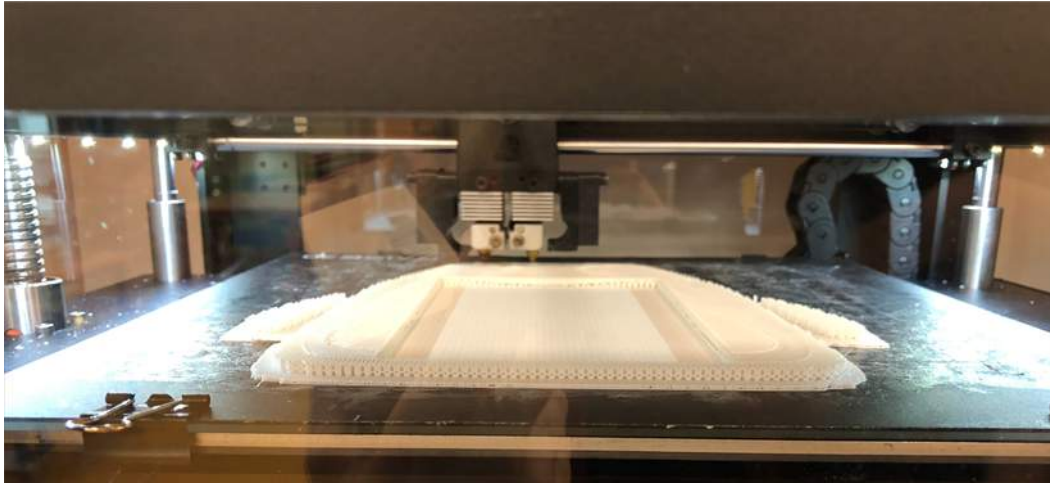

Figure 12. 3D printing process of the shell, front

Figure 13. The attached state of the 3D printed components, front

Figure 14. Prototype displaying the opening screen

DISCUSSION

Future implementations for the project include; adding a rechargeable battery unity to provide an option to move the device independently, adding a build-in speaker to provide background music and sound effects, adding LEDs to increase interactivity (child could be given the option to choose the type of sensory rewards from light, audio, and visual), being in communication with external physical objects, providing camera interactions, adding various biosensors (e.g. pulse sensor, ultrasonic sensor, and motion sensor), enabling the use of eye-tracking technologies, and collecting extended data (demographics, time spent to give an answer, heart rate, gaze direction...) from participants. Another future ambition of this thesis is making the robotic toy a home- based device so that assessment can be made in the natural environment of the child (Rakap et al., 2017), since gathering data independent of the clinic environment improves the quantity and quality of the data (Scassellati, 2005). Also, a parent questionnaire can be added to gather more data about the child. A training phase can be added to provide the child more time to be accustomed to the software.

Since, abnormal visual scanning pattern is a substantial sign of ASD (Senju et al., 2003) enabling the use of eye-tracking technologies would provide significant data for the research. Perphery et al. (2002) revealed that individuals with ASD spent significantly more time observing the outer features of the face, and spent less time viewing the inner (primary) features such as the nose, mouth, and especially the eyes when compared with individuals without ASD. According to Riby and Hancock (2008) when presented static images of socially interacting individuals, individuals with ASD spend less time looking at faces and spend more time looking at background or body areas compared to typically developed individuals. Another study by Riby and Hancock (2009) revealed abnormal gaze patterns were present for all stimuli types (containing human actor and cartoon images or movies). Besides these abnormal processing strategies resulted from ASD, cultural differences considered to be an influential factor for societies in terms of their visual strategies (Masuda et. al, 2008). Eye tracking has established to be beneficial for revealing the attributes of abnormal visual scanning patterns in ASD. Riby and Hancock (2008; 2009) utilized a Tobii 1750 eye-tracker to record eye movements in their studies. Another future implementation of the project would be to record eye movements during social scene parsing by connecting a Tobii 1750 eye-tracker to the device and analyzing gaze pattern data considering cultural differences.

CONCLUSION

Exploring the effective implementations of convenient technological opportunities in use of assistive technologies enhances our research abilities to convey existing information to further investigations. This study aims to build a prototype of a robotic toy to structure a basis for

scrutinizing the ASD with its possible technological resolutions. Although there are serious limitations to rationalize the observations to a list of solidified facts and figures, there has been a considerable amount of research accomplished compassing the field. It has been observed that individuals with ASD tend to perform worse when identifying the five basic emotions (anger, disgust, happiness, sadness, and surprise) than the control group even they were statistically equivalent and performed statistically poorer in identifying fear. Differences in face scanning strategies from typically developed individuals may be the core reason for the poor face perception and emotion recognition abilities among individuals with ASD (Perphery et al., 2002). Thus, this study explores finding interactive platforms to explore the ways of configuring such systems to point out relevant inadequacies. With reference to the basics of the already practiced diagnosis tests, the authors of this research aim to revitalize the visual elements of the content with appealing designs in line with the suggested research concerns. The proposed robotic toy “Zimo” with its 3D body stands as a charming platform for its recipients thus enables researchers to carry out diversified analysis on the topic of ASD with relatively seamless interventions. Additionally, the extensible technological structure of the Zimo and its comparably low-costs enable the researchers to further implement additional enhancements into the system comfortably.

REFERENCES

- Aksoy, V., & Diken, İ. H. (2017). *Otizm spektrum bozukluğu gösteren çocuklar için eğitsel değerlendirme ve öğrenme hızı öngörüsü kayıt formlarının psikometrik niteliklerinin belirlenmesi. İlköğretim Online*, 16(1).
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®)*. American Psychiatric Pub.
- Baio, J. (2014). *Developmental Disabilities Monitoring Network Surveillance Year 2010 Principal Investigators; Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Prevalence of autism spectrum disorder among children aged 8 years—Autism and developmental disabilities monitoring network, 11 sites, United States, 2010. MMWR Surveill. Summ*, 63, 1-21.
- Baldwin, D. A., Markman, E. M., Bill, B., Desjardins, R. N., Irwin, J. M., & Tidball, G. (1996). *Infants' reliance on a social criterion for establishing word-object relations. Child development*, 67(6), 3135-3153.
- Baron-Cohen, S. (1989). *Are autistic children “behaviorists”? An examination of their mental-physical and appearance-reality distinctions. Journal of autism and developmental disorders*, 19(4), 579-600.
- Baron Cohen, S., & Cross, P. (1992). *Reading the eyes: evidence for the role of perception in the development of a theory of mind. Mind & Language*, 7(1-2), 172- 186.,
- Baron Cohen, S., & Goodhart, F. (1994). *The ‘seeing-leads-to-knowing’ deficit in autism: The Pratt and Bryant probe. British Journal of Developmental Psychology*, 12(3), 397-401.
- Baron-Cohen, S., Campbell, R., Karmiloff-Smith, A., Grant, J., & Walker, J. (1995). *Are children with autism blind to the mentalistic significance of the eyes?. British Journal of Developmental Psychology*, 13(4), 379-398.
- Bartoli, L., Garzotto, F., Gelsomini, M., Oliveto, L., & Valoriani, M. (2014). *Designing and evaluating touchless playful interaction for ASD children.*
- Bates, E., Benigni, L., Bretherton, I., Camaioni, L., & Volterra, V. (1979). *The emergence of symbols: Communication and cognition in infancy.* New York: Academic.
- Bernard-Opitz, V., Sriram, N., & Nakhoda-Sapuan, S. (2001). *Enhancing social problem solving in children with autism and normal children through computer- assisted instruction. Journal of autism and developmental disorders*, 31(4), 377-384.
- Bloom, P. (2000). *How children learn the meanings of words.* The MIT Press.
- Boucenna, S., Narzisi, A., Tilmont, E., Muratori, F., Pioggia, G., Cohen, D., & Chetouani, M. (2014). *Interactive technologies for autistic children: A review. Cognitive Computation*, 6(4), 722-740.

- Bretherton, I. (1992). *Social referencing, intentional communication, and the interfacing of minds in infancy*. In *Social referencing and the social construction of reality in infancy* (pp. 57-77). Springer US.
- Cabibihan, J. J., Javed, H., Ang, M., & Aljunied, S. M. (2013). *Why robots? A survey on the roles and benefits of social robots in the therapy of children with autism*. *International journal of social robotics*, 5(4), 593-618.
- Carpenter, M., Nagell, K., Tomasello, M., Butterworth, G., & Moore, C. (1998). *Social cognition, joint attention, and communicative competence from 9 to 15 months of age*. *Monographs of the society for research in child development*, i-174.
- Chua, C. K., & Leong, K. F. (2014). *3D Printing and Additive Manufacturing: Principles and Applications (with Companion Media Pack) of Rapid Prototyping Fourth Edition*. World Scientific Publishing Company.
- Dahlgren, S. O., & Gillberg, C. (1989). *Symptoms in the first two years of life*. *European archives of psychiatry and neurological sciences*, 238(3), 169-174.
- Dautenhahn, K. (2003). *Roles and functions of robots in human society: implications from research in autism therapy*. *Robotica*, 21(4), 443-452.
- Dawson, G., Osterling, J., Meltzoff, A. N., & Kuhl, P. (2000). *Case study of the development of an infant with autism from birth to two years of age*. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21(3), 299-313.
- De Giacomo, A., & Fombonne, E. (1998). *Parental recognition of developmental abnormalities in autism*. *European child & adolescent psychiatry*, 7(3), 131-136.
- Duquette, A., Michaud, F., & Mercier, H. (2008). *Exploring the use of a mobile robot as an imitation agent with children with low-functioning autism*. *Autonomous Robots*, 24(2), 147-157.
- Feil-Seifer, D., & Mataric, M. J. (2005). *Defining socially assistive robotics*. In *Rehabilitation Robotics, 2005. ICORR 2005. 9th International Conference on* (pp. 465-468). IEEE.
- Fletcher-Watson, S., Pain, H., Hammond, S., Humphry, A., & McConachie, H. (2016). *Designing for young children with autism spectrum disorder: a case study of an iPad app*. *International Journal of Child-Computer Interaction*, 7, 1-14.
- Frauenberger, C., Good, J., & Alcorn, A. (2012). *Challenges, opportunities and future perspectives in including children with disabilities in the design of interactive technology*. In *Proceedings of the 11th International Conference on Interaction Design and Children* (pp. 367-370). ACM.
- Frith, U. (2001). *Mind blindness and the brain in autism*. *Neuron*, 32(6), 969-979.
- Golan, O., Ashwin, E., Granader, Y., McClintock, S., Day, K., Leggett, V., & Baron-Cohen, S. (2010). *Enhancing emotion recognition in children with autism spectrum conditions: An intervention using animated vehicles with real emotional faces*. *Journal of autism and developmental disorders*, 40(3), 269-279.
- Goodwin, M. S. (2008). *Enhancing and accelerating the pace of autism research and treatment: The promise of developing innovative technology*. *Focus on autism and other developmental disabilities*, 23(2), 125-128.
- Goodwin, M. S., Groden, J., Velicer, W. F., Lipsitt, L. P., Baron, M. G., Hofmann, S. G., & Groden, G. (2006). *Cardiovascular arousal in individuals with autism*. *Focus on autism and other developmental disabilities*, 21(2), 100-123.
- Grynszpan, O., Martin, J. C., & Nadel, J. (2008). *Multimedia interfaces for users with high functioning autism: An empirical investigation*. *International Journal of Human-Computer Studies*, 66(8), 628-639.
- Hetzroni, O. E., & Tannous, J. (2004). *Effects of a computer-based intervention program on the communicative functions of children with autism*. *Journal of autism and developmental disorders*, 34(2), 95-113.
- Hourcade, J. P., Bullock-Rest, N. E., & Hansen, T. E. (2012). *Multitouch tablet applications and activities to enhance the social skills of children with autism spectrum disorders*. *Personal and ubiquitous computing*, 16(2), 157-168.

- Hoshino, Y., Kumashiro, H., Yashima, Y., Tachibana, R., Watanabe, M., & Furukawa, H. (1982). Early symptoms of autistic children and its diagnostic significance. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 36(4), 367-374.
- Khowaja, K., & Salim, S. S. (2015). Heuristics to evaluate interactive systems for children with Autism Spectrum Disorder (ASD). *PloS one*, 10(7), e0132187.
- Kozima, H., Nakagawa, C., & Yasuda, Y. (2007). Children-robot interaction: a pilot study in autism therapy. *Progress in Brain Research*, 164, 385-400.
- Kozima, H., Michalowski, M. P., & Nakagawa, C. (2009). Keepon. *International Journal of Social Robotics*, 1(1), 3-18.
- Lal, R. (2013). *Digital Design Essentials: 100 ways to design better desktop, web, and mobile interfaces*. Design Essentials.
- Leonard, A., Mitchell, P., & Parsons, S. (2002). Finding a place to sit: a preliminary investigation into the effectiveness of virtual environments for social skills training for people with autistic spectrum disorders. *Virtual Reality and Associated Technologies*, Veszprem, Hungary, University of Reading.
- Lidwell, W., Holden, K., & Butler, J. (2010). *Universal principles of design, revised and updated: 125 ways to enhance usability, influence perception, increase appeal, make better design decisions, and teach through design*. Rockport Pub.
- Lord, C., & Bishop, S. L. (2010). *Autism Spectrum Disorders: Diagnosis, Prevalence, and Services for Children and Families*. Social Policy Report. Volume 24, Number 2. Society for Research in Child Development.
- Maestro, S., Muratori, F., Cavallaro, M. C., Pei, F., Stern, D., Golse, B., & Palacio- Espasa, F. (2002). Attentional skills during the first 6 months of age in autism spectrum disorder. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(10), 1239-1245.
- Masuda, T., Ellsworth, P. C., Mesquita, B., Leu, J., Tanida, S., & Van de Veerdonk, E. (2008). Placing the face in context: Cultural differences in the perception of facial emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94, 365-381. doi:10.1037/0022-3514.94.3.365
- Meltzoff, A. N. (1995). Understanding the intentions of others: Re-enactment of intended acts by 18-month-old children. *Developmental psychology*, 31(5), 838.
- Michaud, F., Duquette, A., & Nadeau, I. (2003). Characteristics of mobile robotic toys for children with pervasive developmental disorders. In *Systems, Man and Cybernetics, 2003. IEEE International Conference on (Vol. 3, pp. 2938-2943)*. IEEE.
- Milley, A., & Machalicek, W. (2012). Decreasing students' reliance on adults: A strategic guide for teachers of students with autism spectrum disorders. *Intervention in School and Clinic*, 48(2), 67-75.
- Moore, M., & Calvert, S. (2000). Brief report: Vocabulary acquisition for children with autism: Teacher or computer instruction. *Journal of autism and developmental disorders*, 30(4), 359-362.
- Moore, D., & Taylor, J. (2000). Interactive multimedia systems for students with autism. *Journal of Educational Media*, 25(3), 169-177.
- Ornitz, E. M., Guthrie, D., & Farley, A. H. (1977). The early development of autistic children. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 7(3), 207-229.
- Osterling, J., & Dawson, G. (1994). Early recognition of children with autism: A study of first birthday home videotapes. *Journal of autism and developmental disorders*, 24(3), 247-257.
- Pavlov, N. (2014). User interface for people with autism spectrum disorders. *Journal of Software Engineering and Applications*, 7(02), 128.
- Pelphrey, K. A., Sasson, N. J., Reznick, J. S., Paul, G., Goldman, B. D., & Piven, J. (2002). Visual scanning of faces in autism. *Journal of autism and developmental disorders*, 32(4), 249-261.
- Pierno, A. C., Mari, M., Lusher, D., & Castiello, U. (2008). Robotic movement elicits visuomotor priming in children with autism. *Neuropsychologia*, 46(2), 448- 454.
- Pratt, A., & Nunes, J. (2012). *Interactive design: An introduction to the theory and application of user-centered design*. Rockport Pub.
- Rakap, S., Birkan, B., and Kalkan, S. (2017). Türkiye’de otizm spectrum bozukluğu ve özel eğitim. *Tohum Otizm Vakfı*.

- Repacholi, B. M. (1998). *Infants' use of attentional cues to identify the referent of another person's emotional expression. Developmental psychology*, 34(5), 1017.
- Riby, D. M., & Hancock, P. J. (2009). *Do faces capture the attention of individuals with Williams syndrome or autism? Evidence from tracking eye movements. Journal of autism and developmental disorders*, 39(3), 421-431.
- Robins, B., Dautenhahn, K., & Dubowski, J. (2006). *Does appearance matter in the interaction of children with autism with a humanoid robot?. Interaction studies*, 7(3), 479-512.
- Robins, B., Otero, N., Ferrari, E., & Dautenhahn, K. (2007). *Eliciting requirements for a robotic toy for children with autism-results from user panels. In Robot and Human interactive Communication, 2007. RO-MAN 2007. The 16th IEEE International Symposium on (pp. 101-106). IEEE.*
- Scassellati, B., Admoni, H., & Matarić, M. (2012). *Robots for use in autism research. Annual review of biomedical engineering*, 14, 275-294.
- Senju, A., Yaguchi, K., Tojo, Y., & Hasegawa, T. (2003). *Eye contact does not facilitate detection in children with autism. Cognition*, 89(1), B43-B51.
- Türkiye'deki Bireylerin Otizm Algısı ve Bilgi Düzeyi Araştırması. (2017). Retrieved February 20, 2018, from <http://www.tohumotizm.org.tr/yayin/turkiyedeki-bireylerin-otizm-algisi-ve-bilgi-duzeyi-arastirmasi-2017>
- Volkmar, F. R., Klin, A., Siegel, B., Szatmari, P., Lord, C., Campbell, M., ... & Buitelaar, J. (1994). *Field trial for autistic disorder in DSM-IV. The American journal of psychiatry.*
- Werner, E., Dawson, G., Osterling, J., & Dinno, N. (2000). *Brief report: Recognition of autism spectrum disorder before one year of age: A retrospective study based on home videotapes. Journal of autism and developmental disorders*, 30(2), 157-162.
- Whyte, E. M., Smyth, J. M., & Scherf, K. S. (2015). *Designing serious game interventions for individuals with autism. Journal of autism and developmental disorders*, 45(12), 3820-3831.
- Wimpory, D. C., Hobson, R. P., Williams, J. M. G., & Nash, S. (2000). *Are infants with autism socially engaged? A study of recent retrospective parental reports. Journal of Autism and Developmental Disorders*, 30(6), 525-536.

TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI OLARAK DİJİTAL BAĞIMLILIK

Deniz YENGİN
İstanbul Aydın University, Turkey
denizyengin@aydin.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-6846-0770>

ÖZ

Bağımlı olma durumu uzun yıllar boyunca varlığını sürdürmüş ve bu duruma yol açan etmenler ise zaman içinde çeşitlilik göstermiştir. Günümüzde bireyi bağımlı durumuna getiren etmenlerden biri de yeni teknolojilerin sürekli olarak gelişim göstermesinden kaynaklanmaktadır. Teknolojinin tarihe yön verme durumu aynı şekilde bireylerin hayatlarına da işleyerek "bağımlı birey" kavramını ortaya çıkarmış ve bireyler bağımlılıkları doğrultusunda yeni hayat tarzlarına sahip olmuşlardır. Teknolojinin temelindeki dijitalleşmeyle birlikte kodlanan bireyler ortama duyulan bir bağımlılığın yanı sıra o ortamdan gelecek olan iletiye de bağımlı hale gelmiştir. Dijitale bağımlı birey çevresiyle yüz yüze konuşmak yerine iletiyle konuşmayı, paylaşımlarına gelen beğeniler sayesinde moralini yükseltmeyi, sosyal medya arkadaşlıklarını gerçek hayattaki arkadaşlıklarına tercih etmeyi seçer duruma gelmiş ve aynı zamanda teknolojiyi hayatlarının temel belirleyicisi olarak konumlandırmıştır. Bu çalışmada, teknolojik bağımlılığın bir getirisi olan dijital bağımlılığın tanımı yapılarak çeşitli araştırmalarla da bu yeni bağımlılık türü incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yeni Medya, Teknoloji bağımlılığı, Dijital bağımlılık*

DIGITAL ADDICTION AS TECHNOLOGY ADDICTION

ABSTRACT

Addiction has continued for many years and the factors leading to this situation have varied over time. Nowadays, one of the factors that make the individual addicted is the continuous development of new technologies. The directing of the technology to the history of the same way by manipulating the lives of individuals have revealed the concept of dependent individuals and individuals have new lifestyles in line with their addictions. Individuals who use digitalization at the base of technology have become dependent on the message coming from that environment as well as an addiction to the environment. Instead of talking face-to-face with the environment, the individual dependent on the message, to share their morale with the likes of sharing, social media friendship has come to choose to prefer friends to their real-life friendships and at the same time they have positioned technology as the main determinant of their lives. In this study, digital addiction, is defined as a result of technology addiction is analyzed and this new addiction type is examined with various researches.

Keywords: *New Media, Technology addiction, Digital addiction*

GİRİŞ

İnternetin kullanımı, sosyal medya ve yeni medya toplumsal bir alışkanlık haline gelmiştir. Sosyal medya; katılım, açıklık, karşılıklı konuşma, topluluk ve bağlantısallık özellikleriyle öne çıkmış ve kullanımı hızla artmıştır. Günümüzde sosyal medyaya bağlı olmak veya bağımlı olmak arasındaki sınır gittikçe aşılmaya başlanmıştır. Bağımlılık olgusu iletişim çalışmalarında çoğunlukla kullanımlar ve doyumlar kuramıyla ilişkilendirilmektedir. Mobil telefonlarla kullanılan sosyal medya birey için kaçışçı bir fırsatı da oluşturmaktadır. . Bağımlılık; bir nesneye, kişiye ya da bir varlığa duyulan önlenemez istek, bir başka iradenin güdümü altına girme durumudur (Uzbay, 2009). Uzmanlar,

Submit Date: 10.01.2019, Acceptance Date: 25.03.2019, DOI NO: 10.7456/10902100/007

130

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

teknolojinin gelişimiyle birlikte yeni bağımlılık türlerinin ortaya çıktığını ve sosyal medya bağımlılığının da bu bağımlılıklardan biri olduğunu açıklamaktadır. Medya bağımlılığı olgusu; internetin ortaya çıkmasıyla birlikte çok kanallı iletişim platformlarının kullanımıyla güncellenmektedir. İnternet bağımlılığı hastalığı 1995 yılında Ivan Goldberg tarafından *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*'ın (*Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiki El Kitabı*) madde bağımlılığından türetilerek internet bağımlılığı adını almıştır. İnternet bağımlılığı davranışsal bir bağımlılık olarak sınıflandırılmaktadır. Aşırılık internet bağımlılığının sınıflandırılmasında en belirleyici göstergedir. Bu noktada internet bağımlılığı; kişinin internet kullanımında kendini kontrol edememesi ve bunun sonucunda da psikolojik, sosyal ve akademik yaşamında sorunlar yaşamasıdır. Bireylerin sosyal medya kullanım süresi giderek artmakta, bu süreyi azaltma çabaları sonuçsuz kalmakta ve kullanım kesildiğinde bireyler yoksunluk hissetmektedir.

Bireyin gündelik ihtiyaçları doğrultusunda teknoloji kullanımı dijital bağlı olma durumunu oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmeler, etkileşimin artmasıyla beraber aldatici bir fantazyaya olarak karşımıza çıkıp tamamıyla gözlerimizi kamaştırmaktadır. Dijitale aktarılmış dünyanın kullanımını gündelik aktivite ve gereksinimler zorunlu kılmaktadır. Bu sebeple birey dijital teknolojiyi kullanarak "dijital bağlı" olarak sınıflandırılmaktadır. Dijital bağımlı olma durumu, eksik hissetme duygusuyla körüklenen davranışsal bir teknoloji bağımlılığıdır. İnternet dışında sosyal bir yaşamı olmayan, mobil cihazlardan uzak kaldığında kendisini yalnız, farklılaşmış veya asosyal hisseden, telefonda oluşan ya da gelişen her türlü uygulamayı yakından takibe alan ve her türlü mobil yenilikten haberdar olmak isteyen, arkadaşlarıyla sosyal medyadan görüşme sağlayan ve kendisine sosyal medyada yeni bir kimlik oluşturan bağımlı bir nesil ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada, teknoloji-medya ve insan etkileşiminin geçmişi ve bugünü sorgulanmaktadır. Dijital teknoloji boş zaman olgusunu neye dönüştürmüş ve dijital boş zamanı kimler kontrol edecek duruma gelmiştir? Bu sorulara yanıt arayan çalışma, Everett'in bilgi, ikna, karar, kabul ve onaylama aşamalarından oluşan "Yeniliklerin Yayılması" kuramının onaylama aşamasının "bağlı, bağımlı ve tek-tip" olarak sınıflandırılmasıyla nasıl "Teknoloji Bağımlılık Süreci"ne evrildiği konusunu incelemektedir. Bu çalışma, bağıllık ile bağımlılık arasındaki ayrımı tarif ederek bağımlılık belirtileri için yapılan çeşitli araştırmaların sonuçlarını değerlendirmektedir.

İLETİŞİM SÜRECİNDE MEDYA

İletişim, insanoğlunun temel ihtiyaçlarından biri konumundadır. Geçmişten günümüze ileti aktarımı; teknolojik gelişmelerin aracı biçimlendirmesi sonucunda kendini yenileyerek iletişim süreci toplumsallaşmaktadır. Kaynak, hedef, ortam ve ileti sürekli güncellenmektedir. Neye bağlı olarak? Teknolojiye. Teknik, insanın doğaya karşı savaşının bir uzantısıdır. Bir şey elde etmenin, üretmenin bilgisi olarak teknik kavramı bir aracı ifade etmektedir. Teknikten doğan teknoloji kavramı ise üretilen bu bilgilerin toplumsallaşması, toplumsal anlam bulmasıdır. Kısaca teknoloji sosyalleşmiş bilgidir. Ellul'e göre teknik, kendisi dışında başka bir şeye benzemez. Dokunduğu her şeyi değiştirir ama kendisi dokunulmazdır. Teknik; hiçbir şeye saygı duymaz, tapmaz, ve tersine dokunduğu her şeyi köleleştirir. Ayrıca teknik için tek önemli şey ürün ve üretimdir. İnsan ekonomiye gerçekten katılır ama teknik onun bir insan olarak değil bir şey olarak katılmasına neden olur. Teknik, üretimde kökten bir değişim yaratmaktadır. İnsan tarafından tasarlanarak üretilmiş olan teknik teknolojiyi dönüştürerek insan yaşantısının bir tekno-kopyasını oluşturmaktadır. Güncel olan tüketim alışkanlığından kopamayan insan, tekniğin tekelinde metanın sıkı bir takipçisi konumundadır. Bununla yetinmeyen insan, elde ettiği teknik içeriği yine kendisi ile aynı anlamsal kod açılım düzeyinde bulunan bireylere gönderir. Metanın işlevselliğinden haz alan ve kullanışlı bulan insanlar topluluklaşarak bir tekno-sosyal hayatın içine dahil olmaktadır.

Yeni medya teknolojileri, günümüzde tekniğin tek önem verdiği şeyin ürün ve üretim olduğu noktasında bir örnek teşkil etmektedir. Tekniğin baskı uyguladığı insanın konvansiyonel medyayı yeterli bulmayarak çok kısa bir süre içerisinde internetin de yardımıyla yeni medya teknolojilerini geliştirmesi bunun nedeni oluşturmaktadır. Birey, bu teknolojiler sayesinde iletişimin her anına dahil

olmuş ve teknolojinin itişinden duyduğu korkuyu dijital ortamların sunduğu sürekli bilgi akışı sayesinde baskılanmaktadır. Birey, üretilen bilgilerin toplumsallaşması sonucunda küreselleşerek teknik açıdan tekno-sosyal hayat bireyi olarak dijitalleşmektedir. Bireyle teknik arasındaki bu ilişki, teknolojinin sağladığı üretimsel gelişimle beraber sürekli olarak güncelliğini koruyarak dijitalleşmiş olan bireyi soyutlamış ve tek tipleşen tüketimi ıskartaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda birey, yeni medya teknolojilerinin yardımıyla teknik tarafından yönlendirilerek güncel olan metayı tüketmektedir. Teknik yardımıyla tekno-sosyal hayatın öznesi olmuş birey, makinesel kölelikle karşı karşıya gelmektedir. Makinesel kölelikte, insan artık teknik üretimin bir dişlisi haline gelmektedir ve teknikle bütünleşerek sistemin tamamlayıcısı konumuna geçmektedir (Lazzarato, 2016: 25). Bu bağlamda makine, insan üretimi olarak tekniğin işlevselliği doğrultusunda tüketimsel ihtiyacı karşılamak için üretilmiştir. Ancak onu üreten insanı da kendi varolma nedeni doğrultusunda şekillendirmekte ve tüketim alışkanlığını yönlendirmektedir. İnsan ile makine arasındaki ilişkiyi tekniğin bu işlevselliği sağlamlaştırırken, teknik olmayan işlevsel metaları ıskartaya çıkartarak insanı güncel olan bilgiyi talep eder hale getirmektedir. Bu sayede tekno-sosyal hayat sürekli enformasyonla yoğurularak bilginin en alt birimlerini temsil eden bit (binary digit) kümeleri bu hayat adına gerekli olan teknik için özellikle seçilmekte ve tekniğin açığa çıkmasıyla bireyler ücreti karşılığında kullanıcı sıfatını kazanarak tekno-sosyal hayatın bir üyesi olmaktadır. Tekno-sosyal hayat, sosyal hayatın bir yansıması olarak insanların yeni medya teknolojilerindeki sanal kimlikleriyle başkalaşmaktadır. Gizli kalabilme özelliği dijital ortamın sunduğu bir imkan olarak insanları gerçek toplum yaşamında dahil olamadıkları tüketim hatlarına dahil etmekte ve kendilerinde mevcut olan bilgiyi hiçbir etkenin engeline takılmadan yaymaktadır. Bu bağlamda tekno-sosyal hayatın özgürlükçü yanını keşfeden kullanıcı konumundaki birey, elde ettiği yeni sanal kimliğiyle bilgi dağlarına yenilerini eklemiş ve bu sayede tekniğin insanlar üzerindeki etkisini artırmasına yardımcı olur duruma gelmiştir.

Tablo 1. İletişim Devrimleri Tablosu

Devrim	Araç	Dönem	Özellik
Sözel	Söz	İnsanlığın doğuşu	Belleğin Gücü
Chirografik	Yazı	MÖ 4. yüzyıl	Elyazmalı
Tipografik	Matbaa	15. yüzyıl	Kitabın çoğaltılması
Medya	Telgraf-Radyo-Televizyon	19. yüzyıl	Kitle iletişimi

(Kaynak: Baldini, 2000)

Tablo 1’de Baldini’nin belirttiği gibi, iletişim devrimlerini belirleyen kullandığımız teknolojiler olduğu anlaşılmaktadır. Söz, yazı, matbaa ve telgraf-radyo-televizyon araçları; devrimlerin birbirinden ayrılmasını sağlamaktadır. İnsanlığın doğuşuyla başlayan ve halen süregelen gelişmeler ışığında bireyin iletişim kurma biçimi kullandığı kanallara göre gerçekleşmektedir. İnsanlık tarihi yazının icadıyla başlar ve bu araçla bilgi “toplanabilir, iletilir, saklanabilir” hale gelir. Matbaanın icadıyla biriken bilginin “yayılması” gerçekleşir. Bilginin “işlenmesi” ise bilgisayarın icadıyla gerçekleşmiştir. Baldini’nin çalışmasından da anlaşılabileceği üzere iletişim araçlarının gelişimi bireyin iletişim sürecini de güncellemektedir. Bu yaklaşımlar üzerine çalışmaları bulunan Walter Ong, Harold Innis ve Marshall McLuhan irdelenmelidir. İletişimde teknoloji merkezli çalışmalar önemli bir araştırma alanıdır. Teknolojik determinizm kavramı ilk olarak Amerikalı toplumbilimci ve iktisatçı Thorstein Veblen tarafından ortaya atılmıştır.

Walter Ong, söz ile yazının ikili ilişkisi üzerinde durmuştur. Özellikle sözle ve yazılı kültürler arasındaki fark elektronik çağla birlikte daha çok belirginleşmektedir. Ong, elektronik çağı "ikincil sözlü kültür" çağı olarak tanımlamış ve var olmayı; matbaa teknolojilerine dayanan telefon, radyo ve televizyona özgü sözlü kültürün çağı olarak vurgulamıştır. Sözlü anlatım yazısız var olurken, yazılı anlatım sözlü anlatım olmadan var olamamaktadır. Kelimelerin temeli sözlü iletişimde bulunmakta, buna karşılık yazı, tüm şiddetiyle kelimeleri görsel boyuta hapsedmektedir. Ong’a göre yazı bir teknolojidir ve her şeyiyle yapaydır (Ong, 1995: 15-25). Yazı, teknolojik bir gelişimin göstergesi olarak sözle ifade edilen iletinin ortamını değiştirmektedir. Günümüzde yazı teknoloji olarak görülmemiş ancak çıkış döneminde alfabeye kullanılması sonucu önemli bir araç olmayı başarmıştır.

Matbaa ve bilgisayar kolaylıkla teknoloji olarak tanımlanabilmektedir. Yazının yapay olması teknolojik olarak en belirleyici özelliğidir. Yazı, doğal konuşma dilinin tersine her şeyiyle yapaydır. Özetle Ong; sözlü iletişime yazılı iletişim biçimlerinin eklenmesiyle uzam olgusunun güvenilirliğin ortadan kalktığını vurgulamaktadır. Yazılı iletişime eleştirel yaklaşan Ong, bu pratiklerle birlikte enformasyon depolamanın kolaylaşacağını ancak iletişim sürecinde mesafelerin uzun olmaması gerektiğini belirtmektedir (Yengin, 2014: 59). Sözlü kültürün zamanla olan ilişkisi, bizim ilişkimizden çok değişiktir. Yazının olmadığı, olanağının bulunmadığı dönemlerde zaman, hep şimdiki zamandır, geçmiş ve gelecek yoktur, bu anlayış sözlü kültürün tarih kavramına da ışık tutar (Yengin, 2017a: 28-32).

Döneminin teknolojik araçları olan papirüs, parşömen ve kağıt; bilginin geçmişten günümüze aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu teknolojik araçlar üzerinde araştırmaları olan Innis ise iletişim ağlarının gelişmesinde en önemli neden olarak yazının matbaa ve elektronik kaynaklar aracılığıyla yaygınlaşmasını göstermektedir. El yazmasıyla başlayan bilgi aktarımı süreci alfabenin gelişimiyle görsel kodlarla biçim bularak; tek-biçimli, tekrarlanabilir, çoğaltılabilir bir kültürel gerçeklik getirmiştir. Innis; yeni teknolojinin, geleneksel bilgi tekelleriyle nasıl 'kapatıldığını' ve başka bir grup tarafından yönetilen yeni bir bilgi monopolü ortaya çıkardığını açıklamaktadır. Innis, iletişim teknolojilerinin toplum biçimlerini etkilediği ve şekillendirdiğini göstermeye çalışmıştır (Postman, 2004: 18). Innis'e göre sözlü gelenek bir tür doğal yetkinliğe, hiçbir itiraza yer bırakmayacak bir yetkinliğe sahiptir (Innis, 2006: 95).

Innis, iletişim ortamları üzerine yoğunlaşarak yazıyla birlikte iletinin kuşaklara aktarılmasının kolaylaştığını vurgulamıştır. Papirüsün kendini yenileyememesi, beraberinde parşömene olan talebi artırmıştır. Özellikle de kağıdın ortaya çıkışıyla bilgi aktarımı daha da yaygınlaşmıştır (Innis, 2006: 204). Düşüncenin kağıt ortamıyla birlikte aktarılması hem ucuza hem de ekonomik bir malzemeyle iletilmesine olanak sağlamıştır. Papirüs bir yazı yazma ortamı olarak Innis'e göre taşın aksine son derece hafif kalmaktadır. Yazının papirüse aktarılmasıyla hafiflemiş olan ortam beraberinde düşünmeyi de hareketlendirmiştir. Bu sayede düşünce hafiflik kazanarak ses ve düşünce bir kalıba girmiştir. Innis, alfabeyi teknolojik olarak niteleyerek karmaşık yazı sistemleri üzerine kurulu alfabeyle birlikte tekellerin baltalanacağını belirtmiştir. Alfabenin esnek ve makineleşmeye uyarlabilirliği basılı sözcüğün, sözlü gelenekle yakınlaşmasını kolaylaştırmıştır. İletişim teknolojisi, Innis'e göre uygarlık tarihini yapmış ve değiştirmiştir. Bu teknoloji her ne kadar özgürlükçü bir yapıya sahip olsa da sansürlü bir şekilde işletilmektedir. Innis'e göre, imparatorluklar iletişim teknolojileriyle türemiş ve bu araçları kontrol edenler ayrıca dünyaya hükmedebilecek şekildedir ve iletişim araçlarıyla teknoloji birbirinde ayıramaz noktadadır. İletişim teknolojisinin gelişip yenilenmesi hükümdarlığın devam edeceğini gösterir niteliktedir. İmparatorlukların kimlikleri buradaki tek değişkendir.

McLuhan'ın "Teknolojik Determinizm" yaklaşımı teknolojinin yenilenmesiyle oluşmakta ve bu bağlamda teknoloji kitleleri belirlemektedir. Teknoloji, belirginliktir ve bu belirginlik ise, bir kerede tek bir şeyi, bir kerede tek bir duyuyu, bir kerede tek bir zihinsel ya da fiziksel işlemi dile getirmek anlamına gelir (2007: 28). Teknoloji, duyularımızdan birini genişlettiği zaman, yeni teknolojinin içselleştirilmesiyle aynı hızda, yeni bir kültür aktarımı ortaya çıkarmaktadır. McLuhan; elektrik teknolojisinin ayrı bir organın değil, birincil ürün olarak enformasyon sunan merkezi sinir sisteminin yerini aldığını öne sürmektedir (Barbier ve Lavenir, 2001: 303). McLuhan'a göre dünyanın her tarafı görüntülerle ve mesajlarla kaplanmıştır ve televizyon sayesinde de dünyanın her yerindeki olaylardan anında haberdar olmak mümkün olmaktadır (Yaylagül, 2010: 69). McLuhan'a göre teknoloji; temelini maddiyatın belirlediği bir ortamda bireyi yenik düşmüş bir duruma sürüklediği, kişiliğini arka plana attığı, standartlaşmış bir yaşama zorlamalarla üretilen fantazyalara yönelme durumuna sokmaktadır. Teknolojik araçların çoğu insanın fiziksel yeteneklerini geliştirmek çabası içindir; iletişim teknolojisi düşüncenin, bilincin, insanın ender kavramsal yeteneklerinin uzantısıdır; dolayısıyla, geniş anlamda simgesel temsil biçimlerini içeren iletişim araçları gerçekte düşüncenin/beynin uzantısıdır (Alemdar ve Erdoğan, 1998: 146). McLuhan'a göre elektronik teknoloji çağında toplumsal sistemin içindeki çeşitli

alt sistemler karşılıklı etkileşim içinde bulunduklarından ve çift yönlü akışlı bir enformasyona bütün alt sistemler gereksinim duyduklarından, günümüz toplumlarındaki çözümlememiş sorunların pek çoğunun çözülmesi artık hem olanaklıdır, hem de gereklidir. McLuhan; teknolojinin toplumsal sistem için yararlı ve gerekli olduğundan teknolojik belirleyiciliğe dayanan iyimserlik sonucuna varmaktadır (Oskay, 2000: 216).

Tablo 2. McLuhan’ın Dönemsel Medya Toplumu Tablosu

Çağ	Araç Tipi	Araç	Dönem
Kabile	Sözlü	Konuşma	M.Ö. 1500’ler öncesi
Kabileleşmeden Çıkma	Mekanik	Basım	1500-1900
Yeniden Kabileleşme	Elektriksel	Televizyon	M.S. 1900’ler sonrası

(Kaynak: Laughey, 2007: 35)

Çağ değişimlerinde kullanılan araç tipleri dikkat çekmektedir. Her çağ için farklı araç görülmektedir. Konuşma, basım ve televizyon araçları dönemsel değişim ve gelişimlere yön vermiştir. Innis’in de belirttiği gibi imparatorluk araçları yaşamlarımızı etkilemekte ve yönlendirmektedir (Yengin, 2014: 58). McLuhan; iletinin içeriğinin değil, aracın önemli olduğunu savunmakta ve bu varsayımı teknolojiyle desteklemektedir. Teknolojik yapının belirleyici olduğunu vurgulayan McLuhan’a göre teknolojinin ciddi gücü bulunmakta ve bu güç beraberinde yeni toplumlar ve yeni yaşam koşulları üretmektedir (Yengin, 2017a: 28-32). İnsanın doğayla, çevresiyle verdiği yaşam mücadelesi sonucunda beraberinde yeni dinamikler ortaya çıkmaktadır. Bu dinamikler zamanla insanın değişmez birer parçası olmayı başarmıştır. Teknik ve teknoloji olguları da bu dinamiklerin bir göstergesidir. Gereksinimlerin karşılanabilmesi için deneme yanılma yöntemiyle üretilen enformasyonlar günümüzde teknik, bunun uzantısı da teknoloji olarak belirtilmektedir. Atabek’in de aktardığı gibi teknik “*bir şey elde etmenin bilgisi*”, teknoloji ise “*ürettiğimiz, elde ettiğimiz bu bilginin toplumsallaşması, toplumsal değer bulması*”dır. İletişimsel olayların içinde teknikler fiziksel olarak kalıcı yer edinirler. Bu var olma savaşında teknik kavramı önce bireylerin sonra toplumun ve beraberinde küresel yapının demirbaşı olmayı başarmıştır. Toplumun kültürleriyle var olan teknik günümüzün yaşam tarzının vazgeçilmezidir. Teknoloji; kültürle geçen, üretimle ifade bulan ve kullanılan bir organdır. Teknik ve ekonomi arasındaki ilişkiyle birlikte teknoloji dinamik ve kalıcı bir yapı oluşturmuştur. Teknoloji, insanın doğayla mücadele tarzını, hayatını sürdürdüğü üretim sürecini açığa çıkarır ve dolayısıyla insanın toplumsal ilişkilerinin ve bunlardan doğan zihinsel tasarımlarının oluşum tarzını da ortaya koyar (Mosco ve Fuchs, 2014: 152). Bu noktada ekonomiyi, ekonomi politikği doğru tanımlamak ve kapitalizm sistemini değerlendirmek önem kazanmıştır.

Kapitalizm sermayenin temel üretim amacı olduğu, üretim araçlarının özel mülkiyete bağlı ve denetim altında bulunduğu, ekonomik etkinliklerin kazanç elde etmek amacıyla yapıldığı ve kazancın sermaye sahiplerine ait olduğu bir sistem olarak ekonomiyi merkeze almaktadır (Odyakmaz ve Acar, 2008: 71). Bu kapsamda ekonomi, kapitalizmin işleyişini sürdürmeye ve geliştirmeye yönelik düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Kapital ekonomik düzen, teknikle iç içe geçerek teknolojiyi tüketim toplumunu biçimlendirmek ve toplumun taleplerini yönlendirmek için tasarlanmaktadır. Bu durumda teknikle donanan insan, makineleri üreterek ekonomi politikğini mevcut düzen lehine sürdürme ve ayrıca üretimi çok kısa sürelerle indirme çabası içerisinde kendini konumlandırmaktadır. Bunun sonucu olarak makinesel kölelikle teknolojiyi hayatının her alanında uygulayan insan, kapitalist sermaye akışını bu kölelik türünün devamı için muhafaza etmektedir. “Makinesel kölelik, eski emperyal sistemlerin (Mısır, Çin vb.) “insan köleliği” rejiminin yerini alır ve dolayısıyla teknoloji tarafından desteklenen bir komuta, düzenleme ve yönetme tarzıdır, bu haliyle kapitalizmin özgünlüklerinden birini temsil eder” (Lazzarato, 2015: 25). Yaşam tarzını makinesel kölelikle biçimlendirmiş olan insan, güncel tekniği elde etmek istediği vakit kitle iletişim araçları ve yeni medya teknolojisini kullanmaktadır. Ancak bilgi kaynakları tarih boyunca tekelleşme eğiliminde olmuşlardır. Biçimlendirilmiş ve tasarlanmış bilgilerle kullanıcı bireyler yönlendirilerek teknolojinin gelişimsel

seyri belirlenmektedir. İnsanın bilginin alıcısı olduğu gibi bilginin oluşum evresine de dahil olmak istemesi sonucunda bilgi nihayetinde yıkılmaya mahkum olmuştur.

“Yeniliklerin Yayılımı Kuramı”; literatürde kavram olarak yeni ürün, yeni pazar, yeni reklam ve dağıtım vb. sistemleri “yenilik” olarak tanımlanmaktadır. 1960’lı yıllarda Rogers Everett tarafından popüler hale getirilmiş, 1962 yılında “Yeniliklerin Yayılması (*Diffusion of Innovations*)” adıyla kitaplaştırılmıştır. Rogers yeniliklerin yayılımı kuramını, yeniliğin benimsenmesi ya da reddedilmesinin ardından bireyde ya da sosyal sistemde meydana gelen değişimler olarak ifade etmektedir. *Bunlar; bilgi, ikna, karar, kabul ve onaylamadır.* Rogers; bireylerin kendilerine ulaşan yeniliği kabullenme aşamalarını ise 5 kategoride ele almaktadır.

Şekil 1. Yeniliklerin Yayılması (Innovation-Decision Process)
(Kaynak: Rogers, 1995: 165)

İlk aşama olan bilgide birey, yenilikle karşılaşmakta fakat yenilik hakkında bilgi sahibi olmamaktadır. Ayrıca, yenilik hakkında farkındalığa da sahip değildir. İkna olma aşamasında, aktif bir şekilde yenilikle ilgilenmekte olan birey bilgi ve ayrıntı arayışında bulunmamaktadır. Karar verme aşamasında birey, yeniliği kullanarak avantajlarını ve dezavantajlarını sorgular ve sonucunda yeniliği kabul eder ya da reddeder. Yeniliğin faydası konusunda bir karara varmakta ve yenilik hakkında daha derinlemesine bir araştırma içine girebilmektedir. Son aşama olan onaylamada birey, ürün hakkındaki kararını kesinleştirmiştir. Rogers’ın modelinin uygulandığı araştırmaların sonuçları, kitle iletişim araçlarının yeniliklerin toplumda yayılmasında ve benimsenmesinde önemli bir rol oynadığı ancak onaylama sürecinde güçlü bir etkisinin olmadığı yönündedir. Bu süreçte bireysel etki önemli ölçüde işlerlik göstermektedir (Rogers, 1995: 165-205). Sonuç olarak teknoloji yaşamımızın her aşamasında belirleyici ve yönlendirici olmaktadır. Günümüzün en popüler aracı olarak yeni medya da teknolojiyi temsil etmektedir. Bu doğrultuda yeni medyayı tanımlayarak bu aracın iletişim sürecine kattığı çeşitliliği görebiliriz.

TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI

İcadın anasının gereksinim olduğunu söyleyebiliriz. Gereksinim ve ihtiyaçlar teknolojiye yön vermektedir. Doğaya karşı verilen yaşam mücadelesinde nesneler insanın en önemli araçları olmayı başarmıştır (Basalla, 2013: 18). Kullanılan araçların teknik seviyesinin artışıyla birlikte her nesne başka bir nesneye evrilmektedir. Teknolojik buluşlar, değişim geçiren ürünlerde her zamanda belirgin bir ilerlemeye yol açmaktadır. Teknoloji alanındaki bu gelişmeler, maddi, toplumsal, kültürel ve manevi hayatların iyileşmesine doğrudan katkıda bulunarak uygarlığın büyümesine hız kazandırır. Teknoloji alanında ve dolayısıyla uygarlık alanında kaydedilen ilerleme, hız, verim, güç ve buna benzer diğer nicel ölçülere başvurarak kesin olarak ölçülebilmektedir. Teknolojik değişimin kökeni, yönü ve etkisi tamamen insan kontrolü altındadır (Basalla, 2013: 324). Bilim; keşif amaçlı bilgiye, teknoloji ise gerekli bilgi gelişimine odaklanmaktadır. Teknolojik yenilikler sistem üzerinde baskı yaratır ve dönüşümü zorunlu kılar. Postman’a göre teknolojiler geliştikçe sistemin kazananı ve kaybedeni de değişmektedir. Çevrim içi dünyanın, çevrim dışı fiziksel gerçek dünyayla birleşiminden sosyal yansımalar meydana gelmektedir. Sosyalleşme sınırsız bir biçimde teknoloji temelli küresel ağ olan internetle gerçekleşmektedir. Chayko’ya göre internet, mobil iletişim ve sosyal medya ağı küresel devrimin taşıyıcılarıdır (Chayko, 2018: 40). Gibson’un belirttiği gibi tüm bilgisayar ekranlarının arkasındaki evrende bireylerin içinde yaşadıkları dijital deneyimleri gerçek ve kesindir. Bireyin

gerçek olarak kullandığı her türlü biçim, doku, şekil, derinlik ve detay tekrardan dijitale aktarılırken elden geçirilmektedir.

McLuhan'a göre insan beyninin sağ yarı küresi sözel, sol yarı küresi görsel formatta çalışmaktadır. Ona göre teknolojik gelişim bu ayrıma göre şekillenmektedir. Bu bağlamda işitsel uzam ve görsel uzamın birbirinden ayrılamayacağını belirten McLuhan teknolojinin de bu ayrıma sadık kalarak geliştiğini, bu nedenle insanın teknolojiyle bir bütün olduğunu belirtmektedir. McLuhan'a göre teknolojinin kullandığı görsel uzam fonetik alfabenin tekdüze, süregelen ve parçalı karakterinin bir yan etkisidir. Ayrıca teknolojiler, tıpkı sözcükler gibi metafordurlar. Benzer biçimde kullanıcıyla çevresi arasında yeni ilişkiler kurulana kadar kullanıcıyı dönüştürürler (McLuhan, 2001: 33). Bu anlamda insan beyninin sol yarı küresi görsel formatı desteklediği için günümüzde teknolojinin benimsediği sanal gerçekliğin bu formatla biçimlendiği görülmektedir. Ancak McLuhan, beyin sol yarı küresel düşünce şeklinin ağır bastığı bir kişide başlıca zihinsel niteliğin saldırganlık olacağını belirtmektedir. Buna göre insanın üretimi olan teknik saldırgan bir tutum içerisinde olacaktır. Bunun sonucu olarak doğan teknoloji ise saldırgan motiflere sahip olacaktır. McLuhan'a göre doğada dört duyu vardır (görme, işitme, dokunma ve tat alma). Bütün teknoloji ise bu dört yeteneğin bir uzantısı konumundadır. Teknik bu dört duyu ekseninde varolmakta ve insanın teknolojiyi yönetmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda teknolojiler insanın uyanık olduğu her anı doldurarak insanın içsel barışını işgal edecektir ve insanların saklanmak için bir yerlere ihtiyaç duyacağı anlar olacaktır (McLuhan, 2001: 232). Elektronik çağda teknolojinin sunduğu bütün hizmetler her yerde alınabildiğinden dolayı merkezleşme imkansız hale gelmekte, insan bilgiyi her yerden toplamak adına teknolojiyi geliştirmektedir. Ancak aslanan teknolojinin sağladığı içerik ve bu içeriğin niteliği değil, teknolojinin kendisidir. Bunun nedeni ise, insanın yaşamını yönlendirme evresine girmiş olan teknolojinin verdiği mesajın ne olduğunun anlaşılmasının önemidir. Teknoloji başlı başına bir mesaj olarak insanoğlunun yaşamında yer almaktadır; buna göre teknoloji insan ilişkilerinin içine yerleşen bir ölçek, adım ya da tutum değişikliğidir ve insanın dört yeteneğinin bir uzantısı olarak hiç durmadan gelişmeye devam etmektedir.

Teknolojik araçların sunmuş olduğu en önemli ileti, bu aracın insan yaşamındaki etkilerinin nasıl olduğudur. Bunun sebebi teknolojinin masum olmadığı ve insanı mutlaka kendine bağlayacak gücünün bulunmasıdır. Teknolojik gelişimi McLuhan incelemiş ve sonucunda medya teknolojilerinin toplumu ne şekilde biçimlendirdiğini ve aracın bir mesaj olduğunu açıklamıştır. McLuhan'a göre insanlar sahibi oldukları teknolojileri bir önceki zamanın gerçeklerini taklit etme sayesinde geliştirmişlerdir. Sahibi olunan bu teknoloji verdiği mesaj doğrultusunda çözümlenerek, geliştirilen teknolojinin ne olduğu açıklanmakta ve kendi vasıtasıyla yayılan iletilerin kod açımalarının ne olabileceği önceden belirlenmektedir. McLuhan teknolojinin ürünü olan ve insanların iletişim sürecini azaltmak için geliştirmiş oldukları iletişim araçlarının sınıflandırılması gerektiğini ve bu sayede de araçların verdiği mesaj içeriğinin kolaylıkla anlaşılacağını belirtmiştir. Bu görüşe göre araçlar soğuk ve sıcak olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bireyin sadece tek bir duyusuna hitap eden araçlar sıcak (film, fotoğraf, radyo vb.), birden çok duyusuna hitap eden araçlar soğuk araçlar (televizyon, telefon, çizgi roman vb.) olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda teknoloji insanın uzantısı olarak duyularına hitap edecek biçimde çalışarak bir yapı belirler. McLuhan, tekniğin belirleyici olduğu teknolojinin insanın hayatındaki yerini sorgulamış ve insanın teknolojiye ne denli muhtaç olduğu ve bu sürecin geri dönülemez bir noktaya geldiğini belirtmiştir.

Yeni medya; kullanıcı türevli, dijital, etkileşimli, hiper-metinsel, sanal ve ağ bağlantılı özellikleriyle bireylerin yaşamına girmeyi başarmaktadır. Bu özellikler bizlere geleneksel ve yeni arasındaki ayrım da yol göstermektedir. Özellikle dijital kodlama, medyanın 'yeni' olarak ifade edilmesinde önemli bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bit'lerle başlayan verilerin kodlanmasıyla birlikte kısa zamanda ikinci bir uzam da ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2. Yeni Medya Kümesi
(Kaynak: Yengin, 2015: 140)

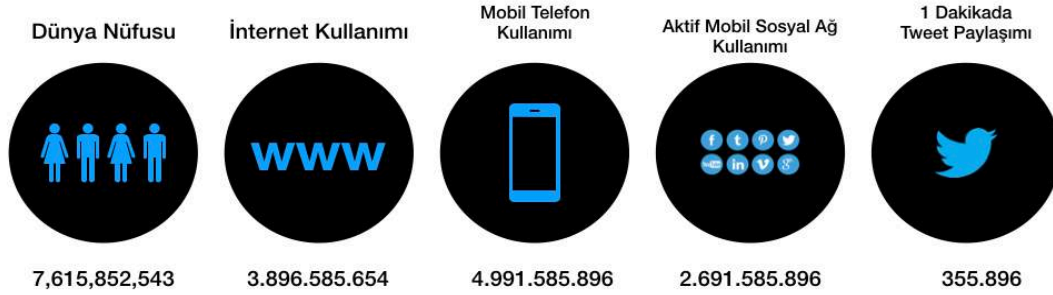
Van Dijk'e göre "*entegre, etkileşimli ve dijital kodlamanın*" kullanılmasıyla 20. yüzyıldan 21. yüzyıla geçiş sağlanmıştır. Bu sayede eski ve yeni arasında bir ayrım yapmak kolaylaşmaktadır. Basit biçimiyle yeni medya kümesi, gelenekseli de içinde barındırmaktadır. Bu çalışmada geleneksel ve yeni medya biçimleri birbirlerinin tamamlayıcısı rolünde olmaktadır. Yeni medyanın yeni olmasını sağlayan özellikler; dijital, etkileşim, hiper-metin, ağ bağlantılı ve sanal olarak kümede yer almaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta geleneksel medyanın küme içerisindeki konumu olmaktadır. Geleneksel medya, yeni medya kümesinin içinde yer almaktadır. Bu kümenin içinde sadece diğer yeni medya özellikleriyle birbirinden ayrılmaktadır. Yeni anlayışı gelenekseli de kapsayarak yoluna devam etmektedir. İnternetle birlikte; zaman ve mekanın yeniden yapılandırılması söz konusudur. Teknoloji, bilginin sistematik olarak işlenmesini amaçlamaktadır. Dijital teknolojiyle birlikte karmaşıklıktan çok, az bilgiyle çok işlem yapabilecek arayüzler üretilmektedir.

Bilgiye ulaşmak ve bilgiyi kontrol etmek günümüz günümüz bilişim ortamında önem kazanma noktasına gelmiştir. Bilgiye ulaşmak kullanıcılar için kolaydır ancak o bilgiyi güncellemek, paylaşmak ve güncellemek aynı derece kolay olmamaktadır. "Tut-sürükle-bırak" mantığı içinde çalışan yeni medya, kullanıcılarının içeriğe müdahalesini olanaklı şekilde kılmaktadır. Konvansiyonel medyanın yeni medyaya dönüşümünü açıklamak için dijitalleşme kavramının tam olarak anlaşılması gerekmektedir. Zaman ve mekanın yeniden yapılandırılması internetle birlikte söz konusu olmuştur. Teknoloji, bilginin sistematik biçimde işlenmesini amaçlamaktadır. Dijital teknoloji sayesinde karmaşıklıktan çok, az bilgiyle çok işlem yapılabilen arayüzler üretilmektedir. Veri olmadan içeriğin üretilmesi imkansız duruma gelmiş ve gelişen teknolojiyle birlikte veri daha çok değer kazanmıştır. Bizler veri üretelim, tüketelim, yönetelim, para kazanalım derken farkından olmadan zamanla Marcuse'un belirttiği gibi tektipleşip köleleşmiş oluyoruz. Yeniliklerin yayılması kuramında bilgi, ikna, karar, kabul ve onaylama sonrasında yaşam pratiklerine uyum, yeni medyada zaman ve mekan kolaylığını da sağlamaktadır. Bağlı, bağımlı ve tek tip olma durumları dijitalleşme süreciyle açıklanabilir durumdadır.

DİJİTAL BAĞIMLILIK

Dünyada 7,6 milyar nüfusun yarısından fazlası internet kullanmaktadır. Yaklaşık 5 milyar bireyin mobil telefonu var ve mobil telefon üzerinden 2,5 milyardan fazlası internete girmektedir. Dolayısıyla dünya nüfusunun üçte biri mobil internet kullanıcısıdır. Dijital dönüşümün hızla gerçekleştiğini dijital iletişim sürecinin sürekli kullanımından rahatlıkla gözlemleyebiliyoruz. 1 dakika içerisinde Twitter'da yaklaşık 360 bin Tweet atılmaktadır. Gündelik veri alışverişi artık dijital iletişimle gerçekleşmektedir. Bu noktada *Uluslararası Teknoloji Eğitimi Topluluğu (International Society for Technology in Education)* 2012 yılında okul yöneticisi, öğretmen ve öğrenci için tanımladığı yeterlikler arasında dijital vatandaşlık kavramına da yer vermiştir. *Uluslararası Teknoloji Eğitimi Topluluğu'nun tanımına göre öğrencilerin "dijital vatandaşlık" standartları şunlardır; Öğrenciler; teknolojiyle ilgili insani, kültürel ve toplumsal konuları anlar ve hukuki ve etik davranış gösterir. Bu açıdan bilgi ve teknolojinin güvenli, yasal ve sorumlu kullanımını savunur ve uygular. İş birliğini, öğrenmeyi ve üretkenliği destekleyecek şekilde teknolojinin kullanımına ilişkin olumlu tutum sergiler, yaşam boyu*

öğrenme için kişisel sorumluluk gösterir ve dijital vatandaşlık için liderlik sergiler. Dijital olarak kurulan iletişim boyutunda her bir işlem dijital veri olarak kayıt altına alınmaktadır. Bu da beraberinde bireylerin yaptığı her işlem için dijital ayak izlerini bırakmaları anlamına gelmektedir.

Şekil 3. Genel İnternet Kullanım Verileri

(Kaynak: <http://www.worldometers.info/> Erişim Tarihi: 16 Nisan 2018)

Sosyal medya toplumsal bir alışkanlık halini almıştır. Her yaşta dünya vatandaşının içinde yer aldığı sosyal medya; bireylerin ihtiyaç ve temel ilgi alanlarına göre kullanılmaktadır. Sanayi devrimi sonrası teknolojinin araçtan amaca dönüşmesinde büyük rol oynayan teknik, insan kontrolünde bu faaliyetini gerçekleştirmektedir. Ancak insan üretimi olan teknoloji her zaman olduğu gibi beraberinde bağımlılık sorunlarını da getirmektedir. Sosyal medyada; katılım, açıklık, karşılıklı konuşma, topluluk ve bağlantısallık özellikleri kullanımın artmasını sağlamaktadır. Bu noktada bağımlılık, iletişim çalışmalarında çoğunlukla kullanımlar ve doyumlar kuramıyla ilişkilendirilmektedir. Bireyin toplum içindeki huzursuzluğundan kaçışı medya kullanımıyla gerçekleşir. Bu noktada yeni medya olarak mobil telefonlar ve bu araçlarla kullanılan sosyal medya bireyin toplumdaki sıkıntılarından uzaklaşmasının en önemli yolu olmaktadır.

Uzay ayrıca bağımlılığın; ruhsal ve bedensel sağlıklarına, sosyal yaşamlarına zarar vermesine karşın, insanların belirli bir takıntılı durumu ya da engellenemeyen bir istek durumudur. Aşağıdakilerden sadece üçünün bile olması bağımlılık tanısını koymamız için yeterlidir. Bunlar; kullanım süresinin artışı, kullanımın kesilmesiyle yaşanan yoksunluk, kullanım sürelerini azaltmak için sürekli çaba sarf etmek, kullanımla birlikte toplumsal etkinliklerin azalması ve fiziksel sorunlara karşın kullanıma devam edilmesi durumlarıdır. Belirtilen altı durumu bağımlılık açısından değerlendirdiğimizde üç temel durum ortaya çıkmaktadır. Bunlar; engellenemeyen kullanım arzusu, kullanım sürelerinin artışı ve fiziksel ve psikolojik gereksinimlerdeki eksikliklerdir. Bağımlılık; bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak sınıflandırılabilir. Ball-Rokeach bireyin medya bağımlılığıyla ilgili beş önemli niteliği belirtmektedir: Yapısal(siyasi, ekonomik, kültürel ve diğer sistemlerle bağlı olma durumu), içerik(sosyal çevrenin doğası), medya(iletilerin paylaşılması ve kalitesi), kişilerarası çevre(kişilerarası ilişkiler ağı) ve bireysel faktörler (bireysel hedef). Bu nitelikler bağlamında Ball-Rokeach medyaya bağımlılığın yüksek derecede olmasının beraberinde bireyin duygu ve düşüncelerinde değişimleri kolaylaştırdığını ifade etmektedir (Severen ve Tankard, 1994: 460-464).

Anlama, oryantasyon ve oyun süreçleri bireysel ve sosyal olarak değerlendirilerek; bağımlılık ilişkileri tipolojisi bireylerin medyayla geliştirdikleri iletişim sürecini açıklamak için kullanılmaktadır. Bireyin doğayla olan savaşında çevreyi anlama, algılama ve tanımlaması çok önemlidir. Birey; kendini anlama, kim olduğumuzu, nasıl büyüdüğümüzü ve değiştiğimizi bilmekle ilgili kişisel hedeflerimizi gerçekleştirmek için medya sisteminin kaynaklarına güvenmektedir. Bunu da gerçekleştirirken bireysel eylemler ile toplumsal etkileşim belirleyici olmaktadır. Bireysel oryantasyon eylem yönelimi, sosyal oryantasyon ise etkileşim yönelimi olarak açıklanmaktadır. Medya sisteminin bilgi kaynaklarına başvuran bireyler, sosyal yönelim için başkalarıyla etkileşime geçebilmektedir. Toplumsal ve gündelik sorunlardan kaçış için bireyler eğlenceye ya da oyuna kayabilmektedir. Medyanın estetik, eğlence ve rahatlatma fonksiyonları bireyin bu sistemleri kullanmasını teşvik

Submit Date: 10.01.2019, Acceptance Date: 25.03.2019, DOI NO: 10.7456/10902100/007

138

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

etmektedir. Bireylerin toplumsal etkileşimlerini arttırabilmek için izlemiş oldukları bir dizi hakkında bilgi sahibi olarak paylaşımlarda bulunabilmesi bu oyunun önemli özelliklerindendir. Bu noktada oynanan her bir oyun da kültürü temsil etmektedir.

Tablo 3: Bağımlılık İlişkileri Tipolojisi

BİREYSEL	SOSYAL
ANLAMA	
Kişisel gelişim ve kişinin kendini anlaması	Dünya ve toplum hakkında ve onu yorumlayabilmekle ilgili bilgi
ORYANTASYON (YÖNELİM)	
Ne alacağına, nasıl güyüneceğine ve nasıl zayıf kalacağına karar verme	Yeni ve zor durumlarla karşılaşıldığında nasıl davranılacağı üzerine ipuçları almak
OYUN	
Yalnız olduğunda rahatlama veya kendi kendine ne yapacağına karar verme	Bir sinemaya gitmek veya aile ya da arkadaşlarıyla müzik dinlemek

(Kaynak: DeFleur ve Ball-Rokeach, 1989)

Bağımlılık, genellikle bir maddeye fiziksel olarak bağlanmayı ifade etmek için kullanılmaktadır. Medya bağımlılığı olgusu; internetin ortaya çıkmasıyla birlikte çok kanallı iletişim platformlarının kullanımıyla güncellenmektedir. Sosyal medya ve internetin insanları yerellikten kurtarıp küreselliğe taşıması birçok yeniliği de beraberinde getirmiştir; birey ilgi alanındaki insanlara erişimde zorluk yaşarken sosyal medya sayesinde, ilgi alanına yönelik arkadaş gruplarıyla irtibata geçme şansını yakalamıştır. Uzmanlar, günümüzde teknolojinin gelişmesiyle yeni bağımlılık türlerinin ortaya çıktığını ve sosyal medya bağımlılığının da bunlardan biri olduğunu belirtmektedir. 12-18 yaş aralığındaki bireylerde görülme riskinin en fazla olduğu bu bağımlılık türünde erkeklerin kızlara göre 2-3 kat daha fazla bağımlılık davranışı gösterdiği belirtilmektedir.

1995 yılında internet bağımlılığı hastalığı Ivan Goldberg tarafından *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*'ın madde bağımlılığından türetilerek internet bağımlılığı adını almıştır. İnternet bağımlılığı davranışsal bir bağımlılık olarak belirginlik, ruh hali değiştirme, uzaklaşma, çelişme nüksetme unsurlarını içine almaktadır. Bu bağımlılık iletişim pratiklerinin internet üzerinden yapılmasıyla tetiklenmektedir. İnternet bağımlılığından dolayı Griffith ve Young gibi araştırmacılar iş, aile, okul ve arkadaş çevreleriyle sorunların ortaya çıktığını vurgulamıştır. . Aşırılik internet bağımlılığının sınıflandırılmasında en önemli belirleyici göstergedir. Bu noktada internet bağımlılığı; kişinin internet kullanımında kendini kontrol edememesi ve bunun sonucunda da psikolojik, sosyal ve akademik yaşamında sorunlar yaşamasıdır. Medyanın yaratmış olduğu hayal dünyasına duyulan bağlılık uzun zamanlardan beri var olmuştur. Bu noktada yeni medya ve eski medya kıyaslaması yapıldığında yeni medyanın insanı daha fazla ve daha uzun süreli bağladığını ve daha fazla içine çektiği görülmektedir. Televizyona bağımlı bir kişinin dizileri izlerken verilen reklam arasında gerçeklik boyutuna dönmesi ve bir hafta beklemesi gerekirken internetten dizi izleyen bir kişinin bir ya da iki günde ara vermeden dizi izlemesi mümkün olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında eski medyanın uyuşturma süresinin sınırlı ve dozunun daha hafif olduğunu yeni medyanın uyuşturma dozunun ve gerçeklikten koparma potansiyelin ise daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür (Övür, 2017: 34).

İnternet bağımlısı dijital göçmen ve dijital yerliler; genel olarak internete karşı yoğun bir ilgi, internetsiz ortamlarda kaygılı duruş, sorumluluklardan uzaklaşma, kullanım süresini aşma gibi özellikler sergileyebilirler. Yalnızlıktan kaçış aracı olarak internet zamanla bağlılığa ve sonrasında bağımlılığa doğru bir süreçte doğru ilerlemektedir. Bağımlılık belirtileri için yapılan birçok araştırmada ortaya çıkan en belirgin özellikler; *sınır getirememe, zarara rağmen kullanım, kullanım dışı zamanlarda kaygılı olma ve şiddetli tepkiler gösterme* durumlarıdır. Bu noktada hastalık olgusu; organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlıktır. Bu

uzantıda dijital hastalık ise; dijital ortam kullanımı sonucunda; organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumudur.

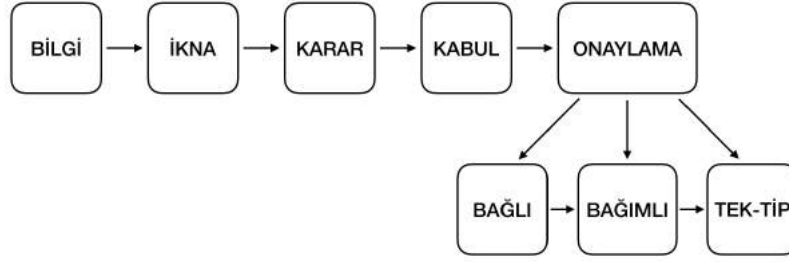
Dijital hastalıkları birtakım örnekler verilebilmektedir. Nomofobi ve Netlessfobi isimleri verilen bu dijital hastalıklar insanların ruhsal sağlığını hedef alarak verdiği rahatsızlıklarla endişe verici boyutlara ulaşmıştır. Nomofobi, akıllı telefonların gelişerek internetle bütünleşmesi sonucunda ortaya çıkan cep telefonundan uzak kalmaya dair duyulan endişedir. Netlessfobi de internetsiz kalmaya dair duyulan korkudur. Bu iki rahatsızlık bireylerin sağlık profillerini önemli bir şekilde tehdit etmekte ve bireylerde ruhsal çöküş boyutunda travmatik tepkilere neden olmaktadır. Bu kapsamda birçok ülkede rehabilitasyon merkezlerinin kurulması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu merkezler bireyleri internet ve cep telefonunun olumsuz etkilerine karşı korumayı ve tedavi etmeyi amaçlamaktadır. Bakıldığında insan üretimi olan teknolojinin insanı makinesel bir köle biçimine sokarak tedavi edilmeye muhtaç hale getirdiği görülmektedir. Teknik, insanların ruh sağlıklarının bozulması sonucunda birtakım önlemler alıyor gibi görünse de nomofobi ve netlessfobi benzeri rahatsızlıklardan şikayetçi olanların sayısı her seferinde artmaktadır. Wifi bağımlılığı, internetin bulunmatığı bir ortamda bireyin kendini gergin hissetmesidir. Bu noktada en belirgin bağımlılık göstergesi kişinin kendini gergin ruh hali içinde hissetmesidir. Bununla birlikte cihazlar bireylerin sağlığını yaydıkları elektromanyetik dalgalarda bozarak kalp ritim bozukluğu, odaklanamama, dikkat eksikliği, migren, uykusuzluk gibi sorunları da ortaya çıkarmaktadır. Nomofobi, stres ve panik duygularıyla pekişerek çevredeki olayları algılamama, devamlı mobil cihazı kontrol etme hissene kapılma gibi durumlarda gerçekleşiyorsa hasta birinci evrede bulunmaktadır. Akıllı mobil cihazlar kullanımlarının artmasıyla beyne mutluluk hissi salgılanmaya başlamıştır. Bilim insanları bu durumu mobil cihazlar ve dopamin salgılayan mutluluk hormonlarıyla ilişkilendirmişlerdir. Kişiye mutluluk hissini yaşayan hormonlar cihazdan bildirim geldiğinde salgılanıyorsa bu durum bağımlılık evresinin arttığını göstermektedir. Beyinsel düzensizlik olarak da geçen bu durumdan ya da bu durumun gösterdiği belirtilerden arınmak için kullanıcıların akıllı mobil cihazlarda ne kadar vakit geçirdiklerini bilmesi ve bilinçli kullanım için kendilerini kontrol altına almaları gerektiği söylenmektedir. Nomofobi mağduru olan bireyler telefonlarıyla uyuyor ve uyanır uzanmaz 15 dakika boyunca telefonlarını kontrol ediyor. Bu durumun sonucunda bireyler 12 ayın bir ayını mobil telefonlarında geçiriyor.

Kendimize aşağıdaki soruları sormalıyız. Bu sorularda belirtilen eylemlerin en az yarısını gerçekleştiriyorsak artık bağımlı hale gelmiş olabiliriz:

- *Gündelik işlerinizi çoğunlukla internetten halletmeye çalışıyorsanız,*
- *hobilerinizden iyice uzaklaştıysanız,*
- *elinizden cep telefonunu düşüremiyorsanız,*
- *yedek şarjlar taşıyorsanız,*
- *sabah kalkar kalkmaz ilk iş olarak telefonunuza bakıyorsanız,*
- *habersiz kalma korkunuz arttıysa,*
- *işinizle ve/veya evinizle ilgili görev ve sorumluluklarınızı ihmal etmeye başladıysanız,*
- *sosyal medyada vakit geçirmekten ötürü uykusuz kalıyorsanız,*
- *arkadaşlarınızdan uzaklaştığınızı düşünüyorsanız.*

"Teknoloji Bağımlılık Süreci" bu bilgiler doğrultusunda Everett'in "Yeniliklerin Yayılması" sürecine eklemeler yapılarak yenilenmektedir. Bir şey elde etmenin bilgisi olan tekniğin toplumsallaşmasıyla sunulan sosyoloji sonucunda bilginin, yeniliklerin yayılması kuramındaki süreçleri yerine getirmesi gerekmektedir. Konu o denli popülerleşmiştir ki bununla ilgili "Moment" adı verilen uygulamayla insanlar kendi kullanımlarını gözlem yapabilir hale gelmiştir. Moment uygulamasıyla telefonda müzik dinleme ve konuşma dışındaki bütün eylemler kontrol edilerek kullanıcılar izlenmektedir. Burada telefonu kullanım süresi ve telefonla temas sayısı önem taşımaktadır. Onaylama derecesinde bağlı, bağımlı ve tek-tip olma durumlarını, kullanma süreleri belirlemektedir. 24 saat üzerinden ortalama 8

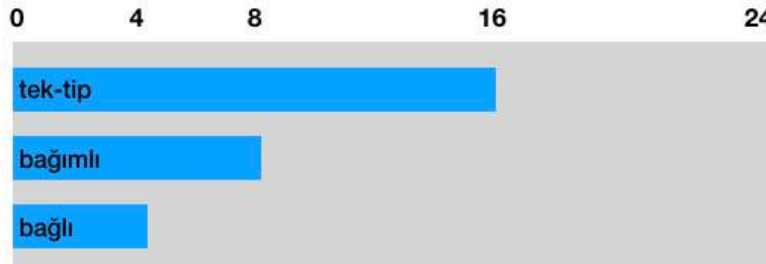
saatlik uyku süresini çıkararak bu işlem yapılmaktadır. Geriye sadece 16 saat kalmakta ve bu süre içinde teknoloji kullanımı sınıflandırılmaktadır.

Şekil 4. Teknoloji Bağımlılık Süreci

Çağdaş kitle tüketimi, tek tek uygulamaların bir bütünüdür; her tüketici, kitle insanının üretiminde çalışan ücretsiz ev işçisidir. Bireyler, boş zaman ürünlerini en yüksek düzeyde tüketmektedir. Boş zaman'ın televizyon tarafından sömürgeleştirilmesi, boş zamanın metaya dönüştüğü ve zorunluluk alanının kontrolündeki güçler tarafından yeniden el konulduğu tarihsel sürecin bir başka tezahürü olarak görülebilir. İnsanların büyük çoğunluğu için boş zaman; Marks'ın vurguladığı "bireyin tam gelişimi için gerekli daha yüksek etkinlikler" yerine televizyona ayrılan zaman haline gelmiştir. (Şahin ve Robinson: 1980, 94). Birey, eğlence görünümü altında oyalanıp kişiliğisizleştirilir, insana özgü güçlerinden yoksun bırakılır. Birey, dünyanın içinde değil, dünyanın dışında kayıtsız, edilgen tüketicileridir. Birey için dünya imgelerle yaşanmaktadır (Yengin, 2015: 211-257). Gerçek olayların yeniden üretimiyle gerçeklik ve gerçekliğin imgesi arasındaki ayrım ortadan kalkmış olur. Medyada yer alan bilginin, eğlencenin ve eğitim malzemesinin asıl amacı izleyicinin dikkatini reklamı yapılan ürünlere ve hizmetlere çekmektir. Boş zamanlarında kendi kişisel ilgi ve çıkarları peşinde koşan insanlar hiçbir toplumsal ve siyasal etkinlikte bulunamaz. Smythe'e göre, kitle medyası tekelleri tarafından geliştirildi. Amaç, insanlara tüketimi öğretmek, oy ve vergilerle sistemi desteklemeyi sağlamak, kamuoyu oluşturmak ve kar etmektir (Yaylagül, 2010: 164).

Teknoloji, insanların bireysel olarak boş zamana erişimini dönüştürmüş ve boş zaman davranışlarıyla deneyimlerini değiştirmiştir. Bir yanda bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve tabletler diğer teknolojik aygıtlarla birlikte boş zaman ortamının mükemmel birer ekranı haline gelmiştir (Blanco, 2014: 191-193). Özetle dijital boş zaman; bireyin günlük aktivitelerini dijital ortamla gerçekleştirmesidir. Yeni medyanın dijital özelliğiyle beraber bireyler tarafından sürekli kullanılmakta ve birey çevrimiçi yaşayabilmektedir. Fiziksel ve dijital kimlik bu noktada beraber işleyebilmektedir. Fakat, Bauman'ın akışkan mekan ve zaman olgusu bireyleri kontrol altında tutmaktadır. Dolayısıyla birey elde ettiği dijital kimliğini daha çok sahiplenmektedir. Bu sahiplenme neticesinde bireyin boş zaman aktiviteleri dönüşmekte ve alışkanlıklar güncellenmektedir. Kitle televizyonculuğunda amaç tüketiciyi bir şekilde yakalayıp zaman trenine bindirmek ve orada mümkün olduğu kadar tutmaktır. Yeni yayın sistemlerinde, bu arada dijital platformlarda (ya da "çevrimiçi video akış" platformlarında) ve tabii Netflix'te ise amaç tüketiciyi cazip davetlerle yakalayıp mümkünse hiç bırakmamaktır (Şahin, 2019).

Şekil 5. Teknoloji Kullanım Süreleri

Bu noktada “*Teknoloji Bağımlılık Süreci*”nde onaylama basamağında yer alan bağlı-bağımlı-tektip durumları kullanım sürelerine göre sınıflandırılabilir. Şekil 5’te belirtildiği üzere 4 saate kadar dijital teknoloji kullanımı bağlı, 4-8 saat arası kullanım bağımlı, 8-16 saat arası kullanım tek tip olarak değerlendirilmektedir. Bireyin teknolojiye bağlı ya da bağımlı olma durumları kullanım süreleri üzerinden sınıflandırılmaktadır.

Dijital bağlı olma durumu; bireyin gündelik ihtiyaçları doğrultusunda teknoloji kullanımınıdır. Etkileşimin artmasıyla birlikte teknolojik gelişmeler, aldatıcı bir fantazyaya olarak karşımıza çıkmakta ve tamamıyla gözlerimizi kamaştırmaktadır. Medyanın dijital dönüşümüyle birlikte pasif kullanıcı durumu yeni medyanın etkileşim özelliğiyle aktif kullanıcı durumuna evrilmektedir. Debord’un belirttiği gibi “*gösteri, uykunun bekçisidir*” cümlesi şu an bulunduğumuz durumu en açık haliyle gözler önüne sermektedir. Gösteri; görünür olayların farklarını birleştirerek anlamlandırır. Teknoloji tabanlı yeni medya bizleri hem kontrol etmekte hem de yönlendirmektedir. Postman da Debord gibi; iletişim araçlarıyla birlikte kullanılan görselliğin her şeyi sıradanlaştırdığı görüşünü savunmaktadır. Bu noktada gösteri bombardımanında dijital ortamlarda bireyin tüketimini ve üretimini gerçekleştirmesi zorunluluk arz etmektedir. Dolayısıyla gündelik aktivite ve gereksinimler dijitalle aktarılmış olan dünyanın kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı birey dijital teknolojiyi kullanmakta ve “*dijital bağlı*” olarak sınıflandırılmaktadır.

Dijital bağımlı olma durumu ise kimyasal olmayan bir bağımlılıktır ve eksik hissetme duygusuyla birlikte ortaya çıkan davranışsal teknoloji bağımlılığıdır. Bağımlı nesil; İnternet dışında sosyal bir yaşamı olmayan, mobil cihazlardan uzak kaldığında kendisini yalnız, başkalaşmış veya asosyal hisseden, telefonda oluşan ya da gelişen her türlü uygulamayı yakından takibe alan ve oluşan her türlü mobil yenilikten haberdar olmak isteyen, arkadaşlarıyla sosyal medya üzerinden görüşme sağlayan ve kendisine sosyal medyada yeni bir kimlik oluşturan kimselerdir. Gündelik hayatta sıkça sosyal medya uygulamalarına giriş çıkış yapan, bu uygulamaları aktif tutan, sanal gerçeklik içerisinde gündelik yaşamın gerçekliğinden kopan ve toplum tarafından kendisini dışlanmış hisseden bu insanlar mobil cihazlar aracılığıyla eksik yönlerini doldurmakta ve doyuma ulaşmaktadırlar. Mobil cihazların büyümesine kapılan bu kimseler emek veya sorumluluk olmadan, göz teması kurmadan oluşturdukları ilişkilerde ve sosyal yaşamda utangaç olsalar da mobil ortamda kendilerini ifade etme rahatlığı içerisinde yaşamaktadırlar. Kendilerine oluşturdukları yeni kimliklerle kim olmak isterlerse o olup kendilerine istedikleri statüyü verebilme rahatlığını da yine mobil cihazlarla yaşayabilmektedirler.

SONUÇ

Bireyler toplum içinde yüz yüze iletişimlerinin devamını sosyal medya üzerinden gerçekleştirmektedir. Bu durumu geleneksel ve yeni medyada varolan bütünleşik iletişim sürecinin basit bir göstergesidir. İletişim kurma talebi, gelenekselde olduğu gibi dijitalde de anlık olarak mekandan muaf bir şekilde gerçekleşir. Kevin Kelly; teoride imkansız sayılan herşeyin internete bağlanıldığı takdirde mümkün olduğunu vurgulamıştır. Küresel bir tek makine olduğunu ve her şeyin bu makineye aktarılmasının ardından paylaşıldığını ifade etmiştir. Günde 100 milyar tıklama yapılır, ağlar arası 55 trilyon bağlantı vardır. Ayrıca bu makine, küresel sistem elektriğinin %5’ini kullanmaktadır. 2040 yılında makinenin toplam işlem kapasitesi, bütün insanlığın işlem kapasitesini geçecektir. Tekno iyimserlerden Clay Shirky daha fazla bilginin kendiliğinden daha fazla kolektif eylemlere dönüşeceğini ön görmektedir. İyimserlere göre demokrasi sosyal medyayla birlikte kendiliğinden gelecektir. Evgeny Morozov tekno kötümser olarak facebook ve twitter gibi sosyal ağların eğlence olarak kullanıldığı ve siyasal örgütlenmeden çok gündelik paylaşımları temellendirerek devletin güvenlik aygıtlarının kişileri izleme olanağını artırdığını ifade eder. Morozov, İnternet Aldatmacası adlı çalışmasında yeni teknolojinin kullanıcılara iletişim süreci üzerinde daha çok kontrol sağladığını belirtir. Sözle başlayan iletişim süreci yerini günümüzde dijital sistemlere bırakmaktadır. Bilişim çağıyla beraber teknolojik gelişmeler yaşayan iletişim ortamı, geleneksel ortamın bir uzantısı halini almıştır.

Teknoloji tarihe yön vererek tarihi belirlemektedir. Innis'in "iletişim araçlarına sahip olanlar dünyaya hükmeder" görüşü günümüz ortamında belirgin duruma gelmiştir. Küresel kültür oluşumunda teknolojinin temellendirdiği iletişim ortamları dijital dönüşümle beraber bireylerin sistem tarafından kontrolünü kolaylaştırmaktadır. Bireylerin sayılarla kodlanarak sanal ortamda kendilerini temsil etmeleri sonucunda yeni medyayı kullanmak zorunlu olmaktadır. "Yeni medyayı kullanmayana, öğrenmeye bu alanda yer yok!" mantığı bireylere zorla verilmektedir. Bilgiyi yönlendirmiş olan sistemler; çalışma, dil ve iktidar dolayımında oluşmaktadır. Habermas bu söyleminde bilgiye sahip insanların toplumu yöneteceğini savunmaktadır. Bilim ve teknik artık en önemli güç haline gelmiştir. Küresel sistem sayesinde yeni bilgiler desteklenmekte ve üretilerek yönlendirilmektedirler. Bu varsayım bilginin birileri tarafından hazırlanarak ideolojik şekilde aktarılmasını ciddi derecede tehlikeye sokmaktadır. Bilgi ideolojik bir alt yapıyla bireylere sunulmaktadır ve bu durum bireyleri bilgilendirmekten ziyade yönlendirmek için kullanılmaktadır. Bireyler yeni medyayı severek kullanmakta, her türlü aktiviteye gönüllü dahil olmaktadır. Bu ortamda birey diğerlerinin yaptıklarını kopyalamakta ve suradanlaşmaktadır. Tek tip toplum yaklaşımı Marcuse'un vurguladığı gibi yeni medyayla gerçekleşmektedir. Neye inanılacağı yeni medyayı yönetenler tarafından seçilerek sunulmaktadır. Birey kendi kararlarıyla değil, küresel sistemin kararlarıyla şekillenmektedir. Foucault'nun "Hapishanenin Doğuşu" çalışmasındaki yaklaşımda hapishanede bulunan herkes kontrol edilmekte ve gözetlenmektedir. Ancak gözetleyen ve kontrol eden, birey tarafından kesinlikle görülememektedir. Bireyler; dijital kimlikleriyle kendi temsil ettiği sanal dünyada kolaylıkla görünmekte ve gözetlenmektedir. Birey içinde yaşadığı durumun farkında değildir ve bu bağlamda birey aslında tam olarak şeffaf bir hapishanede yaşamaktadır.

Yıllar geçtikçe iletişimi kusa süreye indirmeyi amaçlayan insan önce konvansiyonel medyayı oluşturmuş ve ardından internetin yardımıyla yeni medya teknolojilerine yönelmiştir. Tüm bunlardaki amaç iletişim sürecinin başarılı bir şekilde tamamlanmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda bireyler için her şeyin metinlerden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Bu metinler iletişim sürecinde hedefe gönderilmektedir ve bu gönderme sürecinde kanal ya da ortam önemli konumlardadır. Huizinga, oyunu "bilinçli bir şekilde çalışma serbestliği dışarıda devam ederken, alışılmış hayat yani var olan yaşam olduğu gibi devam ederken, gerçek olmayan fakat aynı zamanda oyuncularını ölesiye baştan aşağı içine çekmeyi başaran, sürükleyici bir şey" olarak tanımlamaktadır (Huizinga, 1950: 13). Jesper Juul ise oyunu "kurallardan oluşan değişken ve sayısal sonuçları olan, farklı sonuçların farklı değerlerle görevlendirildiği, oyuncunun sonucu etkilemek için efor sarf ettiği, duygusal bağlamda sonuca odaklı olarak düştüğü devredilebilir aktivite" olarak tanımlamaktadır (2005: 36). Oyun, isteyerek ve kurallı şekillerde bir zaman ve uzam içinde yapılan faaliyetlerdir. Bu bağlamda oyun; önceden belirlenen sınırlarla giriş-çıkış ve kurallara sahip gerçek olmayan anlamlarını taşımaktadır. Her bir teknikle bireyin oyuncakları yenilenmiş ve bunlarla oynama sürecinde birey biçimlenmiştir. Sonuç olarak yaşam denen oyunun sürekli bireyler tarafından oynanma durumu teknolojinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu açıdan bakıldığında internetin gelişimi, teknolojik determinizm yaklaşımı bağlamında akıllı veriyle "Anlamsal Web"e girişi ifade etmektedir (Yengin, 2017b). Düşünebilen ve kişiselleşen semantik verilerle birlikte yakın bir gelecekte birçok şeyi düşünmemize gerek kalmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Alemdar, K. & Erdoğan, İ. (1998). *Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları*. Ankara: MY Yayınları.
- Baldini, M. (2000). *İletişim Tarihi* (Çev: Gül Batuş). İstanbul: Avcıol Basım Yayım.
- Barbier, F. & Lavenir, C. (2001). *Diderot'dan İnternete Medya Tarihi*. (Çev: Kerem Eksen). İstanbul: Okyanus Yayın.
- Basalla, G. (2013). *Teknolojinin evrimi*. (C. Soydemir, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Blanco, A. (2014). *Dijital Çağda Boş Zamanın Dönüşümü*. (Sosyal Medyada Devrim Kitabında Bölüm, (Ed.) Barış Çoban). İstanbul: Su Yayınları, 185-199.
- Chayko, M. (2018). *Süperbağ(lantı)lı: İnternet, Dijital Medya & Tekno-Sosyal Hayat*, (Çev: Bayındır, B. Yengin, D. ve Bayrak, T.), İstanbul: Der Yayınları.

- DeFluer, M. L ve Ball-Rokeach, S. (1989). *Theories of Mass Communication*. Pearson.
- Huizinga, J. (1995). *Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*, (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Innis, H. (2006). *İmparatorluk ve İletişim Araçları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Lazzarato, M. (2016). *Göstergeler ve Makineler*, (Çev: Ferda Nur Demirci). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Lazzarato, M. (2016). *Göstergeler ve Makineler*, (Çev: Ferda Nur Demirci). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- McLuhan, M. (2001). *Global Köy*. (Çev: Bahar Öcal Düzgören) İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Mosco, V. ve Fuchs, C. (2014). *Marx Geri Döndü: Medya, Meta ve Sermaye Birikimi*, (Çev: Funda Başaran). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Odyakmaz, A. ve Nevzat, N.O. Acar, (2008), *İletişim Sözlüğü*, Birinci Basım, İstanbul: Babil Yayınları.
- Ong, W. (1995). *Sözlü ve Yazılı Kültür* (Çev: Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Övür, A. (2017). *Diseases and The Possible Effects that The New Media Brought into The Digitalizing World. Communication and Technology Congress 2017, İstanbul, 22-23 Kasım 2017, İstanbul Aydın Üniversitesi, CTC Conference Proceedings Book, ISSN: 978-88-87729-44-3, (<http://www.edlearning.it/ebook/AY11.pdf>) (Conference Proceedings Citation Index- Social Science & Humanities) 20-36.*
- Postman, N. (2004). *Yeni Dünya Düzeni: Teknopoli* (Çev: Mustafa Emre Yılmaz). İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Rogers, E. M. (1995). *Diffusion of innovations*. (4th ed.). New York: Free Press.
- Severin, W. ve Tankard, J. (1994). *İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları*, (Çev: Ali Atıf Bir ve Serdar Sever). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, H. (2019). *Zaman ve Roman*. <https://www.netizenlist.com/category/kose-yazilari/haluk-sahin/> Erişim tarihi 10.01.2019.
- Şahin, H. ve Robinson, J.P. (1980). *Beyond The Realm of Necessity: Television and The Colonization of Leisure. Media, Culture and Society*, 3, 85-95.
- Uzbay, T. (2009). *Madde Bağımlılığının Tarihçesi, Tanımı, Genel Bilgiler ve Bağımlılık Yapan Maddeler*. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21, 5-15.
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yengin, D. (2014). *Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum*. İstanbul: Derin Yayınları, 2014.
- Yengin, D. (2015). *Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Yengin, D. (2017a). *İletişim Çalışmalarında Araştırma Yöntemleri ve Uygulamaları*. İstanbul: Der Yayınları.
- Yengin, D. (2017b). *"Virtual Reality as Technology". Communication and Technology Congress. İstanbul Aydın Üniversitesi, 22-23 Kasım 2017, CTC2017, İstanbul, 57-68.*
<http://www.worldometers.info/> Genel İnternet Kullanım Verileri, Erişim Tarihi: 16 Nisan 2018

AN ASSESSMENT OF PROFESSIONAL PRACTICE TRAINING IN UNDERGRADUATE ARCHITECTURAL EDUCATION

Esra BOSTANCIOĞLU
İstanbul Kültür University, Turkey
ebostancioglu@iku.edu.tr

Kevser Kesim GEMCI
İstanbul Kültür University, Turkey
kesimkevser@windowslive.com

ABSTRACT

The scope of the architectural profession, one of the oldest professions in human history, has changed with the advent of technology. Likewise, architectural education also changes and improves all the time. Accrediting bodies evaluate architectural education and improve them through competence activities. In this study, the requirements identified by National Architectural Accrediting Board (NAAB), an international accreditation body, and the national accreditation body Architecture Accreditation Board (MIAK) have been reviewed, upon which it has been found out that professional practice has an important share in architectural education but has not been the subject of current research. Therefore, the study aims to assess the situation in Turkey in terms of undergraduate architectural education with respect to professional practice and identify the weaknesses thereof, hence contributing to architectural education. In this context, the professional practice requirements among the NAAB and MIAK requirements have been reviewed and the areas that need to be covered in terms of professional practice within undergraduate architecture programmes have been identified. The professional practice courses in undergraduate architecture programmes and the course contents have been analysed to demonstrate the current situation of professional practice training in undergraduate architecture programmes in Turkey. The data for the analysis of courses and course contents have been gathered from the webpages of universities. Content analysis method has been used in assessing course contents.

Keywords: *Professional Practice, Content Analysis, Architecture Undergraduate Programs, Compulsory Courses.*

MİMARLIK EĞİTİMİNDE MESLEKİ UYGULAMAYA YÖNELİK EĞİTİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZ

İnsanlık tarihinin en eski mesleklerinden biri olan mimarlık mesleğinin kapsamı, teknolojinin gelişimi ile farklılaşmıştır. Bu bağlamda Mimarlık Eğitimi de sürekli gelişim ve değişim göstermektedir. Akreditasyon kuruluşları, mimarlık eğitimini değerlendirmek ve yetkinlik çalışmaları aracılığı ile geliştirmek üzere kurulmuştur. Çalışma kapsamında uluslararası akreditasyon kuruluşlarından NAAB ve ulusal akreditasyon kuruluşu MIAK'ın mimarlık eğitimi için belirlediği yeterlilikler değerlendirilerek, mesleki uygulamanın mimarlık eğitimi içinde önemli bir pay aldığı ancak mevcut araştırmalarda ele alınmadığı görülmüştür. Dolayısı ile, çalışma kapsamında Mimarlık lisans eğitiminde mesleki uygulamaya yönelik eğitimin Türkiye'deki durumunun değerlendirilmesi ve zayıf yönlerin ortaya çıkartılarak, mimarlık eğitime katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, NAAB ve MIAK'ın yeterlilikleri içinde mesleki uygulamaya yönelik olanlar değerlendirilerek, Mimarlık

lisans programlarında mesleki uygulamaya yönelik olarak bulunması gereken alanlar belirlenmiştir. Türkiye'deki Mimarlık lisans programlarında mesleki uygulamaya yönelik dersler ve ders içerikleri analiz edilerek, Türkiye'deki Mimarlık lisans programlarında mesleki uygulamaya yönelik durum ortaya konmuştur. Derslerin ve ders içeriklerinin analiz edilebilmesi kullanılan veriler üniversitelerin web sayfalarından elde edilmiştir. Ders içeriklerinin değerlendirilmesinde içerik analizi yöntem olarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Mesleki Uygulama, İçerik Analizi, Mimarlık Lisans Programı, Zorunlu Dersler.*

INTRODUCTION

The architectural profession is dynamic, open to new developments, and constantly goes through changes. It is a profession that can be exercised successfully by thinking about and planning structures and spaces, by installing amenities to ensure conditions for comfort while taking also into consideration cultural and geographical variables, and by adopting the right progressive organization, being disciplined, and assuming different roles (Akca et al., 2018). The discipline of architecture usually has to deal with issues with blurry lines, the solutions to which can be found in other disciplines and are related to many different fields. That is why architects need to possess wide-ranging and interdisciplinary qualifications (Foque, 2009). Technological changes, urbanization, economic and industrial developments, and the neo-liberal system of the 1990s introduced new complexities to the architectural profession and architectural education (Allen, 2012).

Architectural curricula should become globalized to cover the whole scope of architecture and the notion of structural integration and should only be localized in certain focus areas. Education and practice processes should be streamlined and merged, and it should be ensured that educational institutions are in continuous communication with the practice side so that architectural education can remain up-to-date with the developments taking place in professional practice (Nalcakan and Polatoglu, 2008).

Accreditation, in general, is a process of external review that evaluates colleges, universities and educational programs for quality and improvement (<https://www.naab.org/accreditation/information/>). Accreditation systems include standards that increase the frequency of international cultural-educational networks, facilitate their growth, and guide them. This control mechanism, by promoting originality, suggests that standards be adaptable and integrable components through diversity and flexibility. Any understanding, knowledge, skill, or behaviour, or in a more comprehensive sense, any qualification that each course is expected to impart to students in formal curricula, can be regarded as the holistic reflection of that course's learning outcomes on the student (Masatlioglu, 2008). According to Foque (2009), skills can only function effectively if they guide knowledge to be transferred into professional practice and this is supported by the correct professional conduct (Foque, 2009).

This study takes as a basis the criteria identified by National Architectural Accrediting Board (NAAB) in the USA, one of the most important international accrediting bodies, and the national accrediting body Architecture Accreditation Board (MIAK), in terms of their expectations from architectural education. In NAAB's framework, the student performance criteria that must be met in architectural education are composed of 26 criteria – eight under “Critical Thinking and Representation”, 10 under “Building Practices, Technical Skills and Knowledge”, three under “Integrated Architectural Solutions”, and five under “Professional Practice”. Within the accreditation conditions of MIAK, the knowledge and skills that must be obtained in architectural education are composed of 28 criteria – four under “Architecture- Design/Creative Thinking”, three under “Architecture- History/ Theory, Culture/Art”, three under “Architecture- Environment/Urbanization/ Society”, seven under “Architecture- Technology”, and 11 under “Architecture- Professional Environment”. It is expected that five of the 26 NAAB criteria and 11 of the 28 MIAK criteria will be acquired through professional

practice training, which should occupy a large place in architectural education. Upon examination of the research conducted into architectural education in the past five years, it can be seen that research has focused on architectural design education. The studies on architectural education have focused on architectural design (Rodrigues, Hudson and Niblock, 2018; Masatlioglu, 2008), basic design (Uysal & Topaloglu, 2017) and computer aided design relation with architectural design (Safari & Abdollah, 2018; Benner & McArthur, 2018). Despite the topics related to professional practice being discussed in architectural education conventions in Turkey, research or theses on the issue could not be found. Therefore, this study aims to assess the situation in Turkey in terms of undergraduate architectural education with respect to professional practice, which occupies an important place in overall architectural education, and identify the weaknesses thereof, hence contributing to architectural education.

The study first focuses on the concept of professional practice in architecture and identifies the subject areas vis-à-vis professional practice. Compulsory professional practice training courses on the webpages of universities providing architectural education in Turkey have been analysed in terms of course titles, course hours, ECTS credits, and the semesters in which they are taught. Then, using the subject areas identified in light of the knowledge and skills that need to be obtained in accordance with NAAB and MIAK criteria, the content of the professional practice training courses in undergraduate architecture programmes have been analysed using the content analysis method, hence painting an overall picture of the undergraduate architecture programmes in Turkey. Internship has been analysed separately as it is in fact part of the professional practice training and has been added to the curriculum of universities with the Bologna process but has still been assigned zero credits in some universities.

PROFESSIONAL PRACTICE TRAINING IN ARCHITECTURAL EDUCATION

Architecture is artistic as much as it is technical and productive and it creates the workforce necessary for the establishment of healthy spaces that ensure social welfare. In addition, architecture is the art of forming the relation between the physical environment in which people are going to live and the social environment (Ergul, 2015). As a discipline that is at the intersection of the disciplines of design and engineering, architecture is a profession that is dynamic, open to new developments, and that constantly changes (Locke, 1994). Architecture is one of the oldest professions in human history and have changed in time in response to economic, social, and technological developments. With the developments in communication and technology, expectations from architectural services have intensified and the subjects going into the scope of architecture have increased in number. As in other sectors, in the construction sector too, only the institutions that can bring together creativity and innovation can produce real value and therefore have a competitive advantage (Harrington et al., 1998). One can come across many studies looking into the knowledge and skills needed in the construction sector. The conclusions arrived at in these studies suggest that in addition to academic success, the sector also expects graduates to demonstrate teamplay, leadership capacity, outstanding individual qualities, information technology skills, foreign language command, problem solving skills, and awareness about the work environment (Warszawski, 1984; Ring 1988).

Accrediting bodies were established to evaluate architectural education and improve them through competence activities. In the scope of this study, the professional practice requirements among the requirements of the international accrediting body NAAB and the national accrediting body MIAK will be reviewed. The main purpose of MIAK is to evaluate architectural education and to improve it through competence activities. In this way, it is desired that better educated architects with the capacity to perform higher quality work will be trained, hence advancing social welfare. Whether accreditation is requested by the educational institution itself or is required by authorized institutions, it strives to ensure that the standards adopted by those who successfully complete the educational programme and graduate in terms of necessary design, technical, and professional skills and ethical principles are adequate.

NAAB Requirements for Architectural Programs

NAAB accreditation is the primary means by which professional degree programs in architecture assure quality to students and the public (<https://www.naab.org/accreditation/information/>). NAAB identified educational outcomes for curriculum in the “Educational Outcomes and Curriculum” part of the “2014 Conditions for Accreditation” document. The accredited degree program must demonstrate that each graduate possesses the knowledge and skills defined by the criteria identified. The program must provide student work as evidence that its graduates have satisfied each criterion. The criteria encompass two level of accomplishment as understanding and ability. The NAAB establishes Student Performance Criteria (SPC) prepare students for the profession while encouraging education practices suited to the individual degree program. The SPC are organized into realms to be more easily understand the relationships between each criterion. Four realms are “Critical Thinking and Representation”, “Building Practices, Technical Skills and Knowledge”, “Integrated Architectural Solutions” and “Professional Practice”. According to the NAAB, graduates from NAAB-accredited programs must understand business principles for the practice of architecture, including management, advocacy and the need to act legally, ethically and critically for the good of the client, society and the public (https://www.naab.org/wp-content/uploads/01_Final-Approved-2014-NAAB-Conditions-for-Accreditation-2.pdf).

In this realm, each graduate possesses some skills in the following areas by the accredited degree program. These skills are seen in Table 1.

Table 1. Skills that must be possessed in the “Professional Practice” realm (NAAB criteria) (https://www.naab.org/wp-content/uploads/01_Final-Approved-2014-NAAB-Conditions-for-Accreditation-2.pdf).

Stakeholder Roles in Architecture	<i>Understanding</i> the relationships among key stakeholders in the design process- client, contractor, architect, user groups, local community- and the architect’s role to reconcile stakeholder needs.
Project Management	<i>Understanding</i> of the methods for selecting consultants and assembling teams; identifying work plans, project schedules and time requirements and recommending project delivery methods.
Business Practices	<i>Understanding</i> of the basic principles of a firm business practices, including financial management and business planning, marketing, organization and entrepreneurship.
Legal Responsibilities	<i>Understanding</i> of the architect’s responsibility to the public and the client as determined by regulations and legal considerations involving the practice of architecture and professional service contracts.
Professional Conduct	<i>Understanding</i> of ethical issues involved in the exercise of professional judgment in architectural design and practice and understanding the role of the NCARB Rules of Conduct and the AIA Code of Ethics in defining professional conduct.

Architecture Accreditation Board (MIAK) Requirements for Architectural Programs

The main objective of the Architecture Accreditation Board (MIAK) in Turkey is to develop architectural education through evaluation and accreditation studies. In this way, it is aimed to improve the welfare of the society by educating better educated and upgraded architects in Turkey. At this point, MIAK defines the content that should be given in architecture as program outcomes.

Architectural education must aim to produce professionals that can develop tactics and design strategies for knowledge generation in interdisciplinary work, can think creatively, are entrepreneurial, can take risks; have a sense of ethical responsibility and a critical outlook in respect of their employer, the society, public good, and legal limitations; and have cooperation and leadership capabilities (<http://www.miak.org/>).

Table 2. Skills that must be possessed in the “Architecture-Professional Environment” realm (MIAK criteria) (<http://www.mo.org.tr/miak/belge/dsp-Akreditasyonkosul.pdf>)

Programming and Evaluation	<i>Ability</i> to prepare and evaluate an architectural project program by considering the public benefits in regards of client and user needs, appropriate examplers, space and equipment requirements, financial limitations, site conditions, relevant codes, laws and design principles.
Comprehensive Project Development	<i>Ability</i> to produce a comprehensive architectural project that demonstrates to make design decisions across various scales.
Considering Building Costs	<i>Understanding</i> the fundamentals of building construction and use costs.
Architect-Client Relationship	<i>Understanding</i> of the responsibility of the architect to elicit, understand and reconcile the needs of the client, owner, user groups and the public and community domains.
Collaboration	<i>Ability</i> to work in collaboration with others and in multidisciplinary teams to successfully complete design projects.
Project Management	<i>Understanding</i> of the methods for competing for commissions, selecting consultants and assembling teams and recommending project delivery methods.
Practice Management	<i>Understanding</i> the basic principles in the architectural practice processes like financial management, business planning, quality management, risk management, discussion and reconciliation.
Leadership	<i>Understanding</i> of the techniques and skills architects use to work collaboratively in the building design and construction process and on environmental, social and aesthetic issues in their communities.
Legal Rights and Responsibilities	<i>Understanding</i> of the architects’s responsibility to the public and the client as determined by regulations and legal considerations involving the practice of architecture.
Professional Practice	<i>Understanding</i> and fulfillment of employer and intern rights and responsibilities for development of profession
Ethics of Profession	<i>Understanding</i> of the ethical issues involved in profession regarding social, political and cultural issues in architectural design and practice.

METHODOLOGY

The study has analysed the compulsory professional practice training courses of universities providing architectural education in Turkey in terms of course titles, the semesters in which they are taught, weekly course hours, and ECTS credits, and has analysed course contents by using the content analysis method.

Content analysis is a method of analyzing written, verbal or communication messages (Cole, 1988). It allows the researcher to test theoretical issues to enhance understanding of the data. Through content analysis, it is possible to distil words into fewer content related categories. It is assumed that when classified into the same categories, words, phrases and the like share the same meaning (Cavanagh 1997). It is the systematic examination of text and field notes by identifying and grouping themes and coding, classifying and developing categories (Jonge et.al., 2007). In qualitative content analysis the results are presented as categories and/or themes. In the literature there are various and sometimes confusing descriptions, with the concepts sometimes used interchangeably, and the degrees of interpretation and levels of abstraction are inconsistent (Graneheim, et.al., 2017). In the past ten years, 105 theses using the content analysis method have been written. In 2017, the number of theses in which the content analysis method was used is 19, which represents an important increase from previous years. This indicates that the content analysis method has been gaining popularity in scientific research. A look at the research conducted shows that content analysis has been used in many areas and the data selected generally come from webpages, newspapers, magazines, articles,

interviews, syllabi, coursebooks, and questionnaires. Content analysis is used in many fields like education, health, tourism, social life etc. for analyzing, measuring, evaluating and comparing the data. For all these reasons, content analysis has been deemed appropriate for the purposes of this study and used.

Sample Identification

The sample has been selected as all the universities providing undergraduate architectural education in Turkey. In order to reach the data, the curriculum and the content of the professional practice courses on the webpages of the undergraduate architecture programmes of universities have been used.

According to the statistical data on the webpage of the Council of Higher Education (YÖK), as of September 2017, there are in total 206 universities in Turkey (<http://www.yok.gov.tr/>). 120 of these universities have undergraduate architecture programmes. 34 of the 120 universities with undergraduate architectural degree programmes do not admit students. Among the 86 universities which do admit students, the one with the lowest quota for the architecture programme admits 20 students. The one with the largest quota admits 190 students (English and Turkish departments together) to the undergraduate architecture programme. All the universities in Turkey taken together, the total quota reserved for the architecture programme in the 2017-2018 academic year is 6,887. The curricula of 20 among the 86 universities could not be accessed. Upon examination of the eight-semester syllabi of the remaining 66 universities, it has been observed that 15 universities do not have courses on construction management. In the other 51 universities professional practice courses are provided with various course titles.

Out of the 110 courses looked into in the study, 44 are taught in the 8th semester, 31 in the 7th, 12 in the 6th, 6 in the 5th, 5 in the 4th, 6 in the 3rd, 3 in 2nd, and 2 in the 1st. The study could not find out the semester information for one course. It can be concluded that professional practice courses are mostly taught in the 8th semester in Turkey.

63 compulsory courses on professional practice have two weekly course hours, 28 have three, 13 have four, one has five, and three have one. The study could not access course hour data on two courses. Upon examination of the total number of course hours allocated to professional practice in universities, it has been found that the largest number of course hours provided by a university is 11 per week, which is provided by a single university. When the arithmetic mean of the total number of course hours allocated to professional practice in undergraduate architecture programmes is calculated, it can be seen that 5 hours of professional practice courses are taught per university in a week. The relation between the number of course hours allocated to professional practice courses in undergraduate architecture programmes and the total number of course hours per university is provided in Table 3.

Table 3. Assessment of Compulsory Professional Practice Courses

	1 hours/w	2 hours/w	3 hours/w	4 hours/w	5 hours/w	6 hours/w	7 hours/w	8 hours/w	9 hours/w	10 hours/w	11 hours/w
Number of Professional Practice Courses in Undergraduate Architecture Programmes	3	63	28	13	1	-	-	-	-	-	-
Breakdown of Total Number of Course Hours Allocated to Professional Practice Courses by Undergraduate Architecture Programmes	1	4	11	4	7	7	2	8	4	1	1
Average Course Hours for Professional Practice Courses in Undergraduate Architecture Programmes	5 hours/week										

Table 4 looks into 110 courses in terms of ECTS credits: there is one course with eight ECTS credits,

four courses with six, 11 courses with five, 17 courses with four, 34 courses with three, 39 courses with two, and four courses with one ECTS credit. The course with the largest number of ECTS credits is the Construction Management and Economics course with 8 ECTS credits. The maximum number of ECTS credits allocated to professional practice courses in undergraduate architecture programmes in one semester is 8 and the minimum is 1 in Turkey. When universities are assessed on the basis of the total number of ECTS credits allocated to courses on professional practice, the largest number of ECTS credits allocated stands at 16. In universities with the smallest total number of credits per semester, that number is 2 ECTS credits. Assessment of compulsory professional practice courses by ECTS credits is presented in Table 4.

Table 4. Compulsory Professional Practice Courses by the Total Number of ECTS Credits

	1 ECTS	2 ECTS	3 ECTS	4 ECTS	5 ECTS	6 ECTS	7 ECTS	8 ECTS	9 ECTS	10 ECTS	11 ECTS	12 ECTS	16 ECTS
Number of Professional Practice Courses in Undergraduate Architecture Programmes	4	39	34	17	11	4	-	1	-	-	-	-	-
Total Credits of Compulsory Professional Practice Courses by Undergraduate Architecture Programmes	-	6	6	2	4	11	4	4	4	4	1	3	2
Credit Average of Compulsory Professional Practice Courses in Undergraduate Architecture Programmes	6 ECTS												

Category Identification

In content analysis, following the identification of the sample, categories have been determined as assessment criteria. The determination of the categories has been based on the international accrediting body NAAB and the national accrediting body MIAK's criteria on the requirements that need to be acquired in architectural education in terms of professional practice. 12 categories in total have been devised from the criteria under NAAB's "Professional Practice" and MIAK's "Architecture-Professional Environment" sections that a graduate of undergraduate architecture programmes must meet. These categories are;

- Project Delivery Systems
- Construction Contracts
- Project Planning Techniques
- Cost Estimation and Calculation Techniques
- Tender Process
- Building Production Process
- Quality Management
- Cost Management and Building Costs
- Risk Management
- Professional Practice
- Development Law and Legislation
- Leadership

While reviewing the course contents for professional practice, the study has also identified some categories that are not featured among the requirements that need to be fulfilled in undergraduate architectural education. These categories are related to courses at specialization and graduate levels and cover topical issues. Because these categories are in the course content, a separate analysis has been performed for these additional categories. While reviewing the course contents, 10 more categories have been added to the 12 categories. The added categories are;

- Site Management

- Office Management
- Time and Resource Management
- Human Resource Management
- Supply Management
- Feasibility
- Occupational Health and Safety
- Construction Sector
- Participants of Building Production Process
- Information Management

The content of the compulsory professional practice courses in undergraduate architectural education programmes in Turkey have been assessed on the basis of two different category systems. Assessment of the courses in terms of first category system is seen in Tables 5. Moreover, internship has become compulsory in undergraduate programmes and has in fact become a compulsory course with credits in many universities with the Bologna process. Therefore, internship has also been added to the previously mentioned categories; hence, the state of play to do with internship in the undergraduate architecture programmes of 45 universities has also been assessed.

Table 5. Assessment of professional practice courses in terms of the first category system

<i>University</i>	<i>Course Name</i>	<i>Project Delivery Systems</i>	<i>Construction Contracts</i>	<i>Project Programming Techniques</i>	<i>Cost Estimation and Calculation Methods</i>	<i>Tender Process</i>	<i>Building Construction Process</i>	<i>Quality Management</i>	<i>Cost Management and Building Costs</i>	<i>Risk Management</i>	<i>Professional Practice</i>	<i>Development Law and Legislation</i>	<i>Leadership</i>
Akdeniz University	Project and Construction Management						X				X	X	
	Development Legislation											X	
Altinbas University	Construction Project Management		X			X	X	X	X			X	X
Anadolu University	Construction Management and Cost			X	X		X	X	X	X			
Atilim University	Design and Project Management						X	X				X	
Balikesir University	Construction Management and Economics	X		X		X							X
Baskent University	Professional Practice and Management		X	X	X	X						X	
Cukurova University	Professional Practice Knowledge		X	X	X	X						X	
	Construction Management and Economics		X	X		X			X			X	
Dogus University	Construction Management and Economics			X	X				X				
	Urban Development Law											X	

Duzce University	Construction Management and Economics				X			X		X			X
	Design Ethics and Development Law											X	
Erciyes University	Economics and Administration Buildings		X	X	X		X		X			X	X
Fatih Sultan Mehmet University	Construction Management and Administration	X	X	X			X		X				
	Construction Project and Building Law										X	X	
Firat University	Project Management	X	X	X		X			X	X			X
	Cost Management				X								
	Development and Building Law											X	
Gazi University	Construction Management and Economics			X	X		X	X	X			X	X
Gaziantep University	Management and Economics								X				
	General and Professional Ethics										X		
Gebze Technical University	Construction Management and Economics	X	X	X	X			X	X	X		X	
	Labor and Public Improvement Law											X	
Halic University	Site Administration and Building Cost		X		X	X			X			X	
	Mesleki Hukuk											X	
Hasan Kalyoncu University	Construction Management and Construction Site Management				X								
	Construction Management and Economics	X	X	X	X			X	X		X		X
Isik University	Construction Management and Economics		X	X				X	X				X
İhsan Dogramaci Bilkent University	Professional Practice		X						X		X	X	
Istanbul Arel University	Construction Management and Economics	X	X	X	X				X		X		
	Professional Appliance-Zoning Law											X	
	Quality Assurance and Quality Management							X					
	Environmental Protection, Occupational Safety and Health												
Istanbul Aydin University	Cost Control in Buildings	X	X	X	X				X				
	Professional Practice and Ethics										X		X
	Project and Construction Management												X
	Occupational Health and Safety												

Istanbul Bilgi University	Professional Practice Management	X	X	X	X	X	X		X			X	X
	Codes and Regulations											X	
Istanbul Esenyurt University	Construction Management and Economics		X	X	X	X			X			X	
	Professional Practice Knowledge		X		X						X	X	
Istanbul Kultur University	Architectural Economics								X				
	Construction Management	X	X	X		X							
	Architecture and Professional Practice											X	
Istanbul Medipol University	Introduction to Project Management		X					X	X				
	Introduction to Profession										X		
	Construction Management	X		X	X	X	X		X		X		X
	Development Law											X	
Istanbul Sabahattin Zaim University	Construction Management and Economics	X			X				X				
	Development Law											X	
	Professional Practice and Ethics										X		
	Occupational Safety												
Istanbul Technical University	Construction Management and Economics	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
Istanbul Yeni Yuzyil University	Construction Management and Cost				X		X		X				
	Professional Practice Knowledge		X								X	X	
Karadeniz Technical University	Professional Practice Knowledge				X	X					X	X	
Kirklareli University	Building Production Management and Cost	X	X	X	X				X		X	X	
KTO Karatay University	Estimate of Cost and Quantity Survey of Buildings				X								
	Building Site Management and Organization		X	X									
	Construction Management and Economics		X	X			X						
	Occupational Ethics										X		
	Work and Planning Law											X	
Maltepe University	Construction Management	X	X	X	X		X		X	X			
	Occupational Health and Safety I									X			
	Occupational Health and Safety II												
Mardin Artuklu University	Development Law											X	
	Professional Practice Knowledge										X		
Mersin University	Construction Management	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
Mimar Sinan Fine Arts University	Construction Management and Economics				X	X		X	X				

	Development Law												X	
Necmettin Erbakan University	Occupational Health and Safety I													
	Occupational Health and Safety II													
Nigde Omer Halisdemir University	Occupational Health and Safety I													
	Occupational Health and Safety II													
	Construction Management and Economics		X		X							X	X	
Okan University	Project and Construction Management	X	X	X	X			X	X	X	X	X	X	
Middle East Technical University	Professional Practice	X			X		X		X		X	X		
Ozyegin University	Construction Management and Economics		X						X	X				X
	Project Management	X	X	X		X	X							
	Profession Law												X	
Selcuk University	Practice of Cost Estimation and Quantity Survey for Buildings		X		X	X							X	
	Construction Management and Economics	X		X		X	X							X
TED University	Profession and Practice	X					X					X		
Yasar University	Construction Project and Management			X					X					
	Development Process		X										X	
	Occupational Health and Safety I													
	Occupational Health and Safety II													
Yeditepe University	Architectural Project Management		X	X	X	X	X		X					
	Concepts of Development Applications												X	
Yildiz Technical University	Construction Management and Economics				X		X							

Assessment of Units of Analysis

Identified categories have been assessed on the basis of 103 compulsory courses on professional practice. Because we have not been able to access the course content of 21 of these courses, they have not been assessed. The content of the remaining 82 courses has been reviewed and the categories identified have been analysed based on the words in the course content. The data obtained can be seen in Table 5.

Determination of the Counting System

Data in Table 5 have been assessed and the number of occurrences of categories has been established, which then has been demonstrated in a graph in Figure 1. As a result of the analysis performed; we have found out the number of times categories have been featured in the courses, the most frequently featured categories in the undergraduate architecture programmes in Turkey, the rate at which the knowledge and skills that need to be acquired through undergraduate education are met, and the

missing categories.

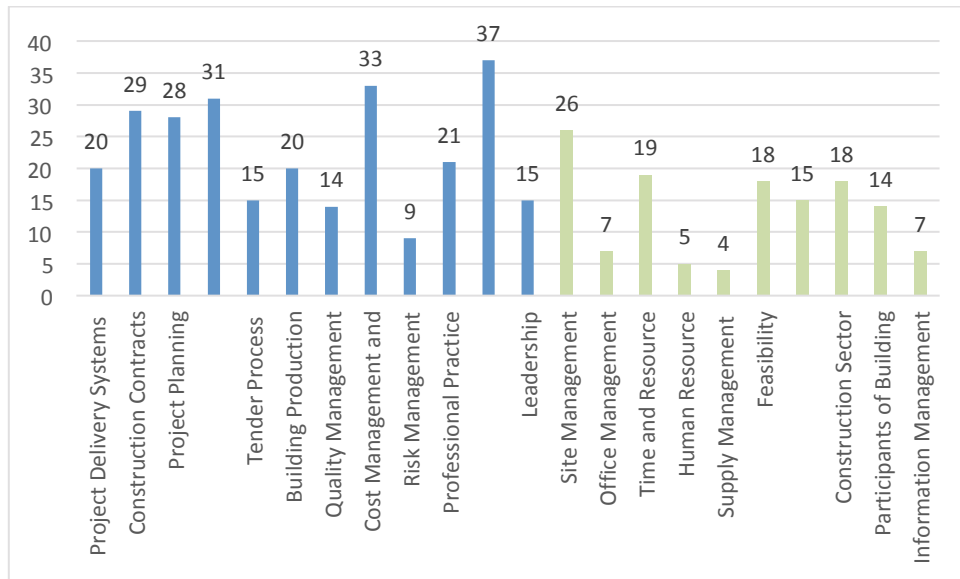

Figure 1. Number of occurrences of categories

FINDINGS

According to Figure 1, which has been created using the data in Table 5, the subject featuring the most frequently in undergraduate architecture programmes in Turkey is Development Law and Legislation which features in the content of the core courses of 37 out of 44 universities. This is followed by Cost Management and Building Costs, featuring in course content in 33 universities, and the subject of Construction Contracts, which features in 29 universities. The subject featuring the least frequently in the courses is Risk Management.

As a result of the analysis conducted, it has been ascertained that the course contents feature the requirements that need to be fulfilled most at the undergraduate level. Apart from these subjects, also featured frequently in course contents are Construction Site Management, Time and Resource Management, Feasibility and Construction Sector. It has been found out that subjects such as Sustainability in Human Resources Management and Information Management, which are only just starting to be discussed in our country, are featured in the course contents of very few universities.

As a result of the analysis, the study has not been able to find a category that is commonly present in the course content of all the 44 universities whose compulsory course content has been accessed; in fact, most of the categories are not even featured in half of the universities. This indicates the weaknesses in terms of the requirements that need to be fulfilled in undergraduate architectural studies in Turkey.

In addition to the compulsory professional practice courses, internship is also a compulsory course in many universities because of the Bologna process. Internship periods and the credits assigned thereto vary from university to university. The number of credits assigned to internship is 16 ECTS at the most and 0 ECTS at the least.

CONCLUSION

Professional practice courses in undergraduate architecture programmes in Turkey are featured in the syllabus of the last semester and have a weight of 0.025%, with 6 ECTS credits, within a total of 240

ECTS credits. Four universities assign the most credits to such courses with 12 ECTS credits. An examination of the contents of the compulsory professional practice courses in undergraduate architecture programmes in Turkey shows that the category that is most ubiquitous in courses is Development Law and Legislation. Course content of the Development Law and Legislation category is provided in 37 of the universities whose course content is accessible. The category that is featured the least frequently with respect to NAAB and MIAK requirements is the Risk Management category. Some universities do not have any compulsory professional practice courses in line with NAAB and MIAK requirements apart from internship. More than half of the professional practice requirements are covered in 19 out of 45 universities.

It can be concluded that despite having an important share in professional requirements, compulsory professional practice courses occupy a somewhat smaller place in undergraduate architecture programmes. Furthermore, in many of the universities where professional practice courses are taught, the course hours are very short and a small amount of the knowledge and skills that need to be obtained in undergraduate architectural education is actually imparted. Professional practice courses other than internships should be taught in all undergraduate architecture programmes in Turkey. Furthermore, the number and types of elective courses and the course hours can be increased, with the ECTS credits being increased in accordance with the foregoing. In addition, course contents can be made more comprehensive and the objective in the courses should be to ensure the acquisition of professional practice qualifications. This will lead to better equipped architects for the future. It is expected that the findings demonstrating the current situation in Turkey of the professional practice education in undergraduate architecture programmes will bear a torch for future research and will contribute to the development of education.

REFERENCES

- Akca, Y. Berivan Ozbudak, Aydin, Derya Cakir, Halifeoglu, Fatma Meral. (2018) "Mimarlık Mesleğine Ulaşılabilirlikte Farklı Bir Arayış Denemesi: Dicle Üniversitesi Örneği (Alternative Approaches to Pursuing Architecture as a Profession: Dicle University Sample)", *Electronic Journal of Social Sciences*, 17(67), 1147-1158.
- Allen, B. S. (2012). "The Future That Is Now: Architectural education in North America 1900-2010". In: J. Ockman (Ed.), *Architecture School: Three centuries of educating architects in North America* (pp. 203-229). MIT Press & ACSA, Cambridge.
- Benner, J., McArthur, J.J. (2018) "Lessons Learned from a Multi-year Initiative to Integrate Data-Driven Design Using BIM into Undergraduate Architectural Education", *Proceedings of the 35th CIB W78 2018 Conference: IT in Design, Construction, and Management, Advances in Informatics and Computing in Civil and Construction Engineering*, 857-864.
- Cavanagh, S. (1997) "Content Analysis: Concepts, Methods and Applications", *Nurse Researcher*, 4, 5-16.
- Cole, F.L. (1988) "Content Analysis: Process and Application", *Clinical Nurse Specialist*, 2(1), 53-57.
- Ergul, H. (2015). "Mimarlığın İhmal Edilen Sosyal ve Toplumsal Yönü", *Akademik Platform, ISITES 2015, Valencia-Spain*.
- Esen, Ece, Elibol, Gulcin Cankız, Koca, Duygu (2018) "Basic Design Education and Bauhaus", *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC*, 8(1), 37-44. DOI: 10.7456/10801100/004.
- Foque, Richard. (2009). "Mimarlık Eğitiminde Yetkinliklere Dayalı Müfredat Programı Tasarımı için Bir Strateji" (N. Çağlar, Çev.). İç. N. Çağlar (Ed.), *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dosya 15: Mimari Tasarım Eğitimi*, (s. 11-14).
- Graneheim, U.H., Lindgren, B. & Lundman, B. (2017). "Methodological Challenges in Qualitative Content Analysis: A Discussion Paper", *Nurse Education Today*, 56, 29-34.
- Harrington, H., Hoffherr, G. & Reid, R.Jr. (1998). *The Creativity Toolkit*, McGraw-Hill, New York.

- Jonge, D., Scherer, M.J. & Rodger, S. (2007). "Assistive Technology in the Workplace-Chapter 3-Consumer-Centered Process for Technology Acquisition and Use", Elsevier, Inc. All, ISBN-978-0-323-04130-0.
- Nalcakan, Hande & Polatoglu, Cigdem, (2008). "Türkiye'deki ve Dünyadaki Mimarlık Eğitiminin Karşılaştırmalı Analizi ile Küreselleşmenin Mimarlık Eğitimine Etkisinin İncelenmesi (Education of Architectural in World and Turkey with Comparison Analyses and the Effect of the Globalisation to the Architectural Education)", Megaron YTÜ Arc. Fac. E-Journal, 3(1), 79-103.
- Riggs, L.S. (1988) "Educating Construction Managers", Journal of Management In Engineering, ASCE, 114(2), 279-285.
- Rodriguez, Caroline, Hudson, Roland & Niblock, Chantelle (2018). "Collaborative learning in architectural education: Benefits of combining conventional studio, virtual design studio and live projects", British Journal of Educational Technology, 49(3), 337-353, <https://doi.org/10.1111/bjet.12535>.
- Safari, Hossein & Baghaei, Abdollah (2018) "Factors Affecting Creativity in Architectural Education Process Based on Computer Aided Design", Frontiers of Architectural Research, 7(1), 100-106.
- Uysal, V. Safak & Topaloglu, Fulden (2017) "Bridging the Gap: A Manual Primer into Design Computing in the Context of Basic Design Education", The International Journal of Art & Design Education, 36 (1), 21-38. <https://doi.org/10.1111/jade.12048>
- Architecture Accreditation Board (MIAK) web site, <http://www.miak.org/>, accessed on October, 2018.
- Council of Higher Education web site, <http://www.yok.gov.tr/>, accessed on September 2017.
- National Architectural Accrediting Board (NAAB) web site, <https://www.naab.org/>, accessed on October, 2018.

THE EFFECTS OF INTERACTIONS WITHIN COMMUNAL CONDITIONS IN IRAN AND ANATOLIA WITH IL KHĀNIDS OVER 13TH AND 14TH CENTURIES

Ghazal SOLTANI

İstanbul Technical University, Turkey
soltani@itu.edu.tr, ghazal.soltani@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-9458-0821>

Davood REZAEI

d_rezaei@znu.ac.ir
<https://orcid.org/0000-0001-6510-6744>

ABSTRACT

Within the history of architecture, the sinewy movement of Mongols occurred between 13th to 14th centuries in Iran and Anatolia and also other regions such as Caucasus, Iraq, Syria, Egypt and Azerbaijan; but it did not take long time that new buildings and surroundings toward new culture in community came up. The significance of this article is to search and deal with the communal conditions of Iran and Anatolia through Il Khānid period, and get the results as the mutual effects by the existence of Il Khānids in these areas; besides, for better understanding of the artistic and architectural environment in Iran and Anatolia related to my PhD thesis through 13th and 14th centuries, the review of communal conditions as the topic of this article looked necessary through this article and also in my PhD thesis. Contemplating the methodology of this article goes through interpretive, analytical, historical and correlations methods by gathering information over library method; therefore, the points mentioned above and considering about the items such as culture, economic, religion, architectural life renewal and social environs in this era as in keywords and obtaining the consequential points of them through Il Khānid period in Iran and Anatolia will be the aim of this essay.

Keywords: *Il Khānids, culture, Economic, Religion, Architectural renewal*

13. VE 14. YÜZYILLARDA İRAN VE ANADOLU'DAKİ TOPLUMSAL KOŞULLARIN ETKİLEŞİMLERİNİN SONUÇLARI

ÖZ

Mimarlık Tarihi içinde değerlendirildiğinde, 13. ve 14. yüzyıllarda başta İran ve Anadolu'da ve aynı zamanda Kafkasya, Irak, Suriye, Mısır ve Azerbaycan gibi diğer coğrafyalarda gerçekleşen güçlü Moğol hareketi, çok zaman geçmeden toplum içerisinde, yeni binaların ve yapı çevrenin oluşmasını sağlayan yeni bir kültürü meydana getirmiştir. Bu makale İlhanlılar dönemi boyunca İran ve Anadolu'daki toplumsal koşulları araştırmayı ve İlhanlıların bu bölgelerdeki varlığının ortak sonuçlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, doktora tezinde de ilişkili olarak, 13. ve 14. yüzyıllarda İran ve Anadolu'daki sanatsal ve mimari çevrenin daha iyi anlaşılabilmesi için bu çalışmada ve doktora tezinde de ele alındığı üzere toplumsal koşulların gözden geçirilmesi gerekli görülmektedir. Araştırma için kullanılan metodoloji kütüphanelerden bilgi toplamak aracılığıyla yorumlayıcı, analitik, tarihsel ve ilişki çözümleyici yöntemleri içermektedir. Bundan dolayı, yukarıda değinilen noktalarla birlikte, anahtar kelimeler arasında yer alan kültürel, ekonomik, dini, mimari hayattaki yenilenmeyi ve dönemin sosyal çevresini göz önünde bulundurarak İlhanlılar döneminin İran ve Anadolu'daki sonuçlarının elde edilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İlhanlılar, Kültür, Ekonomi, Din, Mimari yenilenme*

INTRODUCTION

In the commencement of 13th century, Genghis Khan the leader of a nomadic tribes could control the people under his policy. Little later, the central Asia had become part of his territory as the Great Mongol States in 1206. Genghis Khan's successors also continued to broaden their leaderships via Mongol boundaries. In this case, they could conquer from the east of Asia through west. Thus, they could create internally autonomous territorial and political unit joined with others under a sovereign government by also with their traditional way of life, and rapidly adopted themselves with the administrative and judicial structures of other states for the control of their territories efficiently. After the invasion through Iran in 1219-1221 and after all devastations, new monuments began to rise from the ashes of the old towns. Before Il Khānids, the rulers of Seljuk dynasty governed Iran who had great power for almost one hundred and fifty years and after them by the end of 12th century the Turkish Khwārazm Shāhs had the most authority who were in fact the vassals of Seljuks. After disagreement of Iranian monarch that did not accept the allowance for the merchants of Iran and Mongol empire to have commerce easily in the lands of two rulers, the Genghis Khan began a painful invasion through Iran (Aigle, 2008: 65 and Wilber, 1955: v-vii).

Afterwards, the Mongols became the ruler of Iran from 1256 and were called as Il Khānids. As a historical period, it might seem to end with the death of the last powerful Il Khānid ruler in 1335 (654-736^{A.H}) and it prolonged throughout the life of local dynasties until 1400 by coming Tīmūr. There are three important points in the culture of Iran which had also influences in the architecture of Iran in different periods. The first point is the continuity, persistence and vigor of Iranian culture. An atmosphere with the most fertile characters for artistic activities increased the appeal of Iranian culture for the Mongol barbarians. The second point is the realm of architecture which the continuance of this technique as a vital one for Iranian culture is in the close correspondence in structures of the earlier Seljuk period and the monuments erected in Il Khānid period after an interval of more than fifty years during which was not practically building activity. The third point is the steady development and growth of architectural style in Iran, especially the characters of decorations had excess growth in Il Khānid period through their territories (Wilber, 1955: ix-xi).

In Anatolia, the weakness of the political power of the Seljuk state appeared between 1237-46 led the revolts and facilitated the Mongol invasion through this flat and they became the governors of Anatolia from 1240-1330. The vassal states of the Mongols were under the rule of Il Khānids established first in Iran as mentioned above. The fact that Anatolians did not take part in the building activities at first which were under the rule of Il Khānids from the year 1243 after Kösedağ war in 1243 were among the reasons why they had Buddhist rituals. Despite this fact, the construction activities have not stopped and have not weakened and later by changing to Islam, the Muslim ministers in Il Khānids with also Beyliks as very significant local dynasties in Anatolia have provided the continuity of zoning activities.

In fact, when the Seljuk dynasty lost legitimacy and many Turkmen principals formed in the absence of the administrative authority that had been formed (Sümer, 1970a: 75); Beyliks helped the Ghazan Khan (Ghāzān Khan) to rebuild and reconfirm everything in its place. Even later, by the beginning of the 14th century, Turkish Beyliks established in various regions in Anatolia and their independence become increased later even after the death of Abu Sa'id Bahadur Khan as the last ruler of Il Khānids after in 1335.

However, the economic and social situation of Anatolia affected the development activities which were by the based policies of the Seljuk state were mostly left to the Il Khānids at the beginning. On the other hand, the development activities to meet the needs of the people have been continued both in Iran and Anatolia. As a result of the Mongol invasion, many artifacts, monuments, communal conditions such as economic, cultures, social environment and related issues that were destroyed tried to be lifted again, huge construction activities were carried out and new cities within environments were established (Aytaç, 2017: iii and Blessing, 2014).

METHODOLOGY

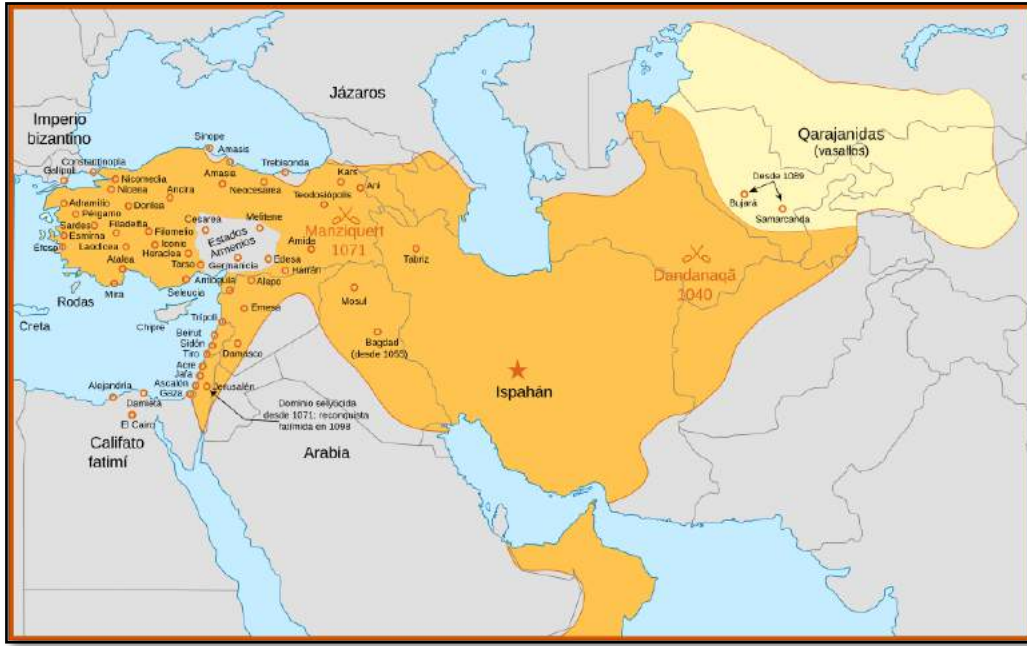
The methodology of research domain is in the realm of Iran and Anatolia and as quoted, the review of communal conditions and gain the important points about Il Khānid period through 13th and 14th centuries by way of chronological order and as the steps for entering to search and perceiving about the artistic and architectural environment in Iran and Anatolia but in another article looked necessary for writers in this article. Therefore, the tools for collecting data in this research is to view and record the information totally by taking notes with library method. The information analysis method is here based on the explanations made in each of these sections, various or sometimes mixed methods will be used to obtain the final result. Therefore, our approach to the advancement of this essay will include analytical, interpretive, historical and correlational methods.

THE TERMS OF IRAN AND ANATOLIA UNDER IL KHĀNID AUTHORITY

Situation of Iran before the Dominance of Il Khānids

In Iran, in the period of Seljuk dynasty which lasted almost 150 years (1037-1153/1194), in the middle of 12th century, the period of decline began to happen and Shah Muhammad the ruler of Turkish Khwarazmian dynasty came over the rule after Seljuks which were their vassals in fact (Picture 1. and Picture 2.). The first of Il Khan warrior by the name of Genghis Khan who was not a normal striker in front of Shah Muhammad came through Iran with a tribe by the name of Tatar. Genghis Khan by the help and leading of Mongol people captured the northwest of China in 1205 and Kin Empire in 1211, he later reached to coast of yellow river and captured Beijing in 1215. Finally, he come through west in 1219 with a population of 700,000 people.

Genghis Khan had no desire to conquer Iran in his mind, but according to some writers about this issue and as mentioned above, they declare that Muhammad Shah disagrees with Genghis Khan envoys and therefore he moves his leaders through Iran. The city of Merv in Turkmenistan and Neishabour in Iran become part of Mongol conquests. Genghis Khan died in 1227. His successor Ogotai or Ögedei Khan renewed his campaigns through west with his Mongol commander by the name of Churamgun who beside Ogotai renovated the invasion through Khwarazmian in Iran. After all the cities are surrounded, life returns to normal but it has not been favorable for artistic activities at the same time which means between the years 1220-1270 there has not been constructed any building or any serious artistic works. After the death of Jala al-Din, son of Muhammad Shah Kharazmshah, the northwest regions of Iran as Ardebil, Diyarbakır in Turkey and north parts of Iraq are being conquered by Churamgun in the years of 1230-1231. Moreover, the continuance of Mongol battle with Seljuks in Anatolia extended which led to the conquest of the Mongols in Köse Dağ war in the year of 1243 near the Erzincan in Anatolia (Turkey of today). Likewise, the occupancy through Ismaili strongholds in the year of 1243 along the Caspian Sea began. In this regard, the summer capitals of Il Khānids became Ojan or Aujan which is today in (Bostan abad, Eastern Azerbaijan, Iran) and the Ararat foothills in (Armenia), and their winter capital was Aran plains in the western part of Caspian Sea (Caucasian lands) (Wilber, 1955:3-6).

Picture 1. The Seljuk Empire

Reference:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d9/Seljuk_Empire_locator_map-es.svg/1000px-Seljuk_Empire_locator_map-es.svg.png

Picture 2. The Khwarazmian Empire in 1217

Reference: https://en.wikipedia.org/wiki/Khwarazmian_dynasty

The arrival of Seljuk dynasty impressively enlarged the number of familial groups in the country of Iran in 11th century but without causing any vital change in its social and political organizations. The Seljuks were Muslims and quickly adapted themselves to Persian culture and society. In contrast, after them, the settling of Mongol tribes in Islamic Iran became an unmatched level in the county's

chronological order and its growth which with respect to all the religions brought the country first under the control of a non-Muslim power for several decades (Aigle, 2008: 66); and later under the control of Muslim power mainly by the time of Ghazan Khan.

The Seljuks as the Turkish clans of nomads who established their domination by the year of 1055 and before the monarchy of Il Khānids had been amazed when they saw the cultural heritage of Iran and by settling in Iran became patrons of literary and arts. In the field of architecture, they encouraged for the erection of imposing structures which had this capability to give an exact character and the forms of earlier Iranian architecture and culture. Thus, this patronage served to formalize and give qualification to architecture types which otherwise were remained at lower levels (Wilber, 1955: ix).

Situation of Anatolia before the Dominance of Il Khānids

The Seljuk dynasty in Anatolia (1060-1307) who entered to Anatolia by the leading up of Tuğhril (Tuğrul) and Çağrı (brother of Tuğrul and father of Alp Arslan or Muhammad bin Dawud Chaghri), and after the pressure of Karahanli (Karahanids) and Gazneliler (Ghaznavids) who could not overcome against Tuğrul and Çağrı, and when these two brothers gained their independence in the battle of Dandanaqan with Ghaznavids in 1040 in Khorasan part of Iran and could make expeditionary power later in 1071 in the battle of Manzikert in eastern part of Anatolia. Çağrı who saw the Byzantine Armenian and Georgian local governments were in conflict with each other and also with Byzantium, which in result there was not a strong administration and political unity in the region. Therefore, Çağrı by the established of Seljuk state in Khorasan part of northeast of Iran, continued his conquest towards Anatolia and could succeed them which Great Seljuk State was established consequently (Sevim, 1988:39-42). We see Anatolia in 1240 just before Mongol conquest in the Seljuq territory by the Maximum extent (Figure 1.).

From the first quarter of the 11th century, the Seljuk Turks initiated to come to Anatolia for the purpose of discovery and for the purpose of settlement from the second half of the 11th century. With the settlement policy of the Seljuks, Turkmen were leading to southeast and eastern part of Anatolia. While this situation prepared the grounds by the expeditions made by the Seljuks to Anatolia, it also caused the establishment of the Anatolian Seljuk state.

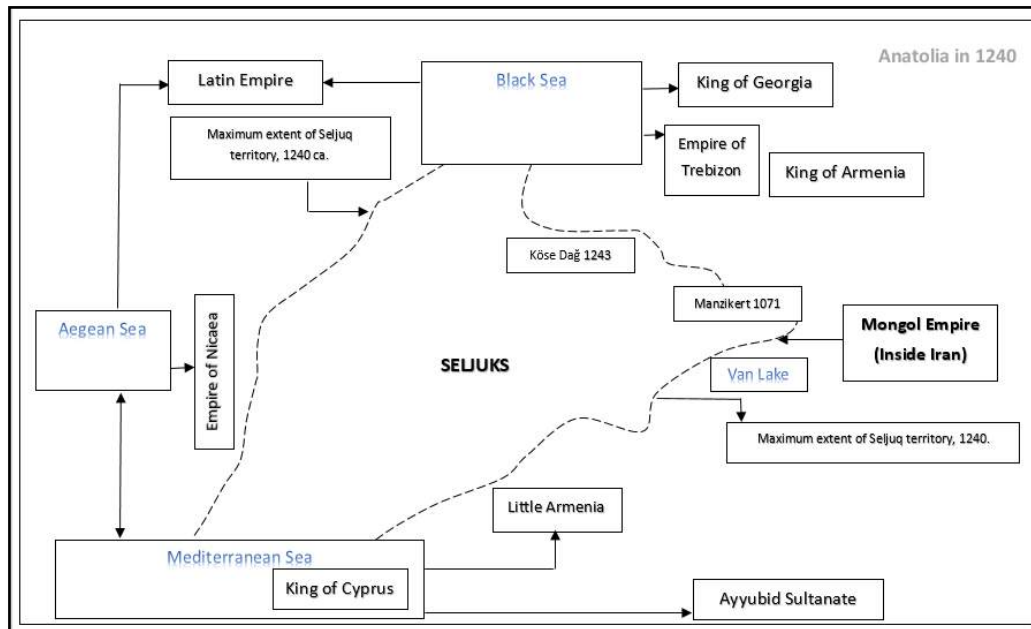

Figure 1. The Schematic of Anatolia in 1240 before Mongol conquest

Reference: Inferenced and Schemed by Ghazal Soltani from Mediterranean Mapping, Philip Schwartzberg, Blessing, P., 2014: xxi

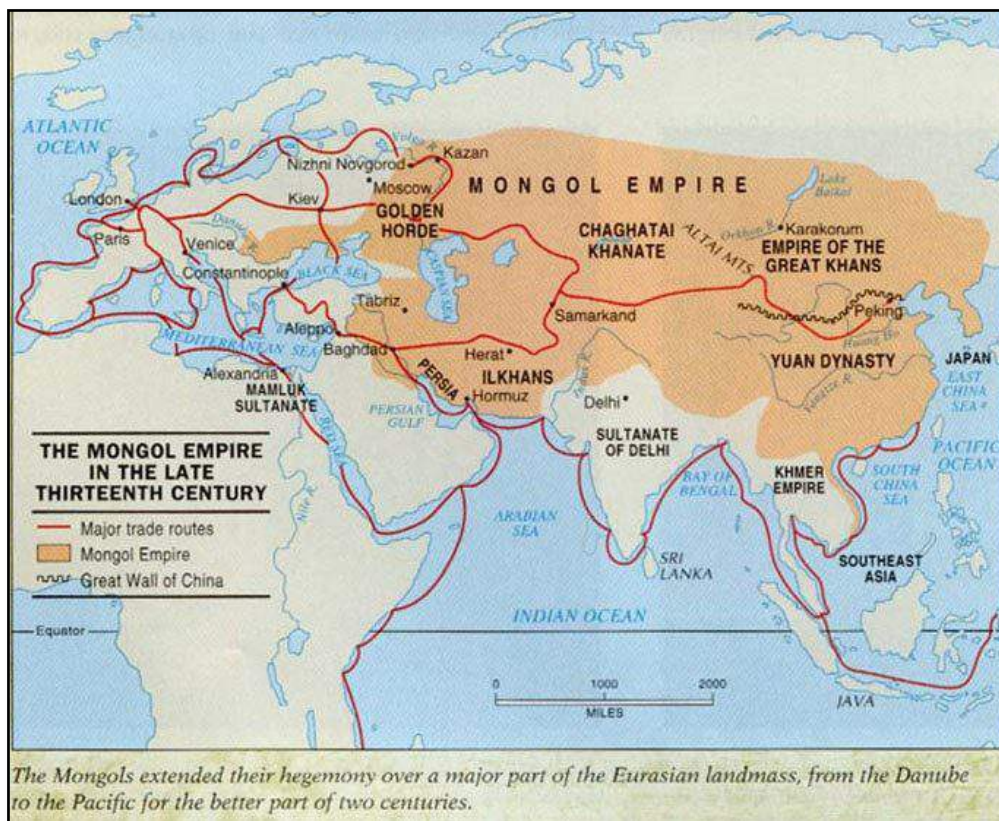
On these terms in Anatolia and later by the commencement of 13th century when demographic movement started to take place and the new settlers coming to Anatolia, they tried to obtain new lands while they were also trying to organize politically and organize local governments. By occupying these new lands, the internal conflicts and crusades caused the division of political power in Anatolia. At the same time, architectural works meeting the needs of public were tried to be put forward. In Anatolia where the political authority of the Seljuk state was established in social, cultural and economical enrichment, the works were started to be built in a certain style and a unique identity of Seljuks was formed in art and architecture (Aytaç, 2017: 1-4).

The destabilization and economic weakness brought by the revolts due to the lack of political authority in the second half of the 13th century between the years of 1250-1300 in Anatolia where the most prosperous period was in the time of Alā ad-Dīn Kayqubād I in the first half of the 13th century between the years 1220-1237 and later was confronted the danger of Mongol especially in the battle of Köse Dağ in 1243. Kayqubād took political and military plans against the approaching danger but as mentioned before, he could not stand out in front of Mongol orders (Üremiş, 2005: 259). After the death of Alā ad-Dīn Kayqubād, Anatolia became open to the Mongolian invasion because of the political problems experienced and later as a result of killing the most important statesmen, there were fewer people in the Seljuk state with less management competence (Deniz, 2013: 27-47).

Establishment of Il Khānid Dynasty over their Territories

Mongolian name first was Mong-wu and Mong-wa as a small tribe among the tribes Şe-wei in 7th century by the texts from China's T'ang dynasty. Two thousand years ago, this small tribe was in the environs of Tula Nehri up to the west and northwest of Mañçurya or Manchuria, which the real Mongol tribes were living. In 6th century, they were under the government of first Gök Türk and later Uygur. The formation of a state of Mongols was realized with Timuçin (Timuçin is the real name of Genghis Khan) (Özgüdenli, 2005: C. 30, 225). In 1195, after many tribes joined Timuçin, they formed a state by collecting the communities scattered as a result of long struggles. After Timuçin received the title of Genghis Khan in the congress gathered in 1206, he was in full control of Mongolia. By the Middle of 13th century, the Mongol empire was too large to be ruled by the center states and the principalities of the Mongols in Asia (Özgüdenli, 2005: C. 30, 226) (Picture 3.).

The time when Mongol under Genghis Khan and his successors moved across the breadth of Asia, the armies, tribes and clans of Mongols gradually settled down far across from their almost homeland as Baikal Lake. They were travelling with their yurts as a dome like tent of felt or skins stretched over a framework of bent wood and easily transportable by horses. Wherever they found pasturage for their horses were settling and continuing their nomadic way of life; they also continued their nomadic way of life for somehow longtime after settling in Iran (Wilber, 1955: x).

Picture 3. The Mongol Empire in the Late 13th Century

Reference: <https://www.quora.com>

Establishment of Il Khānid Dynasty over the plateau of Iran

Within Iran, the history of Il Khānid period (1256-1335) mostly comes from by the writings of historian men like Ata-Malik Juvayni and Rashid-al-Din Hamadani (Rashīd al-Dīn Faḍlullāh Hamadānī) who had great governmental organization under the Persian in Il Khānid era and therefore were associated to the Mongol authority very jointly (Aigle, 2008: 68). About Iran, the power and continuity of Iranian culture was a potent element in changing and trying to make progression over the centuries. From Long time ago the plateau of this region near the other regions was like a way also for the east and west of migratory and trade men groups. This character became also interesting for Mongols who was eager to have relation with Iran (Picture 4.).

Hulagu (Hūlagū) Khan as the first one of Il Khānids in Iran who had been sent through west from Mongol empire was the grandson of Genghis Khan had a high position in the Mongolian system. He was also the brother of Khagan Mango and Kublai Khan. Hulagu in the year of 1245, after entering and crossing Iran's current borders resided in Torbat-e Heydarieh. His movement way is interesting because of the existence of buildings built during his successors. Hulagu on his way back ordered the ruins to be repaired and constructed as a result of previous attacks. Hulagu moves to the southern of Iran in 1257 and again continues to move along the way from to reach Hamadan and send the messenger to the Caliph's court from this place and advised that the fortifications of the Baghdad city be released, therefore the Caliph and Baghdad city be surrounded to Mongols. Hulagu could achieve to this aim in 1258 and the town and castle of Aleppo and later Damascus be seized in 1260 (Wilber, 1955: 7-8).

Picture 4. Sites of Il Khānid Period, Inset Shows the Extent of Il Khānid Realm

Reference: Wilber, D. N., 1955

Abaqa Khan became the successor of his uncle Hulagu. After completing his country's work and conferring authority over the region, he continued to execute his father policies in area under his own jurisdiction. His chancellor Shams al-Din Juvayni who was vizier and sahib-divan or minister of finance under the three Mongol Il Khāns Hulagu, Abaqa and Tekudar from 1263 until 1285 was one of the prominent Iranian families. He set up his government in Tabriz but like Hulagu, he was spending the summer and winter as a tribal life. (Wilber, 1955: 11; Judith, 2006: 240). Later, Ghazan Khan came to the throne as another one of Hulagu's grandson by placing his capitals mainly in Maragheh and Soltaniyeh next to Tabriz in 1295. Ghazan Khan was more powerful than his predecessors and was a prominent person in any case. The huge Soltaniyeh tomb's architecture and construction continued in his time. His characters and accomplishments were recorded by one of the most famous ministers of Il Khānid era Rashid al-Din Hamadani (Rashīd al-Dīn Faḍlullāh Hamadānī). Similarly, Sa'd al-Din Zanjani (Sa'd al-Dīn Zanjānī) was one of other ministers who was elected in Ghazan Khan's time and Ghazan Khan chose the name Mahmud for himself in Sa'd al-Din Zanjani's era. Sa'd al-Din also interested a lot in the administration of the country and the courts in his time never settled in Tabriz permanently. Likewise, in Mahmud Ghazan Khan (Maḥmūd Ghāzān Khan) time, the architecture was more in touch with Iranian culture and architecture, and the second significant work of his time was his paying attention to the culture of Islam and creation Islamic buildings (Wilber, 1955: 16-17).

Establishment of Il Khānid Dynasty over the plateau of Anatolia

After the battle of Köse Dağ in 1243, it was inevitable for the Mongols to become vassals. Mongols who were the authority owners in the Anatolian administration began to show their influence in the buildings built after the Köse Dağ war. The municipal regulations continued at the beginning of 13th century when Seljuk dynasty had not completely lost its power. However, over the time by weakness of Seljuks after war and in result the lack of authority and political controversy within the state caused the Seljuk dynasty to weaken. In Anatolia, Il Khānids became a state that ruled the territories they had taken under the Mongols (Picture 5. and Figure 2).

Picture 5. Anatolia around 1265

Reference: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/0/09/ShepherdByzempire1265.jpg/220px-ShepherdByzempire1265.jpg>

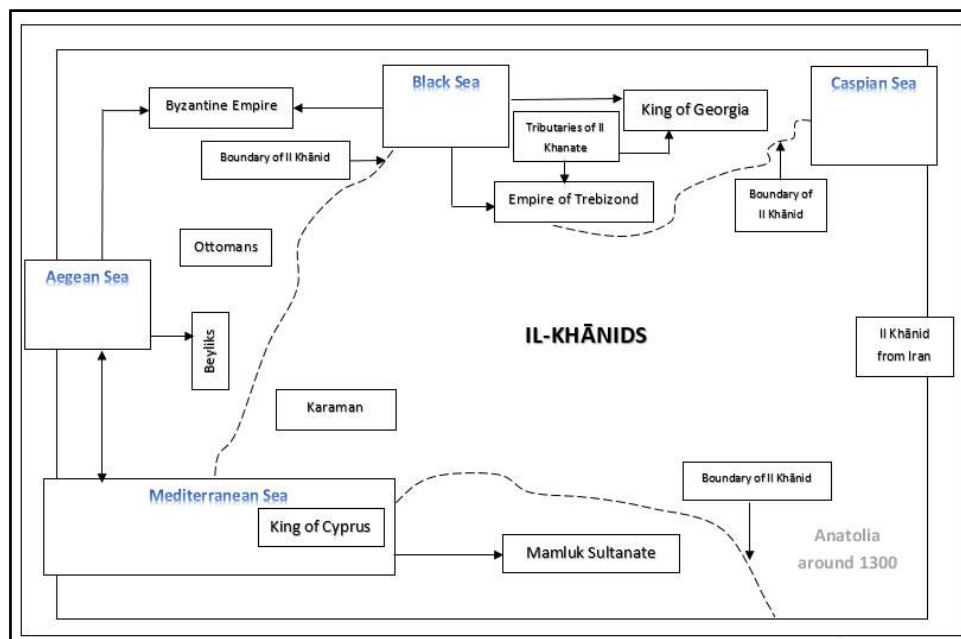

Figure 2. The Schematic of Anatolia around 1300

Reference: Inferred and Schemed by Ghazal Soltani from Mediterranean Mapping, Philip Schwartzberg, Blessing, P., 2014: xxi

For reaching to a stylistic discipline for society and all related issues, zoning activities have been tried to be continued by the ministers due to the economic difficulties of the state even in architecture movement. In this case, the administration of Il Khānids started to continue to carry out the zoning activities of Seljuks between 1243 and 1260 as the expression of the state power for its existence.

Iranian ministers and orders were sent to Anatolia from the center of Il Khānīd state in order to correct the deteriorated peace and economy by Il Khānīds orders and ministers participated in these activities

Submit Date: 10.01.2019, Acceptance Date: 25.03.2019, DOI NO: 10.7456/10902100/009

167

Research Article - This article was checked by Turnitin

Copyright © The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

between 1260-1277. Ministers and orders sent to Anatolia to represent Il Khānid state administrations' contribution to authorize activities. Muin al-Din Sulayman Pervane as a high administrative position under Seljuks also negotiated about truce and tribute between Seljuqs and Mongols. Between 1277 and 1295, activities continued on a small scale. In the second part of 13th century in the year of 1295, Ghazan Khan, as one of the most important rulers who had accepted Islam, tried to conduct the Il Khānids as its best way. After Ghazan Khan (1295-1304) adopted Islam and proclaimed it as a state religion, the zoning activities in Anatolia were accelerated and these activities continued in Sultan Öljaitü era (1304-1316) and in Abu Sa'id Bahadur Khan (1317-1335). In other words, it was observed that everyone involved with the Sultan commands and the powers involved in the building activities from 1295 to 1335.

After the government of Il Khānids, especially during the Ghazan Khan period, he repressed the revolts in Anatolia, made new financial regulations and donated each region a sponsor. However, due to the very high demanded taxes, people were having problem with paying and when these amounts to the treasury were insufficient to recover financials, Ghazan Khan was trying to improve the financial situations in Iran and also Anatolia and other territory parts by making reforms in the economic system. He also decided to rebuild the Il Khānid related regions which had been destroyed by the Mongols. Unfortunately, with Ghazan Khan death in 1304, he could do half of the plans mentioned above (Erdem, 2003b: 57-70).

It can be seen that the construction activities in different building types of Il Khānid period in Anatolia continued until 1335 with smaller program constructions. However, both the damage and destruction caused by the Mongol army within environmental and natural factors have been had influences. For instance, some of the structures have lost their originality which have been tried to remake the ruins by the help of craftsmen who mostly have come from Iran to Anatolia. The constructions were comprising the works in different building types in Samsun, Amasya, Tokat, Sivas, Erzurum, Kırşehir, Niğde, Ankara, Konya, Divriği. Furthermore, by occupation of Baghdad in 1258 and having the center of Il Khānid state which is established in Iran in the year of 1256, Il Khānids had their three important capitals totally by the names of Maragheh or Marāgha (1256-1265), Tabriz (1265-1306) and Soltaniyeh (1306-1335).

Social Conditions of Il Khānid Era through Iran and Anatolia

The most important social issue in Il Khānid period which has had profound impact in the history of their territories in every respect has been the issue of religion. From what the history shows, the course of the religious issue is different from what is reasonably expected; and gaining the results in Maḥmūd Ghāzān Khan, Öljaitü and Abu Sa'id Bahadur Khan's era do not have correspondence with severe deeds of Mongol and children of Genghis Khan. The softness and supportiveness of some of Il Khānids such as Ghazan Khan and Öljaitü throughout the Islam and the implementation of Islam's rules emerged and not having bias toward religious issues expanded throughout the community did not remain any pessimistic view toward Il Khānids. To judge fairly, the Mongol rulers against the negative characters that if they had, at least they had a very accepted personality which is un-prejudiced way of thinking on political, military and religious issues (Mortazavi, 1964: 17-20).

Several Il Khānids through Iran, Anatolia and other territories were Buddhists and several Christians and several Muslims. Il Khānid rulers who were religious in Buddhist and Christian are Hulagu Khan- Abaqa Khan- Arghun Khan- Ghaykhatu Khan- Baydu Khan, and the ones who were Muslims are Ahmed Tekuder- Mahmud Ghazan Khan- Öljaitü (Muhammad Khodabandeh) and Abu Sa'id Bahadur Khan. Totally they were Shamanism, Nestorianism and Buddhist from 1256-1295 and they were Muslim from 1295 to 1335 (Mortazavi, 1964: 21-24). Their violence in the territorial regions was due to their normal and natural policies, not because of malice and revenge, even as the beliefs of Genghis Khan which represent the clear political, military and social goals for the people of his society stated that war and bloodshed are forbidden and the immunity and security of the people who were in the process of taking charge have been provided and we cannot find anything especial about the imposition of religion and beliefs. It has been said that the Mongol kings never considered severe

verbal threats when they invited enemies to surrender and obey. They were telling as if you do not obey, then we know the thing that the God knows (Mortazavi, 1964:17-20).

When Hulagu as the first of Il Khānids in Iran and many of his nationals and companions settled in Azerbaijan between the years 1259-1265, Kublai Khan brother of Hulagu and Mango has become the ruler of China after the death of his brother Mango. Kublai Khan divided the Mongol territory into four major parts and the Hulagu's part as mentioned was the central part of Iran, Khorasan part from Iran, Azerbaijan, Iraq, Georgia, Armenia and part of Asia Minor. Tabriz was named as the new capital and the concentration of Mongol power in Azerbaijan caused for the transfer of wealth, culture and civilization of the Khorasan as qualities for centuries to Azerbaijan for learning and renovating other parts like Khorasan, and Tabriz was given more honorable position than the former as the capital of the state. The destruction of the Caliphate's power stripped off the commercial importance of Baghdad and cities like Mosul; but in the journey of Marco Polo around 1300, trading had been done from Baghdad to India through Persian Gulf. Merchants and business representatives from independent Italian cities that had been settled on the coast of Syria for many years moved gradually into the continent of the Mongolian domination after receiving guidance and information from the messengers and priests. Hulagu, his courts and his citizens could no longer be seen as nomadic battalions and they could not be able any more to go other places so much and as soon as possible they were influenced by the new natural environment and the great civilization and the culture of locality. The Mongols were deeply affected by contact with Islamic and their new territories culture. The Mongol Yasa or the code laid down by Genghis Khan as a proper authority for controlling turbulent tribal units and dealing with such elemental problems as the ritual methods for sacrificing animals or retributive punishment for common crimes was scarcely adaptable to new situation, so interior divisions and the management of the country soon returned to the routine set down under the ancient Iranian system. Throughout the reign of Hulagu, it was well behaved with Christians, Georgian and Armenian historians mentioned as a lot of cases of this kind of behavior (Wilber, 1955: 8-9).

Hulagu and his people lived in the hottest and coldest days of the year in nomadic way of life and the most points of their interest such as Mughan, Barda or Berdaa, Alatagh, Aujan, Qarabagh were not far from Tabriz and reach to each of them was possible within the days. The place of attention for Hulagu was Maragheh which was especially suitable for him. The ground was flat and was irrigated by a small river and the mountains climate were cool enough and in front of it, there was a plain beside Urmia lake which was a great pasture for countless horses. The formation of such camps was undoubtedly the sequel of nomadic societies which its existence was common in the life of Mongol tribes, but now it has become a semi-permanent aspect and was partially magnificent. Hulagu commanded to build a palace for him in Alatagh and in one of the Armenian histories, it has been mentioned that one of the Armenian princes was sent to a certain area to provide wood for the palace and the other palace was built in the city of Khoy. In the years of Hulagu reigns, buildings in less ephemeral nature initiated, in the same time, for the sake of preserving and exquisite objects of the building, they were fortified. It is said that in the time of Hulagu, a solid high building on an island located in Urmia lake which was seen in the bright summit of a mount in Tabriz. At the same time between the years 1259-1265, Hulagu ordered the construction of an observatory in Maragheh and there is no doubt that this idea was found on the recommendation of Nasir al-Din Tusi as the Persian polymath, architect, philosopher, physician, scientist and theologian in 579-672^{A-H} (1201-1274), and as one of the prominent personalities and honors of his time. The science, knowledge, actions and the art of this person shows how far the Iranian people have been interested in cultural issues even in the most turbulent periods of history.

Nasir al-Din was in Ismaili religious cult and wrote books on politics, economics and social sciences inspired by Greek resources. In addition, Nasir al-Din had four deputies and some have been come from China to help him. The architectural renewal that began during the reign of Hulagu was slowly, but the structures that were built soon according to their plans, designs, details and decorations were placed as the 13th century buildings. In relation with craftsmen in Il Khānid period, the theory of executing architecture is expressed in three ways:

1. First, by mostly Iranian craftsmen; since various architectural and construction techniques have been developed in Asia Minor and Iranian craftsmen who have been in those sites and their names have been registered on Anatolia monumental buildings who returned to their homelands after the situation calmed down and the initiation of construction also occurred in their cities and localities.
2. Second, it is probable that the related techniques of Iranian craftsmen from south and center of Iran which were safe from Mongol invasion could continue the progression
3. Third, it is probable that the hereditary of transferring techniques of craftsmen in their family circled during interval times maintained their skill and talent (Wilber, 1955: 9-10).

The cities such as Maragheh, Tabriz, Soltaniyeh, Khorasan are considered as important cities of Il Khānid era in Iran which by having great potentials and significant persons in the government apparatus who were sent or came also to Anatolia as ministers or architects, had great impacts in those times in renewal of architecture and buildings activities and also other issues. By having these capacities, the mentioned cities were chosen also as capitals in Il Khānid period. The table one shows as below the names of some of these persons and their accomplishments.

Person	Place of Born	Period	Description
Rashid al-Din Hamadani	Hamadan (1247–1318)	13 th century	was a statesman, historian and physician in Il Khānid period, he was also commissioned by Ghazan Khan to write the Jāmi‘ al-Tawārīkh, now considered as the most important source for the history of the Il Khānid period and the Mongol Empire. He was a prolific author and established the Rab'-e Rashidi academic foundation in Tabriz, and the enormous Soltaniyeh structure in a complex in Soltaniyeh.
Nasir al-Din al-Tusi	Khorasan-Northern of Iran (1201-1274)	13 th century	The Persian polymath, architect, philosopher, physician, scientist and theologian. He had great activity through Il Khānid period and was establisher of Maragheh observatory.
Shams al-Din Juvayni	Khorasan-Northern of Iran (died in 1285)	13 th century	who was vizier and sahib-divan or minister of finance through the time of Il Khānids Hulagu, Abaqa and Tekudar from 1263 until 1285. He had great activity also in Tabriz. He was also poet, writer, as one of the famous ministers of Iran performed the works through progression of science, civilization and culture.

Ata-Malik Juvayni	Khorasan-Northern of Iran (1226–1283)	13 th century	Who was the brother of Shams al-din and was a Persian historian who wrote an account of the Mongol Empire entitled <i>Tarīkh-i Jahān-gushā</i> (History of the World Conqueror).
Badr al-din Tabrizi	Tabriz-Iran	13 th century	Architect and active scholar in Konya during the third quarter of the thirteenth century. He is described by Aflākī (I, p. 389) as the architect (<i>me'mār</i>) of the tomb of the great mystic poet Jalāl-al-Dīn Rūmī (d. 1273). He came to Anatolia as one of those Iranian craftsmen of learning who stayed as refuge in Asia Minor after the Mongol invasion over Iran in the middle of the thirteenth century.

Table 1. The number of people who had great role over 13th century during Il Khānīd period

During the reign of Abaqa Khan, the Iranian state administration was gradually returned to Iran, and Shams al-din Juvayni as mentioned before who was poet, writer and as one of the famous ministers of Iran performed also the works through the development of science, civilization and culture. He has been the minister of Il Khānīds in the period of Hulagu, Abaqa and Tekudar. He also got the great help of Majd al-Molk who was an important person and full of oversight of the country's financial affairs.

One of the only important construction during Abaqa Khan's period as we know is Takht-e Soleyman which was erected on the remains of Sassanid dynasty. After him in 1282, Sultan Tekudar as the brother of Abaqa Khan and later Arghun Khan as Abaqa's son were chosen. Moreover, Arghun Khan in 1246 had been appointed as the governor of Iran and Il-Chikidai as the commander of the armed forces. The Mongolian language was officially Persian and they were also using Mongolian and Arabic, meanwhile, they also had originality relation with Turkic tribes, so they also were trained by the teachers and scribes of Uygur language. An example of this line is in the French archive as the original name of Arghun Khan who gained the throne after Sultan Ahmed Tekudar. This letter has been written on the scroll by Uygur language and has been done with Chinese seal. At that time, using those kinds of seals was so new in the west and the language has been used was specifically for the Mongols who had been come through Iran.

Arghun Khan showed great importance to the Christians and bishops of the time and many churches were built under the guidance of Rabban Sawma as the church of Marshalita in Maragheh. There are also a lot of writings on the trade and the countries of the west. The Il Khānīds tried their most attempt for the encourage of business and this had been one of the basic principles of their policies and they took serious proceedings to increase barter as exchanging of goods and services. Historians have definitely stated that Arghun Khan was interested in building and architecture. In order to know about the works of architecture of that time, we should get help of literary sources beyond other ones. In Tabriz, construction projects were raised and a district by the name of Arghuniya(e) was started by him and was completed at the time of his successors. In Sharuyaz which later called Soltaniyeh- in Zanjan Province today-the construction was also begun. After Arghun, his brother Ghaykhatu reigned with the usual ceremonies for about four years between 690-696^{A.H}, and then died. He respected all

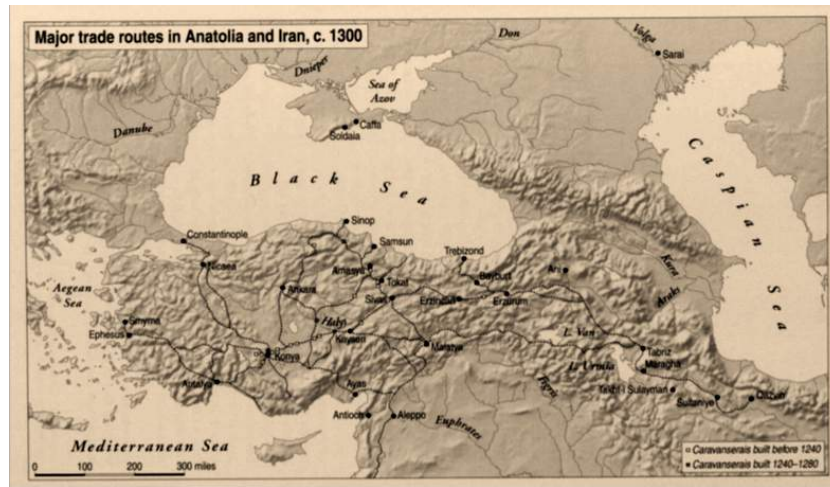
religions, and the brothers of Polo passed through Tabriz during the reign of Ghaykhatu. He accepted Polo brothers kindly and gave them gifts and sent over two hundred riders to protect them to Trabzon. As Marco Polo wrote at the end of his book, the description of the Monarchy of Arghun-Ghaykhatu-Baidu and Ghazan Khan; It is likely that the Polo brothers stayed for several months at Tabriz. Marco Polo Mentions to Tabriz as a great city with a magnificent and thriving business center (Picture 7.)

In 1295, Baidu Khan came for a short time and after him the golden time of Mahmud Ghazan Khan started. In this while, the southern part of Iran was protected from Mongol attacks and the local Iranian dynasties such as Salghurid family known as Atabeks of Fars, Kharazm Sahs and Muzaffarids retained their authorities to some extent. Being safe from invasion, the south parts of Iran's construction activity continued and could be an example for the construction activities for Northern part of Iran. According to the sources and literature studies Shiraz and Yazd cities have been decorated with beautiful buildings over those years (Wilber, 1955: 5, 11-15).

In October 1297, Ghazan Khan ordered the construction operations in the site of Arghun Khan in Shenb located in the west of Tabriz. History indicates that Ghazan Khan had practical information in architecture, natural history, medicine, astronomy and chemistry. He visited the Maragheh observatory several times and ordered for its better construction and development and also one more observatory in Shenb. In history, this can be the first time that be discussed about the attention of a person about particular issues of buildings and arts. Establishing buildings such as monastery for dervishes, college, hospital, splendid fountain, residence for the descendants of the Prophets, splendid garden kiosk during his time mostly occurred in the capitals and efforts were made for keeping all the constructions in a good condition.

In Mahmud Ghazan Khan time, establishment of the charities was one of the things that Ghazan Khan ordered to create for the well-being of everybody. In gardens around each gate of the capital cities and beside important buildings, there were the caravanserais, markets, bathes, so that the merchants entering the city might have all commercial facilities and personal conveniences at hand. Fortunately, information on the administrative affairs of the states and commerce is available. In his time, due to the trade with the countries of the west, two civilizations and two relatively different ways of life by means of west and east civilization had become together. Tabriz as having the major routes for trading and communication, had accommodated venetian merchants and consular offices from Venice to Tabriz and also carrying goods within Caspian Sea too. Ghazan Khan despite the great importance and fanaticism of Islam payed great importance to the Nestorian patriarchs (Wilber, 1955: 16-22). So, as we figured out, as the consequence of Mongolian invasion, the nomadic population starting from 1220s settled down in Mā warā' an-Nahr or Transoxiana in center of Asia (in Persian as Farārūd) began to come to Iran as the center, Anatolia and other territories (Ocak, 1991a: 111). During these migrations, artists, merchants, religious scholars living in the cities and other parts also came to Anatolia. Beside Turkmen masses, Iranians also came to Anatolia in 13th and 14th centuries because of Mongol invasions which later they came back to their countries. Among these people who were artists and architects expressed their arts in Anatolia and after coming back, they also expressed their talents in their countries and local places too. In the Seljuk state of Anatolia which started to lose its power after the Alā ad-Dīn Kayqubād period, the aggravated battle of the reigns in the 13th century led political troubles in regions of Anatolia. By the invasions of Mongols to Anatolia, the lands of architectural part and also related to animals destroyed because of army power and the Mongols who came with their families set up their own villages or settled in Turkmen villages in the fertile areas of central Anatolia (Ocak, 2008c: 369). In the period of Hulagu Khan, when the Seljuk administration in Anatolia became ineffective after the establishment of Il Khānids and in the second quarter of 13th century, economic and political problems in the Seljuk region caused riots by dividing the society (Çetin, 2012: 1207). The destruction of Seljuk cities by Mongol invasions as a result, the city life style comprised nomadic villages in the same time. Since 13th century, the economic situation of people became revival (Akdağ, 1995: 461). In addition, the eastern part of Anatolia was profitable in that time because Tabriz, one of the important capitals of Il Khānīd period was a big commercial center and

most of the taxes collected in Anatolia were provided from the cities near Tabriz such as Sivas, Erzurum, Erzincan, Kayseri and Harput (Picture 6. and Picture 7.).

Picture 6. Major Trade Routes in Anatolia and Iran, c. 1300,

Reference: Mediterranean Mapping, Philip Schwartzberg, Blessing, P., 2014: xxi

Picture 7. Tabriz City by Nasuh Matrakçı

Reference: Beyani Menazil, translated by R. Reyisnia, 2000: 85-86, Texts & Signs added by Ghazal Soltani by Adaptation of Old and New Map of Tabriz

Furthermore, in 11th and 12th centuries, the dervishes and Sheikhs who came from Turkestan and Sufis who belonged to different mystic regions had come to Anatolia and settled in important cultural centers such as Konya, Kayseri, Sivas that in result we see the buildings and monuments of Khanqahs (Tekke, Zaviye, Zawiya, Monastery) in these regions (Akarpınar, 2001: 6). Totally, in Il Khānid period, there have been viewed four building types in Iran and Anatolia as:

1. Religious buildings such as Mosques, Khanqahs as the places of prayers and congregations,
2. Schools as the places for teaching Islamic laws and theologies,
3. Tombs as the burial places which also were respected places,
4. Caravanserais as the business center and inn places for a group of people travelling together.

The culture of Buddhism, Shamanism and Nestorianism founded through building activities were not very effective in building construction. Anatolians were giving importance to the churches and temples but meanwhile, they had left the cultural activities to the Iranian statesmen. In architecture, the construction system of Persians and Seljuks were built during the period of Mahmud Ghazan Khan mostly to the end of Öljaitü khan's period (1295-1335).

With the conquest of all these parts and commencement of Mediterranean trade activities in also western Anatolian coasts, many principalities were established and developed in the region and a commercial revival was taking place (Sümer, 1970a: 75). In this level, caravanserais were important which were seen as best in its function during Il Khānid realm, the evidence of this item was the Il Khānids coins minted in the region in early 14th century and in tax inscriptions applied to monuments (Blessing: 2014) (Picture 8., Picture 9. and Picture 10.).

Picture 8. Ghazan Mahmud, AR Dirhem, Tabriz, 699 AH, A-2172
Reference: <http://tokakte.dk/ilkhanids.html>

Picture 9. Uljaytu, AR 2-Dirhem, Sultaniya, 71X, A-2180
Reference: <http://tokakte.dk/ilkhanids.html>

Picture 10. Ghazan Mahmud, AR Dirhem, Arzinjan, 699AH, A-2172
Reference: <http://tokakte.dk/ilkhanids.html>

CONCLUSION

As the deduction of previous chapters, searching about the important points happened in communal system of Iran and Anatolia because of the existence of Il Khānids through 13th to 14th centuries can be cited here. With Il Khānids settlement in the lands along Iran and Anatolia and their interest for rebuilding and keeping again the humanity safe, an ideology with exhaustive civilization and world-view of Islam occur in their territories and cause the society to receive impacts. Thence, a communal system with its organized, artistic and architectural spaces and their details because of unbreakable bonds with urbanism, people, commerce and their collaborations can have very influential impressions to create a meaningful society even in modern time as we live by using the good ideas and concepts of that time; totally, in this time, creation meaningful objects through a society by existence of historical

concepts can reimagine the history for people by becoming more clear. Likewise, for the better understanding of the communal system of a dynasty through a period, it is beneficial to get the notes for important characters to make evaluation through them. In fact, these are the precious manuscripts which revealing the qualifications of human's history and make this possibility to know their cultures, arts and interactions. For instance, the devoted letter of Rashid al-Din Fazlullah Hamadani is an example of useful and documentary source to reveal the structure details of Il Khānid era. Moreover, the records of travelers and other historians are admirable; for example, rather than Nasuh Matrakçı which I mentioned in this article, there are the notes about Il Khānids by some more:

1. Ruy González de Clavijo, the Spanish tourist who has reminisced in his notes about some of the monuments in Il Khānids period. He was a Castilian traveler and writer. In 1403-05, Clavijo was the ambassador of Henry III of Castile to the court of Timur, founder and ruler of the Timurid Empire.
2. Hamdullah el-Müstevfî or Hamdullah Kazvini was Iranian historian, geographer and poet. He was living with his family in Qazvin (Kazvin) and they were governing the state by Il Khānids; He has explanations about the monuments.
3. Daulatşāh as-Samarqandî as the noble man of Khorasan city who was the writer and the poet of 15th century (9^{A.H}) has great notes about some of the monuments of Il Khānids period in his famous book by the name of "Tazkerat al Shoora".
4. Awhadi Maraghai, the Iranian mystic and writer as poet of 14th century (8^{A.H}) by his famous book as Jame Jam, he has very methodical writings about some of the monuments of Il Khānids period.
5. Jean Chardin, the famous tourist of France by having explanations about Tabriz and Rab'-e Rashidi, who traveled to Iran in 17th century (1673).
6. Nader Mirza Afshar the Grandchild of Nader Shah Afshar has also notes about the stability of Tabriz in Il Khānids period.
7. Evliya Çelebi one of leading travelers in Ottoman period who came to Iran in 17th century, has explanations about the capitals and the some of the monuments in Il Khānids period.
8. Nasuh Matrakçı, as one of the greatest persons of Sultan Süleyman in 16th century came to Iran, has a book by name of Beyani Menazil which has valuable notes and photographs explaining about the most capitals of Il Khānids (Keynejad; Belali, 2011).

Furthermore, the layers of information which drive from any aspects of this period from communal system as a part to the whole of it as architectural buildings by means of having written sources in Arabic, Persian, Turkish and etcetera reflect the real appearances of these regions even Anatolia which acted as a frontier one in that time. Therefore, accepting Iran as the central part of Il Khānid realm by comprising important capitals of them and accepting Anatolia which tasted from the time of Byzantine or even before to later by having Islam rules, perform as fundamental cases to suggest the concepts such as their Mobility, Geography and even to be Frontier. In addition, studying about the characters of frontier regions which we confronted here as an Anatolia in Il Khānid period is advantageous because of attractive destination for scholars and craftsmen who came there after Mongol conquest. So, paying attention to the culture of a community that how they are accepted to act as to be centrality and how they are accepted as to be frontier can be discussed in another essay as one of the important result of this article. Political events and cultural linkages between the regions cause stylistic changes, as we here observed the mobility of workshops from one city to another or could happen from one building to another building with craftsmen from various areas which caused the changes because of the existence of patronages in early 13th century too. The case of patronage for workshops was not exclusive only for 13th century, because we observe this kind of patronage in Iran in other periods of dynasties and in Anatolia for example in 16th century in Ottoman empire. Likewise, the possibility of local styles to be fostered in Il Khānid period in the terms of financial, political and workshops which maybe could not be determined as a stylistic style but currently can be also used as a concept of worthwhile method for becoming fostered (Blessing, 2014).

In a general summary, this period through Il Khānids showed the eligible items in Iran and Anatolia as below:

1. By having good concepts as properties for us and future;
2. As a historical connector between the characteristics of the duration comprising Islam and before it;
3. Considered as a turning point in the regions which had the capability of transferring economical, and cultural issues and performing trading works;
4. Having this ability and meaning for creation city even after the destruction, it can have the notions of utopia;
5. Building functional complexes, paying lot of attention to all sciences and completing architectural activities such as monumental buildings (even in enormous size) and charities beside the help and support of important persons and craftsmen to gather different kinds of people in an immortality ring for gaining optimal activities;
6. The good actions of ministers and patronages in both Iran and Anatolia;
7. The acculturation and adaptation of Il Khānids urbanism and architectural activities with previous rulers of their territories, and also their corresponding with Islamic culture.

And so, the art of Il Khānids was to get the thoughts of the regions which settled in and combined them with indigenous, climatic, regional and cultural needs of the areas to conclude a historical recognition as the major foundation. In these terms, they could keep and continue their traditional way of life by adaptation themselves also with the culture and religion of their new districts. They also paid attention to the characters of their territories and many artifacts, monuments and also communal conditions managed and boosted again. Therefore, this article could be a proper one for the writers to have the basic and fundamental information and helpful consequents through a dynasty that its architectural system will be evaluated in next article.

REFERENCES

- Aigle, Denise. (2008). "Iran under Mongol domination: The effectiveness and failings of a dual administrative system", *Bulletin d'études orientales, Supplément LVII | 2008 Le pouvoir à l'âge des sultanats dans le Bilād al-Shām. Séminaire IFPO-ACOR, Amman 15-16 mai 2005*.
- Akdağ, Mustafa. (1995). "Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi: 1243-1453", C.I, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Akarpınar, Bahar. (2001). "On üçüncü Yüzyıl Anadolu Sahasında 'Aydınlanma Kuşağı'nın Oluşumu", *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.II, S.1, Haziran, 5-14*.
- Aytaç, Nazhan. (2017). "Anadolu'da İlhanlı Mimari Eserleri", *Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nuri seçgin. Türk İslam Sanatları Programı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*.
- Blessing, Patricia. (2014). "Rebuilding Anatolia after the Mongol Conquest, Islamic Architecture in the Lands of Rum, 1240-1330", published by Ashghate, Stanford University, USA.
- Crane, H. (2011). "Badr-Al-Dīn Tabrizi", *Encyclopaedia Iranica, Originally Published: December 15, 1988, Last Updated: August 22, 2011, This article is available in print. Vol. III, Fasc. 4, p. 382*.
- Çetin, Halil. (2012). "İlhanlı Hâkimiyeti Altında Anadolu'da Siyasetin Temel Dinamiği: Göçebe Moğol-Türkmen Çatışması", *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/4, Ankara, 1203-1216*.
- Deniz, Arda. (2013). "Moğolların Anadolu Politikası ve İlhanlılar Devleti Tarihi", *Ekim Yayınları, İstanbul*.
- Erdem, İlhan. (2003 b). "Türkiye Selçuklu –İlhanlı İktisadi, Ticari İlişkileri ve Sonuçları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, C.XXI, S.33, 49-67*.
- Judith, G. Kolbas. (2006). "The Mongols in Iran: Chingiz Khan to Uljaytu 1220-1309", *Routledge, Taylor and Francis Group, London and New York, Simultaneously published in the USA and Canada by Routledge*.
- Kaynejad, Muhammad. Ali.; Belali Oskui, Azita. (2011). "Imaginary recreation of Rab'-e Rashidi based on historical texts", *The Institute for the Translation and Publication of Textual Works, Tehran, Iran*.

- Mortazavi, Manochehr. (1964). "Religious in Il Khānids Period", *Journal of Literature Faculty, University of Tabriz*.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1991a). "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması", *TDV İslam Ansiklopedisi, C.III*, 110-116.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (2008c). "Social, Culturel and Intellectual Life 1071-1453", *The Cambridge History of Turkey, IV*, Cambridge University Press, 353-422, Cambridge.
- Özgüdenli, Osman Gazi. (2005). "Moğollar", *TDV İslam Ansiklopedisi, C.XXX*, 225-229.
- Sevim, Ali. (1988). "Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi: Başlangıcından 1086'ya kadar", *Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara*.
- Sümer, Faruk. (1970 a). "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi, S.I*, 1147.
- Üremiş, Ali. (2005). "Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası", *Babil Yayınları, Ankara*.
- Wilber, Donald. N. (1969). "The Architecture of Islamic Iran, the IL-Khanid Period", *NewYork: Greenwood Press*.

ORTADOĞU'DA DEMOKRASİYİ GELİŞTİRME HAREKETİ OLARAK ARAP BAHARI

Nureddin NEBATİ
T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı
n.nebatil@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3349-4986>

ÖZ

İslam toplumlarında tarihsel süreç içerisinde toplumsal alan ile siyaset kurumu arasında bazen uyum bazen de karşı çıkış ve muhalefet ortaya çıkmıştır. Bu karşı çıkış ve muhalefet geçmişten günümüzde İslam toplumlarında çeşitli kırılmaları beraberinde getirmiştir. Yaşanan ilk kırılma, Batı karşısında yaşanan yenilgi ve bu yenilginin ortaya çıkardığı ve beslediği sorgulamalar sonucu beliren İslamcılık akımıdır. İslamcılık emperyalizm, kolonyalizm gibi olguların sonuçlarına yönelik bir direnişi teşvik etmekte ve değer üretimini geçmişten alan bir ideal toplum modeli kurmak istemektedir. İslami muhalefetin ikinci kırılma noktasını 60'lar ve 70'lerde koloni olmaktan kurtulan rejimlerin modernist müdahalelere yönelik direnişi oluşturmuştur. Hem kapitalist yapının aşırılıkları altında ezilen hem de sosyalist dünyanın katı materyalizmi içinde kendine anlam kuramayanların tepkisi İslami yükselişi beslemiştir. Üçüncü kırılma noktası ise Arap Baharı olarak tanımlanabilir. Arap Baharı, birdenbire gerçekleşen bir tarihsel kırılma ya da Arap aydınlanması değildir. Çağdaş bir sosyal hareket biçiminde yeniden üretilen İslamcılığın geleneksel kodları ve tarihselliği ile uyumludur. Baharın yarattığı yeni atmosfer bölgedeki güç dengelerini değiştirmiş ve "İslamcıları iktidardan uzak tutma" hamlesi olarak dış müdahalelerin etkisiyle karşılaşmış, süreç tersine dönmüştür. Buna rağmen tüm iniş çıkışlarıyla demokratikleşme yolculukları uzun soluklu süreçlerdir. Türkiye son dönemde iç politikasında gerçekleştirdiği demokratikleşme açılımlarına paralel olarak, Arap Baharı'nda da milletlerin iradesini desteklemiş, dış politika yaklaşımını demokratikleşme, çoğulculuk ve insan hakları üzerinden yeniden kurmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Arap Baharı, Demokratikleşme, İslamcılık, Politika, Batı*

ARAP SPRING AS A MOVEMENT OF DEMOCRACY DEVELOPMENT IN THE MIDDLE EAST

ABSTRACT

In Islamic societies, there are harmony and opposition between the social space and the political institution in the historical process. This opposition has led to various breakdowns in the Islamic societies from the past to the present. The first breaking is the defeat by the West and the Islamism that emerged as a result of the inquiries that this defeat caused and fed. Islamism promotes resistance to the consequences of imperialism, colonialism, and wants to establish an ideal model of society that derives value production from the past. The second breaking point of the Islamic opposition was the resistance against the modernist interventions of the regimes that survived the 60s and 70s. The reaction of both the oppressed of the capitalist structure and the reaction of those who could not make sense of themselves within the rigid materialism of the socialist world has fostered an Islamic rise. The third break point can be defined as the Arab Spring. The Arab Spring is not a sudden historical break or Arab enlightenment. It is in line with the traditional codes and the historicity of Islamism, reproduced as a contemporary social movement. The new atmosphere created by the spring changed the balance of power in the region and faced the influence of external interventions as a move to keep

the Islamists out of power and the process was reversed. Despite this, the democratization journeys with all the ups and downs are long-term processes. Turkey carried out in parallel with the democratization of domestic policy initiative in recent years, has supported the will of the nation in the Arab Spring, democratization of foreign policy approach, pluralism and human rights through re-established.

Keywords: *Arap Spring, Democratization, Islamism, Politics, Western*

Giriş

Modernist bakış açısının yorumuna göre İslam ve onun etkinlik alanını oluşturan Ortadoğu coğrafyası, sorgulamanın önünün kesildiği, değişim ve dönüşümden azade yekpare bir kütledir. Bireysel farklılıklara, muhalefete ve daha iyisini kurmak için mücadeleye olanak tanımayan ve tahakküm dini olan İslam'ın dominasyonunda hareketsizleştirilmiş, tarih dışına itilmiştir. Dolayısıyla İslam kültürünü içselleştirmiş bir yapının demokrasi ile örtüşmesi mümkün değildir. Zira demokrasinin olmazsa olmaz unsuru olan siyasal muhalefet, toplumsal hareketler gibi unsurlar İslam paradigması içinde gelişemez. Ancak bu önyargılı tasvirin ötesine geçerek İslam geleneği ve tarihi üzerine bir değerlendirmeye gittiğimizde, İslam'ın önerdiği ideal yönetim biçiminden uzaklaşmadığında ve iktidar meşruiyetini yitirmedğinde hak aramanın ve muhalefetin sonuna kadar meşru görüldüğü bir değer sistemi ile karşılaşırız. Nitekim İslam, bütün tarihsel tecrübe içinde uyumun olduğu kadar karşı çıkışın ve muhalefetin kaynağını oluşturmuştur. 18. yüzyılda İslam'ın eski gücünü yitirerek, Batı'nın egemen konuma geçmesiyle oluşan "kendini sorgulama" ile birlikte İslamcılık akımı ortaya çıkmıştır. İslamcılık emperyalizm, kolonyalizm gibi olguların sonuçlarına yönelik bir direnişi de sembolize etmekte ve alternatif, değer üretimini geçmişten alan bir ideal toplum modeli kurmak istemektedir. İslami muhalefetin ikinci dalgasını 60'lar ve 70'lerde koloni olmaktan kurtulan rejimlerin modernist toplum mühendisliklerine, müdahalelere yönelik direnişi oluşturmuştur. Hem kapitalist yapının aşırılıkları altında ezilen hem de sosyalist dünyanın katı materyalizmi içinde kendine anlam kuramayanların tepkisi İslami yükselişi beslemiştir. Dolayısıyla Arap Baharı, İslam dünyasının "üçüncü dalga"sıdır denilebilir. Bahar, birdenbire gerçekleşen bir tarihsel kırılma ya da Arap aydınlanması değildir. Çağdaş bir sosyal hareket biçiminde yeniden üretilen İslamcılığın geleneksel kodları ve tarihselliği ile uyumludur. Tüm tarihsel tecrübe ile bütünlük içerisindedir. Müslüman halklar yaşadıkları yoksunluklardan kurtulmanın umudunu bir kez daha İslam'da bulmuştur. İdeale olanla yakın yönetimler ve hakka uygun yaşam biçimi için harekete geçmişler, Kuran'a göre en değerli varlık olan insanın değerini gözeten yeni bir yapı kurmak istemişlerdir. Dolayısıyla Arap ayaklanması meşru bir halk hareketidir. Hem Müslüman Kardeşler hem Nahda bu kitlesel hareketin ve muhalefetin çatısını oluşturmuş, dezavantajlı kesimlerin mobilize olmasına olanak sağlamıştır. Baharın yarattığı yeni atmosfer bölgedeki güç dengelerini değiştirmiş ve bir "İslamcılar iktidardan uzak tutma" hamlesi olarak dış müdahalelerin etkisiyle karşılaşmış, süreç tersine dönmüştür. Buna rağmen tüm iniş çıkışlarıyla demokratikleşme yolculukları uzun soluklu süreçlerdir. Bölgede geleneksel dengelerin değişmesi adına, modernizmin yarattığı eşitsizliklere direnme adına, tek biçimli medeniyet tasavvuruna karşı çıkma adına, milletlerin kendi iradelerini ellerine yolculuğunun bütün güzergahları çok kıymetlidir. Türkiye son dönemde iç politikasında gerçekleştirdiği demokratikleşme açılımlarına paralel olarak, Arap Baharı'nda da milletlerin iradesini desteklemiş, dış politika yaklaşımını demokratikleşme, çoğulculuk ve insan hakları üzerinden yeniden kurmuştur.

İslam Demokrasi İlişkisi

Literatürde İslam-demokrasi ilişkisi sıklıkla sorgulanan bir alan olmuştur. Demokrasiyi; modernist, seküler ve özden çok biçim odaklı bir yolculuk olarak gören oryantalist algıya göre demokrasi Batı'ya özgüdür, İslam ise modernleşme ve sekülerleşme karşıtıdır. Dolayısıyla İslam demokratik gelişmenin önünde engeldir. Menderes Çınar'a göre İslam'ın anti-modern ve anti-laik algılanması iki kabule dayanmaktadır. Birinci ön kabul, "dinin toplumsal hayat üzerindeki önemini yok etmek" anlamındaki

laikliğin demokrasi ve modernleşmenin ön kabulü olarak yorumlanmasıdır. İkinci yönelim ise İslam'ı modernite ve demokrasinin dışında ona karşıt ve uyum sağlayamayan bir hareket olarak değerlendirmektir (Çınar, 2005: 17). Huntington'un *Üçüncü Demokrasi Dalgası* başlıklı çalışması "ikinci yönelime" bir örnek oluşturmaktadır. Soğuk Savaş sonrasının post komünist ülkelerinin Batı tipi demokrasiye geçiş sürecini tamamlayıp tamamlayamayacağı sorunsalı üzerine odaklanılan çalışmada demokratikleşmeyi sadece Batı normları ile özdeşleştirmektedir. Konfüçyüsçülük ve İslamiyet gibi inanç sistemlerinin demokratikleşmeye dair güçlü kültürel engeller barındırdığını ifade eden Huntington ABD'yi demokratikleşmenin polisi olarak, Batı medeniyetini ise gelişimin en üst noktası olarak takdis etmekte, dünyanın geri kalanının gelişimi için onun himayesini ve öncülüğünü gerekli görmektedir (Huntington, 2011). Ernest Gellner, Louis Dumont, Bassam Tibi gibi düşünürler İslam ve demokrasi arasında bir çeşit antagonizma olduğunu iddia etmişlerdir. Francis Fukuyama 11 Eylül saldırılarından sonra kaleme aldığı "Hedefleri Modern Dünya" başlıklı makalesinde, İslam'ın modernlikle ilişkisinin sorunlu olan tek din olduğunu iddia etmiştir (Fukuyama, 1999: 255). Bernard Lewis'e göre ise İslam ile demokrasi hiçbir biçimde örtüşmez, çünkü İslam en başından beri iktidara talip olmuştur, dinden ayrı bir devlet tanımı yapılmamıştır (Lewis, 1996: 52). Demokratikleşme, modernleşme ve sekülerleşme karşıtı bir yönelim olarak işaret edilen İslam, "gayri medeni", "doğuya ait" ve "totaliter" bir ideoloji olarak algılanmıştır.

İslam'ın tözel olarak demokrasi ile ne denli örtüştüğü, iki değer sisteminin birbiriyle kurduğu ilişki ve bu ilişkinin boyutları başka bir araştırmanın konusudur (Nebati, 2014). Bu çalışmada 19. yüzyıldan itibaren demokrasinin gelişmesinin temel parametrelerinden birisi olan ve "elitlere, otoritelere, başka gruplara ya da kültürel kodlara karşı, elitler, diğer gruplar ve unsurlarla kalıcı bir etkileşim içinde, ortak hedeflere sahip ve dayanışma içinde olan bireyler tarafından geliştirilen kolektif eylemler" (Tarrow, 2011:7) anlamına gelen toplumsal hareketlerin ve muhalefet geleneğinin İslam toplumlarıyla ilişkisi üzerinde durulacaktır. Nitekim demokratik toplumlarda ifade ve düşünce özgürlüğünün varlık alanı bulması muhalefet partisinin etki alanının oluşturulması ve korunması ile mümkündür.

Batılı yazarların bir kısmı İslam'ın varlığının demokrasiyi işlevsiz kıldığını iddia etmektedir. İslam itaat kültürü ve totaliterlikle özdeşleştirilmiştir. İslam'ın modernleşme açısından işlevsel olmadığı için modernleşme hedeflerini gerçekleştirebilmesi doğrultusunda kişisel motivasyonu seferber eden sivil bir din olamadığı iddia edilmiştir (Bellah'dan aktaran: Çınar, 2005: 26). İslam, atalet ve biat geleneğini oluşturmakla eleştirilmekte, kitlesel mobilizasyonun, değişim talebinin, muhalefetin toplandığı bir çatı olma işlevi gerçekleştiremeyeceği iddia edilmektedir. Bayat'ın da ifade ettiği gibi ana akım Oryantalizm Müslüman Ortadoğu'yu yekpare ve durağan bir kütle şeklinde algılamıştır, onlara göre Ortadoğu'da değişim ancak elitler, askerler ya da harici güçler aracılığıyla mümkündür (Bayat, 2006: 7). Bütün bu önyargılı külliyatın iddia ettiğinin aksine kolektif eylem Ortadoğu'daki siyasal dönüşümün önemli bir parçası olmuştur (Bayat, 2006: 8). Halk hareketleri 1950'lerde Nasır'ın Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesinden sonra Suriye, Irak, Ürdün ve Lübnan'da kolonyal egemenliği gerçekleştirmişti. Kanallın kontrolünü geri kazanmak için İngiltere, Fransa ve İsrail tarafından 1956'da yapılan başarısız saldırı Arap ülkelerinde halkın sokağa dökülmesine neden olmuştu. 1980'ler Fas, Sudan, Lübnan, Tunus, Ürdün ve Mısır'da tüketim malları desteğinin kesilmesi, fiyat artışları, ücret kesintileri, Uluslararası Para Fonu (IMF) ile gelen yapısal uyum programlarına karşı sokak protestoları ile geçti. 2002'deki Filistin için girişilen büyük pan-arap desteği de dahil, işçilerin, sanatçıların, kadınların ve öğrencilerin sosyal haklar ve siyasal katılım için giriştiği sosyal protestolar, sürekli devam etti. 2003'de Amerika'nın Irak'ı işgali nedeniyle Mısır'da bütün halk Tahrir'e çıktı (Kök ve Tekerek, 2012). Mısır, 6 Nisan Gençlik Hareketinin çeşitli eylemlerine ve Kifaye Hareketinin geniş yankı uyandıran protestolarına sahne olmuştur. Mısır'da 2011 yılına kadar çeşitli eylemler olmuş, 2004 yılında eylemler %200 artmış ve ülkede 250'den fazla protesto düzenlenmiştir. 2010'da başkanlık seçimi krizi ile bu hareketlilik artmıştır (Yaşar, 2013: 22). Yine İran'da 2009 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerine hile karıştırılması nedeniyle demokratik kitle hareketleri yaygınlık kazanmıştır.

Neo-oryantalist önyargının ürettiği bakış açısının aksine İslam atalet ve biatın gelişmesine zemin sunmamış bilakis Ortadoğu'daki toplumsal hareketlerin, değişim taleplerinin temel bileşenlerinden birisi olmuş, toplumsal muhalefetin ana eksenini oluşturmuştur. Örneğin İslamcı Feminizm'in öncü isimlerinden Mısırlı Labiba Ahmad (1870-1951), Mısır ulusunun inşasında kullanılacak temel referansın İslam olması gerektiğini ifade etmiş, İslami inanç sisteminin kadın haklarını yücelttiğini ifade etmiş, Kuran'ın feminist hermenotik ile tefsirine yönelinmesi gerektiğini iddia etmiştir (Aksu, 2008: 65). Bölge geneline bakıldığında 1980'ler ve 90'lardaki değişimlere paralel olarak eğitimli orta sınıfın artması ile demokratik olmayan rejimlere yönelik muhalefet İslami söylemlerle kendisini göstermiştir (Demir, 2012: 140). Hasan El Benna tarafından 1927 Mısır'da kurulan Müslüman Kardeşler Örgütü türlü baskılara rağmen anti-empyralist dili, ilahi egemenliği yücelten söylemi ile Batıcı modernleşme deneyimlerinin, toplumsal mühendislik girişimlerinin kenara attığı, ötekileştirdiği ezilen yığınların sesi olmuştur. Diğer İslamcı hareketler ile karşılaştırıldığında çok daha kalıcı bir güç sergilemiş ve iyi organizasyon becerisi göstermiştir (Davis ve Robinson, 2015: 79). Müslüman Kardeşler'in Özgürlük ve Adalet Partisi Başkan Yardımcısı Essam el Aryan şöyle demiştir: "Müslüman kardeşler halktır. Biz mücadele ediyoruz, fakirlere yardım ediyoruz. İşsizlere yardımcı oluyoruz. Paramızı nereden buluyoruz? Kendi cebimizden. Bir diğerimize yardım etmek için kendi cebimize başvuruyoruz" (Aktaran: Davis ve Robinson, 2015: 79). Müslüman kardeşlerin muhalif dili Suriye, Ürdün, Filistin, Mısır ve Sudan'da on binlerce taraftar toplamış, etki alanı Avrupa'ya kadar genişlemiştir. Müslüman Kardeşler şiddetli hükümet baskılarıyla karşı karşıya kalmış, kuruluşundan bu yana iki kez kapatılmış, Hasan El Benna suikast sonucu öldürülmüştür, liderleri ve üyeleri baskı görmüş, tutuklanmıştır. 2011 yılında Mübarek'in devrilmesi ile sonuçlanan sürece kadar sistemli bir şekilde baskı görmüş, zayıflatılmaya çalışılmış, yine de bu atmosferden sağ çıkmıştır (Davis ve Robinson, 2015: 80). Müslüman kardeşlerden etkilenen başka bir İslami hareket olarak El Nahda hareketi, Tunus toplumunun her kesimini bünyesinde toplayan bir muhalif oluşum olarak güçlenmiş, İslam'a yönelik karşı saldırıya (başörtüsünün yasaklanması, oruç tutmanın yasaklanması gibi), ekonomik eşitsizliklere, tepeden inme modernizme ve laikçi uygulamalara karşı, tüm toplumu kucaklayan çok geniş bir etki alanı edinmiştir.

İktidar ve Muhalefet Halinde İslam

İslam siyasi kültürüne bakıldığında şura sisteminin bu yapının temelini oluşturduğu gözlenmektedir. Ebû Fâris, İsmail el-Bedevî ve Abdülhamid Hacciyât gibi son dönem çalışmaları Şura'nın teorik temelini ortaya koymuştur (Manuella, 2009: 106). Hz. Peygamber dönemini hariç tutarsak, istişare konusunda en eski kayıtlar Ömer b. Hattab dönemine ait görünüyor. Nitekim o, çoğunlukla sahabe ile istişareleri sonunda kararlar alırdı. İslam toplumunun gelişmesi için büyük öneme sahip iki meseleye istişare ile karar verilmişti (Manuella, 2009: 107). Emeviler dönemi istişare sisteminin en geniş şekilde uygulandığı zaman dilimlerinden birisiydi, danışılan kişilere müşavir denilirdi (Manuella, 2009: 110). İslam'ın siyasi kültürüne bakıldığında muhalefetin şura içinde olması, yönetimin belli bir uygulama ve kararına bireysel olarak karşı çıkılması meşrudur (Ardoğan, 2004: 173). Batı siyasi sistemi yöneticilerin ehliyeti esasına göre kurulmamıştır ve bir "ideal sistem" öngörmez, denge ve denetim mekanizması kurarak aşırılıkları engellemeye çalışır. İslam yönetim sistemine göre ise "ideal olan" esastır. Yöneticide ideal niteliklerin kaybolması, toplumsal uyum ve ahengin bozulması ile birlikte, iktidar meşruiyetini yitirir ve Allah'a itaat sınırını aşan politikalara karşı muhalefet doğal bir haktır (Ardoğan, 2004: 175). İslam bir uyum, bütüncül bir ahenk tasavvuru sunar, toplumları bu idealden uzaklaştıran eylem, davranış ve yönetimler karşısında durmak ise meşrudur. Dolayısıyla İslamcı hareket tarihselliği içinde zaman zaman uyumun, zaman zaman da muhalefetin ve isyanın, anti-empyralizme, köktenci modernizme karşı duruşun temsilciliğini yapmıştır (Kara, 2013).

İslam'ın muhalif kimliğinin oluşumu bağlamında en dikkate değer dönemeç, modernizm ile karşılaşmadır. 18. yüzyılda Batı'nın egemen konuma geçmesiyle birlikte, eski gücünü kaybeden İslam aleminin direnişini sembolize etmek üzere İslamcılık akımı ortaya çıkmıştır. İslamcılık Osmanlı'ya

özgü bir ideoloji değildir. Batı karşısında yaşanan yenilgiler, kolonizasyon ve kısmen de Batılılaşma karşısında İslam'ın üstünlüğünü savunan Müslüman coğrafyadaki tecdit ve ihya birikimi Fransız devrimiyle ortaya çıkan özgürlük düşüncesi ile birleşmiştir. İslamcılık, 'modern ve eklektik yönleri ağır basan' Batı ile diyalektik bir ilişki içinde gelişen bir düşünce kümesidir (Koyuncu, 2014: 37). Yenilgilerin asıl sebebinin İslam'dan değil, onun özünün tahrip edilmesinden kaynaklandığı öne sürülmektedir. Bu sorunun aşılması için kaynaklara dönüş ve içtihad kapısının açılması önerilmiştir. Böylece medeniyet tasavvuru Batı odaklı bir süreç olarak değil, İslam'ın özgünlüğü içinde gelişebilecek bir yapı olarak algılanmıştır. İslamcı akımın mensupları Batı'nın öne sürdüğü insanın temel hakları meselesiyle İslamiyet'in özü arasında bir bağlantı olduğunu öne sürmektedir. "Garp'ın "insan hür doğar" vecizesiyle İslamiyet'in "insan yaşamak için doğar" kaidesi arasında bir fark yoktur. İslamiyet nazarında hayatın zaruri şartları olan üç hak 'hakkı hürriyet', (özgürlük hakkı), 'hakkı ismet' (hayat hakkı), 'hakkı temellük'tür" (mülkiyet hakkı) (Tunaya, 2003: 259). Ahmet Çiğdem'e göre "İslamcılık siyasi bir ideoloji olarak tarihselliği, emperyalizm ya da kolonyalizm gibi olguların toplumsal sonuçlarıyla, bu sonuçlara karşı direnmeyi veya bu sonuçları İslam toplumlarının yararına dönüştürmeyi amaçlayan hareket"tir (Çiğdem, 2005: 27). İslamcılık ahlaktan sosyal hayata, iktidara, bireye uzanan bütüncül bir proje önermektedir. Bu bütüncül projenin temeli Asr-ı Saadete dönüştür. Dolayısıyla bir karşı çıkış, dönüştürme ve direniş hareketiyle el ele ilerler. Pasif değil, aktif bir duruş, bir değerler bütünü önermektedir. Nitekim Nilüfer Göle de İslamcılığı "çağdaş sosyal hareketler" içerisinde değerlendirmektedir (Göle: 2002: 23). Ona göre; İslamcılık geçmişi reddeden ve ilerlemeci bir toplum tasavvuruna dayanan bir modern sosyal hareketlerin sahiplendiği ütopyayı kabul etmez. Ütopya zaten geçmişte, Asr-ı Saadet'te yaşanmıştır. Din, tarihler ve zamanlar üstü bir anlatıya oturtulur. Kadim olana yöneliş ve başlangıçtaki otantik İslam'a dönme arzusu moderniteye yönelik eleştirinin yanında, Müslümanların dünyevi işlere kolektif ve eleştirel bir şekilde katılımına olanak tanır (Göle, 2002: 23-24). Dolayısıyla İslami hareketler, Batı'nın çizdiği normların dışında, geleneklerin ve İslam'ın işlev kazanması ile oluşturulabilecek özgün bir modernleşme projesinin peşinde koşarlar (Çınar, 2005: 32).

İslami dirilişin görünür ikinci dalgası ise 1960'lar ve 70'lerde koloni olmaktan kurtulan rejimlerin, emperyalist güçler tarafından biçimlendirilmiş, bu türden "modern" sistemlere karşı yönelttiği karşı duruştur. İran başta olmak üzere, Mısır, Lübnan, Tunus gibi pek çok ülkede, bu tarz bir sekülerleşmeye yönelik İslami yükseliş ön plana çıkmıştır (Esposito, 2002: 45). İslam, Ortadoğu ülkelerinden Orta Asya'ya, Malezya'dan Bosna'ya ulaşan geniş bir coğrafyada farklı ölçülerde de olsa toplumun dokusuna nüfuz eden önemli bir bileşen olarak varlık göstermiş ve zaman zaman da daha fazla demokrasi isteğinin ve toplumsal muhalefetin dayanağı olmuştur. John L. Esposito'ya göre, İslam dünyasının laiklik skalasında bir taraf, dini sistemli bir şekilde toplumsal yapıdan dışlayarak, katı bir laikçi tutum benimseyen Türkiye ise, diğer taraf kendisini bir İslam devleti olarak tanımlayan, Kuran ve İslam hukukuna dayandığını iddia ederek, şer'i ve ulemaya dayalı bir yönetim biçimi kuran Suudi Arabistan'dır. Bununla birlikte Müslüman ülkelerin çoğu bu iki skalanın arasında yer almaktadır. Nüfusları ve geçmişleri büyük oranda Müslüman olan bu ülkeler, Batı modeli bir kurumsallaşmanın içine "devlet başkanının Müslüman olması", ya da "şer'i hukukun, hukukun kaynağı olarak kabul edilmesi" gibi İslami renkler karıştırmışlardır. Batıda eğitim almış elitlerin yönetimindeki bu yapılar, modern ulus devlete ulaşma gayesi taşımaktaydılar. Milliyetçilik ve sosyalizmin yerel ya da bölgesel biçimlerinin hakim olduğu bu yapıların görüntüsü 60'lardan itibaren ve özellikle 1970'ler ile 1980 arasında İslami uyanışla birlikte farklı bir biçim almıştır. Sudan, Mısır, Libya ve İran gibi ülkelerde Batı karşıtlığı, sosyo-politik ve ekonomik faktörler İslami yönelimleri artırmıştır. Libya'da Muammer Kaddafi, Sudan'da Cafer Muhammed Numeyri, Mısır'da Enver Sedat ve Pakistan'da Zülfikâr Ali Butto ve General Ziyaü'l Hakk gibi ordu mensubu (ve ordu kökenli) idareciler meşruiyetlerini arttırmak, halkın desteğini kazanmak ve hükümet politikalarını doğru göstermek için İslam'a müracaat ettiler" (Esposito, 2002: 144-145).

İslami diriliş atmosferi bütün İslam dünyasını şiddetli bir şekilde sarsmıştır. Kimi ülkelerde İslami partiler hükümet kurma noktasına gelmiş, (Ürdün, Sudan, İran, Malezya ve Pakistan), kimi ülkelerde ise (Mısır, Tunus, Cezayir, Fas, Batı Şeria, Gazze ve Endonezya) ana muhalefeti İslam partileri oluşturmuştur. Nitekim yıllarca ana muhalefette olan partiler Tunus, Mısır, Cezayir ve Fas'ta iktidar tecrübesini yaşayabilmiştir. Afganistan, Orta Asya Müslüman Cumhuriyetleri, Lübnan, Hindistan, Tayland, Çin ve Filipinler gibi ülkelerde İslam siyasetin önemli bir parametresi olarak sivrilmiştir (Esposito, 2002: 47). İslam'ın bu yükselişinde Amerika'nın, Bolşevizm üzerindeki yıkıcı etkisi nedeniyle İslami hareket ve rejimleri desteklemesinin de önemli oranda etkisi olmuştur (Şahin, 2008). Ancak İslami dirilişi salt bu dinamikle açıklamak, indirgemeci, tek taraflı bir değerlendirme olacaktır. Bu yükseliş; Arap-İsrail Savaşı, İran İhtilali, Arap Petrol ambargosu gibi dış dinamiklerden olduğu kadar, modernizmin sancılarını hisseden ve bu savrulma atmosferinin yarattığı buhranı ne kapitalist yapının aşırılıklarıyla ne de sosyalist dünyanın katı materyalizmiyle bastırabilen kesimlerin tepkisinden de beslenmiştir. Müslüman dünyanın despotik yönetimleri ve askeri, bürokratik bir kast ile çevrelenmiş "sözde demokrasi"leri (Frederic, 2011: 283-306) yığınları çıkışsızlığa itmiş, ekonomik istikrarsızlıklar, aidiyet isteği ve zorlamacı bir modernleşme baskısına yönelen tepki İslam'a yönelişi desteklemiştir.

Üçüncü Dalga: Arap Baharı

Bütün bu tarihsel arka plan göstermektedir ki Arap baharını birden bire gerçekleşen kendinden menkul bir süreç olarak algılamak gerçekçi bir yaklaşım değildir. Arap baharı süreci her ne kadar kaygan ve sancılı bir zeminde ilerlese ve belirli spekülatif girişimlerin sonucunda tersine bir seyir izlese de aşağıdan yukarıya yönelen bir halk hareketidir. Ortadoğu coğrafyasında İslam ile bütünleşik bir güzergaha sahip bir muhalefet geleneğinin ürettiği çok boyutlu bir nedensellik tezahürüdür. Tunus'ta başlayıp; Mısır, Bahreyn, Yemen, Libya, Umman, Ürdün ve Suriye üzerinden ilerleyen Arap ayaklanmaları neden-sonuç ilişkisi dahilinde sorgulanabilecek pek çok bileşeni barındıran önemli bir tarihsel kırılmadır. Arap Baharı üzerine değerlendirmelerin genel olarak iki cephe içinde algılandığı gözlenmektedir. Birinci cepheye göre Bahar, bir çeşit Arap Rönesansıdır (Alaca, 2012). Örneğin Perry Anderson isyanın Hispanik Amerika'nın kurtuluş Savaşları, 1848-49 Avrupa Devrimleri ve Sovyet Bloğu'ndaki rejimlerin çöküşü ile benzer bir dinamik taşıdığını iddia etmektedir. (Anderson, 2011: 34). İkinci cepheye göre ise Arap Baharı, emperyal güçlerin Ortadoğu'yu yeniden dizayn etme çabasının bir tezahürüdür. Kanımızca iki yaklaşım da yanlıştır. Bahar bir Rönesans değildir. Arap dünyası tarihsel bir kırılma ya da ani bir bilinç yükselişi üretmemiştir. Yaşanan halk hareketi, İslam'la bütünleşik bir güzergaha sahip, uzun süren hak arayışı ve mücadele geleneğinin bir sonucudur. Nitekim söz konusu bölgelerde İslamcı muhalif grupların etki alanını giderek genişlettiği gözlemlenmektedir. Ancak ana akım oryantalizm hak arama geleneğini ancak kendi ölçütleri içinde değerlendirmekte, kendi coğrafyası dışındaki alanların muhalefet biçimini yok saymaktadır. Ancak Ortadoğu coğrafyası, hakim paradigmanın normlarına uymasa da kendi özgün dinamikleri ile bir muhalefet zemini üretmiştir. Bütün bu tarihsellik es geçilerek, Ortadoğu değişim ve dönüşümden azade yekpare ve tarih dışı bir yığın olarak adlandırıldığında Bahar'ın da çok geç kalmış bir Rönesans olarak değerlendirilmesi mümkündür. Arap Baharını emperyalist güçlerin bir oyunu olarak nitelemek ise, Ortadoğu'da bir değişim olacaksa bunun ancak dışarıdan müdahale ile gerçekleşebileceği ön yargısından beslenmektedir. Arap halklarının kendi hür istemleriyle, ideal olana, hakka yakın olana varma ihtimalleri yok sayılmakta, İslam toplumlarının iradesi küçümsenmektedir. Ayrıca toplumsal hareketler, çok fazla olasılık barındıran aynı sebebin her zaman aynı sonucu doğurmadığı çok bileşenli oluşumlardır. Bu çok boyutlu zemin yok sayılarak, toplumsal hareketlerin "oyun kurucuların düğmeye basması" ile dizayn edilebileceği formülasyonu indirgemeci, sığ, kategorik, "merkez"i ilahlaştıran, "periferi"yi ise kimliksizleştiren bir algı biçiminin yansımasıdır.

Arap Baharına giden süreci ören temel dinamikleri özetlemek mümkündür: Arap Baharını yaşayan toplumlar Osmanlı bakiyesi olan bu topraklarda uzun yıllar boyunca İngiltere, Fransa (ve sonradan Amerika) gibi emperyalist güçler tarafından kurulan kukla hükümetlerce yönetilmişlerdir. Arap

halkları, Avrupa’da yaşandığı gibi, ekonomik ve politik ilişkileri baştan aşağı dönüştüren ve aşağıdan yukarıya yönelen devrimleri takiben aşama aşama hayata geçirilen demokratikleşme süreçleri yaşamamıştır. Bu toplumların modernleşmesi kendilerine “reva görülen” bir güzergahta, toplumsal zenginliklerini oluşturan pek çok özgün dinamiğin yok sayıldığı kendilerine biçilmiş kılıfın sınırları içinde gerçekleşebilmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nı takiben sömürgelerin tasfiye edilmesi ile birlikte, ki Perry Anderson’a göre bu tasfiye değil “sömürgelerin resmîleştirilmesi”dir, bu bölgelerde otoriter ve tek partili yönetim şekilleri kurulmuş; Kaddafi 40 yıl, Esad’lar 40 yıl, Mübarek 29 yıl, Ben Ali 23 yıl iktidarda kalmıştır. Suudi ailesinin hükümrânlığı neredeyse yüz yılı bulmuştur. Ürdün ve Fas’taki hanedanlar üç kuşaktır iktidardadır (Anderson, 2011: 35). Arap Dünyasının iktidar modelleri muhalefeti baskılayan, sivil toplumun gelişmesine olanak tanımayan, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, insan hakları, şeffaflık, hesap verebilirlik, yargı bağımsızlığı gibi demokrasiye dair temel motifleri hiçe sayan temel hak ve özgürlükleri geliştirme konusunda zayıf kalan yapılara dönüşmüştür. İslam tehdidi bahane edilerek sivil muhalefetin önü kesilmiş, ordu temel bir motif olarak siyaset alanında yer alabilmiştir. Bu tarz totaliter rejimlerin fitratında bulunan; yolsuzluk, rüşvet, adam kayırma gibi ahlaki yozlaşmalar rejimlerin altını oymuş, toplum nazarındaki meşruiyetini yitirmiştir. Muzaffer Ercan Yılmaz’a göre Arap isyanlarının bir diğer nedeni “yoksunluk”tur. Bu yoksunluk mutlak ya da göreceli olabilmektedir. Yoksunluk sadece maddiyata bağlı bir öge olarak değil “itibar, prestij, onanma” gibi temel ihtiyaçların karşılanmaması, sistemin dezavantajlı kesimlere çıkış sağlayacak alanlarının bulunmamasına bağlanmaktadır (Yılmaz, 2011: 65). Global dünyanın nimetlerinden en az faydalanan Arap dünyası, tarımsal altyapıya sahip ve bu ilişkilerin ürettiği klan ve aile bağlarının hala güçlü olduğu, sanayileşmemiş dolayısıyla da bireyselleşmenin gerçekleşemediği bir yapı ihtiva etmektedir. (Yılmaz, 2011: 68). Bu süreç işsizlik, istihdam eksikliği, küçük üreticilerin yoksunlaşması, gelir eşitsizliğinin artması gibi sorunlar yaratmakta, toplumdaki çelişkileri derinleştirmektedir. ILO ve Bağımsız Sosyal Bilimciler verilerine göre; Ortadoğu’daki işsizlik oranı 2002 yılında 10,8; 2007 yılında 10,5; 2009 yılında 10,3; 2010 yılında da tahmini olarak 10,3’dür. Genç işsizler için ise durum daha da vahimdir. Bu oran 2002’de 21,7; 2007’de 24,5, 2009’da 24,9; 2010’da ise tahmini olarak 25,1’dir. Kuzey Afrika’da ise genç işsizlerin oranı 2002’de %28,1; 2007’de 24,3; 2009’da 23,4; 2010’da tahmini 23,6’dır (Türel, 2011: s.22). Nitekim Arap ayaklanmasında genç işsizlerin önemli bir rol üstlendiği bilinen bir gerçektir.

Arap toplumları çok farklı kültür ve geleneklere sahip olmalarına rağmen siyasal hayat içinde otoriter eğilimler, saydam, hesap verebilir ve açık olmaktan uzak yozlaşmış yönetim biçimleri, insan hakkı ihlalleri, ekonomik istikrarsızlıklar gibi benzer sorunlarla baş etmeye çalışmaktadırlar (Akkaş, 2011: 333). Arap Baharını yaşayan ülkelerin sosyo-ekonomik ve kurumsal benzerliklerine rağmen, her ülke de kendine özgü dinamikler devreye girmiş, süreç farklı noktalara evrilmiştir. Örneğin Tunus, Mısır, Libya ve Yemen’de iktidar değişimi gerçekleşirken, Suriye’de rejim iktidarda kalabilmek adına tüm gücünü kullanmış ve bu süreç uluslararası bir soruna dönüşmüştür. Ürdün ve Bahreyn’de ise protestolar sonuçsuz kalmıştır (Kurt, 2014: 8).

Rejim karşıtı hareketlerin ilk başladığı yer olan Tunus, Bahar’ı yaşayan diğer ülkelere nazaran daha az müdahaleye maruz kalmıştır. Tunus geleneksel olarak ordunun siyasetten uzak tutulduğu bir modele sahiptir. Bunun bir sonucu olarak Bin Ali devrildikten sonra Mısır’daki gibi Yüksek Askeri Konsey değil, sivillerden oluşan Devrim Konseyi yönetimi devralmıştır. Ayrıca Nahda hareketi, Mısır’daki İhvan gibi yönetimi başkanlık sistemiyle tek başına kontrol etmeyi değil, onun yerine daha esnek uzlaşmacı bir model benimsedi ve parlamenter sistemde gücü paylaşmayı tercih etti.¹ Mısır’da ise ordu müesses nizamın temel unsurlarından birini oluşturmaktadır (Kurt, 2014: 12). Nitekim Mübarek’in iktidarı terk ettiği 11 Şubat 2011’den 30 Haziran 2012’ye kadar Mısır’da yönetimi Yüksek Askeri Konsey devralmıştır. Bu süreç içinde konsey karşıtı pek çok protesto gerçekleştirilmiştir. Ordu,

¹ Çevikalp Mesut (3 Kasım 2014). “Tunus Modeli’nde Yeni Dönem”, Aksiyon.

Haziran 2012’de yapılan seçimde cumhurbaşkanlığına gelen Muhammed Mursi’nin bir yıllık iktidarını ordu 3 Temmuz 2013’te askeri darbeyle sonlandırmıştır. Darbe karşıtı gösterilere de çeşitli aralıklarla gerçek mermi kullanılarak müdahale edilmiştir.

Mısır Ordusu öteden beri ABD ile kuvvetli bir bağa sahiptir. ABD, İsrail’den sonra en büyük askeri yardımı Mısır’a gerçekleştirmekte, bunun da büyük bir oranını askeri yardımlar oluşturmaktadır (Kurt, 2014: 16). Dolayısıyla darbe demokratik yönetim biçimi içinde imtiyazını kaybetmek istemeyen ordunun Amerikan desteği ile gerçekleştirdiği “İslamcılar iktidardan uzak tutma” hamlesidir. 3 Temmuz darbesi, 25 Ocak Devrimi ile başlayan değişim dalgasını tersine çevirmiş, sadece Mısır’ın değil bölgenin değişim potansiyeli de zarar görmüştür. Böylece “Arap Baharı” süreci durma noktasına gelmiştir. Ayrıca bu darbe, iktidar değişimi gerçekleşse bile sürecin ordu tarafından ve dışardan müdahale ile tersine çevrilebileceğini göstermiştir (Kurt, 2014: 18). Libya’da ise düzenli bir ordudan ziyade aşiret bağları üzerinden şekillenmiş bir ordu bulunmaktadır. Ordu içinde Kaddafi ile anlaşamayan aşiretlerin bulunduğu unsurlar da ayaklanmaya katılmıştır. Bingazi’de gerçekleşen ayaklanmalar, şiddet kullanılarak bastırılmıştır. Devrimin akıbetini Birleşmiş Milletler kararı sonrası gerçekleşen NATO müdahalesi belirlemiştir denebilir. Rejim güçlerine ait ağır silahların büyük bir kısmı yok edilmiş ve Kaddafi iktidardan indirilebilmiştir. Suriye ise Arap Baharı’nın apayrı bir mecrasını oluşturmuş, bahar kelimenin tam anlamıyla kışa dönmüştür. Suriye’deki şiddet ve istikrarsızlığın temel sebebi siyasi kurumların toplumsal, sosyal ve ekonomik gelişmenin gerisine düşmesidir. Bununla birlikte sistem içinde toplumun değişme iradesine şiddetle karşı çıkan devlet aygıtları mevcuttur (Şen, 2013: 57). Öncelikle Suriye rejimi, iktidarın kimi aşamalarında Sünni yöneticiler bulursa da bir azınlık rejimidir. Hafız Esad bir dizi darbe ile Nusayri unsurların rejim içinde etkili olmasını sağlamıştır. Suriye’de 1970’ten beri Nusayri iktidarı kendisini ordu üzerinden korumuş, ordu-rejim ve parti bütünlüğü sağlanmıştır (Kurt, 2014: 20).

Arap Baharı’nın yarattığı dönüşüm ve demokratikleşme talebi köktenci modernleşme projeleri ve otoriter yönetim biçimlerine, ekonomik ve sosyal yoksunluklara bir tepki olarak, daha fazla özgürlük ve hak talebiyle şekillenmiş bir harekettir. Arap Baharı bir halk hareketi olarak başlamış, temel bileşkesi, birleştiricisi ve dönüştürücüsü içinde bulunduğu tarihselliğe uygun bir şekilde İslam olmuştur. Nitekim söz konusu bölgelerde İslamcı muhalif gruplar oy oranlarını son yıllarda giderek artırmışlardır. Örneğin Mısır’da Müslüman Kardeşler 2000’de yapılan seçimlerde 444 sandalyenin 70’ini, 2005’de ise 161’ini kazanmıştır. Bahreyn’de El Vifak, 2006’da yapılan seçimlerde 40 sandalyenin 18’ini kazanmıştır. Ürdün’de Müslüman Kardeşler’in bir kolu olan İslami Eylem Cephesi, 2003’de 110 sandalyenin 30’unu, 2007’de ise 22’sini kazanmıştır. Arap Baharı sonrasında Fas’ta gerçekleştirilen reform sürecinin ardından yapılan seçimlerin galibi olan Adalet ve Kalkınma Partisi 2002’de 95 sandalyenin 56’sını, 2007’de tümünü kazanmıştı. Yemen Islah Partisi 97’de 301 sandalyenin 241’ni, 2003’de 185’ini kazanmıştır (Akkaş, 2011). Gerek Müslüman Kardeşler, gerek Nahda bu süreçte organize bir şekilde örgütlenerek dezavantajlı kesimlerin tepkilerini dönüştürücü bir manevraya çevirmelerine öncülük etmişlerdir. Toplumsal dokunun içinde baskın ve saygın bir öğe olarak kabul edilen İslam ve İslamcı partiler bu süreçte dönüştürücü, demokrasiyi derinleştirici ve sivilleşmeden yana tavır almışlardır. İslamcı yapılar, halk ayaklanmaları üzerinde, isyanın vülgarize ve zaman zaman şiddet barındırmaya eğilimli mizacını (özellikle Mısır ve Tunus’da) yatıştırıcı rol oynamışlardır. Ancak halk hareketlerinin geliştirdiği yeni dinamikler bölgedeki güç dengelerini değiştiren bir seyir izlediğinde dışarıdan müdahale gerçekleşmiştir. Örneğin Mısır’da Mübarek’in devrilmesine en büyük tepki Suudi Arabistan ve İsrail’den gelmiştir. Suudi Arabistan ve İsrail, Mübarek’in bölge güvenliği için önemini vurgulamıştır. Nitekim İsrail’e göre 1978 Camp David Anlaşması düzeninin bekçisi Mübarek’tir. Suudi Arabistan Mısır’daki Selefi akımlara ve darbecilere

büyük paralar dökmüş, 3 Temmuz darbesi sonrasında bölge ekonomisinin ayakta kalmasının ve Müslüman Kardeşler'e yönelik "cadı avı"nın baş aktörü olmuştur.²

Sonuç olarak yaşanan iniş çıkışlara, halk hareketleri ve milletlerin iradesinin dönüşüm üzerindeki etkisini bertaraf etmeye yönelik dış müdahalelere rağmen Arap Baharı meşru bir halk hareketidir. Tüm tarihsel tecrübeye bütüncülük içinde bakıldığında şu sonuca ulaşılmaktadır: Arap Baharı süreci uzun süren hak arayışı ve mücadele geleneğinin bir sonucu olacak gerçekleşmiştir. Arap Baharı, bu süreci yaşayan toplumlarda hiç şüphesiz bir bilinç atlaması üretmiştir. Politizasyon ve mobilizasyon İslam'la iç içe geçmiştir. Şüphesiz Arap Baharı'nın bütün bölgelerde birden bire, tüm arazlarından arındırılmış pürü pak bir demokrasi üretmesi beklenemez. Ancak yaşanan tüm iniş çıkışlara rağmen Arap toplumlarının dönüşümü İslamcılarının rolü dikkate alınmadan gerçekleşemeyecektir.

Arap Baharı Süreci'nde Türkiye ve Muhalefet Dilini Koruyan Bir Hareket Olarak AK Parti

Türkiye modernleşmesi, baskın Batıcı eğilimlerin inşa ettiği bir süreçtir. Cumhuriyetin kurulmasından sonra ve özellikle Soğuk Savaş sürecinde Türkiye, Amerika ve Batı odaklı bir politika yürütmüş, kendi Batılı, laikçi çizgisine tehdit olarak gördüğü Ortadoğu coğrafyasına sırtını dönmüştür (Oğuzlu, 2012a: 14). Bu eğilim Türk modernleşmesini yaratan kurucu zihniyetin elitizmi ile de açıklanabilir. Ayrıca İslam, toplumun harcını belirleyen temel motif ve cumhuriyet tarihi boyunca çevre muhalefetine rengini belirleyen unsurlardan biridir. Bu tarihin temel çelişkisini, İslam'la hemhal olmuş çevre muhalefetine merkeze almaya yönelik rezistans oluşturmaktadır. AK Parti İslamcı olması nedeniyle, merkezin hışmına uğrayan ve darbelerin ardından bütün partileri kapatılan Milli Görüş hareketinin içinden doğmuştur. AK Parti'nin çekirdek kadrolarını da içinde barındıran ve 1990'lardan itibaren gittikçe güçlenen Milli Görüş çizgisindeki Refah Partisi ve ardından kurulan Fazilet Partisi demokratik sistem içinde şiddete yönelmeksiz meşru demokratik araçları kullanarak siyaset yapma istek ve ısrarlarına rağmen, Türkiye'deki müesses nizamın katı laikçi anlayışının baskı ve dışlanmasına maruz kalmıştır. Coğrafyasındaki diğer İslamcı oluşumlar gibi Milli Görüş de Batı'nın çizdiği normların dışında, geleneklerin ve İslam'ın işlev kazanması ile oluşturulabilecek özgün bir modernleşme projesinin peşinde koşmuştur (Çınar, 2005: 32). Teorisini modernleşme eleştirisi üzerine kurmuştur ve sistemin kaybedenleri açısından bir çıkış dinamiği yaratmıştır. Dolayısıyla Milli Görüş kitlelere bir mobilizasyon sağlamakta ve sosyal bir hareket formasyonu kazanmaktadır. Milli Görüş, İslamcılığın, toplumu mobilize eden yani bir sosyal hareket olarak öne çıkan yönünü de temsil etmektedir. İslamcı hareketlerin ve dolayısıyla Milli Görüş'ün de yaptığı şey, geleneği değişimin yarattığı değer erozyonundan kurtulabilmek adına sahiplenmektir (Göle, 2002: 24). Dolayısıyla AK Parti'nin geçmişinde çetin bir muhalefet geleneği bulunmaktadır. 12 yıldır iktidarda olmasına rağmen geleneğinde bulunan bu muhalefet dilini korumaktadır. Nur Vergin'in belirttiği gibi AK Parti muhafazakâr demokrat bir kimlikle, merkez sağı toparlayan bir çevre partisi olarak Türk siyasi hayatına girmiştir. Merkezi, çevre unsurları kapsayacak şekilde dönüştürmeyi başarmış, iktidardaki varlığıyla merkeze, ruhuyla ise çevreye dahil olmuştur (Vergin, 2007: 74).

AK Parti'nin ürettiği yeni yorum yıllarca baskılanan ve yok sayılan İslamcı kesimlere mobilizasyon ve toplumsal ağlardan faydalanma olanağı sunduğu gibi, Ortadoğu ile ilişkilerin yeniden düşünülmesi sağlanmış, Özal dönemi ile birlikte değişmeye başlayan bölge ile ilişkiler, AK Parti döneminde bölgenin kültürel ve tarihsel birliğini de vurgulayan bir yaklaşım geliştirilerek daha da yakınlaşmıştır (Ortadoğu'da Devrimler ve Türkiye, 2011: 16). Bu dönüşümün bir sonucu olarak bölge halklarının gözünde Türkiye'nin popülaritesi de giderek artmıştır: Paul Salem Türkiye'nin bu denli olumlu algılanmasının sebeplerini şöyle maddelendirmektedir: 1) İslam karşıtı sekülerizmin ve Türkiye Kemalistlerinin sergilediği Arap karşıtı Batıcılığın etkisini azaltarak Türkiye'nin bölgesel ve Müslüman geçmişi ile bağlarını yeniden kuran AK Parti'nin güç kazanması", 2) "Dış politikada ve

² Ulutaş Ufuk(18 Mart 2014). Türkiye Sudi Arabistan Ortadoğu'da Değişim, Aljazeera Turk.

bölgesel politikasında “sıfır sorun” anlayışı ile Türkiye’nin Arap ve İslam dünyasına açılması” (...) 3) Otoriter rejimlerin hakim olduğu bir bölgede Türkiye’nin demokratikleşme deneyiminin görünür başarısı ve rant ekonomilerinin hüküm sürdüğü bir bölgede Türkiye’nin yüksek üretkenlik ve ihracat odaklı büyümeye dayalı ekonomi modeli, 4) (...) din, sekülerizm ve kamusal özgürlükler konusunda Türkiye’nin kurduğu dengenin gözle görülür başarısı, (...) 5) Türkiye’nin 2003 Irak işgalinde Amerikan askerlerinin üslerini kullanmasına izin vermemesi, 6) Aralık 2008 - Ocak 2009 Gazze Savaşı sırasında Başbakan Erdoğan’ın İsrail’e çıkışı ve Türkiye’nin Mayıs 2010’da gerçekleşen Mavi Marmara olayı sonrasında İsrail karşısında sergilediği duruş.³ Bütün bu yaşananlara İsrail’in özür dileyerek Mavi Marmara baskını mağdurlarına tazminat ödemeyi kabul etmesi de eklenmiştir.

Ortadoğu’da, Kuzey Afrika’da ve de Türkiye’de yeni sürecin taşıyıcısı olan İslamcılar Ali Bulaç’ın “Üçüncü Nesil İslamcı” tanımlaması ile örtüşmektedir: “Aşmacı ve dönüştürücü” olarak tanımlanabilecek “üçüncü nesil”, birey ve sivil toplum, çoğulculuk odaklı bir politika üretmektedir. Küreselleşme süreci ve kentleşme süreçlerinin tamamlanması ile birlikte, İslamcılar da bu dönüşüme dahil olmuşlar, kurumsallaşmadan ve bireycilikten yana tavır almışlardır. Farklı kimliklerin kendini ifade hakkı, çoğulculuk ve bunun üzerine inşa edilen kamusal alan, sivil inisiyatif gibi kavramlar İslamcıların politik alanını kuşatmıştır (Bulaç, 2005: 49). Çınar’ın ifade ettiği gibi İslamcılık postmodern dönemde, modernleşmenin yıkıcılığına karşı değil postmodernitenin uçuculuğuna karşı tutunacak bir dal işlevi görmüştür (Çınar, 2005: 31). Türkiye’nin bölgeyle olan tarihsel, kültürel bağları, Türkiye demokrasinin son yıllarda kazandığı ivme ve kat ettiği yol, Arap halklarının gözündeki algısı onun yaklaşımını daha önemli kılmaktadır. Arap isyanları başladığından beri Türkiye diktatörlüklerin devrildiği, hükümetlerin halklarını katlettiği bir atmosferde tarafsız davranmamış, milletlerin iradesini destekleyen bir duruş sergilemiştir. Bu Türkiye’nin “dış politikada sıfır sorun yaklaşımı”nı yeni bir perspektifle yorumladığını da göstermektedir. Bundan sonraki süreçte bu politikanın daha çok insan hakları odaklı bir boyutta üretileceği anlaşılmaktadır. Komşularla geliştirilen ilişkiler bundan sonraki dönemde liberalizm ve demokrasi vurguları taşıyan bir biçimde gelişecektir (Oğuzlu, 2012b: 42). Bu yaklaşım Türkiye’nin iç politika anlayışını oluşturan yeni perspektiften azade değildir. Türkiye’nin 80 yıllık demokrasi deneyimi, yaşanan kırılma süreçlerine rağmen bugün çok daha çoğulcu, kapsayıcı ve demokratik bir içerik kazanmıştır. İktidarın bürokratik vesayetçi kurumlar ve ordunun denetiminden alınarak sivil unsurlara bölüştürülmesi, ülkenin iç ve dış politikalarında seçilmişlerin söz sahibi olması, çoğulculuğun vurgulanması, kimlik taleplerine yönelik baskıların kaldırılması, azınlık politikalarının geliştirilmesi gibi (Oğuzlu, 2011: 75) demokratikleşme kriterlerini de kapsayan bir şekilde yeniden üretilmiştir. Bundan böyle toplumun genel eğilimlerine paralel olarak ve “koruma sorumluluğu” prensibi ışığında Türkiye’nin sadece reel politika kaygıları ile tarafsız kalması beklenemez (Oğuzlu, 2012b: 42). Nitekim Mısır’daki darbeye Afrika Birliği ve Türkiye dışında uluslararası platformdan hiçbir tepki gelmemiştir. Rusya, AB, Çin, İsrail, Suudi Arabistan ve Suriye bu gelişmeden oldukça memnun olmuştur. Bunun arkasındaki temel saik, yaşanan hareketlenmenin bölgede İslam’ın gücünü yükselteceği ve Müslüman Kardeşler’in Tunus ve Mısır’da iktidara gelmesi ve Suriye’de Esad’ın düşmesi ile İslam’ın Ortadoğu’da güç kazanacağı düşüncesidir.

Suriye’ye uluslararası yaptırım alanı özellikle İran, Rusya ve Çin’in desteği nedeniyle oldukça zayıf kalmış, ABD’nin tavrı ise “Bölgeye İslamcıların hakim olmasındansa Esad’ı ehveni şer görmek” şeklinde olmuştur. Esad yönetiminin Suriye’de olayların başlamasından itibaren sivil göstericilere karşı uyguladığı şiddet ve şimdiye kadar 350 binden fazla kişinin öldüğü katliamlar (March 2018 Report of Syrian Observatory for Human Rights) karşısında Türkiye-Suriye ilişkileri kopma noktasına

³ Salem Paul (2010). “Arap Dünyası’nda Türkiye’nin İmajı” Tesev Dış Politika Programı, s.1.
<http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/21102013110421.pdf>

⁴ Çolakoğlu, Selçuk (24.07.2013). ABD’nin Arap Baharı Algısındaki Değişim, USAK Uzman Analizleri.

gelmiştir. AK Parti hükümetinin Suriye meselesine müdahil oluşu insani kaygılar, Suriye’de rejim değişikliğini istikrarın sağlanması için zorunluluk olarak görmesi, ulusal güvenlik ve sınır ihlalleri nedeniyle endişe duyulması, Suriye dışından gelen el-Kaide bağlantılı grupların ülkede artan etkisi gibi pek çok sebebi vardır. Türkiye, Michael E. Brown’un kategorizasyonuna uyarlayacak olursak yayılmacı veya emperyal müdahaleci olmayıp, savunmacı veya koruyucu müdahil olma özellikleri göstermektedir (Sever, 2014: 14). Türkiye Beşar Esad karşıtı muhalefeti desteklemek, uluslararası ekonomik, ambargoya taraf olmak, muhalif gruplara yardım ulaşmasında transfer ülke olmak gibi çeşitli enstrümanları kullanarak savaşa müdahil olmuştur (Sever, 2014: 15). Türkiye’de şu anda 4 milyon civarında (kesin rakam: 3,903,942, UNICEF. July 2018) Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Türkiye’nin yaşananlar konusundaki tavrı “Binlerce Suriyelinin ölümüne, onbinlercesinin evini, yurdunu terk etmek zorunda kaldığı Suriye’deki olaylara binlerce kilometre uzağımızda yaşanıyor gibi davranmamız, görmezden gelmemiz mümkün değildir.” şeklinde olmuştur.⁵ Türk hükümeti Ortadoğu’daki gelişmeleri aşağıdan yukarıya yönelik meşru bir halk hareketi olarak görmüş, bölge halklarının kendi yöneticilerinden demokrasi ve eşit müdahale talebini desteklemiştir. Bunların bütün ülke halklarının hak ettiği evrensel normlar olduğunu vurgulamıştır. Türkiye halkının bu demokratik haklardan istifa ettiği ve hükümetin bu talepleri karşıladığı, dolayısıyla bu taleplerin meşruiyetinin bölge halkları içinde tartışılmaz olduğu ifade edilmiştir. Türkiye’nin geleneksel olarak demokrasiyi destekleme politikası yoktur. Bu nedenle dış politikada böyle bir yönelim büyük bir dönüşümün göstergesidir (Kardaş, 2013: 75).

SONUÇ

İslam geleneğinin özünde uyum yaratmak kadar “karşı çıkış” da bulunmaktadır. Örneğin 18. yüzyılda ortaya çıkan İslamcılık akımı bir kurtuluş ideolojisi ve “anti-emperyalist” karşı duruş olarak varlık göstermiştir. Yine 1960 ve 70’lerde İslamcılık, köktenci modernleşmeye karşı, özcü bir iddianın ve bir çeşit direnişin sembolü olmuştur. Arap Baharı sürecinde de İslam, değişim talebinin, daha fazla demokrasi arzusunun temsilciliğini yapmış, gerek Müslüman Kardeşler gerek Nahda gibi örgütlü yapıların sunduğu şemsiyenin altında sisteme yönelik muhalefet dillendirilmiştir. Arap baharı, İslam-demokrasi ilişkisini yeniden düşünme bağlamında verimli bir çıkarım alanı sunmaktadır. İslam’ın egemen olduğu Arap coğrafyası etnosentrik bir bakışla, gericilikle, şarklılıkla, iptidailikle ve modernizme “erişmek” bağlamında eksik kalmakla eleştirilmiştir. Arap Baharı süreci İslam’a yönelik bu pejoratif algıyı kırmak bağlamında önemli olmuştur. Arap Baharı süreci İslam’ın mobilize eden, dönüştüren, seferber eden yönünü bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Arap Baharı sürecinde farklı toplumlar itirazlarını, daha fazla demokrasi taleplerini İslam’ın çatısı altında dillendirmişlerdir. Arap Baharı’nı yaşayan toplumlar için asabiyet bağının, yani kitleleri bir arada tutan ortak unsurun, toplumsal tözün büyük ölçüde İslam olduğu söylenebilir. İslam toplumsal çatışmaları yatıştırma, iktidarlara güç kazandırma yani “uyum yaratma”nın yanında karşı çıkış, değişim ve yeni bir hayat talebi isteminin de temsilciliğini üstlenmiştir. Arap Baharı süreci tüm iniş çıkışlarıyla değerli bir çıkarım alanıdır ve halkların kendi kaderlerini tayin etme hamlesidir. Bütün bu gelişmeler göstermektedir ki artık tek boyutlu, tek biçimli medeniyet ve aydınlanma tasavvuru yıkılmıştır. İslam kendi aydınlanmasının süzgecinden geçirdiği değerleri toplumsal dokuya dahil edecektir. Bu süreci her toplum kendi otantik yolculuğu ile yakalayacaktır. Bütün dünyada demokrasi tartışmaları İslam’dan ve İslam’ın ürettiği kültür ve değerlerden beslenecek ve derinleşecektir.

AK Parti’nin siyasi rotası izlendiğinde toplumun demokratikleşmesi, sivilleşme, kişi hak ve hürriyetlerinin kapsamını genişletme bağlamında önemli bir performans gösterdiği gözlemlenmektedir. Türk modernleşmesinin üzerine kurulu olduğu merkez-çevre çatışması

⁵ Türkiye’nin Suriye Politikası (21 Haziran 2012). AK Parti, <https://www.akparti.org.tr/site/haberler/turkiyenin-suriye-politikasi/27783#1>

bağlamında baktığımızda AK Parti'nin sünni gelenekle devleti barıştırdığını söylemek mümkündür. Kemalist seçkinlerin temsilciliğini üstlendiği Batılı değerler, bugün çevrenin de partisi olan AK Parti tarafından, kültüre, öze, inanca dayalı unsurlar da dahil edilerek derinleştirilmiştir. AK Parti geleneksel devlet çizgisi anlayışında bir kırılmayı temsil etmektedir. Bunun bir sonucu olarak da Ortadoğu coğrafyasına yönelik geleneksel yaklaşım farklılaşmıştır. Arap Baharı sürecinde gösterilen tavır, Türkiye'nin kendi içindeki demokratikleşme yolculuğunda gelinek noktaıyla, devlet ve toplum arasındaki dönüşen ilişkilerle bütünlük içerisinde.

KAYNAKLAR

- Ahmad, İ. (2012). "Demokrasi ve İslam", *Journal of Islamic Research*. 23 (2).
- Akkaş, H., H. (2011). "Küresel Diyalogun Demokratikleşmeye Etkileri: Arap Toplamlarına Yansımalar", *Economic and Political Issues of Turkey and Its Near Abroad*.
- Aksu, B. (2008). "Ortadoğuda Kadın Hareketleri: Farklı Yollar Farklı Stratejiler", *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 39.
- Alaca, M. (2012). "Arap Baharı Peki ya Adalet?", *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi: Dış Politika Yazıları*.
- Anderson, P. (2011). "Arap Dünyasındaki Büyük Olaylar Silsilesi Üzerine", *Mesele*, 54.
- Ardoğan, R. (2004). "Teorik Temeller ve Tarihsel Gerilimler Arasında İslam Kültüründe Siyasal Muhalefet", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(2).
- Bayat, A. (2006). *Ortadoğu'da Maduniyet Toplumsal Hareketler ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulaç, A. (2005). "İslam'ın Üç Siyaset Tarzı veya İslamcıların Üç Nesli", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çiğdem, A. (2005). "İslamcılık ve Türkiye Üzerine Bazı Notlar", *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce: İslamcılık*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çınar, M. (2005). *Siyasal Bir Sorun Olarak İslamcılık*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Davis, N., J. ve Robinson, R., V. (2015). *Dinsel Hareketler ve Sosyal Refah: Mısır, İsrail, İtalya ve ABD*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demir, Y. (2012). "Müslüman Kardeşler Örgütü'nün Son Dönemde Ortadoğudaki Etkinliği Etkinliği ve Siyaseti", *International Journal of Social Science*, 5(6).
- Esposito, J., L. (2002). *İslam Tehdidi Efsanesi*, İstanbul: Ufuk Kitapları.
- Fukuyama, F. (1999). "Hedefleri: Modern Dünya", *Tarihin Sonu Mu?*, der: Mustafa Aydın, Ertan Özensel, Ankara: Vadi Yayınları.
- Göle, N. (2002). *Melez Desenler: İslam ve Modernlik Üzerine*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Huntington, S., P. (2011). *Üçüncü Dalga Geç 20. Yüzyılda Demokratikleşme*, Ankara: Kilit Yayınları.
- Kara, İ. (2013). "Açılış Konuşması." [Bildiri], *İslamcılık Düşüncesi Sempozyumu*, Zeytinburnu Belediyesi.
- Kara, İ. (1986). *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi: Metinler/Kişiler*. Cilt I, İstanbul: Risale Yayınları.
- Kardaş, Ş. (2013). "Türkiye ve Arap Baharı: Türkiye'nin Ortadoğu Politikasındaki Değişiklikler", *Hazar Raporu*, 3.
- Kök, S. ve Tekerek, M. (2012). "Sokak Siyasetinden Sosyal Ağlara Yeni Aktivizm: Arap Baharı Deneyimi", *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, KSÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kahramanmaraş.
- Koyuncu, B. (2014). *Benim Milletim: AK Parti İktidarı Din ve Ulusal Kimlik*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kurt, V. (2004). "Tunus, Mısır, Libya ve Suriye: Orduların Arap Baharına Etkisi", *Seta Analiz*.
- Lewis, B. (1996). "A Historical View: Islam and Liberal Democracy", *Journal of Democracy*, 7(2).
- Marin, M. (2009). "İslam'da Şura ve Endülüis Uygulaması", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(20).
- Nebati, N. (2014). *Milli Görüşten Muhafazakar Demokrasiye*, İstanbul: Alfa Yayınları.

- Oğuzlu, T. (2011). "Ortadoğu'da Demokratikleşme ve Türkiye Model Olabilir mi Tartışması: 'Evet, Ama!.'", *Ortadoğu Analiz*, 3(27).
- Oğuzlu, T. (2012a). "Arap Baharı Türk Dış Politikası Çıkarlar Değerler", *Ortadoğu Analiz*, 4(38).
- Oğuzlu, T. (2012b). *Türkiye ve Arap Baharı: Türk Dış Politikasında Liberal İddialı ve Batılı Eksenin Yükselişi*, *Akademik Ortadoğu*, 6(2).
- Yaşar, T., N. (2013). "Komplo Teorileri ve Ortadoğu'da Sokak Siyaseti", *Ortadoğu Analiz*, 5(57).
- Şahin, M. (2008). "ABD'nin Müslüman Savaşçıları", *Akademik Ortadoğu*, 3(1): 43-52.
- Şen, Y. (2013). "Suriye'de Arap Baharı", *Yasama Dergisi*, 23.
- Sever, A. (2014). *Komşuluk, Dış Müdahale ve Türkiye-Suriye Örneği*. *Ortadoğu Analiz*. 6(62).
- Tarrow, S. (2011). *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, Cambridge University Press.
- Tunaya, T., Z. (2003). *Türkiye'de Siyasal Gelişmeler 1876-1938: Kanun-ı Esasî ve Meşrutiyet Dönemi. I. Kitap*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Türel, O. (2011). "2011 Yazında Ortadoğu'yu Düşünürken", *Mülkiye Dergisi*, 35(272): 10-59.
- Vergin, N. (2007). "Merkeze Talip Bir Çevre Partisi'nin Önlenemez Yükselişi." *Türkiye Günlüğü*, 90.
- Volpi, F. "İslam Dünyasında Sözde Demokrasi", *Yirmi Birinci Yüzyılda Demokrasi Tartışmaları*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları
- Yılmaz, M., E. (2011). "Arap İsyanları ve Arap Ortadoğusu'nun Siyasal Dönüşümü." *Ortadoğu Dergisi*, 6(1).
- UNICEF. (2018). *Turkey Humanitarian Situation Report No: 23*
<https://www.unicef.org/public/uploads/files/UNICEF%20Turkey%20Humanitarian%20Situation%20Report%20No.%2023%20-%20JULY%202018.pdf>. Erişim Tarihi: 20.09.2018
- Syrian Observatory for Human Rights Report. (2018). <http://www.syriahr.com/en/>. Erişim Tarihi: 15.09.2018.

A STUDY ON MEASURING COMPLEXITY IN MUQARNAS PATTERNS

Orkan Zeynel GÜZELCİ
İstanbul Kültür University, Turkey
o.guzelci@iku.edu.tr
orcid.org/0000-0002-5771-4069

Sema ALAÇAM
İstanbul Technical University, Turkey
semasphere@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5979-3282

ABSTRACT

Throughout history, mathematicians from different cultures and places traced other scholars' work to make a contribution and extend the knowledge of the geometry field. In the Islamic world, artisans combine the theoretical knowledge about geometry and making skills to build more sophisticated and complicated geometric patterns. Today, the underlying principles of geometric patterns are still a research subject of many physicists and mathematicians. Geometric patterns are used both in design and construction phases of muqarnas which is a specialized spatial element in Islamic Architecture. In the scope of this study, after a comprehensive analysis, new muqarnas patterns are generated by using algorithms.

Keywords: *Muqarnas, Islamic Geometric Pattern, Geometry, Algorithmic Design, Complexity*

MUKARNAS ÖRÜNTÜLERİNİN KARMAŞIKLIĞININ ÖLÇÜLMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

ÖZ

Tarih boyunca farklı coğrafyalardan ve kültürlerden matematikçiler birbirlerinden ilham alarak geometri alanına katkı yapmak için çabalamıştır. İslam Dünyası'nda sanatçılar geometri hakkında elde edilmiş teorik bilgiyi kullanmış ve daha sofistike geometrik örüntüler üretmek için yeteneklerini geliştirmiştir. Günümüzde, matematik ve fizik alanındaki araştırmacılar geometrik örüntülerin altyapısını oluşturan prensipleri araştırmaktadır. Öte yandan, geometrik örüntüler İslam Mimarisi'nin özelleşmiş bir mekânsal elemanı olan mukarnasların tasarım ve üretim süreçlerinde kullanılmaktadır. Bu çalışmanın kapsamında, kapsamlı bir analiz sonrasında algoritmik yöntemler kullanılarak yeni mukarnas örüntüleri üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Mukarnas, İslami Geometrik Örüntüler, Geometri, Algoritmik Tasarım, Karmaşıklık*

ATTEMPTS TO MEASURE THE UNCOUNTABLE UNITIES

Nature evolves into disorder and the total entropy of the universe constantly increases as it is accepted in the second law of thermodynamics. Although the notion of entropy has first appeared for measuring physical disorder of substance, in 1949 for measuring the disorder in information it was rediscovered by Shannon (1949). In the Shannon's information theory, quantity of information that is carried with a

message is dependent on the number of probabilities of outcome that can be created by that message. In the case of only one probable output, it is not possible to obtain new information from the message. However, in dynamic systems of the real world, it is not easy to measure complexity through one way. For example, an entity with a minimum physical complexity might provide high level of visual complexities. Therefore, while the sum of sub-components of an object can perform one outcome, the inner relations of the components might lead more complex organisations (Klinger & Salinger, 2000).

This notion entropy and the effort of measuring the complexity of entities/artefacts have been also influential in the fields of art and architecture since late 1970s. The built environments, buildings or abstract objects have been examined in the studies, addressed as sources of information and entropy values were calculated according to measurable physical factors (Arnheim, 1971; Krampen, 1979; Stamps, 1998; Stamps, 2004; Crompton, 2012). One can assert it is impossible to reduce any whole into measured qualities. Although Shannon's theory has been mostly implemented in the content-independent measurements. The action of measurement is depended to the initial assumptions of the measurer. At this point, following concepts might be helpful to open further discussions: level of abstraction, and generative affordances of the encoded items. At which extent, one can encode any whole with minimum elements with the concern of minimum information loss?

In some cases, the action of measuring entropy might lead potentially conflicting results such as visual and physical complexity. Measurement would be only possible with the measurable qualities of a whole. It is yet discussable that whether the measured qualities might provide a holistic view or not. In each turn, measuring might neglect indivisible qualities. However, the basic motivation of this study lies on searching minimum number of indivisible tokens in a whole to constitute new variations, including the initial state. To mention Kant's terminology, "manifold" is related with the combination of different representations which have potential to result with a "synthetic unity" (Kant, 1998). The ability of to lead new variations with minimum elements refers to generative affordances. In this sense, in the scope of this study, the generative affordances of muqarnas patterns will be investigated.

GEOMETRY BY MEANS OF TRIGGERING OF NEW IDEAS

By etymology, the origins of 'geometry' can be traced back in the action of measuring the earth in Ancient Greek (Url-1). Topology, the sum of "τόπος" and " -λογία", merging the meanings of 'locality' and 'study of a branch of knowledge'(Url-2). Therefore, in the very beginning the measuring action it can be assumed that there had been a relationship with the 'observable context' and the geometric inferences. Einstein (1921) states this reciprocity as the relationship between "intuitive content" and "logical-formal" axiomatics. By the time, the assumptions and the findings on geometry are transformed into formal and logical rules departing from the initial contexts. Related to this problematic, Einstein (1921) points out the necessity of complementary potential of "practical geometry", apart from the "purely axiomatic geometry".

Pythagoras (6th century BC) is commonly accepted one of the well-known mathematicians of Ancient Greek, introducing the formula for 3-4-5 right triangle. Further, his ideas would be influential in Euclid's Theorem. However, the knowledge of creating a right triangle from sides with 3-4-5 unit proportions was present in Egypt before Pythagoras, while it had been calculated through rope and sticks located on the ground during ancient Egypt period (Osserman, 1995). Euclid's (4th century BC) geometrical theorems were required an imagination and understanding of planar surfaces. In the 10th century, there had been an intensive translation activity from Greek manuscripts into Arabic. Euclid's *The Elements*, *The Data*, *The Optics*, Archimedes' *Sphere and Cylinder*, *Measurement of the Circle*, *Heptagon in the Circle*, Diaophantos' *Arithmetics* and Menelaos' *Sphrerica* can be listed among those translated books (Berggren, 2017).

The emergence of geometrical patterns in art and architecture of Medieval Islam overlaps with the intensive mathematical translations and the investigations of that time. As Berggren states (2017) the strong tradition of geometrical design had been continued since ancient Egypt and Greek times. Although, the first implementations of geometric patterns of Islamic art and architecture were seen in the 9th and 10th century, both sophisticated explorations of 2D geometric patterns and also 3D spatial interpretations have gained acceleration in 11th and 12th century (Abdullahi & Embi, 2013). The introduction of Algebra by al-Khwārizmī (780-850) and new map projections by al-Bīrūnī (973-1048) had augmented the studies on mathematic. Abu'l-Wafa (940-998) introduced a manuscript on *Geometric Constructions* which were necessary for the artisans (Özdural, 2000). Umar al-Khayyāmī (1048-1131), the astronomist poet and mathematician have studies all kinds of cubic equations, conic sections, construction of the roots of these equations as line segments, apart from his manuscript titled *Explanation of the Difficulties in the Postulates of Euclid* in 1077 (Berggren, 2017). The definition of parabola was already known and studied before Al Kashi (1380-1429), who had contributed to arithmetics, measurements in astronomy and relatively precise calculation of pi with 16 decimal places after comma.

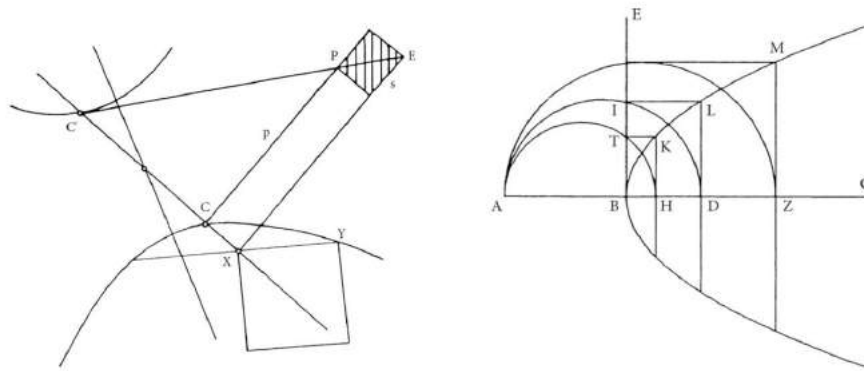

Figure 1: Left: Apollonios' Parabola, 3rd century BC (Berggren, 2017; pp: 86); Right: Ibrāhīm b. Sinān's Parabola Method, 10th century AD (Berggren, 2017; pp: 97).

DEBATES ON THE ROOTS OF GEOMETRY IN ISLAMIC ART

Historical foundations of development and dominance of symbolic expressions in Islamic Culture is a long story. Prohibition of figurative/pictorial expressions in art is not unique for Islamic Culture. Apart from the general distance to the figurative/pictorial expression in Judaism, in Christianity the prohibition of figurative/pictorial made a peak during the Iconoclastic movement in the 8th century in the Byzantine period had been resulted with destruction of many art works and figurative ornaments (Url-3). However, the longer term prohibition in Islamic Culture has triggered the search of new ways of representation through symbolic and geometric expressions. As a consequence of replacement of pictorial expression with symbolic representation in Islamic Art, geometric explorations have gained a crucial role becoming an experimental and dialogical field between pure geometry and symbols. Hence, both in level of surface decoration and also the spatial components, different variations of patterns have been mushroomed. It can be asserted that as a “generator”, geometry has been reflected into decorative forms and patterns and also design of structural and spatial organisations, distinctively between 12th-16th centuries. For example, during the Mamluk period (1250-1517), artisans and architects were encouraged to design sophisticated and unique ornaments. Furthermore, during Seljuk period, The Seljuk Empire (1037-1194) and Anatolian Seljuk Sultanate (and also known as The Sultanate of Rûm; 1075-1308) floral and figural ornaments have been transformed into characterized geometric patterns. During Ottoman Empire period (1299-1922), in terms of geometry in architecture,

architects and artisans mainly focused on form explorations and master planning, instead of merely extensive use of geometrical patterns as a decorative element (Abdullahi & Embi, 2013).

Figure 2: Octagon patterns from Jameh Mosque in Isfahan (Photos by Authors).

In a broader sense, art, architecture and built environment can be considered both as initiator and reflector of the cultural, social and economic life of the period they have been constituted. However, there are always risks in the retrospective look at to the past. This is because in each look, the observer needs a focus and a scope. Literally and conceptually, the action of focused looking neglects the other peripheral parts of the whole. When it comes to artefacts and the built environment which have been formed under countless forces throughout the time, consisting of -to name but a few- cultural, social, economic, physical, spatial, topological, topographical dimensions; it is not easy to acquire a holistic picture. However, the artefacts and the built environments still have potential to provide some clues about the spirit and the level of scientific knowledge of their own age. In relation with the geometric patterns, we argue that the visual and the spatial content from 11th, 12th and 13th centuries might be an opportunity to explore implicit and embedded geometries and relations, which might enable new interpretations.

Although, there is no clear evidence whether mathematical knowledge had influenced the development of the tradition of geometrical patterns or not in the Islamic Art, a comprehensive overview can be seen in Özdural's (2000) article. Contrariwise, to mention a few of them, there are remarkable amount of studies on Islamic patterns which have been a source of inspiration for mathematicians (Castera, 1999; Castera, 2016; Harmsen, 2006; Cromwell, 2009) and physicians (Lu & Steinhardt, 2007; Arik & Sancak, 2007). Penrose's 1979 article "Pentaplexity" provided a mathematical foundation for the studies on periodic and aperiodic tiling and the studies on Islamic patterns (Lu & Steinhardt, 2007; Arik & Sancak, 2007). Arik and Sancak (2007) developed a new tile set based on Penrose tiles which also include 2 tiles to cover the surface. Another method to create geometric pattern is called Girih Tiles. The set of Girih Tiles includes decagon, pentagon, hexagon, bowtie and rhombus shapes. Girih Tiles of the 15th century were studied to generate complex aperiodic patterns (Güzelci & Güzelci, 2015; Lu & Steinhardt, 2007).

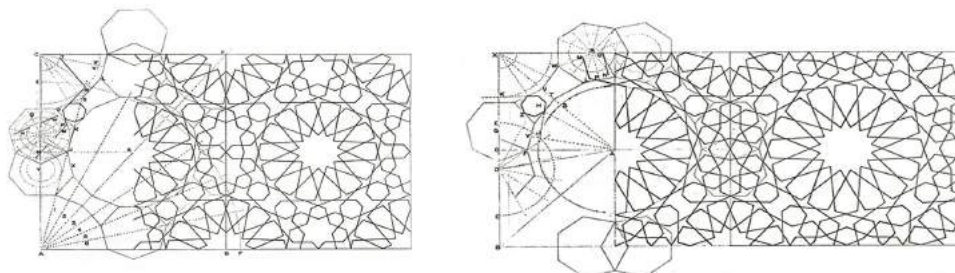

Figure 3: Right: Pattern based on 14-gons and twinned heptagons (Hankin, 1905);
Left: Pattern based on 16-gons, 12-gons and heptagons (Hankin, 1905).

In comparison to the 2D geometric patterns, there are limited number of research on the potentialities. Consisting of implicit and explicit geometrical relations, different composition patterns (such as bi-axial and radial), its affordances allowing fractal-like recursive generations through inflation and deflation methods, the potentiality to be represented with minimum amount of elements, involving topological relations between parts, muqarnas provides a reach research field for further investigations. This is why, this study can be considered as one of the attempts for gaining deeper understanding on and from muqarnas tectonics.

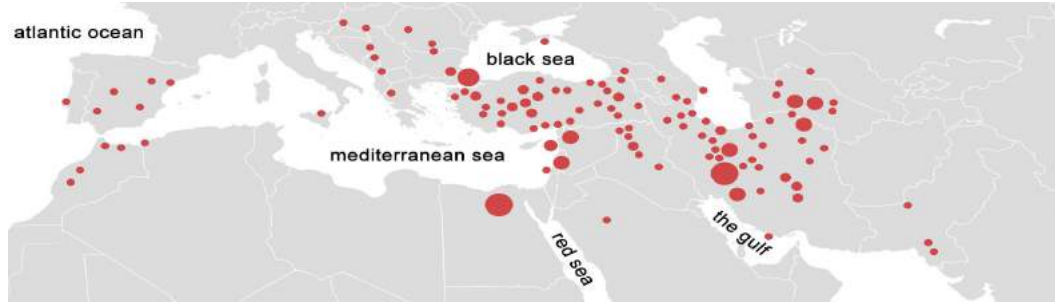

Figure 4: Dots on the map indicate the built Muqarnas in different locations (between 11th-17th century).

Yet, we keep in mind the risks of reduction which might lead departures from the context and result with misunderstandings, risks of looking back to past with the novel structures (language, concept or tools). As a spatial architectural element muqarnas, which can be seen in a widespread geographic area from Spain to India (Figure 4) becomes the main focus of this study for geometrical, topological and logical investigations.

MUQARNAS: TRANSITION FROM SQUARE TO CIRCLE, FROM FINITE TO INFINITE

Throughout history, the transition from a 2D square layout to a 3D circular shell has been a challenging topic. During construction of a dome the transitions from a square, a rectangular, a trapezoidal or a warped polygonal plan to a shell have been a field of experimentation, especially in masonry. This accumulation of construction knowledge resulted in the emergence of specific archetypes such as dome, muqarnas, pendentives, Turkish Triangle and squinches. As an architectural element muqarnas has been one of the prolific design elements which has been used in entrance portals, cornices, transition element, mihrab niches, domes, minarets, iwans (Ödekan, 1988) in various geometrical organisations.

There is not a consensus between researchers on the origin of muqarnas. It is commonly said that the word muqarnas refers to a stalactite vault, which conveys the relationship between the word and the potential meanings of formation. There are different debates on how, where and when the root of the word was derived. *The Encyclopaedia of Islam* defines muqarnas as a type of decoration typical for Islamic architecture all over the central and eastern parts of the Muslim world; for its counterpart in the Muslim West, see mukarbas (same as mocarabe) (Houtsma et al, 1934). *Diccionario de la lengua espala* explains the word mocarabe as ‘the formation by geometric combination of interlocking prisms, externally cut in concave surfaces and used as decoration in vaults, cornices, etc’. Among these semantic or phonetic similarities, the verb ‘qarnes’ in Syriac means to ‘hammer’, with its passive participle being ‘muqarnas’ (Heinrichs, 1997). One of the notable resources on the traditional making techniques of muqarnas is Al Kashi’s manuscripts which were completed and presented in 1427. Al Kashi’s manuscript provides shape based vocabulary elements such as square, rhombus, half-rhombus, almond, small biped, jug, large biped and barley kernel; topological relation based vocabulary elements such as units, cells, roofs, filling elements. Apart from these, parametric and algorithmic descriptions of traditional muqarnas making were introduced, involving geometrical parameters such as angles, dimensions, adjacency and detailed instructions for artisans such as mathematical

definitions, construction rules (Al Kashi, 1977; Özdural, 2000). These earlier assumptions, descriptions and definitions of the 15th century have been insightful even for the novel studies (Dold-Samplonius & Harmsen, 2005; Harmsen, 2006; Hensel, 2008).

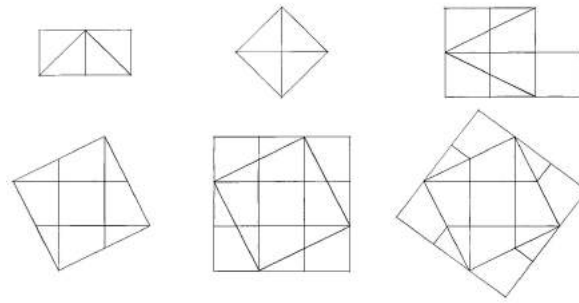

Figure 5: Composing a square from five square (Özdural, 2000).

While mathematicians had been teaching muqarnas making techniques to artisans, the logic of “dividing and assembling”, “cut and paste” were employed in the 10th century. Citing to the 10th century manuscript “*On the Geometric Constructions Necessary for the Artisan*” by Abu’l-Wafa’s (940-998), Özdural (2000) provides general explanations and specific techniques for generating geometric patterns from the sum of squares. It is known that, in traditional muqarnas making, it was a common tendency to begin with 2D pattern generation and afterwards building the 3D form through plane projections. The arrangements of muqarnas elements were mostly symmetrical and the niches were also equal (Alaçam et al. 2017).

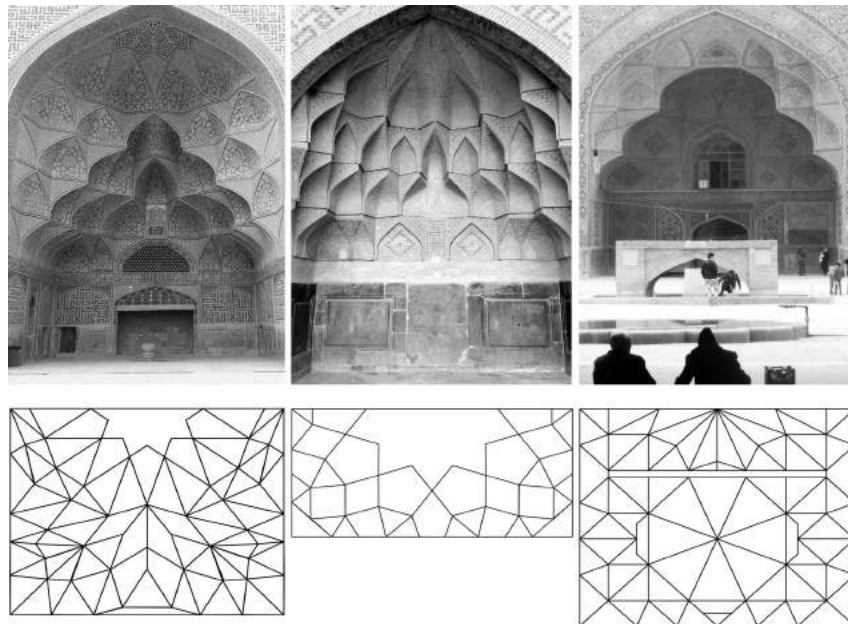

Figure 6: Left: Northwest Iwan, Jameh Mosque in Isfahan. Middle: Southeast Niche, Jameh Mosque in Isfahan. Right: Southwest Iwan, Jameh Mosque in Isfahan (Photos by Authors); Patterns regenerated based on Shiro Takahashi’s Drawings (Url-4).

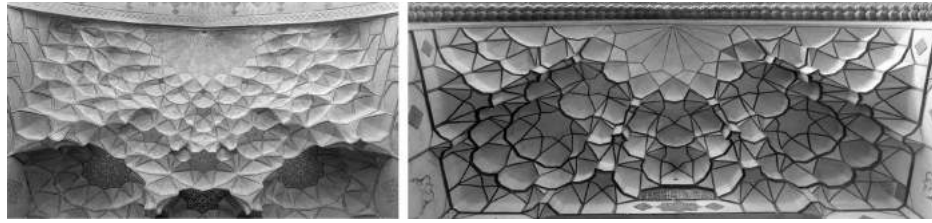

Figure 7: Complex muqarnas patterns. Left: Southeast Iwan, Jameh Mosque in Isfahan. Right: Main Entrance Portal, Jameh Mosque in Isfahan (Photos by Authors).

REVISITING MUQARNAS BY USING ALGORITHMS

“The intellectual power of an algorithm lies in its ability to infer new knowledge and to extend certain limits of the human intellect.” (Terzidis, 2003). The term algorithm is related with transformation of a process into a procedure with finite number of steps. Constitution of an algorithm is considered as a way of thinking, instead of merely translating a process into computer environment. Before computers, Al-Kashi’s detailed instructions for artisans on muqarnas making can be accepted as algorithms. Cache suggests considering Vitruvius’s descriptions on how to settle on a hill as algorithms. Whether computers are used or not, an algorithm consists of deduction, induction, abstraction, generalization, and structured logic (Terzidis, 2003). There are several reasons about the selection of muqarnas as a source of intuition for algorithmic inquiries. To name but a few, the relationship between the part and the whole, the changing tension between its visual and mathematical complexity, consisting of repetitive and iterative elements, involving explicit geometric characteristics apart from being open to new and multiple explorations can be listed.

Repetition and Iteration

In order to extract qualities for constructing assumptions and rules derived from a muqarnas pattern, reductions are required at some extent. Indivisible tokens such as numbers (angle, side, distance), shapes (point, line, polygon) and operations (rotate, translate, fold, rescale, mirror) can be used by means of decomposition of the whole. Similarities, differences and proximity among different parts, thresholds, transformations from one state to another (simple to complex, one shape to another, one direction to another, etc.) can be considered helpful faculties for the algorithmic investigations.

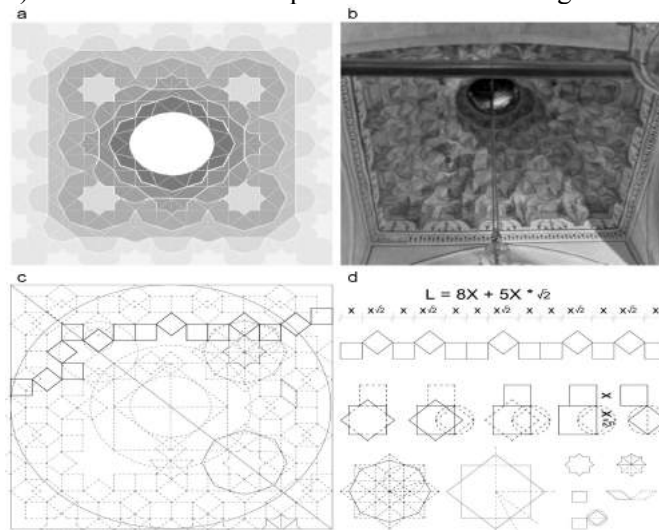

Figure 8: (a) Pattern regenerated based on Shiro Takahashi’s Drawings (Url-4) (b) Photo of Muqarnas Dome in Mevlana Dergah/Tekke & Museum (Url-5) (c) Geometrical analyses of geometrical relations (d) Basic principle and components of the pattern.

In the scope of this study, the muqarnas organisation of Mevlana Dergah/Tekke & Museum (Figure 8b) was selected to be analysed. At first look, the 3D muqarnas organisation might seem too complex to an observer. After a while, some similarities, differences and transitions between parts(whatever perceived as a part) might appear. Apart from the real-time experience on the site, the 2D projection drawing (Figure 8a) might be also helpful to explore further details such as, an emphasize on the center, four star-like octagons indigating new centers in between the initial center and the corners of the space, the layers and the transition between them, so on. We analysed the 2D drawing of the muqarnas (Figure 8c), concerning whether it is possible to constitute the muqarnas pattern of Mevlana Dergah/Tekke & Museum without any mathematical knowledge through traditional cut-paste methods. The analyses show that (Figure 8c, 8d), if one has a square shape, it is possible to achieve a 2D layout for generating pattern based on cut-paste and rotate operations (Figure 9a). If the length (L) of a square plan is given as an initial input, for the calculation of the length of the square unit we needed a quadratic equation (Figure 8d). Further to achieving a square-based layout, it would be possible for an artisan to explore new 2D compositions, develop the pattern and make decisions for the layers to construct the 3D muqarnas.

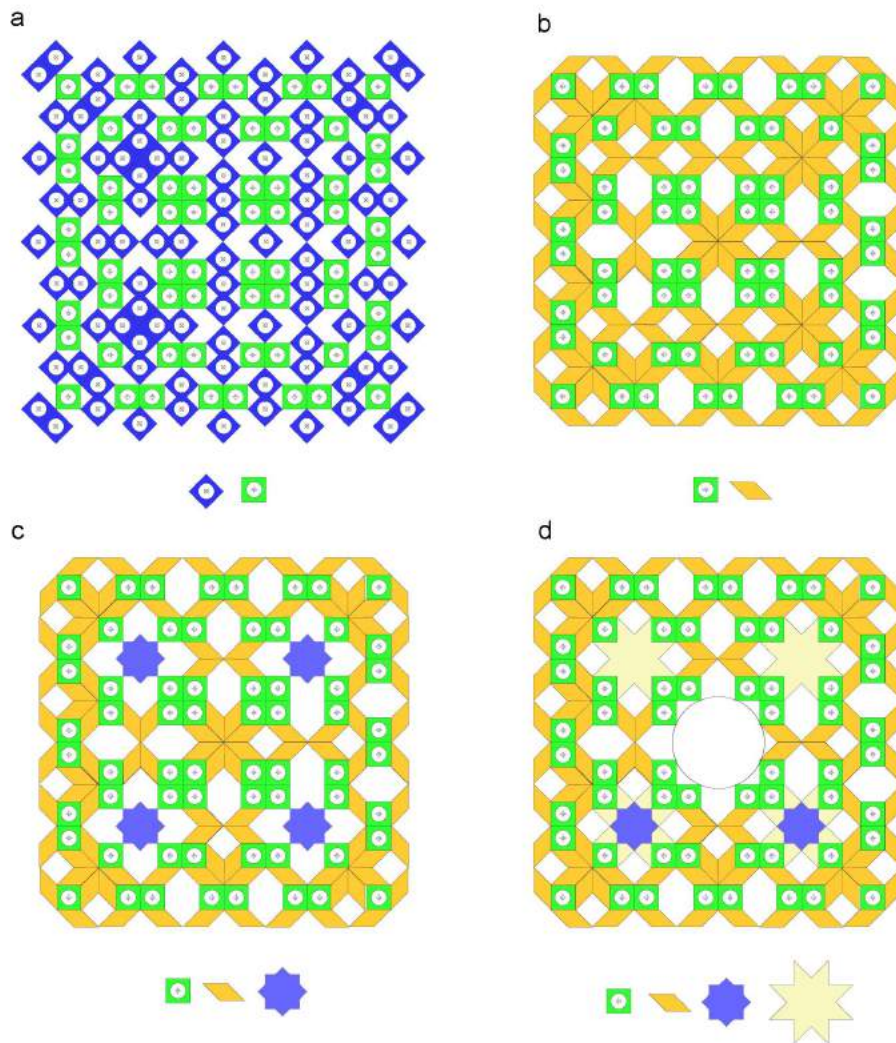

Figure 9: Patterns based on cut-paste logic derived from muqarnas pattern of Mevlana Dergah/Tekke & Museum Asymmetrical details were intentionally left for showing the potentials of differentiation.

Parametric Inquiry and Recursion

The way the procedures are specified and the initial assumptions have influence on the overall process. All the decisions taken in the earlier phases affect the outputs resulted by the algorithms. The same shape can be represented through different number or variables and procedures. To exemplify, while drawing an equilateral polygon on a planar surface, if the number of the sides and the dimension of one side is given as an initial parameter, the angular relations can be calculated based on simple equations. In this case, a pivot point might be needed as an initiator for shape generation. However, if the number of the equilateral polygon is known, only a pivot point and dimension of the side would be sufficient for a code structure.

The decisions such as defining angular relations, topological relations, selection of initial shapes, the ways the shapes are defined, number of the parameters, data type of the parameters, dimensions between different reference points such as center or corner of the shapes will form the potentialities of the procedure. Moreover the operations, repetition of the operations, the functions, recursive relations between different parts of the algorithm will be influential, apart from the inputs and assumptions.

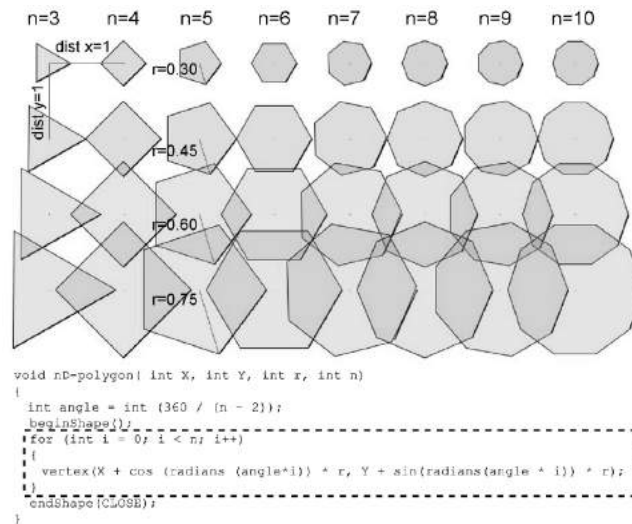

Figure 10: A computer generated visual composition generated through coding in Processing 3.3.6.

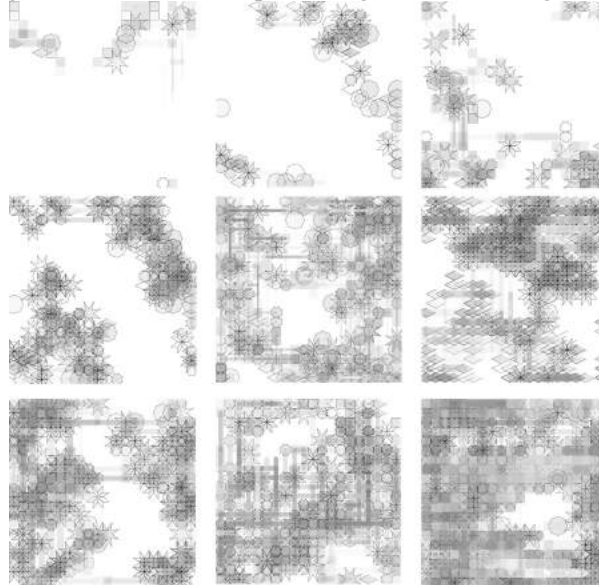

Figure 11: Computer generated pattern explorations in Processing 3.3.6.

The compositions shown in Figure 10 and Figure 11 are based on 2D array logic in changing the locations of the shapes. The same code structure allows generation of different equilateral polygons. The generic code for equilateral polygons accepts four parameters to begin drawing the shape: An X value and Y value for a pivot/initiator point, a length value (L) and number of the sides (n). The number of sides are taken from the distance from the origin. It is a simple example for drawing a equilateral polygons by using algorithms. However, depending on the initial assumptions and shape definition, the overall composition can be generated towards different level of complexity.

REFERENCES

- Abdullahi, Y., & Embi, M. R. B. (2013). *Evolution of Islamic geometric patterns. Frontiers of Architectural Research*, 2(2), 243-251.
- Alaçam, S., Güzelci, O. Z., Gürer, E., & Bacınoğlu, S. Z. (2017). *Reconnoitring computational potentials of the vault-like forms: Thinking aloud on muqarnas tectonics. International Journal of Architectural Computing*, 15(4), 285-303.
- Al Kashi G.A.D.N. (1977). *Key of arithmetics (ed Nablusi N, Arabic edition). Damascus: University of Damascus Press.*
- Arik, M., & Sancak, M. (2007). *Turkish-Islamic art and Penrose tilings. Balkan Physics Letters*, 15(1), 1-12.
- Arnheim, R. (1971). *Art and Entropy: An Essay on Disorder and Order. Berkeley: University of California Press.*
- Berggren, J. L. (2017). *Episodes in the mathematics of medieval Islam. Springer.*
- Castera, J. M. (1999). *Arabesques: Decorative Art in Morocco. Art Creation Realisation.*
- Castera, J. M. (2016). *Persian variations. Nexus Network Journal*, 18(1), 223-274.
- Crompton, A. (2012). *The entropy of LEGO®. Environment and Planning B: Planning and Design*, 39(1), 174-182.
- Cromwell, P. R. (2009). *The search for quasi-periodicity in Islamic 5-fold ornament. The Mathematical Intelligencer*, 31(1), 36.
- Dold-Samplonius, Y., & Harmsen, S. L. (2005). *The muqarnas plate found at Takht-i Sulayman: a new interpretation. Muqarnas*, 22, 85-94.
- Einstein, A. (1921). *Geometry and experience, reprinted in Ideas and Opinions, New York: Bonanza Books.*
- Güzelci, O. Z., Güzelci, H. (2015). *An Experimental Study on Generation Process of Geometric Patterns. Proceeding of XVIII Generative Art Conference, Italy.*
- Hankin, E. H. (1905). *On some discoveries of the methods of design employed in Mohammedan art. Journal of the Society of Arts*, 53, 461-77.
- Harmsen, S. (2006). *Algorithmic computer reconstructions of stalactite vaults-muqarnas-in Islamic architecture. PhD Thesis, Heidelberg University, Heidelberg.*
- Heinrichs, W. (1997). *The etymology of muqarnas: some observations. In: Krotkoff G, Afsaruddin A and Matias Zahniser AH (eds) Humanism, culture, and language in the Near East: studies in honor of Georg Krotkoff. Warsaw, IN: Eisenbrauns.*
- Hensel, M. (2008). *Performance-Orientated Design Precursors and Potentials. Architectural design*, 78(2), 48-53.
- Houtsma T, Basset R & Arnold TW. (1934). *Encyclopaedia of Islam: a dictionary of the geography, ethnography and biography of the Muhammadan peoples. Leiden: E. J. Brill.*
- Kant, I. (1998). *Critique of pure reason. Cambridge University Press.*
- Krampen, M. (1979). *Meaning in the urban environment, Pion. London, UK.*
- Klinger, A., & Salingaros, N. A. (2000). *A pattern measure. Environment and Planning B: Planning and Design*, 27(4), 537-547.

- Lu, P. J., & Steinhardt, P. J. (2007). *Decagonal and quasi-crystalline tilings in medieval Islamic architecture. science*, 315(5815), 1106-1110.
- Penrose, R. (1979). *Pentaplexity a class of non-periodic tilings of the plane. The mathematical intelligencer*, 2(1), 32-37.
- Osserman, R. (2011). *Poetry of the Universe*. New York: Anchor.
- Ödekan, A. (1977). *Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Mukarnaslı Portal Örtüleri*. İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Özdural, A. (1990). *Giyaseddin Jemshid el-Kashi and Stalactites. Middle East Technical University, Journal of the Faculty of Architecture*, 10, 34-35.
- Özdural, A. (2000). *Mathematics and arts: Connections between theory and practice in the medieval Islamic world. Historia mathematica*, 27(2), 171-201.
- Shannon, C. E. (1949). *Communication theory of secrecy systems. Bell Labs Technical Journal*, 28(4), 656-715.
- Stamps III, A. E. (1998). *Complexity of architectural silhouettes: from vague impressions to definite design features. Perceptual and motor skills*, 87, 1407-1417.
- Stamps III, A. E. (2004). *Entropy and visual diversity in the environment. Journal of Architectural and Planning Research*, 239-256.
- Terzidis, K. (2003). *Expressive Form: A conceptual approach to computational design*. Taylor & Francis.
- Url-1: <https://en.wikipedia.org/wiki/Geometry>
- Url-2: <https://en.wikipedia.org/wiki/Topology>
- Url-3: <https://en.wikipedia.org/wiki/Iconoclasm>
- Url-4: <http://shiro1000.jp/muqarnas/>
- Url-5: <http://muze.semazen.net/content.php?id=00066>

ANLAM İÇİN TEMSİL YAPISI OLARAK TASARIM ÜRÜNÜ

Osman ARAYICI

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye

osman.arayici@msgsu.edu.tr

<http://orcid.org/0000-0002-1006-4740>

ÖZ

Tasarlama eyleminin imgelem boyutu; temsil formlarının hem fiziksel hem mental yapıları gereği antinomik katmanlar içerir. Kavramlar yapıları gereği zihinseldir ve fiziksel evrende 'olmak' için temsilciye ihtiyaçları vardır. Bir sembolün ana işlevi; gözlemcilerle kendisinden başka birşeyi işaret etmesi, bir şeyleri hatırlatması, kendinden başka bir veya birçok şeye göstergelik etmesidir. Diğer taraftan da bir temsil formu olarak tasarım ürünü; nesnel olarak bireyler arasında aitlik tanımlaması da yapan bir düzenlemedir. Her hangi bir tasarım ve insan zihni arasındaki ilişkinin bir simge boyutu kazanması, anlamla simgesi arasında son derece güçlü çağrışımsal bir bağ oluşturur. Bu bağ; imgelere anlamı veren ya da imgelerin anlaşılmasını sağlayanlar temsil yapıları değil, bizzat bu yapılarla kurulan karşılıklı ilişkilerde saklı olup engin bir altyapı (temsil yapısını türüne göre) çalışmasını da gerekli kılar.

Anahtar kelimeler: *İmge, temsil, temsil yapıları, antinomi*

DESIGN PRODUCT AS A REPRESENTATION FORM FOR INTENT

The imaginary dimension of the design action; both physical and mental structures of representation forms contain antinomic layers. Concepts are mental due to their nature and need representatives to be 'in the physical universe'. The main function of a symbol; it is to point observers at something other than itself, to remind something, to show something other than itself. On the other hand, the design product as a representation form; it is also an arrangement that makes the definition of belonging as an objective. The fact that the relationship between any design and the human mind gains an icon dimension creates an extremely strong associative bond between its meaning and its symbol. This bond; those who make sense of images or provide an understanding of images are not the structures of representation, but also the necessity of working with a vast infrastructure (according to the type of representation) hidden in the mutual relations established with these structures.

Keywords: *image, represantation, represantation forms, antinomy*

GİRİŞ

Bir mekanı ya da herhangi bir tasarımı kullanan, gözlemleyen, tecrübe eden insanlar, bu tasarımların kuşattığı ya da etkilediği mekan içerisinde tecrübe ettikleri sonucundaki değerlendirmeleri ile kültürel birlikteliklerini devam ettirirler. Kültürel kimlik kavramı da deneyime bağlı şekillenen tarihsel birliktelik gibi terimleri içerir. Deneyime bağlı şekillenen bir başka kavram ise mekan kimliğidir. Kimlik, bireyin bu dünyadaki varlığına ve işlerliğine verdiği cevap olarak tanımlandığında; ancak varlık ve işlerlik özelliklerine aynı cevabı verenlerin toplumsal birliği kurabilecekleri sonucuna varılır. Mekanlar ise, bu toplumsal birliğin nesnel tanımlayıcılarıdır. Yukarıdaki bakış açısıyla mekan kimliği,

toplumun ya da bireyin kimliğinin biçimsel izleri olarak değerlendirilebilir. Bu durumda bir temsil formu olarak mekan; nesnel olarak bireyler arasında aitlik tanımlaması da yapan bir düzenlemedir. Ait olduğu düzlemi, duygu ve düşüncelerini semboller üzerinden belirtme isteğinin çok ilkel çağlarda başladığını ve bunun sonucu hükmedebildiği malzemeyi aracı olarak kullanıp en primitif işaret dilinden bugünkü gelişmiş, içerisinde sadece pratik ve estetik işlevleri değil sembolik işlevleri de barındıran ürün tasarımına dayalı semiotike ulaşan insanın, kullandığı malzemenin zamana karşı dayanım gücüne bağlı olarak tek mevsimde çürüyüp toprağa karışan bereket ikonlarından, bin yıllardır ayakta duran tanrı temsillerine kadar tüm sembol ve simge seçimleri sadece semiotik irdelemenin dışında hermeneutik bir analizi de zorunlu kılar. Estetik düşüncenin en ilkel örneklerinde bile, estetik deneyimin bireysel veya zümresel zevkler ve doyum ekseninde tek başına bir monolog olmadığı, bununla beraber anlamın gerçekleşmesinin ve sürekliliğinin tecrübe ve güncel diyalektiği üzerinde kurulduğu görülmektedir. Sadece nesnel değil soyut; daha doğru bir ifade ile nesnel olmayan ve herhangi duygu ya da düşünce ifadesi maksadıyla tasarlanmış her türden tasarımın dahi, gene az önce sözü edilen diyalektik ekseninde hayata geçip yoruma ve kullanıma sunulduğu belirlenebilen ilk zamanlarda bugüne değişmez bir döngüdür. Her hangi bir mekan ve insan zihni arasındaki ilişkinin bir simge boyutu kazanması, mekanla simgesi arasında son derece güçlü çağrışımsal bir bağ oluşturur. Ancak günümüzde hızlanan iletişim modelleri, pekçok değerın öznal değerine ulaşılmalıdır tüketilmesini, sözü edilen değerlere artçıl ve ilk bakışta ulaşılabilen anlamların yüklenmesini olağanlaştırmıştır.

İMGE

Simgeler, anlamları kalıcı olan ve insanın yaşamındaki biçimlerin, algılama ve belleğe alma sistemlerinin eşgüdömlü çalışmalarını olanaklı kılacak şekilde göstergeleştirilmeleri sonucu ortaya çıkar fakat algılama proseslerine bağılı olarak farklı yorumlara açıktır. Bir sembolün ana işlevi; gözlemcilerle kendisinden başka birşeyi işaret etmesi, bir şeyleri hatırlatması, kendinden başka bir veya birçok şeye göstergelik etmesidir. Örneğin yeni kurulmakta olan bir kurum için kurum kimliği, bilinen birkaç tasarım taktiği ile çok zengin bir çeşitlilikle tasarlanabilirken, İstanbul gibi kuruluş tarihi, bugünkü iletişim ve tüketim modellerinin canlandırdığı (anime ettiğı) tarih kavrayışımızın çok ötesinde olan kentler için sembol oluşturma işlemleri (bu işlemin hangi sosyal ve psikolojik evreleri içermesi gerektiğı başka bir tartışma başlığıdır) bir yarışma veya yarışmalar zinciri ile oluşturulabilecek, güncel beğeni ve yapım tekniklerinin marifetlerinin vurgulandığı biçimsel arayışları nesnelleştirme uğraşısının çok ötesinde kültürel prosesleri gerektirmektedir. Kimliğin güncel yapım teknikleri yoluyla güncel kılınması düşüncesi kent ve kimliği bağlamında ele alındığında teknik olanakların yanı sıra kentlinin bakış açılarının ve yorumlarının estetik süzgeçlerden geçirilmesi yeterli değildir. Zira eğitilmemiş bir dürtü ile teknik ve estetik kaynaştırma eylemi görkemli görüntülerin kılıfında estetik dışını veya evrensel ve zaman ötesi estetik ölçüt kıyaslamasında oldukça yüzeysel kalabilecek kimi oluşumları sanat eseri zannetme yanılgısına düşürecektir. Yaşam çevresi sınırları dahilinde ve/veya bu sınırların ötesinde ama haberdar olunan yaşam çevrelerinin de etkisiyle, zaman içinde meydana gelen yetkinleşme ve karmaşıklıkla çeşitlenmeye de zemin sağlamaktadır. Böylesi bir değişim, kolaycı mantık sonucu oluşan ‘koşulsuz buyruk’ yerine akılcı biçimde anlaşılabilir bir evrensel yasaya yani anlam-ime ve temsil etme dizgilerinin çeşitliliğine bağılıdır.

Bu çalışmada ele alınan imge de temsil etme biçimleri de, salt metafizik veya aşkın kavramlar olarak ele alınmamıştır. Her ikisi de bütünüyle hem fiziksel dünyaya hem de moral değerler üzerinden irdelemeye tabi bir dünyaya ilişkin olup; sadece ifade etmek mücadelesinde karmaşık ve dolaşık bir yapıda gözlemlenebilirken, kendileriyle ilgili fikişsel katmanlarda da çeşitli yorumlar yapılması mümkündür. Temsil etme biçimleri her bir sanat dalında farklı bir eylem ve nesne ilişkisi gerektirmekte ancak tüm sanat ve bilim dallarında bu temsil formları kalıcı olmak, evrensel olmak gibi hedeflere ulaşmak için anlamın basit bir anlatımı değildirler. Örneğin matematikteki neredeyse hiçbir temsil formu anlamıyla direkt ilişki kurulabilecek türden bir ifadeye sahip değildir, aynı şekilde; klasik

olarak kabul edilen sanat eserlerinin neredeyse hiç biri anlamı bir bakışta gözler önüne sermemektedir. ‘Sanat, ancak onun yardımıyla, dünyada olup bitenleri görüp kavramamıza yardımcı olacak bir tür “dünyaya açılan pencere”, sihirli bir küredir insanlar için. Bu bakımdan her gerçek sanat yapıtını anlama bir keşiftir, insanda ve yaşamda bilinmeyenin keşfedilişidir.’ (Kagan, 1982) ‘Sanatın birkaç yüz ya da en büyük olasılıkla birkaç bin kişiye ne verdiği önemli değildir. Önemli olan sanatın kitlelerin duygu, düşünce ve isteklerini birleştirmek, kitlelerin düzeyini yükseltmek, onların sanatsal içgüdülerini harekete geçirmek ve geliştirmek yeteneğinde olmasıdır.’ (Kunitsin 1965)

Temsil gücü her ne kadar tasarımın anlam yatkinlığında saklı olsa da; ne sadece formdadır ne de sadece kullanıcı ya da gözlemcinin zihnindedir. İmgelere anlamı veren ya da imgelerin anlaşılmasını sağlayanlar temsil yapıları değil, bizzat bu yapılarla kurulan karşılıklı ilişkilerdir Temsil, aktarım ve algı yoluyla gerçekleşir. Öte yandan algı süreçleri herhangi bir eylemin mekanik nedenselliğinden ya da tamamen rastlantısal olarak da ifade edilebilecek bağımsız bir nedensellikten mi kaynaklandığını sorgulamaksızın, hem sadece mekanik nedenselliğin olduğunu hem de iki tür nedenselliğin birlikte bulunduğu bir nedenselliğin olduğunu kabullenebilmektedir. Bu konu algılama süreçlerine içkin bir antinomiye yani paradoksu; zihinsel ve fiziksel imgeler olarak aynı şeyin iki farklı yüzünde de gösterir. Birçok farklı düzeyde ve bilim dalının konusu olarak birbirlerini etkileyen içsel ve dışsal imgelerin gerçekliği tartışmaları, çeşitli bilim ve sanat dışı aktörler tarafından da önemle ve yoğun titizlikle deforme edilmiş ve kendi varlıklarının devamı için zorunlu tutulmuştur. Bu tür süreçler daha ampirik yaklaşımlara kıyasla her ne kadar moral deneyiminin nasıl kurulduğu konusunda farklı bakış açıları gösterse de, kurmaya çalıştıkları dizgelerin dayandığı temel ilkeler bakımından büyük paradokslar taşımaktadır. ‘Bir kimsenin gerçeği, gerçeğin kendisi için aramasının biz pragmatistler için bir anlamı yoktur. Biz, gerçeği bir soruşturma amacı olarak göremeyiz. Bir soruşturmanın amacı, bundan daha çok, insanların, yapacakları şeyler, ulaşmak istedikleri amaçlar, amaçladıklarına ulaşmak için kullanacakları araçlarla ilgili bir anlaşmadır(...) Nesnelerin verebileceğimiz bütün tanımları, bizim amaçlarımıza uydurulmuş tanımlardır (...) Bilmemiz gerekenin tümü, birbiriyle rekabet eden bu tanımlardan hangisinin maksadımıza daha yararlı olduğudur.’ (R.Rorty 1982) Gerçeklik ve temsiliyet kavramları söz konusu olduğunda çoğunluğu ikna etmek veya toplum genelinde kabul görmek için niceliksel hedeflere kolayca ulaşılabilir, bilinmezliğin cehalete dönüşmesi, bu türden niyet ve hedefleri beceri çitası olarak tanımlatmaktadır. Ne var ki bu yazının konusu ne bu süreçlerdir ne de bu süreçlerden faydalananlarla ilgili bir eleştiridir. Burada değinilmeden geçilirse eksik kalacak olan önemli bir eleştiri noktası gündelik beğeni düzeyinin manipülasyonudur. Gündelik beğeni ortamına karşı durarak direnen anlam ve içerik sahibi sahici tasarımların gerçeğe ve işleve her temasını, anlamın her imlenişini, estetiğin her yüceltilişini başka bir bakış açısıyla; her haklılık inadını, gündelik beğeni ortamının sürdürülebilirliği açısından ‘şöhret fırsatları’ olarak gören yaratıcılar, “ortamı kokluyorum, günü hissediyorum” retoriğinin içi boş önermeleriyle ‘piyasa’ olarak ifade edilen ortamın ikmal edip geliştirdiği sözde kültür endüstrisi için hiç durmayan birer makine, birer fabrika, birer maden, birer şantiye gibi çalışmışlardır. Kendi ürettikleri böylesi bir kültür endüstrisinin tüm uzantıları podyumlarda, göz alıcı ışıkların altında, şilt ve plakotlarla, kameraların önünde ve mikrofonların arkasında, temsil formlarının anlaşılabilirliği söylemi üzerinden ve bizzat bu temsil formlarının kendileri tarafından defalarca, üst üste ödüllendirilmektedir. Bu ödüllendirmenin sembolik de olsa bir kazanım ya da artı değer olarak görülmesi, imgesizlik ortamını tümünden kabullenmek anlamına gelir. Çünkü mevcut ödüllendirme, anlam içeren fakat bu anlamlara ulaşmak için belirgin bir altyapıyı gerekli kılan anlayış ve beğeniye yok ederek ve cehalet ortamını niceliksel olarak kalabalıklaştırarak gerçekleştirmektedir. ‘Sanat her zaman kendi döneminin ruhunu yansıtır. 20. Yüzyılın başından bu yana çok sayıda sanatsal akım doğdu. Yapıt ve sanat algısındaki bu değişimle beraber izleyicinin yapıtla etkileşimi daha fazla önem kazanmaya başladı. Artık kimsenin yapıtın karşısında pasif bir izleyici olması beklenmiyordu. Sanatın ortaya koyduğu şeye ilişkin kavramları gözden geçirmeye ve hatta yapıtın bir parçası haline gelmeye davet ediliyorlardı’. (Hodge 2012)

TEMSİL YAPILARI

Sembolik işlevi ön planda tutularak temsil gücü nedeniyle tercih edilen yapıların kullanımı, anlam ve kullanım arasındaki değer değişiminde başrolde. Burada sözü edilen yapı kimi zaman bir obje, bir mekan hatta bir canlı olabilirken, kimi zaman tek bir duyuyu harekete geçiren uyaran da olabilir. Bir koku, bir ses veya bir tat. Temsil yapıları, algıyı yönlendirerek imgelerin, fiziksel yapılarla karşılaştırılmasını engeller ve böylelikle de imge ve algı arasındaki eksik parçayı oluşturur. Bu eksik parça öylesine önemlidir ki; bazı dillerde, bir imgeler arşivi olarak hafıza ile imgeleri hatırlayan hafızayı farklı terimlerle birbirinden ayırır. Bu ayırım, hem öğretilen ve sorgulanmadan sahiplenilen imgeler hem de üretilen imgelerin olduğunun ispatıdır. Bir başka deyişle bireyler yaşam çevrelerindeki uyaranları doğrudan anlamlandırmadan evvel, toplumun zaten iyi bildiği bir ilişkiler silsilesi içinde anlamlandırmak suretiyle tecrübe ederler, sonrasında bu uyaranlara karşı kendi bağımsız irade ve soyutlama yetisi uyarınca tepki verir. Her iki durumda da algısal süreçler imgelerin hatırlanması ve/veya ifade edilmesini sağlayan canlı aracı ortamlar olarak işlev görürler; aynı zamanda da gözlemcinin imgeleminin o imgeleri denetlemesini ya da dönüştürmesini mümkün kılarlar.

‘Somut soyutlama, mekan temsillerinin ve temsil mekanlarının birçok momentinde(felsefeler, büyük bilimsel teoriler)ortaya çıkmış ve yakın zamana dek gelmiştir. Somut soyutlama düşüncede geliştiği gibizaman ve mekan içinde değişir ve toplumsal pratiğe kadar uzanır.’ (Lefebvre 1974) Temsil yapılarının salt fiziksel varlıkları da imgelerin oluşturulduğu da kendi varlıklarının meşruiyetini aynı türden anlatımla ifade etmek olanaklı değildir. Daha açık bir ifadeyle imgeler her zaman gelişen ve değişen yapılar üzerinden ifade edilirken, kendi değişim hızı (eğer bir değişim varsa) temsil yapılarının değişim hızına kesinlikle yetişemez. Bu yüzden de, eğer bir imge malzemeye bağımlı değilse bütün teknolojik ilerlemelere direnme gücü vardır. Örneğin askerden yollanan mektubun ucunun yakılması bir imgelemdir ancak günümüzde ne mektup yazmak kalmıştır ne de ucu yanık mektup yollanacak bir ortam, ancak aşkı ifade eden kalp sembolü hangi temsil yapısı olursa olsun değişmemiştir. Yeni ortamlarda yeniden ortaya çıktıkları zaman dahi imgeler eski olabilir. Örneğin dijital ortamda yollanan kalplerin atan kalp, el sallayan kalp veya yukarı doğru uçan onlarca kalp gibi. ‘Dijital imgelerin tecrübesi, onların teknolojinin araçları olmak olan iç mantığını aşar. Bernard Stiegler, kesikli imge üzerine yazdığı makalede (“kesikli” burada, bilimsel anlamıyla süreksiz ve dijital olarak kodlanmış imge anlamındadır) analitik algı ile sentetik algı diye bir ayırım önermişti; teknolojiyle ve aracı ortamlarla ilişkili olarak analitik, algımızda tamamlanan zihinsel imgelerle ilişkili olarak da sentetik. Sentetik ve sentez terimleri, beynimizde bir imgenin oluşmasını nitelemek için uygun terimler. Birinci olarak belirli bir aracı ortamı analiz etmek, ikinci olarak ise aracılık ettiği imge ile onu yorumlamak anlamına gelir. Stiegler imgelerimizin ne kendi başlarına ne de kendilerinden menkul bir şekilde var olduklarını söyler. Dış dünyada gördüğümüz imgelerin “izi ve kaydı” olarak zihnimizde yaşarlar. Aracı ortamlar algımızı değiştirmeyi sürekli başarır, fakat imgeleri yine de kendimiz üretiriz.’(Stiegler 2002)

İmgeler günlük yaşamın içerisine ilk başta kolaylaştırıcı unsur olarak yerleştirilirler. Sonrasında (imgenin) kendisi, kendisine tahsis edilen ve temsil yapısı olarak kendi imgeleri adına canlı olarak hareket ettirildiği sürece zihinsel ve fiziksel imgeler birbirine karışır. Günümüzdeki canlı imgeler üzerinden dönen ticaret bunun yeterli bir kanıtıdır, kaslı erkek vücudu, sarışın kadın imajı, önu sivri ve alçak araba gibi. Bundan birkaç yüzyıl öncesine kadar insan bedeni sadece bedeni temsil ederken bugün bedenin sadece kontürlerini işaretleyen piktogramlar o gün için tamamen reddedilecek birer temsil biçimiydi. Esasen herhangi türden fiziksel varlığın temsili sadece sanatla sınırlıydı. Bugün ise yeni temsil yapılarının görevi genel olarak sanat ve imgeler arasında bir bağ oluşturmaktır.

‘Bir imgenin neliği (bir imgenin imge olarak ne işe yaradığı ya da ne ile ilişki kurduğu meselesi) içerisinden mesajını ilettiği nasıl tarafından yönlendirilir. Aslında nasıl neden ayırt etmek genelde zordur; nasıl, bir imgenin tam da özünü oluşturur. Fakat nasıl da büyük oranda, içerisinde imgenin

ikamet ettiği belirli görsel aracı ortam tarafından şekillendirilir. Bundan dolayı bugün bir ikonoloji, imge ile aracı ortam ayrımının yanı sıra birlikteliğini de tartışmak zorundadır ve burada aracı ortam bir taşıyıcı [carrier] ya da ev sahibi bir ortam [host medium] olarak anlaşılmalıdır. Görünür hiçbir imge bize aracısız [unmediated] ulaşmaz. İmgelerin görünürlükleri, onların algılanışını yöneten ve seyircinin dikkatini yaratan kendi hususi ortamsallıklarına [mediality] bağlıdır. Fiziksel imgeler kullandıkları aracı ortamlardan dolayı fiziksel; fakat fiziksel sözcüğü artık onların günümüz teknolojilerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. İmgeler, görünürlükleri için her zaman belirli bir tekniğe dayanmışlardır. Bir tuvali temsil ettiği imgeden ayırdığımız zaman, sanki bunlar ayrı şeylermiş gibi dikkatimizi ya birine ya da öbürüne veririz, ama ayrı değildir; sadece biz bakışımızda onları ayırmak istediğimizde ayrılırlar. Bu durumda, onların aralarındaki gerçek “ortak yaşam”ı analitik kavrayışımız aracılığıyla bozarız. Hatta imgeleri, onlarla ilk karşılaştığımız özgün ortamsallıklarından hatırlarız; ve hatırlamak demek, imgeleri bulundukları özgün mecralarından önce tecrit etmek sonra da onları beynimizde yeniden cisimleştirmek demektir. Öyle görünüyor ki, görsel aracı ortamlar, naklettikleri imgelerle yarış halindedir. Ya kendilerini gizleme ya da ilk sözü söyleme eğilimindedirler. Bir aracı ortama verilen dikkat ile o ortamın stratejilerini gizleyebilmesi arasında ters orantı vardır. Dikkatimizi bir görsel aracı ortama ne kadar az verirsek sanki imgeler kendi kendilerine ortaya çıkacaklarmış gibi imgelere daha çok odaklanırız. Görsel aracı ortamlar kendi kendilerini açıklar [self-referential] hâle geldikleri zaman kendi imgelerinin aleyhine döner ve bizim dikkatimizi onlardan çalar’.(Belting 2001)

SONUÇ

Anlama ulaşmak; tek tek temsil yapılarını incelemek yerine onların oluşumundaki etkenlerin farkına varmayı ve bunları da imgenin içinde çözümlemeyi gerekli kılar. O halde tasarım ürünü, temsil yapısının kendisi değildir. Temsil yapısı, söylem denen o özgül tavrın özellikleridir. Dolayısıyla, her tasarım soyut ve genel yapının dışavurumu olarak kabul edilir; tasarım ürünü, bu yapının mümkün olan gerçekliklerinden yalnızca bir tanesidir. Tasarımın gerçekliği; insanın algısal süreçlerinin sonucunda hafızada kalan değil, pratik işlev bakımından beklentileri karşılaması da değil, yalnızca nesne ve anlam bütünlüğü biçiminde kavranmasıdır. Bunun içindir ki, bir epistemolojik arınmanın gerçekleştiği, artık durmaksızın kopuşların yaşandığı, yeni bir yaşamın bulgularına vurgular yapıldığı bir zihniyet tasarımın gerçekliğinden ve gerçek kullanıcıdan bahsetmeyi olanaklı kılar.

Ortalamanın yarattığı gene ortalama bir beğeni kudreti vasıtasıyla kullanıcının belirsiz kimlik bilinci üzerinden temsil formlarıyla kurulan ilişki herhangi bir veya birkaç değişebilir ve yüzeysel etkenin, suni de olsa mevcudiyeti sonucu oluşturulabilmekte veya yok edilebilmektedir. Ait olma ve ait olmak için sahiplenme sorumluluğunu başkalarına havale eden sözde bilinçli kullanıcı ya da tüketiciler, tartışmayı göze alamadığı ölçüde varoluşlarını başka güçlere emanet etmiş olur. Böylesi bir bilinçli tüketici, anlamlı tasarım talebinde bulunamaz.

KAYNAKÇA

- Bernard Stiegler, “The Discrete Image”, Jacques Derrida and Stiegler, *Echographies of Television: Filmed Interviews* (Cambridge, 2002), syf: 145-163
Georgi Kunitsin *Sanatta Sosyalist Gerçekçilik* Parşomen Yayıncılık 2011 syf192
Hans Belting, *Bild-Anthropologie*, www.researchgate-net/publication
Moissej Kagan, *Güzellik bilimi olarak Estetik ve Sanat* Altın kitaplar, İstanbul, 1982. syf: 437
Susie Hodge *Beş Yaşındaki Çocuk Bunu Neden Yapamaz* Hayalperest Yayınevi 2016 syf 9
Henri Lefebvre *Mekanın Üretimi* Sel Yayınları İstanbul 2016, syf 125
Richard Rorty, *Consequences of Pragmatism*, The Harvester Press, 1982, syf: 225.

ARCHI-MIMESIS AS A DESIGN DOCTRINE

Özgür DEMİRKAN
Giresun University, Turkey
ozgur.demirkan@giresun.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-5430-1018>

Ayhan USTA
İstanbul Kültür University, Turkey
ayhanu@iku.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-9647-2576>

Emre ENGİN
Avrasya University, Turkey
emrengin@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2685-2717>

ABSTRACT

This study was based on a discussion of the relationship between mimesis and architectural design. Mimesis was accepted as one of the oldest and most basic concepts of artistic and literary efforts, a method to learn and produce a representation of reality from ancient periods to today. However, mimesis is not simply used as imitation, even in ancient periods. Mimesis has a strong relationship with various parameters like the physical material reality of the world, the era, the things the era brings, and the worldview, knowledge, and experience of the designer. In this context, this study is based on the theorem of the internalization of the objective world in the designing process and the mimetic approach in the designing process by including individual approaches in the creation process. To test this theorem, a workshop, conceptualized as “Archi-Mimesis,” and accepting mimesis as creative designing doctrine, was organized. We describe Archi-Mimesis as mimesis or re-representation of the architecture, which is different from other nature-based methods like biomimetic, through the interface of mimetic methods maintained by considering reality through the creativity of architectural design and innovation oriented structure.

Keywords: *Mimesis, Archi-Mimesis, Spatial Experience, Workshop*

BİR TASARIM ÖĞRETİSİ OLARAK ARCHİ-MİMESİS

ÖZ

Bu çalışma; mimesis ve mimari tasarım arasındaki ilişkinin varlığının tartışılması üzerine temellendirilmiştir. Mimesis, antik dönemden günümüze gerçekliğin temsili, öğrenmenin ve üretmenin yöntemi olarak sanatsal ve yazınsal kuramların en eski ve en temel kavramlarından birisi kabul edilmiştir. Ancak antik dönemde bile sadece taklit etmek anlamında kullanılmayan mimesis; bir tarafta dünyanın maddesel gerçekliğiyle diğer taraftan da üretmenin dünya görüşü, bilgisi ve deneyimi, zaman ve zamanın getirdikleri gibi çeşitli parametrelerle güçlü bir ilişkiye sahiptir. Bu bağlamda yapılan çalışmanın önermesi; tasarlama sürecinde nesnel dünyanın içselleştirmesi ve bireysel yaklaşımların yaratma sürecine dahil edilmesinin aslında tasarlama deneyiminde mimetik bir yaklaşım içerdiği.

Bu önermenin sınanması amacıyla ‘Archi-Mimesis’ olarak kavramsallaştırılan ve mimesisin yaratıcı bir tasarlama öğretisi olarak kabul edildiği bir workshop etkinliği düzenlenmiştir. Archi-MİMESİS; mimari tasarımın yaratıcılığa ve yeniliğe odaklı yapısı ile bir gerçekliğe bağlı kalınarak sürdürülen mimetik yöntemlerin arayüzünde ancak biomimesis gibi doğayı referans alan yöntemlerden farklı olarak mimarinin kendisinin yeniden temsili ya da mimesis olarak tanımlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Mimesis, Archi-Mimesis, Mekansal Deneyim, Workshop*

INTRODUCTION

The Turkish Language Society explains mimesis as imitation, emulation, or mimicry, and the Britannica Dictionary explains it as the main rule of creating art but new art, not copying. Mimesis is used conceptually in various areas from production in different art disciplines to human behavior and beliefs, and it creates new meanings and objectives according to every new area to which it belongs. From a notion of the ancient period until today, it has developed conceptually in a wide and comprehensive manner; however, it maintains its original conceptual consistency. In this context, it has been associated with many subjects and disciplines from conscious or unconscious production to ethical and moral problems, lifestyles of different societies in different periods, and evaluation of art. However, discussing mimesis in architecture and architectural design requires opinions differing from the conceptual expansion that rhetoric, the theater, cultural identity, social identity, or today’s common concept of mimesis presents. The design process is related to variable parameters which include introduction to architectural design, problem solving, design improvement, ending the designing process, and a lot of mental activities such as creativity guide this process. Parameters such as the needs program, the physical context, typological data, and the architect’s or the culture’s style of perception, and the architect’s worldview affect the designing process (Demirkan, 2010).

However, mimesis has strong relationship with various parameters like the material reality of the world, and the worldview, knowledge and experience of the designer, the era, and the things era brings. Thus, the architectural design process basically includes the mimetic approach, and it enables understanding through metaphors forming the shape and the depth of the study at the end of the designing process.

Within this context, the metaphoric relationships between nature, modern technology, and the architectural paradigm and architectural design determine the architectural design process. Libeskind pointed out the ambiguous and tense relationship between German and Jewish cultures in the Holocaust Museum ‘Between the Lines’ and followed a mimetic style between this tense relationship and his project. Rem Koolhaas’s project (Figure 2), the ‘Zeebrugge Sea Ferry Terminal’, reminding the viewer of a space helmet in old science-fiction comics, is considered mimetic similarity (Heynen, 2011). Hence, mimesis is a way to recreate material, conceptual, figural reality by using different methods such as imitating, emulating, adapting, replicating, or getting inspiration. That is why every architectural study, shaped at the end of the designing process, is a representation of the previous one (Figure 1, 2).

With the ideas mentioned above in mind, a workshop was organized where students could use mimesis in their own designing processes as a creative designing doctrine and develop different designing strategies. During this workshop, ‘Archi-Mimesis’ was described as mimesis or re-representation of the architecture, which is different from other nature-based methods like the biomimetic, through the interface of mimetic methods maintained by considering a reality with the creativity of architectural design and innovation-oriented structure.

In the study conducted by the Department of Interior Architecture at the Eurasian University, a process was experienced which focused on the structures and reality seen as reflections of the modernism

movement, samples of which can be seen around the world, throughout Anatolia, and standing on the K.T.U campus. Thus, students were expected to gain an alternative point of view for their designing methods and complete plastic and spatial experiences based on the existence of architecture with creative representation, in other words, 'Archi-Mimesis'.

Figure 1. Daniel Libeskind, Jewish Museum (<https://libeskind.com/work/jewish-museum-berlin/>)

Figure 2. Rem Koolhaas, Zeebrugge-Sea Terminal (<http://oma.eu/projects/zeebrugge-sea-terminal>)

MIMESIS AS A DESIGNING DOCTRINE

Mimesis is not used only for imitation, even in ancient periods. It has deeper meaning that explains many similarities and the equality of forms, from visual similarities between the reality and the idea to behavioral emulation and from metaphysical to aesthetic (Halliwell, 2002). Nature, including reality and beauty, is representative of everything in the world we live in, such as human behavior, ideas, and work. Thus, mimesis does not only mean copied a superficial copy of the visual but also imitation which is used to explain an event or incident (Potolsky, 2006). Beyond inferring one meaning and definition, mimesis is a representative way formed by some parameters, such as emulating in different contexts and with different meanings, reality, identity, getting inspiration, repeating, and imitating.

Mimesis is accepted as a way to learn and create. In fact, mimesis was suggested as “representative of nature” by Plato and Aristotle, but mimesis as a method of creation, was a basic point of disagreement between the two philosophers. Plato thought mimesis to be an imitation of reality which is dangerous and potential harmful, whereas Aristotle thought mimesis to be an innate aspect of human nature with its inner rules and effects. Plato’s mimesis was conceptualized as a violent and irrational practice with extreme emotions whereas, Aristotle’s mimesis was conceptualized as a rational and acceptable practice (Potolsky, 2006). Thus, Aristotle’s mimesis is a representation method with which the unknown can be discovered, designed, and produced rather than a knowledge transferring tool. Even though it is developed largely by poets and rhetoricians, it is used as a method of production in different disciplines. It is a method through which artists can understand the difference between the past and today, separate from the understanding his/her own natural and cultural environment, and so to create a structure in order to explain cultural evolution. Moreover, it is a basis for education and a method to describe the advantages and restrictions of innovations (Ackerman, 2002). Within this context, conceptual consistency of mimesis still continues to be valid since ancient times. It has been developed as a common language and a representation of truth over its semantic entirety which it managed to protect, even in different disciplines.

On the other hand, architectural designing studios and design schools, dating back to the mentor system of the Ecole des Beaux Arts and Bauhaus, present a doctrine of design in which mimesis is consciously or unconsciously used as a design method. These institutions support the activity of mimesis as a representation in the designing process by discovering the unknown especially at the beginning of the architectural designing process or, during the process, increasing the alternatives and enriching points of view. A design process structured on learning by doing strengthens the relationship between the creative designing process and mimesis. As an introduction to design, it can be studied in this regard, which has become a common practice in design studios, and includes searching, analyzing, discussing similar architectural samples stylistically and functionally, and evaluating geometry of these samples. As Tanyeli suggested (2002), basically, the design process means choosing free images and combining them to form an entirety, either similar to the original or re-shaped. Thus, the design, structure, work, or product formed at the end of the designing process is a new representation of the previous one. It is both difference that aims to resemble and resemblance that aims to become different (Figure 3, 4).

Figure 3. Zaha Hadid, 'MAXXI Museum'; Werner Tscholl, 'The Timmelsjoch Experience'; Kengo Kuma, 'Xinjin Zhi Museum' (<https://www.archdaily.com/>)

Figure 4. Zaha Hadid, 'Rosenthal Contemporary Art Museum'; KMD Architects, 'Cinapolis,' BIG 'New Tamayo Museum' (<https://www.archdaily.com/>)

CASE STUDY: ARCHI-MIMESIS AS A DESIGN DOCTRINE

Archi-Mimesis, organized as a workshop, aims to reproduce a structured environment or existing architectural reality with a creative design process. Archi-Mimesis, different from methods that reference nature such as biomimicry, is accepted as the source of production and learning for the architecture's inner parameters; mimesis is accepted as representation of this architectural reality. Archi-Mimesis is based on architectural structures on the K.T.U campus where representations of modernism movement are located. The KTU campus was built according to a winning design by the team of Nihar Guner and Mustafa Polatoglu of a national project contest, one of whose jury members was the famous architect Sedat Hakki Eldem. Structures by architects such as Dogan Tekeli, Sami Sisa, Erkut Sahinbas, reflecting the spirit of the period and the reality of modern architecture, were built on the campus thanks to contests organized in recent years. In this context, the KTU campus is original and known for its architectural reality thanks to distinguished samples of modern architecture and the original relationship of the structures. As explained below, the Archi-Mimesis study,

conducted with volunteer students, followed these processes: definition, experiencing the spatial properties and plasticity of the structures in the campus area, design, and evaluation.

Definition

The concepts of mimesis, creativity, representation, architectural image, experiencing were discussed with the participants. What parameters direct the designing process; how they are analyzed; and the relationship between mimesis and architectural reality and designing process were examined through discussion of the concepts. Volunteers were asked to think about architectural reality as emulation, learning, adaptation and/or source implementation source, and to recognize Archi-Mimesis in their own design processes.

Experiencing

After recognizing Archi-Mimesis in all discussions, volunteers were taken to the K.T.U campus area. They were asked to experience and photograph the campus where the contest winning structure and Dogan Tekeli's structures stand, including the Ataturk Cultural Centre, the rectory building, the library, the electrical and computer engineering buildings, and the mechanical engineering building. In this process, volunteers were expected to experience an adventure by questioning what and how existing reality is being represented and what and who are represented. Volunteers got together after individual tours and were encouraged to share their observations about the architectural structures. The aim of this activity was to show that the volunteer participants could have different experiences and infer different meanings and representations with their individual approaches and then verbally share their experiences about the architectural structures. During the process of sharing their experiences, it was observed that volunteers share architectural structures and their experiences over concepts such as representation, representation tools and relationship between the representation and the area, arguments of modern architecture, architectural reality, emulation, and imitation. After these steps, the Archi-Mimesis attendees were asked to share their spatial experience using photographs and their observations on a digital platform and to create a visual storage with the photographs (Figure 5).

Figure 5. Photographs consisting of visual storage and students' spatial experience of the photographs

Designing

After experiencing the architectural reality, attendees, gathered around a table, were asked to divide into groups of six and to design an 'urban hub' by using their spatial experiences in an architecture design studio. Students were left alone and were given an interactive discussion environment with which to share their experiences with the other members of the group in a creative design event

performed through functions that the attendees determined. The aim was to change the attendees' individual predictions into tools of representation by staying away from a formal design studio education. It was observed that students with their groupmates found alternative solutions, developed a representation with consensus through sketches, and detailed it as an 'urban hub' through the functions of a design studio ritual in this process.

Figure 6. Design studio and attendees' design process

Evaluation

It was ensured that the groups shared and evaluated representations produced and formed by reproducing architectural reality after the design process was performed with the help of sketches and models in the design studio. Towards the end of the Archi-Mimesis workshop, the contributions of the event at the beginning and at the end were evaluated as a design doctrine. The transformation of architectural or objective reality that attendees experienced was evaluated with individual perceptions and spatial experiences. Individual differences, in the sense of mimesis and modernism arguments, were evaluated through representations.

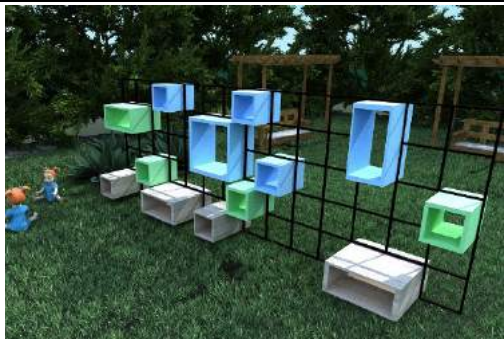
Table 1. Experienced environment and representation during Archi-Mimesis

1. Study Group	
 Architectural Reality: KTU, Department of Electrical/Electronic Engineering	 Representation of Architectural Reality: Urban Hub, produced by referencing coffered slab in KTU, Department of Electric-Electronic; resting and reading area can be used outdoors.
2. Study Group	

	
Architectural Reality: KTU Department of Architecture	Representation of Architectural Reality: Urban Hub, produced by referencing wall pattern in garden of KTU, Department of Architecture, niche formed by repeating deformed geometry of wall pattern

Table 2. Experienced environment and representation during Archi-Mimesis

3. Study Group

	
Architectural Reality: KTU Department of Architecture	Representation of Architectural Reality: Urban Hub, produced by referencing shading separator in KTU, Department of Architecture, climbing boxes designed as alternative to similar plastic children's playgrounds.

4. Study Group

	
Architectural Reality: KTU Department of Computer Engineering	Representation of Architectural Reality: Urban Hub, produced by referencing spiral staircase in KTU, Department of Computer Engineering, was designed as housing unit for animals.

5. Study Group

Architectural Reality:
KTU library garden wall

Representation of Architectural Reality:
Urban Hub, designed by referencing KTU, library garden wall and combination of plants on it, waiting lounge module designed as transportation areas where passenger circulation is excessive.

CONCLUSION

Archi-Mimesis is a combination of both the differences with the representation it tries to resemble and resemblances of the representation it tries to make different. Actually, every representation references, explains, and re-produces by repeating a previous architectural form, structure, and reality, as explained in this study. In brief, it multiplies reality, which it derives from, and re-creates it. It is the experiences, perceptions, cultures, and worldview of the designer and an interface of the meaning and existence of the designed reality. Thus, experiencing reality in the designing process distinguishes Archi-Mimesis as a creative design doctrine. Within this context, the achievements obtained after the experimental study with the attendees can be summarized as follows:

- The relationship between architecture and philosophy can be discussed through the concepts of design, form, replica, imitation, and mimesis,
- Statements of the modernism movement and its reflections in architecture can be discussed,
- The importance of designing by experiencing can be taught,
- During the design process, form-centered arguments can be ignored and developing alternative designing methods can be thought about freely,
- Learning is reflected through original architecture and the known structured area in design process,
- A design process is developed by noticing the architectural reality.

REFERENCES

- Ackerman, J.S., (2002). *Origins, Imitation, Conventions: Representation in the Visual Arts*, MIT Press, Cambridge
- Aristoteles (2006). "Poetika" (M.Ö. 384 - 322), Çev. İsmail Tunalı, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Demirkan, Ö. H., (2010). "Mimarî Tasarımda Mimesis; Archiprix Projeleri Üzerinden Mimetik Bir Çözümleme Denemesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, KTÜ.Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon
- Halliwell, S. (2002). "The Aesthetics of Mimesis: Ancient Texts and Modern Problems", Princeton University Press, New Jersey
- Heynen, H. (2011). "Mimarlık ve Modernite; Bir Eleştiri", Çev. Nalan Bahçekapılı, İstanbul: Versus yayınları
- Platon (1992). "Devlet" (M.Ö. 386-367), Çev. S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz, İstanbul: Remzi kitabevi

- Potolsky, M. (2006). "Mimesis; The New Critical İdiom", Taylor&Francis, New York*
Reynolds, J., (1997). "Discourse on Art", New Heaven and London; Yale University Press
Tanyeli, U., (2002). "Eskimiş bir kavramı yenileme Çağrısı/Taklit", Arredamento Mimarlık Dergisi, Şubat, 2002, İstanbul

“SONSUZLUK VE BİR GÜN” FİLMİNDE ZAMANIN ONTOLOJİK SORGUSU

Perihan TAŞ ÖZ
İstanbul Kültür University, Turkey

p.tas@iku.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-4577-7898>

ÖZ

Daniel Frampton, *Filmozofi* isimli çalışmasında, sinema-felsefe ilişkisine yeni bir bakış açısı getirir. Bu bakış, geleneksel olarak filmleri felsefe üzerinden okumak yerine, filmin kendisinin başlı başına bir felsefi düşünüş biçimi olarak ele alınması gerektiğine işaret eder. Frampton bunu *filmozofi* olarak kavramsallaştırır. Theo Angelopoulos’un yönetmiş olduğu 1998 yılı yapımı, *Mia Aioniotita Kai Mia Mera* (*Sonsuzluk ve Bir Gün*) ölmek üzere olan Alexander isimli ana karakterin son gününü ele aldığı anlatısı ile yaşam ve ölüm kavramlarını derinlemesine sorgulatan bir öyküyü aktarmış, bu aktarım sırasında kendine özgü bir söylem geliştirmiştir. Filmin, bu yönü ile Frampton’un işaret ettiği felsefi düşünüşe önemli bir örnek olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan bu felsefi düşünüşün, ontolojik bir sorgunun izi sürülerek “varlık” ve “zaman” kavramları üzerine yapılandırılmış olması, çalışmanın varoluş felsefesine başvurmasının sebebi olmuştur. Varlık felsefesinin merkezine aldığı “Varlık nedir?” ve “Varoluşumuzun anlamı nedir?” soruları, film boyunca ana karakterin temel çatışması olarak belirmiş ve bu çatışma zaman kavramına koşut bir bağlamda yapılandırılmıştır. Çalışma, felsefi eleştiri yöntemi ile filmi incelerken, kavramsal çerçevesini varoluş felsefesinin en önemli isimlerinden biri olan Martin Heidegger’in görüşlerine başvurarak çizmiştir. Anlatının merkezine aldığı varlık ve zaman kavramları, Heidegger felsefesinin temel yapıtaşlarıdır. Heidegger’in “*her türlü varlık anlayışının olası ufkı*” olarak gördüğü zaman, filmde de ana karakterin sonsuzluk ve bir gün arasındaki anlam arayışının olası ufkı olarak belirmiş, “*Yarın ne kadar sürecek?*” sorusuna dönüşmüştür. Çalışma, *filmozofi* kavramından yola çıkarak, filmin bu soruyu bir felsefi düşünüş biçimi olarak ele aldığını iddia etmekte ve bu felsefi düşünüşün sinemasal anlatıda nasıl yapılandırıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Filmozofi, Ontoloji, Varlık, Zaman, Sonsuzluk ve Bir Gün, Heidegger.*

THE ONTOLOGICAL INVESTIGATION OF TIME IN “ETERNITY AND A DAY”

ABSTRACT

Daniel Frampton brings a new perspective to the relationship between film and philosophy in his study entitled *Filmosophy*. According to this perspective, Frampton underlines that it is important to see films as philosophical thinkings in and of themselves as opposed to conducting a philosophical reading of the films. He conceptualizes this understanding through the term *filmosophy*. Theo Angelopoulos’s *Mia Aioniotita Kai Mia Mera* (*Eternity and a Day*) tells the story of Alexander’s last day alive; the film deeply questions the concepts of life and death through Angelopoulos’s original language. In this paper I argue that this film is an important example of Frampton’s idea of philosophy. Besides, this philosophical thinking is based on an ontological investigation of the concepts of “being” and “time”, and as a result, I also refer to existential philosophy which focuses on the questions of “what is existence?” and “what is the meaning of our existence?”. In the film, the character’s main conflict centers around these questions, which is conditioned by the concept of time. While I analyze the film through philosophy as a critical approach, I also establish the conceptual framework through Martin

Heidegger - one of the most important names of existential philosophy. The concepts of being and time are the main concepts of Heidegger. He sees time itself as “the horizon of being”; this understanding is seen in the film as a search for the meaning between eternity and a day by the main character, turning this horizon into the question of “how long will tomorrow last?”. In this study, I use the concept of filmosophy to suggest that the film takes this question as a philosophical way of thinking and will examine how it translates it into the structure of a cinematic narrative.

Keywords: *Filmosophy, Ontology, Being, Time, Eternity and a Day, Heidegger.*

GİRİŞ

Hakan Savaş, *Sinema ve Varoluşçuluk* isimli çalışmasında, film çözümlemelerinde şimdiye kadar geliştirilmiş olan kuramsal yaklaşımlara bir eleştiri olarak, insanın neden ontik bir bütün olarak ele alınmadığı sorusunu sorar (2013: 28). Ona göre, “sinema bilimi”nin kendisine konu edinmesi gereken en temel kaynak insan iken, bu kuramsal yaklaşımların birçoğunun uygulanışında felsefi eleştiri boyutu dâhil edilememiş ve bu yolla “insan” ıskalanmıştır (Savaş, 2013: 26). Çalışmanın konu edildiği *Sonsuzluk ve Bir Gün* isimli film, anlatı yapısı ve temel çatışmanın kuruluşu bağlamında adeta bu yoksunluğu yeniden hatırlatır. Ana karakter, bir bütün olarak varlığını tamamlama çabasında, parçalanmış geçmiş, bugünü ve geleceği arasında benliğini aramaktadır. Karakterin varlık üzerinden seyirciye sorduğu sorular, filmin çözülmesi sırasında başvurulacak metodolojiye sunulan temel anahtarlardır. Bu bakış açısından hareketle, seçilen yöntemin ontolojik bir sorguyu esas alması gerektiği düşünülmüştür. Bu nedenle felsefi çözümleme yöntemine başvurulmuş, filmin sorduğu sorular, varoluş felsefesinin kapılarını açmıştır.

Fiziksel temelli anlamlandırılmaya çalışılan varlık olgusu, ancak varoluşunun fiziki koşulu ile zihinsel türden bir sorgulamaya konu olur. Çünkü fiziki konumu ile belirsiz ve bulanık olan varlığın, ortak bir kabulde varoluşunu kazanması için düşünme eylemi ile ele alınması gerekir. Düşünme edimi ile karşılaşan fiziki varlık, bu yolla artık zihinsel türden bir varlığa dönüşecektir. Böylece kendisini düşünen özne için tanımlanabilir olacak ve bir nevi bilinç kazanacaktır (Çotuksöken, 1994: 31). Felsefe tarihi boyunca bu bilincin yapılandırılmasına aracılık eden varlık felsefecileri temelde tek bir soruya odaklanmışlardır: “Varlık nedir?” Bu soru “Varlığın kökeni nedir?”, “Varlık nasıl kavranabilir?” gibi farklı biçimlerle ele alınmış olsa da, nihayetinde ilk ve en basit olanın yanıtlanması varlık felsefecilerinin temel problemi olmuştur. Bu sorunun farklı biçimlerde tezahür etmesinin en önemli nedeni her filozofun varlık ve düşünmeye ilişkin tasarımı ve benimsediği söylemin farklı olmasından kaynaklanmaktadır (Çotuksöken, 1994: 81). Felsefe tarihi boyunca başta Aristoteles, Platon, Kant, Hegel, Kierkegaard, Husserl olmak üzere çeşitli filozoflarca ele alınmış olan varlık felsefesi, Martin Heidegger özelinde, zaman sorunsalı etrafında irdelenmiş ve filozofun en önemli eseri olan *Varlık ve Zaman* isimli kitabı, bu çalışmanın kuramsal çerçevesinin biçimlendirilmesinde belirleyici olmuştur.¹ Kendisinden önceki filozofların varlığın anlamını yeterince aydınlatmadığını ve bunu temel görev olarak kavramadığını belirten Heidegger’in varlık sorusunun temel hedefi, Ökten’e göre, ontik bilimlerin temelini oluşturan ontolojilerin olanaklılık koşullarıdır (Ökten, 2004: 153). Heidegger’e göre -kendisinden önceki filozofların sıklıkla yaptığı gibi- ontik bir yaklaşımla varlığın ne olduğunu soruşturmak, varlığın anlamını soruşturmak demek değildir. Bu nedenle Heidegger, varlığın anlamını belirlemek için ontik tecrübe yerine fenomenolojik tecrübeyi önermiştir. Çünkü varlığın anlamını soruşturmak, fenomenolojik bir deneyimdir (Gözkan, 2014: 135). Çalışmanın Heidegger felsefesine başvurusunun en önemi nedeni, filmin felsefi düşünüş biçiminin filozofun yaklaşımı ile olan benzerliğidir. Filmin ana karakterinin varlık sorunsalını bir anlama deneyimi olarak, zaman bağlamında ele alması; Heidegger’in varlık ve zaman arasında kurduğu -birisini var eden ve

¹ Heidegger’in *Zaman ve Varlık* isimli çalışmasının farklı Türkçe çevirileri mevcuttur. Bu çeviriler arasında büyük farklılıklar gözlemlenmiş, çalışmanın bütünlüğü ve kavramsal çerçevesinin tutarlılığı açısından, Kaan Ökten’in 2018 yılında yayınladığı, daha öncekilere göre gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş çevirisi kullanılmıştır.

ayrılmaz- ilişkiyi hatırlatmaktadır. Diğer yandan filmde varlık-dil ilişkisi üzerine geliştirilmiş olan düşünme biçimi, Heidegger üzerinden okunduğunda birçok benzerlik ortaya çıkmaktadır. Ana karakterin şiirini tamamlamak için yeni sözcüklere ihtiyaç duyması ve filmde bu sözcük arayışının onun varlığının anlamını bulmasında önemli yer bir teşkil etmesi “*Dil, varlığın evidir, onun meskeninde insan ikamet eder*” (Heidegger, 2013: 5) cümlesinin anlatsal karşılığı gibidir. Çalışma, filmozofi kavramını referans alarak ve Heidegger’in görüşlerine başvurarak, film anlatısını, varlık-zaman ve varlığın evi olarak adlandırılan dil ekseninde bir analize tabi tutmuştur. Frampton’un öngördüğü gibi film, başlı başına düşünen bir yapı olarak incelenmiş, filmin felsefi düşüncü varoluşsal bağlamda ve Heidegger’in görüşleri eşliğinde ele alınmıştır.

Yitirilmiş Zaman, Kayıp Özne: Alexander

Angelopoulos, *Sonsuzluk ve Bir Gün* filmi üzerine kendisi ile yapılan bir söyleşide, “*Benim için her film bir yolculuktur, her şey bir yolculuk, bir arayıştır*” diye belirtir ve ekler “*Bilgi bana bu yolculuk sırasında gelir*” (Bachman, 1997: 131). Tıpkı yönetmen gibi filmin ana karakteri Alexander da bir arayışın, varlığının ne anlama geldiğinin peşindedir ve film, bu sorunun cevabını aramak için karakterin geçmişi ve bugünü arasında yaptığı, nihayetinde sonsuzluğu deneyimlediği bir yolculuğa dönüşür. Bu yolculuk, Yvette Biro’nun ifadesiyle, bir yönüyle kapalı, diğer yanı ile dışsal özümsemek için kırılmalıyla açılan bir karakterin iç dünyasıdır (2011: 181). Film, ölmek üzere olan şair Alexander’ın bir gününe odaklanır. Ertesi gün hastaneye yatacağı ancak yaşayabileceğine dair bir ümidi yoktur. Önce yardımcısı Ourania ile vedalaşır ve evden ayrılır. Ardından kızı Katerina’yı ziyaret eder ve ona bir yolculuğa çıkacağını söyler. Kızından ayrıldıktan sonra yolda karşılaştığı, polisten kaçan bir mülteci çocuğu arabasına alır ve neredeyse tüm gününü onunla geçirir. Bu mülteci çocuk, şairin ölmeden önce tamamlamaya çalıştığı ve eksik sözcüklerini bulamadığı şiirini tamamlamasına yardım ederken, bir yandan da küçük çocuktan öğrendiği sözcükler, şairin geçmişi ve bugünü arasındaki yitirdiği zamanı anlamlandırmasına aracı olur.

Film, karakterin geçmişi ile başlar. Çocukluğunu geçirdiği evin görüntüsünün üzerinde iki çocuğun (Alexander ve bir arkadaşının) diyalogları duyulur: Çocuklardan biri “*Zaman nedir ki?*” diye sorar ve diğeri yanıtlar “*Zaman deniz kenarında çakıl taşları ile oynayan bir çocuktur.*” Daha ilk sahnede sorulan bu soru aracılığıyla, hem karakterin, hem de anlatının zaman üzerine bir düşünüş geliştireceği ifşa edilir. Frampton, filmozofi kavramını temellendirme yolunda filmin felsefi düşünüşünü açıklarken, Heidegger’in görüşlerine başvurur. Heidegger’e göre iki türlü düşünüşten söz edilebilir: Bunlardan ilki hesaplayıcı düşünme, diğeri tefekküre dayalı düşünmedir. Hesaplayıcı düşünme, Frampton’un tabiri ile “sadece olasılıkları düşünen” bir düşünce tarzıdır, çabuk kavrar ve çabuk unuttur. Bunun film seyrindeki karşılığı ise dikkatin belirli imaj ve hareketlere odaklandığı, dolaysız bir düşünme biçimidir. Seçilmiş teknolojik imaj ve hareketlerin istilasına uğramış olan filmler, teknolojinin zihin üzerindeki egemenliğini sorgulatacak bir alan bırakmazlar (Frampton, 2013: 292-293). Günümüz tabiriyle “gişe filmleri” denilen ve kitle kültürü tüketimine dayalı birçok film seyrinin bu düşünüşe örnek olduğu söylenebilir. Belirli anlatsal formüllerle işleyen, karakter ve işlevlerinin ezberlenmiş kalıplara göre kurgulandığı, seyircinin düşünmekten çok duygulanmak ve bu duygulanım üzerinden -Aristoteles’in tabiri ile- katharsisini yaşayıp arınıp rahatlamak üzerine koşullandığı bir film evreni bunun en somut örneğidir.

Oysa tefekküre dayalı düşünme, zihinsel tartışmaya alan açan, derin bir dikkat doğrultusunda gelişen bir sezgisel biçimdir. Bu biçim filmi sorgulatar ve film seyri düşünme eylemine odaklıdır. Frampton’a göre filmin esas doğası tefekküre dayalıdır. Bu nedenle filmozofi kavramı, özünü bu doğadan alan ve film-düşünmeyi sinemanın tam kalbine yerleştirmeyi mümkün kılacak bir olanağa işaret eder (Frampton, 2006: 294). Görüldüğü gibi Frampton, film-düşünme ile seyircinin sorgulamaksızın kabul ettiği, imaj ve hareketlerden oluşmuş bir gerçekliğin kabulü yerine; filmin kendisine ait olanaklarla bir düşünüş biçimi yaratılabileceğini ve böylece bu gerçekliğin sorgulanabileceğini iddia eder. *Sinefilozofi* isimli çalışmada, Frampton’a benzer biçimde filmin felsefe yapma olanaklarını derinlemesine

sorgulayan Serdar Öztürk de çalışmasında Heidegger'in görüşlerine sıklıkla başvurmuş ve tefekkür edici düşünmenin yaratacağı olanaklara önem vermiştir. Ona göre bu düşünme biçimi ile gerçekleşecek sinifilozofik deneyim, düşüncede düşünülmeeni ortaya çıkaracak önemli bir potansiyele sahiptir. Böylece kitle sinemasındaki hesaplayıcı düşünme tarzı ve bu düşünme biçiminin mantığı daha kolay açığa çıkabilecektir. Bu bilinç, seyirciyi farklı bir safhaya sıçratacaktır (Öztürk, 2016: 53).

Sonsuzluk ve Bir Gün, Frampton ve Öztürk'ün vurguladığı bu bilinci oluşturmaya ve bu yolla kendi film-düşünüşünü gerçekleştirmeye çalışırken zaman kavramını merkeze almıştır. Filmin başlangıcındaki "Zaman nedir ki?" sorusu, filmin ilerleyen dakikaları içerisinde, sinemasal söylemle desteklenen özgün bir düşünüşe dönüşür ve seyirci de bu düşünüşe dâhil olur. Burada filmin kendine özgü en önemli yanı, zaman anlatımının geleneksel söylemden farklı bir biçimde yapılandırılmış olmasıdır. Filmin ilk dakikalarında kızı Katerina'yı ziyaret eden Alexander, ölen eşinin mektuplarını ona bırakmak istediğini söyler. Bu mektuplardan biri zarfa konulmamıştır ve kızı tarafından okunur. Bu mektup 30 sene önce yazılmıştır ve bu sahnede, mektubun okunmasına paralel olarak, mektubun yazıldığı güne dönülür. Ancak bu sahne, klasik sinemanın geleneksel *flashback* (zamanda geri sıçrayış) kurgusu ile değil, geçmişin bugüne misafir edilişi şeklinde gerçekleştirilir. Daha açık bir ifade ile normalde filmsel anlatı çizgisinde geçmişe ait bir sahne gösterildiğinde, mevcut sahne sonlandırılıp, yeni bir sahne ile geçmişe dönülürken filmde bu gerçekleşmez. Alexander, o anki fiziksel görünümü, kıyafetleri ve ruh hali ile geçmişe döner. Mektup okunurken, salondan balkona geçer ve balkonda karısını bulur. Mektupta yazılar yaşanmaya, geçmiş, "şimdileşmeye" başlar bir bakıma. Bu sahneden itibaren, film ve karakter zamanda bir yolculuğa başlar. Filmin anlatsal zamanının sınırlarının netliği bozulur, bulanıklaşır. Alexander, geçmişe bugünden bakar. Geçmiş bugününü işgal eder. Sık sık karısı ile konuşur. Ömrünü edebiyata ve şiire vermişken, ailesine ne kadar az zaman ayırdığının farkına varır. Karısı ve kızı ile ilgili yaşayamadıklarının pişmanlığı dile gelir. Yitirilmiş bir zamanın içinde, kayıp bir öznedir Alexander. Bu mektubun okunması, film boyunca sürer ve bu bir bakıma, anlatının zamanı ele alış biçiminin simgesel temsiline dönüşür. Tek bir plan sekans içerisinde sık sık geçmişten bir an ya da karakter gösterilir. Yvette Biro, Angelopoulos'un zamanı kendine özgü ele alış biçiminin hem karakterleri yeniden şekillendirmede hem de onların kökeninin dünyasını yeniden yontma bağlamında önemli bir etkisi olduğunu söyler. Ona göre yönetmenin filmlerindeki zaman kullanımı karakterlerin başkalaşmış kaderini yeni bir soru ile tefekkür ve sessiz bir feragate dayanan görkemli bir atmosfere yükseltmektedir (Biro, 2011: 181). Seyirci için ise bu anlatımın karşılığı oldukça derin ama bir o kadar da yalındır: Angelopoulos'un ifadesi ile "*Sanki her şey şimdide olmuş gibidir*" (Biro, 2011: 245).

Geçmiş ile geleceğin iç içe geçmişliği, ana karakterin şair Dionysios Solomos ile karşılaştığı sahneler de gözlemlenir. Alexander, 1798-1857 yılları arasında yaşamış ve modern Yunan şiirinin babası olarak bilinen Solomos'un (Beaton, 1976: 161) yazdığı ancak eksik kalmış *Özgür Tutsak* isimli şiiri tamamlamaya çalışmaktadır. Anlatının en önemli kırılma noktalarında Alexander kendi zamansallığı içerisinde şair Solomos ile karşılaşır, onunla konuşur. Bu karşılaşma, *flashback* (geriye sıçrayış), ya da *flashforward* (geleceğe sıçrayış), hayal vs. gibi anlatım biçimleri ile değil; tüm gerçekliği ile karakterin "şimdiki zaman"ında aktarılır. İkisi de aynı zamanda ve aynı mekandadır. Varlık zamansallaşmaya, geçmiş ile geleceğin sınırları bozulmaya başlamıştır. Filmozofinin de öngördüğü gibi, film düşünmekte ve alışlagelmişin dışındaki bu zaman anlatımı ile seyircisini de felsefi bir düşünüşe davet etmektedir.

Filmin, varlığa dair gerçekleştirdiği sorgulamayı, daha doğru tabirle felsefi düşünüşü anlamlandırmak için Heidegger'in görüşlerine başvurmak yerinde olacaktır. Heidegger, var olma olanağını "Dasein" kavramı ile açıklar ki bu kavram onun var oluş felsefesinin anahtar kavramıdır. Heidegger'in (2018: 274) "*fülen var olmak*" olarak tanımladığı Dasein'in varoluşsal belirlenimi ise "*dünya içinde var olmak*"tır (2018: 110). Daha önceki filozofların varlık kavramsallaştırmalarına karşın, onun

yaklaşımının en ayırt edici yanı, Dasein kavramının varlığın anlamını arama yolunda bir harita olarak yapılandırılmış olmasıdır. Heidegger bu bağlamda ısrarla “Varlık nedir?” sorusuna yanıt arayan ontolojik yaklaşımı eleştirmiş ve esas soruşturulması gerekenin varlığın anlamı olduğunu vurgulamıştır: “Öncelikle varlığın anlamı yeterince aydınlatılmadıkça ve bu aydınlatma işini temel görev olarak kavramadıkça, esasen öz amacını tersine çevirmiş olacak ve kör kalmış olacaktır”(Heidegger, 2018: 33). Filozofun *Varlık ve Zaman* isimli çalışmasında, Dasein bu nedenle, belirli bir tanıma sığdırılma çabası içinde değil, mevcut tanımların içindeki çelişkilerden ve boşluklardan ilerleyerek, varlığın deneyimlenmesinin olanaklarını sorgulayan bir anlama çabasının kendisi olarak kavramsallaştırılmıştır. *Sonsuzluk ve Bir Gün*’ün geliştirmiş olduğu film-düşünüş ile insan üzerinden varlığa dair yaklaşımı, Heidegger’in tutumuna benzer biçimde, var olabilmenin olanaklarını sorgulayan sorular üzerinden gerçekleştirilir ve bir anlama çabası olarak belirir.

Heidegger, insanın varoluşunu ise “dünyaya düşmüşlük” olarak betimler ve “hiçbir orada-oluş, kendisi olarak özgürce, ‘orada olmak’ isteyip istemediğine karar vermiş midir?” sorusu ile bu varoluşun iradeye bağlı olmaksızın gerçekleştiğini vurgular (Aktaran: Safranski, 2008: 25). Heidegger’in görüşüyle iradesinden bağımsız olarak dünyaya düşen insan huzursuzdur çünkü varlığını anlamlandırma çabasına girecektir. Bu anlamlandırma çabasını huzursuz kılan şey ise Dasein’in yabancılaştırıcı özünden kaynaklanmaktadır. Çünkü dünyada var olmak, kendini diğer var olanlarla kıyaslayıp anlamlandırma çabasına itecektir ve bu da doğası gereği yabancılaştırıcıdır. Ancak bu yabancılaşmanın nihai hedefi yine kendine varmak, varlığını anlamlandırmak olmalıdır (Heidegger, 2018: 273). Tıpkı Heidegger’in öngörmüş olduğu gibi Alexander da dünyaya düşmüşlüğüne değıştirilemez yazgısına karşı, varlığını anlamlandırma çabasıdır. Onun bu çabasında içinde olduğu yabancılaşmanın en somut örneği ısrarla peşinde olduğu “Yarın ne kadar sürecek?” sorusunda belirir. Bu sorunun, somut bir bilgi ihtiyacından dolayı belirmediği açıktır. Zira bilimsel olarak bunun karşılığı nettir. Alexander, anlam aradığı varoluşunun ipuçlarını zamanda bulmuştur. Geçmiş zaman, şimdiye taşınmış ve anıları ona bazı cevaplar vermiştir. Ancak hala cevaplayamadığı sorular için yarına ihtiyacı vardır. Yarın, simgesel bir zamandır. Bu nedenle “Yarın ne kadar sürecek?” sorusunun cevabı, “Sonsuzluk ve bir gün” dür. Yani Alexander, geçmişin sonluluğunu ve yarının sonsuzluğu deneyimleyebildiği kadar vardır.

Heidegger’de varlığın bütünlüğü zamansallık üzerine kuruludur ve zaman, “varlığın olası ufku” dur (2018: 639). Zaman kavramının Heidegger’deki önceliğinin nedeni ise ölüm ile ilgili görüşleri üzerinden açıklanabilir. “Bir insan yaşamaya başladığı an, ölmeye hazır yaşıdadır” (2018: 237) cümlesi ile de son derece net dile getirmiş olduğu gibi, ona göre insan ölüme yazgılıdır² ve varoluşunu anlamlandırma çabasının en temel nedeni de budur. Salman’a göre de insan ve varlık arasında özel bir bağ vardır. Sırrını zamanda açığa çıkaran bu bağın insan için karşılığı ölüme fırlatılmışlığı ve sonluluğudur. Bu da bir anlamda “varoluşun trajedisi”dir (Salman, 2017: 171). Varlığını ancak kendi zamansallığı üzerinden deneyimleyebilecek olan insan, ölümünü de yine zamansallığın idrakı üzerinden anlamlandırabilecektir. Heidegger’in burada önem verdiği bir diğer kavram da kaygıdır. Kendisinden önceki felsefecilerden Kierkegaard’ın öne sürmüş olduğu korku kavramından farklı olarak, kaygı kavramını kullanır filozof. Bunun nedenini de korkudaki belirsizliğe karşı, kaygının kökeninin belirli oluşu üzerinden açıklar: “Kaygının nedeni bizatihi dünyanın kendisidir”(Heidegger, 2018: 286) cümlesi bunun en doğru izahıdır. Kaygı, ölümlü olduğunu anlayan insanın, yaşamını anlamlandırma çabasına karşılık gelir ki bu da zamansallığın idrakı ile mümkün olacak ve ancak dünyada gerçekleşecektir. Heidegger’e göre kaygı, iradesinden bağımsız olarak dünyaya gelen insana özgürlük olanağı da sunacaktır çünkü yaşamına anlam verme çabası kendisini dünyadaki diğer varlıklardan daha farklı bir noktada konumlandırmasına imkan sağlayacaktır. Kendisi olabilecektir bir başka deyişle. *Sonsuzluk ve Bir Gün* üzerine yaptığı çalışmasında Terbaş da, ölümlülüğünün farkına varması ile Alexander’ın “Bu yaşamı başka nasıl yaşayabilirdim?” sorusuna yöneldiğini ve bunun da

² Heidegger, bunu Dasein’in bir özelliği olarak “ölüme doğru varlık” olması ile açıklar (2018: 396).

onun varlığını özgürleşmiş bir perspektife yerleştirdiğini dile getirerek, Heidegger'in görüşlerine benzer bir yaklaşım geliştirmiştir (Terbaş, 2015: 129). Yakın zamanda öleceğini öğrenmesi, Alexander'a bir yüzleşme özgürlüğü sunar. Varlığını anlamlandırması da bu noktada gerçekleşir. Deniz kenarında yalnız yürürken, ölümü sorgulamaya başlar: "*Henüz hiçbir şeyi tamamlamam*" der kendi kendine. Horton'a göre, Alexander'ın yaşamındaki yarım kalmışlıkları aktaran bu "erken monolog", onun kendi gerçekliğine erişememiş bir sürgün olma halinin kavranışıdır bir bakıma (Horton, 1999: 212). Daha uzun yıllar yaşayacağını zannederken, birdenbire ortaya çıkan hastalığı, onu aniden ölüm üzerine düşünmeye yöneltmiştir. Bu monolog sırasında, ölümü "*kıştan önce görünen, aldatici bir bahar*" olarak tanımlar. Oysa kış gelmiştir. Ölüm onu varlığının zamansallığı ile yüzleştirmiş, varlık, kaygıya düşmüştür. Önce "*Tek üzüntüm Anna*" der. Ardından kaygısı sorgulatur: "*Tek üzüntüm bu mu gerçekten? Planlarım öylece kaldı, kelimeler etrafa savruldu*"... Tıpkı Heidegger'in belirttiği gibi, ölüm kaygısı Alexander için bir özgürlük olanağına dönüşür ve varlığını sorgular. Bu sorgusu, onu, varlığını anlamlandırabileceği somut bir ifade arayışına, dile yöneltir. Bu arayış, Alexander'ın film boyunca küçük bir çocuk aracılığıyla kayıp sözcüklerinden peşinden giden yolculuğuna yön verir.

Dil ile Anamlanan Varlık, Sözcüklerle Tamamlanan Yolculuk

Heidegger'in varlık felsefesinde, ontolojik bir olanak olarak dilin önemi büyüktür. Daha önce de değinildiği gibi "varlığın evi" olarak betimlediği dil, bir varoluş konumu olarak belirir. Ona göre "*dünya-içinde-varolmanın, bir-hal-içinde-bulunan anlaşılabilirliği kendisini söz olarak dile getirir.*"³ (2018: 250). Dil ise, sözün "*açıkça-dile-dökülüğü*"dür (2018: 250). Görüldüğü gibi Heidegger'in son derece somut bir bağlam içerisinde ele aldığı dil, söze dökülme üzerinden varlık kazanan bir olgu olarak ele alınmıştır. Bir başka okuma ile varlık ancak söze dökülünce zamansallığa erişebilecektir. *Sonsuzluk ve Bir Gün* filminde de kayıp sözcükler, ana karakterin varlığını anlamlandırma arzusunun simgesel temsili olarak anlatının merkezinde durur. Alexander'ın varlık arayışı dil üzerinden anlamlandırılır. Bu bağlamda film, Heidegger'in görüşleri eşliğinde okumaya açıktır.

Alexander, daha önce de aktarıldığı gibi Dionysios Solomos'un yarım bıraktığı *Özgür Tutsak* isimli şiiri tamamlamaya çalışmaktadır. Solomos, Yunanistan'da doğmuş, ancak dokuz yaşında eğitimi için İtalya'ya gitmiş ve çok uzun süre orada yaşamış bir şairdir. Tam İtalyanca'yı iyice öğrendiği ve artık o dilde şiir yazmaya başladığı sırada, ülkesi savaşa girer. Solomos da yurduna dönmek, ülkesinin içinde olduğu mücadeleye yazdığı kahramanlık şiirleriyle destek olmak ister. Ancak yıllar sonra ülkesine döndüğünde, artık ana diline yeterince hâkim olamadığını fark eder. Ülkeyi dolaşır, bilmediği sözcükleri toplamaya, *Özgür Tutsak* isimli şiirini tamamlamaya çalışır. Ancak bunu başaramaz (Schulz, 2006: 143). Alexander'ın amacı Solomos'un şiirini tamamlamaya çalışmaktır. Hastalığını öğrenmesiyle -Heidegger'in betimlemesiyle varlığının "ölüme-doğru" olduğunu kavramasıyla birlikte- varlık kaygısı, onda bu şiiri tamamlama çabası olarak belirir. Çünkü tıpkı Solomos gibi Alexander için de bu yarım kalmışlık, varlığını anlamlandırmasına engel olan koca bir boşluktur. Filmdeki küçük çocuk, Heidegger'in görüşüne göre varlığın, "dile-dökülme" çabasını temsil eden simgesel bir karakterdir. Bu küçük çocuktan öğrendiği kelimeler onun varlığını anlamlandırmasının, bir başka ifade ile zamansallaştırmasının tek yolu olarak belirir.

Küçük çocuktan öğrendiği ilk sözcük, *korfulamu*'dur. Tam kelime karşılığı, "bir çiçeğin kalbi" olan bu sözcük, Angelopoulos'a göre annesinin kolları arasında uyuyan çocuğu ifade etmek için kullanılır (Bachmann, 2006: 130). Bu kelime, hem Alexander hem de küçük çocuk için yitirdiği aidiyete karşılık gelir. Anne kucağı şefkatinden uzaklaşmanın yalnızlığı ve bir daha geri dönülemeyecek olmanın imkânsızlığına tekabül eder. Bu nedenle film boyunca, sık sık Alexander çocukluğuna döner, annesinin ona "Alexander" diye seslendiğini duyar. Film, bu seslenişle de sona erer. Bu sözcük,

³ Heidegger, "Bir-hal-içinde-bulunma" yı ise duygu durumu, ruh hali olarak tanımlar (2018: 211).

varlığın arayışında nasıl gidileceği bilinmeyen, ama nihayetinde varılmak istenen bir yol olarak betimlenir.

İkinci sözcük, *xenitis*'tir. "Yabancı" anlamına gelir (Bachmann, 2006: 130). Bu kelimenin, Heidegger'in görüşü ile varlığın anlamını aramanın yabancılaştırıcı doğasına karşılık geldiği öne sürülebilir. Alexander, varlığını anlamlandırma arayışına girdikçe kendisini bir yabancı gibi hissedecektir. Bu duygu aynı zamanda, Heidegger'in "bir-hal-içinde-bulunma" durumuna da tekabül eder. Bu yabancılaşma, anlatının hâkim duygularından biri olmakla birlikte özellikle iki sahnede belirgin bir biçimde betimlenir. Bunlardan ilki, küçük çocukla birlikte Arnavutluk sınırına gittikleri sahnedir. Alexander, daha önce kendisine Arnavutluk'ta büyükannesi olduğunu söyleyen çocuğa yardım etmek, onu evine göndermek ister. Birlikte sınıra giderler. Sınıra vardıklarında, küçük çocuk neden ve nasıl Yunanistan'a kaçtığını anlatır. Arnavutluk'un 1991 yılında rejim değişikliği geçirmesinin ardından yaşanan iç karışıklığın en büyük mağduru çocuklardır. Çoğu ailesini kaybetmiş olan bu çocuklar için tek kurtuluş, en yakın sınır olan Yunanistan'a kaçmaktır. Küçük çocuk silahlı çetelerin sokakları bastığını söyler. Köyler boşaltılmıştır. Bir şekilde kaçmayı başarabilen büyükler, ağaçlara plastik poşetler bağlayarak işaretler bırakmıştır. Bu işaretleri takip ederek arkadaşı Selim ile kaçtığını anlatır. Ellerine bir taş alıp atarak, mayınları kontrol etmiş ve güçlkle, adım adım geçmişlerdir sınırı. Küçük çocuğun anlatımı sırasında, iki ülke arasındaki sınır, seyirciyi ezberden uzaklaştırıp yabancılaştıran bir hal alır. Sınırdaki tellere asılı insanlar gösterilir seyirciye Alexander'ın gözünden. Oldukça etkili bir sinematografik betimleme ile aktarılan bu sahnede sınırlar meselesi yabancılaştırıcı bir bakış açısı ile sunulur seyirciye. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, *Sonsuzluk ve Bir Gün* filminin, Angelopoulos'un "sınırlar üçlemesi"nin son filmi oluşudur. İlk film, *To Meteoro Vima Tou Pelargou (Leyleğin Geciken Adımı)* coğrafi sınırları ele alır ve ülkeleri ve insanları birbirinden ayıran sınırlara odaklanır. İkinci film, *To Vlemma Tou Odyssea (Ulis'in Bakışı)*, insan görüşünü kısıtlayan sınırlara değinir. Üçlemenin son filmi olarak, *Sonsuzluk ve Bir Gün* ise, daha soyut bir bağlamda, yaşam ve ölüm arasındaki sınıra odaklanır (Andrew, 2006: 140). Dolayısı ile aslında sözü edilen sınır coğrafi bir betimlemeden çok, hem küçük çocuk hem de Alexander için yaşam ve ölüm arasındaki sınırı temsil eden simgesel bir uğraktır. Küçük çocuk için Arnavutluk ölüm, Yunanistan yaşama umududur. Alexander için ise halihazırda yaşam ve ölüm arasında yaptığı yolculuk sırasında ona insanlığın varoluş amacını sorgulatan bir sınırdır. Herkesin ölümlü olduğu bir dünyada, zorbalık ve savaşlarla kazanılmış toprak parçalarının ve bunu meşrulaştırmak için çizilmiş sınırların ne anlamı vardır ki?

Balkan Sineması: Alevler İçinde Sinema isimli kitabında, Balkan sinemasını üzerinde yapılandığı coğrafi haritadaki toplumsal parçalanmışlıklar ekseninde inceleyen Dina Iordanova, bu coğrafyaya dair yapılan filmler arasında Angelopoulos'un filmlerinin özel bir yerde durduğunu dile getirir. Ona göre yönetmenin tüm filmleri, Balkanlara bakarken, diğer yönetmenlerin filmlerinde yer alan coğrafi karışıklıkların ötesine geçmiş, parçalanmış kimlikler üzerinden evrensel uyumun bozulmasını sorgulamıştır (2007: 141). Bu duruşu, yönetmenin, zihinsel ve iç gözlemsel bakışı ile açıklar Iordanova (2007: 134). *Sonsuzluk ve Bir Gün* filminde de, durmaksızın geçmiş ile şimdiki zaman arasında gidip gelen ve kendine bir son arayan karakterin arayışına aynı bakışın hâkim olduğunu belirtir (2007: 133). Bu bakış, çalışmada sözü edilen film-düşününün karşılığıdır. *Sonsuzluk ve Bir Gün*, Balkanlardaki karmaşayı, film düşününün derinliği ve sessizliğiyle betimlenmiş bir felsefi anlatıya dönüştürmüştür.

Filmde, varlığın anlamını dil üzerinden sorgulatan ve bunu da Heidegger'in tanımladığı yabancılaşma olgusu üzerinden aktaran bir diğer sahne ise, Alexander'ın hastanede yatan annesini ziyaret ettiği andır. Bu ziyaret sırasında annesi ile arasında geçen konuşmada Alexander, "Neden hiçbir şey beklediğimiz gibi olmuyor, neden çaresizce çürümek zorundayız acı ve arzularla ikiye bölünerek" cümleleriyle ölüm karşısındaki kaygısını yansıtır. Ardından devam eder: "Neden hayatımı bir sürgün gibi geçirdim", "Neden sadece kendi ana dilimi konuşma lütfu bulunca kendimi evimde hissettim?..."

Bu sorular, Heidegger'in varlığın evi olarak tanımladığı dilin, Alexander için taşıdığı anlamı özetler niteliktedir. Görüldüğü gibi Alexander için de dil, sürgün olmadığı ve kendisini evinde hissettiği tek varlık alanıdır.

Filmdeki üçüncü sözcük ise *argathini*'dir. "Geç vakit" anlamına gelir. (Bachmann, 2006: 130). Bu sözcük, Heidegger'in varlığın ölümlü olmasını anlamlandırılmasının ardından hissettiği en temel duygu olarak tanımladığı kaygıyla ilişkilendirilebilir. Alexander, kendisini bekleyen ölümü karşısında kaygılıdır. Varlığını zaman üzerinden anlamlandırma çabası, nihayetinde bir kaygı olarak belirir, çünkü artık çok geçtir. Ölüm çok yakındır. Argathini, küçük çocuktan öğrendiği son sözcüktür. Bu sözcüğü öğrenmesinin hemen ardından vedalaşırlar birbirleri ile. Vedalaşmadan önceki son sahne ise, anlatının odaklandığı yaşam ve ölüm kavramlarına dair film-düşünüşü temsil eden oldukça simgesel bir sahnedir. Angelopoulos, bu sahnenin senaryoda çok farklı yaratıldığını, ancak çekilirken doğaçlama elde edilen görüntülerin zamanın durduğunu betimlemesi bakımından daha fazla olanak sağladığı için, özgün sahneyi değiştirdiğini belirtmiştir (Bachmann, 2006: 144). Bu da tam olarak film düşünüşün, yönetmenin tasarruf ve iradesinden farklı bir olanak sunduğunun da ispatıdır bir bakıma. Alexander ayrılmadan önce biraz daha kalmasını ister küçük çocuktan ve bir otobüse binerler. Otobüsün hemen ardında arkalarından gelen, yağın yağmur altında bisikletleri ile ilerleyen üç adam görülür. Alexander, yolculuk sırasında otobüs camından bakarken yeniden görür bu adamları. Uzun uzun izler onları. Ve nihayet yolculuk sona erdiğinde, son bir kez daha geçerler Alexander'ın yanından. Film üzerine yapılan bir değerlendirme yazısında bu üç bisikletli adam, kader tanrıçaları olarak yorumlanmıştır (Silsüpür: 2017). Yunan mitolojisinde Zeus'un kızları olan ve "Fatalar" olarak da bilinen Klotho, Lakheis ve Atropos, insanların yaşam sürelerinden sorumlu kader tanrıçalarıdır. Klotho yaşam ipini eğirmekte yani zamanı sarmakta, Lakheis ölçmekte, Atropos da zamanı gelince ipi kesmekte, yani kaçınılmaz ve geri dönüşü olmayan ölümü temsil etmektedir (Graves, 2010: 56). Film-düşünüşün kendine özgü potansiyeli dikkate alındığında, otobüs sahnesinde beliren bu üç bisikletli adamın, Alexander'ın son yolculuğunda beliren, yaşamı ve ölümü temsil eden mitolojik bir simge olduğu düşünülebilir. Bu yolculuğun taşıdığı simgesel anlam, otobüse binen yolcular üzerinden de okunabilir. Diriliş durağında elinde kızıl bayrakla bir protestocu biner otobüse ve uykuya dalar. Bir sonraki Akademi durağında, ellerinde müzik aletleri ile bir müzik gurubu biner otobüse ve adeta bir konser verirler. Alexander ve küçük çocuk uzun uzun, sessiz sessiz onları dinlerler. Horton'a göre bu yolculuk ve içinde bulundukları otobüs, karakterleri dışarının baskısından kurtaran korunaklı bir alanın temsili gibidir ve karnavalesk bir biçimde vaktin geçtiği hissiyatı vardır: "*Savaşsız, kavgasız ve uyumlu...*" (Horton, 1999: 218). Nihayet yolculuk sona ererken şair Solomos biner otobüse. *Özgür Tutsak* isimli şiirini okur, ancak yine sonu gelmez şiirin. Son dizelere gelince, "*Hayat tatlı ve...*" der ve duraksar Solomos, yine tamamlayamaz şiiri, otobüsten iner. Alexander arkasından seslenir: "*Söyle bana, yarın ne kadar sürecek?*" Şiir tamamlanamadığı gibi, sorusu da yanıtsız kalır. Otobüs yolculuğu sona erer. Küçük çocuktan öğrendiği son sözcük olan *argathini*'nin, bu sahneden hemen sonra dile gelmesi de tesadüf değildir. Varlık, yaşamdan ölüme doğru yolculuğunu tamamlamak üzeredir. *Argathini*, yani artık çok geçtir.

Filmin finalinde, Alexander yaşamının büyük bölümünü geçirmiş olduğu deniz kenarındaki eve gelir. Mektup hala okunmaktadır. Karısı "*Bana bugünü hediye et, bugünü hatırla ve bu mektubu unutma. Ona gözlerim değdi, ona ellerim değdi*" der. Bu dokunaklı ve güçlü aktarım, geçmişin hala şimdinin içinde tutunmak için gösterdiği direniştir bir bakıma. Alexander son kez karısı ile yan yana gelir, yolculuğunun anlamı olan soruyu yineler: "*Yarın ne kadar sürecek?*" ve nihayet yanıtını alır: "*Sonsuzluk ve bir gün kadar*". Film, bu yanıtın hemen ardından, Alexander'ın öğrendiği üç sözcüğü arka arkaya tekrarlaması ile sona erer. *Korfulamu, xenitis, argathini...* Yaşam ve ölüm arasındaki yolculuğun sonuna geldiğinde, varlık kendini dil üzerinden anlamlandırmıştır. Heidegger'in görüşüne uygun biçimde, varlık söze dökülen üzerinden zamansallığıyla karşılaşmıştır.

SONUÇ

Zaman, bilimin sonsuz uğraş ve formüllerle somut bir tanıma sığdırmaya çalıştığı bir kavram iken, edebiyat ve sanatta bir arayışın kendisine, kimi kez de bir yol haritasına dönüşür. En genel kabul ile temel derdi insanı anlamak ya da anlatmak olan sanat eserleri; bu anlamlandırma çabasında zamanı, kapalı kapıları açan bir anahtar olarak kullanırlar. *Sonsuzluk ve Bir Gün* filmi de anlatısının merkezine aldığı ana karakteri üzerinden, insan varlığının anlamını sorgulayan bir öykü aktarırken, zaman kavramına odaklanmıştır. Bu odaklanma biçimi geleneksel anlatım biçimlerinden farklı olarak, bir felsefi düşünüş biçiminde gerçekleşmiş, çalışma bu düşünüşü analiz etmek için filmozofi kavramına başvurmuştur. Daniel Frampton'un öne sürmüş olduğu bu kavram ile film-zihin yapısından hareketle, filmin kendisinin bir düşünüş geliştirdiği iddia edilmiş ve sinema-felsefe ilişkisine yeni bir bakış açısı kazandırılmıştır. Bu bakış açısı, geleneksel olarak filmlerin felsefeye katkısını analiz etmek yerine, filmin kendisini başlı başına bir felsefi alan olarak görür. Çalışma, *Sonsuzluk ve Bir Gün* filmini çözümlerken bu yorumu önemsemiş ve felsefi eleştiri yolu ile filmin düşünüşünü analiz etmiştir. Ölmek üzere olan bir adamın yaşam ve ölüm arasındaki simgesel yolculuğunu aktaran film, geçmiş, gelecek ve şimdinin ontolojik bir sorgusuna dönüşmüş; zaman üzerinden varlığın anlamlandırılmasının olanağı sorgulanmıştır.

Sonsuzluk ve Bir Gün'ün film düşünüşü, varoluş felsefesinin en önemli filozoflarından Heidegger'in görüşlerine paralel bir bağlam içermektedir. Heidegger, kendisinden önceki filozoflardan farklı olarak "Varlık nedir?" sorusundan daha çok, "Varlığın anlamı nedir?" sorusuna yönelmiş ve bu arayışı onu zaman kavramına yöneltmiştir. Heidegger'de "varlığın olası ufku" olarak tanımlanan zaman, filmde de ana karakterin varlığını anlamlandırmak için çıktığı yolculuğun kendisine dönüşmüş ve bu yolculuk geçmiş ile geleceğin, film düşünüş ile şimdide deneyimlenmesi yoluyla gerçekleşmiştir. Ana karakter için şimdi, geçmişin pişmanlıklarının ve geleceğin yaşanmamışlıklarının kaygısını taşıyan kaotik bir sancıyı, anlam bulma çabasını temsil etmiştir. Zamanın aktarımı ise klasik sinemanın geleneksel biçimi ile değil, sarmal bir anlatım ile gerçekleşmiş, sıklıkla tek plan içerisinde geçmiş ve şimdi bir araya getirilmiştir. Alışlagelmişin dışındaki bu anlatım biçimi, seyircisine zamanı sorgulatacak bir alan açmış, bu da Heidegger'in vurguladığı tefekkür edici düşünüşün film-düşünüşteki karşılığına dönüşmüştür.

Filmde ana karakterin kendisine doğru yaptığı bu yolculuğun nihai hedefi, varlığını anlamlandırabilmesi ve zamansallığa erişebilmesi olarak belirmiştir. Heidegger'e göre bu olanağa kavuşabilmenin en önemli yolu dil ve sözcüklerden geçmektedir. Film de bu görüşe uygun bir biçimde, karakterinin yolculuğunu dil üzerinden anlamlandırmış, Alexander'ın kayıp sözcükleri bulma arayışı, onun varlığını anlamlandırmasının simgesel temsili olmuştur. *Korfulamu*, *xenitis* ve *argathini* olarak dile gelen bu kayıp sözcükler, geçmişe duyulan özlem, şimdiki anın içinde bir bütün olarak var olamamanın yabancılığı ve yarına erişememe kaygısını aktarmıştır.

Albert Camus, "*Her yolculuk bizi kendimize geri getirir*" (Aktaran: Schwartz, 2009: 7) der. Filmin sonunda bulduğu kayıp sözcükleri arka arka tekrar ederek yaşama veda eden Alexander'ın varlığının anlam arayışı yanıtlanmış, yaptığı yolculuk onu kendisine geri getirmiştir. Film-düşünüş ise, akıllarda önemli bir soruyu bırakır: "Yarın ne kadar sürecek?". Açık ki Alexander'ın yanıtını "*Sonsuzluk ve bir gün kadar*" olarak aldığı bu soru, seyirci için yeni bir başlangıç, onu felsefi düşünüşe davet eden filmozofik bir yolculuk çağrısıdır.

KAYNAKÇA

- Andrew, G. (2006). "*Onun Hayatının Çağı: Sonsuzluk ve Bir Gün*", (Çev: Mehmet Harmancı), Theo Angelopoulos, (Der: Dan Fainaru), s.135-138. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Bachmann, G.(2006). "*Akıp Giden Zaman: Sonsuzluk ve Bir Gün*", (Çev: Mehmet Harmancı), Theo Angelopoulos, (Der: Dan Fainaru), s.111-120. İstanbul: Agora Kitaplığı.

- Beaton, R.(1976). "Dionysios Solomos: *The Tree of Poetry*", *Byzantine and Modern Greek Studies*, 2:1,s.161-182. DOI:10.1179/030701376790206216.
- Biro, Y. (2011). "Sinemada Zaman: Ritmik Tasarım, Türbülans ve Akış", (Çev: Anıl Ceren Altunkanat), İstanbul: Doruk Yay.
- Çotuksöken, B.(1994). "Felsefi Söylem Nedir?", İstanbul: Kabalcı Yay.
- Frampton, D. (2013). "Filmozofi", (Çev: Cem Soydemir), İstanbul: Metis Yay.
- Gözkan, H.B.(2014). "Kant'tan Heidegger'e Varlığın Anlamı Meselesi", *Cogito*, 64, s.133-152.
- Graves, R.(2010). "Yunan Mitleri", (Çev: Uğur Akpur). İstanbul: Say Yay.
- Heidegger, M.(2013). "Hümanizm Üzerine", (Çev: Yusuf Örnek), Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Heidegger, M. (2018). "Varlık ve Zaman", (Çev: Kaan Ökten), İstanbul: Alfa Bas.Yay.
- Horton, A.(1999). "The Films Of Theo Angelopoulos", United Kingdom: Princeton University Press.
- Jordanova, D. (2007). "Balkan Sineması: Alevler İçinde Sinema", (Çev: Burcu Erdoğan), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Ökten, K.H.(2004). "Heidegger Kitabı", İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Öztürk, S.(2016). "Sinefilozofi", Ankara: Heretik Yay.
- Safranski, R.(2008). "Bir Alman Üstat Heidegger", (Çev: Ali Nalbant), İstanbul: Kabalcı Yay.
- Salman, S.(2017). "Heidegger'in Kant Okuması: Hayalgücü, Zaman ve Sonluluk", *Felsefi Düşün*, 8, s.153-177.
- Savaş, H.(2013). "Sinema ve Varoluşçuluk", İstanbul: Sözcükler Yay.
- Schulz, G.(2006). "Soluk Alıp Verir Gibi Çekerim: Sonsuzluk ve Bir Gün", (Çev: Mehmet Harmancı), Theo Angelopoulos, (Der: Dan Fainaru), s.139-144. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Schwartz, L. S.(2009). "Not Now, Voyager", Berkeley: Counterpoint Press.
- Silsüprü, G.(2017). "Angelopoulos'la Melankolik Bir Yolculuk", <https://dunyalilar.org/angelopoulosla-melankolik-bir-yolculuk.html/>, Erişim Tarihi: 01.01.2019.
- Terbaş, Ö.(2015). "Angelopoulos Sinemasında Zamanın Biçimlenişi", *Sinema ve Psikanaliz 2 Kayıp Zaman*,(Der: Özden Terbaş), s.123-130. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.

BİR TASARIM ÖĞESİ OLARAK GÜNIŞIĞI

Doç. Dr. Rana KUTLU
İstanbul Kültür University, Turkey
r.kutlu@iku.edu.tr
orcid.org/0000-0003-3981-4012

ÖZ

Güneş ışıının iklimsel konfor üzerindeki etkisi ve saydam yüzeylerin güneş ışıını karşıındaki performansları günüışığı aydınlatma tasarımını entegre bir çalışma ürünü kılmaktadır. Saydam yüzeyler aracılığıyla iç ve dış ortam arasında kesintisiz bağ kurarken iç mekana günüışığını da almış oluruz. Bu süreçte karşılaşılan ısı kayıp ve kazançları, parıltı oranları arasındaki aşırı kontrastlar ve kamaşma gibi sorunlar günüışığı ile aydınlatma konusunun beraberinde düşünülmesi ve çözülmesi gereken konulardır. Bu durumda gün ışıının bir tasarım öğesi olarak ele alınmasında kütle ve cephe tasarımı kilit rol üstlenmektedir. Doğru stratejiler ile dizayn edilmiş bir günüışığı aydınlatma sistemi iklime duyarlı, konfor koşulları ve enerji performansı yönlerinden yüksek performansa sahip özelliktedir. Bu nedenle günümüzde ciddi bir sorun haline gelen çevre kirliliğı ve artan enerji maliyetleri çözümünde günüışığın bir tasarım öğesi olarak tekrar hatırlamak ve yorumlamak hayati önem taşımaktadır. Tasarımda günüışığının kullanımı zor değildir ancak kullanıcı konforu ve enerji yönetimi konularından holistik bakış açısıyla pek çok faktörün bir arada entegrasyonunu, optimizasyonunu gerektirir. Bu çalışma ile günüışığının bir tasarım öğesi olarak ele alınmasında iklimsel ve görsel konfor koşulları ile binaların termal ve aydınlatma yükleri üzerindeki etkileri mimarın kontrolü altında olan tasarım değişkenleri; binayı yönlendirilmesi, geometrisi, günüışığı stratejileri, saydam yüzeyler, hacmin fiziksel özellikleri üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

tojdac_v09i2110

Anahtar Kelimeler: *Tasarım, Etkili Tasarım, Güniışığı*

DAYLIGHT AS A DESIGN ELEMENT

ABSTRACT

The effect of daylighting on climatic comfort and the performance of transparent surfaces against solar radiation make daylighting design an integrated work product. Through transparent surfaces, we have a seamless connection between the interior and the external environment, and we get the sunshine in the interior. Heat loss and gains encountered during this process, excessive contrast between luminance ratios and glare problems are the issues that should be considered, and solved together with daylight design. In this case, mass and facade design play a key role in treating daylight as a design element. A daylighting system designed with the right strategies is climate sensitive, provides comfort conditions and high performance in terms of energy performance. The use of daylight in design is not difficult, but it requires the integration and optimization of many factors from a holistic point of view in terms of user comfort and energy management. In this study, the effects of design criteria which are controlled by architects, on climatic and visual comfort conditions and the thermal and artificial lighting loads of the buildings are have been tried to explain through the building orientation, geometry, daylight strategies, transparent surfaces, physical properties of the volume.

Keywords: *Design, Effective Design, Daylight*

GİRİŞ

Güneş ışığı, direkt güneş ışığı ve yaygın gök ışığından oluşan, fizyolojik ve psikolojik yönlerden insanoğlunu etkileyerek tasarımın en önemli girdilerinden biri olan ve bunun yanı sıra yapma aydınlatma yükleri açısından enerji tasarrufu sağlamamızda rol oynayan doğal bir unsurdur. Doğal ışığın dinamik ve sürekli gelişen yapısına bağlı olarak, güneş ışığı aydınlatması bina kullanıcıları için görsel olarak uyarıcı ve üretken bir ortam sunarken, toplam bina enerji maliyetlerini üçte biri oranında azaltır. Güneş ışığı ile aydınlatma konusunda bulunulan bölgenin hakim gök koşulları belirleyicidir. Tasarıma gök koşullarını bilerek başlamak gerekir. Güneş ışığı ile aydınlatma tasarımı sadece çatı ve cephe üzerindeki açıklıklar- saydam yüzeyler, pencere tasarımı ve cam seçimi olarak düşünülmemeli, güneş ışığını yönlendiren, ışığın karakterini değiştirerek ileten gelişmiş güneş ışığı sistemleri-stratejileri ile birlikte ele alınmalıdır. Bununla birlikte daha üst ölçeklerde binanın yakın çevresi ile olan ilişkisi, konum ve yönlendirilmesi, hacimlerin yerleşimi ve iç mekan organizasyonu – donatı seçimi hacim yüzey özelliklerinin belirlenmesi gibi değişkenler de hacim içi güneş ışığı performansında etkili olan önemli diğer bileşenlerdendir.

Gün ışıının iklimsel konfor üzerindeki etkisi ve saydam yüzeylerin güneş ışıını karşıındaki performansları güneş ışığı aydınlatma tasarımını entegre bir çalışma ürünü kılmaktadır. Saydam yüzeyler aracılığıyla iç ve dış ortam arasında kesintisiz bağ kurarken iç mekana güneş ışığını da almış oluruz. Bu süreçte karşılaşılan ısı kayıp ve kazançları, parıltı oranları arasındaki aşırı kontrastlar ve kamaşma gibi sorunlar güneş ışığı ile aydınlatma konusunun beraberinde düşünülmesi ve çözülmesi gereken konulardır. Bu durumda gün ışığının bir tasarım ögesi olarak ele alınmasında kütle ve cephe tasarımı kilit rol üstlenmektedir. Doğru stratejiler ile dizayn edilmiş bir güneş ışığı aydınlatma sistemi iklime duyarlı, konfor koşulları ve enerji performansı yönlerinden yüksek performansa sahip özelliktedir. Bu nedenle günümüzde ciddi bir sorun haline gelen çevre kirliliği ve artan enerji maliyetleri çözümünde güneş ışığının bir tasarım ögesi olarak tekrar hatırlamak ve yorumlamak hayati önem taşımaktadır.

Tasarımda güneş ışığının kullanımı zor değildir ancak kullanıcı konforu ve enerji yönetimi konularından holistik bakış açısıyla pek çok faktörün bir arada entegrasyonunu, optimizasyonunu gerektirir. Bu çalışma ile güneş ışığının bir tasarım ögesi olarak ele alınmasında iklimsel ve görsel konfor koşulları ile binaların termal ve aydınlatma yükleri üzerindeki etkileri mimarın kontrolü altında olan tasarım değişkenleri üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

TASARIM ÖGESİ OLARAK GÜNEŞ IŞIĞI VE ETKİLİ TASARIM PARAMETRELERİ

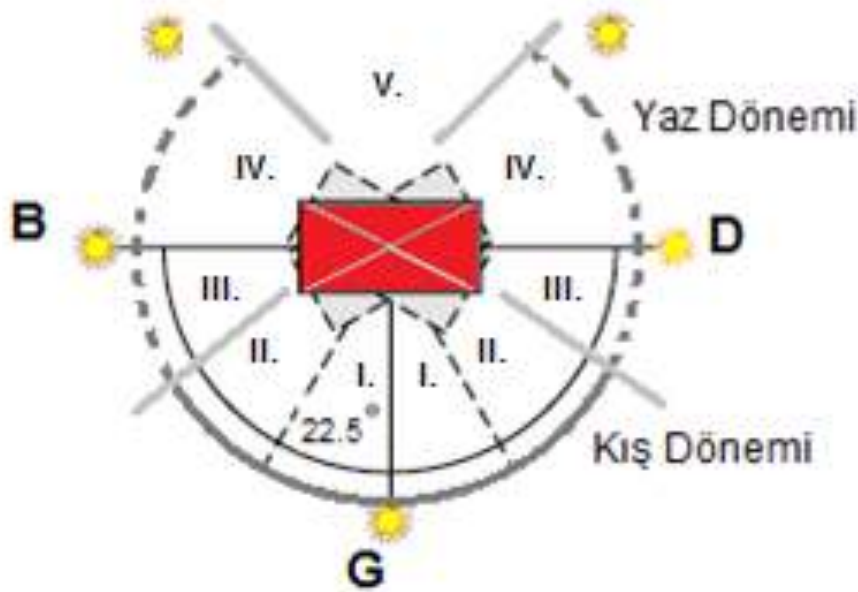
İç ortamda konfor koşulları açısından kullanıcı memnuniyetinin sağlanmasında anahtar rol oynayan güneş ışığı, görsel algılamada kritik öneme sahiptir. Bunun yanı sıra metabolizmayı uyararak bedensel işlevi kontrol etmesinin yanında, kişilerin sağlığı ve işteki performansları üzerinde etkilidir. Gün ışığının bir tasarım ögesi olarak ele aldığımızda, şeffaf veya yarı saydam bina bileşenlerinin tasarımına dikkat etmek gerekir. Bu tür bileşenler mekana güneş ışığı sağlamanın yanı sıra özellikle yaz aylarında direkt güneş ışıınımdan istenmeyen ısı kazançlarına neden olurlar. Saydam yüzeyler, opak yüzeylere oranla ısı açıdan daha yüksek iletkenlik gösterdiğinden, ısıtmanın istendiği dönemlerde de bina kabuğunun termal performansını zayıflatarak ısıtma enerjisi yönünden kayıplara neden olurlar. Bu nedenle güneş ışığı planlaması sadece görsel konfor ve aydınlatmada enerji yönetimi açısından değil ısıtmanın istendiği ve istenmediği yaz ve kış aylarında binanın termal performansı ve ısıtma ekonomisi açısından da belirleyicidir.

Binanın görsel ve ısı açıdan performansının belirlenmesinde etkili olan güneş ışığı aydınlatma stratejileri ile doğal ışığı kontrol eden sistemleri cephe tasarımına dahil etmek demektir. Bu sistemler, şeffaf veya yarı saydam yüzeyler aracılığıyla iç mekanda istenmeyen ısı kazançlarını önleyebildiği gibi cephe tasarımı açısından da mimariye değer katar.

Güneş ışığı, direkt güneş ışığı ve yaygın gök ışığından oluşan ve zamana göre değişkenlik gösteren doğal aydınlatma tasarımının temel ögesidir. Güneş ışığı ile aydınlatmada bulunulan enlem ve o bölgede hakim gök koşulları ana etken olup, güneşin izlediği yol, yapma-çevre binaların- ya da doğal öğelerin birbirine engel olma durumu ile yüzey özellikleri açık renkli – yansıtıcı ya da koyu renkli yutucu yüzeylere sahip olması güneş ışığının tasarıma etkisi üzerinde belirleyicidir. Doğal aydınlatmada iklim, gök koşulları, bulunulan enlem ve yerel özellikleri gibi dış çevresel faktörlerin yanı sıra güneş ışığının iç mekana ulaşmasında, iç mekanda dağılımında belirleyici olan binanın yönlendirilmesi, geometrisi, güneş ışığı stratejileri- güneş kontrol elemanlarının biçimsel ve malzeme olarak özellikleri ile saydam yüzeylerin biçim-konum ve ışık geçirgenlikleri, hacmin fiziksel özellikleri tasarımcının kontrolünde olan parametrelerdendir.

Binanın Yönlendirilmesi

Binanın kullanım şeklini de dikkate alarak yönlendirilmesiyle enerji kayıpları minimize edilirken enerji kazancı maksimize edilebilir. İklim tipine göre özellikle ısıtmanın istendiği dönemlerde güneş ışınımından enerji kazancı elde etmek üzere binanın güneyli yönler tercih edilecek şekilde konumlandırılması ile kazanç maksimize edilirken, doğu- batı yönüne doğru konumunun değiştirilmesiyle enerji kazancının giderek azaldığı bilinen bir gerçektir (Şekil 1).

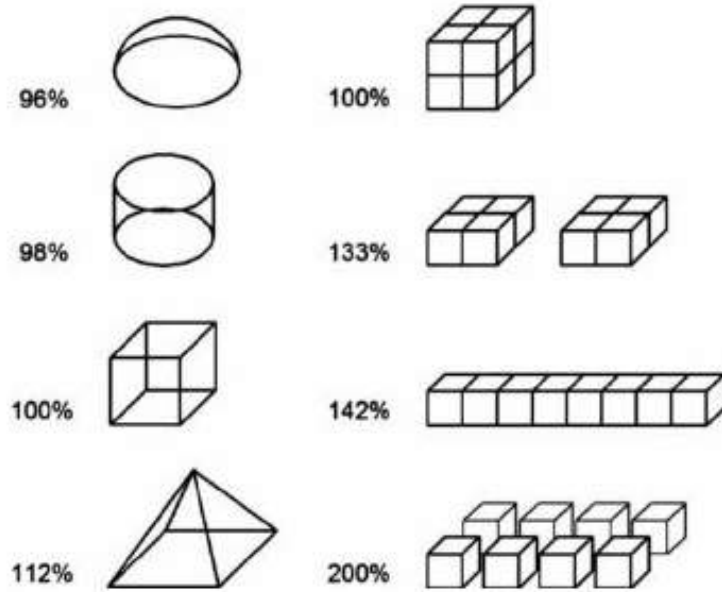

Şekil 1. Yaz ve Kış Dönemi Enerji Kazancı Açısından Tercih Edilen Yönlendirme

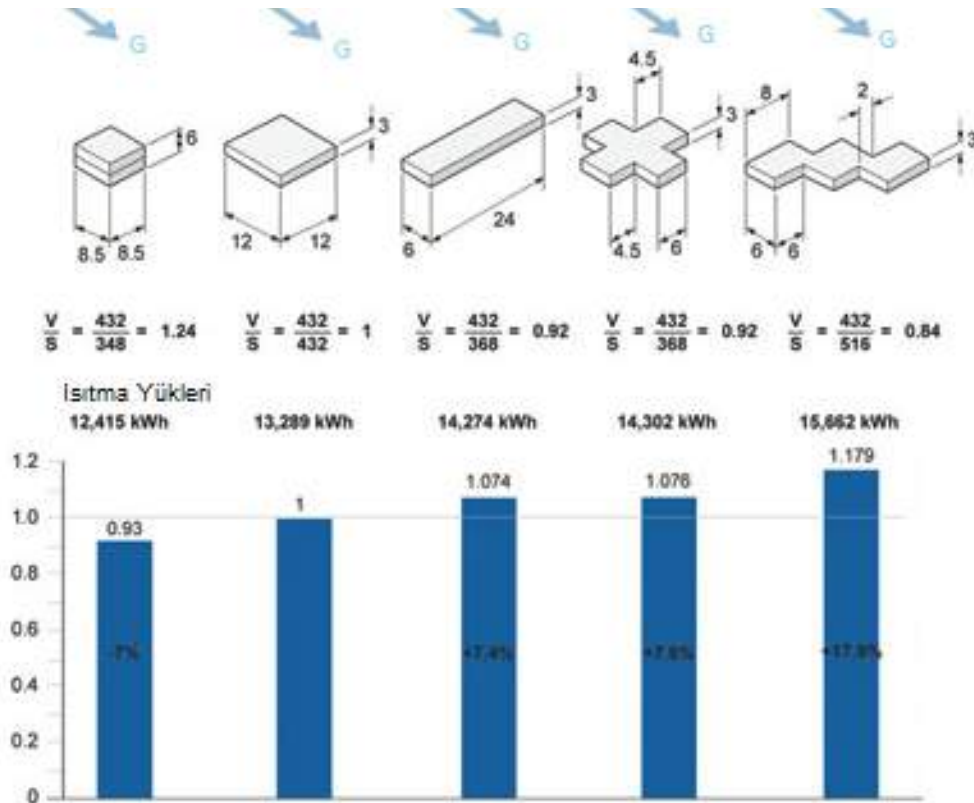
Bina Geometrisi

Güneş ışığından yararlanmada binanın formu önemli bir tasarım değişkenidir. Bina hacmi ile ilişkili olarak artan cephe oranı güneş ışığı aydınlatmasında avantaj sağlayabilir. Ancak iklimsel konfor gereksinmesi için ısıtmanın istendiği dönemde özellikle kompakt geometrinin ısı kayıplarını minimize etme potansiyeli açısından tercih edilmesi, güneş ışığından maksimum oranda yararlanma sağlayacak geniş cephe alanı yaklaşımına karşıtlık göstermektedir. Ancak bina geometrisi kompakt olma özelliğini yitirdikçe saydam ve şeffaf yüzeyler için daha geniş alan sağlanabilir. Şekil 2’de aynı hacme sahip farklı geometrilerin ısı kayıp oranları verilmektedir. Şekil 3’de Gratia ve De Herde (2003) tarafından yapılan bir çalışmada soğuk iklim bölgesinde alanı sabit tutulup geometrileri değiştirildiğinde küçük bir yaşam alanı için ihtiyaç duyulan yıllık ısıtma enerjisi yükleri

gösterilmektedir. Soğuk iklim bölgesi için yürütülen çalışmada kompakt geometri yıllık ısıtma enerji yükü açısından en avantajlı formdur.

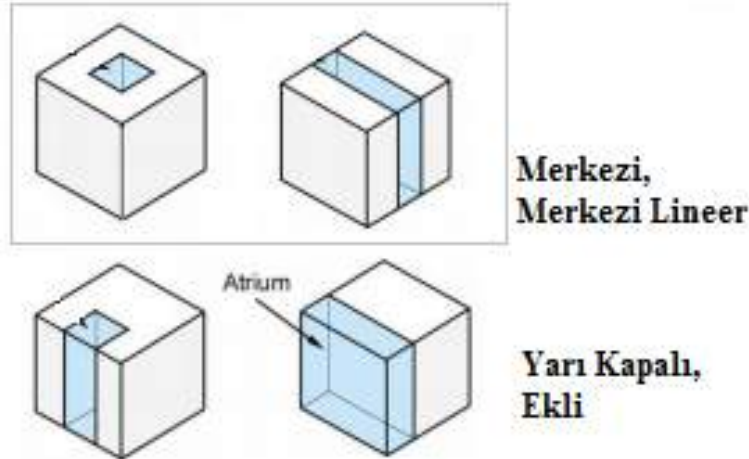

Şekil 2. Aynı Hacme Sahip Farklı Geometrilerin Isı Kayıp Oranları (Hegger. M.,v.d., 2008)

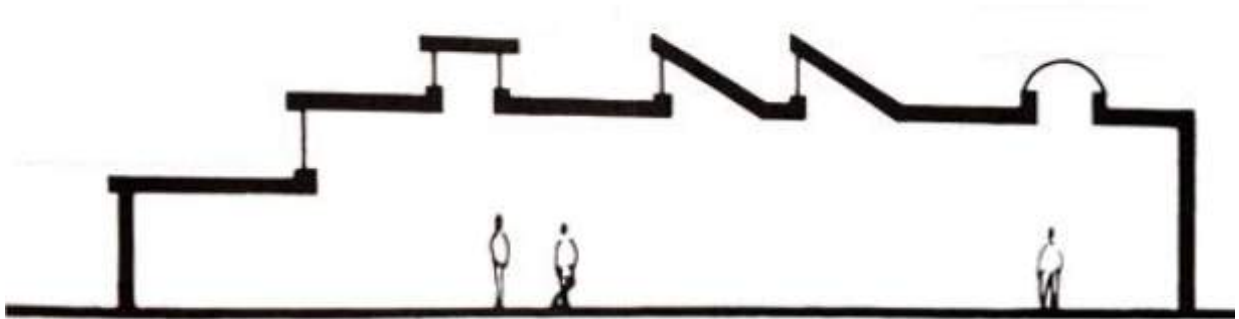
Şekil 3. Bina Formunun Yıllık Isıtma Yükleri Üzerindeki Etkisi (Gratiave DeHerde 2003)

Ancak kompakt geometride hacmin derinliğine g n ş ğının ulaştırılmasında sorunlar yaşanabilir. Bu durumda kompakt geometriye sahip binalarda avlulu, atriumlu plan tipi ile hacme iki taraftan ışık girişi sağlanabilir. Ho, (1996)  alışmasında Atriumu konumuna göre dört farklı konfigürasyonda tanımlamıştır. Buna göre Atrium konfigürasyonları merkezi, yarı kapalı, ekli ve merkezi lineer olmak üzere dörde ayrılır (şekil 4). Termal performansları farklı olan her bir tipte merkezi ve merkezi lineer plan nispeten sabit sıcaklığa sahiptir. Atriumun boyutları, çatı örtüsünün biçim ve özellikleri g n ş ğının miktarı ve dağılımı üzerinde belirleyicidir.

şekil 4. Dört Farklı Atrium Konfigurasyonu

Endüstri tesisi, spor salonu gibi geniş alana yayılı tek katlı binalarda ya da en üst katlarda gün ışığı çatıdan farklı biçimdeki tepe açıklıkları aracılığıyla alınabilir. Tepe penceresi, monitor, testere diş, skylight olarak çeşitlendirilen tüm tepe açıklıkları şekil 5 'de gösterilmektedir.

şekil 5. Farklı  atı Açıklıkları (Lechner, 2009)

G n ş ği Stratejileri

Güneş kontrol elemanlarının biçimsel ve malzeme olarak özellikleri ile saydam yüzeylerin biçim-konum ve ışık geçirgenlikleri doğal aydınlatma stratejisini oluşturur. Güneş kontrol elemanları ısıtmanın istenmediği dönemlerde iklimsel konfor açısından hacmi direkt güneş ışınımından korunurken aynı zamanda üzerine gelen güneş ışığını cepheden uzakta hacmin karanlıkta kalan derinliklerine yönlendirerek aydınlık etkisini artırır ve dolayısıyla yapma aydınlatma yükünün azalmasına neden olur. G n ş ği sistemlerini ışığı yönlendirme biçimlerine göre sabit, takip eden, hareketli, açılır-kapanır olmak üzere dört kategoride sınıflandırabiliriz (Tablo 1).

Aizlewood (1983) tarafından konvansiyonel pencere ile gelişmiş günışığı sistemlerinin (prizmatik cam, aynasal jaluziler, prizmatik film ve ışık rafı) kullanıldığı, benzer koşullara sahip iki odanın günışığı performanslarının karşılaştırıldığı çalışmada, kapalı gök koşullarında geleneksel cepheye göre gelişmiş sistemlerin kullanıldığı odada günışığı seviyelerinin düştüğü ancak güneşli günlerde günışığı seviyelerinin düşmesine rağmen günışığı dağılımının hacmin genelinde daha dengeli ve başarılı olduğu görülmüştür.

Tasarımcı dostu bir kılavuz üretmek amacıyla Avrupa Komisyonu tarafından geliştirilen Avrupa Günışığı Aydınlatma Projesi (Daylight Europe Project) (Clarkev.d., 1999) ile binaların termal ve aydınlatma performanslarının ortak olarak değerlendirildiği bir dizi kriter de tespit edilmiştir. Çalışmayla, genellikle gün ışığından yararlanma performansının azaltılmış termal performans anlamına geldiği ve bu etkili tasarım çözümlerinin görsel ve termal yönler arasında bir denge gerektireceği sonucuna varılmıştır. Çalışma ile ışık rafları ve ışığı yönlendiren kanatlar üzerine elde edilen kriterler aşağıda verilen Tablo 2’de sıralanmıştır:

Tablo 1: Gün Işığı Sistemleri

Sabit Sistemler
•Işığı Dağıtan Sistemler: Işık Dağıtıcı Camlar, Holografik Optik Eleman (HOE) •Işığı Yönlendiren Sistemler: Prizmatik Paneller, Sabit Kanatlar, Işık Rafları, Işık Yönlendiren Camlar, Holografik Optik Eleman (HOE) •Işığı İleten Sistemler: Işık Boruları, Fiber Optik
Işığı Takip Eden Sistemler
•Işığı Yönlendiren Sistemler: Döndürülebilir Kanatlar •Işığı İleten Sistemler:Heliostatlar
Hareketli Sistemler
•Işığı Yönlendiren Sistemler:Yönlendirici Jaluziler
Açılır-Kapanır Sistemler
•Işığı Yönlendiren Sistemler: Fotokromik Cam, Termokromik Cam, Gazokromik Cam

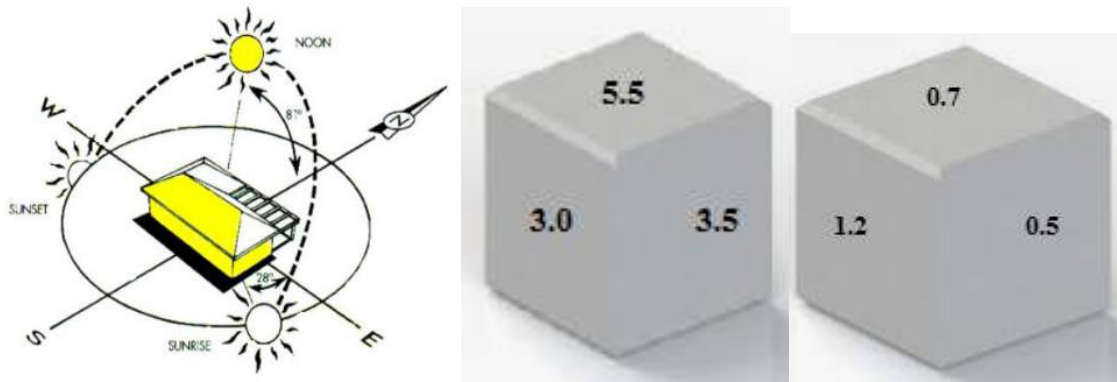
Tablo 2 Gün Işığı Sistem Performans Karşılaştırması: Işık Rafı- Işık Yönlendiren Jaluziler/Daylight Europe Project

Işık Rafları	Işığı Yönlendiren Jaluziler
Güneş kontrolü sağlarken tavandaki yansımayı artırarak daha düzgün bir gün ışığı dağılımı sağlar	Hacmin çevresi boyunca ve cepheden uzakta elde edilen günışığı düzeyleri sabit konvansiyonel jaluzilere (kanat elemanlar) göre daha yüksektir.

Standart bir pencere ile karşılaştırıldığında; • Kapalı gök koşullarında günışığı dağılımı hacmin çevresinde azalırken hacmin ortasında mevcuttur. • Açık gök koşullarında ve kışın düşük güneş açılarında tüm oda derinliği boyunca iç ortam aydınlığında olumlu bir gelişme vardır. • Açık gök koşullarında ve yazın yüksek güneş açılarında, hacmin çevresinde iç ortam aydınlığında artış görülmektedir. • Yansıtıcı yüzeyler yayıcı olanlara göre daha yüksek iç aydınlığa sebep olurlar	Direkt ışık geçirgenliğini engelleyen türleri (fishblinds) geleneksel kanat elemanlara göre hacmin çevresinde daha yüksek günışığı dağılımı sağlarlar. Bu tür kanat elemanlar aynı zamanda konforsuzluk kamaşması açısından değerlendirildiğinde görsel konfor açısından diğer türlere göre daha başarılıdır.
Kanat elemanlara göre çok daha etkilidirler	
Işık yönlendiren sistemler ile değiştirilebilirler.	

Saydam Yüzeyler

Hacme günışığı sağlamanın ve dış mekan ile görsel iletişim kurmanın yanısıra hacmin termal performansı açısından kabuğun en zayıf bileşeni durumundadır. Isıtmanın istendiği dönemde içeriden dışarıya doğru ısı geçişinde, ısıtmanın istenmediği dönemde ise üzerine gelen güneş ışınımının oluşturduğu ısıtıcı etki nedeniyle her zaman en riskli yapı bileşenidir. 48°N kuzey enlem için yapılmış bir çalışmada yönler göre günlük enerji kazancı miktarları (kWh/m^2) Şekil 6'da verilmiştir (Hegger M., v.d., 2008). Enerji etkin tasarım bakış açısıyla saydam yüzeyler yöne bağlı olarak tasarlandığında pasif yoldan güneş ışınımından enerji kazancı, dış ortam ile görsel temasın sürekliliği, doğal aydınlatma açısından günışığından yararlanma konuları da doğru olarak planlanmış olur. Yaşam alanlarında, gün boyu çalışılan ofislerde, eğitim ve sağlık yapıları gibi pek çok farklı fonksiyona sahip binalarda iç dış mekan arasındaki görsel iletişim ve psikolojik ihtiyaçları karşılamak üzere minimum saydamlık oranının %30'un altına düşürülmemesi gerekmektedir.

Yaz Dönemi(kWh/m^2) Kış Dönemi(kWh/m^2)

Şekil 6. Yaz-Kış Dönemi Güneş Işınımından Günlük Enerji Kazancı Miktarı (kWh/m^2)

Hacmin Fiziksel Özellikleri

İç mekan geometrisi, boyutları ve plan yerleşimi günışığının hacim içerisindeki dağılımında etkindir. Gün boyu kullanılan ya da aydınlatma ihtiyacı fazla olan hacimler cephe ile yakın ilişkilendirilmelidir.

Daha az aydınlatmaya ihtiyaç duyan hacimler ise binanın cephesinden uzağa konumlandırılabilir. Planın rijit olarak parçalara ayrılmasında kaçınmak günışığının hacmin derinliklerine dağılımını kolaylaştırabilir. İç mekanın biçimlenişinde ise derinlikliği fazla olan hacimler, yüksek yansıtma çarpanına sahip açık renkli yüzeyler ile kaplandığında hacme alınan günışığının iç yansımış bileşeni üzerinde rol oynayacağından aydınlığın niteliksel ve niceliksel yönden dağılımında pozitif etki edecektir. Sirkülasyon alanlarına doğal ışığın ulaştırılmasında saydam-şeffaf yüzeylerin, cam ara kapıların ya da iç duvarda tavana yakın konumlandırılan sürekli bant pencerelerin önemli katkısı olacaktır. Pencere boyutu, konumu hacme alınan günışığının miktarı ve dağılımında rol oynarken saydam yüzeylerin iç mekan bitirme malzemeleri arasındaki ilişki dikkatlice ele alınmalıdır. İç yüzeylerin ikincil ışık kaynağı olması ve iç yansımış bileşene katkılarının günışığı aydınlatması performansı açısından düşünülmesi gerekir. Saydamlık oranı ve iç yüzey malzemeleri arakesitinde hacimdeki güneş ışınlamı etkilerine bakıldığında pencere/döşeme oranının %15 ‘e, döşeme yansıtma çarpanının düşükten orta seviyeye çıkartılmasıyla oda yüzeylerinden yansıyan ve yutulan güneş enerjisi miktarı, pencere camından geçen oranın %5 ila %10 ‘u arasında değişir. Bu rakam saydamlık oranının yükselmesiyle artar ve yaklaşık %50 saydamlık oranında %30'lara yaklaşır (Hegger, M, v.d., 2008). Döşeme kaplaması orta seviyeden koyuya doğru değiştikçe ısı kapasite yüzeylerin yutuculuğundan dolayı artar. Hacim içerisinde iç mekan tasarımının birer ögesi olan hareketli ve sabit donatıların konum, boyut ve yüzeysel özellikleri de günışığının hacim içerisindeki dağılım üzerinde etkili olan hacmin fiziksel özellikleri başlığı altında ele alınabilecek bir diğer önemli unsurdur.

SONUÇ

Günışığı mimarlık tarihinin seçkin örneklerinden görüleceği üzere tasarımda bina yönlendirilmesinden pencere tasarımına kadar önemli bir veri olarak görülmekteyken ne yazık ki 1950’lerden itibaren önemini kaybetmiş ve fakat 1970’lerde yaşanan petrol krizi ile değeri bir kere daha anlaşılmıştır. Günümüzde kullanılan enerji kaynaklarının tükenebilir ve fosile dayalı kaynaklar olması sebebi ile yaratılan çevre kirliliği sorunları, artan enerji maliyetleri pek çok alanda hayatımızı direkt olarak etkilemektedir. Tasarımda günışığının kullanımı zor değildir ancak kullanıcı konforu ve enerji yönetimi konularından pek çok faktörün bir arada entegrasyonunu, optimizasyonunu gerektirir. Bu çalışma ile günışığının bir tasarım ögesi olarak ele alınmasında iklimsel ve görsel konfor koşulları ile binaların termal ve aydınlatma yükleri üzerindeki etkileri mimarın kontrolü altında olan tasarım değişkenleri üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Makalede tasarımın bütüncül yaklaşım ile ele alınması gerekliliği, tasarım kararlarının enerji maliyetlerine etkileri üzerinden anlatılmaya çalışılmış ve konuya dikkat çekmek istenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aizlewood, M.E.,(1983), “*InnovativeDaylightingSystems: An Experimental Evaluation*”, *International Journal of LightingResearchandTechnology*, 25(4), 141-152
- Clarke,J.A.,Hand, J.W., Janak, M., (1999), “*DaylightPerformance: daylightQualityand Control of Energy Consumption*”, in Fontoynt (ed), *DaylightPerformance of Buildings*, London, James and James
- Gratia, E., De Herde, A. (2003), “*Design of LowEnergy Office Buildings*”, *Energy&Buildings*, Vol. 35 pp.473-491
- Hegger, M.,Fuchs, M., Stark, T., Zeumer, M., (2008) “*Energy Manual Sustainable Architecture*”, Birkhauser, pp: 64
- Ho, D., (1996), “*Climaticresponsiveatriumdesign in Europe*”, *ARQ: ArchitecturalResearchQuarterly*, Vol. 1, Part 3, pp. 64-75.
- Lechner, N., (2009), “*Heating, Cooling, LightingSustainable Design MethodsFor Architect*”, John Wiley&Sons, Canada

AFET İÇERİKLİ HABERLERİN SOSYAL ÖĞRENME KURAMI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Serhat YILMAZ
İstanbul Aydın University, Turkey
serhatyilmaz@aydin.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-4438-9866>

And ALGÜL
İstanbul Aydın University, Turkey
andalgul@aydin.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-5516-5249>

ÖZ

Yaşadığımız çağda afetlerin giderek daha fazla zarara neden olduğu uluslararası kuruluşlar tarafından yayınlanan raporlarda açıkça görülmektedir. Afetlerin neden olduğu zararların azaltılmasında ise bireysel zarar azaltma çalışmalarının önemli bir yer edindiği birçok bilimsel araştırmada ifade edilmektedir. İletişim teknolojilerinin gelişimi ile günümüzde bireylerin gündelik bilgi ihtiyacını karşılamada en çok tercih edilen kaynaklardan biri olan haber bültenleri erişim maliyet ve kapasitesi ile afetlere karşı bireysel hazırlıkta önemli avantajlar sunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de en çok izlenme oranına sahip ilk üç haber bülteninde afetlere yönelik ne kadar etkin bilgi edinme sağlandığı 27.07.2017 tarihinde İstanbul’da gerçekleşen ‘Dolu Fırtınası’ örnek olayı kapsamında incelenmektedir. İstanbul’da dolu, yağmur ve fırtınanın aynı anda açığa çıktığı meteorolojik olay ATV, Show TV ve Kanal D ana haber bültenlerinde birinci sırada haber olarak sunulmuştur. Üç ana haber programındaki haber metinlerinin afetler konusunda bilgilendirici yönleri olup olmadığı Sosyal Öğrenme Kuramı bağlamında içerik analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Analiz kapsamında Nvivo programı kullanılmıştır. Analiz, haber içeriklerini sunan sunucuların ve olaya şahit olmuş vatandaş, bilirkişi veya uzman görüşü olan kişilerin haber metinleri çerçevesinde iki kapsamda yapılmıştır. Araştırma sonucunda, örnek olay kapsamında ele alınan haber metin içeriklerinde, afetin anlık etkilerine odaklanıldığı ve sosyal öğrenme kuramı bağlamında afet haberlerinin izleyicilerine öğretici nitelikte bir metin içeriği sunmadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Haber, Afet, Sosyal Öğrenme Teorisi, Nvivo, İçerik Çözümlemesi*

EVALUATION OF DISASTER NEWS IN THE CONTEXT OF THE SOCIAL COGNITIVE THEORY

ABSTRACT

In the reports published by international organizations, it is explicitly seen that disasters are causing more and more damage at the current age. In many scientific studies, it is expressed that individual damage mitigation activities have gained an important place in mitigating the damage caused by disasters. Newscasts, one of the most preferred sources to satisfy the daily information need of individuals today upon the development of communication technologies, offer important advantages in the individual preparation for disasters with their cost and capacity of access. In this context, how

efficiently information acquisition concerning disasters was ensured in the first three newscasts with the highest ratings in Turkey is examined within the scope of the case study of the ‘Hailstorm’ that occurred in İstanbul on 27/07/2017. The meteorological event in which hail, rain, and a storm simultaneously broke out in İstanbul was presented as the top-ranking news in the prime-time newscasts by ATV, Show TV, and Kanal D. Whether the news texts in the three prime-time newscasts had any informative sides on the disasters was addressed with the method of content analysis in the context of the Social Cognitive Theory. The Nvivo program was used within the scope of the analysis. The analysis was made within two scopes within the framework of the news texts of the newscasters who presented the news contents as well as the citizens who witnessed the event and the people with expert knowledge. As a result of the research, it was concluded that the instant impacts of the disaster were focused on in the news text contents addressed within the scope of the case study and that the disaster news did not present any text content of instructive quality to its viewers in the context of the social cognitive theory.

Keywords: *News, Disaster, Social Cognitive Theory, Nvivo, Content Analysis.*

GİRİŞ

Toplumsal yaşamın tarihsel gelişimi üzerine yapılan araştırmalarda iki önemli eşik aşımından bahsedilmektedir. Bu eşik aşımından ilkinin kalıcı yerleşim alanlarını oluşturmaya yönlendiren ‘Tarım Devrimi’, ikincisini ise tarımla uğraşan nüfusu sistematik bir şekilde ürün ve hizmet üretimine dâhil eden ‘Endüstri Devrimi’ oluşturmaktadır (Güran, 1990: 3). Tarım Devrimi ile su kaynaklarına yakın, tarıma elverişli alanlara yerleşen ve avcı toplayıcı kabilelere göre daha kalabalık topluluklar oluşturan insanlar, Endüstri Devrimi ile birlikte günümüz kalabalık kentlerini meydana getirmiştir. 2016 yılına gelindiğinde ise dünya üzerinde 476 kentin nüfusunun bir milyonun üzerinde olduğu belirtilmektedir (United Nations, 2016: 10-26). Milyonların bir arada yaşamaya başladığı kent yaşamı doğal olarak beraberinde birçok riskin de oluşmasına neden olmaktadır. Her geçen yıl bir önceki yıla göre kentlerdeki nüfus yoğunluğunun artması ve teknolojik kazalar gibi kentleşmenin getirdiği yeni risk kaynaklarının oluşması, olası afetlerde büyük can kayıplarının yaşanmasına neden olmaktadır. Duruma yaygın olarak tüketilen fosil yakıtların, yanlış arazi kullanımlarının, ormansızlaştırmaların, atmosfere salınan sera gazlarının, bilinçsizce üretilen atıkların ve diğer beşeri kaynaklı çevresel tahribatların eklenmesi yeni afet türlerini oluşturacak risk havuzları yaratmaktadır.

Yaşadığımız çağın bir icadı olmayan risk kavramı, her ne kadar insan eyleminin en eski fenomenlerinden biri olsa da, endüstrileşme ile birlikte yirminci yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde küreselleşme eğilimi sergilediği görülmektedir (Beck: 2011, 14). Japonya’da meydana gelen bir deprem sadece Japonya’daki canlı hayatı değil neden olduğu nükleer sızıntı ile tüm dünyayı ilgilendiren bir tehlikeye dönüşmekte ya da Tayland’da meydana gelen sel sularının sabit disk depolarını basması ile Amerika’da bilgisayar üretimi sektöre uğrarken Türkiye’de bilgisayar fiyatlarının artmasına neden olduğu gözlemlenmiştir (Fuller, 2011; CNN, 2013). Afetlerin neden olduğu bu etkileşim modernleşme yolunda bir yandan edindiği kazanımları doğa kaynaklı risklere karşı korumaya çalışırken bir yandan da yeni risk türleri yaratan insanlığı tarım toplumunun basit korunma yöntemlerinden devasa kentlerin karmaşık yapılarını korumaya doğru bir gelişim göstermeye zorlamaktadır.

Bugün gelinen noktada ise bu tür risklerin yaratacağı tehlikeleri en aza indirgeyebilmek ve afetlere karşı mevcut kapasiteyi artırabilmek için devlet eliyle ulusal düzeyde kurumsal yapılanmalar oluşturulmakta, uluslararası işbirlikleri gerçekleştirilmektedir. Amerika’da Federal Acil Durum Yönetim Ajansı (Federal Emergency Management Agency), Japonya’da Su ve Afet Yönetimi Bürosu (Water and Disaster Management Bureau), İtalya’da Ulusal Sivil Koruma Hizmeti (National Service

of Civil Protection), Türkiye’de Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) bu konudaki ulusal yapılanmaların örnekleri arasında yer almaktadır. Uluslararası Doğal Afetlerin Azaltılması On Yılı (International Decade for Natural Disaster Reduction), Daha Güvenli Bir Dünya için Yokohama Stratejisi ve Eylem Planı (Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World), Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası Stratejisi (International Strategy for Disaster Reduction) gibi çalışmalar da uluslararası işbirlikleri arasında yer almaktadır. Tüm bu çabalara rağmen her geçen yıl dünya üzerinde hem yaşanan afet sayısında hem de neden olduğu can ve mal kayıplarında belirgin bir azalma yaşanmamaktadır. Bu sorunun devam etmesine neden olan en önemli etkenler arasında afetlere yönelik bireysel hazırlıkla ilgili toplumsal farkındalığın oluşturulmaması yer almaktadır. Oysa tarihsel süreçte yaşanan afetlerde edinilen tecrübelerden, yönetim düzeyindeki hazırlıkların ve planlamaların toplum tabanında karşılık bulamadığı zamanlarda afetlerin yıkıcı etkilerinin değişmediği gözlemlenmiştir. Bu nedenle afetlere karşı yürütülen çalışmalarda toplumsal kapasitenin artırılması için dil ve fikir birliği oluşturacak mesajların ve doğru bilginin anlaşılır bir şekilde verilmesi gerekmektedir (Kadioğlu, 2011: 21). Ancak afet tehlikesi altındaki bir toplumun büyük çoğunluğuna dil ve fikir birliğini oluşturacak mesajları ve doğru bilgiyi ulaştırmak zaman ve maliyet açısından yüksek değerlerle gerçekleştirilebilmektedir.

Toplum genelinde yaygın olarak kullanılmakta olan ve okuryazar olmayan kitlelere de hitap edebilen televizyon gibi kitle iletişim araçları olası zarar ve kayıpları azaltabilecek önemli fırsatlar sunmaktadır. Ulusal düzeyde genel yayın yapan televizyon kanallarının program akışları incelendiğinde ise afetlerle ilgili içeriklere büyük çoğunlukla afet etkisi yaratan olaylar sonrası sadece haber programlarında yer verildiği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda afetlere hazırlık çalışmalarına toplumun etkin katılımını sağlayabilmek ve geniş kitlelere ulaşabilen televizyonun daha etkili kullanılıp kullanılmadığını ortaya çıkarmak amacıyla örnek vaka üzerinden afet içerikli haberlerin sosyal öğrenme kuramı bağlamında değerlendirmesini yaparak, afet içerikli haberlerin, afet haberlerinin afetten koruyucu tedbirleri izleyicilere aktarıp aktarmadığını veya afet haberlerinin izleyicilere afetten korunma, tedbir almaya yönelik öğretici nitelikte bilgiler iletilmediğini ortaya çıkarmaktır.

AFETLERLE MÜCADELE VE AFET İÇERİKLİ HABERLER

Tarihin çeşitli dönemlerinde birçok defa doğa kaynaklı afetlerin yaşandığı Türkiye’de 27 Temmuz 2017 tarihinde meydana gelen ve İstanbul’u etkileyen meteorolojik olay bir kez daha yaşam alanlarımızda afet zararlarını en aza indireyecek risk azaltma çalışmalarına ihtiyacımız olduğunu ortaya koymaktadır. Afetlerin yaşam alanları üzerinde ne tür etkileri olabileceğini anlayabilmek için risk ve afet kavramlarının tanımlarına bakmak yeterli olacaktır. Farklı kaynaklarda benzer afet tanımları yapılmakla beraber dünyada ilgili kurumlar ve çalışmalarda genel olarak Birleşmiş Milletlerin yaptığı afet tanımını kullanılmaktadır. Türkiye’de afetler konusunda yetkili üst kurum olan AFAD tarafından da kabul edilen bu tanıma göre afet: fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, normal yaşamın durmasını, kesintiye uğramasını sağlayan, doğa, teknolojik veya insan kaynaklı tüm olaylar olarak ifade edilmektedir. (Kadioğlu, 2008: 2). Afetler neden oldukları sonuçlar itibarıyla gerçekleştikleri toplumlar tarafından felaket olarak görülmektedir. Felaket ise; doğal, teknolojik veya insani nedenlerle ilişkilendirildiği, toplu olarak yaşanan, akut bir başlangıcı olan ve zamanla sınırlanmış potansiyel bir travmatik olay olarak tanımlanmaktadır (McFarlane ve Norris, 2006: 4). Lindell ise, afetlerin etki alanları olduğu, bu etkilerin fiziksel, sosyal, ekonomik, politik düzeyde olduğundan bahsederken, karşılaşılan durumun çeşitli yönleriyle ele alınması ve afetlere neden olabilecek olası durumlara karşı hazırlık yapılması gerektiğinden bahsetmektedir (Lindell, 2013; 797-808). Tarih boyunca bu olasılıklar depremler, seller, salgın hastalıklar, kuraklık, uçak kazaları ve nükleer tesis sızıntıları gibi durumlar olarak sürekli gerçekleşmekte ve afetlere neden olmaktadır (Auf der Heide, 1989). Risk ise doğa veya insan kaynaklı olayların istenmeyen sonuçlarının gerçekleşme ihtimali olarak tanımlanmaktadır (Kates vd., 1985: 465). Afet öncesi riskler ne kadar azaltılırsa, afetlerin yaratacağı olumsuz etkilerde o ölçü azalmaktadır. Bu kapsamda afetlerin neden olduğu

zararlar ile risk kavramı arasında doğru bir orantı bulunmaktadır. İnsanlığın gelişiminin günümüzde geldiği noktada dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentlerde yaşamaya başladığı düşünüldüğünde ise doğa ve insan kaynaklı risklerin neden olacağı tehlikelerin gelecekte çok daha büyük kayıplarla sonuçlanacağı öngörülmektedir (Thomas ve López, 2015: 7; Worldwatch Enstitüsü, 2016: 13). Dünyada 1974 – 2003 yılları arasında doğa kaynaklı afet oranlarının 10 kata kadar artması, sadece 2000 – 2012 yılları arasında gerçekleşen afetler nedeniyle 1.2 milyon insanın hayatını kaybetmesi, 2.9 milyar insanın bu afetlerden etkilenmesi ve 1.7 trilyon ABD Doları hasarın oluşması bu öngörülerini haklı kılmaktadır (Guha-Sapir vd., 2004: 15; ICSU, 2015: 13). Durum Türkiye açısından değerlendirildiğinde de bir farklılık göstermemektedir. Yakın tarihimizde gerçekleşen 17 Ağustos 1999 Düzce Depremi ve TÜPRAŞ Yangını, 2009 Ayamama Deresi Seli, 2011 Van Depremi, 2017 İstanbul Dolu Fırtınası gibi örnekler ülkemizin afetlere karşı kırılganlığını açıkça göstermektedir. Bu kırılganlığı azaltmak için de afet sonrası müdahale ve iyileştirmeye odaklanılan klasik afet yönetimi anlayışı yerine afet öncesi riske dayalı zarar azaltma yaklaşımlarının benimsenmesi gerekmektedir (Plattner, 2005). Bu amaca ulaşabilmek için her seviyede hazırlanan planların birbirleri ile entegre olması, toplumsal yapıyı oluşturan kurum - kuruluş, birey, grup gibi unsurların zarar azaltma çalışmalarını eşgüdümle yürütmesi gerektiğinden söz edilmektedir (Ural, 2014: 8).

Dünya genelinde yürütülen çalışmalar incelendiğinde ise afetlere karşı zarar azaltma çalışmalarına özellikle toplumsal katılımın sağlanabilmesinin bazı kriterlerle mümkün olduğu görülmektedir. Bu kriterlerin güvenilirlik ve inandırıcılığın sağlanması, duygu, düşünce, tutum ve beklentilerin bütününe hitap etme, yeterlilik ve yapabilirlik bilincini oluşturma, afetlere hazırlık çalışmalarının bir insan hakkı olduğunu düşündürme, halk ve yönetim arasında bir dayanışma etiği oluşturma ve halkın değerlerine, yargılarına saygı gösterme şeklinde olduğu sıralanmaktadır (Fişek vd., 2003: 1072-1073). Afet kavramına yönelik yapılan tanımlamalar ve afetlere hazırlık çalışmaları için gözetilmesi gereken hususlar doğrultusunda afetin bir neden değil sonuç olduğu ve belirli alınabilecek önlemlerle zararların en aza indirilebileceği açıktır.

Olası afetlere hazırlık ve muhtemel kayıpların azaltılmasında ise teknolojiye bağlı bilgi ve iletişim konularının önemine dikkat çekilmektedir (IRC, 2013). İletişim teknolojileri üzerinden bilginin yayılımında televizyon ise günümüz kapsamında hala etkili bir kitle iletişim aracıdır. Afetlerde insanların çoğunun tahliye mesajlarını radyo veya televizyon aracılığıyla aldığı veya radyo veya televizyon aracılığıyla haberi gören veya duyan insanların telefon çağrılarından öğrendikleri belirtilmektedir (Scanlon ve Padgham, 1980). Bu nedenle de afetlerde özellikle de kitle medyasının tartışmasız net bir şekilde önemli rolü olduğu (Quarantelli, 1991: 23) ve medyanın birincil görevinin afet konusunda toplumu uyarmak olduğu görüşünden önemle bahsedilmektedir (Scanlon, 2009). Bu yayıncılık anlayışında önemli olan afetin birey ve toplum üzerindeki muhtemel etkilerini azaltmak dolayısıyla önleyici tedbirler konusunda bilgilendirici içerik paylaşımının önemli olduğu görülmektedir. Ancak günümüzde kitle medyasının bu rolü yerine getiremediğine yönelik birçok bilimsel araştırma bulunmaktadır. Örneğin, 1 Ocak 1996 ile 31 Aralık 2016 tarihleri arasında ABD haber bültenleri arasından seçilen temsili 10 haberde yüksek ölüme ve finansal kayıplara neden olan haberlerin medyanın dikkatini daha çok çektiği gözlemlenmiştir (Jeong ve Young, 2017: 12). ABD’de 2000 – 2010 yılları arasında meydana gelen doğa kaynaklı afetlere yönelik medyada yer alan içeriklerin analiz edildiği başka bir araştırma kapsamında incelenen haberlerde, afetlerin insan, yapılar ve çevre üzerindeki etkilerine odaklanma eğilimde oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Houston vd., 2012: 619). 2005 yılında meydana gelen Katrina Kasırgası’nın ABD medyasında işlenişine yönelik yapılan diğer bir çalışmada yine, haberlerin ilk olarak kasırganın neden olduğu afetin yıkıcı etkilerine odaklandığından bahsedilmektedir (Tierney vd., 2006: 60-61). Başka ülkelerde gerçekleşen afetlerin yerelde yapılan haberlerinde de olayın yıkıcı etkisinin büyüklüğünün öne çıkarılması nedeniyle haber değerliliğinin belirlenmesi bakımından benzer bir durumdan söze edilebilir. Örneğin 2004-2014 arası 292 küresel doğal afetle ilgili 3 büyük ABD gazetesindeki haberlerin varlığını, miktarını ve uzunluğunu ele

alan bir araştırma, ABD'deki gazetelerin, yerli afetlere kıyasla uluslararası afetleri belirli bir düzeyde önem vermediği, afetin büyüklüğüne göre önemsendiğini ortaya çıkarmıştır (Bissell ve Yan, 2015; 862). Oysa eşik bekçilerinin (gazetecilerin) olayların haber değerliliğini değerlendirme biçimlerinde kamuoyu yararına genel gazetecilik ilkelerinin yönlendirici olması gerekmektedir. Bu ilkelerin uluslararası alanda da gözetilmesi beklenmektedir. Ancak yapılan araştırmalar afet içerikli haberlerin sunumunda, kamuoyunun yararına olacak afetlere yönelik farkındalık oluşturan önleyici içeriklere yer verilmediği haberlerde afetlerin neden olduğu yıkıcı etkilere odaklanıldığını göstermektedir. Bireylerin afetlere yönelik tutumlarında çaresizlik ve kaderciliğin ağır bastığı (Fişek vd., 2003: 1086) bir ortamda bu şekilde sunulan afet içerikli haberlerin afetlere yönelik bireysel hazırlıklara ve yapılan hazırlıkların zaman geçtikçe umursamaz bir tavırla boş vermişliğe dönüşmesini engelleyecek katkılar sunması gerekmektedir.

HABER PROGRAMLARI VE TOPLUMSAL SORUNLARA YÖNELİK BİLGİLENDİRME

Tarih boyunca insanların yakın ve uzak çevrelerine yönelik bilgiye ulaşma çabası bu alanda sistemleşmiş ve uzmanlaşmış kitle haberleşme araçlarının gelişimine önemli katkılar sunmaktadır. Yakın geçmiş ile etkisi artmaya başlayan kitle haberleşme araçları zamanla gelişen teknolojilerle birlikte günlük bilgi edinme ihtiyacını karşılayan en önemli kaynak haline geldiği belirtilmektedir (Toköz, 1981:3). Medya araçları üzerinden sunulan haberler, günlük yaşam içerisinde olanları, mesafeleri ortadan kaldırarak anlık iletimde bulunabilmektedir. Gündelik yaşam içerisinde bilgi ihtiyacını karşılayan haberin kavram olarak tanımına bakıldığında ise haber, “1. Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık, 2. İletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi, 3. Bilgi” olarak belirtilmektedir (Akalin, 2011; 1019). Kuramcı Wilbur Schramm haberi, “*insanların kafalarında oluşmaktadır. Başka bir deyişle haber, düşünsel bir boyuta sübjektif bir yapıya sahiptir*” diye ifade etmektedir (aktaran Parsa, 1993; 31). Gazeteciliğe Giriş kitabında ise haber, “*güncel bir olayın gerçeğe uygun bir şekilde iletişim araçları vasıtasıyla sunulması*” şekline ifade edilmektedir (Schlapp, 2002; 17). The Complete Reporter kitabında ise haber bir başka açıdan, “*okuyucunun ilgileneneği, gazeteye basıldığında, okuyucuya yararlı olacağı düşünülen, okuyucunun bilmek istediği, insanların hakkında konuşacağı şeyler, yakın zamanda olan, keşifler, görüşler, okuyucuların etkilenecekleri ya da ilgilenecekleri konular*” olarak sıralamaktadır (Harriss, vd., 1985; 29). Literatürde benzer birçok tanımlama yapılmıştır ve yapılan tanımlamalarda haberin güncel bir olaya dayanması ortak özellik olarak belirtilmektedir.

Günümüzde ise bir yandan insanlara güncel olaylar hakkında bilgi veren haberler bir yandan da insanların belirli konularda yönlendirilmesinde etkili olmaktadır (Rigel, 2000: 26-27). Hangi olayların haber nitelikleri taşıdığı ise ilk kez 1922 yılında Walter Lippmann'ın Kamuoyu adlı eserinde günlük olayların dökümü ve gazetecilerin bu olaylar arasında seçtikleri olarak belirtilmektedir (Toruk, 2008: 156). Yine olayların haber niteliği taşıması için bulunması gereken özellikler zamanlı olması, önemli bir olay olması, insanları ilgilendirmesi, ilginç olması, görsel ve işitsel etki ile sunulması olarak sıralanmaktadır (Aslan, 2009: 35-64). Tüm bu niteliklerinin yanında haber sunan medyanın ayrıca eğitim, sağlık gibi geniş tabanlı konularda insanlara bilgi vermesi ve insanları doğru yönlendirme işlevlerine sahip olması gerekmektedir (Rigel, 2000: 27).

SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

Sosyal bir varlık olan insan pek çok davranışın kazanılmasını gözlem yoluyla gerçekleştirmektedir. İnsanın gözlem yoluyla öğrenme eğiliminin bilimsel bir çerçeve kazanmasında Miller ve Dolard'ın 1942 yılında yaptıkları araştırmalar önemli bir yer etkiye sahiptir (Yılmaz, 2007: 17). Kavramın kuram haline gelmesinde ise Bandura'nın çalışmaları etkili olmuştur. Bandura, insan davranışlarını üç karşılıklı nedensellik açısından açıklamaktadır. Bunlar bilişsel, biyolojik ve çevresel faktörlerdir ve birbirlerinden etkilenecek davranış şekillendirmektedir (Bandura, 1999: 21). Karşılıklı etkileşimde

bulunan etki ağı içerisinde insanlar, motivasyonlarına, davranışlarına ve gelişimlerine katkıda bulunurlar (Bandura, 1989: 8).

Başkalarını izleyerek çevreden öğrenme veya yaşanılan toplum içinde topluma uyum için öğrenme olarak da ifade edilen Sosyal Öğrenme Kuramı'nda bireylerin öğrenme sürecinin toplumdaki diğer bireyleri gözlemlemeye, onların davranışlarının kabulü ya da cezalandırılması deneyimlerini seyretmeye bağımlı olduğu belirtilmektedir (Bayrakçı, 2007: 199). Model almaya dayalı bu öğrenme sürecinde ise ilgi ve dikkat, akılda tutma, taklit, motivasyon ve güdülenme süreç ve aşamalarından geçerek gerçekleştiğine vurgu yapılmaktadır (Şener ve Gökkaya, 2017: 384). Nasıl davranılmasını gösteren model kişi, öncelikle dikkati üzerine çeker, modelin davranışı böylece gözlemcinin aklında kalır, akılda kalan davranış iyi bir nedenle taklit edilir, kopyalanır. Gözlemcinin davranışı taklit edebileceğine güvenmesi ise öz yeterlilik olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 2006: 13).

Ayrıca Bandura bu kuramda ödüllendirilmiş davranışların, medya tasvirlerinin ve çekici medya karakterlerinin ve medya etkilerinin öğrenme olasılığını arttırdığını savunmaktadır (aktaran Valkenburg vd., 2016: 330). Sonuç olarak geniş bir sosyo-yapısal etki ağı içerisinde faaliyet gösteren insanlar sosyal sistemler yaratır ve yarattıkları bu sosyal sistemler de kişisel gelişimi ve işleyişi etkilemektedir. Sosyal Öğrenme Kuramı kapsamında insanla toplumun etkileşiminde var olan çift yönlü dinamik yapının işlerliğinin korunabilmesi için bu etkileşimin sürekliliğinin sağlanması gerektiğinden bahsedilmektedir (Lange vd., 2012: 349).

ARAŞTIRMA

Afetlere hazırlık ve afetlere karşı bilinçlenme konusunda, geniş kitlelere erişim sağlayabilmesi açısından televizyonun önemli bir kitle iletişim aracı olduğu açıktır. Bu kapsamda ana haberlerde yer alan afet haberlerinin izleyiciye bir yandan olayın ayrıntıları gösterilirken, diğer yandan gerçekleşen afetten, olaydan nasıl korunulması gerektiği aktarılmalıdır.

Araştırma sorusu: “Afet içerikli haberlerin, afet haberlerinin afetten koruyucu tedbirleri izleyicilere aktarmakta mıdır? Afet haberlerinin izleyicilere afetten korunma, tedbir almaya yönelik öğretici bilgiler vermekte midir? Afet haberlerinde izleyicilere afetten korunma, tedbir alma konularına yönelik anahtar kelimeler kullanılmakta mıdır?”

Yukarıdaki araştırma sorusu kapsamında oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

Hipotez 1: Sosyal Öğrenme Kuramı kapsamında ana haber program içeriklerini sunan haberciler, afet haberlerinde afetten korunmaya yönelik öğretici içeriğe önem verir.

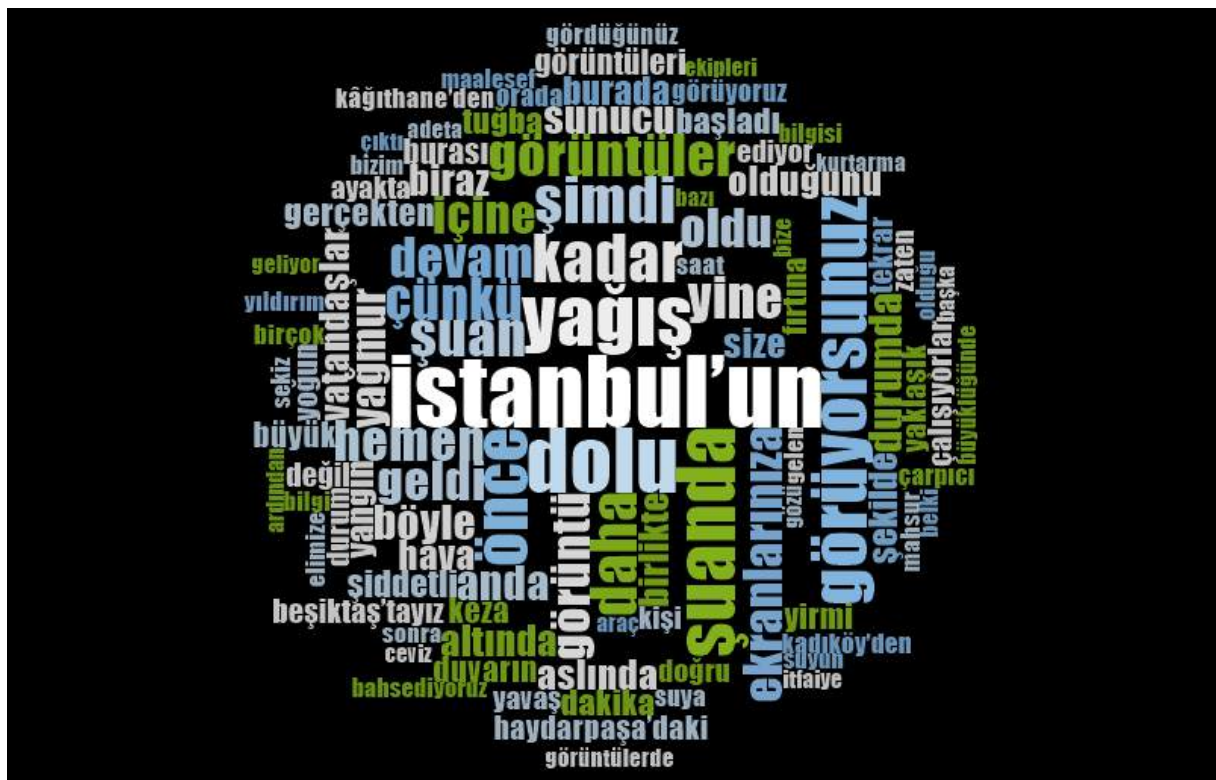
Hipotez 2: Sosyal Öğrenme Kuramı kapsamında ana haber program içeriklerinde yer alan konuklar, afet haberlerinde afetten korunmaya yönelik öğretici içeriğe önem verir.

Hipotez 3: Sosyal Öğrenme Kuramı kapsamında ana haber program içeriklerindeki afet haberlerinde izleyicilere afetten korunma, tedbir almaya yönelik anahtar kelimeler kullanılır.

Bu kapsamda, 27.07.2017 tarihinde İstanbul'da 17:00 – 19:00 saatleri arasında meydana gelen ve medyada “İstanbul'da Dolu Fırtınası” olarak haber olan meteorolojik olay, örnek olay olarak analiz kapsamında değerlendirilmiştir. İstanbul gibi nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu bir kentte yağmur, dolu ve fırtınanın aynı anda meydana gelmesi ve sonucunda yapısal, maddi hasarların oluşması, yangınların çıkması ve de ikincil riskler bağlamında afetlerin etkilerini göstermesi, ilgili tarihte gerçekleşen meteorolojik olayın örnek olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

27.07.2017 tarihinde İstanbul'da dolu, yağmur ve fırtınanın aynı anda açığa çıktığı meteorolojik olay ATV, Show TV ve Kanal D ana haber bültenlerinde birinci sırada haber olarak sunulmuştur. Üç ana haber programı yayını toplamda üç saat iki dakika otuz dört saniye sürmüş ve meteorolojik olayın

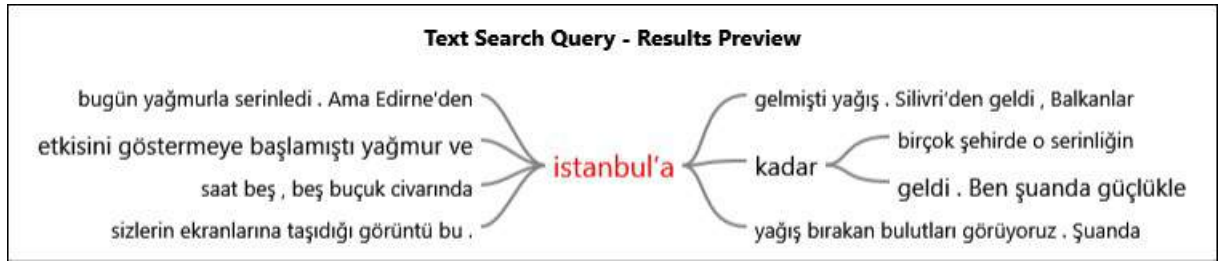
sunumuna bir saat elli üç dakika yirmi bir saniye ayrılmıştır. Bu olayın haber olarak sunumu sırasında üç ana haber programına ait toplamda doksan altı adet video, kırk yedi spot başlık, 13192 kelime analiz kapsamına dâhil edilmiştir. Analiz kapsamında, Türkiye’de en çok izlenme oranına sahip ilk üç ana haber programında örnek olayın haber olarak nasıl sunulduğu ve yer alan üç ana haber programındaki haber metinlerinin afetler konusunda bilgilendirici yönleri olup olmadığı Sosyal Öğrenme Kuramı bağlamında içerik analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Analiz kapsamında Nvivo programı kullanılmıştır. Analiz, haber içeriklerini sunan sunucuların ve olaya şahit olmuş vatandaş veya bilirkişi, uzman görüşü olan kişilerin haber metinleri çerçevesinde iki kapsamda değerlendirilmiştir. Nvivo analizinde, örnek olay kapsamında ele alınan afet haberine ait televizyon haberlerinin deşifresi yapılmış, bu haber metinlerinin kelime sıklık sorgulaması (Word Frequency Query) yapılarak, mülakat, görüşme veya metinlerdeki söylenen kelimelerin sıklıklarına bakılmış ve buna bağlı olarak da mülakat çerçevesinde sıklıkla bahsedilen konu başlıkları görselleştirilmiştir. Sunucular ve uzman görüşleri olarak, iki kapsamda gerçekleştirilen içerik analizlerinin görselleri aşağıda belirtilmektedir.

Grafik 1. Ana Haber Program İçeriklerini Sunan Habercilerin Haber Kelime Bulutu.

Grafik 2. “İstanbul’da” Kelimesi İçin Metin Arama Sorgusu.

Grafik 3. “İstanbul’a” Kelimesi İçin Metin Arama Sorgusu.

Grafik 4. “İstanbul’dayım” Kelimesi İçin Metin Arama Sorgusu.

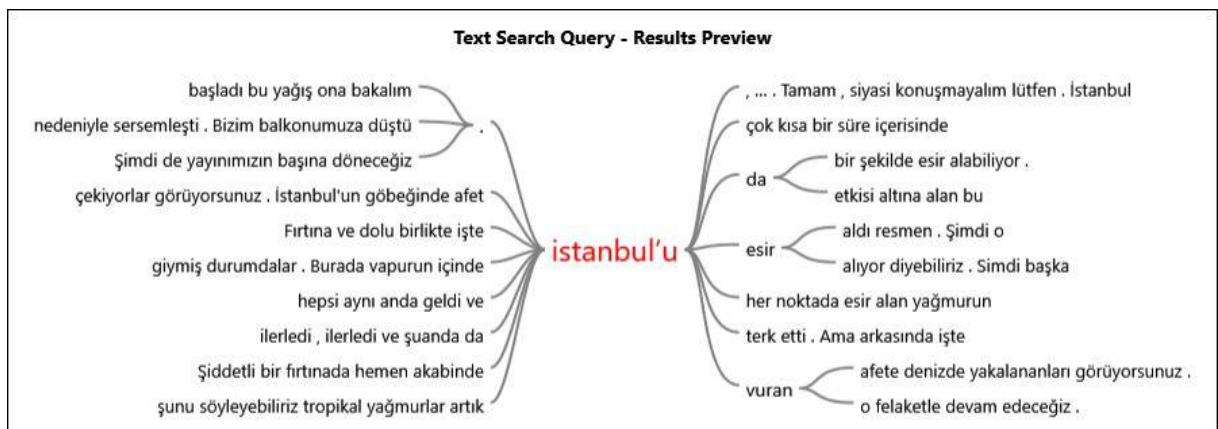
Grafik 5. “İstanbul’daki” Kelimesi İçin Metin Arama Sorgusu.

Grafik 6. “İstanbul’un” Kelimesi İçin Metin Arama Sorgusu.

Grafik 7. "İstanbul" Kelimesi İçin Metin Arama Sorgusu.

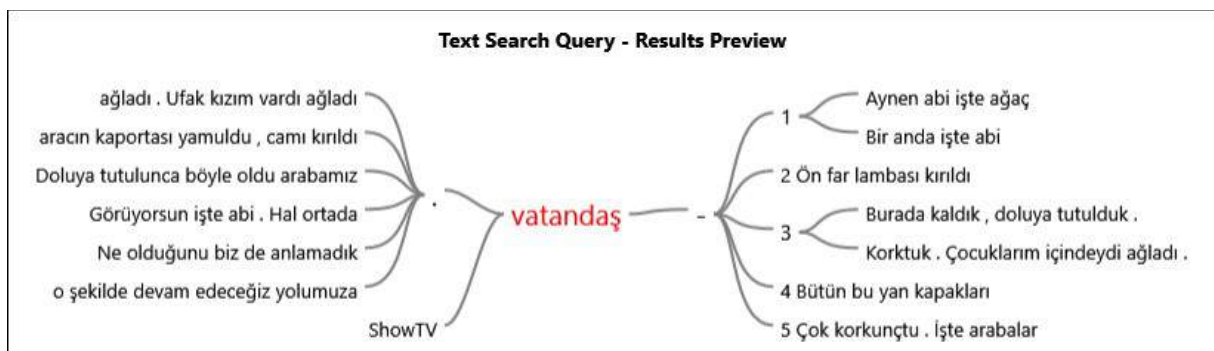

Grafik 8. "İstanbul'u" Kelimesi İçin Metin Arama Sorgusu.

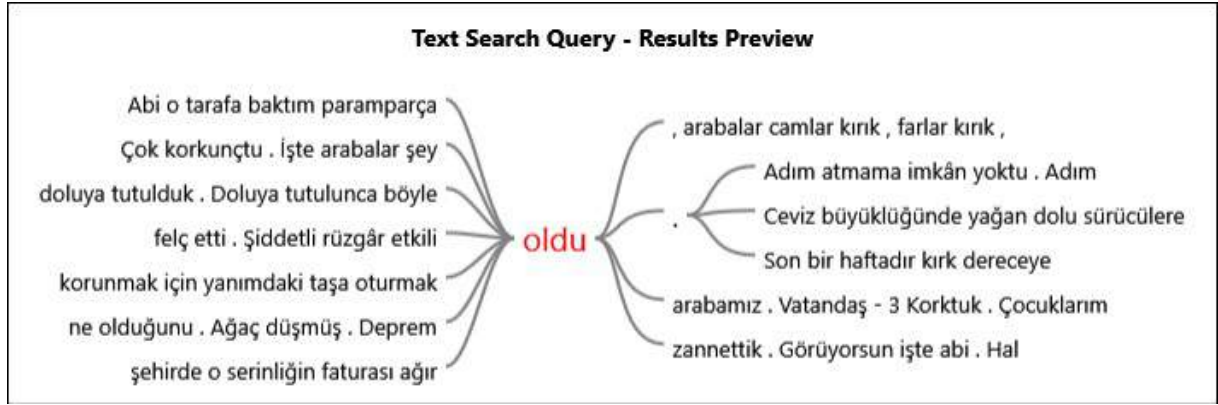
Grafik 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 incelendiğinde, kelime bulutunda (Grafik 1.) en çok geçen kelime olarak İstanbul kelimesinin geçtiği görülmektedir. İstanbul kelimesinin eş anlamlı sorgusuna baktığımızda ise, ne İstanbul kelimesinden önce ne de İstanbul kelimesinden sonra afetten korunmaya yönelik öğretici içerikten bahsedilmediği görülmektedir. Afet haberlerini ele alan sunucuların haber metinlerinde olayın insan, çevre ve yapılar üzerindeki anlık etkilerinin neler olduğuna odaklanıldığı Sosyal Öğrenme Kuramı bağlamında afet haberlerinin izleyicilere öğretici içerik sunmadığı görülmektedir. Yukarıda belirtilen bulgular ışığında, **“Sosyal öğrenme kuramı kapsamında ana haber program içeriklerini sunan haberciler, afet haberlerinde afetten korunmaya yönelik öğretici niteliklere önem verir”** hipotezi, (Hipotez 1) kabul edilmemiştir.

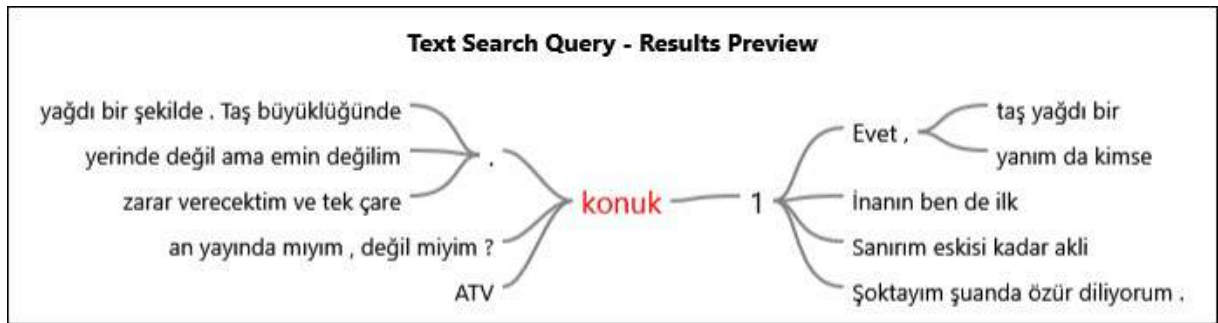
Grafik 9. Ana Haber Programına Katılım Sağlayan Konuk veya Uzman Görüşlerinin Kelime Bulutu.

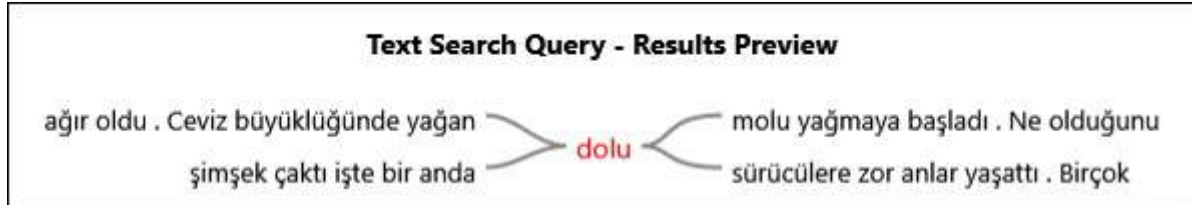
Grafik 10. “Vatandaş” Kelimesi İçin Metin Arama Sorgusu.

Grafik 11. “Oldu” Kelimesi İçin Metin Arama Sorgusu.

Grafik 12. “Konuk” Kelimesi İçin Metin Arama Sorgusu.

Grafik 13. “Dolu” Kelimesi İçin Metin Arama Sorgusu.

Grafik 9, 10, 11, 12, 13 incelendiğinde, afet haberlerine konuk olan vatandaş veya uzmanların haber metinlerinde olayın insan, çevre ve yapılar üzerindeki anlık etkilerinin nasıl gerçekleştiğinin aktarılmaya çalışıldığı ancak Sosyal Öğrenme Kuramı bağlamında afetten nasıl korunmak gerektiğine ilişkin veya alınması gereken tedbirler konusunda öğretici içeriğin aktarılmadığı görülmektedir. Yukarıda belirtilen bulgular ışığında, **“Sosyal öğrenme kuramı kapsamında ana haber program içeriklerinde yer alan konuklar, afet haberlerinde afetten korunmaya yönelik öğretici içeriğe önem verir.”** hipotezi, (Hipotez 2) kabul edilmemiştir.

Literatür incelemesi sırasında afetten bireysel olarak nasıl korunmak gerektiğine ilişkin atılmış iki adet anahtar kelime tespit edilmiştir. Anahtar kelime listesi aşağıda belirtilmiştir; Acil Durum Planlaması, Acil Durum Telefonları, Acil Durum Yolları, Acil Durum Yönetimi, Acil Servis, Afet Acil Durum Planlaması, Afet Yönetimi, Afete Hazırlık, Aile Afet Planı, Altın Saatler, Barınma, Baş Etme, Bilgi Verme, Bilgi, Bilgilendirme, Bilinç, Bilinçlendirme, Bireysel Hazırlık, Eğitim, Emniyet, Erken Uyarı, Etki Analizi, Farkındalık, Güvenli Alanlar, Güvenli, Güvenlik, Hazırlık, Hazırlıklı Olma, İhbar,

İhtiyaç Analizi, İhtiyaç Belirleme, İkincil Risk, İlk 72 Saat, Koruma, Korunma, Kriz Yönetimi, Kurtarma, Mekânsal Planlama, Önlem Alma, Önlem, Önleme, Risk Azaltma, Risk Belirleme, Risk Değerlendirme, Risk Önleme, Risk Seviyesi, Risk Yönetimi, Sığınma, Sigorta, Şehir Planlama, Tahliye Etme, Tahliye, Tehlike Analizi, Uyarma, Uzak Durma, Yardım Etme, Yardım İsteme, Yardım, Zarar Azaltma, Zarar Görebilirlik, Zarar Görme, Zarar Önleme (Fişek vd., 2003; Kadioğlu, 2009; Kadioğlu, 2011; Kadioğlu ve Kundak 2011).

Literatür taraması kapsamında oluşturulan afet haberlerinde kullanılabilecek anahtar kelimelerin hiçbirinin analiz edilen haber metinlerinde geçmediği, görselleştirilen her iki kelime bulutunda da görülmektedir. Yukarıda belirtilen bulgular ışığında, **“Sosyal Öğrenme Kuramı kapsamında ana haber program içeriklerindeki afet haberlerinde izleyicilere afetten korunma, tedbir almaya yönelik anahtar kelimeler kullanılır”** hipotezi, (Hipotez 3) kabul edilmemiştir.

SONUÇ

Yaşadığımız çağda afetlerin giderek daha fazla zarara neden olduğu uluslararası kuruluşlar tarafından yayınlanan raporlarda açıkça görülmektedir. Afetlerin neden olduğu zararların azaltılmasında ise bireysel zarar azaltma çalışmaları önemli bir yer edinmektedir. Gelişen iletişim teknolojileri ile birlikte günümüz toplumlarında genelin günlük bilgi ihtiyacını karşılayan en önemli kaynaklardan biri olan televizyon ana haber bültenleri afetlere karşı bireysel hazırlık çalışmalarına yönelik önemli avantajlar sunmaktadır. Ancak yapılan araştırma sonucunda haber bültenleri içerisinde bu avantajlardan yararlanılmadığı görülmüştür. Analiz kapsamında afet haberlerini sunan sunucular ve afet haberlerinde yer alan vatandaş veya uzman görüşlerinde kullanılan haber metin içeriklerinin afetten korunmaya yönelik öğretici içeriğe sahip olmadığı, ek olarak literatür kapsamında tespit edilen afetle ilgili anahtar kelimelerin incelenen haber metin içeriklerinde yer almadığı tespit edilmiştir.

Örnek olay kapsamında ele alınan haber metin içeriğinde, afetin anlık etkilerinin neler olduğuna odaklanıldığı, Sosyal Öğrenme Kuramı bağlamında afet haberlerinin izleyicilerine öğretici nitelikte bir metin içeriği sunmadığı, dolayısıyla afetten korunma kapsamında daha ilk, birincil kaynaktan gelmeyen içeriğin afet konusunda bireysel ve toplumsal seviyede de bilinçlenmeye neden olamadığı sonucuna varmak mümkündür. Sunulan haberlerde medyanın görevinin ne olduğunu kamuoyuna iletme rolü açısından değerlendirildiğinde haber sunumlarının yeterli, ancak sunulan haberlerde medyanın görevinin afetlere hazırlıklı olunması konusunda toplumu bilgilendirici rolü açısından değerlendirildiğinde haber sunumlarının yetersiz olduğu sonucuna varılmaktadır.

Genel yayın süresi içinde olayın haber değerine önem verilmesine karşın, afet haberleri kapsamında var olan durumun aktarılmaya çalışması ve afetlerden korunmaya, önlem almaya yönelik öğretici içeriğe yer verilmemesi, afet haberlerinin haber değerinin azaltılmasına yol açtığını da söylemek mümkündür. Bunun ise afet içerikli haberlerin afetler konusunda farkındalığı artıran bir katkı sunmadığı, var olan bilgi eksikliğini gidermediği, genel bir yargı olan çaresizlik ve kaderci yaklaşımları azaltacak bir etkiye sahip olmadığı şeklinde değerlendirmek mümkündür. Kısaca, afet haberlerinin nasıl sunulması gerektiği konusunda gelişme kaydedilebilmesi için afetlere karşı bireysel hazırlık çalışmaları konusunda haber sunucularının bilgilendirilmesi, yayınlarda uzman görüşlerine yer verilmesi ve yayın politikalarının bu yönde değiştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. H. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aslan, K. (2009). *Haberin Yol Haritası*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Auf der Heide, E. (1989). *Disaster Response: Principles of Preparation and Coordination*. Atlanta: Online Book. <http://library.ndmctsggh.edu.tw/milmed/avitation/file-med/DisasterResponse.pdf> (Erişim: 20.09.2018).

- Bandura, A. (1989). *Social Cognitive Theory*. London: JAI Press.
- Bandura, A. (1999). *Social Cognitive Theory an Agentic Perspective*. *Asian Journal of Social Psychology*, 2(1), 21-41. <https://doi.org/10.1111/1467-839X.00024> (Erişim: 20.10.2018).
- Bandura, A. (2006). *Social Learning Theory and Aggression*. *Journal of Communication*, 28(3), 12-29. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1978.tb01621.x> (Erişim: 20.10.2018).
- Bayrakçı, M. (2007). *Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, 198-210. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/115558> (Erişim: 29.09.2018)
- Beck, U. (2014). *Risk Toplumu Bir Başka Modernliğe Doğru*. (Kazım Ö. Bülent D. Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bissell, K. ve Yan, Y. (2015). *The Sky Is Falling: Predictors of News Coverage of Natural Disasters Worldwide*. *Communication research*, 45(6), 862-886.
- CNN (2013). *Fukushima's Nuclear Power Mess: Five Big Questions*. <https://edition.cnn.com/2013/11/07/world/fukushima-nuclear-power-disaster-problems/index.html> (Erişim: 10:09:2018).
- Fişek, G. O., Müderrisoğlu, S., Yeniçeri, N., Edinçliler, A ve Özkarar, G. (2003). *Deprem Zararlarının Azaltılması İçin Eğitim ve Sosyal Çalışmalar, Deprem Master Planı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Dairesi Zemin ve Deprem İnceleme Müdürlüğü*.
- Fuller, T. (2011). *Thailand Flooding Cripples Hard-Drive Suppliers*. <https://www.nytimes.com/2011/11/07/business/global/07iht-floods07.html> (Erişim: 10:09:2018).
- Guha-Sapir, D., Hargitt, D. ve Hoyois, P. (2004). *Thirty Years of Natural Disasters 1974-2003: The Numbers*. Louvain: Presses Universitaires de Louvain.
- Güran, T. (1990). *İktisat Tarihi*. İstanbul: Damla Ofset.
- Harriss, J. Leiter, K. Johnson, S. (1985). *The Complete Reporter: Fundamentals of News Gathering, Writing, and Editing Complete With Exercises (5st Edition)*. New York: Macmillan.
- Houston, J.B., Pfefferbaum, B. ve Rosenholtz, C.E. (2012). *Disaster News: Framing and Frame Changing in Coverage of Major U.S. Natural Disasters 2000–2010*. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 89(4), 606-623.
- International Council for Science (2015). *Future Earth Integrated Risk Governance Project Science Plan 2016-2020*. <http://irg.bnu.edu.cn/wp-content/uploads/2016/08/Science-Plan-2016-2020-English-version.pdf> (Erişim: 20.09.2018).
- International Red Cross. (2013). *World Disaster Report 2013: Focus On Technology And The Future Of Humanitarian Action*. <http://www.ifrc.org/PageFiles/134658/WDR%202013%20complete.pdf> Erişim Tarihi: 11.01.2019.
- Jeong, Y. ve Lee, S.Y. (2017). *What Determines International Disaster Coverage in the US News Media?* *Journalism*, 1-18.
- Kadioğlu, M. (2008). *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri*. Ankara: JICA Türkiye Ofisi Yayınları.
- Kadioğlu, M. (2009) *Birey ve Aile İçin Depremde İlk 72 Saat*. İstanbul: İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hızlılık Projesi (İSMEP) Yayınları.
- Kadioğlu, M. (2011). *Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek En Kötüsünü Yönetmek*. İstanbul: T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını.
- Kadioğlu, M. ve Kundak, S. (2011). *İlk 72 Saat*. Ankara: Afet Acil Durum Başkanlığı (AFAD) Yayınları.
- Kates, R.W. Hohenemser, C. ve Kaspersen, J.X. (1985). *Perilous Progress: Managing the Hazards of Technology*. (1st Edition) Boulder: Westview Press.
- Lindell, M. K. (2013). *Disaster Studies*. *Current Sociology Review*, 61(5-6), 797-825.
- McFarlane, A.C. ve Norris, F.H. (2006). *Definitions and Concepts in Disaster Research*, Norris, F. H. Galea, S. Friedman J. M. Watson, P. J. *Methods for Disaster Mental Health Research*. 3 – 19. New York: Guilford Press.

- Parsa, Seyide (1993). *Televizyon Haberciliği ve Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Plattner, T. (2005). *Modelling Public Risk Evaluation of Natural Hazards: A Conceptual Approach*. *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 5(3), 357-366.
- Quarantelli, E. L. (1991) *Lessons From Research: Findings on Mass Communications System Behavior in the Pre, Trans and Postimpact Periods* Newark: Disaster Research Center
<http://udspace.udel.edu/bitstream/handle/19716/532/PP160.pdf?sequence=3&isAllowed=y> Erişim Tarihi: 11.01.2019.
- Rigel, N. (2000). *İleti Tasarımında Haber*. İstanbul: Der Yayınları.
- Scanlon, J. (2009). *Research About The Mass Media And Disaster: Never (Well Hardly Ever) The Twain Shall Meet*. *Disciplines, Disasters and Emergency Management Textbook*.
- Scanlon, J. ve Padgham, M. (1980) *The Peel Regional Police Force & The Mississauga Evacuation* Ottawa: Canadian Police College.
- Schlapp, H. (2002). *Gazeteciliğe Giriş*. Çeviri: Işık Aygün. İstanbul: Vestfalya Eyaletler Yayımevi.
- Şener, N. ve Gökkaya, A. E. (2017). *Günümüzde Çizgi Filmlerin Çocuk Gelişimindeki Yeri*. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 380-387.
- Thomas, V. ve López, R. (2015). *Global Increase in Climate-Related Disasters*. Mandaluyong: Asian Development Bank Publication.
- Tierney, K., Bevc, C. ve Kuligowski, E. (2006). *Metaphors Matter: Disaster Myths, Media Frames, and Their Consequences in Hurricane Katrina*. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 604, 57-81.
- Toköz, O. (1981). *Temel Gazetecilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Toruk, İ. (2008). *Gutenberg'den Dijital Çağa Gazetecilik*. İstanbul: LiteraTürk Academia Yayınevi.
- United Nations (2016). *The World's Cities in 2016*. New York: Data Booklet.
- Ural, D. (2014). *Acil Durum Hazırlık Kapasitesinin Artırılması*. İstanbul: T.C. İstanbul Valiliği İstanbul Proje Koordinasyon Birimi İSMEP Yayınları.
- Valkenburg, P.M., Peter, J. Ve Walther, J.B. (2016). *Media Effects: Theory and Research*. *Annual Review of Psychology*, 67, 315-338. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122414-033608> (Erişim: 10.09.2018)
- Van Lange, P.A.M., Kruglanski A.W. ve Higgins, E.T. (2012). *Theories of Social Psychology*. London: SAGE Publications Ltd.
- Worldwatch Enstitüsü (2016). *Dünyanın Durumu 2016 Bir Kent Sürdürülebilir Olabilir mi?* (D. Kutluay, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yılmaz, G. (2007). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması Deneyimlerinin Fen Öğretimi Öz Yeterlilik ve Sınıf Yönetimi İnançlarına Olan Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İlköğretim Anabilim Dalı.

AFYONKARAHİSAR DİNAR BADEMLİ KÖYÜ CAMİ RÖLEVE PROJESİNİN LAZER TARAMA YÖNTEMİYLE HAZIRLANMASI

Şerife Ebru OKUYUCU
Afyon Kocatepe University, Turkey
ebruokuyucu@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9507-5467>

Gamze ÇOBAN
Afyon Kocatepe University, Turkey
a.gamzecoban@gmail.com

ÖZ

Avrupa mimarisinde 17.ve 18. Yüzyıllarda batılılaşmayla birlikte var olan barok ve rokoko üslupları, 18.Yüzyılın ikinci yarısında ülkemizde de etkisini göstermeye başlamıştır.Bu üslup, öncelikle saray ve çevresinde varlık gösterse de zamanla Anadolu'ya da yayılmış ve farklı mimari yapı gruplarında kullanılmıştır. Özellikle II. Abdulhamit döneminde cülus kutlamaları amacıyla Anadolu'nun pek çok kentinde bu üsluba uygun camiler yaptırılmıştır. Bu camilerin ortak özelliği ise, iç mekan süslemelerinin benzerliğidir. Afyonkarahisar Dinar ilçesinin Bademli Köyü'nde bulunan cami, 1901-2 yılında II.Abdulhamit tarafından cülus kutlamaları amacıyla yaptırılmıştır. Caminin basit bir plan şeması olmasına karşın iç mekan süslemeleri dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Camide sıva üzerine kalem işi tekniği ile tasvir edilmiş bitkiler, vazolar, çiçekler gibi süsleme kompozisyonları yer almaktadır. Değişik formlardaki çiçek demetleri, ağaçlar, hat yazıları ve cami tasvirleri gibi bitkisel, geometrik süslemelerle bezenmiş duvarlar, iç mekanı zenginleştirmiştir. Kültürel varlık olarak kabul edilen bu caminin tarihi kimliğinin ortaya çıkarılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması adına cami için restorasyon çalışmaları gerekmektedir. Bu bağlamda; öncelikle caminin röleve ölçümlerinin yapılmasına ilişkin yersel lazer tarama yöntemi kullanılarak tarihi yapı belgelenmiştir.Çalışmada; Bademli Köyü Camisi'nin tarihi önemi vurgulanarak, caminin mimari özellikleri, yersel lazer tarama teknolojisinin röleve sürecine olan katkısı, röleve aşamaları,belgelenmesi ve sayısal ortamda gerçekleştirilen vektörel çizim süreci aktarılmıştır.¹

Anahtar Kelimeler: *Afyonkarahisar/Dinar Bademli Köyü Cami, Yersel Lazer Tarama Teknolojisi, Bademli Köyü Cami Rölevesi, II. Abdulhamit Dönemi İç Mekan Süslemesi*

PREPARATION OF AFYONKARAHİSAR DİNAR BADEMLİ VILLAGE MOSQUE BUILDING SURVEY WITH LASER SCANNING METHOD

ABSTRACT

Baroque and rococo styles that existed in westernization in the 17th and 18th centuries in European architecture, began to show its influence also in our country in the second half of the 18th century. This style, although showing its presence in and around the palace, spread over time to Anatolia and was used in different architectural building groups. Particularly in the period of the Abdulhamit IInd, mosques in conformity with this style built in many Anatolian cities for the purpose of enthronement

¹ Bu çalışma, Afyon Kocatepe Üniversitesi BAP birimi tarafından, “17.GÜZSAN.02” no’lu proje ile desteklenmiştir.

celebrations. The common feature of these mosques is the resemblance of interior ornamentations. Located in Bademli Village of Afyonkarahisar Dinar District has been built by Abdulhamit IInd for enthronement celebrations in 1901-2 year. Although the mosque is a simple plan scheme, interior ornamentations reflect the characteristics of the period. Ornament composition such as plants, vases, flowers is depicted on mosque's plaster with the technique of hand-carving. Walls glamorized with herbal, geometric ornaments such as flower bouquets, trees, handwriting and mosque depictions in various forms have enriched the indoors. Restoration work for the mosque is needed in order to ensure the identification and sustainability of the historical identity of this mosque, which is regarded as a cultural asset. In this context; firstly the historical structure has been documented by using the topographical laser scanning method for measuring the survey of the mosque. In the study; architectural characteristics of the mosque, contribution of topographical laser scanning technology to survey process, survey phases, certification and vectoral drawing process realized in digital environment has been narrated by emphasizing the historical importance of Bademli Village Mosque.

Keywords: *Afyonkarahisar/Dinar Bademli Village Mosque, Topographical Laser Scanning Technology, Bademli Village Mosque Survey, Abdulhamit IInd Period Indoor Ornament.*

GİRİŞ

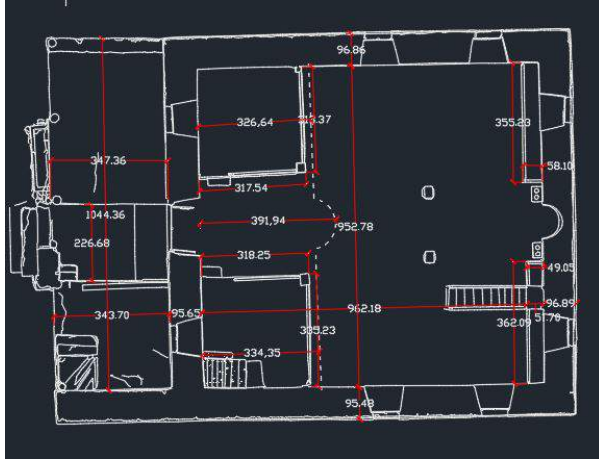
Osmanlı sanatı, 18.yüzyıla birlikte Batılılaşma sürecine girmiş, mimari biçimlenişler bu değişimin etkisi altında kalmıştır. Afyonkarahisar'ın Dinar ilçesinde bulunan kapısının üzerindeki kitabeden 20.yüzyılın başında (M. 1901-2) inşa edildiği anlaşılan Dinar-Bademli Köyü Cami'si, günümüze kadar ayakta kalabilmiş ancak oldukça hasar görmüştür. Caminin plan şemasının ve iç mekan süslemelerinin, II. Abdulhamid'in tahta çıkışının 25.yılında cülus kutlamaları amacıyla yapılan cami örnekleriyle benzerlik göstermesi caminin önemli bir kültür varlığı olduğu düşüncesini desteklemektedir. Afyon merkezde ve ilçelerinde bu döneme ait cami örneklerine az rastlanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş döneminde, 20 yüzyılın başında II.Abdulhamit'in tahta çıkışının 25. Yılında inşa edilmiş ya da iç mekan süslemeleri yapılmış, korunması gereken bir kültür varlığı olan, ait olduğu dönem ve mekan özellikleriyle; 19. Yüzyıl zevkini yansıtan hat yazılarına, sıva üstü nakışlara, tasvirilere ve Osmanlı Devlet armasına sahip, sıra dışı bir köy camisinin tanıtılması ve röleve projesinin hazırlanması çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Dinar- Bademli Köyü Cami, Osmanlı Geç Dönem Mimarisi karakterini oluşturan öğelerin kullanıldığı bir yapıdır. Tescilli olan cami, bugün ibadethane olarak işlevini sürdürmektedir. Ancak strüktür (ahşap iskelet) sisteminde, duvarlarında, döşemede, tavanlarda ve çatısında ciddi hasarlar mevcuttur. Çalışma, caminin günümüzdeki durumunun ayrıntılı betimlenmesini ve 3 boyutlu laser tarama yöntemi ile ölçümlerinin yapılarak röleve projelerinin hazırlanmasını içermektedir.

DİNAR-BADEMLİ KÖYÜ CAMİ MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Osmanlı sanatında ve mimarisinde Rokoko, Barok ve Ampir üsluplar Batılaşmayı ilk olarak benimseyen yönetimle kabul görüp zamanla tüm toplum katlarında itibarla değerlendirilmiştir. Mimaride Batılı öğelerin ve üslupların uygulanması daha hızlı olmuş, Lale devriyle birlikte kalem işi bezeme tekniği yerini Batı anlayışında duvar bezeme üslubuna bırakmıştır (Çöl, 2002:50) Can'a göre (2011: 27), Sultan II. Abdülhamid dönemiyle birlikte Osmanlı idaresinde meydana gelen değişim sanatsal anlamda da yeni uygulamaları ve tercihleri beraberinde getirmiştir. Bu değişimin karakteri ve zihinsel alt yapısı özellikle mimari uygulamalarda ortaya konulmuş daha sonraları ise sanatın diğer bütün dallarında kendini göstermiştir. Mimarlık alanında II.Abdülhamid dönemi ile birlikte Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinin aksine, büyük maliyetli, kitlesel ölçekli saray ve kamu yapılarından ihtiyaç duyulmadıkça uzak durulmuş; başta eğitim ve sağlık olmak üzere sosyal amaçlı işlevsel binaların çoğaltılması politik bir tercih olarak kabul görmüştür. 19. yüzyılda Sultan II. Mahmut dönemiyle daha çok başkent İstanbul'da başlayan devleti temsil eden binaları inşa etme

faaliyeti, Sultan II. Abdülhamit döneminde imparatorluk topraklarına yayılmış; tüm taşra kentleri hükümet konağı, jandarma binaları, askerî binalar (redif daireleri), hastaneler, okullar, anıt niteliğindeki saat kuleleri, camiler ve çeşmeler ile donatılmıştır. Klasik mimarinin çatkısı altında, döneme ait yapılar, mimarlar tarafından günün şartlarına uygun olarak yorumlanmıştır (Tekeli, 1983: 881). Ayrıca klasik ana iskelete ek olarak, bir imparatorluk üslubu olarak ortaya çıkan ampir mimarlıkta, heykeller, güç ve zaferi temsil eden hayvan figürleri, kılıç, kalkan, top, tüfek gibi askerî figürler ile kupa-vazo, meşale, rozet, arma gibi motifler de kullanılmıştır (Arseven, 1983: 62). Sultan II. Abdülhamit devri yapılarında var olan bir diğer sembol ise, Arma-i Osmani olarak adlandırılan Osmanlı imparatorluk armasıdır. Bu dönemde Avrupa mimarisinin iç mekanları strüktürü gizleyecek nitelikte doğa ve figür betimlemeleri ile donanmaktadır. Batı tarzı bezeme üslubu Osmanlı Mimarisinde yerel yoruma uğramış ve İstanbul merkez olmak üzere Anadolu ve Rumeli' de çok sayıda örnekte doğa, kent ve yapı görüntüleri betimlenmiştir. Mimariye bağlı olarak gelişen duvar resmi geleneği Batı çıkışlı olmasını bir süre sonra unutturmuş adeta iç mimaride anlatım gücü olan dekoratif malzemeye dönüşmüştür. Gerek konutlarda gerekse camilerde konu zenginliğinin yanı sıra teknik ve malzemede hızlı bir gelişim göstermiştir. Duvar resimlerinde teknik kalem işi olup kuru sıva üzerine boyanır (Sevim, 1989:12).

Geleneksel tasarımlar ve geleneksel mimaride az uygulanmış, saklı kalmış bazı plan sistemlerinin bu dönemde yeniden ortaya çıkması ise siyasi anlamda II. Abdülhamit'in merkeziyetçi yönetimine ve tek merkezliliğine bağlı olarak imparatorluk tarihine sahip çıkışının simgesi olarak görülebilir (Güntan, 2007). Bu dönemde cami planlarındaki erken dönem örneklerini tekrar eden yaklaşım; imparatorlukta mimarlık tarihinin göz ardı edilmediğini ve gelenekselci düşüncenin devamlı olduğunu göstergesidir. Bademli Köyü Cami olarak bilinen yapı, Bademli (Burhaniye) Köyü Hacı Osman Cami olarak kayıtlara geçmiştir. (Aydın ve diğerleri, 2014:135). Bademli Köyü Cami Anadolu'da çok fazla bulunmayan resimli cami örneklerinden biridir. Caminin ilk göze çarpan özellikleri mihrabın iki tarafındaki sütunlar, duvarlardaki değişik şekillerde yazılmış hat örnekleri, cami tasviri ve süslemelerde kullanılan çeşitli motiflerdir (İlgar, Karazeybek, 2001: 329). Bademli Köyü Cami'de II. Abdülhamit döneminde yaptırılan ve geleneksel mimari özellikleri taşıyan ve iç mekanda sıva üstü kalem işleri, tasvirler ve hat yazıları gibi dönem tezeyinatının sıkça görüldüğü kültürel bir varlıktır. Bademli Köyü, Afyonkarahisar'ın Dinar ilçesine bağlı olup, ilçenin 15 km uzaklığında yer almaktadır. Bademli Köyü Cami, Hicri: 1317, Miladi: 1901 yılında Sultan Abdülhamit'in tahta çıkışının 25.yılı cülus kutlamaları nedeniyle medrese ve camisi olmayan yol güzergahındaki yerleşim yerlerine cami yaptırma emriyle yapılan tarihi bir camidir. Bademli Köyü Cami, taşınmaz kültür varlığı, dinsel yapılar türüyle tescillenmiştir. Geleneksel cami anlayışıyla inşa edilmiş olan Bademli Köyü Cami, 10.50 m. -14.00 m. ölçülerinde olup, kare formlu bir harime sahiptir. Kagir yığma olan cami, yaklaşık 95 cm. kalınlığında kaba yonu taş duvarlar, tuğla dolgu ve ahşap hatıllardan inşa edilmiştir, duvar yüzeyi kerpiçle sıvanmıştır. Caminin üstü, kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Caminin doğu, batı, kuzey ve güney cephelerinde 1.00 m. genişliğe sahip dikdörtgen formlu, kesme taş söveler içinde, silmelerle belirlenen yuvarlak kemerli, ferforje parmaklıklı ikişer pencere bulunmaktadır. Caminin kuzeyinde yer alan son cemaat mahallisi, 10.40 m -3.45 m ölçülerinde dikdörtgen formludur. Son cemaat yerinin harime açılan giriş kapısının sağında ve solunda yaklaşık 40 cm yüksekliğinde sekiler bulunmaktadır. Son cemaat mahallinin üzeri beş adet ahşap sütunla desteklenen, yaklaşık 60 cm genişliğinde saçağa sahip ahşap örtü ile kapatılmıştır (Şekil 1), (Resim 1).

Şekil 1. Bademli Köyü Cami Planı

Resim 1. Bademli Köyü Cami Girişi

Son cemaat mahallinin batı duvarında “Arma-i Osmani” (Osmanlı Arması) yer almaktadır ve bu duvarda kadınlar mahfiline girişi sağlayan ahşap bir merdiven bulunmaktadır. Son cemaat mahallinden harime açılan giriş kapısı üzerinde Allah’a ve Peygamber’e övgüleri içeren beyitlerin yer aldığı bir kitabe mevcuttur (Resim 2,3).

Resim 2. Arma-i Osmani

Resim 3. Kitabe

Son cemaat yeri içerisinde, tam kemerli sade düzenlenmiş bir giriş vardır. Buradan dört ahşap sütunla taşınan mahfil bölümüne ulaşılmaktadır. Mahfil kısmı iki katlı olarak düzenlenmiş, üst kat mahfil kısmına cami içerisinden girişin hemen sağında sonradan eklendiği düşünülen on bir basamaklı merdivenle ulaşılırken, son cemaat yerinden de kadınlar mahfiline ulaşım sağlayan ayrı bir kapı daha açılmıştır. Mahfilin cumba kısmının ön yüzü dairesel bir forma sahiptir. Caminin ahşap tavanı dört bir yanda duvarlar üzerine oturmaktadır. Ahşap tavan ortasında dikdörtgen şeklinde düzenlenmiş basit geometrik süslemeli bir tavan göbeği vardır (Resim 4, 5).

Resim 4.Bademli Köyü Cami Mahfili**Resim 5.** Bademli Köyü Cami Tavan Göbeği

Bademli Köyü Cami'nin içerisinde kalem işi tarzında yapılan süslemeleri bir köy camisi için hayli zenginlik göstermektedir. Yapının içinde yer alan zengin programlı süslemeler Batı etkisi ile yapılmış olup cami tasvirlerinin yanı sıra, çiçeklerden oluşan çerçeveler, yaprak motifleri ile bezemeli Arapça yazı kuşakları, çift başlı “Vav” harfi ve madalyonlar başlıca kompozisyonlardır. Caminin kalem işi duvar resimleri arasında en önemli mimari tasvir, cepheden tek yapı halinde resmedilen bir cami tasviridir. İç mekan duvarları beyaz badana ile kaplı olup kuzey, güney, batı ve doğu duvar yüzeylerinde yapılmış Batılılaşma dönemi özelliklerini taşıyan stilize edilmiş bitkisel (ağaç, çiçek motifleri) ve sembolik karakterli (vazo, madalyon) kalem işi süslemelerin ve cami tasvirlerinin bir köy camine yansması dikkat çekicidir (Resim 6, 7,8).

Resim 6.7.8. Bademli Köyü Cami İç Mekan Sıva Üstü Süslemeleri

Dıştan çıkıntı yapmayan yuvarlak mihrap nişi ampir özellikler gösteren bezemelere sahiptir. Nişin iç kısmı, kahverengi, kırmızı ve mavi rengin hakim olduğu ampir özellikler taşıyan kıvrımlı bir perde motifi ve perde motifinin ekseninden sarkan uç kısmı püsküllü ve topuzlu bir kandil tasviri ile bütünleşmektedir. Nişin iki tarafında yine firuze renkli ahşap kaideli, ahşap başlıklı, rozetlerin yer aldığı ikiz üstü boyalı taş sütunlar bulunmaktadır. Caminin güney duvar ortasında mihrap, güneybatı yönünde minber, güneydoğu yönünde ise vaaz kürsüsü yerleştirilmiştir. Mihrabın soluna güneybatı köşeye yerleştirilen minber ahşaptan yapılmış geometrik formlarla şekillenmiştir (Resim 9, 10).

Resim 9.Bademli Köyü Cami Mihrap

Resim 10. Bademli Köyü Cami Minber

Afyonkarahisar Dinar ilçesine bağlı Bademli Köyü’nde bulunan “Bademli Köyü Cami” II.Abdulhamit dönemine ait bir tarihi cami olması nedeniyle koruma altına alınmıştır. Cami, basit bir köy camisi olmasının yanında gerek mimari yapısı gerekse iç mekan tezyinatı açısından oldukça önemlidir. Döneminin karakteristik özelliklerini taşıyan camide mutlaka restorasyon çalışmalarının yapılması gerekmektedir.Bu bağlamda; restorasyon çalışmalarına altlık olarak röleve projeleri yersel lazer tarama yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır.

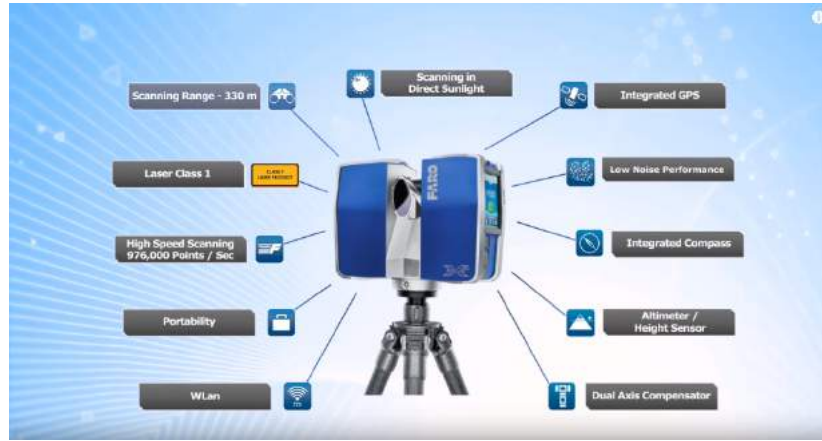
MATERYAL VE METOT

Belgeleme ve tespit çalışmaları, tarihi eser niteliği taşıyan, her türlü mimari yapının korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi sürecindeki önemli adımların başında gelmektedir. Bu belgeleme ve tespit çalışmalarının bilimsel doğrular ışığında yürütülebilmesi ise ancak, korunması hedeflenen mimari yapıya ait mevcut durumunun, hassas ölçümlerle tespit edilip, rölevelerinin oluşturulmasıyla mümkün olmaktadır. Başta restorasyon olmak üzere birçok uygulamalı meslekte, akademik çalışmalarda ve sanat tarihi gibi disiplinlerde de belgeleme ve tespit son derece önem taşımaktadır. Bu noktada röleve alım yöntemleri önem kazanmıştır. Röleve alımı, alan çalışması ve bu alan çalışması sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilerek teknik anlamda kullanılabilir hale getirilmesi olmak üzere iki aşamalı bir çalışmadır. Geleneksel yöntemlerle yürütülen bir röleve çalışmasında ilk asama, yani arazide yürütülen alan çalışması son derece uzun sürmekte, bu da yapılan çalışmanın toplam maliyetinin artmasına büyük oranda etki etmektedir. Günümüzde ise ölçüm teknolojilerindeki gelişmeler ve fotogrametrinin mimari uygulamalara da entegre edilmesi, yoğun bir emek, uzun sayılabilecek zaman ve titiz çalışma gerektiren röleve sürecinin, hassasiyetten ödün vermeden daha seri ve pratik hale getirilmesine imkan tanımıştır. Ülkemizde kültürel miras ve sit alanlarının belgelenmesinde, son yıllarda geleneksel, topoğrafik, fotogrametrik ölçme yöntemlerinin yanı sıra lazer tarama teknolojileri, model uçak ya da model helikopterlerin de kullanıldığı teknolojilerden faydalanılmaya başlanmıştır (Benli, 2015: 382-402). Tekil bir yapının belgeleme sürecinde, yersel lazer tarayıcılardan elde edilen veriler, milimetre düzeyinde doğruluk sağladığından, mimari cephe taramalarında yakın mesafe tarama cihazları sıklıkla tercih edilmektedir. Lazer tarama cihazlarından, çok kısa sürede ve istenilen sıklıkta elde edilebilen 3 boyutlu noktalar (x, y, z koordinatlarına sahip), ölçme alanına ait veriyi temsil etmektedir. Nokta gruplarından oluşan veri “nokta bulutu” ya da “nokta kümesi” gibi isimler ile tanımlanmaktadır.Bu veriler sayesinde çok kısa sürede rölevesi zor olan obje ya da yapıların, 3 boyutlu koordinatlı verileri elde edilebilmektedir (Kerste ve diğerleri, 2009:112-138). Toplanan koordinat bilgisine ek olarak RGB renk değerlerini de kayıt altına alınmaktadır. Lazer tarama sistemleri nokta yoğunluğu, görüş açısı, gürültü miktarı, dalga boyu ve doku bilgisi de gibi farklı bilgiler üretebilmektedir (Uray ve diğerleri, 2013).Taranacak yapının tüm yüzeylerinin ölçülebilmesi için lazer tarayıcı yapının etrafında farklı istasyonlara kurularak tarama

gerçekleştirilir. Daha sonra ise her istasyonda elde edilen nokta bulutları bilgisayar ortamında lazer verisi işleme yazılımlarında birleştirilerek dengelenir. Veri işleme aşamaları, kenar bulma, filtreleme ve diğer dengeleme işlemleri için özel yazılımlar, yüksek performanslı bilgisayarlar ve geniş depolama alanı gerektirdiğinden karmaşık yapıdadır. Nokta bulutunun doğru şekilde renklendirilmesi de ayrıca zorlu bir işlem adımıdır (Uray ve diğerleri, 2013). Yersel lazer tarama yöntemi ile röleve ölçümleri genellikle şu aşamalardan oluşmaktadır (Safkan ve diğerleri, 2014:3).

- Ölçüm planlaması
- Saha çalışmaları
- Veri hazırlığı
- Lazer tarama işlemi
- Veri birleştirilmesi
- Veri işlenmesi
- Verilerin Autocad ortamına aktarılması
- Autocad ortamında yapının plan, kesit ve görünüşlerinin çizilmesi
- Kontrol edilmesi

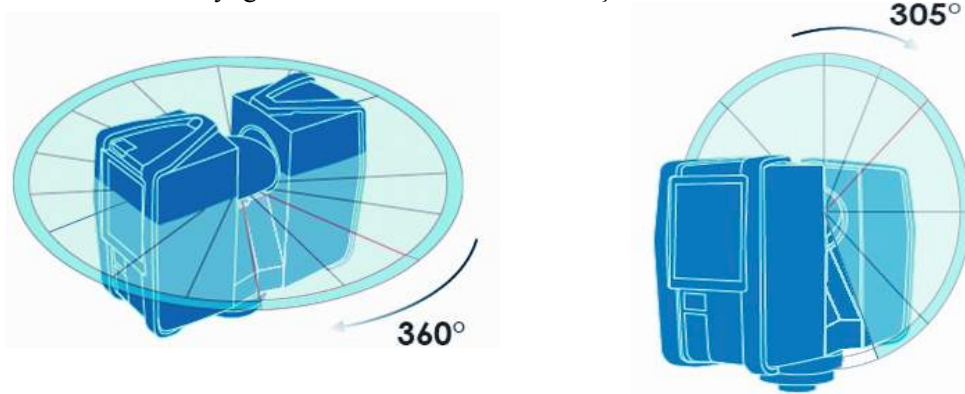
Çalışmada; 3 boyutlu lazer tarama, geleneksel ölçüm, fotografik tespit ve görsel analiz yöntemleri kullanılmış ve bu yöntemlerle elde edilen verilerin, uzun vadede yersel harita, 3 boyutlu kent modeli, koruma amaçlı imar planı veri tabanı gibi farklı amaçlar doğrultusunda da kullanılabilirliği sağlanmıştır. Koordinatlandırılmış verinin ilgili programda ptx, pts, pod veya xyz formatında export edilebilmesi sağlanmıştır. Tüm güzergaha veya objeye ait lazer nokta bulutu verisi daha sonraki aşamalar için alt- parçalara da ayrılabilir niteliktedir. Tarama sonucu elde edilen birleştirilmiş veriler tek yapı ölçeğinde renkli ve siyah-beyaz ortofoto (orthophoto) şeklinde sınıflandırılmış olarak dijital ortamda hazırlanmıştır. Ayrıca orthophotolar birleştirilerek sokak hattı boyunca panoramik görüntü elde edilmiştir. Ölçümde kullanılan “Faro Laser Scanner X-330 Hdr” yersel lazer tarayıcı, aşağıdaki özelliklere sahiptir (Şekil 2).

Şekil 2. Faro Laser Scanner cihaz özellikleri

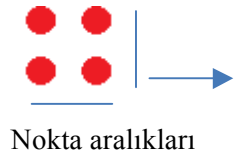
Faro laser scanner X-330 Hdr birinci sınıf lazer özellikli Alman Patentli yersel tarayıcıdır. Faro x330 hdr modeli şuan yersel tarayıcı olarak üretilen boyutu ve ağırlığı 2.5 kg ile en küçük yersel lazer tarayıcılardan biridir. Faro laser scanner yatayda 360 dikeyde ise 305 derecelik açı ile kordinatlı nokta bulutu verisi üretebilmektedir (Şekil 3). 330 metreye kadar olan mesafelerde 0.2 milim hassasiyetle 330 metre ve sonrasında uzaklığa göre 3 ile 5 cm arasında sapmalar görülmektedir. 170 mega piksel kamera çözünürlüğü ile taranan gri scale; datayı 360 dereceyle çektiği fotoğrafları, nokta bulutuna

koordinatlı bir şekilde giydirerek, renkli data elde etmemizi sağlamaktadır. Laser scanner saniyede 976.000 nokta atarak yoğun bir nokta bulutu verisi oluşturmaktadır.

Şekil 3. Faro laser scanner düzlem-eksen açı ayarları

Taramanın görüntü çözünürlüğü, tarayıcının mesafe ölçüm hassasiyeti ile hangi sıklıkta nokta ölçmesini belirten açısal çözünürlüğe bağlıdır. Bu çalışma kapsamında tarayıcı ile taranan sistem arasındaki mesafe yakın olduğundan taramanın çözünürlüğü genel olarak “medium” çözünürlük derecesinde seçilmiştir. Eserin mimari açıdan önemli unsurları (kapı, merdiven, pencere, sundurma, balkon, çıkma, söve – denizlik profilleri vs..) en net şekilde ve dik açıyla taranmıştır. Nokta bulutu çözünürlüğü, aşağıda belirtildiği gibidir (Şekil 4).

Nokta aralıkları

Şekil 4. Nokta Dağılımı

**Bademli Köyü Camisi'nin
Yersel Lazer Tarama
Yöntemiyle Röleve Ölçümleri**

Çözünürlük	Yatay Aralık	Düşey Aralık	Menzil
Low - Düşük	0.2m	0.2m	100m
Medium - Orta	0.1m	0.1m	100m
High - Yüksek	0.05m	0.05m	100m
Highest - ÇokYüksek	0.02m	0.02m	100m

Bademli Köyü Camisi'nin röleve ölçümleri, yersel lazer tarama yöntemiyle yapılmıştır. Lazer tarama yöntemiyle röleve ölçümleri aşamasında; tarama işleminin gerçekleştirileceği istasyon konumları, tarama yapılacak istasyon sayıları, taramanın görüntü çözünürlüğü belirlenmiştir. Lazer tarama istasyon sayısı ve yerleri taranacak binanın iç mekan detaylarının, yatay ve düşey kesitlerinin ve cephesinin tamamını kapsayacak şekilde seçilmeye çalışılmıştır (Resim 11).

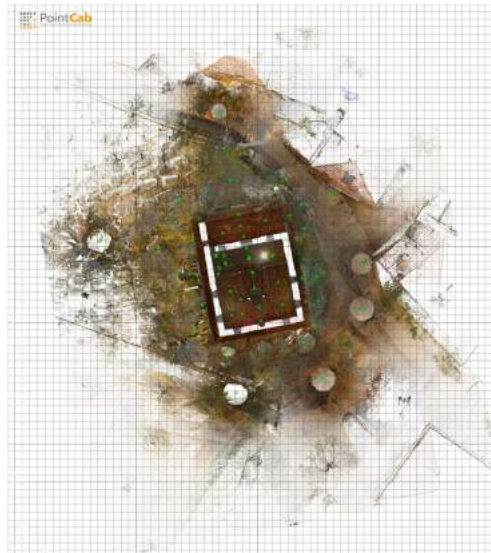

Resim 11. Bademli Köyü Camisi'nin Yersel Lazer Yöntemi İle Ölçümü

Bademli Köyü Cami'nin Faro Focus X330 Hdr modeli laser scanner ile ölçümleri yapılmıştır. Ölçümlerde cihaz çözünürlüğü olarak 1/2 – 2X Tarama çözünürlüğü kullanılmıştır. 0:28:38 dakikalık tarama süresinde renkli olarak taranan caminin her bir tarama dosya boyutu 550 Mb ile 650 Mb arasında değişmektedir. Caminin iç mekanında 28 kurulum ve caminin çevresinde 32 kurulum olmakla birlikte toplamda 60 kurulumda cami taranmıştır. Ölçümler sırasında referans olarak Checkboard kağıdı ve Küre kullanılmıştır (Şekil 5). Bademli Köyü Cami'nin iç ve dış mekanlarında ölçüm cihazının kurulum yerleri yeşil noktalar olarak gösterilmiştir (Şekil 6).

Şekil 5. Checkboard ve Küre

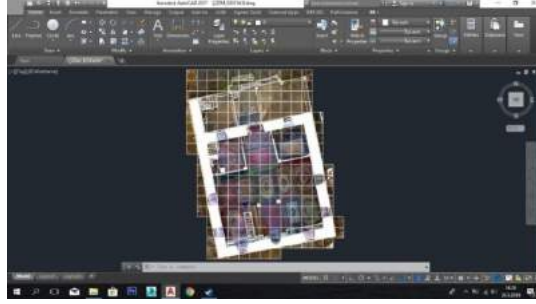
Şekil 6. Bademli Köyü Cami ölçüm noktaları

Camini ölçümleri tamamlandıktan sonra, cihaz içine yerleştirilen hafıza kartına kaydedilen veriler, hafıza kartı aracılığıyla bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamına aktarılan tarama dataları, Scene Programına İmport edildikten sonra her tarama kendi içerisinde Checkboard ve Küre referansları yardımıyla 3 boyutta x,y,z kordinatlı olarak birleştirilmiştir. Daha sonra ise cihazdan gelen Grey scale renksiz data, Scene programında colorize scan işlemi yapılarak renkli dataya çevrilmiş ve gerçek rengini almıştır. Bu işlem yapıldıktan sonra renkli hale gelen nokta bulutunun 3 boyut düzleminde üst üste gelen kirli nokta bulutunda temizleme işleme yapılmıştır. Planlar, kesitler, görünüşler ve panoramik görüntülerin alınacağı Pointcab yazılımına import edilen temizlenmiş nokta bulutu, x.y.z olarak plan ve görünüş düzleminde programa gelmektedir. İstenilen noktadan alınan plan, kesit ve görünüşlerden ölçekli olarak çıkarılan renderlardan Dwg formatında Orthophoto elde edilmiştir. Dwg formatında ölçekli alınan orthophotolar, Autocad ortamında Pasteorig cordinat sisteminde üst üste koordinatlı olarak çakıştırılmıştır ve scale (ölçek büyütme) ile 100 kat büyütülerek; 1/1 gerçek ölçüsüne getirilmiştir ve orthophotoların, ölçekli olarak 0.2 ml hata payı ile gerçek ölçeğinde çizimleri yapılmıştır (Şekil 7).

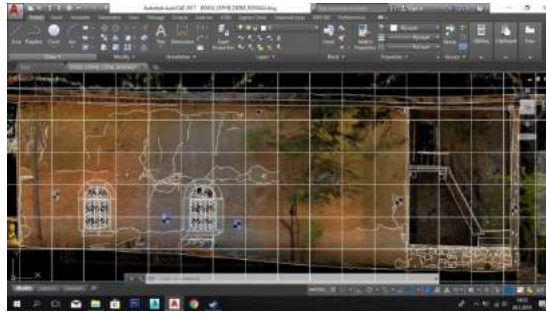
Resolution		Quality	Speed (kpt/sec)	Noise Compression	Net Scan Time (full scan)	pt/360°	NOHD [m]	
Mio. Pts (full scan)							axial	radial
177. 7	1/2	1x	976	-	0:03: 35	20,480	3.91	1.63
177. 7	1/2	2x	488	-	0:07: 09	20,480	6.50	2.83
177. 7	1/2	3x	244	-	0:14: 19	20,480	10.6 1	4.55
177. 7	1/2	4x	122	-	0:28: 38	20,480	16.5 6	6.33
177. 7	1/2	6x	122	2x	1:54: 32	20,480	23.9 8	11.6 6
44. 4	1/4	1x	976	-	0:00: 54	10,240	2.34	0.82
44. 4	1/4	2x	488	-	0:01: 47	10,240	3.91	1.42
44. 4	1/4	3x	244	-	0:03: 35	10,240	6.50	2.30
44. 4	1/4	4x	122	-	0:07: 09	10,240	10.6 1	3.24
4.4	1/4	6x	122	2x	0:28: 38	10,240	16.5 6	6.33
44. 4	1/4	8x	122	4x	1:54: 32	10,240	23.9 8	11.6 6
28. 4	1/5	2x	488	-	0:01: 09	8,192	3.31	1.13

Şekil 7.Bademli Köyü Cami'nin ölçümünde kullanılan Lazer Tarama çözünürlük ayarları.

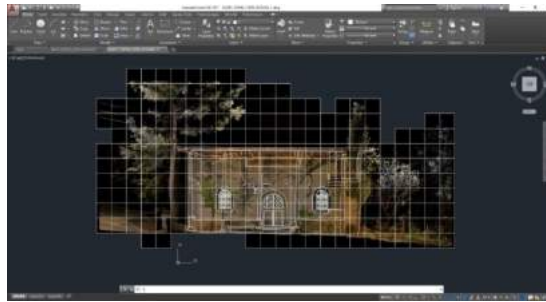
İş planına göre öncelikle caminin dış cephelerinin ölçümleri yapılmıştır. Caminin ön cephesi, arka cephesi, doğu ve batı cepheleri belgelenmiştir. Caminin içindeki mihrap, minber, kadınlar mahfili, mahfiller, giriş olmak üzere pek çok alanda kurulumlar yapılarak, toplamda 60 adet oturum (istasyon kurulumu) ile nokta bulutu verisi elde edilmiştir. 3 boyutlu lazer tarama cihazından elde edilen milyonlarca noktadan oluşan nokta bulutu verisindeki her bir noktanın kendi koordinat değeri bulunduğundan, bu noktaların oluşturduğu keskin hatlar yakalanarak ve birleştirilerek, fotoğraf verisinden de alınan destek ile, sayısal ortamdaki röleveler, 1 ay gibi bir sürede üretilmiştir. Caminin nokta bulutu verilerinin birleştirilmiş görüntüleri Şekil 8, 9, 10'da yer almaktadır.

Şekil 8.AutoCad Yazılımında 3B Nokta Bulutu Verisi Görünümü (Plan)

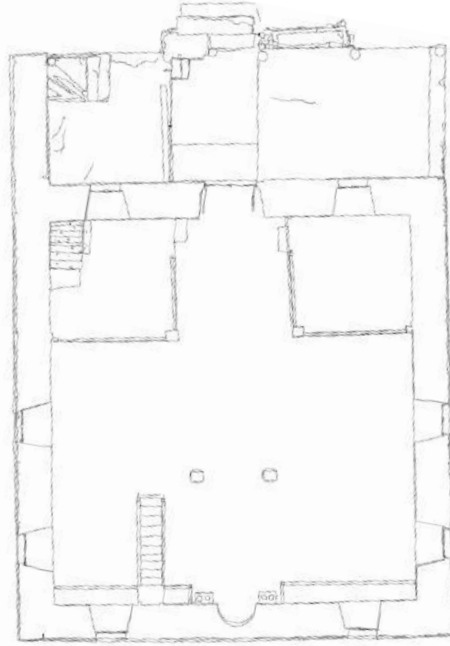

Şekil 9.AutoCad Yazılımında 3B Nokta Bulutu Verisi Görünümü (Doğu Cephesi)

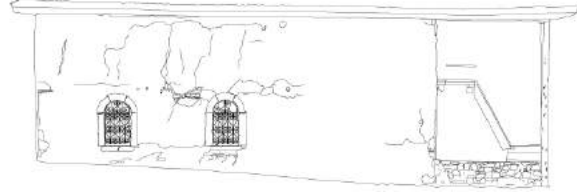
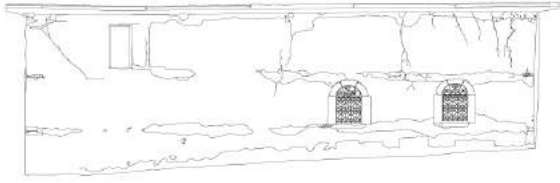

Şekil 10.AutoCad Yazılımında 3B Nokta Bulutu Verisi Görünümü (Ön Cephe)

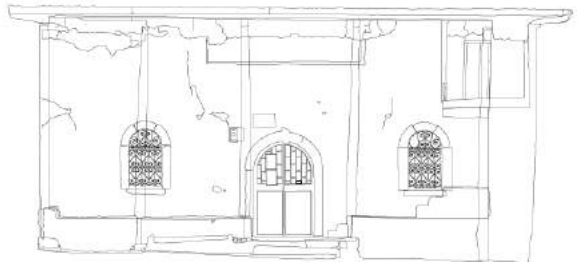
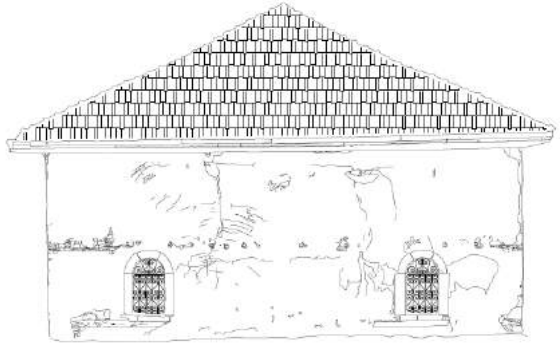
Mimari belgeleme çalışmalarında yapılara ait plan çizimleri yapının 3B nokta bulutu verileri üzerinden çizilebilmektedir. Aktarılan nokta bulutu verisinden yararlanılarak cephe, kesit, plan çizilmiştir. Lazer tarama yöntemiyle elde edilen veriler, CAD ortamında sayısal rölevelere dönüştürülmüştür ve iki boyutlu röleve çizimleri (plan, kesitler, görüşler) hazırlanmıştır (Şekil 11, 12, 13, 14, 15).

Şekil 11. Bademli Köyü Cami Planı

Şekil 12. Bademli Köyü Cami Batı Cephesi **Şekil 13.** Bademli Köyü Cami Doğu Cephesi

Şekil 14. Bademli Köyü Cami Güney Cephesi

Şekil 15. Bademli Köyü Cami Kuzey Cephesi

SONUÇ

II. Abdulhamit döneminde yapılan yapılarda kullanılan üslubun görüldüğü Bademli Köyü Cami, Afyonkarahisar kenti için önemli ve korunması gereken bir kültür varlığıdır. Bulunduğu bölgede örneklerine az rastlanan bir cami olma özelliğiyle sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Bir köy camisi olmasına rağmen, iç mekan süslemelerin oldukça yoğun ve nitelikli olması yapının kültürel

değerini arttırmaktadır. Kültürel açıdan sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi, yapının yaşamına devam etmesi ile ilişkilidir. Kültürel ve işlevsel olarak sürdürülebilmesi için yapının restorasyon geçirerek kullanım ömrünün uzatılması gerekmektedir. Bu bağlamda restorasyon projesinin hazırlanması için bir altlık oluşturacak röleve çizimlerinin yapılması gerekmektedir. Bu savdan yola çıkarak, binanın ömrünü uzatmak ve sürdürülebilirliğini sağlamak adına restorasyon projesinin ilk aşaması olan röleve çizimleri oluşturulmuştur. Röleve projelerinin hazırlanması için, geleneksel yöntemlerden farklı olarak yersel lazer tarama yöntemi tercih edilmiştir. Yersel tarama cihazı, hızla gelişen teknolojiyle birlikte geleneksel ölçüm yöntemlerinin yerini almıştır. Lazer tarama yönteminin geleneksel yöntemlere göre hız, iş akışı, iş gücü bağlamında üstünlükleri vardır. Doğru ölçümün yapılmasına yönelik lazer tarayıcı kullanmak, röleve projelerinin hatasız hazırlanmasına olanak sunmaktadır. Yersel lazer tarama teknolojileri kullanılarak obje veya nesne yüzeyini yansıtan binlerce nokta elde edilmektedir. Bu noktalar yardımıyla, gerçeğe yakın 3B modeller elde edilmektedir. Oluşturulan modellere göre, objenin veya yapının boyut bilgilerine göre alan, hacim ve yüzey ölçülerine ulaşılabilmektedir. Tarihi önem taşıyan, dönem özelliklerini yansıtan Bademli Köyü Cami'nin plan şeması, kesitleri ve cepheleri hakkında 3B nokta bulutu verisi, Faro Laser Scanner cihazı kullanılarak elde edilmiştir. Faro Laser Scanner cihazı 60 adet istasyonda kurularak caminin farklı açılardan orto fotoları alınmıştır. Caminin plan şeması, kadınlar mahfili planı ve tavan planı yersel lazer yöntemi kullanılarak ölçülü olarak çıkarılmıştır. Caminin farklı açılarından yedi adet kesit ve dört cephe görünüşü çıkarılmıştır. Çalışmada cihazın kurulumu ile ölçümlerin alınması üç gün içinde gerçekleştirilmiştir. Faro Laser Scanner cihazı kullanılarak elde edilen nokta bulutu verileri fotoğraflar yardımıyla sayısal röleve ölçümlerine dönüştürülmüştür. Yaklaşık bir aylık bir süreç içinde, elde edilen verilerden bilgisayar ortamında röleve çizimleri oluşturulmuştur. Bu yöntem kullanılarak, gerçekleştirilen taramalar, bilgisayar ortamında birleştirilebildiğinden, yapının bütününe ilişkin bilgi veren görüntüler alınabilmektedir. Cami rölevesinin geleneksel yöntemlerin dışında lazer tarama yöntemiyle çıkarılması, çalışmayı zaman, nitelik ve doğruluk açısından olumlu etkilemiştir. Lazer tarama teknolojisinin kullanılması caminin bütünü hakkında sayısal rölevelere ve görsel belgelerine ulaşma imkanı sağlamıştır. İşlevsel olarak sürdürülmesi gereken caminin röleve çizimlerinin Lazer tarama yöntemiyle yapılması, hata payının minimum olmasına, zaman tasarrufuna ve restorasyon projesinin doğru yapılmasına olanak sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Arseven Celal Esad. (1983). "Sanat Ansiklopedisi", cilt:1, İstanbul, s.62.
- Aydın Ayşe, Cihan Cihad, Karazeybek Mustafa, Pullu Selim, İlgar Yusuf. (2014), "Dinar Tarihi", Dinar Belediyesi Kültür Yayınları, s. 135.
- Benli Gülhan. (2015). "The Advantages of Using Laser Scanners in Surveying in Protected Sites: A case Study in Historical Peninsula in İstanbul, Handbook of Research on Emerging Digital Tools for Architectural Surveying, Modeling and Representation", Chapter 13, Hershey PA, USA, s. 382-402.
- Can Selman. (2011), "II. Abdulhamid Dönemi Osmanlı Mimarisinde Sanat Anlayışı", Devr-i Hamid Sultan II. Abdulhamid, Erciyes Üniversitesi, Cilt 5, s. 23-43.
- Çöl Nilgün. (2002), "Kütahya İli Tavşanlı ilçesi Kurşunlu Camiinin Duvar Resimlerinin Geleneksel Türk Duvar Resim Sanatı çerçevesinde Değerlendirilmesi, Osmanlı Sanatı Çerçevesinde Duvar Resmi", Anadolu Üniversitesi, Anadolu Sanat Dergisi, Sayı 12, s. 49-66.
- Güntan Çağrı. (2007). "II. Abdülhamit Döneminde İmparatorluk İmajının Kamu Yapıları Aracılığı İle Osmanlı Kentine Yansıtılması", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- İlgar Yusuf, Karazeybek Mustafa. (2001), "Afyonkarahisar'da Cami ve Mescitler", Afyonkarahisar Kültüğü I, Afyon, s.329.
- Kersten Thomas, Büyüksalih G., Jacobsen Karsten. (2009), "Documentation of Istanbul Historic Peninsula by Kinematic Terrestrial Laser Scanning, The Photogrammetric Record Conference", Massachusetts, USA, s. 112-138.

Safkan Semih, Hamarat Hakan, Duran Zaide, Aydar Umut, Çelik Mehmet Furkan. (2014), "Yersel Lazer Tarama Yönteminin Mimari Belgelemede Kullanılması", V. Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu (UZAL-CBS 2014), 14-17 Ekim 2014, İstanbul, sayfa 1-9.
Sevim Ali., Yücel Yaşar. (1989), "Türkiye Tarihi", T.T.K. XXIV. Ankara, s.12.
Tekeli İlhan.(1983). "Tanzimattan Cumhuriyete Kentsel Değişim, Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi", 4. cilt, İletişim Yayınları, İstanbul, s.881.
Uray Fırat, Metin Azim., Varlık Abdullah. (2013), "Sokak Sağıklaştırma Projelerinde Lazer Tarayıcı İle Mimari Röleve Alımı: Sille Mahallesi Örneği", TUFUAB VIII. Teknik Sempozyumu, 21-23 Mayıs 2015 / Konya.

İLETİŞİM ÇALIŞMALARININ GİRİŞİMCİLİKTEKİ ROLÜ VE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GİRİŞİMCİLİK KAVRAMINA BAKIŞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Sevinç KOÇAK
İstanbul Kültür University, Turkey
s.koca@iku.edu.tr

ÖZ

Girişimcilik kavramının günümüzde popüler olmasının altyapısındaki koşulların değerlendirilmesi gereği, özellikle iletişim ortamlarının gelişmesiyle doğru orantılı olarak daha anlamlı ve etkili olmuştur. Çünkü girişimcilik bir yönüyle dijital ortamlarda yapılan yaratıcı fikir ve uygulamalar olarak ele alınırken, gerçekte girişimcilik ekosistemi geniş kapsamlı ve sektörler üzeri geleceğe yön veren uygulama ve sistemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, girişimciliğin kavram olarak irdelenmesi ve girişimciliği yaratan koşulların açıklanmasıyla beraber, üniversite öğrencilerinin girişimcilik ve iletişim çalışmaları etkileşimine bakışlarının incelenmesi, gelecek ekonomik sistemlerde girişimciliğin ne şekilde değerlendirmesi gerektiğine de bir öngörü teşkil edecektir diyebiliriz.

Anahtar kelimeler: *Girişimcilik, startup, scaleup, halkla ilişkiler, pazarlama.*

THE ROLE OF COMMUNICATION ACTIVITIES IN ENTREPRENEURSHIP AND AN OVERVIEW ON THE OPINION OF UNIVERSITY STUDENTS ABOUT ENTREPRENEURSHIP

ABSTRACT

The necessity of evaluating the conditions in the infrastructure of the concept of entrepreneurship has become more meaningful and effective in relation to the development of communication environments. Because entrepreneurship is dealt with as creative ideas and practices in digital media, in fact, entrepreneurship ecosystem is a comprehensive and application-oriented application and systems on sectors. In this context, examining entrepreneurship as a concept and explaining the conditions that create entrepreneurship, examining the views of university students on entrepreneurship and communication studies interaction will be a foresee of how entrepreneurship should be evaluated in future economic systems.

Keywords: *Entrepreneurship, startup, scaleup, public relation, marketing.*

GİRİŞ

Girişimcilik kavramı son dönemde iş dünyasında çokça ele alınan ve özellikle dijital teknolojilerin gelişmesiyle yalnızca sanal ortamlarda yaratıcı fikirler üretilmesi olarak değerlendirilebilecek yanlış anlamlar yüklenen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Girişimciliğin iletişim ortamlarına özgü alanlarda ortaya çıkıp yayılması da bir başka üzerinde durulması gereken konudur. Tüm yönleriyle girişimciliği ele alarak incelemek oldukça kapsamlı bir çalışma olacağı için, bu çalışmada girişimcilik kavramının tanımları, girişimcilik ekosisteminin anlamı ve dinamikleri ile iletişim çalışmalarının

girişimcilikteki rolüne ilişkin daha geniş irdelenmek üzere bazı önemli noktalara vurgu yapılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada özellikle üniversite öğrencilerinin milenyum ve Z kuşağı temsilcileri olmaları göz önüne alınarak yapılan alan araştırmasından elde edilen ipuçlarıyla geleceğe yönelik bazı öneriler geliştirilmesi yönünde bir çaba da söz konusu edilmektedir.

Girişimci ve Girişimcilik Kavramı, Tarihsel Süreci ve Türkiye’de Girişimcilik Eko-Sistemine Dair Bilgiler

Girişimci ve Girişimcilik Kavramı

Girişimci kavramı günümüzde yeni bir kavram gibi kullanılmasına rağmen 18. yüzyılda Richard Cantillon kavramı iktisadi anlamda ilk kez kullanan kişidir. Cantillon’a göre girişimci gelirlerin belirsiz, harcamaların ise belirli olduğu koşullar içerisinde faaliyet gösteren kişidir (Arıkan, 2004:4). Bu tanıma göre girişimci belirsizlikle mücadele eden bir işveren olarak görülmektedir. Gelişen iktisat, ekonomi ve sanayi koşulları ile pek çok tanımla yapılan girişimcilik teorisinin en önemli kişilerinden bir diğeri olan Joseph Schumpeter’in teorisi yenilik kavramına özel bir önem verir ve yeniliği iktisadi sistemin ana kuvveti olarak kabul eder. Schumpeter girişimciyi “yenilikçi” bir kişi olarak tanımlayarak teknolojiyi ve girişim kavramını bütünleştirmiştir (Arıkan, 2004:7). Yenilikçiliğin girişimcinin dinamosu olarak görüldüğü bu tanımda, günümüz startup faaliyetlerine bir değinme olduğu söylenebilir. Bir diğer tanıma göre girişimci, mal ve hizmet üretimini gerçekleştirebilmek için riski üstlenerek doğal kaynak, sermaye, emek gibi üretim faktörlerini bir araya getirip faaliyete geçiren kişi olarak tanımlanabilir (Tekin, 2005:2). Tipik bir yeni işletme açan kişinin de bu tanım içerisinde değerlendirilerek girişimci şeklinde ele alındıkları söylenebilir.

Klasik iktisat kuramında girişimci;

- Yeni talepler yaratan
- Sürekli olarak piyasaları gözleyip, talep açıklarını yakalayan
- Talepteki değişimleri anında fark eden
- Kaynakları bir araya toplayarak üretim birimleri kuran
- Rekabetten kaçınmayan tam tersine rekabeti varlığının emel koşullarından biri kabul eden
- Riske girmekten ve sorumluluk üstlenmekten çekinmeyen, atak ve yaratıcı kişidir (Eyüboğlu, 2004:9).

Toplumsallaşmayla birlikte ticari hayatın başlamasından günümüze kadar girişimci faaliyetlere rastlamak mümkündür. Dünyadaki ekonomik, iktisadi ve politik süreçler ve düşüncelerle doğru orantılı olarak girişimci kavramı ve içeriği de farklı temellerde ele alınarak tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Orta çağda girişimci kavramı büyük üretim projelerini yöneten bir kişiyi tanımlamak amacıyla kullanılırken, 17. yüzyılda girişimci, bir hizmet sunmak ya da taahhüt edilen bir malı üretmek üzere hükümetle sözleşme yapan kişiydi. 18. yüzyılda Jean Baptiste Say’a göre girişimci hem üretimde hem de dağıtımda merkezi bir koordinasyon rolü üstlenmiş olan kişidir. Say girişimciliğin yönetsel rolünü, ilk kez vurgulayan kişidir (Arıkan, 2004:8). Say’a göre girişimci bir dizi iktisadi faaliyet geliştirirken, girişiminin tüm aşamalarında rol ve görev üstlenerek, süreci koordine etmekten de geri durmamaktadır. Girişimcilik literatüründe neo-klasik yaklaşımın öncülerinden olan Alfred Marshall’a göre ise girişimcinin görevi mal ve hizmet üretmek ve aynı zamanda yenilikler ve yöntemler sunmaktır. Girişimcilik literatürüne en fazla katkı veren Max Weber ise çağdaş yaşamımızın kaderini en derinden belirleyen güç olan kapitalizmi tanımlamaya çalışmıştır. Ona göre kapitalist kazancın ussal bir biçimde elde edilmeye çalışıldığı bir yerde buna uygun olan eylem sermaye hesaplarına göre düzenlenir. (Arıkan, 2004:8). Weber’e göre sermayeye dayalı yapılan faaliyetlerde belirli bir kesimin gerçekleştirdiği kazançlar tıpkı kapitalizm kavramı gibi girişimci kavramını da tanımlamaktadır.

Girişimci bir kişinin belli başlı özellikleri olmalıdır. Aksi takdirde iş hayatındaki herkes girişimde bulunabilirdi. Girişimci olmanın dört temel güdüsü, kâr elde etmek, kendinin patronu olmak, kişisel tatmin elde etmek ve tercih edilen yaşam biçimini kurmaktır (Yurtseven, 2007: 65). Bu amaçları kendinde birleştiren ve uygulamaya kalkan kişiler girişimcidir. Girişimci, risk almaya eğilimli, aldığı riski yönetebilen, belirsizlik toleransı yüksek (Bozkurt, 2007: 99), rutinlikten çok bağımsızlık ve başarı duygusundan kişisel tatmin sağlayan, işletme çevresinde kendini bastırılmış hisseden, yaratıcılığını ortaya koyabileceği değişimi iste-yen ve yaşam biçimini seçme özgürlüğüne sahip olmayı isteyen kişidir (Yurtseven, 2007:65). Bir başka deyişle cesur, lider özelliklerine sahip, iç görüşü ve stratejik yaklaşım becerisi yüksek, yönetim kabiliyetleri anlamında becerikli, özgürlük ile topluma fayda kavramlarını birleştirebilen, kendi işinin patronu olarak iş hayatına ve dünyada bu biçimde katkıda bulunmayı tercih eden kişidir diyebiliriz.

Bütün bu tanımların ortak noktalarını özetleyecek olursak, girişimci için kişisel özelliklerinin de desteklediği bir profil ile yenilikleri takip eden, yenilikçi uygulamalar geliştiren, piyasayı inceleyen ve fırsatları görebilen, risk alabilen ve sonuçta bir işletme kurarak emek, sermaye ve işgücünü birleştirip üretim yapabilen, üretiminin sonucunda da kâr elde eden kişidir diyebiliriz.

Girişimcilerin gerçekleştirdikleri faaliyetlere girişimcilik denmesi doğal bir açıklama gibi olsa da girişimciliğin de pek çok tanımı mevcuttur. Girişimcilik bir iş fikrine sahip olarak pazardaki fırsatları değerlendirmek, mal ve hizmet üretmek amacıyla sermaye, doğal kaynak, emek gibi üretim faktörlerinin bir araya getirilerek işletilmesiyle ilgili faaliyetler olarak tanımlanabilir (Tekin, 2005:3). Ancak girişimcilik bu ve benzer tanımlardan daha kapsamlı olarak ele alınmak istendiğinde Girişimciliğin fonksiyonlarına bakmak gereklidir. Bu fonksiyonlar:

- a. Bir iş fikrini ve düşüncüyü işletme-girişim haline getirerek üretim veya pazarlama yapmak.
- b. Başkalarının göremediği fırsatlardan yararlanma
- c. Yeni ve potansiyel pazar oluşturmak
- d. Yeni teknoloji geliştirerek mal ve hizmet üretmek
- e. Yeni ve potansiyel kaynakların üretiminde kullanılarak toplumun hizmetine sunulmasını sağlamak
- f. İş hayatında değişimi sağlamak
- g. İstihdamı artırarak işsizliğin azalmasını sağlamak
- h. Ekonomik gelişme ve kalkınmayı sağlamak (Tekin, 2005:12) olarak sayabiliriz. Bütün bu fonksiyonlar bir sistem olarak girişimcilik yaklaşımını gündeme getirmektedir.

Girişimcilik, girişimci kavramından daha geniş anlamda içinde bulunulan ortam ve sanayiye bir ivme, yenilik, sistem ve yaklaşım kazandırmak gibi bir sorumluluğun yanı sıra, bu girişimciliğin başkaları tarafından da sürdürülebilmesini sağlayan altyapı ve gelişmeleri paylaşma, aktarma ve geliştirme yönlü çalışmaları da beraberinde gerçekleştirmektedir. Girişimcilik neticesinde iş hayatında yeni bir yaklaşım, ekonomik kalkınmada yeni bir sektör ya da iş kolu, kullanılacak kaynak olarak yeni bir bilgi ve birikim veya teknoloji ile uygulama, Pazar olarak d yeni bir sektör ve buna bağlı pazarları olanaklı kılmak gerekmektedir.

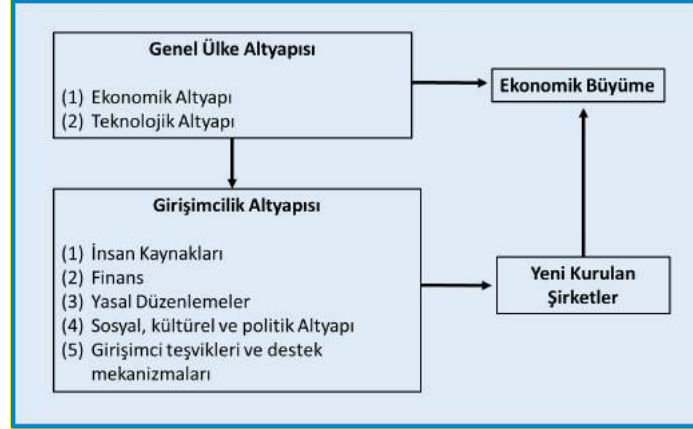
Girişimciliğin Türkiye’de Tarihsel Süreci ve Girişimcilik Ekosistemi

Türkiye’de ve dünyada girişimciliğin serüveni aynı zamanlarda ve aynı hızla olmamıştır. Matbaanın Osmanlı İmparatorluğuna geç gelişinden tutun da, sanayi devrimi ve sonrasındaki gelişmelerin dahi çeşitli etkileriyle ülkemizde girişimcilik yeni yeni değeri anlaşılan bir kavram olmaktadır. Türkiye’de

Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde girişimciler, Sanayi Devrimi'nden sonra Batı ile daha sıkı ilişkide olan ve bilgi alışverişine bulunan Yahudi, Rum, İtalyan asıllı Türk vatandaşlarıydı. Bunlar bankerler, ithalatçılar ve genellikle tüccarlardı. Bu işlerin yabancı kökenliler tarafından yürütülmüş olması, Osmanlı Paşa ailelerinden gelip bugüne sanayici olarak adlarını sayabileceğimiz insanların sayısının hemen hemen yok denecek kadar az olmasına neden olmuştur (Arıkan, 2004:14). Ticaret konuları böylece gayrimüslim vatandaşların daha çok eğildikleri bir çaba olduğu için, tarım ve hayvancılık sektörlerinde de diğer vatandaşlar daha etkili olmuşlardır. Cumhuriyet döneminde siyasal bağımsızlık kazanılınca ülke ekonomik bağımsızlığını da kazanmak için bir ulusal girişimciler grubu yaratma çabasına girmiştir. 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi bu dönemde tarihimiz içinde ekonomik gelişmeler açısından büyük önem taşıyan bir olaydır (Arıkan, 2004:14). İktisat Kongresi ile kalkınma planları dönemine geçilmiş ve bu planlarda girişimcilerin ve girişimciliğin artması yönünde devlet ve sanayicilerin birlikte hareket etmesine imkân tanınmıştır diyebiliriz. Lozan'da barış sağlanıp, kapitülasyonlar kaldırıldıktan ve Cumhuriyet ilan edildikten sonra Türk Devletinin ekonomik gelişmeye hız vermesi iki yönden olmuştur.

1. Yabancı şirketler elindeki imtiyazları satın alarak millileştirme,
2. Endüstrileşmeye gidilirken ulaşım için memleket yollarını bir plana göre yapmak (Arıkan, 2004:15).

Planlı bir kalkınmanın neticesinde Cumhuriyetimizle birlikte Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde sanayinin birçok dalında kurulan fabrikaların ardından Türk sanayicilerinin gelişmesi için de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ülkenin ulaşım ağının geliştirilmesi de ticaretin ve başka birçok gelişmenin ülkenin her noktasına erişebilmesi, ticaretin ve işbirliklerinin artması, iç ticaretin ve yeni yapılanmaların birbirine örnek olması için gerekli koşulların yaratılmasına olanak tanımıştır. Ticaret, yatırım ve girişimler geç öğrenilmesine rağmen ülkenin şartları doğrultusunda hızla yol alan bir ivme göstermiştir diyebiliriz. Buna rağmen, birçok konudaki engellerle geline seviye girişimciliğin tam anlamıyla uygulanmasını olanaksız kılarken, yaşanan siyasi olaylar ve ekonomik krizlerle cumhuriyet tarihindeki gelişmelerin ve ekonomik hayatın en önemli kırılma noktalarından birisi 24 Ocak 1980 kararlarıyla yürürlüğe konan ekonomik gelişme konusundaki strateji değişikliği ile ithal ikamesine yönelik kalkınma stratejisi terk edilerek serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde ihracata yönelik kalkınma stratejisine geçmeye karara verilmesidir (Arıkan, 2004:17) diyebiliriz. Böylece seksenli yıllar itibarıyla, üretim, ihracat ve ithalat koşullarında ekonomik yatırımlarda yurt dışına daha açık sistemler yürürlüğe girerek çeşitli açılımlar ve gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerin en önemlisi o dönem için uluslararası ekonomilerden ve bu ekonomilerle işbirlikleriyle vizyoner yaklaşımların iş hayata girmesidir diyebiliriz. Ancak bir diğer önemli kırılma noktası olan Avrupa Birliği ile 1996 yılında Gümrük Birliği uygulamaya geçmiştir (Arıkan, 2004:17) ki bu gelişme ülkemizde pek çok girişimin ve girişimciliğin de başlamasına imkân yaratmıştır. Gümrük Birliği ile Avrupa ülkeleriyle ticari entegrasyonun önündeki engeller kaldırılmış, daha yakın ticari işbirlikleri ve ticaret hacminin gelişmesi sağlanmıştır. Keza, ekonomi ve ticari hayatın gelişmesine en elverişli koşullar açık sistemlerdir ki bu da ülke altyapısının gelişmesinin girişimcilik altyapısını da geliştireceğinin en önemli göstergesidir.

Şekil 1: Girişimcilik Ekosistemi

Kaynak: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1880-turkiyede-girisimcilik>, 06.03.2019.

İki binli yıllar ile Avrupa Birliğine giriş ve AB Müktesebatına uyum çalışmaları, AB Teşvikleri ve AB Projeleri girişimcilik kavramını inovasyon kavramı ile birlikte ele alarak, ticari hayatta ve işletmelerde pek çok renevosyonun dünya ve Avrupa ile birlikte ele alınmasını olanaklı kılan bir dönem yaşandı. İnovasyon girişimcilik ile eş anlamlı tutulmaya başlandı. Peter Drucker, inovasyonun ilkelerini birtakım yapılacaklar, yapılmaması gerekenler ve koşullar olarak üç içerikte incelemiştir (Drucker, 2017: 163-167). Drucker, inovasyonu incelerken ele aldığı başlıklar itibarıyla girişimcilikten çok mevcut bir işletmede ya da işletmeye özgü koşullarda yapılacak gelişmelere karar verme mekanizmaları içerisinde yapılacakları değerlendirmektedir. Bu durumda inovasyonu yalnızca yeni iş ve işletme kurulması manasında değil, iş hayatında çağdaş uygulamaların yeni teknolojilerin ve yeniliklerin kuruluşu uyarlanması anlamında da incelemek gerekmektedir diyebiliriz. Keza, inovasyon fikirden çok uygulama esastır.

İnovatif fırsat için Peter Durucker, 7 değişikliği dikkate almak gerektiğini belirtir:

1. Beklenmedik olan (beklenmedik başarı, beklenmedik başarısızlık, beklenmedik dış olay)
2. Uyuşmazlık (fiilen olduğu gibi gerçeklik ile varsayılan ya da olması gereken gibi gerçeklik arasında)
3. Süreç ihtiyacına dayalı inovasyon
4. Herkesi gafıl avlayan sektör yapısında veya Pazar yapısındaki değişiklikler.
5. Demografik (nüfus) değişiklikleri
6. Algıda, mizaçta ve anlamda değişiklikler
7. Yeni bilgi, bilimsel olan ve bilimse olmayan (Durucker, 2017: 49).

İnovasyonel yaklaşımlar girişimcilik kavramından çok işletmenin yeniden yapılanmasını yansıtsa da, iş hayatına yeniliklere açık bir anlayış ve zemin hazırlamış, dünyadaki gelişmelere ayak uydurulması açısından işletme sahiplerine bir yönlendirme ve perspektif getirmiştir. Söz konusu inovatif yaklaşım sistemleri zeminde böyle bir anlayışın gelişmesini mümkün kılmasaydı, bugünkü girişimcilik anlayışının da tam olarak anlaşılması mümkün olmayabilirdi.

YAPILACAKLAR	YAPILMAMASI GEREKENLER	KOŞULLAR
Amaçlı sistemli inovasyon, fırsatların analiziyle başlar.	İnovasyon kurnazlık içermemelidir.	İnovasyon çalışmadır. Bilgi gerektirir. Çoğu zaman büyük ustalık gerektirir.
İnovasyon hem kavramsal hem algısalıdır. Bu nedenle inovasyonun ikinci buyruğu bakmak, sormak ve dinlemek için pazara çıkmaktır.	Çeşitlendirmeyin, ufak gruplara bölmeyin, bir seferde çok fazla şeyi bir arada yapmayın.	Başarmak için inovatörler çalışmalarını güçlü yanlarına dayandırmalıdır. Başarılı inovatörler fırsatlara geniş açıdan bakar.
Bir inovasyon etkin olabilmek için basit ve odaklı olmalıdır.	Gelecek için inovasyon yapmaya çalışmayın. Şimdi için inovasyon yapın!	İnovasyon ekonomi ve toplum içindeki bir etkidir. Bu nedenle inovasyon her zaman pazara yakın olmalı, pazara odaklı olmalı, Pazar güdümlü olmalıdır.
Etkin inovasyonlar küçük olarak başlar. Gösterişli değildir.		
Başarılı bir inovasyon liderliği hedefler.		

Şekil 2: İnovasyonda Yapılacaklar, Yapılmaması Gerekenler ve Koşullar
Kaynak: Peter Drucker, 2017: 163-167

İki binli yıllar ile tüm dünyayı etkileyen iletişim, teknoloji, ulaşım alanında yaşanan etkilerin sonucu olan küreselleşme, ülkemizin ticari ve ekonomik hayatını da etkilemiştir. Dünya ile aynı anda erişilen bilgiler ve teknolojiler ülkemizde de karşılığını bularak hızla hem sosyokültürel hayatımızı hem de ekonomik karar mekanizmaları ve ekonomik çıktılarımızı etkilemiştir. Aynı dönemlerde yaşanan küreselleşmenin bir nedeni ve sonucu olan internet ele alınacak olursa, toplumun bilgi sistemindeki birçok değişiklik doğrudan iş operasyonlarına aktarılmaktadır. Bu bilgi sistemi, firmaların ortamını banka sisteminden, politik sistem ya da enerji sisteminden çok daha fazla etkileyen bir faktördür (Toffler ve Toffler, 1996:37). Böylece dünyanın herhangi bir yerindeki bir bilgi veya firma etkisinin saniyeler içerisinde diğer ülkelerde faaliyet gösteren binlerce işletmede yansımalar bulması kaçınılmaz olmaktadır. İşletmelerin yapıları, dinamikleri, işleyişleri, kapsamları, ortamları ve fikirleri ile iş kolları giderek değişmektedir. Bu değişimin startını internet vermiştir ancak şu anki yayılma ortamındaki hızın altında yatan etmenler olarak bir bütün olarak tüketicilerin, bilgi kökenli toplumların, ticari sistemlerin, algıların ve sosyoekonomik gelişmeler ile dünyanın içerisinde bulunduğu çevresel felaket sınırındaki konumun etkileri de göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir diyebiliriz.

Dünyamız oluştuğu günden bugüne her bakımdan günden güne değişmektedir ve gelişmektedir. Gelişme mi değişimi sağlıyor, değişim mi geliştiriyor, yoksa ikisi birden aynı anda ve hızla mı gerçekleşiyor gündelik yaşantıda pek üzerinde düşünülmeden ama gerçekler olarak algılanarak sistemler devam etse de Alvin Toffler Dalga Teroisi ile bugünleri çok önceden açıklama noktasına gelen önemli fütüristlerden birisidir. Alvin Toffler'in ortaya koyduğu Dalga Teorisinde “şimdiye kadar insanoğlu iki büyük dalga gördü. Bunların her biri daha önceki kültür ya da uygarlıkları silip süpürdü ve yerlerine eskilerin tasavvur edemeyeceği yaşam tarzları geçirdi. Birinci değişim dalgası-tarım devrimi- binlerce yıl sürdü. İkinci Dalga – sanayi uygarlığının yükseliş i- yalnızca üç yüz yıl aldı. Bugün tarih daha da hızlanmış durumda ve öyle görünüyor ki Üçüncü Dalga birkaç on yılda tarih içinde yol alıp kendini tamamlayacak (Toffler ve Toffler, 1996:19)” diyerek, 1996 yılından günümüze kadar gelen değişim ve gelişim süreci dönemini üçüncü dalga bölümünde gerçekleşen olaylar silsilesi olarak bizlere açıklamaktadır. Toffler'e göre “Üçüncü Dalga gerçekten yeni bir yaşam tarzı getiriyor. Bu yeni yaşam tarzı; çeşitli yenilenebilir enerji kaynakları, fabrikalardaki çoğu üretim hattını gereksiz kılan üretim yöntemleri, çekirdek aileden farklı yeni aileler, “elektronik kulübe” diye adlandırılan yeni bir kurum ve geleceğin kökten değişmiş okul ve şirketleri üzerinde yükselecek. Doğmakta olan uygarlık bizler için yeni davranış kodları yazıyor ve bizi standartlaşma, senkronikleşme ve merkezileşmenin ötesine, enerji, para ve gücün yoğunlaşmasının ötesine taşıyor” (Toffler ve Toffler,

1996:20). Büyük bir benzerlikle günümüz toplumsal ve ekonomik, sanayi ve ticaret, teknoloji ve yaşam koşullarını anlatan üçüncü dalga dönemi, küreselleşme ile adeta giderek hız kazanan yeni ticaret koşullarını da anlatmakta, özellikle ticaretin ve kâr getirilerinin yanı sıra başka birçok olumlu ve olumsuz değer ve yargıların, ölçüt ve sistemlerin hayatımıza girdiğini anlatmaktadır diyebiliriz.

Girişimcilik, ülkelerin koşullarıyla doğru orantılı olarak farklı gelişim seyri izlemiştir. C. Cochran'a göre girişimciliğin Amerika'da daha hızlı bir biçimde gelişmesine neden olan değişimler hızlı sanayileşme, profesyonel yönetimin önem kazanması ve kitle üretiminin yaygınlaşmasıdır (Arıkan, 2004:9). Amerika'da gelişen bu koşullar Avrupa ülkelerinde de aynı şekilde mevcut değildir. Birçok yeniliğin ve gelişmenin Amerika'da ortaya çıkması da bir iklim meselesidir. Hızlı sanayileşme, profesyonel yönetim unsurları, kitle üretiminin yanı sıra, yaşam koşulları, inovasyon hızı, ekonomik göstergeler, dünyada birincil kuvvet olması, siyasi koşulları gibi daha pek çok yaklaşım bu iklimin oluşmasına etmendir. Amerika ve girişimcilik konusunda önemli faaliyetler gösteren ülkelerdeki toplam büyüme ve gelişme dinamiği, diğer ülkelere de örnek olmuştur. Girişimciliğin tüm dünyada bu derece dikkat çekmesi de bu nedenledir. Girişimcilikle gelişen ülkeler seviyesine çıkmak için girişimcilik ekosistemini ülkeler kendilerine uyarlamak yarışına girmişlerdir. Yüksek girişimcilik faaliyetleri olan ülkelerin ekonomik büyümeleri ortalamanın üzerinde gerçekleşmektedir. Girişimciliğin yarattığı ekonomik refah üzerindeki bu olumlu etkinin yanında, girişimciliği son dönemde böylesine popüler yapan üç önemli gelişmeden de bahsetmek gerekir. Bunlar:

1. Girişimciliğin işsizlik için bir çözüm olarak görülmesi,
2. Yeni ekonominin gittikçe güçlenmesiyle değişen ekonomik yapı ve girişimciliğin yeni ekonomi açısından oynadığı önemli rol ve
3. Ekonomi ve işletme alanlarında yaşanan teorik gelişmeler sonucu girişimciliğin genel kabulüdür (www.tusiad.org, 06.03.2019).

Girişimcilik ekosisteminde atılacak girişimci adımlarının aşamaları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Seed funding (Tohum yatırımı),
- Angel investment (Melek Yatırım),
- Venture Capital (Risk Sermayesi),
- Series A-B-C (Seri A-B-C yatırımları),
- Private Equity (Girişim Sermayesi) (<http://www.kagider.org>, 06.03.2019)

Sayılan tüm bu girişimcilik adımları girişimcilik ekosisteminin aktörlerine de vurgu yapmaktadır diyebiliriz. Girişimcilik ekosisteminin oluşması için atılacak adımlar ve bunları karşılayacak yatırımcı tipleri ve sistemleri girişimcilik ekosistemindeki aktörler olarak da belirlenebilir.

Girişimcilik ekosistemi kavramı, girişimciliğin tam olarak gelişmesi için gereken koşulların bir sistem yaklaşımıyla birbirini desteklemesi ve tetiklemesi olarak ele alınabilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde girişimcilik ekosisteminin gelişmesinde etken olan unsurların içerisinde bazı olumsuz koşulların tetiklemeleri de gereklidir diyebiliriz. Bir başka deyişle, tersine gelişen unsurlardan doğan ve gelişimi zorunlu kılan koşullar girişimcilik yaklaşımının yerleşmesi ve gelişmesi için gereken ivmeyi hızlandırmaktadır diyebiliriz. Artan nüfus, artan ihtiyaçlar, azalan enerji kaynakları, azalan yatırımlar ve dönüşen üretim koşulları ve konuları girişimciliğin kanatları ile yükselen bir ekonomi yaratma hayalini desteklemektedir. Teknolojik altyapılardaki gelişmeler, özellikle ileriye dönük yansımalar yapıldığında işgücünün giderek daha az kullanılacağı yapılara dönüşen işletmelerde, teknolojik devrimi destekleyen ve uyarlayan özellikte sistemleri işletmeye monte etmeyi gerekli kılacağı için, girişimciliğin ekosistemi de giderek daha çok teknoloji odaklı yenilikler ve sistemler oluşturarak küresel etki yaratan yapılar oluşturulması yönünde bir eğilim kazanmıştır diyebiliriz.

Günümüz Türkiye’inde girişimcilik ekosisteminde de önemli adımlar atılmıştır. Uluslararası piyasalar ile bütünleşmiş gelişen ekonomik ve sanayi yapımız nedeniyle, özellikle son yıllarda uygulanan yatırım politikaları sonucunda oldukça ileri duruma gelen girişimcilik ekosisteminde birçok faaliyet göze çarpmaktadır. 05.01.2018 tarihinde Hürriyet Gazetesi’nden Ahmet Can’ın yaptığı araştırmaya göre 2017 yılı itibarıyla Türkiye’de girişimcilere destek veren 70’e yakın platform bulunuyor. Girişimlere verdiği desteklerle Türkiye’de önemli bir yere sahip olan melek yatırım ağlarının sayısı şu anda 16. Akredite olan melek yatırımcı sayısı ise 428 civarında. Melek yatırım ağlarına ve yatırımcılarına ek olarak ekosistemde yer alan yerel yatırım platformlarının sayısı da 16 olarak listeye yer alıyor. Buna ek olarak şirketlerin çatısı altında kurulan yatırım fonları da listede dikkat çekenler arasında. Hem erken aşama hem de büyük ölçekli yatırımlar söz konusu olduğunda şirketlerin çatısı altında kurulan yatırım fonlarının sayısı 16’yı buluyor (Can, 06.03.2019). Böylesi bir gelişme Türkiye’mizi dünya sıralamalarında önlere çıkartmamakla birlikte belirli bir gelişme çizgisine taşımaktadır diyebiliriz. Ancak daha ileri bir girişimcilik seviyesi için ne yazık ki ülkemizde olumsuz koşullar da bulunmaktadır ve giderilmesi için pek çok zamana ve işlem adımlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

“İstanbul’un başlangıç ekosistemi genç nüfusu, gelişmiş altyapısı ve yatırım turları ile hızla büyüyor. Girişimciler Türkiye’nin kalkınmasında önemli bir güçtür ancak bunu yaparken başarılı bir ekosistem için tek başlarına değil tüm paydaşlarla birlikte güçlerini birleştirmeliler. Bir deyiş var, hızlı gitmek istersen yalnız git, uzağa gitmek istersen, birlikte git! ” Ali Sabancı GEC İstanbul Platform Başkanı ve TOBB GİK Başkanı (www.startupgenome.com, 10.03.2019)

Küçüklere yer yok, Orjinallik yok, Bilgisizlik, Motivasyon eksikliği, Teknoloji yok, Faizler, Kayıt dışılık, Risk yönetiminden bi haber, Denetleme yetersizliği, Yanlış eğitim sistemi, Dengesiz riskler (<https://girisimcikafasi.com/turkiyede-girisimciligin-gelisememesinin-sebepleri/>, 13.03.2019)

Startup ve Scaleup Kavramları

Günümüzde iş hayatının ve teknolojik yatırımların geldiği durum itibarıyla girişimci kavramına daha geniş ve güncel bir tanım yapılmaktadır. “Hızlı büyüme için tasarlanmış ve buna müsait, teknolojiyi sunan ve kullanan, geniş kitlelere hitap eden ve sunduğu hizmeti kullanıcıya ulaştıran, ihtiyaç gideren (yeri geldiğinde ihtiyaç haline dönüştüren), sürekliliğe sahip ve gelişmeye -geliştirmeye- müsait girişim fikirlerine kısaca “**Startup**” denmektedir. Sözlük, startup kelimesinin anlamını, “sıfır noktasından işe başlayan bir şirket için kullanılan terim, başlangıç” olarak tanımlanıyor. (www.girisimturkiye.com, 06.03.2019). Klasik girişimci tanımı ile startup tanımı arasındaki en temel fark olarak Startup yerelden ziyade, küresel dünyaya hizmet etmektedir (www.girisimturkiye.com, 06.03.2019) diyebiliriz. Startup’lar bir soruna çözüm bulma amacı taşıyan yenilikçi bir ürün, süreç veya servis sunar. Startup’lar başarısız olma riskleri yüksek olan ama başarılı olanlarının da çok büyük ve etki yaratan şirketlere dönüşme olasılığı olan girişimlerdir. (<http://www.kagider.org>, 06.03.2019). Küresel yaklaşımların ve buluşların egemenliğindeki startup projesi, zaman-mekân kavramlarını geliştiren ve ilerleten bir içerikte ve teknoloji ağırlıklı buluşların uyarlamasını kapsamaktadır diyebiliriz.

Startup’tan sonra yeni bir kavram olarak “Scaleups” gündeme gelmiştir. Ürünün, müşterinin, iş modelinin çok net olmadığı yüksek büyüme potansiyeli olan organizasyonlara “startup” denmektedir. Belirsizliğin azaldığı, gelir elde edilmeye başlandığı ve en önemlisi ciddi büyümenin olduğu organizasyonlara ise “scaleup” denmektedir (Unsal, www.milliyet.com.tr, 07.03.2019). Scaleups’ın Startup’tan bir sonraki yenilik dalgası olduğu söylenmektedir. Bir başka bakış açısına göre Scaleups’lar sürdürülebilir büyüme için işbirliğine giden yol olarak kabul edilmektedir. Bir diğer görüşe göre de inovasyon tekerleğini ayakta ve çalışır durumda tutmanın tek yolu (veya bazı başlangıç ekosistemlerinin çökmesini ve yanmasını önlemenin tek yolu olarak Scaleups’lar görülmektedir.

(www.startupeuropepartnership.eu, 06.08.2019). Scaleups, startup girişimciliğinin sürdürülebilir kılınması için gereken adımların atılmasına yönelik bir üst model geçişi simgeleyen girişimcilik çabalarıdır diyebiliriz. Bu bağlamda scaleups, startupların yaşaması ve gelişmesi için gereken altyapıların daha sağlam ve sistematik olarak ölçümlenip sürdürülebilir şekilde yerleşmesini gerekli kılan tüm çabaları ifade etmektedir.

Girişimcilik ekosisteminde sıkça işitilen terimlerden birisi de ölçeklenebilir olmak. En basit anlatımla maliyetler minimum seviyede artarken, gelirleri katlayarak arttırabilme kabiliyetidir. Yani gelirlerin lineer değil, katlanarak artmasıdır (exponensiyel büyüme) (www.kagider.org, 06.03.2019). Sonuç olarak scaleuplar; kendilerine yapacakları katkıyı, ekonomi içinde de gözle görülebilir bir katkıya dönüştürebilen şirketler olarak hayatımıza girmektedirler (www.startuphukuku.com, 06.03.2019). Startup girişimciliği bir ilk adım ise scaleuplar bu ilk adımı bir sistem olarak tüm ekonomi ve ticari hayat dinamizmine uyarlayıp ilerleten işletmelerdir diyebiliriz.

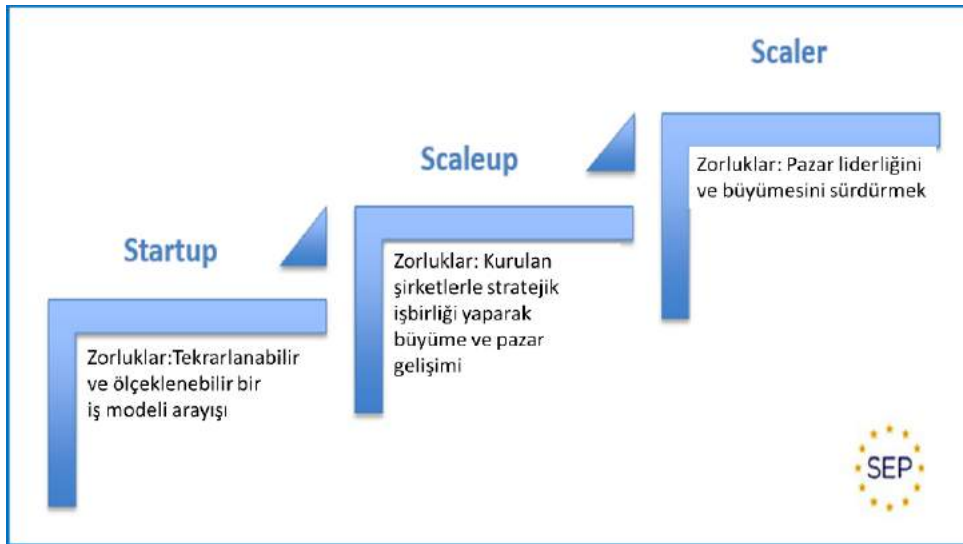
Şekil 3: Startup ve Scaleup Adımları

Kaynak: <http://startupeuropepartnership.eu/scaleups-when-does-a-startup-turn-into-a-scaleup/>, 06.08.2019.

FARKLI LAŞAN KONULAR	STARTUP	SCALEUPS
FİNANSMAN	Başlangıç fonu olarak desteklenebilir miktarda fonlar elde eder.	Kanıtlanmış bir girişim olarak katma değeriyle doğru orantılı fonlarla desteklenir.
ÜRÜN	Yeni ürün olduğu için müşteri kazanma ve piyasaya yerleşme için çabalar gerçekleştireceklerdir.	Ürünler sürdürülebilirliğini kazandığı için gelişme ve piyasada sadakat yaratmaya yönelik çabalarla yerini bulacaktır.
RİSK	Risk alma eğilimi yüksek olduğu için sıra dışı bir girişim olma özelliği itici kuvvet olacaktır.	Risk alma eğilimi düşecek ve sağlam adımlarla ilerlemek isteyecek, kaybetmek istemeyecektir.
İNSAN KAYNAKLARI	İnsan kaynağı yetenekleriyle doğru orantılı olarak birden çok görev ve pozisyonda işgücü imkanı sağlayacaktır.	Büyümeye odaklı olduğu için daha çok uzmanlaşmaya yönelik insan kaynağına ihtiyaç duyacaktır.
LİDERLİK	Liderlikte mentörlük ve motivasyon gibi başlangıç yapmaya yönelik beceriler gereklidir.	Liderlikle ilgili dışarıdan daha fazla eğitim alarak, uzmanlaşmış liderlik rollerine bürünmek gerekecektir.

Şekil 4: Startup ve Scaleup Arasındaki Farklar

Kaynak: <https://siliconcanals.nl/news/5-notable-differences-you-need-to-know-between-startup-and-scaleup/>, 15.03.2019.

Şekil 5: Startup-Scaleup-Scaler Zorlukları

Kaynak: (<http://startupeuropepartnership.eu/scaleups-when-does-a-startup-turn-into-a-scaleup/>, 06.08.2019).

Yirmi birinci yüzyılın yeni girişimcilik modeli internet girişimciliğidir. İnternet girişimcisi ise kendi fırsatlarını yaratan, takım oluşturabilen, lider karakterli, yazılımdan iyi anlayan, elektronik aletleri iyi kullanabilen, kendi işine sahip olmak isteyen, yaratıcı fikirlere sahip, sunacağı ürün ve hizmeti internet ortamında satmak isteyen kişidir (Yelkikalan, Akatay ve Altın, www.acarindex.com, 08.03.2019).

Yeni Bilgi ağları yaratıyoruz, konseptleri birbirleriyle farklı şekillerde bağlantılanıyoruz, şaşırtıcı yeni sonuç hiyerarşileri oluşturuyoruz, yeni varsayımlara, yeni dillere, kod ve mantıklara dayalı yeni teori, hipotez ve imajlar üretiyoruz. İşletmeler, hükümetler ve bireyler tarihteki bütün kuşaklardan daha fazla çıplak veri topluyor ve depoluyor (Toffler ve Toffler, 1996:36). Yakın geçmişte ve şimdiki girişimci devrimler neredeyse tamamen internetin temeli üzerine inşa edilmiştir ve bilgi ve iletişim teknolojisi sektörü tarafından yönlendirilmektedir. Bugünün ve geleceğin girişimci devrimleri ise sadece bilgi teknolojisi ve internet odaklı olmanın ötesindeki işletmeler olacaktır. İlk dalga bu devrimin bir sonucu, Case'in AOL'u gibi şirketler tarafından yapıldı ve internetin kuruluşunu sağlamıştır. İkinci dalga sosyal medyada çalışan Google ve Facebook gibi işletmeler tarafından yönlendirilen, internet araması ve web için e-posta ürünleri; işletmeler için akıllı telefonlara dayanan uygulamalar yarattı. Önde gelen teknoloji şirketleri ise 1990'lı yılların başında 2000'li yıllara kadar neredeyse tamamen web ve mobil alanda faaliyet gösteren işletmeler kurmuşlardır - internet araması, e-posta, sosyal medya ve video gibi. Geleceğin önde gelen teknolojileri ise "gerçek dünyada" yaşayacaklar. Web gelecekte sadece yaptığımız şeyi değiştirmeyecektir, aynı zamanda bunun dışında yaptıklarımızı da dönüştürecek ve etkilenen sektörler ulaşım, sağlık, ağır imalat, tarım ve daha birçok gerçek dünya endüstrisi olacaktır. Girişimci ve yatırımcı Steve Dava buna internet devriminin Üçüncü Dalgası demektedir. Üçüncü Dalga bu gelişmeleri ve öğrenmeleri "gerçek dünyaya" getirecek belirli endüstri dikeyleri (<https://startupgenome.com/reports/2018/GSER-2018-v1.1.pdf>, 06.03.2019).

Girişimci Kuruluşların Gelişmesinde İletişim Çalışmalarının Rolü ve Önemi

İletişim genel olarak bir kaynaktan, alıcıya mesajların aktarılmasıdır. Bu aktarımda kaynak, alıcı, mesaj, araç ve gürültü gibi unsurlar yer alır ve kod açıcı olan alıcının mesajı çözümlemesi birçok değişkene bağlı olarak değişebilir. Günümüzde iletişim çalışmaları dendiği zaman iletişim kavramının tanımı ve düzeyinden çok, pazarlama iletişimi ya da kurumsal iletişim çalışmalarını oluşturan, reklam, halkla ilişkiler, satış teşvik promosyonu, kişisel satış, dijital iletişimler, algı yönetimi, imaj yönetimi, itibar yönetimi gibi çabalar anlaşılmaktadır. Bir ürün veya kavrama ait yapılacak iletişim çalışmalarında yukarıda sayılan iletişim unsurları ürünün ya da kavramın bulunduğu segment, konumlandırma, fiyat, ve hitap ettiği hedef kitle özellikleri ile içerisinde bulunduğu makro ve mikro çevre ve kültürel formların bileşkeklerine göre tasarlanmaktadır. Yukarıda sayılan tüm iletişim çalışmaları, ekonomik sistemler içerisinde yer alan tüm büyük küçük oluşumlar, ürünler, girişimleri, yatırımcılar ve paydaşlar ile ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal kavramlar için geçerlidir. Çünkü günümüzde iletişim çalışmaları olmadan herhangi bir fikrin, olgunun, ürünün, oluşumun ya da girişimin gerekli noktalara aktarılması, anlatılması, iletilmesi, açıklanması pek de mümkün değildir. Kaldı ki günümüzde gelişen ve hızlanan iletişim olanakları çift yönlü bir çarpan etkisiyle bu çabaları arttırmaktadır. Diğer bir deyişle, iletişim araçları çeşitlenip geliştikçe, iletişimi kullanarak çalışmalar yapmak da doğru orantılı olarak gelişmektedir.

Girişimcilik açısından da iletişim önemli bir kavramdır. Girişimciliğin temelinde iletişim vardır çünkü iletişim, girişimcinin başkalarıyla ve kendisiyle olan iletişiminde vizyonu canlı tutan şeydir. Bir fikre somut bir beden verilmediği sürece, soyut formda kalır ve ortadan kalkması ihtimali vardır. İletişimin içeriğinde de bir fikrin düşünüldüğü açıktır. Fikir, iletişimde somut bir şekle bürünmeye başladığında, bir girişimci, belirli bir fikrin gerçeğe dönüşeceği konusundaki tüm resmi görselleştirmeye başlar. Bir girişimci gelecekteki olası olayları ve gelişmeleri görselleştirmeye ve öngörmeye başlar. Muhtemelen, bu bir fikrin kendini bir vizyona dönüştürmesidir (Joshi, 2014). Böylece oluşan girişimcilik fikri,

iletişimi temel alarak somutlaşır ve hayata geçirilmek üzere girişimci tarafından aktarılmaya ve anlatılmaya ya da somut bir eylem olarak ortaya konulmaya başlar.

Girişimcilik açısından iletişim üç ana alanda önemlidir:

İlk olarak girişimcinin yatırımcıları ikna için iletişime ihtiyacı vardır. Kuşkusuz, yenilikçi bir fikri iş girişimine dönüştürmek için ön koşul sermayedir. Girişimciliğe göre teorisyen, yatırımcıları yatırım yapmaya ikna etmek, teninin bir kısmını soymak gibidir. Bir girişimcinin, yatırımcıları ikna edebilmesi için, girişimin kapsamı ve uygunluğu ile girişimin kârlılığı konusundaki vizyonunu açıkça belirtmesi gerekir. Kısacası, yatırımcıları kârlı bir girişime yatırım yaptıklarına ikna etmesi gerekir (Joshi, 2014).

Girişimcilikte liderlik en önemli koşullardan birisidir. Liderlik özellikleri girişimciliğin de tutarlı ve etkili olması için gereken iletişim ve alt yapıyı destekler: Girişimci bir ekip kurabilmek için kendini karizmatik bir lider olma seviyesine yükseltmesi gerekir. İnsanlar belirli bir girişime ancak fikir ve vizyona iman geliştirmeleri durumunda katılırlar. Karizmatik bir liderin en önemli özelliklerinden biri, bir ekibi organize etmek ve etkili iletişim kurmasıdır (Joshi, 2014).

Girişimciliğin gelişmesiyle doğru orantılı olarak gelişen müşterileri ile iletişim, üçüncü önemli noktadır. Bir başarı, sürdürme ve bir iş girişiminin büyümesi için sürekli genişleyen bir müşteri vazgeçilmezdir. Bir girişimcinin pazarla iletişim kurmayı öğrenmesi gerekir. Pazar ile iletişim kurabilmek ve yeni müşteriler / alıcılar arasında tutarlı bir akış sağlamak için yenilikçi stratejiler kullanması istenecektir (Joshi, 2014).

Bir girişimcilikte, girişimin başından itibaren iletişim çabalarına ihtiyaç vardır. İletişim çalışmalarında geçerli olan dört adım teorisi girişimcilik çabalarında da geçerlidir: Araştırma, planlama, uygulama ve değerlendirme ve her değerlendirmenin de bir araştırmaya kaynaklık etmesiyle oluşan kesintisiz döngü! Bu doğal akış, girişimcilik açısından yaratıcı fikrin ortaya çıkışı için yapılan araştırmalardan başlayarak, fikrin geliştirilmesi, yatırım ve teşvikler için sunulması, yatırımcıların ikna edilmesi, girişimin hayata geçirilmesi ile birlikte, ürün veya hizmetin hedef kitlelerde benimsenmesi için tutundurma çalışmalarının devreye girmesini gerekli kılmaktadır. Girişimcilik açısından liderlik kavramı ne derece önemliyse, lider iletişimi de o derece önemlidir. Dolayısıyla bilinen iletişim çalışmalarına ek olarak liderin de endi iletişimini dizayn etmesi gereklidir. Bütün bu kriterler göz önüne alındığında girişimcilik serüveninde iletişimin gerekli olmadığı herhangi bir adım yoktur diyebiliriz. Bir iletişim stratejisi oluşturmak, kuruluşun ekosistemini, müşterilerini ve hedef kitlesini anlayarak başlar. Yeni başlayanlar için meydan okuma, şirketin yenilikçi ve yıkıcı sıçramasının yanı sıra, müşterileri anlamlı bir şekilde meşgul eden çekici ve güvenilir bir anlatı oluşturmaktan geçmektedir (Varikoo, 2017).

Günümüz ticari faaliyetleri ve ekonomik sistemlerinde internet ve web teknolojisi ile e-ticaret gibi sistemlerin gelişmesi, yapılan startup çalışmalarında, stratupların scaleupsa dönüşmelerinde ve scaler aşamalarında da komplike bir şekilde iletişim teknolojindeki yenilikçi yaklaşımlarla birlikte hareket eden bir girişimcilik ekosistemini oluşturmaktadır.

KUŞAKLAR	
75 Milyon	Gelenekçi (Sessiz Kuşak) 1946 öncesi
80 Milyon	Bebek Patlaması Kuşağı 1946-1964
60 Milyon	X Kuşağı 1965-1979
82 Milyon	Milenyumlular 1980-1994
72 Milyon	Z Kuşağı 1995-2012

Şekil 6: Kuşaklar

Kaynak: D. Stillman – Jonah Stillman, İşte Z Kuşağı, İKÜ Yayınevi, 2017.

Günümüz girişimcilik kavramının şekillenmesinde ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasında kuşakların da önemli etkileri ve katkıları bulunmaktadır. Millenial Branding şirketinin gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre kendi işini kurmak isteyenlerin oranı, Millenyumlular arasında yüzde 11 iken, Z kuşağında yüzde 17'dir. İş kurarken ebeveynlerden yardım almanın yanında Z kuşağı, bunu kendi başlarına nasıl yapabileceklerini öğretecek yüksekokul ve üniversitelere gitmek istiyor. Hatta Northeastern Üniversitesi'nin bulgularına göre Z kuşağının yüzde 63'ü üniversitelerin nasıl iş kuracaklarını veya bir işi nasıl yürüteceklerini öğretecek dersler koymasını istiyor (Stillman, Stillman, 2017:172). Böyle bir girişimcilik odaklı kuşak ve girişimcilik ekosisteminde iletişimin temelini oluşturan eğitime yönelik çabaların da olması gerektiği göz ardı edilemeyecek bir açıdır.

Kuşaklar konusu ile girişimcilik kavramı ele alındığında daha çarpıcı konular da karşımıza çıkmaktadır. Kendi işini kurmuş X kuşaklılarla bunu yapabilen Z'li çocukları arasında büyük fark bulunmaktadır. O da kendi işinizi başlatmaya yardımcı olacak sistem ve organizasyonların artık günümüzde daha oturmuş olması. Örneğin ofis konusu... Bugün işyeriniz diye ya da evdeki yemek masanızı seçmek ya da bir sürü masrafı olan büyük bir ofis kiralama durumunda değilsiniz. Size kolaylıklar sunan bir iş alanı tutup, oradan çalışmaya başlayabilirsiniz. Z kuşağı kültürünün mekânla hiçbir ilgisi olmayacak diyebiliriz (Stillman, Stillman, 2017:172). Bu tespit, e-ticaret ya da sanal pazar yeri kavramını yerleşik bir ekonomik sistem haline geleceğini vurgulaması açısından önemlidir. Böylece sanal ortamda oluşan startup ve girişimcilik uygulamaları, dijital iletişimin tüm imkânlarından sonuna kadar yararlanacak pazarlama iletişimi veya yeni teknolojik iletişimleri de zorunlu kılacaktır diyebiliriz.

Dijital iletişim ile iletişimin lineer olmaktan çıkıp, yığınsal hale gelmesi, sosyal medyalar ile kitlelere kişisel iletişim araçlarıyla erişilmesi ticari ve ekonomik faaliyetlerde odak noktasını da bir ölçüde değiştirmiştir. Artık mesele büyük görünmekten ziyade sizinle aynı yolun yolcusu olanlarla bir arada olmaktır (Stillman, Stillman, 2017:172). Böylece ticari anlamda büyüyüp, gelişmekten çok kendisine ait bir fikri geliştirip, kendi işinin patronu olan, büyüme hedeflerinden çok iş hayatından keyif ve optimum kâr elde etmeyi amaçlayan bir kuşak geleceğe yön verecektir diyebiliriz. Northeastern üniversitesine göre Z kuşağının yüzde 42'si kendi işinde çalışmak istiyor. Bu rakam ABD İş İstatistikleri Bürosunun 2015 senesinde açıkladığı sonuca göre büyük bir sıçramadır. 2015 yılında ABD'lilerin sadece yüzde 10'u kendi işinde çalışırken bugün ciddi bir artış söz konusudur (Stillman, Stillman, 2017:172).

Günümüz girişimcilik ya da startup uygulamalarının dijital ortamlarda gelişeceği öngörüsünün nedeni olarak Z kuşağının her fiziksel unsurun bir dijital karşılığı olduğu bir dünyayı tanımasıdır (Stillman, Stillman, 2017:55) diyebiliriz. Z kuşağı fiziksel ve internet faaliyetlerini birbirinden ayırmadığı için ikisi arasında bir çatışma hayal bile edemez (Stillman, Stillman, 2017:56). Dolayısıyla Z kuşağının oluşturacağı sistemler de hem fiziksel hem de dijital ortamlarda karşılığı olan ve üstelik tüm anlamlarda katma değeri bu iki ortama yansıtan projelerle örülü bir iş ve ticaret ortamı yaratacaktır diyebiliriz.

Z kuşağının girişimcilik ekosistemindeki rolü göz önüne alındığında bir girişimcilik uygulamasında yapılması gereken iletişim çalışmalarının da doğal olarak Z kuşağı dinamiklerine uygun bir biçimde hem fiziksel hem de dijital ortamları kapsayan özelliklere dayandırılacağını söylemek mümkündür. Bu anlamda belki de Z kuşağının yaratacağı sinerjinin doğal ortamını oluşturmak için kaçınılmaz şekilde girişimcilik ve dijital iletişim eğitimlerine ağırlık vermek günümüzde atılacak en önemli adımdır diyebiliriz. Sinerji, enerjiye entegrasyondur, çünkü farklılaşmadır. Sinerji kelimesi, tüm sistemlerin herhangi bir bölümünün davranışı tarafından öngörülemeyen bütün sistemlerin davranışı anlamına gelir. Okul sistemlerinin hepsi sinerjik değil (Fuller, 1972: 300). Okul sistemlerinin, araştırma ve uygulama odaklı hale getirilmesi Z kuşağı beklentilerine cevap vermenin yanı sıra geleceği yönlendirmede oldukça yenilikçi ve girişimci yaklaşımda bir eğitim anlayışının ortaya konulmasını sağlamış olacaktır.

Girişimcilik ve ona bağlı iş, girişimcinin kafasındaki bir fikirle başlar. Girişimciler başarı şansının düşük olduğu durumlarda bile risk alanlardır. Amaçları para kazanmaktan çok, yeni bir şey yaratmaktır. Ve başarılı olduklarında insanlara işler ve gelirler yaratırlar (Kotler, 2005:46). Bu doğal girişimci çabalar sürecinde iletişim, girişim fikrini oluşturma ve yatırımcıları ikna etme aşamasından başlamak suretiyle, girişimi hedef kitleleriyle buluşturma, ürün veya girişimci konuyu hedef kitlelerine benimsetme, sadakat yaratma, geliştirme ve scaleup aşamasına getirme, daha da ilerleterek endüstrileşmeye kadar varan girişimciliğin tüm aşamalarında etkin rol oynamaktadır.

Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Kavramına Bakışı ve İletişim Çalışmalarının Girişimcilikteki Rolüne İlişkin Görüşlerinin Yer Aldığı Araştırma ve Değerlendirmesi

Araştırmanın Adı

Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Kavramına Bakışı

Araştırmanın Konusu

Üniversite öğrencilerinin girişimcilik kavramı ve konusu hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarının ve girişimci çabalarda iletişim yönetimine dair çalışmaların önem derecesinin kavranmasına ilişkin bir alan araştırmasıdır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerine girişimcilik konusunda bilgi eksiklikleri varsa gidermeleri için farkındalık sağlamak, konuyla ilgili doğru bildikleri yanlışları fark ettirmek, girişimcilik konusunda düşündürmek ve girişimcilik ile iletişim çalışmaları arasındaki bağların doğru kurulup kurulmadığını ortaya çıkartmaktır.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezleri;

- Üniversite öğrencileri girişimcilik kavramını biliyorlar mı?
- Girişimcilik kavramının temelini oluşturan unsurların farkındalar mı?
- Girişimcilikte bulunmak ile ilgili diğer iş basamakları neler olduğunun farkındalar mı?

- Girişimciliğin gelişmesi evresinde gereken iletişim ve diğer çalışmalar hakkında görüşleri var mı?
- Girişimci olmak istiyorlar mı?
- Girişimcilik eğitimi almak istiyorlar mı?

gibi sorulara yanıt bulmaktır.

Araştırmanın Yöntemi

- Araştırma online anket yönetimiyle yapılmıştır.
- Çoktan seçmeli, kapalı uçlu, açık uçlu ve Likert ölçekli sorular yöneltilmiştir.
- Araştırma, Survey Monkey Online anket programı ile yapılmış ve değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evreni İstanbul'da bulunan Vakıf Üniversiteleridir.

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örnekleme, tesadüfi olarak seçilen İstanbul'daki 3 Vakıf Üniversitesidir.

Araştırmanın Planı

Araştırma 1 Şubat 2019 tarihinde online olarak sunulmuş ve 26 Şubat 2019 tarihinde yanıt toplanması durdurulmuştur.

Araştırmanın Soruları ve Bulguları

Q1: Cinsiyetiniz Nedir?		
Answered: 151 Skipped: 0		
YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR	
KADIN	%65,56	99
ERKEK	%34,44	52
DİĞER	%0,00	0
Toplam Yanıtlayan: 151		

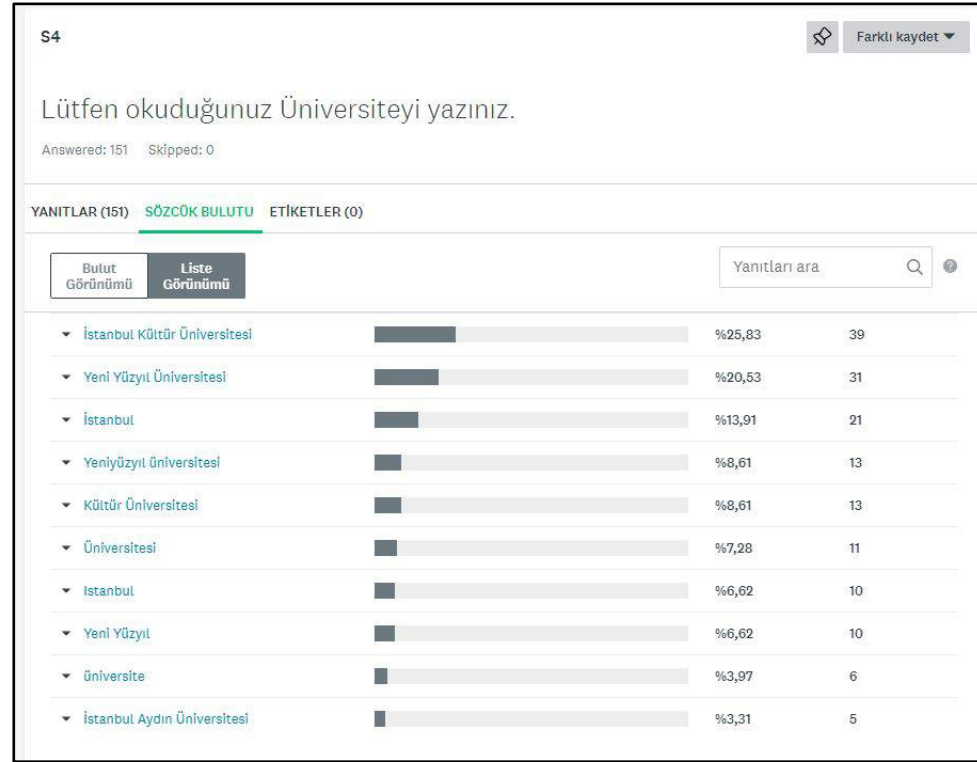
Q2: Yaşınız nedir?		
Answered: 151 Skipped: 0		
YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR	
13-18	%0,00	0
18-20	%47,68	72
21-23	%37,09	56
24-26	%7,28	11
26 ve üzeri	%7,95	12
Toplam Yanıtlayan: 151		

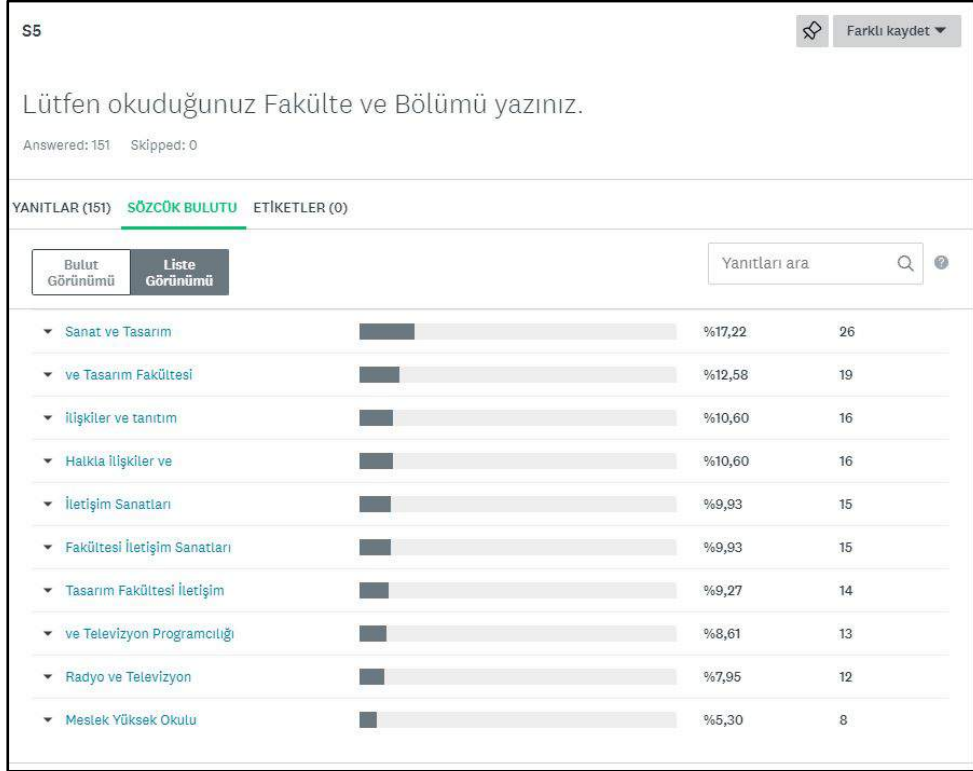
Q3: Aylık geliriniz nedir? (Ailenizin ve/veya sizin)

Answered: 151 Skipped: 0

YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR	
0.- TL- 2.000.- TL	%35,76	54
2.000.- TL- 3.000.- TL	%19,21	29
3.100.- TL- 5.000.- TL	%24,50	37
5.100.- TL- 7.000.- TL	%7,95	12
7.000.- TL ve üzeri	%12,58	19
Toplam Yanıtlayan: 151		

Araştırmaya 151 öğrenci katılmıştır ve bunların çoğunluğu 21-23 yaş aralığında olup 99 kadın, 52 erkekten oluşmaktadır. Ağırlıklı olarak katılımcılar 0 ile 2.000.-Tl aylık gelir aralığında olduklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmanın eriştiği Vakıf Üniversiteleri, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi'dir. Söz konusu üniversitelerin İletişim Fakültelerinden ve Meslek Yüksek Okullarının İletişim programlarından öğrencilere erişilmiştir. Ucu açık olarak sorulan bu soruya katılımcıların eksik bilgiler girdiği de görülmektedir. Ancak araştırma söz adı geçen üniversiteler dışında başka erişim ortamlarına sunulmadığı için, cevaplarda üniversite adı belirtilemese de katılımcıların üniversite öğrencileri oldukları bilgisi kesindir.

Q6: Girişimcilik sizce nedir? (Lütfen yalnızca bir yanıt işaretleyiniz)

Answered: 151 Skipped: 0

YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR
Girişken/dışa dönük olmak	%23,18 35
Yeni bir iş kurmak	%19,87 30
Buluşlar gerçekleştirmek	%4,64 7
İnternet ortamında yeni uygulamalar yapmak (StartUp)	%1,99 3
Fikir üretmek	%33,77 51
Mevcut bir iş kolunda sermaye arttırmak	%5,30 8
Yeni ürünler oluşturmak	%5,30 8
Topluma girişken gençler kazandırmak	%5,96 9
Toplam Yanıtlayan: 151	

Katılımcıların %33,77'si "girişimcilik nedir" sorusuna "fikir üretmektir" yanıtını vermişlerdir. Aynı soruya bu yanıtı takip eden ikinci çoğunluk yanıt %23,18'lik bir oranla "Girişken/dışa dönük olmak" cevabını vermiştir.

Q7: Girişimcilik konusunda bir eğitim aldınız mı?		
Answered: 151 Skipped: 0		
YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR	
EVET	%17,22	26
HAYIR	%82,78	125
Toplam Yanıtlayan: 151		

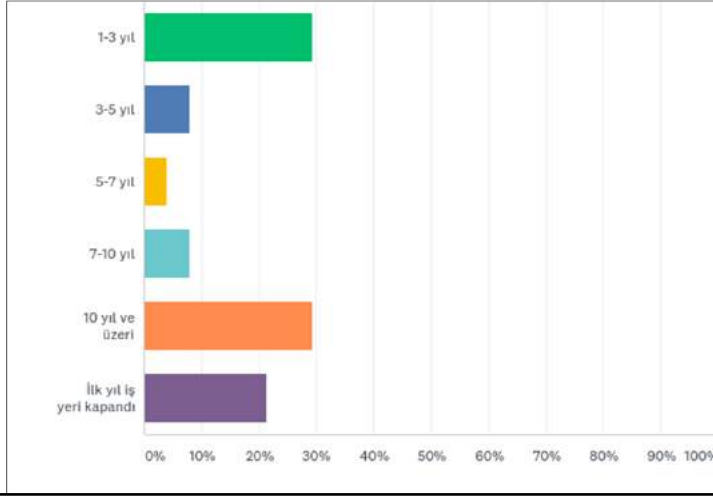
Q8: Girişimcilik eğitimi almayı düşünür müsünüz?		
Answered: 151 Skipped: 0		
YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR	
EVET	%36,42	55
HAYIR	%19,87	30
BELKİ	%43,71	66
Toplam Yanıtlayan: 151		

Katılımcıların %82,78'si girişimcilik konusunda bir eğitim almadığını ifade ederken, %19,87'si girişimcilik eğitimi almak istemediğini belirtmiş ve çoğunluk olarak %43,71'lik oranda belki seçeneğini işaretleyerek kararsız bir durumda olduklarını ifade etmişlerdir.

Q9: Siz veya ailenizden birisi (1. derece yakınınız- anne-baba-kardeş-eş-çocuk) iş kurma girişiminde bulundu mu?		
Answered: 151 Skipped: 0		
YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR	
EVET	%66,89	101
HAYIR	%33,11	50
Toplam Yanıtlayan: 151		

Q10: Bu kişinin kurduğu iş yeri kaç yıldır faaliyette?

Answered: 126 Skipped: 25

Katılımcılara “aileden bir kişinin girişimcilik çabasında bulunup bulunmadığı” sorulduğunda %66,99’u ailesinden birisinin girişimcilik çabasında bulunduğunu ifade ederken, bu girişimin bir ile on yıl arasında bir süredir faaliyette olduğunu belirtmiştir.

Q11: Şu an faaliyette bulunmayan bu iş yerinin kapanma sebebi aşağıdakilerden hangileridir? Lütfen 5 seçenek işaretleyiniz.

Answered: 126 Skipped: 25

YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR
Yaratıcı fikrin güçlü olmaması	%56,35 71
Sermayenin güçlü olmaması	%64,29 81
Çalışanların işlerinde yetenekli/başarılı olmaması	%38,89 49
İş kolunda istikrarlı olunmaması	%46,03 58
Şirkete/işe/ürüne güven duygusu yaratılmaması	%26,19 33
Marka oluşturulmaması	%42,06 53
Halkla ilişkiler çalışması yapmaması	%30,95 39
Ürün/hizmet kalitesinin yüksek olmaması	%19,84 25
Sosyal sorumluluğa önem vermemesi	%9,52 12
Reklam çalışmaları yapmaması	%35,71 45
Risk analizlerini iyi yapmaması	%33,33 42
Rekabet koşulları nedeniyle büyük markalarla baş edilememesi	%23,81 30
İş alanını/kolunu büyütmemesi	%21,43 27
Ekonomik krizlerden başarıyla çıkamaması	%35,71 45
İkinci kuşak aile bireyinin işle ilgilenmemesi	%15,87 20
Toplam Yanıtlayan: 126	

Dokuzuncu soruya “hayır” yanıtı verenlerin yönlendirildiği 11. soruya %33,11 oranında girişimcilik çabasında bulunmadığı şeklinde yanıt verilmiştir. Bağlantılı olarak sorulan “kapanan iş yerinin faaliyette olmama sebebi nedir” sorusuna ağırlıklı olarak, “sermayenin güçlü olmaması, yaratıcı fikrin güçlü olmaması, iş kolunda istikrarlı olunmaması” cevapları verilmiştir.

Q12: Sizce iş hayatında, aşağıda belirtilen alanlarda çalışanlardan en çok hangisi işini kaybetme riski taşır? (Lütfen yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

Answered: 144 Skipped: 7

YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR	
Memur	%2,78	4
Serbest meslek sahibi / İş sahibi	%15,28	22
Özel sektörde çalışan	%27,08	39
Girişimci	%17,36	25
CEO/Yönetici	%0,69	1
Vasıfsız işçi	%34,72	50
Orta derece yönetici	%2,08	3
Toplam Yanıtlayan: 144		

Araştırmada katılımcılar, işini kaybetme riskinin en yüksek olduğu iş grubunun %34,72’lik bir oranla vasıfsız işçiler olduğunu belirtmişlerdir. İş kaybetme riski olarak girişimci seçeneği üçüncü sırada yer alarak %17,36 oranına sahip olmuştur.

Q13: Girişimci olmak için en uygun yaş aralığı sizce hangisidir?

Answered: 144 Skipped: 7

YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR	
18-25 yaş	%45,14	65
26-30 yaş	%42,36	61
31-35 yaş	%10,42	15
36-40 yaş	%2,08	3
41-45 yaş	%0,00	0
46-50 yaş	%0,00	0
50 yaş ve üzeri	%0,00	0
Toplam Yanıtlayan: 144		

Girişimci olmak için en uygun yaş aralığı olarak 18-25 yaş ile 26-30 yaş aralığı seçilerek 40 yaş sonrasında girişimcilik çabalarına girişilmesi yönünde olumlu yanıt verilmemiştir.

Q14: Sizce kendi işini kurmak isteyen bir kişi, aşağıdaki iş adımlarından ilk olarak hangisini gerçekleştirmelidir? (Yalnızca bir seçenek işaretleyiniz)

Answered: 144 Skipped: 7

YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR	
Fabrika/işyeri/ofis/mekan bulmak	%2,78	4
Yaratıcı fikir bulmak	%49,31	71
Çalışan/eleman/personel/işçi bulmak	%1,39	2
Sermaye/kredi/finansman bulmak	%16,67	24
Ürün bulmak	%3,47	5
Pazar bulmak	%4,86	7
Müşteri bulmak	%4,17	6
Eğitim almak	%15,28	22
Diğer (lütfen belirtin)	%2,08	3
Toplam Yanıtlayan: 144		

Kendi işini kurmak isteyenlerin öncelikle %49,31 oranında yaratıcı bir fikir bulması gerektiğini belirten katılımcılar, ikinci olarak sermaye bulmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Q15: Sizce bir girişimcinin seçtiği iş alanında başarılı olması için aşağıda belirtilen unsurlarının önem dereceleri nedir?

Answered: 144 Skipped: 7

	ÇOK ÖNEMLİDİR	ÖNEMLİDİR	NE ÖNEMLİDİR NE ÖNEMLİ DEĞİLDİR	ÖNEMSİZDİR	HİÇ ÖNEMLİ DEĞİLDİR	TOPLAM
Yaratıcı fikrin güçlü olması	%79,17 114	%20,14 29	%0,69 1	%0,00 0	%0,00 0	144
Sermayenin güçlü olması	%52,78 76	%37,50 54	%7,64 11	%1,39 2	%0,69 1	144
Çalışanların işlerinde yetenekli/başarılı olması	%58,33 84	%37,50 54	%4,17 6	%0,00 0	%0,00 0	144
İş kolunda istikrarlı olunması	%68,75 99	%28,47 41	%2,08 3	%0,69 1	%0,00 0	144
Güven duygusu yaratılması	%72,92 105	%24,31 35	%2,78 4	%0,00 0	%0,00 0	144
Marka oluşturulması	%52,08 75	%34,72 50	%12,50 18	%0,69 1	%0,00 0	144
Halkla ilişkiler çalışması yapması	%46,53 67	%43,75 63	%7,64 11	%1,39 2	%0,69 1	144
Ürün/hizmet kalitesinin yüksek olması	%52,78 76	%43,06 62	%4,17 6	%0,00 0	%0,00 0	144
Sosyal sorumluluğa önem vermesi	%32,64 47	%42,36 61	%21,53 31	%2,08 3	%1,39 2	144
Reklam çalışmaları yapması	%55,56 80	%36,81 53	%6,94 10	%0,00 0	%0,69 1	144
Ürünlerine/hizmetlerinin bilinir olması	%40,97 59	%43,75 63	%11,81 17	%2,78 4	%0,69 1	144
Risk analizlerini iyi yapması	%53,47 77	%43,06 62	%2,78 4	%0,69 1	%0,00 0	144
İş alanını/kolunu büyümesi	%31,94 46	%48,61 70	%18,06 26	%1,39 2	%0,00 0	144
Ürün/hizmet satış fiyatının ekonomik olması	%30,56 44	%48,61 70	%14,58 21	%5,56 8	%0,69 1	144

Bir girişimcinin seçtiği iş kolunda başarılı olması için gereken koşulları belirlemeye yönelik sorulan soruya girişimcilikte başarı kriteri olarak en çok %79,17 ile yaratıcı fikrin güçlü olması cevabı verilirken, bu cevabı sırasıyla güven duygusu yaratılması ve iş kolunda istikrarlı olunması cevapları izlemiştir. Ürün/hizmet satış fiyatının ekonomik olması en düşük oranda çok önemlidir cevabını almıştır.

Q16: Girişimci bir kişi için, aşağıda belirtilen kişisel özelliklerin önem dereceleri nedir?

Answered: 144 Skipped: 7

	ÇOK ÖNEMLİDİR	ÖNEMLİDİR	NE ÖNEMLİDİR NE ÖNEMLİ DEĞİLDİR	ÖNEMSİZDİR	HİÇ ÖNEMLİ DEĞİLDİR	TOPLAM
Sadakat	%50,69 73	%37,50 54	%9,72 14	%0,69 1	%1,39 2	144
Bilgi	%66,67 96	%29,86 43	%2,78 4	%0,69 1	%0,00 0	144
Merak	%57,64 83	%34,72 50	%7,64 11	%0,00 0	%0,00 0	144
Güven	%80,56 116	%15,97 23	%2,08 3	%1,39 2	%0,00 0	144
Yaratıcı fikir üretme kabiliyeti	%80,56 116	%18,75 27	%0,69 1	%0,00 0	%0,00 0	144
Cesaret	%73,61 106	%23,61 34	%2,78 4	%0,00 0	%0,00 0	144
Liderlik	%72,22 104	%19,44 28	%6,25 9	%2,08 3	%0,00 0	144
Çalışkanlık	%75,00 108	%24,31 35	%0,69 1	%0,00 0	%0,00 0	144
Fırsatçılık	%36,11 52	%29,17 42	%23,61 34	%7,64 11	%3,47 5	144
Kanunların/mevzuatların boşluklarını bilmek	%47,22 68	%33,33 48	%13,89 20	%2,78 4	%2,78 4	144
İstikrarlı olmak	%70,83 102	%27,08 39	%2,08 3	%0,00 0	%0,00 0	144
Yenilikçi olmak	%70,83 102	%28,47 41	%0,69 1	%0,00 0	%0,00 0	144

Bir girişimcinin kişisel özelliklerinin neler olması gerektiğini soran 16. Soruya sırasıyla çalışkan olması cesaretli olması ve lider olması yanıtları verilmiştir. Fırsatçı ve kanunların boşluklarını bilmek gibi olumsuz seçenekler düşük oranda cevaplar almıştır.

Q17: Üniversitenizden mezun olduktan sonra nerede çalışmak istiyorsunuz?

Answered: 144 Skipped: 7

YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR
Özel sektörde bir firmada (eğitim alanınızla doğru orantılı)	%22,92 33
Kurumsal, güçlü, tanınmış bir firmada (eğitim alanınızla doğru orantılı)	%34,03 49
Kendi işinizin patronu olarak	%17,36 25
Devlet sektöründe (bir kamu kurumunda memuriyet)	%8,33 12
Akademisyen olarak üniversitede	%9,03 13
Bulabildiğim herhangi bir işte (eğitim alanımla ilgili olmasa da olur)	%0,69 1
Aile şirketinizde eleman veya yönetici olarak	%2,78 4
İş bulabileceğimi düşünmüyorum	%4,86 7
Toplam Yanıtlayan: 144	

Üniversiteden mezun olduktan sonra nerede çalışmak istedikleri sorulan katılımcılar, % 34;03'lük bir oranla kurumsal ve güçlü bir firmada yanıtını vermişlerdir. Araştırmaya katılan 151 üniversite öğrencisinden yalnızca 25 kişi % 17,36'lık bir oranla kendi işini kurmak istediğini belirtirken, 7 kişi iş bulabileceğini düşünmediğini ifade etmiştir.

Q18: Sizce, aşağıdaki sektörlerin girişimci olmak konusunda elverişli şartlara sahip olmalarının derecesi nedir?

Answered: 144 Skipped: 7

	ÇOK ELVERİŞLİDİR	ELVERİŞLİDİR	NE ELVERİŞLİDİR NE ELVERİŞLİ DEĞİLDİR	ELVERİŞSİZDİR	HIÇ ELVERİŞLİ DEĞİLDİR	TOPLAM
Eğitim Sektörü	%23,61 34	%36,81 53	%22,92 33	%13,19 19	%3,47 5	144
Hukuk Sektörü	%14,58 21	%30,56 44	%33,33 48	%15,28 22	%6,25 9	144
Finans Sektörü	%36,11 52	%43,75 63	%12,50 18	%4,86 7	%2,78 4	144
İşletme Sektörü	%46,53 67	%38,19 55	%11,11 16	%2,78 4	%1,39 2	144
Medya (Gazete, TV, İnternet vb)	%56,94 82	%29,86 43	%7,64 11	%2,78 4	%2,78 4	144
Müzik Sektörü	%29,17 42	%34,03 49	%25,69 37	%9,72 14	%1,39 2	144
İnşaat Sektörü	%22,92 33	%38,89 56	%24,31 35	%10,42 15	%3,47 5	144
Dijital (İnternet ile bağlantılı iş kolları)	%71,53 103	%22,92 33	%3,47 5	%1,39 2	%0,69 1	144
Gıda sektörü	%37,50 54	%39,58 57	%15,28 22	%6,94 10	%0,69 1	144
Havacılık sektörü	%24,31 35	%33,33 48	%27,08 39	%11,81 17	%3,47 5	144
İletişim sektörü (reklam/halkla ilişkiler)	%65,97 95	%27,78 40	%4,17 6	%1,39 2	%0,69 1	144
Eğlence sektörü	%54,17 78	%29,86 43	%11,81 17	%3,47 5	%0,69 1	144
Pazarlama sektörü	%59,72 86	%32,64 47	%4,86 7	%2,78 4	%0,00 0	144
Devlet sektörü (Devlet memuru olmak)	%13,19 19	%24,31 35	%21,53 31	%26,39 38	%14,58 21	144
Sinema, dizi sektörü	%43,75 63	%30,56 44	%17,36 25	%6,25 9	%2,08 3	144
Otomotiv sektörü	%29,86 43	%39,58 57	%20,83 30	%6,25 9	%3,47 5	144
Elektrik/Elektronik	%36,81 53	%34,72 50	%20,14 29	%6,25 9	%2,08 3	144
Mağazacılık	%25,00 36	%42,36 61	%25,00 36	%4,86 7	%2,78 4	144

On sekizinci soruda girişimciliğe en elverişli sektör nedir diye sorulmuş ve sırasıyla %71,53 oranında dijital, %65,97 oranında iletişim ve %59,72 oranında pazarlama sektörlerinin elverişli olduğu yanıtları alınmıştır. Devlet sektörü ile hukuk sektörü en düşük oranda girişimciliğin gerçekleşebileceği sektörler olarak işaretlenmiştir.

Q19: Aşağıdaki seçeneklerden hangileri uygun olur ise siz, kendiniz, girişimci olarak bir işletme açarsınız? (Lütfen 3 seçenek işaretleyiniz)

Answered: 144 Skipped: 7

YANIT SEÇENEKLERİ	YANITLAR
Yaratıcı fikirler olduğunda	%78,47 113
Sermaye olduğunda	%77,08 111
Yetenekli çalışanlar olduğunda	%25,69 37
İş dalında istikrar sağlamak kolay olduğunda	%13,89 20
Güven duygusu yarattığınızda	%20,83 30
Marka oluşturulmakta sorun olmadığında	%11,81 17
Halkla ilişkiler çalışmasına elverişli olduğunda	%11,11 16
Ürün/hizmet kalitesini yüksek olduğunda	%11,81 17
Sosyal sorumluluk projelerine uygun olduğunda	%2,08 3
Reklam çalışmalarına uygun olduğunda	%9,72 14
Risk analizlerinin iyi yapılabilindiğinde	%11,81 17
Rekabet koşulları nedeniyle büyük markalar piyasada olduğunda	%1,39 2
İş alanını/kolunu büyüme olanağı olması	%12,50 18
Rekabet koşulları nedeniyle büyük markalar piyasada olmadığında	%3,47 5
Ekonomik krizlerden etkilenmediğinde	%8,33 12
İkinci kuşak aile bireyinin işe ilgi duymaları durumunda	%0,00 0
Toplam Yanıtlayan: 144	

On dokuzuncu soruda, katılımcılara kendilerinin girişimci olabilmeleri için gereken şartlarla ilgili soru yöneltilmiştir. Bu soruya yanıt olarak sırasıyla yaratıcı fikir, sermaye ve yetenekli çalışanlar olduğu zaman girişim yapabilecekleri yönünde yanıtlar alınmıştır. İkinci kuşak aile bireylerinin işe ilgi duymaları ve sosyal sorumluluk projeleri ile ilgili seçenekler en az cevabı alırken, rekabetin güçlü olmasının da girişimcilik alanında bir engel olmadığı görüşünün katılımcılar tarafından genel kabul gördüğü sonucunu da söylemek mümkündür. Yanıtlar içerisinde “güven duygusu yaratıldığında” seçeneği %20,83 oranında girişimcilikte önemli olarak görülmektedir. Bu bağlamda itibarlı olmanın girişimcilikte değerli olduğu görüşüne yaklaşıldığını söylemek mümkündür.

Q20: Sizce, girişimcilikle iş hayatına atılan bir kuruluşun başarılı olabilmesinde aşağıdaki iletişim çalışmalarının katkısı ne düzeydedir?

Answered: 144 Skipped: 7

	ÇOK ÖNEMLİDİR	ÖNEMLİDİR	NE ÖNEMLİDİR NE ÖNEMLİ DEĞİLDİR	ÖNEMSİZDİR	ÇOK ÖNEMSİZDİR	TOPLAM
Reklam çalışmaları	%72,92 105	%25,69 37	%1,39 2	%0,00 0	%0,00 0	144
Fuarlara katılım	%34,03 49	%47,92 69	%16,67 24	%1,39 2	%0,00 0	144
Ücretsiz ürün dağıtımı	%22,92 33	%47,22 68	%25,00 36	%3,47 5	%1,39 2	144
Sosyal Sorumluluk Kampanyaları	%41,67 60	%43,06 62	%9,72 14	%2,78 4	%2,78 4	144
Gazete haberlerinin yer alması	%34,72 50	%43,75 63	%13,19 19	%5,56 8	%2,78 4	144
Farkındalık artırıcı çalışmalar	%62,50 90	%31,25 45	%4,86 7	%1,39 2	%0,00 0	144
Birebir satış çalışmaları yapması	%38,89 56	%42,36 61	%15,28 22	%3,47 5	%0,00 0	144
E-ticaret yapması	%55,56 80	%38,19 55	%5,56 8	%0,69 1	%0,00 0	144
Sosyal medyada tanıtım yapmaları	%72,92 105	%22,22 32	%4,17 6	%0,69 1	%0,00 0	144
İnsan kaynakları yönetimi yapması	%47,92 69	%40,28 58	%11,11 16	%0,00 0	%0,69 1	144
WEB sitesi olması	%70,83 102	%24,31 35	%4,17 6	%0,69 1	%0,00 0	144
Müşteri İlişkileri Yönetimi yapması	%66,67 96	%31,25 45	%2,08 3	%0,00 0	%0,00 0	144

Yirminci soruda girişimcilikte başarılı olmak için gereken iletişim çalışmalarının hangilerinin daha etkili olacağı görüşü ölçülmek istenmiştir. Buna göre katılımcıların %72,92'lik bölümü reklam çalışmaları ve sosyal medyada tanıtım yapılmasını eşit oranda gerekli görürken, WEB sitesi olması %770,83, Müşteri İlişkileri Yönetimi yapılması cevabı da %66,67 oranında karşılık bularak en yüksek cevapları alan iletişim çalışmaları olmuştur. Verilen yanıtlar incelendiğinde katılımcılar açısından iletişim çalışmalarının hepsinin bir şekilde öneli olduğu sonucuna varılabilmektedir ki bu da girişimcilik ile iletişim çalışmaları birleşimine üniversite öğrencilerinin gereken önemi verdiğini göstermektedir diyebiliriz.

Araştırmanın Yorumlanması

İstanbul'daki üç Vakıf Üniversitesi öğrencilerinin tesadüfi örneklem olarak katıldığı alan araştırmasında girişimcilik kavramının üniversite öğrencileri arasında tam olarak bilinip bilinmediği, girişimcilik ile ilgili gereken koşullar hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları ve girişimci çabalarda iletişim faaliyetlerinin rolünün ve öneminin farkındalığı ölçülmeye çalışılmıştır. 151 kişilik bir örneklem, araştırmanın evreni için kısıtlı olmakla birlikte kısa sürede erişilebilen bir kitle olması açısından tam olarak bilimsel bir sonuç elde edilmesini olanaklı kılmaya da, konu ile ilgili daha geniş ve kapsamlı araştırmalar yapılması gereğini ortaya koyacak kadar anlamlı cevaplar alınması için yeterlidir diyebiliriz. Araştırmaya katılan 151 üniversite öğrencisinin 20 soruya verdiği cevaplar kendi içerisinde tutarlı dağılımlar göstermektedir. Örneğin girişimciliği yaratıcı fikir olarak ele alan çoğunluk öğrenci, girişimcilik çabasında bulunmak için de yaratıcı düşünceyi gerekli görmektedir. Ayrıca girişimcilikte iletişim çalışmalarının önemli olduğunu belirten katılımcıların iletişim bilim dalında okuduklarını ifade ettikleri göz önüne alındığında çağımızdaki startup ve scaleup kavramlarının gerektirdiği iletişim odaklı yaklaşımların girişimciliğin kavranması ve geliştirilmesi yönünde de belirli bir öneme vurgu yaptığı açıkça görülmektedir. Araştırmada, girişimciliğin sadece fikir olarak ele alınması, kavramın ilerleyen aşamalarda şirketleşerek iktisadi ve tüzel kişilikli bir yapıya bürünen bir çaba olacağı yönünde bilgi eksiklikleri bulunduğunu göstermektedir diyebiliriz. Ayrıca, girişimcilik konusunda bilgi ve olumlu görüşlere sahip bir kitlenin cevaplar verdiği düşünülecek olursa girişimcilik konusunda eğitim almak istememeleri ya da arasız olmaları da bir çelişki olarak ele alınabilir. Risk ve krizlere yönelik yaklaşımların cevap seçeneklerinde çok fazla seçilmemiş olması, girişimcilik kavramının soyut ve fikir olarak ele alındığının bir göstergesi olduğunu da söylemek mümkün olabilir. Yapılan alan araştırmasının, özellikle Milenyum ve Z kuşağı katılımcılar tarafından cevaplandırıldığı düşünülecek olduğunda ülkemizde girişimcilik konusunda daha hızlı yol alınabilmesi için şu andan itibaren üniversite eğitimi içerisinde girişimcilik kavramına ilişkin daha çok farkındalık ve eğitim olanağı sağlanması gereği de ortaya çıkmaktadır diyebiliriz.

Sonuç ve Değerlendirme

Girişimcilik kavramı, sanayi sonrası toplum ile birlikte gelişen ve günümüzde en üst noktaya erişen bir kavramdır. Girişimcilik, yeni bir iş kurmak için gereken fikir, sermaye ve işgücünü bir araya getirmek olarak değerlendirilirken, günümüzde startup olarak adlandırılan daha küresel ve dijital bir kimliğe bürünen, yaygınlaşabilen ve ölçeklendirilen ikinci ve üçüncü kuşaklara katma değer olarak da katabilecek fikirler ve ticari eylemler olarak ele alınmaktadır. Kavrama ilişkin literatür ve yeni kavram ve uygulamalar günden güne gelişmektedir. Günümüzde özellikle Z kuşağının doğup geliştiği dijital ve gerçek ortamların bileşkesindeki tüm elektronik, teknolojik, sanal ve somut faaliyetlerin bir bütün olarak hayatı kolaylaştıran, geliştiren ve dönüştüren uygulamalarını kapsayan geniş bir yelpazede değerlendirilen çabalar girişimcilik ya da startup demektedir.

Girişimciliğin, günümüzde popüler olarak ele alınmasının zemininde, bir yandan gelişen teknoloji ile işgücünün bilgi yoğun alanlara kayması gereği, diğer yandan, mevcut yatırım ve gelişme olanaklarının tam da bu dönemde hız kazanan dijital ortamlara yönelik buluşlara dayalı gelişmesinin etkenleri mevcuttur diyebiliriz. Tabii milenyum ve Z kuşağının teknoloji, internet ve sanal ortamları gerçek ortamlarla birlikte algılayışlarının da etkisini unutmamak gerekmektedir. Çünkü söz konusu kuşaklar, gelecekte sistemlerin, çözümlerin ve uygulamaların gerçek ve sanal ortamların birlikte yer alacağı şekilde edilmesini düşünmekte ve geliştirmeye çalışmaktadır.

Girişimciliğe ülkemiz açısından bakacak olduğumuzda, eğitim sistemi içerisinde hemen hemen her anabilim dalında ve her sektörde konuyla ilgili belirli bir eğitime ihtiyaç olduğu açıktır. Konuya ilişkin bilinirlik ve farkındalık olduğu görüldüğü gibi, geleceğe yön verecek teknolojilerin ve gelecekte oluşacak ekonomi ve sistemlerin startup ve scaleup üzerinden yürüyeceği göz önüne alındığında, girişimcilik ekosisteminden kopuk olmayan nesiller yetiştirmek üzere harekete geçilmesi gereği açıktır.

Girişimcilik üzerine üniversite öğrencileri ile yapılan alan araştırmasının daha geniş olarak ele alınması gereği ile birlikte elde edilen bulgulardan hareketle, girişimcilikte iletişimin rolü ve öneminin, hem yaratıcı fikrin bulunması noktasında, hem de girişimci çabaların hedef kitlelerde sadakate dönüşen benimsenme düzeyine erişmesinde önemli katkıları olduğu açıkça görülmektedir. İletişim çağında iletişim çabalarından soyutlanabilen bir iş dünyası düşünölemeyeceği gibi, özellikle girişimcilik alanında tohum aşamasından başlamak üzere fikrin yatırımcı bulması ve teşvik alabilmesi ilk adımında iletişim yoluyla iknaya gerek duyacağı çok nettir. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerine yönelik alan araştırmasında da göröldüğü üzere iletişim çalışmalarından kopuk bir girişimcilik çabası olamayacağı ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki, girişimciliğin starturp ve scaleup ile endüstrileşmeye giden yolculuğunda reklam, halkla ilişkiler, pazarlama iletişimi, itibar yönetimi ve diğer iletişim unsurlarının sanal ortamlar ve sosyal medyalar üzerinden erişilebilecek şekilde tasarlanarak da hedef kitlelere ulaştırılması gereği, girişimin başarısı açısından olmazsa olmazdır. Hiçbir iletişim çalışması başlı başına bir girişimi başarılı kılmaya yetmez, çünkü girişimin kendi dinamiği içerisinde ekonomik sistemde var olabilmesi için çeşitli koşulları bünyesinde barındırması gerekmektedir. Ancak iletişim çalışmaları olmadan bir girişimin gelişmesi ve istenen hedeflere ulaşması da çok mümkün değildir. Çünkü bir girişimin felsefesinde yatan gelecek kuşaklara taşınabilecek etki ve önemi de ancak ve ancak iletişim çabalarıyla hedef kitlelerine erişebilecektir. Ancak iletişim yoluyla bir girişim karşılık bulup yerleşik bir sistem veya endüstri haline gelerek, zamanın ve koşulların gerektirdiği değişim ve dönüşümlerle gelecek kuşaklara aktarılabilecek sistemler olabilecektir.

KAYNAKÇA

- 2018 Global Startup Ecosystem Report, <https://startupgenome.com/reports/2018/GSER-2018-v1.1.pdf>, Erişim Tarihi: 06.03.2019.
- Alvin Toffler, Heidi Toffler (1996) *Yeni Bir Uygarlık Yaratmak Üçüncü Dalganın Politikası*, Çev. Zülfü Dicleli, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Arıkan Semra (2004) *Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular*, İkinci Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- David Stillman – Jonah Stillman, (2017) *İşte Z Kuşağı*, Çev. D. Pınar Kayıhan, Ferhat Erduran, İstanbul: İKÜ Yayınevi.
- Durucker Peter (2017) *İnovasyon ve Girişimcilik Uygulama ve İlkeler*, Çev. İlker Gülfıdan. İstanbul: Optimist Yayınları.
- Eyüboğlu, Dilek (2004). *Girişimciliğin Geliştirilmesi*, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No:668.
- Joshi, Paresh (2014) "Role of Communication for Entrepreneurial Succes", https://www.researchgate.net/publication/274196087_Role_of_Communication_forEntrepreneurial_Success, Erişim tarihi: 19.02.2019
- Philip Kotler (2005) *A'dan Z'ye Pazarlama*, Çev. Aslı Kalem Bakkal, 4. Baskı, İstanbul: MediaCat Yayınları.
- R. Buckminster Fuller (1972) *The Futurist*, Edited by Alvin Toffler, New York:Random House.
- Tekin, Mahmut (2005). *Hayallerin Gerçeğe Dönüşümü:Girişimcilik, Başarı Hikayeleri, Örnek Olaylar, Girişimcilik Testleri*. Konya: Günay Ofset Matbaacılık Ltd. Şti.
- Warikoo, Ankur (2017) <https://inc42.com/entrepreneurship/difference-managers-leaders/>, Eişim Tarihi: 10.03.2019.
- www.startupeuropepartnership.eu, <http://startupeuropepartnership.eu/scaleups-when-does-a-startup-turn-into-a-scaleup/>, Erişim Tarihi: 06.03.2019.
- www.tusiad.org, <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/1880-turkiyede-girisimcilik>, Erişim Tarihi: 06.03.2019.

www.girisimciturkiye.com, <http://www.girisimturkiye.com/2016/06/21/startup-nedir/>, Erişim Tarihi: 06.03.2019.

www.hurriyet.com.tr, <http://www.hurriyet.com.tr/ik-yeni-ekonomi/yatirimcilik-ekosistemi-buyuyor-40701204>, Erişim Tarihi: 06.03.2019.

www.kagider.com, <http://www.kagider.org/kurumsal/basin-odasi/haberler/2008/2018/02/12/girisimcilik-ekosistemi>, Erişim Tarihi: 06.03.2019.

www.milliyet.com.tr, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/serkan-unsal/girisim-dunyasinin-yeni-kavrami--2666299/>, Erişim Tarihi: 07.03.2019.

www.siliconcanals.nl, <https://siliconcanals.nl/news/5-notable-differences-you-need-to-know-between-startup-and-scaleup/>, Erişim Tarihi: 15.03.2019.

www.startupgenome.com, <https://startupgenome.com/reports/2018/GSER-2018-v1.1.pdf>, Erişim Tarihi: 10.03.2019.

www.startuphukuku.com, <https://startuphukuku.com/scale-up-nedir-startuptan-neden-farklidir/>, Erişim Tarihi: 06.03.2019.

Yelkikalan Nazan, Akatay Ayten., Altın, Emel. (2010) “Yeni Girişimcilik Modeli ve Yeni Nesil Girişimci Profili: İnternet Girişimciliği ve Y, M, Z Kuşağı Girişimci”. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, , Cilt 10, Sayı 20, s.489- 506. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423912271.pdf>,08.03.2019.

FORMATION OF THE COLLECTION OF THE FOREIGN ARTISTS DURING THE ESTABLISHMENT OF ISTANBUL PAINTING AND SCULPTURE COLLECTION*

Şeyda ÜSTÜNİPEK
İstanbul Arel University, Turkey
seydaustunipek@arel.edu.tr

ABSTRACT

Following the establishment of the Istanbul Painting and Sculpture Museum in 1937, a group of important figures of the Paris School were taken to the museum collection. Selahattin Refik Sırmalı Bey, who is the owner of the leading decoration store of the period, took an active role in the formation of a foreign collection in the museum. It is also known that Léopold-Lévy, who served as the head of painting department at the Istanbul State Academy of Fine Arts, was a contact for the introduction of these paintings brought from Paris by Selahattin Refik. This initiative of Lévy, who was assigned to the organization of the museum after his arrival in Istanbul, made a significant contribution to the formation of foreign collections, and there is no indication that these works were purchased from Selahattin Refik Sırmalı Bey in the museum records. The collection involves the leading names of modern painting like Pierre Bonnard, Maurice Utrillo, Pablo Picasso, Henri Matisse, Raoul Dufy, Andre Derain, as well as Charles Despiau (sculptor), Eduard Kayser, A.Dunayer de Segonzac with their prints. Foreign artists in the collection are the representatives of modern painting of early 20th century. Their works in the collection were in the agendum of Turkish press of that period and during the Second World War they provided a link to follow modernism in art for Turkish painters who were not able to visit western art centres.

Keywords: *Istanbul Painting and Sculpture Museum, Collection, Foreign artists, Modernism, Selahattin Refik Sırmalı, Léopold-Lévy.*

İSTANBUL RESİM HEYKEL MÜZESİNİN KURULUŞ SÜRECİNDE YABANCI SANATÇILAR KOLEKSİYONU

ÖZ

1937 yılında İstanbul Resim Heykel Müzesi'nin kuruluşunun ardından, müze koleksiyonuna çoğunluğu Paris ekolünün önemli isimlerinden oluşan bir grup resim alınmıştır. Müzede yabancı koleksiyonun oluşmasında dönemin önde gelen dekorasyon mağazasının sahibi olan Selahattin Refik Sırmalı Bey aktif rol almıştır. Selahattin Refik'in Paris'ten getirdiği öne sürülen bu resimlerin müzeye kazandırılmasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim bölüm başkanı olarak görev yapan Léopold-Lévy'nin köprü olduğu da bilinmektedir. İstanbul'a geldikten kısa bir süre sonra müzenin düzenlenmesi ile de görevlendirilen Lévy'nin bu girişimi yabancı koleksiyon oluşumuna önemli bir katkı sağlarken müze kayıtlarında bu eserlerin Selahattin Refik Sırmalı Bey'den satın alındığına dair bir not yoktur. Pierre Bonnard, Maurice Utrillo, Pablo Picasso, Henri Matisse, Raoul Dufy, Andre Derain gibi modern resmin öncü isimlerinin yer aldığı koleksiyon, yine Charles Despiau

* This paper was presented at the 15th International Congress of Turkish Art, in Naples (Università di Napoli "L'Orientale", at 16th-18th September 2015

(heykeltraş), Eduard Kayser, A.Dunayer de Segonzac'ın baskı resimlerini içermektedir. Koleksiyona katılan yabancı sanatçılar aynı zamanda yirminci yüzyıl başında modern resmin temsilcileridir. Bu eserler İkinci Dünya Savaşı sırasında yurtdışına gidemeyen Türk ressamların modernizmi izlemelerine yardımcı olmakla birlikte, dönemin basınının da uzun süre gündeminde yer almışlardır.

Anahtar Kelimeler: *İstanbul Resim Heykel Müzesi, Koleksiyon, Yabancı ressamlar, Modernizm, Selahattin Refik Sırmalı, Léopold-Lévy.*

INTRODUCTION

Formation of a collection in Ottoman court has begun in the second half of the 19th century with acquisitions of some local and foreign painters. When Osman Hamdi Bey was the director of Müze-i Hümayun (Royal Museum) he has also made efforts on establishing a museum of arts. His brother Halil Ethem has carried on these efforts after his death and in the early years of 20th century collection has been enriched by ordering copies of some western masterpieces along with Turkish, non- Muslim Ottoman and foreign artists. While the initiative of Halil Ethem has been the first official attempt, the establishment of Istanbul Painting and Sculpture Museum has been realized during the Turkish Republic period.

While the Istanbul Painting and Sculpture Museum was being organized, a group of foreign paintings were added to the collection. It is the primary purpose of this study to convey the inclusion of these paintings, which are the works of the pioneer names of the Paris School and modern painting, into the collection. This work is limited to this group picture, which is specified in the table with the text. In this context, a literature study including the data in the Prime Ministry State Archive, the Archives of the Istanbul Museum of Painting and Sculpture and the writings in the press were made.

Establishment of Istanbul Painting and Sculpture Museum

According to State Archives, date of the decision for establishing a museum was in 24 July 1937. "Veliaht Dairesi" of Dolmabahçe Palace has been assigned as a museum building in 18 August 1937. From the document dated to 24 July of 1937 it is understood that a selection has been made from the works which had been previously bought by State and were in the collections of public offices and banks in Ankara. The first director of the museum Halil Dikmen has been in the capital city for to make a selection among them. Afterwards selected works have been evaluated by a jury in Istanbul for the final decision of collection pieces. (Archivea,1937)

Cemal Tollu who had worked during the establishment of the museum has cited that a comission has been formed at the Academy for the final selection and Léopold-Lévy who had been appointed as the head of Painting Department in early 1937 has also attended that busy process. Finally the collection has been organized at the halls according to their periods and styles. (Tollu, 1967:38)

French painter Léopold-Lévy has been invited to Istanbul as the head of Painting Department at he Fine Arts Academy while Burhan Toprak was the director (10 April 1936- 19 July 1948). As a result of reorganizing the Academy by appointing qualified artists of related fields Lévy has arrived to Istanbul with his family in December 1936. He has been the head of Painting Department and Litography atelier. He has also worked for the establihment of Istanbul Painting and Sculpture Museum. (Üstünipek, Ş., 2009: 71)

Picture 1. Léopold-Lévy; Wharf, oil on board, 27x35cm, **Istanbul Painting and Sculpture Museum** Collection (Ref. *Katipoğlu, H. (ed.) (1996). İstanbul Resim Heykel Müzesi Kataloğu, YKY, İstanbul, s.90*)

According to Tollu, the exhibition of “Fifty Years of Turkish painting” which was organized by Burhan Toprak has been very important for the idea and intention of establishing a museum of arts. During the formation of museum collection Léopold-Lévy has also included the works of younger artists whose works had been shown in that exhibition. These young artists were mostly the members of *Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği* (Association of Independent Painters and Sculptors) and *d Grubu* (Group d). As a result of Lévy’s attitude towards younger artists they have also been represented in the museum collection. Thus the museum has consisted of selected works showing the relatively brief past and present of Turkish painting and sculpture. The museum has been opened with the presence of Atatürk in 20th of September 1937.

The collection of foreign artists in the Istanbul Painting and Sculpture Museum and Selahattin Refik Sırmalı cooperation

The collection of foreign artists in the museum dated to 20th of July 1939. Remarkable statements about this group of paintings have been claimed in Burhan Toprak’s speech during the opening of Léopold-Lévy exhibition at the Academy in 16 April 1938.

“A first attempt was realized by Selahattin Refik Sırmalı cooperation. While we were trying to shape an art market in Turkey he bought the paintings and gravures of most important artists in Paris and brought them to Turkey. We are going to show these works at the Academy after Léopold-Lévy’s exhibition.” (Anonymusa, 1938: 9)

The cooperation of Selahattin Refik Sırmalı which has been mentioned in the speech of Burhan Toprak was belonging to Selahattin Refik Sırmalı. Sırmalı was the most important decorator of the early Republic period who had opened decoration stores in Çemberlitaş Vezir Han in 1914, in Galata in 1915 and in Ankara after the declaration of Republic. He has decorated some important state buildings: Ziraat Bank and İş Bank in Ankara, chamber of Atatürk in Çankaya Kiosk and Pembe Kiosk were his major commissions. (Tosun; Özsu, 2014: 219,220) In the early 1930’s he has removed to Istanbul and opened a store called “Dekorasyon” in Nur-u Ziya street. (Üstünipek,Ş.2009: 422) Known with his art deco designs, in that store of Sırmalı some works for the international UNESCO exhibition have been shown. (Üstünipek, M.2013: 820)

His collaboration with Ernst Egli, the head of Architecture Department of the Academy in the jury of Yıldız Sarayı Teftiş Projesi (Supervision Project of Yıldız Palace) contest proves his contact with Fine Arts Academy. (Tosun; Özsu, 2014: 219,220)

We have the information about the formation of museums's foreign artists collection from the news in Cumhuriyet Newspaper in 16 July 1939 announcing the museums reopening. (Anonymusf, 1939; 2) It has been written that the museum collection was enriched with Turkish and foreign artists, a hall was organized for the works of foreign artists which was consisted of 26 pieces and they were bought by the Fine Arts Academy for the cost of 3000 liras. In that hall there have been exhibited 19 gravures of Picasso, Segonzac, Matisse, Despiau, Dufy, Laboureur, Léopold-Lévy, Kayser, Verge Sarrat eight oils of Bonnard, Derain, Marquet, Utrillo, Kayser and Léopold-Lévy.

Invent ory numbe r	Artist	Title	Date of Entrance to Museum	Size and technique	From	Pri ce
317	Piere Bonnard (1867-1947)	Landscape Evening in the Wernon	20.07.1939	36x34 cm Oil on canvas	From Fine Arts Academ y	300 L
318	Andre Derain (1880-1954)	Road Lined with Trees	20.07. 1939	46x56 cm Oil on canvas	From Fine Arts Academ y	500 L
319	Maurice Utrillo (1883-1955)	Church in Trees	20.07.1939	38x46 cm Oil on board	From Fine Arts Academ y	200 L
320	Albert Marquet (1875-1942)	Impressions from Napoli	20.07. 1939	21.5x26.5 cm Oil on canvas	From Fine Arts Academ y	200 L
321	Eduard Kayser (1882-1965)	Tree and Road	20.07.1939	38x46 cm Oil on wood	From Fine Arts Academ y	100 L
322	Leopold Levy (1882-1966)	Landscape «Wharf»	20.07.1939	27x35 cm Oil on board	From Fine Arts Academ y	150 L
323	Leopold Levy (1882-1966)	Landscape «Wharf»	20.07.1939	38x55 cm Oil on board	From Fine Arts Academ y	150 L
324	Laboureur (1877-1943)	Woman and Man Walking in the Rain	20.07.1939	16x13 cm Etching (ofort)	From Fine Arts	73 L

					Academ y	
325	Laboureur (1877-1943)	Woman Figure	20.07.1939	23.5x 19 cm Etching (ofort)	From Fine Arts Academ y	73 L
326	Leopold Levy (1882-1966)	Landscape	20.07.1939	17x25 cm Etching (ofort)	From Fine Arts Academ y	73 L
327	Leopold Levy (1882-1966)	Landscape	20.07.1939	16x24 cm Etching (ofort)	From Fine Arts Academ y	73 L
328	Leopold Levy (1882-1966)	Landscape	20.07.1939	14.5x20 cm Etching (ofort)	From Fine Arts Academ y	73 L
329	H.Verge Sarrat(1880-1966)	Landscape	20.07.1939	15.5x21.5 cm Etching (ofort)	From Fine Arts Academ y	73 L
330	H.Verge Sarrat	Branches	20.07.1939	24.5x19 cm Etching (ofort)	From Fine Arts Academ y	73 L
331	A.Dunoyer de Segonzac (1884-1974)	Landscape	20.07.1939	18.5x13.5 cm Etching (ofort)	From Fine Arts Academ y	73 L
332	A.Dunoyer de Segonzac	Women Lying	20.07.1939	14x19 cm Etching	From Fine Arts Academ y	73 L
333	Eduard Kayser	Landscape	20.07.1939	18x25 cm Etching (ofort)	From Fine Arts Academ y	73 L
334	Raoul Dufy (1877-1953)	Sea and Boats	20.07.1939	35.5x50 cm Litography	From Fine Arts	73 L

					Academ y	
337	Charles Despiau (1874-1946)	Nude	20.07.1939	34.5x24 cm charcoal on paper	From Fine Arts Academ y	86 L
338	Henri Matisse (1869-1954)	Nude	20.07.1939	21.5x10 cm Etching	From Fine Arts Academ y	73 L
339	Henri Matisse (1869-1954)	Ballerina	20.07.1939	29.5x47 cm Litography	From Fine Arts Academ y	73 L
340	Charles Dufresne (1876-1938)	Bar	20.07.1939	20x26 cm Etching	From Fine Arts Academ y	73 L
341	Pablo Picasso (1881-1981)	Painter and his model	20.07.1939	22x28.5 cm Etching	From Fine Arts Academ y	73 L
342	Pablo Picasso (1881-1981)	Painter and his model	20.07.1939	22x28.5 cm Etching	From Fine Arts Academ y	73 L

Table 1) List of Paintings in the MSGSU, Istanbul Painting and Sculpture Museum inventory record
These 26 works are listed in the records of the museum. But in the records it is stated that they have been bought from Fine Arts Academy in 20th of July 1939. And in the records there is no information about Selahattin Refik Sirmali.

A groupe of foreign artists in the collection and thir connections with Léopold-Lévy

These foreign artists [Pablo Picasso (1881-1973), Dunoyer de Segonzac (1884-1974), Henri Matisse (1869-1954), Charles Despiau (1874-1946), Raoul Dufy (1877-1953), Jean-Emile Laboureur (1877-1943), Charles Dufresne (1876-1938), Charles Edmond Kayser (1882-1965), Henri Verge Sarrat (1880-1966), Pierre Bonnard (1867-1947), André Derain (1880-1954), Albert Marquet (1875-1947), Maurice Utrillo (1883-1955)] in the collection are all the members of French school and they are representatives of modern painting. They are also contemporaries with Léopold-Lévy. Considering the background of Lévy it is remarkable that in his career he had relations and intersections with some of these artists.

Charles Dufresne (1876-1938): Léopold-Lévy has been an important figure in the art milieu of France during the mid 1920's. In this period he has taught at the Scandinavian Academy instead of his friend

Charles Dufrense. It was his first teaching experience before his appointment to Istanbul Fine Arts Academy. (Demir, 2009: 263)

Picture 2.Charles Dufresne , Bar, etching, 20x26cm,MSGSU, Istanbul Painting and Sculpture Collection ((Ref. Katipoğlu, H. (ed.) (1996). *İstanbul Resim Heykel Müzesi Kataloğu*, YKY, İstanbul, s.515)

Charles Despiau (1874-1946):Charles Despiau was an artist with whom many Turkish sculptors had been studied in Paris. He was a friend of Léopold-Lévy and he has offered Lévy for the Academy of Fine Arts in İstanbul. (Üstünipek, Ş.,2009: 461)

Picture 3.Charles Despiau, Nude,charcoal on paper, 34,5x24,5cm, MSGSU, Istanbul Painting and Sculpture Collection(Ref. Katipoğlu, H. (ed.) (1996). *İstanbul Resim Heykel Müzesi Kataloğu*, YKY, İstanbul, s.514)

Edouard Kayser (1882- 1965) and H. Vergé Sarrat (1880- 1966):Léopold-Lévy and his friends Edouard Kayser (1882- 1965) and H. Vergé Sarrat (1880- 1966) have been studied together in the gravure atelier of Heyman, the grandson of Jean François Millet (1814- 1875). Léopold-Lévy has written out an article after the death of Kayser in 1965.

Picture 4.Edmond Kaiser, Tree and Road, oil on wood, 25x18cm, MSGSU, Istanbul Painting and Sculpture Col. (Ref. Katipoğlu, H. (ed.) (1996). *İstanbul Resim Heykel Müzesi Kataloğu*, YKY, İstanbul, s.518)

Picture 5.H.Verge Sarrat, Plant Motifs, 1911, etching, 24,5x19cm, MSGSU, Istanbul Painting and Sculpture Collection. (Ref. Katipoğlu, H. (ed.) (1996). *İstanbul Resim Heykel Müzesi Kataloğu*, YKY, İstanbul, s.525)

Henri Matisse (1869-1954) and Albert Marquet (1875- 1947): Lévy has worked along with Matisse and Marquet at the fresco decoration of 1900 Exhibition for to earn his keeping.

Picture 6.Albert Marquet, Impressions from Napoli, Oil on canvas, 21,5x26,5 cm, MSGSU, Istanbul Painting and Sculpture Collection(Ref. Katipoğlu, H. (ed.) (1996). *İstanbul Resim Heykel Müzesi Kataloğu*, YKY, İstanbul, s.523)

Picture 7.Henri Matisse, Ballerina, 29.5x47 cm, Litography, Istanbul Painting and Sculpture Collection(Ref. Katipoğlu, H. (ed.) (1996). *İstanbul Resim Heykel Müzesi Kataloğu*, YKY, İstanbul, s.522)

André Derain (1880-1954): Dufy, Matisse and Derain whose works are in the collection of Istanbul Painting and Sculpture Museum are the major figures of Fauvism. Lévy has also been in touch with fauvism in his early career. He has made some colorist Southern France landscapes and has joined exhibitions with fauvist painters. He has shared an atelier with Andre Derain to whom he had left the atelier when he has moved to Istanbul. (Üstünipek, Ş.,2009: 421)

Picture 8.Andre Derain; Road Lined with Trees, oil on canvas, 46x56cm, MSGSU, Istanbul Painting and Sculpture Collection(Ref. Katipoğlu, H. (ed.) (1996). *İstanbul Resim Heykel Müzesi Kataloğu*, YKY, İstanbul, s.145)

In Turkish Press news and articles on artists of foreign collection in the museum

Considering the Turkish news of 1937- 1944 period these paintings in the collection have been regarded as the examples of modernism in art. Works of the artists in the collection have been a subject for many articles in Turkey. For instance in his article titled “Modernizmin Resmi Hikmeti” (Modernisms Official Wisdom) dated 28th of April 1938, Peyami Safa has related the expression of Lévy that representatives of modern painting were invited to the juries at the Paris academy of Fine Arts same as in Turkey. There were painters Vuillard, Segonzac, sculptors Maillol, Despiau, Drivier, Poisson and architect Tony Garnier in the juries. (Safa, 1938 :3)

In an article dated 9th of March 1939 and titles “Münzevi Sanatkar Utrillo” (Secluded Artist Utrillo) it has been mentioned that the works of Utrillo were refused by the customs. (Anonymuse 1939: 6)

Picture 9.Maurice Utrillo; Church Between Trees, oil on board, 38x46cm, MSGSU, Istanbul Painting and Sculpture Collection(Ref. Katipoğlu, H. (ed.) (1996). *İstanbul Resim Heykel Müzesi Kataloğu*, YKY, İstanbul, s.143)

In an article dated 17 January 1940, introducing the exhibition of Levy’s students’ it has been related the statements of Burhan Toprak on 1936 reformations at the Academy. In the same article it has been defined that Paris Fine Arts Academy was also aiming to make that kind of reorganization by offering professorship to Despiau, Segonzac, Friesz and Derain. (Anonymusg, 1940: 6)

In 14th of February 1941, Lévy has written out an article for the ninth exhibition of Group d titled “İki Sergi, Üç Nesil, Bir İbret Dersi” (Two Exhibitions, Three Generations, One Object Lesson). He has made references to the Contemporary French Painting exhibition in 1940 at the French Consulate in İstanbul. He has introduced Bonnard, Matisse, Derain, Segonzac’s contributions to the French art and has claimed that the concerns of the artists of Group d were to maintain great French tradition. (Levy, 1941: 3)

In his article “Bugünün Sanatı” (Today’s Art) dated 1st of October 1941 Burhan Toprak has based upon the art of Andre Derain while describing artistic beauty.(Toprak, 1941: 2) In his article “Bonnard

ve d Grubu” (Bonnard and Group d) dated 5th of May 1944 Fikret Adil has announced that there were paintings of Bonnard and Lévy in Group d exhibition and he has introduced Bonnard’s life and art. (Adil, 1944: 3)

In his article on gravure art “Bugünkü Müstakil Gravürler” (Today’s Independent Gravures) Sabri Berkel has claimed that the most successful gravure artists of the day were in France and he has mentioned that some of them were in the collection of Istanbul Painting and Sculpture Museum. (Berkel, ; 68)

CONCLUSION

It is not certain the source of the works of foreign artists in the museum and from which collection they had been bought. Although in his speech Burhan Toprak has given the name of Selahattin Refik Sırmalı there are no other records to prove that they have been bought from him by the Academy. In an interview with Tiraje Dikmen she has claimed that these paintings have been bought from Sırmalı and Lévy has organized their acquisition for the museum. (Üstünipek,2009:422)

There is another situation that supports this hypothesis. Lévy has arrived in Istanbul in December 1936. He has begun to work at the Academy instantly. But his position at the school has been finalized in 1st of March 1937. With a following enactment his inauguration has been fixed to February. However he has possibly had financial problems in January and February in a period following his arrival to Istanbul with his family until his position approved at the Academy on March. During this period it is possible to make an inference that he has sold his collection of the mentioned foreign artists to Selahattin Refik Sırmalı. These are all supposal but in any case Lévy has made an important contribution to enrich the museum collection by curating the inclusion of some Turkish and foreign painters.

As a result of Turkish Republic’s modernization process there have been a reformation at the Academy and foreign professors have been appointed to the school. Thus a more modernized educational system has been established. It has been a necessity to organize a painting and sculpture museum for the new educational system. Forming its own collection the museum has made acquisition of a collection which was involving 26 pieces of well known foreign artists. This collection is introducing the School of Paris and modern painting. During the self enclosed period of Second World War this collection has been a model and inspiration for Turkish artists and critics.

REFERENCES

- Adil, F. (1944). “Bonnard ve d Grubu”, *Cumhuriyet*, 5 Mayıs 1944, s.3
- Anonymusa. (1938). “Ressam Leopold Levi Dün Zengin Bir Sergi Açtı”, *Cumhuriyet*, 17 Nisan 1938, s.9
- Anonymusb. (1934). Yıldız sarayı tefrişi projesi, *Arkitekt*, 1934/1, s.8)
- Anonymusc. (1934). “Yıldız Sarayı yeniden tefriş ediliyor”, *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1934, s. 2
- Anonymusd.(1937). “Dekorasyon Sanatının Tamimi”, *Cumhuriyet*, 15 May 1937, s.2
- Anonymuse. (1939). “Münzevi Sanatkar, Utrillo şimdi herkesi kendisi ile meşgul ediyor”, *Cumhuriyet*, 9 Mart 1939, s.6
- Anonymusf. (1939). “Resim Heykel Müzesi Tekrar Açıldı”, *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1939, s.2
- Anonymusg. (1940). “Dün Akademi de açılan talebe resim sergisi”, *Cumhuriyet*, 17 Ocak 1940, s. 6
- Archivea. (1937) Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 24 July 1937 tarihli belge.
- Archiveb. MSGSÜ, İstanbul Resim Heykel Müzesi Arşivi
- Berkel, S. “Gravür Hakkında”, *Güzel Sanatlar*, S.1, s.68
- Demir, A. (2009). *Güzel Sanatlar Akademisi’nde Yabancı Hocalar*, MSGSÜ Yayını, İstanbul
- Ethem, H. (1970). *Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu*, Milliyet Yayınları, İstanbul

- Germaner, S. (Ed.) (2009). *İstanbul Resim Heykel Müzesi, 1937 Açılış Koleksiyonu: Serginin sergisi: İstanbul Painting and Sculpture Museum, 1937 opening collection, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayını, İstanbul*
- Katipoğlu, H. (ed.) (1996). *İstanbul Resim Heykel Müzesi Kataloğu, YKY, İstanbul*
- Lévy, L. (1941). “İKİ SERGİ, Üç nesil- bir ibret dersi”, *Cumhuriyet*, 14 Şubat 1941, s.3
- Safa, P. (1938). “Modernizmin resmi kıymeti”, *Cumhuriyet*, 28 Nisan 1938, s. 3
- Tollu, C. (1967). “Resim Heykel Müzesi ve Atatürk”, *Akademi Mimarlık ve Sanat*, 7, 1 Kasım 1967, s. 38
- Tosun, Ç., Özsu, C. (2014) “Cumhuriyet Dönemi’nin Art Deco Mobilya Tasarımları; Selahattin Refik Sırmalı ve Atatürk’ün Çalışma Odası”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, Aralık 2014, s.216-235, http://www.journalagent.com/jas/pdfs/JAS_2_2_216_235.pdf
- Toprak, B. (1941). “Bugünün Sanatı”, *Cumhuriyet*, 1 Birinciteşrin (Ekim) 1941, s.2
- Üstünipek, Ş. (2009). “1936-1950 Yılları Arası Güzel Sanatlar Akademisi: Léopold-Lévy ve Atölyesi”, *MSGSÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul*
- Üstünipek, M. (2011). “Documents on Turkish Painting Exhibition in the International Exhibition of UNESCO in 1946: Turkish Painting’s Reconnection with Paris and Its Results”, 14th International Congress of Turkish Art, 19-21 September 2011, Paris, Collège de France, Collège de France, Paris, 2013, s. 819- 824
- Yaman, Z.Y.; Bauhaus ve Söylemleştirilen İç Mekan Anlayışı: Yeni Yaşam, Yeni Dekorasyon, Yeni Mobilya, Ev ve Dekorasyon ve Mobilyacılık, https://www.academia.edu/4190404/Bauhaus_ve_S%C3%B6ylemle%C5%9Ftirilen_%C4%B0%C3%A7_Mekan_Anlay%C4%B1%C5%9F%C4%B1_Yeni_Ya%C5%9Fam_Yeni_Dekorasyon_Yeni_Mobilya

INVESTIGATION OF MOBILE AUGMENTED REALITY APPLICATIONS USED IN THE INTERIOR DESIGN

Tolga KILIÇ

Mimar Sinan Fine Arts University, Turkey

<http://orcid.org/0000-0003-1727-6022>

tolga.kilic@msgsu.edu.tr

ABSTRACT

Scientific developments have triggered bleeding-edge technologies that have positive effect on the life-quality of human-beings. One of these technologies is named as Augmented Reality (AR) which also the thesis has focused on. The AR technology is defined as the mixture of reality and virtuality. The AR technology that based on the combination of real space and/or object along with the virtual object within the same platform, has aimed at getting more information for the interactive users about the objects interacted with. AR applications can now experience a widespread deployment of mobile smart devices and a large kit kit. This study aims to discuss the use of a new technique, AR technology, as a tool in the representation and experience of interior space and the effects of user experience on the activities of mobile indoor AR applications. For this purpose, we reviewed Android and IOS-based seven mobile interiors AR applications by searching for 'augmented reality interior design' on Google Play and Apple Store mobile stores as of February 2018. Therefore, both design and designers and end users have tried to determine the use of these applications and their identified deficiencies. In the future, AR is considered to be a powerful influence on the interior designer and user axis, and is considered as a new technique and strategy that will contribute to the transformation of the space concept into technology coexistence. The AR technologies, to be deemed as having strong effect within the framework of interior designer and user, are evaluated as a new technique and strategy that will make a significant contribution to the transformation of space concept in line with the developing technologies.

Keywords: *Interior Space, Augmented Reality, 3D Interaction, Mobility.*

MOBİL ARTIRILMIŞ GERÇEKLİK UYGULAMALARININ İÇ TASARIMDA KULLANILMASININ İNCELENMESİ

ÖZ

Bilimsel gelişmeler, insanoğlunun yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkisi olan teknolojiyi tetiklemiştir. Bu teknolojilerden biri de, tezin üzerinde durduğu Artırılmış Gerçeklik (AR) olgusudur. AR teknolojisi gerçeklik ve sanallığın karışımı olarak tanımlanır. Aynı platformdaki sanal nesne ile birlikte gerçek alan ve / veya nesnenin kombinasyonuna dayanan AR teknolojisi, etkileşimli kullanıcılar hakkında daha fazla bilgi edinmeyi amaçlamıştır. AR uygulamaları artık mobil akıllı cihazların uygulamalarında deneyimlenebilir. Bu çalışma, yeni bir teknik olan AR teknolojisinin iç mekan temsili ve deneyiminde bir araç olarak kullanılmasını ve kullanıcı deneyiminin mobil iç mekan AR uygulamalarının faaliyetleri üzerindeki etkilerini tartışmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, Google Play ve Apple Store mobil mağazalarında Şubat 2018'den itibaren 'artırılmış gerçeklik iç tasarımı' için arama yaparak Android ve IOS tabanlı yedi mobil iç mekan AR uygulamaları incelenmiştir. Bu nedenle, hem tasarım hem de tasarımcılar ve son kullanıcılar bu uygulamaların kullanımını ve tespit edilen eksikliklerini belirler. Gelecekte, artırılmış gerçeklik, iç mimar ve kullanıcı eksenini üzerinde güçlü bir etki olarak kabul edilir ve uzay konseptinin teknoloji bir arada yaşama dönüşümüne katkıda

bulunacak yeni bir teknik ve strateji olarak kabul edilir. İç mimar ve kullanıcı çerçevesinde güçlü etkiye sahip olduğu düşünülen AR teknolojileri, gelişen konseptler doğrultusunda mekan kavramının dönüşümüne önemli katkı sağlayacak yeni bir teknik ve strateji olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İç Mekan, Artırılmış Gerçeklik, 3B Etkileşim, Hareketlilik.*

INTRODUCTION

As in many fields of design, interior design and space representation (presentation) are also utilized in technological applications. Augmented Reality (AR) technology is also considered as one of the new applications that affect interior design and experience. Through an intelligent mobile device with AR technology, users can view three-dimensional virtual objects in real physical surroundings. Thus, users can make a realistic assessment by experiencing the different models and features of the equipment that are not present in the space in the actual physical environment they are in. It is understood that many mobile AR applications based on Android and IOS are involved in virtual markets to serve similar purposes in different areas of use. Because of the diversity of these applications in terms of type, function, purpose, interface and user benefits, it is necessary to examine such applications for their use in interior design.

Study; it is aimed to strengthen the spatial perceptions of the users and to enable the designers to benefit more effectively from the AR applications by contributing to the development of the AR applications which are expected to have a more important place in the interior design and representation in the future. Study; *'The mobile AR applications used for indoor settlement have a positive effect on the strengthening of users' spatial perception and design preferences because they give near realistic results in the representation of space.'* It was developed based on hypothesis. Based on this hypothesis, research questions were made about working. These are;

- **What are the strengths and weaknesses of existing mobile indoor AR applications?**
- **What might be the contribution of users to the experience and perception of the space in the development of mobile indoor AR applications?**
- **How can these applications be developed in order to benefit more from mobile indoor AR applications in the future?**

The research universe has been identified as 'Apple Store' for IOS and 'Google Play' stores for Android. The study was limited to applications published between April 2016 and February 2018 in order to obtain reliable data depending on the size of the research area, the multi-layer structure spreading over various fields, and the reasons for the development of new applications during the research. The sample of the study is; android and IOS-based mobile AR applications with visual markers or markers with virtual furniture models designed for indoor use. AR applications that allow the display of architectural structures and / or plan-based projects are excluded from the scope of work because they do not allow for intervention in interior spaces. The evaluation criteria of the applications planned to be researched were developed in accordance with the mind mapping method obtained as a result of a field study conducted in 2013 by Sanni Siltanen et al. In the study, the applications used in interior design were determined quantitatively. Qualitative analysis was carried out after considering the characteristics of the applications determined by the researcher. It is planned that the research process in the study will be carried out causally / comparatively on the axes of the qualitative characteristics of the determined applications.

METHOD

The study focuses on the identification of android and IOS-based indoor mobile AR applications in virtual markets, assessed from an end-user perspective and identified deficiencies. Consequently; it is aimed to contribute to the development of mobile AR applications, which are expected to have an important place in future in interior design and representation. Strengthening the spatial perceptions of users and designers is the ultimate goal of helping designers and users to maximize the benefits of AR applications.

In the research, 'Apple Store' for IOS based devices and 'Google Play' virtual stores for Android based devices were scanned using 'augmented reality interior design' using descriptive scanning method. As a result of the scanning, seven indoor AR applications which have reached at least 1000 download score from these stores has been determined and downloaded. These applications, which were downloaded in the next period, have been tested and classified on both platforms. The classification criteria of the applications were determined by Sanni Siltanen et al., Based on the mental mapping method obtained as a result of a field study conducted in 2013.

Siltanen and his colleagues conducted a field study to develop interior AR applications in the context of user needs and expectations. In this study, which consists of two groups of professional (interior architect) and normal users, it was aimed to determine the expectations of different user types from an internal architecture AR application. At the end of the study, professional users and normal users conveyed different and similar expectations about the application of an indoor AR. As a result of this research, a mind map has been created that collects the features users expect from an AR application. This mind map is seen in Table 1.2 (Siltanen, 2015). According to this mind map, red flags represent the first priority features in application and orange flags represent the second priority needs. Other needs include features that can vary. It should be remembered that these properties may change depending on future technological developments. The criteria used in the study were determined as an option to perform spatial modeling, user interface, virtual size, color and texture intervention, photo realism, interaction with existing furniture, trademark support, social media sharing feature and work. All these criteria are shown on a table together with the currently available applications and the effectiveness of the existing AR applications is expressed on a table. The table is shown in Table 1.2.

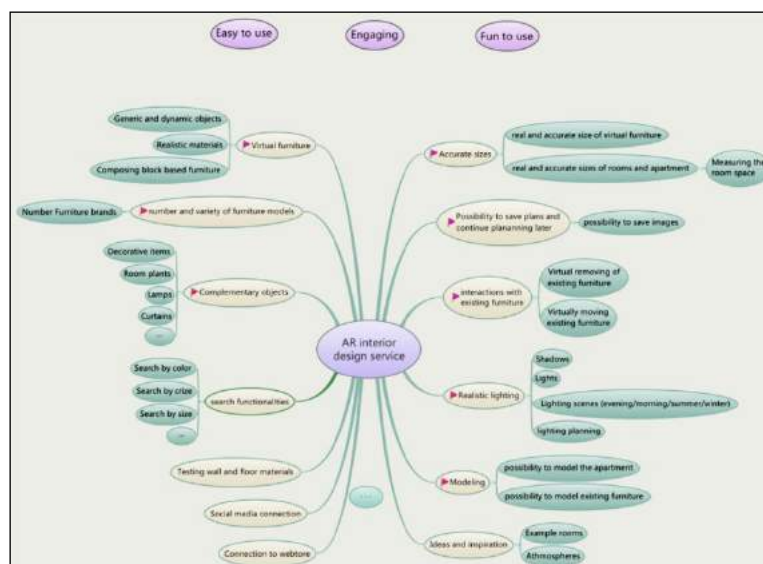

Table 1.2. A scheme that includes the expectations of professional designers and end users of an interior architecture AR. (Siltanen, 2015)

1. General Description And Concepts

The AR and Mobile AR technology in the focus of this section is explained and general definitions are given. AR technology has been defined by making the differences from similar technologies. In the next section, a new platform, Mobil AR system, is given. The issue has been addressed in a multi-faceted way by addressing the positive and negative aspects of mobile AR.

1.1. Augmented Reality

As a technology consulting firm that makes predictions about the future of emerging technological trends, Gartner reports the technology of AR as an emerging and promising technology since 2005. This "Hype Cycle" chart, published every year by Gartner, contains predictions about the market dynamics and the future of new technologies that are of global interest. According to the forecast published by the firm in 2017, AR is a technology that keeps on developing and approaches the threshold of productivity (URL-1, 2017).

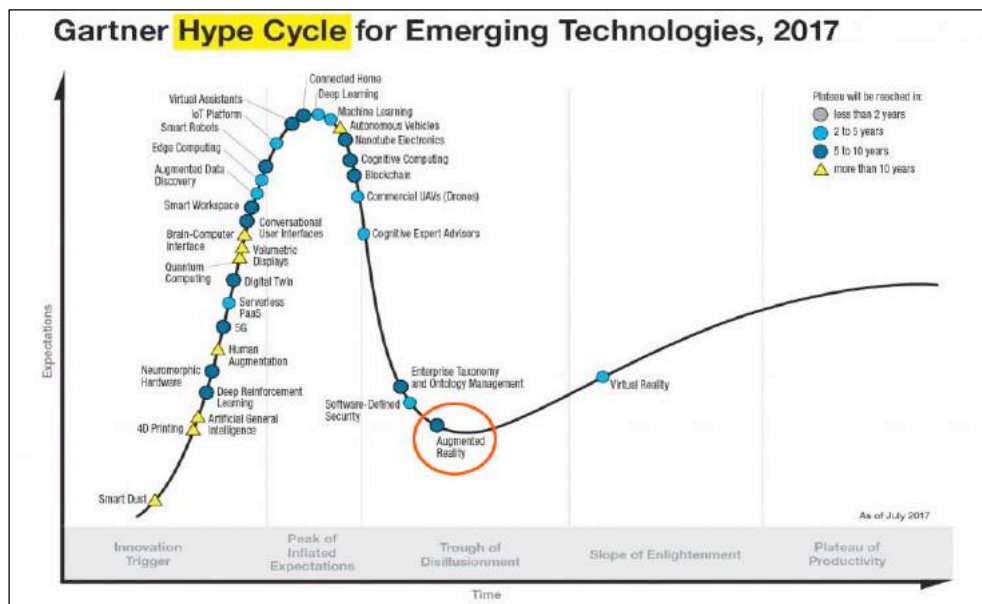

Figure 1. The position of AR technology in Gartner's Hype Cycle. (URL-1, 2017).

According to Ronald Azuma, who is considered one of the leading researchers of AR technology, AR is a variation of virtual environment or virtual reality (VR) (Azuma, 1997). Applications developed with SG technology can cause users to perceive the virtual environment as close to reality and concentrate fully on it, resulting in a certain period of disconnection from the real world. Thanks to VR technology, the user who focuses on the virtual world can not see the changes in the real world for a certain period of time. On the other hand, in AR technology, the user can perceive the real world. In this technology, virtual objects are superimposed on a real world defined region and / or the virtual physical environment is merged with the virtual object. According to Azuma, the AR technology that enables this merger should have three features.

- To combine truth and virtue,
- Providing real-time interaction,
- Having the ability to represent in three dimensions (3D) (Azuma, 1997).

Some researchers working on AR have made definitions that limit AR only to a single technology such as HMD (Head-up Display). Despite these definitions Azuma Stated that HMD could be regarded as a basic AR component, but not limited to only this equipment, and other technologies have the potential to contribute to AR (Azuma, 1997).

AR means a living view of the physical reality world (Furth, 2011). This vitality can be expressed as a hybridization obtained by combining the computer generated virtual objects with reality.

In the course of the development of AR and VR, Paul Milgram and his colleagues introduced the idea of 'Reality-Virtuality Continuum Diagram' (Milgram et al., 1994), which is referenced by many researchers who have worked on both topics. This diagram, shown in Table 1.1, refers to the ongoing process of interaction between the real environment and the virtual environment. When the diagram is examined, it can be seen that AR and AV (Augmented Virtuality) definitions exist between reality and virtuality. According to this; It can be said that the AV concept is closer to reality than the real environment. According to the approach of Milgram et al. the user is experiencing the real world with all his sensory abilities only in the real environment, which is bound to the rules of physics. The virtual environment represents completely digital based spaces and objects, where there are no properties such as time, space and gravity.

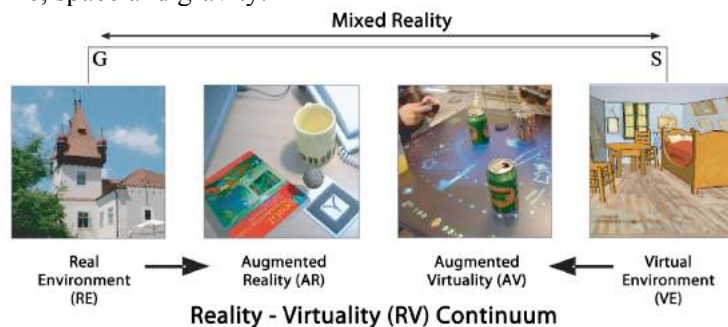

Figure 1.2. The relationship between reality and the virtual world
It describes. (Milgram et al., 1994)

Because the virtual environment points to a world where only abstract data exist. According to diagram; while the concept of AR is formed by blending computer-generated information with real space or objects (Milgram et al., 1994). For this reason, the user can interact with both real and virtual data at the same time. At the same time, depending on the source of the data the user focuses on, the environment in which they think they can be changed. For this reason, a user who has experienced the virtual environment can disconnect the real environment and the connection for a certain period of time. According to this, the AR can be achieved only by virtue of being virtual or from reality. From the definitions mentioned, the way out of AR; it is possible to define it as a platform where virtuality can be experienced in reality.

1.2. Mobil Augmented Reality

AR technologies have undergone technological changes from the end of the 60's, which began to develop, to day-to-day. As a result of these changes, the AR system components became more compact, which led to the emergence of mobile AR systems. Fixed or static AR systems used in public spaces or via large screens of desktop computers are generally only available in one location (Luckin et al., 2011). On the contrary, mobile systems that offer user mobility expand the field of productivity for the AR platform. Movement freedom adds new elements to AR. The most important of these elements is to encourage the mobility of the users, to increase the number of physical places that the learners can realize, to bridge between these places and to activate the links between formal and informal learning. (FitzGerald et al., 2013).

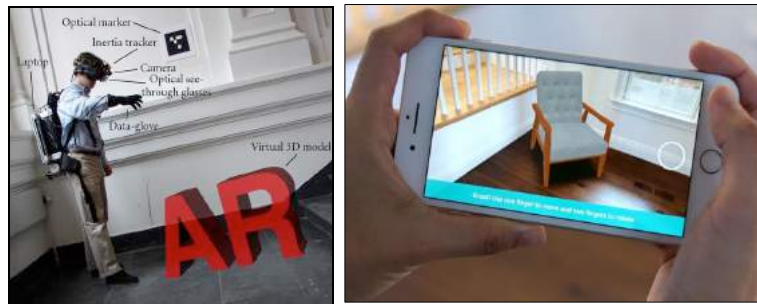

Figure 1.2. Two examples to the Mobile AR System

1. A Mobile-based System with a computer base (Caarls et al., 2009).
2. IOS based Mobile AR System (URL-2)

Mobile AR is helping users to use the right facilities in terms of time and space. Mobile AR allows to us for integrate experience and knowledge in specific contexts. (Cowan & amp; Butler, 2013). By incorporating AR applications into smart devices, end users have been able to gain AR experience. Due to this increasing popularity of smartphones, AR has become a commodity that is everywhere for leisure and mobile learning. (Marcus et al., 2011).

A mobile AR system should be a device with a technical capacity that can be easily carried and used for targeted tasks. This, of course, means that the hardware components also provide this flexibility. Today's smartphones have components such as GPS (Global Positioning System), camera, accelerometer and processors with high processing capability. Today, mobile devices are usually manufactured with a number of basic sensors (Marcus et al., 2011). For this reason, applications with data processing and connectivity to servers can be run by similar devices. Likewise, smart tablets are also in the category of mobile AR devices because they can easily be moved to the desired location. Another reason why mobile devices are suitable for AR is that they are cheaper and more accessible than computer systems. As these devices have the necessary technical equipment for a normal AR application, no other computer is needed.

1.2.1. Diminished Reality

The main use of AR application is to allow visualization without any physical effort. However, during visualization, objects located at the place where the virtual object will settle are a problem for AR processing. Therefore, it is necessary to solve this problem with a software.

One possible technique that can be used to solve this problem is the "diminished reality" technique. The capabilities of the diminished reality technique in terms of use in interior design are particularly valuable (Seppa et al., 2007).

In a visual repair process, "inpainting" (repair of a lost or damaged part of a visual) is used. This can be done with the parts to be added from the outside or the transfer of the remaining healthy areas of the visual to the damaged area. Increased reality researchers use this term in the same context as "reduce", "reduced reality", "object hiding" and "object losing". In Figure 1.4., a diminished reality technique developed by Siltanen appears to be used in pointer-based interior architecture AR implementation. With this technique, the tissues around the objen are fused with the tissues in the area where the object is located, making the visual suitable for AR application (Siltanen, 2015).

Figure 1.4.. An example of a diminished reality technique in AR. 1. Original visual
2. AR process on existing object 3. Implementation of the diminished reality technique.
4. Implementation of AR on diminished reality (Siltanen, 2012).

2. Existing Interior Architecture AR Application Examples

The use of AR technology in interior design is still very new. For this reason, the applications developed for interior design are mostly for entertainment purposes and do not concern any commercial concern. In addition to this, there are also some interior architectural AR applications developed for end users today that are not fully mature. Many of these applications promise users that they can buy branded furniture and decoration products that they test internally with AR technology, by seeing features such as material, size, color and texture. All of these applications share some commonalities with different characteristics, advantages and disadvantages. The applications of 'Decolabs', 'Ikea AR', 'Intiario', 'Fingo', 'View AR', 'Houzz' and 'I Staging' which are developed for commercial purposes were examined from the point of use of AR technology .

2.1 Decolabs

Decolabs was developed in 2012 and is an interior architecture AR application where users can experience virtual furniture with an online catalog. This application not only allows the virtual furniture to be experienced in the real space, but also provides the opportunity to access the drawings of various residential spaces created with Decolabs products. Besides, users can test the virtual furniture on the visuals by uploading the photograph of the places they live in (URL-2, 2018). Virtually added furniture can be adorned with the help of a standard marker provided by the program. The program does not provide any flexibility in setting the size of the furniture to the user. In addition to this, the online brands include limited and concept design products. Users also have the opportunity to share their AR designs online. It is also foreseen that the space is relatively empty for flexible use of the program and that there is no obstacle in the field where the marking is placed for the AR technology to work properly. The application only supports the IOS platform for mobile devices.

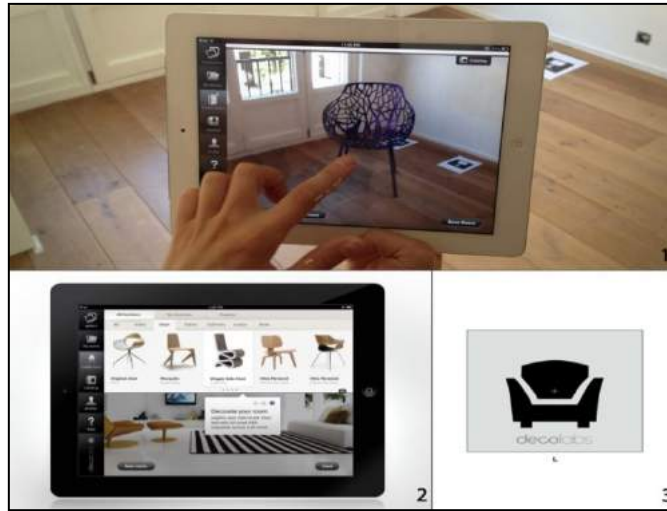

Figure 2.1. "Decolabs" AR application 1. Real-time interface of the program
3. Program product interface 3. The marker provided by the program (URL-3, URL-4, 2018)

2.2. Ikea AR

Ikea AR is a software application starting in 2014 that is distributed to the users in an integrated manner to the company's mobile application. Users can visually test the decorative products and furnitures in their catalogs published by the company during the period with the help of AR technology. The application is only for the products of Ikea, so there is no connection with the product catalog of any other brand. The user can see the products he wants to test with all the features and can change the options such as the color and texture provided by the company (URL-4, 2018). Because Ikea has a widespread store network on a global scale, the speed and possibilities of obtaining a product that the user tests in the application of AR are relatively higher. In this application, it is also necessary that the relevant part of the space where the user is to test the products is empty or there is not a visual obstacle to obstruct the marking. The app, which has mobile app options for Android and IOS platforms, uses turnkey publishing catalogs as a marker.

Figure 2.2. "IkeaAR" AR application 1. Real-time interface of the program
1. The catalog used as a program marker 3. The program's content interface (URL-5, 2016)

2.3. Intiario

The Intiario AR application has also been developed as an application where users can buy and sell reinforcements and decoration products with many brands support. In addition to grouping products

such as seats, cabinets, and chairs in the application, there are many products within general spatial classifications such as hotel, living area, dining room. The user can carry out the desired product characteristics to the extent determined by the retail company and at the same time get information about the product's price, material, style and where to buy it. The fact that the product catalog has a simple use and it is important to be able to connect with social media so that users can share their designs in the social media environment. In addition, many of the products are also represented by real-world appearances (URL-6, 2018). In application, virtual products added to the space come in a standard size depending on the category. However, the fact that some products are normally large and that there is no means of adjusting the size of the products in application can be a problem for the health of the AR experience. On the other hand, the presence of retail companies in different countries constitutes an obstacle to the user's easy access to the product. This also indicates that additional shipping charges may be added to the price of the product. The application uses a standard visual marker with black and white contrasting colors. This interior AR application also predicts that the area in which the virtual soil will be placed is empty. Any real object found in the camera view angle collides with the virtual object, causing the occlusion problem. Users of both Android and IOS platforms are able to access the app.

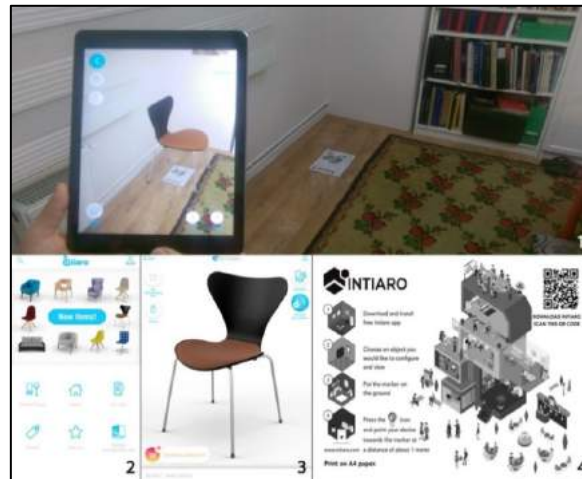

Figure 2.3. "Intiario" AR application 1. Real-time interface of the program
2. Product catalog interface 3. Visualization of the virtual image in the program
4. The marker used by the application (Photographs by Tolga Kılıç)

2.4. Fingo

Fingo AR application is also user-oriented applications developed for commercial purposes such as other internal architecture AR applications. The products included in the application are classified according to their intended use as they are in other applications. In this application, users can view properties such as product's material and price (URL-7, 2018). Although a wide variety of brand names appear in the program interface, many of the furniture that the user views in front of the AR experience do not reach the 3D model. Moreover, there are some problems related to the size of the product when it is displayed indoors. There is no intervention tool to adjust the size of the virtual product that is transferred to the actual space in a standard size. The program only uses two basic options such as displacement and rotation. The AR application uses a standard pointer to follow. However, the integration of the virtual object and the product is lost when the screen is moved, and the product deviates towards other directions. The same situation can also arise in the form of sticking virtual object to real objects during imaging. These adverse events affect the success of the AR process and severely limit its effectiveness.

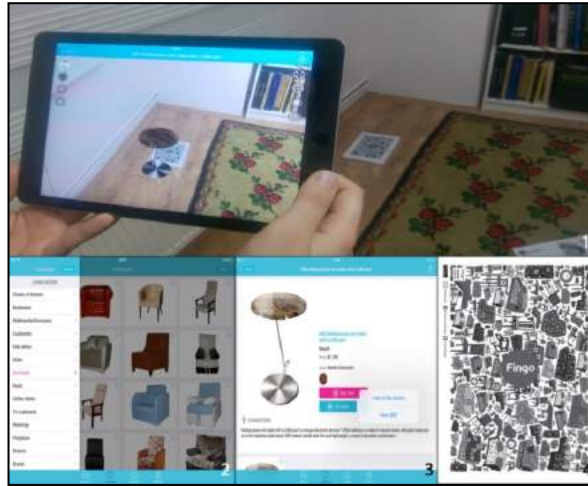

Figure 2.4 "Fingo" AR application 1. Real-time interface of the program
2. Product catalog interface 3. Visualization of the virtual image in the program
4. The marker used by the application (Photographs by Tolga Kılıç)

2.5. ViewAR

The "ViewAR" interior architecture is an application developed by means of the "ViewAR SDK". Allowing users to develop their own applications with open source online software, the ViewAR SDK also enables application development for different areas (URL-8, 2018). It is seen that the number of commercial firms in ViewAR is lower than the number of firms in other AR applications. The application works by downloading and displaying the product model desired by the user connected from the online connected server in the application. However, waiting and loading times can be increased compared to the type of downloaded model. In addition to performing AR application during live scene streaming, the application also offers the user the option of freezing the displayed scene. This allows the user to obtain more stable images. The user can change the pattern of the downloaded model and the rate of the options offered in the color. There are frequent alignment and sizing problems in the running application without using any pointers. As a result, virtual images are floating on the actual space. The alignment and tracking system, which is crucial for an AR application, negatively affects the AR experience. Compared to the positive and negative aspects, ViewAR is more like entertainment than a commercial indoor AR application.

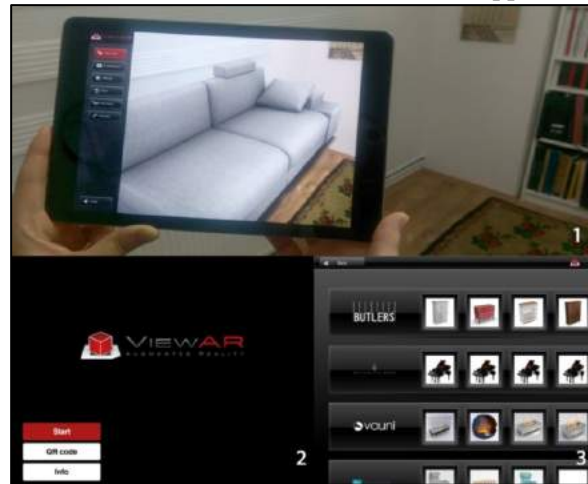

Figure 2.5. "ViewAR" AR application 1. Real-time interface of the program
2. Basic application menu 3. Virtual product catalog
(Photographs by Tolga Kılıç)

2.6. Houzz

As a comprehensive decoration application, Houzz has a wide range of design products and market links within its territory (URL-9, 2018). In this mobile application, decoration items used indoors are classified according to the places where they are used. Another detail that draws attention in application is the use of photographs of places where the accessories are sold. By tapping on these photos, the user can see the properties and the price of the corresponding accessory element and display them virtually. In application, the product can be ordered on the fly, comments from other users can be seen, and the related store can ask questions about the product. It is not possible to display all of the products in the application with the AR technique. This is a negative point in terms of AR experience. In application, three dimensional non-virtual products can be placed in two dimensions. In the Houzz AR application, the placement of virtual products and the adjustment of the dimensions of the products is a challenging process. The reason for this is that the application does not use any marker tracking technique. For this reason, the angle that the user wants is open and must make a great effort to capture the size. Since there is no diminished realistic feature in the application, it is foreseen that the area where the virtual object will be placed is empty. When the camera of the mobile device is rotated and restored during the AR application, virtual furniture loses its position by swimming in the air. Houzz can be regarded as a relatively rich and serious but AR-oriented application in terms of product and brand variety.

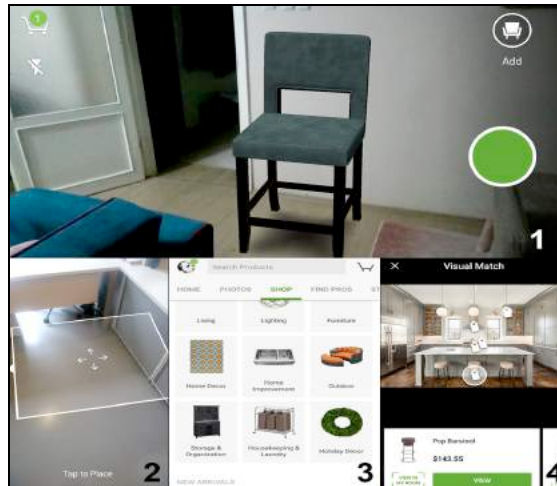

Figure 2.6. "Houzz" AR application 1. Visualization of virtual object
2. Installation of virtual object 3. Interface of program
4. Ability to select furniture by photo (Photographs by Tolga Kılıç)

2.7. Istaging

Istaging is a commercial mobile AR application developed for the end user, which does not contain only the accessory component (URL-10, 2018). Products in application are classified by type of space, type of products and brands. At the same time, users can search for the desired product or brand with the search function found in the program interface. Users can order products that they like through the application. The program has a relatively easy interface. The accessories can be experienced in different colors and textures of the products of the companies. In addition, the products can only be displayed in three dimensions. However, it would be appropriate to state that the application appears to be weak in terms of product diversity. Users can add favorite products to the list of favorites and list past orders. All products in the application can be displayed in the room with AR principle. At this time, the user can take the picture of the virtual object which is located in the space and share it in the social media. It is estimated that the photorealism level of the products is sufficient. The absence of a

visual marker in the application causes the virtual object to be displayed in an unstable state. On the other hand, during the placement of the virtual object in the interior space, the size can be adjusted according to the person and the space and can be placed at the desired place. This is a remarkable feature as a positive feature. In application, when the camera is moved and the virtual object is outside the camera angle, the object position is lost. The program also does not have a diminished reality feature that would allow the existing equipment to be lost. As a result, Istaging, which has an easy-to-use interface, enables users to experience an AR experience with less effort.

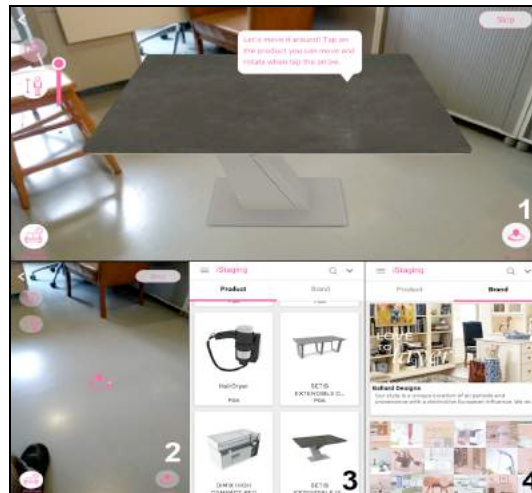

Figure 2.7. "Istaging" AR application 1. Visualization of virtual object
2. Installation of virtual object 3. Interface of program
4. Classification of products in the program interface (Photographs by Tolga Kılıç)

APPLICATION	Platform	Tracking System	Space Modeling Option	Usage Interface	Virtual Object Size Control	Virtual Object Color and Tissue Control	Photorealism	Interaction with Existing Furniture	Trademark Support	Social Media Support	Operation Recordability
Decolabs	IOS	Visual Marker	Yes	Easy	Yes	Yes	High	No	Limited	Yes	Yes
Ikea AR	IOS/Android	Visual Marker	Yes	Easy	No	Yes	Normal	No	High	Yes	Yes
Intiario	IOS/Android	Visual Marker	No	Easy	No	Yes	High	No	High	Yes	Yes
Fingo	IOS	Visual Marker	No	Normal	No	No	Normal	No	Limited	Yes	No
View AR	IOS/Android	No Marker	No	Easy	No	Yes	High	No	Very Limited	No	No
Houzz	IOS/Android	No Marker	No	Hard	Yes	Yes	High	No	High	Yes	Yes
I Staging	IOS/Android	No Marker	No	Hard	Yes	No	High	No	High	Yes	Yes

(The table is based on the current situation of the applications dated 30.01.2018.)

Table 2. Table prepared to reveal the activities of the existing interior AR applications examined.
(Table: Tolga Kılıç)

4. Evaluation of the examined applications

Table 2 shows the effectiveness, positive and negative aspects of existing AR applications developed for interior design. The table is based on the current situation of the applications dated 18.02.2018. The main criteria set out in the table were determined in accordance with the mind map in Table 2.1,

which emerged as a result of the field survey by Siltanen and his team. These criteria are; It is the option of modeling the space, using interface, interacting with the size and color and texture of the virtual object, photorealism, interacting with existing furniture, trademark support, social media sharing feature and working.

According to this table; five of the seven apps surveyed support both the IOS and Android platforms. The remaining two applications only work on the IOS platform. The four applications studied are based on the visual marker tracking system. The other three applications do not use any markers. While Decolabs and Ikea AR from AR applications have a feature to create a space from scratch, other applications do not have this feature. It has been understood that the interfaces of applications other than Fingo and Houzz are relatively easy to use. Fingo, on the other hand, looks a bit more complicated than that. Applications other than Decolabs, Houzz and Istaging do not allow the user to change the dimensions of the furniture placed in the room. The color and texture of virtual accessory elements can be changed in all applications except Fingo. On the other hand, five of the applications have high photorealistic furniture models, while Fingo and Ikea AR are a bit back at this point.

Another option with a user-definable feature is the ability to place virtual furniture in place instead of deleting existing furniture. This feature is not available in any AR application being examined. Since this feature is not available, the part of the space where the AR is to be applied must be empty. All of the applications work in connection with retail furniture companies. Fingo, View AR, Decolabs and Istaging applications provide access to a very limited number of company products. In this case it has a restrictive effect on the effectiveness of the application. At this point, Ikea only allows users of their product range to experience the model. But Ikea is one step ahead of other applications because it is a global brand and has a very common store network. Intiario and Houzz applications are also attracting attention as AR applications with broad brand support. In other applications besides Ikea, Houzz and Istaging applications examined applications, orders are made by paying a favored model from a menu in the application and invoiced by following this order. There is no such option. This is a major deficiency as well. In all applications except View AR, users can share photos from their social media accounts by pulling the photos of the virtual furniture they have placed in their homes. Since Decolabs and Ikea applications give users the opportunity to create a space from scratch, they then offer the option to save the scene so they can revise these projects. In other applications, such an approach is not available.

As a result of examination of interior AR applications; it has been found that there is no internal application of AR which is user-friendly and widely available, which provides all of the basic features mentioned above. Although some applications are ahead in terms of the features they have, it has been understood that it will take some time for their development to be completed and to reach the user's satisfaction point. It will not be a mistake to say that new applications of AR applications in the light of technological developments in the forthcoming period will have the ability to use indoors and have great potential at this point.

CONCLUSION

Within the scope of the study, the importance of effective use of the AR technology by the user has been mentioned. In this context, seven user-centric internals have been examined on the IOS and Android platform in terms of functionality of the AR application. In the light of the survey, it is understood that individual users need a simple, fast, user-friendly, customizable, wide-ranging AR application. However, none of the AR applications examined has exactly these features. Some applications have limited model libraries, while others are insufficient in brand support. Applications that are relatively understandable by user interfaces do not allow the virtual model to be experienced in a place with things, even a blank field cannot work consistently. For these reasons, these

applications cannot go beyond just doing recreational experiments. All of these evaluations have shown that the need for a mobile indoor AR application, which offers easy user interface, easy integration of local brands, virtual support of the furniture, and user support to the ordering stage. However, it is expected that individual users will also have the ability to destroy the object at the place where the virtual model will settle, since they will use the AR application in the places where the objects are located. Besides, it has been seen that the display of an interior fitting or decoration component in the room has the potential to change the retail sales habits. If the end-user can easily apply decorative revisions at home through an effective AR application, this can strongly influence the sector. The furniture retailer can introduce new products through an AR application, reduce the return rate, increase product sales and create a new customer portfolio. At this point it has been seen that developing a healthy interior AR application is also important in terms of furniture retailer.

The effective use of AR technology indoors is thought to strongly influence the real estate industry. Users can view the furnished condition of the houses they want to rent or buy or the interventions for design simultaneously with AR. Even different concept designs and venues arranged with different goods can be represented by AR and alternative design approaches can be presented to the customers. It has been observed that some technical problems need to be overcome in order to enable the AR applications to operate indoors in a healthy manner during the operation. At the beginning of these problems is the correctness of the identification and follow-up mechanisms. This issue is especially important for indoor applications. In today's systems, the quality of the internal AR experience drops as the quality of the system decreases after a certain distance. In the future, it is thought that mobile AR systems with camera with space depth detection will experience a more positive experience for the user by analyzing the characteristics of the space.

In the framework of all these evaluations, the use of AR technology in interior design and presentation will be a very effective method in the future. AR, a new generation of digital technology, will still close this gap with technological achievements in the near future, although it still has some limitations. AR is one of the technologies that will play a leading role in transforming the concept of space into human benefit if it is used correctly with its design applications.

REFERENCES

- Azuma, R.T., 1997. *A survey of Augmented Reality. Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, Boston: MIT Press, 6, pp. 355–385.
- Caarls, J., Jonker, P., Kolstee, Y., Rotteveel, J., Eck, W., 2009. *Augmented Reality for Art, Design and Cultural Heritage—System Design and Evaluation*, EURASIP Journal on Image and Video Processing 2009:716160 <https://doi.org/10.1155/2009/716160>.
- Cowan, P., & Butler, R. (2013). *Making geography mobile: using location aware technology to improve student performance in physical geography*. *Journal of Research and Didactics in Geography*, 1(2), 85–105.
- Craig, A. B., 2013. *Understanding Augmented Reality: Concept and Applications*, Elsevier Science, USA.
- FitzGerald, E., Ferguson, R., Adams, A., Gaved, M., Mor, Rhodri, Y., ve T., 2013. *Augmented reality and mobile learning: the state of the art*. *International Journal of Mobile and Blended Learning*, 5(4) pp. 43–58.
- Furth B., 2011. *Handbook of Augmented Reality*, Springer Science+Business Media Heidelberg , London.
- Francis, D., Ching, K., 1987. *Interior Design Illustrated*, USA.
- Luckin, R., Stanton Fraser, D., 2011. *Limitless or pointless? An evaluation of augmented reality technology in the school and home*. *International Journal of Technology Enhanced Learning*, 3(5), 510–524. doi:10.1504/IJTEL.2011.042102.

- Specht, M., Ternier, S., Greller, W., 2011. *Dimensions of Mobile Augmented Reality for Learning: A First Inventory*, *Journal of the Research Center for Educational Technology (RCET)* Vol. 7, No. 1, Spring 2011 RCETJ 7 (1), 117-12.
- Milgram, P., Takemura H., Utsumi, A., Kishino, F., 1994. *Augmented Reality: A Class of Displays on The Reality-Virtuality Continuum*, *SPIE 2351, Telemanipulator and Telepresence Technologies* pp. 282-292, Japan.
- Munnerley, D., Bacon, M., Wilson, A., Steele, J., Hedberg, J., & Fitzgerald, R., 2012. *Confronting an augmented reality*. *Research in Learning Technology*, 20, 1–10. doi:10.3402/rlt.v20i0.19189.
- Rohs, M., Schöning, J., Krueger, A., Hecht, B., 2007. *Towards Real-Time Markerless Tracking of Magic Lenses on Paper Maps*, *Adjunct Proceedings of the 5th Intl. Conference on Pervasive Computing (Pervasive)*, *Late Breaking Results*, pp. 69–72.
- Schall, G., 2013. *Mobile Augmented Reality for Human Scale Interaction with Geospatial Models The Benefit for Industrial Applications*, Springer Gabler.
- Siltanen, S., Oksman, V., *User-Centered Design of Augmented Reality Interior Design Service*, 2013. *International Journal of Arts & Sciences*, 6, 1, pp. 547–563., Finland.
- Siltanen, S., 2015. *Developing Augmented Reality Solutions Through User Involvement*, *Thesis for the degree of Doctor of Science in Technology*, Aalto University School of Science, Department of Computer Science, Finland.

INTERNET RESOURCES

- 1- <https://www.gartner.com/smarterwithgartner/top-trends-in-the-gartner-hype-cycle-for-emerging-technologies-2017/> Date of Access: January/2018
- 2- <https://static2.teknoblog.com/wp-content/uploads/2017/11/amazon-ar-view-021117-1.jpg> Date of Access: January/2018
- 3- <http://www.decolabs.com/> Date of Access: January/2018
- 4- <http://www.adrienjean.com/content/decolabs/poster.jpg> Date of Access: January/2018
- 5- <http://www.sasachen.com/ikea/> Date of Access: January/2018
- 6- <https://www.intiario.com/> Date of Access: January/2018
- 7- <http://fingo.pro/en/> Date of Access: January/2018
- 8- <http://developer.viewar.com/site/home> Date of Access: January/2018
- 9- <https://www.houzz.com/> Date of Access: February/2018
- 10- <https://www.istaging.com/en/> Date of Access: February/2018

ENVIRONMENTAL CUES: A METHODOLOGY FOR STUDYING MEANING IN BUILT ENVIRONMENT

Vehbi TOSUN
İstanbul Kültür University, Turkey
v.tosun@iku.edu.tr

ABSTRACT

The interest in culture and built environment relations has received a growing attention during the last decades. The culture and built environment relations are more crucial when changes in both are more rapid and excessive since such changes can severely threaten continuity in the built environment and culture and may have undesirable physical, social and cultural consequences. Environmental cues which communicate meanings at different levels are very helpful in studying culture and built environment relations as well as changes in both them across different areas and over time. Than the task is, how one can study what they communicate, how they communicate, which are the most important ones, how one can analyze those cues and what meanings they communicate to the local and other people. In this paper the theoretical framework as well as the model for analyzing changes in culture and the built environment is established. Research methods and the procedures are discussed in detail and a comprehensive research methodology for analyzing the culture and built environment relations via environmental cues is proposed. The proposed approach can be used for different environments, at different scales as well as in incorporating the values, meanings and lifestyles of the different user groups, in designing the new.

Keywords: *Built environment, culture, meaning, environmental cues, methodology.*

ÇEVRESEL İPUÇLARI: YAPI ÇEVRESİNİN ANLAMININ İNCELENMESİ İÇİN BİR YÖNTEM

ÖZ

Son yıllarda kültür ve yapılandırılmış çevre ilişkilerine artan bir ilginin olduğu görülmektedir. Kültür ve yapılandırılmış çevre ilişkileri, değişimlerin daha hızlı ve aşırı olduğu durumlarda daha da önem kazanır, çünkü bu değişimler yapılandırılmış çevrenin ve kültürün sürekliliğini ciddi bir şekilde tehdit edebilir ve istenmeyen fiziksel, sosyal ve kültürel sonuçlara yol açabilir. Farklı seviyelerde anlamları ifade eden ve ileten çevresel ipuçları, kültür ve yapılandırılmış çevre ilişkilerinin yanı sıra her ikisinde de farklı yerlerdeki ve zaman içindeki değişikliklerin incelenmesinde çok yararlıdır. Bu noktada hedef, çevresel ipuçlarının ne ilettiklerini, nasıl ilettiklerini, en önemlilerinin hangileri olduğunu, bu ipuçlarının nasıl analiz edilebileceği, yerel ve diğer gruplar için ne anlama geldiklerini anlamaktır. Bu yazıda teorik bir çerçeve çizilerek, kültür ve yapılandırılmış çevredeki değişimleri analiz edebilmek için bir model oluşturulmuştur. Bu amaçla, araştırma yöntemleri ve prosedürleri ayrıntılı olarak ele alınmış, kültür ve yapılandırılmış çevre ilişkilerinin çevre ipuçlarıyla analiz edilmesi için kapsamlı bir araştırma metodolojisi önerilmiştir. Önerilen yaklaşım, farklı ortamlarda, farklı ölçeklerde uygulanabilirken, farklı kullanıcı gruplarının değerlerinin, anlamlarının ve yaşam tarzlarının, yeni tasarımlarda yansıtılmasında yararlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Yapı Çevresi, kültür, anlam, çevresel ipuçları, yöntem.*

INTRODUCTION

The reciprocal dynamic relation between culture and built environment and changes in both has been underemphasized or not been given adequate attention by the researchers until very recently. The interest in culture and built environment, as indicated by increasing number of publications, conferences as well as with the courses offered both at graduate and undergraduate levels in various universities, has largely been generated by the pioneer work of Rapoport: "House Form and Culture"(1969). Most of his work was based on vernacular environments: environments which constitute by far the majority of all built environments but also have been ignored in architectural theory and history.

Even we may consider vernacular architecture as a specific aspect or kind of built environment today, works of Rapoport (1969), Paul Oliver (1969) and Christopher Alexander (1964) has many implications for studying different kinds of built environment as well as architectural history more specifically "institutionalized" or "high-style" architecture. Regarding high-style architecture, certain characteristics, elements or details have been identified in defining the styles yet a systematic study using environmental cues have not been used immensely. Environmental cues are also important for studying architectural styles since in most cases certain cues such as a gargoyle or an extended dome can play an important role in losing or defining a buildings stylistic identity. Regarding meaning the distinctions are only made in general terms such as baroque in Italy expressing the power of church and the baroque in France expressing the power of new aristocracy. On the other hand starting with the late 18th century, particularly in western high style architecture, a mixture of elements from previous historical styles have been used to create as a new and original, ending in eclecticism. The built environment which completely changed with the world-wide modern movement in architecture is even more problematic when one looks the meaning of built environment from man-environment and cultural perspectives.

The image of the built environment is one of the most critical issues today. Hassan Fathy's project is an excellent example for this since he tried to do the all right things yet local people rejected it because for them the right image was modern houses. A research on social meaning in Eastern Black Sea Region has also many implications for why vernacular and traditional house forms were rejected and new concrete houses were preferred although they were rated low in most of functional and aesthetic criteria (Tosun 1998).

THEORETICAL BACKGROUND

In studying different types of built environments, historical or contemporary landscapes, one can not neglect people since they are built by people, (namely by architects or architecture without architects as Rudofsky points out in his book 1964) and built for people. This makes it necessary to look any city, town, building or interior with an man-environment relations perspective. This is the main difference between architectural design and other design areas which necessitates to include "man" in design process.

If one accepts the above notion, than in studying architecture the characteristics of the people, as individuals and as members of various social groups which affect the way in which built environments are shaped becomes important. In the case of individuals, the first question is about the people's sensory capacities: how individuals perceive it, give it meaning hence choose and use it. These are also affected by membership in a particular group so people must be considered as members of groups with particular values, beliefs and ways of understanding the world. Peoples membership in small groups, families, larger social groups and institutions, subcultures and cultures affects their soles, the ways in which they communicate and so on. These all affect decisions about the built environment and might be also affected by it. The last point makes it essential to know what are the effects of the

environment on human behaviour, mood or well-being. If there are major or certain effects or even minor effects than there is need to study or concern for men environment relations. Yet there is no consensus at theoretical position and there are three theoretical attitudes in general:

- 1) Environmental Determinism: The physical environment determines human behaviour and choices,
- 2) Possibilism: Physical environment provides possibilities and constraints within which people make choices based on other mainly cultural criteria
- 3) Probabilism: The physical environment does in fact provide possibilities for choice and it is not determining, but that some choices are more probable than others in a given setting.

In planning and design environmental determinism has been the traditional view, the belief that changes in the form of cities and buildings can lead to major changes in people's behaviour, increased happiness, social interaction etc. As a reaction to this, the view was put forward that the physical environment and its organization have no effects on people and that is the social, economic and other factors are more important. The current view is that the built environment can be seen as a behaviour setting, a setting for human activities and built environment has important although not determining effects. Only under reduced competence (elderly, children, handicapped, migrants etc.) it may have more inhibiting effects and thus more critical. This reduced competence or environmental docility may be also cultural, so that groups undergoing very rapid change, groups whose culture is marginal and so may be affected critically by inappropriate forms of the built environment.

One important difference between vernacular architecture and high-style architecture is that in the former the model and the meaning that built environment communicates is shared by everyone, thus environmental cues have very high relevance for the people and are used in appropriate ways. Naturally, when the model changes from one building to another with little variations than the model can be understood more quickly. What is lacking today is that we do not have a model with understandable changes but freedom of design with no reference to the existing built environment, culture and architectural history. The result is total chaos, complexity and rag bag in design terms: The lost of image at different scales. On the other hand with such design attitude we lost the identity of space. Whereas in traditional architecture each little area, city or town had certain uniqueness to make it different than the next one. Often this uniqueness was sensitive and in harmony with the physical, social and cultural environment. While they were different from one another they were not chaotic. The reason for that was, they varied from one another in a systematic way enabling one to be aware of transitions: what we lack today in our built environment.

If one accepts the notion that we shape our environment and the environment shapes us than one outcome of rapid changes in built environment is stress which in fact we all feel today. The extensive changes in our built environment with increasing cultural diffusion and enormous commercial ads results in cultural alienation and breakdown. Than the question is how we can modulate, moderate and articulate this fast rate of change and re-establish the model at different scales. The scale of the task may change from city landscape to a room or to a particular architectural detail. Supportive design as advocated by Rapoport (1983) may help in such cases.

When changes are more excessive and rapid than the study of cultural change and built environment becomes even more important and necessary. The outcome is: reduced competence in adaptation process which results in environmental stress, eliminate community identity, sense for community, prevent cooperative and mutual help, disrupt social structure and networks or certain institutions, solidarity, family ties, certain ritual, social, economic activities, cognitive schema etc. These are compounded by the lack of perceived choice and control when changes are rapid, forced and

involuntary and when groups' central values are threatened. In such cases, stress can be modulated by providing appropriate supportive environments. By supporting traditional and/or familiar activities and those elements most important to the cultural system (core elements), supportive environments provide a familiar base and avoid the need to totally restructure cognitive schemata, thus reduce stress. This is also very important at different scales such as cities, towns, neighborhoods and buildings, where we need to restore our cognitive schema related to the image of the built environment.

Another outcome of rapid change and exposition to vast amount of newness is the concept of cultural lag. Changes in material culture often occur more rapidly according to non-material culture and this can also have undesirable consequences. Material culture is anything that can be seen on the landscape such as towns, houses, furniture, musical instruments, etc., while non-material culture is anything that makes up culture and can not be touched like language, religion, folklore, beliefs, traditions, superstitions etc. As Spindler (1977) points out, an object such as a steel axe is far easier to communicate than a concept such as "honor" or "shame" and therefore its acceptance and diffusion is more likely and rapid. Similarly, a new material for the roof of a house or a tractor for a peasant is more communicable than a concept like privacy. Not only a steel axe, a tractor or a new material for roof is more communicable, they are often more compatible with cultural norms and rules. Cohen (1974) in a similar argument also suggests that cultural changes occur more slowly according to technological changes since people resist the necessary accompanying changes in their organizations of social relations and spatial behaviour.

Koh's (1976) similarly suggests that the changes in behavioral culture do not occur as easily as changes in material culture or spiritual culture since behavioral patterns are closely related to customs and norms. Based on Koh's model, Choi's (1986) study of Korean architecture suggests that users' spatial behaviour (behavioral culture) is more traditional compared to built environment (material culture). We can say that innovations, elements related to material culture are diffused and adopted more easily, rapidly and readily. This result in incongruence between built environment and users' spatial behavior as well as with other components of culture. This failure of non-material culture to change as rapidly as material culture changes creates cultural lags and dissonance resulting in discord and dissatisfaction in many cases.

Changes in environments are critically related to meaning which provides much of the rationale for the ways in which they are shaped. New materials and forms are to be seen not in terms of comfort, convenience, improvement in livability and the like, but as statements of meaning about "modernity", or "westernization", which is often equated with higher social status and identity. Once they start living in these modern houses, people may encounter certain undesirable, unanticipated consequences and inconvenience. Similarly, Le Corbusier's Pessac housing is a another example for this.

When changes in the built environment are rapid and excessive, they may lead to the destruction of cultures and consequently to the loss of identity (Rapoport 1982b). In the rush to build a better present (which is often associated with the images of western, modern, urban, elites etc.) in many cases we often squander our cultural heritage and identity. When we thoughtlessly obliterate the built environment we also lose our sense of rootedness in time nationally and individually. This in fact is the main point in the tireless and uncompromising crusade of Max Dworax (1916 cited in Rowntree and Conkey 1980) in Austria, who politicized the issues of personal and national identity via the traditional landscapes. His efforts created a public awareness of how and why replacement of traditional landscape by modern buildings can destroy the symbols of cultural continuity and stability as well as individual, family and national identity.

A similar response can also be seen in other cultural groups under acculturative forces where a particular reactive mechanism "defensive structuring" occurs (Siegel 1970, Rapoport 1978). This involves a group concentrating on a few traditional key elements to establish and maintain group identity. Elements of defensive structuring can be food habits, language, religion, rituals as well as specific settings, neighborhoods or material forms especially extant ones such as the visible form of the cultural landscape or building elements. In many cases groups use environmental cues in establishing and reasserting their identity (Rowntree and Conkey 1980, Rapoport 1982b). Analysis of built environment using environmental cues approach can be also very useful for this purpose.

On the other hand, when people are exposed to many alternatives and when one has to choose between two equally attractive options, one's value judgement of the options can change after the choice has been made. In 1954 Dr. Leon Festinger drafted a version of a theory describing the psychological phenomenon that occurs in these situations. He called it cognitive dissonance: the feeling of psychological discomfort produced by the combined presence of two thoughts that do not follow from one another. Festinger proposed that the greater the discomfort, the greater the desire to reduce the dissonance of the two cognitive elements. Cultural consensus theory (CCT) which emerged from Festinger's earlier work has many implications for linking culture, cognition and environment. It offers a popular information pooling methodology used in social and behavioral sciences. CCT consists of cognitive models designed to determine a consensus truth shared by a group of informants (respondents), and to better understand the cognitive characteristics of the informants.

Environmental cues approach can also be very useful in all these circumstances. The built environment communicates very clearly which many scholars takes as granted yet what it communicates and how it communicates is the concern of this paper. Than the problem is what are the most important environmental cues, how one can analyze those cues and what meanings they communicate to the local and other people.

ENVIRONMENTAL CUES AND MEANING

People react to environment in terms of the meanings the environments have for them and while doing this they use the environmental cues that environments convey. The meanings are in people not in objects or things. Yet the designers meanings and the users meanings are often different (Rapoport 1982a, Devlin 1990). Man-environment research indicate that designers and users preferences are very different since their schemata vary. While the designers tend to react to environments in perceptual terms (which are their meanings), people react to environment in associational terms. Personalization, changes or additions in the built environment must be conceived in this respect. Obviously, users meanings are more important than architect's or critics' in many cases.

Regarding meaning, Rapoport (1982a) suggests that one has to also make distinction between intended and attributed meaning. Intended meanings originate from direct experiences and relations with the environment whereas attributed meaning lacks the personal experience and assessment. It is the attributed meanings which we often see as defining choices. Choices that most of the people make but in many cases suffer are based on attributed meanings, since those choices are made based on others intended meaning which have then become an attributed meaning not necessarily having the same intentions, needs or goals. As an example, the intended meaning of a real-estate developer or an architect is often different than the community or one who pays for it. One has to think about the intentions of the architect and if it relates to cultural landscape or communal schema in placing Odakule building at the heart of historical district Beyoğlu in Istanbul. Similarly, within the idea that the traditional Istanbul houses will be satisfactory if only wood were to be replaced by concrete, which is reflected in Eldem's design for upper class housing in Istanbul, one can see such an attitude.

Environmental meaning can be studied; using linguistic models mainly based on semiotics (most common); relying on the study of symbols (art history, high-level meanings, designers meanings); and finally using models based on non-verbal communication that come from anthropology psychology and ethology. The latter relating to users' everyday meanings.

Symbolic Approach has been mainly used in historical high-style architecture. The importance of symbols has been recognized and well studied. It has also been used in structuralism and in symbolic anthropology. This approach has proved particularly useful mainly in situations where fairly strong and clear schemata are expressed (fixed and shared), through the built environments, whether high style or vernacular. In such cases the cues are clear, consistent and comprehensible. This is more complicated today where symbols are not fixed, shared and change rapidly. In many cases the symbols are created elsewhere and do not belong to the community. Yet, in contemporary situations, the meanings encoded in the built environment tend to be more ordinary and mundane so the symbolic meaning in the built environment is less important and restricted to certain building types. Particularly for understanding users' meanings in everyday environments, symbolic analyses are not useful (Rapoport 1986).

Yet even in analyzing historical high-style architecture, the environmental cues are usually complicated as well as specific cues are used in various periods that they really do not belong. This is particularly the case at transition periods as well as in buildings which has completed in extended periods or that have additional parts such as Florence Cathedral and St. Peters church at Vatican. As in Villa Farnesina in Rome and Garnier Opera in Paris the exterior and the interior have different cues belonging to different architectural movements. It gets even more harder when one analyze environmental cues of an eclectic building built in the 19th century. The proposed environmental cues approach and methodology can also overcome this problem in such situations. As in environment-behaviour studies, anthropology and archeology environmental cues can be also very useful in understanding particular architectural movements as well as their meanings and how they are related to the current conditions in the society both using synchronic and diachronic analyses.

Most of the recent studies in architecture on environmental meaning are based on semiotics, the science of signs. Semiotics, as the study of the significance of elements of a structured system can be understood as comprising three major components: syntactics, the study of structure of the system; semantics, that is how signs carry meanings, the property of elements; and pragmatics, which is less used but more important such as which elements function in what ways, how they influence emotions, attitudes, preferences and behaviour. In other words pragmatics is based on the relation of signs to the behavioral responses of people that is their effects and how these elements or cues interpreted.

The main source for semiotics comes from Saussure's (1916) seminal work "Course in General Linguistics". His division of the signs into two components, the signifier (sounds or marks on paper) and the signified (concepts or ideas), was transformed so that the building or its former details (signifier) stand for certain meanings and concepts which are signified (Broadbent, Bunt and Jencks 1980, Groat 1981, Krampen 1979, Lindsey, Buchan and Duncan 1988). First the main concern was on the signified, later the emphasis was on both components of the sign -the signifier as well as the signified.

The studies on meaning within the semiotic tradition also made several contributions to the study of meaning. For example, one aspect of Krampen's studies was his use of sorting task as a research methodology for identifying building types. His procedure was to ask subjects to sort pictures of buildings based on cues into categories of building types. Bonta's (1979) analyses within the semiotic tradition are also worth mentioning. According to Bonta meaning in built environment can be achieved

through the analysis of descriptive texts of critics and other writers. Rather than using architectural criticism as a source for empirical research, he used it as a source of what he called text analysis. He applied text analysis to the study of particular periods or styles as well as to the study of single buildings over a period of time in order to identify the changes in meanings. One important issue regarding semiologically oriented analyses is that they are almost exclusively based on the formal details of building facades.

In comparing these approaches Rapoport (1982, 1988) suggests that nonverbal communication approach is the most useful one since it is based on relatively simple, direct, immediate methods, involving observation, recording and interpretation, which can be applied easily in the field. He argues that built environments lack the clear-cut lexicons with indexial relationships to referents that language possesses and the communication channel in language is based on auditory sense whereas the communication channel for built environment is mainly visual although other sensory cues may also be involved. The built environment provides cues but does not do so verbally but mostly visually hence it represents a form of nonverbal communication. In fact even in linguistics importance of nonverbal communication (such as tone of voice, facial expressions, physical position, body movements, gestures etc.) has recently been recognized and considered important for clarifying spoken language. That is, instead of studying the internal relationships and structures of a language as in traditional linguistics, they examine language in the "context" of actual communicative events based on the notion that the nature of any given speech may vary depending on the context. The importance of context is very important noticing the differences and studying the meaning of built environment and this necessitates the knowledge and familiarity with the cultural context (nationalism, struggle for ethnic or social identity, lifestyles, worldviews etc.) since it helps in reading the cues and prevents one from making misinterpretations.

From a pragmatic view in a heavily forested area a clearing becomes the cue of humanized space whereas in a treeless plain a tree or a group of trees is the cue for humanized space. The reversal between the relative meaning of town (good) and forest (scary, full of wild animals, dark, bad etc.) so common in early colonized America and the present meaning of forest (good) and town/city (bad, urban crimes, dangerous, air pollution, traffic etc.) have to do with changing values, which also indicates that they are also interpreted in terms of their context. In a white washed Greek island the church is identified by use of domes and size while in a town of mud brick in the Peruvian Altiplano the use of color whitewash reinforced by an arched door and a small bell tower marks the church. In Taos pueblo a freestanding building, surrounded by a wall and gateway with a pitched roof contrasting with clustered houses with flat roofs identify the church. In south Italy and in many parts of Central Anatolia use of stone in a church or mosque makes this distinction. In many cases the cue is also reinforced by multi cues such as size, location, domes, color, materials, classical doorways or columns etc. These also make the context important. In a low rise neighborhood a tall building becomes a landmark whereas in a city where high rise blocks are abundant a low rise community becomes a landmark or district. The reading of meaning requires context as well as in many cases knowledge. The reason why traditional forms and materials are rated positively in western world and concrete, galvanized iron, modern forms are preferred eagerly in developing world can be understood by contextual meaning.

According to Rapoport (1995), built environments communicate several distinct types or level of meaning through environmental cues. These are 'high level meanings' which are related to cosmologies, cultural schemata, world views, philosophical systems, the sacred etc.; 'middle-level meanings' which are related to identity, status, wealth, power, prestige, i.e. the latent meaning rather than instrumental functions, and 'lower-level' everyday and instrumental meanings that are related

identifying the uses for settings, expected behaviour, privacy, territoriality, seating arrangements etc., thus enabling users to behave and act appropriately and predictably.

The lower-level meanings are present in any built environment and it is the most evident. The higher level meanings are more important in traditional settlements, historical landscapes, ritual buildings etc. and it has been mainly emphasized in architectural theory and history as well as in anthropology and archeology. In present day environments, middle level meanings have become more important due to the scale, complexity and heterogeneity of the society. When people do not know each other and when social mobility in a society increases, communication of identity and status becomes more important. In most cases, higher level meanings are often unknown or of little concern to most users. The studies by Duncan and Duncan (1980), Gauvain, Altman and Fahim (1984), Amaturio, Costagliola and Ragona (1987), Sadalla, Vershure and Burroughs (1987), Rapoport (1988) illustrate the growing interest in middle level meanings. Actually, identity and social status has become one of the goals of architecture besides form and function debates. One has to consider that, meaning is a central mechanism linking people and the built environment, influencing perception, making it selective through the affective response to subliminal cues, influencing cognitive schemata and memory thus dominating evaluation, preference and choice, so that even aesthetics can be an aspect of meaning (Tosun1999).

Regarding meaning, Rapoport (1982a) suggests that one has to also make distinction between intended and attributed meaning. Intended meanings originate from direct experiences and relations with the environment whereas attributed meaning lacks the personal experience and assessment. It is the attributed meanings which we often see as defining choices. Choices that most of the people make but in many cases suffer are based on attributed meanings, since those choices are made based on others intended meaning which have then become an attributed meaning not necessarily having the same intentions, needs or goals. As an example, the intended meaning of a real-estate developer or an architect is often different than the community or one who pays for it. One has to think about the intentions of the architect and if it relates to cultural landscape or communal schema in placing Odakule building at the heart of historical district Beyoğlu in Istanbul. Similarly, within the idea that the traditional Istanbul houses will be satisfactory if only wood were to be replaced by concrete, which is reflected in Eldem's design for upper class housing in Istanbul, one can see such an attitude.

What people want is an important question but why people want these is more important. At consumers level, instrumental function and latent function is often different. The latent meaning can be more important in many cases. As designers we can not control certain quality components such as cleanness or maintenance, certain urban services, garbage collection, electricity and water problems, proximity to services, perceived crime levels and safety. Yet there are many ways to change the environmental quality of an area with new well-designed projects and bringing higher status elements to an area (downtowns, projects in certain parts of Istanbul with increasing the value of land etc.). Designers usually control appearance although preferences can be highly variable. Appearance is also linked to associational variables (status, income etc.). This can also change from one society to another as well as in a society. In latin America grid plans are considered better in neighborhoods where as in US curved and non-linear planning with cul-de-sac is preferred. Also an apartment on a crowded street is preferred in Turkey whereas in US or North Europe a silent street is preferred. In Eastern Black Sea while viewing the land and locating house on the slopes for that purpose was a must, now the houses are located along the roads which are usually in the valley although in every rainy season some of them are swept by the floods. In urban areas environmental quality preference can change according to knowledge and mental maps (Istanbul Europe and Asia side preferences), view (river, lake, sea, valley), lifestyles (culture), according to their geodemographic background (Eastern Black Sea people in Beykoz and Sarıyer), activities (sportive, cultural, outdoor etc), social contact and

interaction (particularly for young working couples and single people), child density, large and small trees, availability for maintenance (elderly) etc.

Regarding man environment relations, the environmental cues also communicate meaning and indicate people how to act. The built environment act as a mnemonic reminding people expected behaviour. In this respect the contemporary environments provide less information to make people make up their minds. This is partly due to the decrease in shared knowledge as well as to the cultural lag that results from excessive changes in built environment. The difference between the intended meaning of an architect or real-estate developer and the community also makes this process vague.

Environmental cues are also very helpful in analyzing and assessment of environmental quality. The assessment of quality also is not universal and different groups can have different environmental quality profiles. Profile diagram is basically based on people's evaluations of the environmental attributes (which in most cases are the cues that are selected by people) which can be analyzed using a negative-positive diagram (Rapoport 1990). Similarly, lifestyles can also be represented as profile. Lifestyle can be defined as the result of choices about how to allocate resources and closely linked to consumption patterns like food, drink, clothing, transportation, media etc. as well as to recreation and leisure activity systems hence to location, neighbourhood and more importantly to the choices for housing. In fact lifestyle matches environmental quality well since both profiles emerge from what people choose. They are the link between the choices and the specifics of the built environment. As an activity design itself is the result of choices among alternatives. The style itself whether of environment or life, is the result of systematic choices among alternatives. In this connection environmental cues which includes embodied images are very important for housing, office space advertisements since they help in selling dreams.

A METHODOLOGY FOR STUDYING BUILT ENVIRONMENT VIA ENVIRONMENTAL CUES

The basic methodology for studying built environments involves looking directly to the built environment and its elements, attributes, observing the cues present in the designated research context and identifying how they are interpreted by the members of the society living in that area. Therefore the research methods include both observations of the built environment and/or analysis of the recurring properties as well as interviews with the inhabitants and the various groups living in that area

Concerning the relationship between built environment and culture, more specifically the meaning in built environment, one has to consider that these not only change from one place to another but also change over time. Hence the research methodology for studying environmental cues and their meaning can be based on synchronic analysis across various built environments and cultures (cross-cultural comparatively and non-chronological), diachronic analysis (chronological usually based on one specific place and culture over time) as well as both at the same time.

The unit of the study can variably be a city or a town landscape, a neighborhood, an individual building, a specific space or an architectural detail such as a door or window. Than the important task is to find out which cues are recurring thus important to that particular time or over time in a given setting and/or across different locality. Those will also undermine the choices of that particular time and setting. This on the other hand can enable one to identify the images and other elements of meaning, discover priorities in preferences and the elements which comprise environmental quality for the inhabitants (Rapoport 1990).

Regarding environmental cues, there have been variable approaches starting with just classification systems such as classifying window and door shapes and details, roof forms, and the like as well as

analytical approaches where one try to deal with the transformations of forms using structuralist and transformational approaches.

Schulz (1988) uses the word "component" as the smallest unit of architectural form. He suggested that the components that made up the architectural form can be categorized in mass, space and facade categories and can be analyzed by processes, relationships, organizations and ordering principles which constitute the form composition components. Processes can be branched as whole (no process), addition, subtraction, deformation, combined processes; relationships can be branched as unique (no relationship), intersecting, adjacent, linking and combined relationships; organizations can be branched as nodal, clustered, linear (one-way or two-way), gridiron and combined organizations; and ordering principles can be branched as repetition, hierarchy, alteration, harmony, gradation, contrast, dominance, unity, balance and combined ordering principles (Krier 1988, Gunce, Erturk and Erturk 2005).

As already discussed environmental quality profile can be adapted in handling diverse cues that environments communicate in understanding consistency in meanings for a group, sub-culture or culture. It enables one to visualize and represent graphically which cues are more important as well as how the cues are evaluated since it allows one to describe what is liked and chosen as well as disliked and rejected. In design it can have many implications why particular cues in built environment are chosen, why, and have positive social meaning at a particular society or a group at a given time. One has to also look at:

- 1) Nature of components. One may want to be close to mosque or school or not),
- 2) Ranking of components: People rank house, garden, neighborhoods. Components can be physical (perceptual) as well as social (symbolic, temporal like sound, socio-cultural),
- 3) Importance: the magnitude of components how important they are. For squatter settlements tenure, safety, water, electricity is more important so the ranking may be different,
- 4) Push and Pulls: Negative and positive like trees, activities, adoption, neighbors, school quality, etc.

The cues for interpreting environmental meaning can be three types (Rapoport 1982a): fixed, semi-fixed and non-fixed elements. Fixed-feature elements are those which change rarely, slowly or not at all such as buildings, plazas, streets at urban scale and walls, floors, windows, doors at building scale. Spatial organization of these elements, their size, proportions, forms, arrangement, location and so on communicate meaning. Semi-fixed elements can be changed easily and quickly such as furniture, curtains, shutters, decorations, fences, plants, lawn decorations, personalizations, color and so on. Semi-fixed elements are particularly important in studying meaning since they tend to be more under the control of users and they communicate more than fixed elements. For establishing and expressing meaning, group identity, status and the like, semi-fixed elements are very important particularly since most of us move to a ready-made environment and can not change the fixed architectural characteristics.

Apart from fixed and semi-fixed features in encoding and decoding built environment, it is also necessary to consider non-fixed elements. Homogeneity or heterogeneity of the area, the mobility of the respective population, their length of residence, activity systems as well as groups preferences, choices and lifestyle profiles are important for understanding the meaning in built environment. The recurring characteristics of the visual environment has to be further investigated based on what people think about them. Then the first task becomes finding the recurring characteristics of the built environment.

The nature of environmental cues, may vary by the type of data and the scale of the measurement. For instance, if the cue is size and height the nature of data can be continuous and in this case the scale of measurement can be interval. There can be also other cues which do not exhibit such range and are discrete such as the color used. There may be also cues which vary discretely but where the distinctions are rather arbitrarily defined, depending upon who is interpreting the situation, such as poor or high maintenance. The degree of criterionity can be different from one cue to another as well as different from one subject to another. The degree of criterionity of a cue not only depends on its value or saliency but also on the content of the environmental display since certain cues may reinforce or override other conflicting cues. In this connection uniqueness and contrast become very important for the analysis of cues and interpreting the meaning of built environment.

In order to make correct inferences, strong noticeable differences and adequate redundancy is necessary. When environmental cues add up and reinforce one another, the indications and the messages can be quite clear and one can make reliable inferences. Consistent and repeated use of certain cues can also bring further clarity to the meaning. Due to the ambiguity and uncertainty of environmental cues their redundancy must be high.

Assumptions of reality, the associated meanings and the conflicts about them can be understood using the methodology proposed by cultural consensus theory. While measuring distributed knowledge, values and meanings in a given society one can explain shared human decision-making process and enlighten which environmental cues are the most important for them (Gawronski and Brannon, 2019). The cultural consensus model is a formal model of the process for asking and answering questions and is limited to categorical response data. The proposed model includes a set of analytic procedures enabling one to obtain which knowledge, meanings and values are shared, the correspondence between the answers of respondents and its correlation to certain cues existence or non-existence, existence or non-existence of a single knowledge system in a group, and the extent of consensus on knowledge and meaning system. The repetition of environmental cues and the consensus on meanings can increase the redundancy.

In studying meaning in built environment often an extensive recording based on visual evaluation may be necessary for the data collection. One can adopt Brunskill's method, which was constructed on observations carried out on English vernacular architecture. His methodology helps to collect data quickly in the field and by reducing the subjective elements as much as possible makes it easy to compare the material between different parts of the country (Brunskill 1974). A design matrix based on environmental cues can be produced to do the recording morphologically after a pilot study on characteristics of the environment for the aimed study. This is basically a visual mapping of alternate ways of achieving design solutions, typologies etc. The design matrix includes parameters (what the object is or have) which are listed vertically and the corresponding characteristics or typologies which are listed horizontally. The basic parameters for quantitative comparisons can be the environmental cues which can vary from settlement pattern, massing, landscaping, spatial organization, indications of public versus private, roof shape, materials, color, proportions, sizing, doors, windows, fenestration, ornaments, furnishings, maintenance etc. This method can also be applied to advertisements on media, books, documentary investigations, or various built environments whether traditional or contemporary.

Quantification of the data through the related parameters for the basis of comparisons acts as a filter. This not only makes the data collection faster but also makes the analysis and evaluations easier. In analyzing by rows, where each row is evaluated separately from each other in terms of the basis for comparison, the recurring characteristics gives the optimum for the complete chart. Such recurring characteristics also gives the core elements and the most important cues for that specific built environment. Analyzing by columns is more complex, since it implies analysis of all possible

combinations and permutations (Sanoff 1977). A morphologic path analysis can be used for this purpose. Once the recurring important environmental cues are found then the next step is interviews which can be done in various ways.

Unstructured interviews with the users can be very helpful when one conducts a research in an area which he or she is not familiar with or when one seeks for the meaning of the environment for the inhabitants. This can reduce misinterpretations as well as researchers imposing their understandings and knowledge on related issues. The main objectives for conducting the unstructured interviews are: to gather information about the inhabitants (household, identity, occupation, education, status etc.); where and how particular activities take place as well as which activities and in what ways occur in particular settings; what users think and feel about specific spaces, buildings, features, elements (such as how they evaluate their house as well as others' houses or neighborhoods, which features and elements are important, what makes them important or special etc.); to gather information about specific settings and social relations in that particular environment. These informal interviews can also provide information about which elements and aspects of the built environment (at different scales) are important and what these cues mean to the people which then can be systematically explored during the structured interviews.

Free responsive environmental walk tours are important for the analysis of meaning in built environment since people often remember environmental cues when they actually see them. Naturally this necessitates using strategic informant sampling which in most cases using more educated and elderly inhabitants who can reconstruct the past, identify the changes in meaning of particular forms, buildings, elements over time. A real-estate agent can be a good alternative in researching the current trends. Free response environmental walk tour is useful since the real environment can help in reminding people of their memories as well as can make it possible to check the informations gathered during unstructured interviews, or preliminary analysis of environmental cues by the researcher. For controlling the data accuracy information gathered from one informant must be checked against that another.

Questionnaires whether structured or unstructured can be held after these two steps. Yet for the analysis of the meaning in built environment it is better to do photo interviews before going in further research and analysis. Photo interviews are very useful in understanding the meanings of the various built environments for the local people; to identify which elements are critical and express important meanings; to discover what people think about certain aspects of the built environment and what they represent to them; to identify which elements or features preferred, desired and evaluated as positive or negative by the people and why; to discover which features or elements of the built environment convey information about personal identity, status and community identity. People's inferences from photographs can provide the important and critical environmental cues (or critical attributes) and what they mean for the local people. As already discussed, such cues and their meanings are very important and have to be considered in designing the new or in proposals for preserving the traditional environments.

Selecting photography as an environmental display media for the structured interviews is very crucial. First, the use of photography as an environmental media is the closest that we can get to the real environment at display and photographs are able to stir up the hidden meanings. It has already been proven as useful and successful for interpreting environment and encoding meaning (Royse 1969, Bunster 1977, Lindsey, Buchan and Duncan 1988, Sadalla, Vershure and Burroughs 1987, Bone 2013, Chow et al. 2014,). Second, while there is a high degree of verisimilitude between the real environment and its photographic surrogate, in a photograph one can control to a large extend the number of stimuli presented at one time to a subject. A photograph can be a close-up detail including

only a single cue such as a door knocker or it can be so complex as a panorama of a village with multitude of cues. Such a control by the researcher in environmental display makes it easy to trace any given response to a stimulus or cluster of stimuli. This is not possible for example in direct and free exploration of the real environment. Third, photo-interviews can be conducted easily anywhere, in the field, in the house or in a coffee-bar. Forth, photographs can be sorted into categories (free- sorting task or structured sorting task) or they can be ranked according to certain criteria by the researcher and the subjects easily for the analyses and the evaluations. Finally, an important positive aspect about photo-interview sessions is that informants usually enjoy pictures and are often eager to continue responding for an extended interview time.

An alternative for photography today is the use of rendering or photo-retouching. This is even a more important technique since one can control as well as add certain environmental cues for the aim of the research. With the developments in rendering and re-touching techniques one can easily create the wanted photorealistic environments for studying the meaning in environment. Just by adding or subtracting certain cues on the images produced, one can easily understand, preferences, values and what meanings that these cues communicate.

Concerning the analysis of photo/rendering-interviews various analysis can be made based on the evaluations. Osgood's (1957) Semantic Differential is widely used to measure the connotative meaning of cultural objects. In relation to sorting tasks and rating scales correlational analysis can be made (such as chi-square test to see relationship between various constructs). One can obtain ordinal, nominal or interval data easily through these structured interviews and make different quantitative analysis. For the ordinal and nominal data non-parametric analysis and matrices can be used.

In the past, architectural models has also been used widely to understand how people interpret and evaluate the built environment, which cues or attributes are more important, acceptable etc. particularly at housing scale and interiors (Stea 1982). Although environmental modelling is useful in some cases since they do not represent the real environment fully in every details such as color and materials, it is not recommended to use this technique particularly in searching for meaning using environmental cues. Retouched drawings have also the same disadvantages. Moreover, both techniques can mostly be understood by designers, not the others. People having no design education are not familiar with them. Yet the photographs and the realistic renderings are what they see in real environment thus more familiar with them.

In manipulating the meaning of built environment through environmental cues, there are two options. One is to take few cues and via doctored photographs or renderings place them in a wide range of environmental contexts. This can give one an understanding of the relationship between a given cue and a range of differing environmental contexts. Such an approach means limiting the cues tested to two or three since each cue has to be tested in various contexts. The other option is to take a large number of cues and test them in one or few environmental contexts.

Retouched photographs and renderings can be very useful in making certain environments such as historical, vernacular or modern, more acceptable to the people by changing few important environmental cues -similar to the suggestions in the US for making townhouses and condominiums more acceptable (Rapoport 1982b). By removing one or two negative environmental cues and adding one or two important positive cues one may change the image (sum of cues having positive or negative meaning for the people and which also identify and tell us about the area and the people) of the built environment. This can also increase the acceptance and desirability for the people. This is particularly important when we want to change the meaning of the built environment from low status to high status. This method is also useful when a change in environmental cues does not change the

ratings. This will clearly indicate that the cue used in retouched photographs or renderings is not very important.

Conclusion

Environmental cues can sharpen and refine our understanding of the interactions between people and environment and elicits core and emotive knowledge and values about the environment and insights on meanings as well as shifts in meanings over time. Today the environmental cues approach and the methodology advocated for this purpose is even more important in understanding, which elements seem to be adopted eagerly and used by real-estate developers or in self-built projects, which cues are preferred and looked by customers and what meanings these cues communicate etc. The impact of media and the advertisements is also very critical in this respect: what do the television programs show, what do newspapers and magazines show, what these pictures and films indicate or advocate. By analyzing the most repetitive elements found in various media types, one can then understand which cues are more important and form the current trends in architectural design.

Regarding new design, this approach can make the design process more successful by making the meanings transparent and eliminating the disadvantages of the black-box approach regarding meaning in built environment. Particularly the developments in computer technology and the realistic renderings can help researchers as well as architects and real-estate developers in designing the new with the preferred, more acceptable design alternatives. This is particularly important also in interior architecture since it is even more easy to control each cue much easier in virtual world yet fully realistic. In fact in interior architecture, the approach proposed in this paper is utilized to a degree by many firms in kitchen and bath room renovations business, in finding users preferences and choices. At this point we still do not see such an attitude in the realm of architecture. The buildings that architects design today are still based on architects cognitive schema, their interpretations of the ideas, values and knowledge.

REFERENCES

- Alexander, C. (1964). *Notes on the Synthesis of Form*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Amaturo, E., Costagliola, S. and Ragone, G. (1987), *Furnishings and Status Attributes, Environment and Behaviour*, Beverly Hills: Sage Publications, 9, 2, p.228-249.
- Bone, Z. (2013). *Looking Through, Looking At and Looking Behind: Using Photos in Research Inference*, In I. Romos and A. Mesquita (eds.), *Proceedings of the 12th European Conference on Research Methodology for Business and Management Studies*, UK: Academic Conferences and Publishing International Limited, p. 48-57.
- Bonta, J.P. (1979). *Architecture and its Interpretation*, New York: Rizzoli.
- Broadbent, G., Bunt, R. and Jencks, C. (1980). *Sign, Symbols and Architecture*, New York: Wiley.
- Bunster, B. X. (1977). *Talking Pictures: Field Method and Visual Mode*, 3, 1, p.278-293.
- Brunskill, R. W. (1974). *Illustrated Handbook of Vernacular Architecture*, London: Faber and Faber.
- Choi, J. (1986). *An Exploratory study of the conceptualization of architectural tradition of Koreans' spatial behaviour*. In J. Winemann, R. Barnes and C. Zimring (eds.), *The Costs of Not Knowing*, Atlanta: EDRA, p.31-40.
- Cohen, Y. A. (1974). *Culture as Adaptation*, In Y.A.Cohen (ed.), *Man in Adaptation: The Cultural Present*, Chicago: Aldine.
- Chow, C. K., Corsi, D.J., Lock, K. and Madhavan, M. (2014). *A Novel Method to Evaluate the Community Built Environment Using Photographs*, PLoS ONE, 9, 11, p.1-10.
- Devlin, K. (1990). *An Examination of Architectural Interpretation: Architects versus Non-Architects*, *Journal of Architectural and Planning Research*, 7, 3, p.235-244.

- Duncan, J.S. and Duncan, N.G. (1980). *Residential Landscapes and Social Worlds: A case study in Hyderabad, Andhra Pradesh*, In D.E. Sopher (ed.), *An Exploration of India: Geographical erspectives on Society and Culture*, Ithaca: Cornell University Press.
- Gauvain, M., Altman, I. and Fahim, H. (1984), *Homes and Social Change: A Case Study of the Impact of Resettlement*, In R.J. Gergen and M.M. Gergen (eds.), *Historical Social Psychology*, Lawrance Erlbaum, New Jersey: Hillsdale, p.211-235.
- Gawronski, B. and Brannon, S.M. (2019). "What is Cognitive Consistency and Why Does It Matter, Cognitive Dissonance", In Eddie Harmon-Jones and Judson Mills (eds.), *Washington DC, American Psychological Association*.
- Groat, L. (1981). *Meaning in Architecture: New Directions and Sources*, *Journal of Environmental Psychology*, 1, 3, p.73-85.
- Gunce, K., Erturk, Z. and Erturk, S. (2005). "Visual Interpretation of Architectural Form", *BUHU 5th International Postgraduate Research Conference in the Built and Human Environment*, The University of Salford, UK, pp: 385-392.
- Koh, Y. (1976). *Traditionalism and De-traditionalism*, In S.Y.Chun (ed.), *Korean Society*, Seoul: International Cultural Foundadtions, p. 129-146.
- Krampen, M. (1979). *Meaning in the Urban Environment*, London: Pion Limited.
- Krier, R. (1988). *Architectural Composition*, New York: Rizzoli.
- Lindsey, S., Buchan, R. and Duncan, J.S. (1988). *The Residential Landscape as a System of Communication: A Semiotic Approach*, In M. Herzfeld and L. Melazzo (eds.), *Semiotic Theory and Practice*, Berlin: De Gruyter, 1, pp.591-600.
- Oliver, P. (1969). *Shelter and Society*. London: Barrie and Jenkins Ltd.
- Osgood, C., Suci, G. and Tannenbaum, P. (1957). *The Measurement of Meaning*, Urbana: University of Illinois Press.
- Rapoport, A. (1969). *House Form and Culture*, Engelwood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Rapoport, A. (1977). *Human Aspects of Urban Form*, Oxford: Pergamon.
- Rapoport, A. (1978). *Culture and Subjective Effects of Stress*, *Urban Ecology*, 3, p.241-261.
- Rapoport, A. (1982a). *The Meaning of the Built Environment*, Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Rapoport, A. (1982b). "Identity and Environment: A cross-cultural perspective", In J.S. Duncan (ed.), *Housing and Identity: Cross-Cultural Perspectives*, N.Y.: Holmes and Meier Publishers.
- Rapoport, A. (1983). "Development, culture change and supportive design", *Habitat International* 7 (5/6), pp. 249-268.
- Rapoport, A. (1986). *Culture and Built Form -A Reconsideration*, In D.G. Saile (ed.) *Architecture in Cultural Change:: Essays in Built Form and Culture Research*, The University of Kansas, p.157-175.
- Rapoport, A. (1988). "Levels of Meaning in the built environment", In F. Poyatos (ed.) *Cross-Cultural Perspectives in Nonverbal Communication*, Toronto: C.J. Hogrefe, pp.317-336.
- Rapoport, A. (1990). "Environmental Quality and Environmental Quality Profiles", in N. Wilkinson (ed.), *Quality in the Built Environment*, Newcastle upon Tyne, Urban International Press.
- Rapoport, A. (1995). *Thirty Three Papers in environment-behaviour research*, New Castle upon Tyne, Urban International Press.
- Rapoport, A. (2005). *Culture, Architecture and Design*, Chicago: Locke Science Pub. Com.
- Rowntree, L.B., and Conkey, M.W. (1980). *Symbolism and the Cultural Landscape*, *Annals of the Association of American Geographers*, 70, 4, p. 459-474.
- Royse, D.C. (1969). *Social Inferences via Environmental Cues*, Unpublished doctoral dissertation, MIT, Massachusetts.
- Rudofsky, B. (1964). *Architecture without Architects*, London: Academy Editions.
- Saussure, F. (1916). *Course in General Linguistics*, New York: Mc Graw Hill (1966).
- Sadalla, E.K., Vershure, B. and Burroughs, J. (1987), *Identity Symbolism in Housing, Environment and Behaviour*, Beverly Hills: Sage Publications, 19, 5, 569-587.

- Sanoff, H. (1977). Methods of Architectural Programming, Pennsylvania: Dowden, Hutchinson and Ross Inc.*
- Schulz, C. N. (1988). Architecture: Meaning and Place, Selected Essays, New York: Electa/Rizzoli.*
- Siegel, B.J. (1970). Defensive Structuring and Environmental Stress, American Journal of Sociology, 76, p.11-32.*
- Spindler, L.S. (1977). Culture Change and Modernization, New York: Holt, Rinehartand Winston.*
- Stea, D. (1982). Cross-cultural environmental modelling. In A. Lutkus and J. Baird, (eds.), Mind, Child, Architecture, Hanover, New Hampshire: University Press of New England.*
- Tosun. V. (1998). Biçim Anlamı İzler: Doğu Karadeniz Bölgesinin Kırsal Alanlarındaki Yöresel Ev ve Yerleşme Biçimlerinin Değişiminin Analizi için Kuram ve Yöntem, Unpublished doctoral dissertation, K.T.Ü., Trabzon.*

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ SAATLERİ

Tolga ERDEM
İstanbul Kültür University, Turkey
t.erdem@iku.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-5887-9586>

ÖZ

Erken Cumhuriyet dönemi olarak tanımlanan 1923- 1943 yılları arasındaki 20 yıllık zaman dilimine bakıldığında toplum üzerinde köklü değişimlere yol açtığı görülür. Yeni düzene geçiş yılları olarak da isimlendirebileceğimiz bu dönem, yeniden yapılanmanın yaşandığı toparlanma yıllarıdır. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında genel olarak Neoklasik Akım kendini gösterirken, Cumhuriyetin ilanından yaşanan aydınlanma ve yenileşme olarak da tanımlayabileceğimiz 20 yıllık süreçte tüm dünyayı etkisi almış olan Art Deco akımı, Türkiye'de de Neoklasizm'in yerini almıştır. Art Deco, sosyo-kültürel ve ekonomik şartların ve gelenekselci anlayışın nedenleriyle ülkenin bütününde etkili olup, kabul görmemişse de , İstanbul ve diğer büyük kentlerde batılılaşmanın, modernleşmenin, yaşam konforunun artışının ve değişimin sembolü olarak görülerek kabul edilmiş ve gündelik hayata girmiştir. Özellikle mimarlık, sanat, iç mekan ve mobilyada etkili olan Art Deco, günlük yaşantıda kullanılan ürünler ve aksesuarlarda da, yalın ve köseli, modernleşmeyi simgeleyen çizgileriyle görülmeye başlanmıştır. Özellikle duvar ve konsol saatleri de bu modernleşmenin içinde yer almıştır. Cumhuriyet Türkiye' sinde de; kökenleri Fatih Sultan Mehmet'in 1477 yılında Avrupa'dan saat ve saat yapabilecek ustalar getirtmesine kadar dayanan, Fatih'in Venedik'ten getirttiği mekanik saatlerin benzerlerinin 16.yüzyıldan itibaren İstanbul'daki saat ustaları tarafından yapılmaya başlanan saatlerde, Cumhuriyetin ilk yıllarında köseli ve daha sade Art Deco çizgilerine sahip olarak değişim geçirmeye başlamışlardır. Erken Cumhuriyet döneminde, batılılaşma ve modernleşmenin simgelerinden biri olarak görülen yeni ve modern saatler Avrupa'dan getirilmeye başlamıştır. Bu çalışmada ülkemizde de kullanılan saatleri üreten önde gelen markalardan 3 tanesine genel bir bakış amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Erken Cumhuriyet Dönemi, Kimlik, Tasarım*

EARLY REPUBLIC PERIOD WATCHES

ABSTRACT

When we look at the 20-year period between the years 1923-1943, which is defined as the early Republican period, it is seen that it causes radical changes on society. This period, which can be called as the transition years, is the year of re-structuring. Overall in the last period of the Ottoman Empire Neoclassical Movement itself showed enlightenment experienced the proclamation of the Republic and innovation as the 20-year period can be defined which have taken effect in the whole world Art Deco movement, has taken its place Neoclassicism in Turkey. Art Deco has been accepted and accepted as a symbol of westernization, modernization, increase in comfort of life and change in Istanbul and other big cities. Art Deco, which is especially effective in architecture, art, interior and furniture, has started to be seen in the products and accessories used in daily life with its lines that represent simple and modern and modernization. Particularly wall and console clocks were included in this modernization. Republic of Turkey since the well; The origin of the mechanical watches that Fatih Sultan Mehmet brought to Europe from 1477, which was built by the watchmakers in Istanbul from the 16th century onwards. they have started to change with the more simple Art Deco lines. In the early Republican period, new and modern clocks which are considered as one of the symbols of

westernization and modernization have begun to be brought from Europe. In this study, an overview of 3 of the leading brands in Turkey is aimed.

Keywords: *Early Republican Period, Identity, Design*

GİRİŞ

Kimlik kavramı temelinde insanın varoluşundan / doğumdan itibaren varlığını gösterebilmek ve hakimiyetini sürdürebilmek için arayış içerisinde olduğu, gelişim gösterebilmek için çabaladığı bir süreç, kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda bu süreç sadece kişisel gelişim ile ortaya çıkmaktan daha ileri boyutlarda kullandığı aksesuarlar, giydiği kıyafetlerdeki markalar ve benzeri konularla pekiştirilmeye başlanılmış ve bir gösterge olarak değerlendirilmiştir.

Modern öncesi dönemlere baktığımız zaman bireyin kimliği daha çok içine doğduğu toplumda doğuştan getirdiği statüler etrafında belirlenirdi. Daha doğduğu anda ne olduğu ve nasıl olması gerektiğiyle ilgili her şey, çevre tarafından belirlenmiş olurdu. Birey, rolü çerçevesinde şekillenir ve bu ölesiye kadar o çerçevede görülürdü. Belirlenmiş olan rolü yaşamak dışında, tercih edebileceği çok fazla bir alternatifi yoktu. Modernleşme ile birlikte, sonradan da kazanılabilen statüler artık bireyin kimliğini belirlemede birinci etken olmaya başladı. Ancak sosyal bilimler literatürüne baktığımız zaman, özellikle 1960’lardan sonra yeni bir “kimlik” vurgusuyla karşılaşmaktayız ve bu “kimlik” vurgusu etrafında bireyselci bir ideolojinin ayrıca önem kazandığını görmekteyiz (Dalcı, 2010).

Bireyin toplumdaki statüsü televizyon, sosyal medya, yazılı basın yayın gibi toplumu temelden ilgilendiren ve etkileyen konulardaki vurgulanan öğeler ile birlikte okuduğu kitaplar, aldığı eğitim gibi temel kişisel değerlendirme değerlerinden uzaklaşarak bindiği araba, giydiği ayakkabı gibi maddi konulara yönelmeye başlamıştır. Öyle ki adap kurallarına göre takım elbise ile saat kullanımı uygun bulunmamasına karşılık günümüzde insanlar varyet durumlarını göstermek için takım elbise ile saat takmaktadırlar.

Türkiye’de tarihsel açıdan bakıldığında, Osmanlı döneminde giysi ve aksesuarlar daha çok ayırt edicilik üzerinden şekillenmiş ve bu amaçla kullanılmıştır (Eke, 2013). Cumhuriyet döneminde ise kılık kıyafet kanunu gibi yasalarla getirilen düzenlemeler beraberinde küreselleşmeye katılımı getirmiştir (Eke, 2013). Cumhuriyet dönemi ile birlikte temelleri atılan ve küreselleşme ile ivme kazanan kıyafet ve aksesuarın bir statü olma durumu’ nun getirisi olarak Avrupa markaları’nın da Türkiye pazarlarında kalite ve tercih edirlilikleri sayesinde aldıkları yer gözle görülür bir gerçektir.

MARKA, ÜRETİM VE KİMLİK

Moda kavramı tarihsel süreçte tasarım anlayışının gelişmesini etkileyen birçok alt etken nedeni ile gelişmiş ve şekillenmiştir. Farklı ülkelere seyahatler, göçler, sosyal medya gibi birçok faktör tercih edilebilirlik, kullanılabilirlik, etkileşim, arzu etmek gibi konularda aksesuar seçimlerini etkilemiş ve arz talep konusunu ortaya çıkarmıştır.

Sürekli değişen moda ile dönemsel olarak kimlik tanımları da değişime uğramış ve moda bireylerin kendilerini ortaya koyma aracı olmuş gibi görünmektedir (İmren, 2018). Görselliğin ön plana çıktığı günümüzde, giysiler insanların kendilerini ifade etmede kullandığı dillerden biri haline gelmiştir. Öyle ki, giysiler modaya uyumuna bakılmaksızın kişinin kimliğini yansıtan bir araç olmuştur (Oğuz, 2005). Günümüzde moda, kendi içinde alt gruplara ayrılmış ve bireylerin ait oldukları statüye, gruba uygun şekilde kendilerini temsil etmesini sağlayacak farklı aksesuarlar ile çeşitlenmiştir.

Bu anlamda düşünüldüğünde moda, hem sınıfların ayrımını hem de sınıf içi farklılığı temsilen sembolik bir araca dönüşmüştür (Yağlı, 2012). Bu semboller kişilerin kendileri ve diğerlerinin kimliklerini bu görüngüler üzerinden yansıtmalarını ve anlamasını sağlamıştır. Böylelikle giysiler de

kimlik ile bağdaştırılmıştır (Türkoğlu, 2000’ dan, İmren, 2018). Bu şekilde beden aracılığı ile giysinin kimliği temsili, değişen beğenilerle birlikte kimliği de bir nevi değişime uğratmaktadır (Yağlı, 2012). Moda tüketim açısından ele alındığında da, tüketicilerin nesneleri hem kendi kimliklerini belirleme ve kendini bir eğilime ait olarak tanımlama açısından hem de bunu diğerlerine yansıtma açısından da aracı olmaktadır (Binay,2010). Bu bağlamda hem tarihe adını yazdıran hem de statü oluşturan aksesuar markalarını değerlendirmek gerekirse;

Zenith :

Zenith markasının üretim tarihine bakıldığında, 1865 yılında İsviçreli Georges Faure-Jacot tarafından kurularak ilk olarak cep saati tasarlayarak ürettikleri görülür. Zenith’in kurucusu Georges Faure-Jacot 1899 yılında tüm belli başlı saat yapımcılarını ve ustalarını tek çatı altında biraraya getirerek saat üretiminde devrim yaratarak fabrikasyon, seri saat üretimi olarak adlandırılabilir yeni bir üretim konsepti ortaya çıkmıştır.

Resim 1: Zenith’in kurucusu Georges Faure-Jacot

Resim 2: Marka Logosu

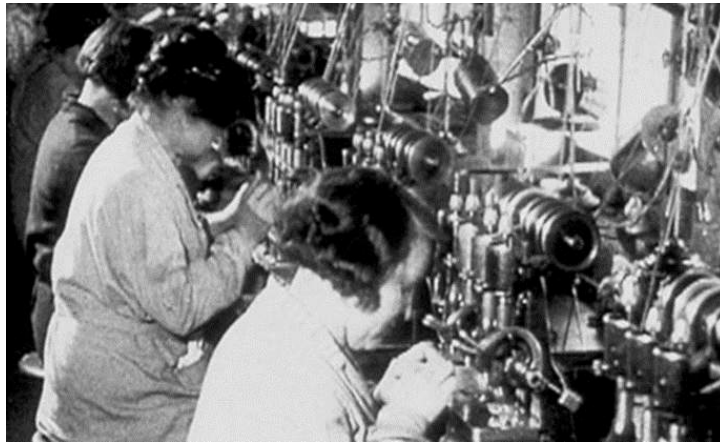
Üretilen cep saatleri zaman ölçer olması yanında aynı zamanda kronometre olarak ta kullanılabilirdi. Bu özelliklerinden ve cepte taşınabilen oldukça pratik bir ürün olmasından dolayı kısa zamanda özellikle, neredeyse tüm erkekler için mutlaka yanında bulundurması gereken bir aksesuar haline gelmiştir.

1900 yılında Paris’te düzenlenen Universal Exhibition Fuarında Altın madalya ile ödüllendirilmesi ise ürünün tüm Dünya ya yayılıp 1960 yılına kadar kullanılmasına kapı açmıştır. Ülkemizde de Tüm Avrupa’ da olduğu gibi özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında oldukça popüler hale gelmiş bulunan Art Deco akımının bir parçası olarak kullanılmıştır.

Resim 3: Georges Favre-Jacot, 1900 yılında Paris Universal Fuarında altın madalya kazanmıştır.

George Favre-Jacot'ın kurduğu imalat sistemi Zenith ismini tamamen benimsemiştir. Gökyüzündeki Cennet gibi, bir cismin ulaşabileceği en yüksek noktaya ulaşarak, rehberlik eden bir yıldız olmayı hedeflediklerini belirterek mükemmel oldukları mesajını veriyorlardı. 1925 yılına gelindiğinde üretiminde 1000 kişinin görev aldığı bir marka olmuştu.

Resim 4: 1925 yılına gelindiğinde, üretiminde 1000 kişinin görev aldığı bir marka olmuştu.

1948 yılında Art Deco Akımının Tüm Dünya da ve Ülkemizde 1960 yıllarında tekrar ortaya çıkmasında önceki etkisini yitirdiği zaman aralığında Zenith, 'Kalibre 135' isimli, küçük bir saniye göstergesine sahip efsanevi kol saatini piyasaya çıkardı. Bu tasarım firmaya toplam 235 ödül almasını sağlamıştır.

Cartier Monde:

Mücevher alanındaki en saygın markalardan biri olan ve Fransızcada "Dünya" anlamına gelen Cartier Monde, aynı zamanda dünyanın en büyük lüks mücevher üreticilerindendir. Vendome Luxury Group PLC'nin İsviçre'de yerleşik Güney Afrika kontrolünde olan Compagnie Financiere de Richemont Ag'nin Londra merkezli lüks ürünler alt şirketi en önemli parçası olan Cartier, Vendome grubunun

yıllık satışlarında en büyük paya sahiptir. Vendome, Cartier vasıtasıyla 1999 Mayıs ayında İtalya'nın Van Cleef & Arpel'ini satın almıştır.

Cartier, yaklaşık 200 perakende mağazası ile kendi zincirini çalıştırmaktadır; buna şirketin Paris, New York ve Londra'daki amiral gemisi niteliğindeki mekânları dahildir. Cartier, zarif mücevherler ve özel kol saatleri ile eşanlamlı olmaya devam etmekle birlikte, şirket toptan satış ürünleri adı verilen, sigara çakmakları, eşarplar ve göreceli olarak düşük fiyatlı olan diğer aksesuarlar alanında güçlü bir portfolyoya sahiptir. 1819'da doğan Louis Francois Cartier, Parisli mücevherci Adolphe Picard'ın yanında çırak olarak kuyumculuk ve mücevher işine girmiştir. Picard emekli olduğu zaman, Cartier ustasının şirketini satın almış ve 1847'de Paris, Rue Montorgueil'de Cartier evini açmıştır. Cartier'in tasarımları, çağın süs modasının sadeleştirilmiş versiyonunun temsilcisi olarak kısa sürede Paris sosyetesini etkilemeyi başarmıştır. Cartier, kraliyet tarafından benimsenmiş; kayda değer ilk koruyucusu ve patronu Napolyon'un kuzeni Prenses Mathilde olmuştur. Prenses Mathilde'nin, İkinci İmparatorluk'un şıklık ve moda anlayışının bilirkişisi olduğu söylenirdi. Mathilde'nin koruyuculuğu, Cartier' in başarıya erken ulaşmasına yardımcı olmuştur. 1853'te Cartier'in asiller ve kayda değer kişiler listesi ve Cartier' in özel müşterilerinin sayısı giderek artıyordu.

Resim 5: Firma Kurucusu

Resim 6: Rue Montorgueil'de Cartier Evi, Paris, 1847

Cartier'in tasarımları mücevherlerin dışında kalan çeşitli nesneleri kapsayacak şekilde geniş kapsamlı olmuştur; buna esas olarak neoklasik tarzda yaratılan kol saatleri dahildi. Cartier, ayrıca tüm 20. yüzyıl boyunca Cartier evinde sürekli kalacak, hayvan motiflerinden esinlenen mücevherler ve diğer nesneler sunan bir tasarım teması yaratmıştır. 1870'lerde görünmeye başlayan ve saat tasarımlarının karakterini de oluşturmaya başlayan bu tasarımlar, kısmen mücevher tasarımcısı Alphonse Fouquet'in işbirliği ile üretilmiştir.

Louis Francois Cartier, 1841 doğumlu oğul Louis Alfred ile birleşmiştir. 1898'de Alfred kendi oğlunu, Louis Joseph'i firmaya getirmiş ve ismini Alfred Cartier & Fils olarak değiştirmiştir. Louis Alfred'in yönetiminde, Cartier'in şöhreti Paris'in çok ötesine yayılmıştır. iki oğlu da mücevher evine katıldı. En küçük oğul Jacques-Theodule şirketin Londra şubesini açmak üzere Londra'ya gönderildi. Pierre-Camille ABD'ye giderek 1908'de Cartier New York'u açtı. On yılın sonunda Cartier Avrupa'daki kraliyet ailelerin çoğunun mücevherat tedarikçisi olarak seçilmişti; örneğin İspanya, Portekiz, Rusya, Yunanistan, Sırbistan, Belçika, Romanya ve Arnavutluk, Monako Prenslığı. O zamanın Cartier tasarımları Guirland tarzına bağlılığıyla göze çarpıyordu; o tarzın süs eşyası tasarımlarını Cartier'in sadelik simgesiyle birleştiriyor, o zamanlar popüler olan Art Nouveau'dan biraz uzak duruyordu. Bunun aksine, Cartier, II. Dünya Savaşı öncesi döneminin kültürü üzerinde önemli bir etki yapacak

olan yeni bir sanatsal tarz benimsiyor ve empoze edilmesine yardım ediyordu: Art Deco. 20. Yüzyılda Kralların Mücevhercisi, Mücevhercilerin Kralı.Paris’de Louis’ın, Londra’da Jacques’in ve New York’da Pierre’in liderliğinde, Cartier en büyük başarıları kazandığı döneme girdi; bu dönemde tüm dünyadaki mücevhercilik ve saat sektöründe onun etkisi hissedilmeye başlamıştır.

Louis Cartier, nadir bulunan, altından daha hafif olan, “görünmez” adı verilen tutturma yönteminin icat edilmesine imkân veren platin metalini ilk kullananlar arasında idi. Louis Cartier ayrıca büyükbabasının mücevherli kol saatlerine olan ilgisini devam ettirdi. Saat imalatçısı Edmond Jaeger ile bir ekip kuran Cartier, 1904 yılında, Cartier’in arkadaşı Brezilyalı havacı Alberto Santos-Dumont’un onuruna yaratılan ve ilk modern kol saati olarak kabul edilen Santos’u tanıttı. Santos’u diğer kol saati tasarımları izledi; bunlar arasında 1906 yılındaki Tonneau ve 1918’de II. Dünya Savaşı sonunda müttefiklerin zaferi onuruna yapılan ünlü Tank saati sayılabilir.

Louis Cartier tarafından tasarımına 1904 yılında başlanan soyut form ve art deco döneminin öncüsü Tank saat modeli 1917 yılında ilk kez satışa sunulmuş. İşlevliği, yalın şıklığı ile ciddi olarak kendinden söz ettiren model, seneler içinde farklı boyutlarda ki tasarımları da bünyesinde topladı. Tank Française, Tank Americaine, Tank Anglaise, Tank Chinoise, tank Allongee gibi farklı modelleri senelere yayıldı.

Resim 7: Ünlü bayanların markayı tercih ettiğini gösteren fotoğraflar

Louis Cartier yuvarlak olan saat tasarımlarına farkı bir geometri getirerek zaten yenilik yaparken saatin kayışını da daha belirgin yaparak farklı bir estetik yakalamış, kurma mekanizmasını bir safirle taçlandıran tasarımcı o dönemde saat mekanizması konusunda bir numara olan LeCoutre ile de işbirliği ile bu farklı ve özgün saati yaratmıştır.

Resim 8: 1920 de ilk tasarlanan Tank modeli daire formundan çıkarak kare formu alan ve dönemi

Art Deco'nun çizgilerini ve sadeliğini taşıyan ve Tüm Avrupa gibi ülkemizde de özellikler erken cumhuriyet döneminde kullanılan bir tasarımdır.

Resim 9: Tank Cintree Modeli

Resim 10: Tank Chinoise Modeli

1917 yılında ilk tasarımından sonra 1921 yılında Tank Cintree daha kavisli ve uzun kadranı ile bileği daha iyi saran bir tasarıma imza atıyor. Daha sonraki senelerde tank Américaine olarak anılacak modelin öncüsü olan Tank Cintree artık sadece koleksiyonerlerin kasalarında mevcut. 1922 yılında tasarlanan Tank Chinoise da Çin tapınaklarından ilham alınarak tasarlanan bir modeldir.

Junghans:

Junghans saatleri, saat endüstrisinde tanınmış ve saygın bir markadır. Temiz çizgiler, klasik stil ve akıllı fonksiyon sunan minimalist tarzlarıyla tanınırlar. Junghans, 1861'de Almanya'nın Schramberg şehrinde "Junghans and Tobler" adı altında kuruldu. Erhard Junghans, kardeşi Jakob Zeller-Tobler ile birlikte Lauterbachtal Vadisinde bir saat bileşenleri fabrikası açtılar. Saat bileşenlerini uygun maliyetli bir şekilde üretebilmek için en modern üretim tekniklerinden yararlandılar. Başlangıçta tahta kasa ve sarkaç gibi parçalar ürettiler.

Resim 11: Junghans Astra cep saati, 1940

Resim 12: Junghans duvar saati

İlk Junghans saatleri 1866 yılında Erhard Junghans'ın ölümünden kısa bir süre önce üretildi. Eşi şirketin yönetimine geçerek, şirketin başına iki oğlu Erhard Jr ve Arthur Junghans 'ı getirdi. Arthur Junghans, zamanının çoğunu geçirdiği Amerika Birleşik Devletleri'ndeki saat ustalarından çok ilham aldı. Junghans Amerika'da tanık olduğu yenilikçi üretim tekniklerini kullanarak çok sayıda kaliteli saat üretmiştir. Bu saatler, Junghans'ın sunduğu ucuz fiyatlardan yararlanabilecek halk tarafından çok olumlu karşılandı.

Resim 13: Junghans kol saati, 1930

Bir sonraki adım, Junghans'ın logo'su olan dünyaca ünlü Junghans Yıldızı'nı tanıtmaktı. 1890 yılında standart çizgilerini koruyan ve 50 yıl boyunca üretimi sürecektir olan efsanevi *Kalibre 10'u* tasarladı. 1903 yılında Junghans, her yıl 3 milyondan fazla saat üreten dünyanın en büyük fabrikasıydı. Junghans her zaman saat dünyasında yenilikçi olmuştur. 1912 yılında karanlıkta görülebilen ilk

saatleri tasarlayıp üretmişlerdir. Bu yenilikçi ruh yıllar boyunca devam etmiştir. 1928 yılında ilk kol saatini üretmişlerdir. 1930 -1950 yılları arası ürettikleri saatler saniye ve kronometre ölçme özelliğine sahip ve dünyanın en iyi saatlerinden kabul edilmektedir.

SONUÇ

Yeni savaştan çıkmış, ekonomik olarak büyük yıkıma uğramış Türkiye Cumhuriyeti'nin, sosyo-kültürel ve ekonomik olarak çok kısa bir sürede toparlanarak, eşi görülmemiş bir değişim ve aydınlanma yaşadığı Erken Cumhuriyet Dönemi'nde, öncesinden süre gelen kültürel ve sosyal farklılıklar devam etmiş ya da yenileri oluşmuştur. Söz konusu zaman aralığında, ekonomik zorluklar toplumun bir kısmını nispeten daha az etkilemişken, diğer kısmını çok daha fazla etkilemiştir. Bu etkilenmelere toplumun bazı kısımlarında oldukça baskın ve söz sahibi olan geleneksellik etkeni de eklenince, ekonomik güçlükler sebebiyle modernleşmeye ve değişime ayak uyduramayan bir zümrenin yanı sıra, kültürel yapısı nedeniyle kabullenmeyen bir kesim de ortaya çıkmıştır. Moda adı altında dünya üzerinde süregelen etkileşim rüzgarlarının ülkemizde de kendini göstermesi ve bu etkileşimin özellikle son 20 yıllık dilimde sosyal medya ve diğer görsel medya mecralarında hızla yayılması ile tercih edilme, edilebilme konuları da gündeme gelmiştir. Toplumdaki bu kozmopolit ve farklı yapı, ülkeye giren saat markalarının hangilerinin olacağına ve çeşitlenmesine de rol oynamıştır.

İnsanlar artık kullanım yada tercih kriterlerinin ilk sırasına kalite kavramının yanı sıra popülerite, diğer kullanıcı profilleri, fiyat, lüks kavramlarını koymuş ve tercih sıralamasını bu bağlamda oluşturmaya başlamışlardır. Bu bağlamda, bu çalışmada seçilen ve genel olarak bahsedilen 3 saat markası, farklı toplum sınıflarına hitap etmekte özelliği göstermektedirler. Cartier; üzerinde bulunan mücevherler, en üst kalite malzemeler ve üretim detayları ile kralların, kraliçelerin, aristokrasinin, asaletin ve zenginliğin simgesiyken, Zenith; rahat, yüksek konforlu ve yine lüks bir yaşam belirticisi bir aksesuardı. Junghans ise her sosyal yapıya hitap eden en büyük saat üreticilerinden biri olup, hedef kitlesi, toplumun her kesimiydi. Bu doğrultuda modeller geliştirip ürettikleri için Erken Cumhuriyet Dönemde 'de gündelik yaşamda oldukça tercih edilmiştir.

KAYNAKÇA

Ayşe BİNAY (2010). *Tüketim vasıtasıyla oluşturulan postmodern kimlikler. Global Media Journal Turkish Edition*, 1(1), 17-29.

Emine DALCI (2010) " KİMLİK TEMSİLİNDE TARZ, İMAJ VE SİMGELERİN YERİ", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi

Funda YAĞLI (2012). *Görsel kültür ve görsel imajın bir inşa alanı olarak modanın endüstriyel büyüü. 08-10 Ekim 2012 "1. Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu'nda sunulmuştur. http://edergi.akdeniz.edu.tr/index.php/akdenizsanat/article/view File/457/383 . Erişim tarihi: 25 Aralık 2015*

Gürsel Yakut OĞUZ (2005). *Bir güzellik miti olarak incelik ve kadınlarla ilgili beden imgesinin televizyonda sunumu. Selçuk İletişim*, 4(1), 31-37

Mine İMREN (2018). *İşte Benim Kimliğim: Moda ve Medyanın Kadınların Kimlik İnşası ve İdeal Beden Söylemlerindeki Rolü Üzerine, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED) 2018, Cilt 4, Sayı 1, Sayfa 103-111*

Nurcan EKE (2013). *Bedene müdahalenin bir yolu olarak moda ve medyada sunulan beden algısı. (Yüksek lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.*

Şebnem UZUNARSLAN (2002) "Erken Cumhuriyet Dönemi Konutlarında Mekan ve Mobilya", Kamil BİÇİCİ "Sanat Tarihi Açısından Duvar Saati Süslemeciliği: İstanbul PTT Müzesi ve İzmir TCDD Müzesi'ndeki Duvar Saatlerinden Örnekler", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 53:2 (2012), ss.147-186

www.rotapsaat.com.tr

www.brandage.com

www.etaborsasi.com

www.encariter.com

www.firstclasswatches.co.uk
www.forum.saatforumu.com
www.gittigidiyor.com
www.zebramo.com

ACCEPTANCE CONDITIONS FOR ARTICLES

*The title of the article must be written in, bold and big letters, 14 font size, times new roman font and centered.

*The name of the writer(s) should be centered and written in times new roman font and 11 font size.

*The title of the writer(s), the institutional information, and email addresses should be centered and written in arial font and 11 font size (the information should be listed under the name of the writer(s)).

*The abstract should be written in Turkish and in English. It should be between 200-300 words, written in times new roman font, 11 font size with a 1 line spacing, and the paragraph justified.

*The English and Turkish articles should mention the aim and method of the study. The articles which do not mention these will not be evaluated.

*There should be a maximum of five key words listed under the abstracts.

Download article format:

E-mail your manuscripts to:

tojdac@gmail.com

YAZIM KURALLARI

Dergimize gönderilen tüm çalışmaların aşağıda belirtilen özellikleri taşıması gerekmektedir:

Temel yazım kuralı olarak gönderilen çalışmaların APA (6.0) stiline uygun yazılmış olması gerekmektedir. Örnekler ve istisnalar aşağıda listelenmiştir:

Notlar ve referanslar ayrılmalıdır. Notlar metin içinde numaralandırılmalı ve “dipnot” şeklinde verilmelidir. Referanslar ise, APA sistemine göre düzenlenmelidir.2. Başlıkların düzenlenmesi:

ANA BAŞLIK bütün harfleri büyük, 14 punto ve bold,
GİRİŞ, ÖZ, ABSTRACT, SONUÇ VE KAYNAKÇA bütün harfleri büyük, sola yaslı, 11 punto, bold,
Başlıklar baş harfleri büyük, sola yaslı, 11 punto, bold,
Alt başlıklar, baş harfleri büyük, italik, paragrafa hizalı, 11 punto, bold.

Yazılar, Microsoft Word programında yazılmalı ve sayfa ölçüleri aşağıdaki gibi düzenlenmelidir:

Kağıt Boyutu: A4 Dikey

Üst Kenar Boşluk: 2.5 cm

Alt Kenar Boşluk: 2.5 cm

Sol Kenar Boşluk: 2.5 cm

Sağ Kenar Boşluk: 2.5 cm

Paragraf Başı: 1 cm

Blok Alıntı: Sol 1 cm

Yazı Tipi: Times New Roman

Yazı Tipi Stili: Normal

Ana Metin Boyutu: 11 punto

Blok Alıntı: 9 punto
Dipnot Metin Boyutu: 9 punto
Tablo İçi Bilgiler: 9 punto
Paragraf Aralığı: 6 nk
Satır Aralığı: Tek (1)

KAYNAK GÖSTERME İLKELERİ

Kaynakçada, sadece yazıda gönderme yapılan kaynaklara yer verilmeli ve yazar soyadına göre alfabetik sıralama izlenmelidir.

Metin İçi Kaynak Gösterimi

Yapılan çalışmalarda, başkalarının düşünceleri alıntı ya da gönderme şeklinde verilmelidir.

Kısa alıntılar tırnak işareti içinde gösterilmelidir. 4 satırdan uzun alıntılar ise ayrı bir paragraf olarak 1 cm içeriden blok halinde, 11 punto ile yazılmalıdır.

Bu durumda tırnak işareti kullanılmamalıdır.

Göndermelerde yazar soyadı, yayın tarihi ve sayfa numarası bilgileri parantez içinde aktarılmalıdır.

Tek ve iki yazarlı yayınlarda her iki yazarın soyadına da parantez içinde yer verilmelidir.

İkiden fazla yazarı olan yayınlarda gönderme yapılırken sadece birinci yazarın soyadı verilir, diğer yazarlar için “ve diğerleri” ifadesi kullanılmalıdır.

Tüzel kişiler tarafından yazılmış yayınlarda tüzel kişi adı çok uzunsa veya kısaltılmış biçimi çok biliniyorsa ilk göndermeden sonra kısaltma yoluna gidilebilir. Kısaltma kullanılmasına karar verilirse ilk göndermede kurum adının açık hali yazılmalı ve yanında köşeli parantez içinde kısaltması verilmelidir.

Bir yazarın aynı tarihte yayınlanmış birden fazla yayınından yararlanılmışsa, yayınları birbirinden ayırmak için sırasıyla “a,b,c,...” ibareleri kullanılmalı ve bu kullanım gerek metin içinde kaynak gösterme sırasında gerekse kaynakça bölümünde yer almalıdır.

Gönderme Örnekleri

Tek yazarlı kitaplar ve makaleler:

Metin içindeki yollamada (kitap):

(McQuail, 1987: 55).

-Aynı yazarın, aynı yıl birden fazla eserine yollama yapılması durumunda:

(McQuail, 1987a: 55; 1987b: 40).

-Alıntı yapılan yazarın başka bir yazardan alıntı yapmış olması durumunda:

(Aktaran: McQuail, 1987a: 55).

Kaynakçada:

McQuail, Denis, (1987). Mass Communication Theory: An Introduction, Beverly Hills, CA: Sage Publication Inc.

Cavit, Binbaşıoğlu, (1988a). Genel Öğretim Yöntemleri, Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.

Cavit, Binbaşıoğlu, (1988b). “Ödevlerin Öğrenmeye Etkisi”, Eğitim, 65, 362-369.

Metin içindeki yollamada (makale):

(Varis,1984: 32).

Kaynakçada:

Varis, Tapio, (1984). “International Flow of TV Programmes”, Journal of Communication, 34(1), s.143-152.

İki yazarlı kitaplar ve makaleler:

Metin içindeki yollamada (kitap):

(Perelman ve Olbrechts, 1971: 10).

Kaynakçada:

Perelman, C. ve Olbrechts-Tyteca, L., (1971). The New Rhetoric, Notre Dame: University of Notre

Dame Press.

Metin içindeki yollamada (makale):
(McCombs ve Shaw, 1998: 108).

Kaynakçada:

McCombs, M. E. ve Shaw D. L., (1972). “The Agenda-Setting Function of Mass Media”, The Public Opinion Quarterly, 36, (2), s.176-187.

İkiden çok yazarlı kitaplar ve makaleler:

Metin içindeki yollamada (kitap):
(Lazarsfeld vd., 1996: 45).

Kaynakçada:

Lazarsfeld, P. F., Berolson, B. ve Gaudet, H., (1944). The People Choice, London: Colombia University Press.

Derleme yayınlar içinde yer alan makaleler:

Metin içindeki yollamada:
(Schramm, 1994: 53).

Kaynakçada:

Schramm, Wilbur, (1992). “Haberleşme Nasıl İşler”, Ünsal Oskay (der.), Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş, İstanbul: Derya Yayınları, s.95-134.

Kurum yayınları:

Metin içindeki yollamada:
(DPT, 1989: 145).

Kaynakçada:

DPT, (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994, Ankara.

Yazarı Olmayan Kitap:

Metin içindeki yollamada:

Kitap Adı Kısaysa:

(Kütüphaneciliğe Giriş, 1987).

Kitap Adı Uzunsa:

(Sanal..., 1995: 70).

Kaynakçada:

Kütüphaneciliğe Giriş, (1987). Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Görüşme:

Metin içindeki yollamada:

(O. Koloğlu ile kişisel iletişim, 13 Mart 2007).

Kaynakçada:

Orhan Koloğlu ile 13 Mart 2007 tarihinde gerçekleştirilen kişisel iletişim.

Elektronik Kaynak

Metin içindeki yollamada:

(Çubukçu, 2009).

Kaynakçada:

Çubukçu, Mete, (2009). “Bu Kimin Zaferi?”, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/473346.asp>. Erişim Tarihi:15.06.2010.

Yazarı Olmayan Elektronik Kaynak
Metin içindeki yollamada:
(Dışişleri Bakanlığı, 2010).

Kaynakçada:
Dışişleri Bakanlığı (2010), <http://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>. Erişim Tarihi:16.06.2010.
Tüm web site
www.iletgazi.edu.tr

Kişisel web sayfaları
Landis, Barbara, (1996). Carlisle Indian Industrial School
History, <http://home.epix.net/~landis/histry.html>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2001.

Gazete ya da Aktüel Dergilerde Yer Alan Yazılar
Metin içindeki yollamada:
(Nadi, 1950).

Kaynakçada:
Nadi, Yunus, (1950). “Kuvvetin Sırrı”, Cumhuriyet, 9 Temmuz.
Gazete ya da Aktüel Dergilerde Yer Alan İsimli Yazılar

Metin içindeki yollamada:
(Cumhuriyet, 7 Mayıs 1924).

Kaynakçada:
Cumhuriyet, 7 Mayıs 1924.

Metin içerisinde aynı gazetelerin farklı kopyalarına atıf yapılmışsa:
Cumhuriyet, 1950-1960, Hürriyet, 1948-1960.

Belgeler
Metin içindeki yollamada:
(Ticaret Bakanlığı, Karar Sayısı, 21/48/26).

Kaynakçada:
Ticaret Bakanlığı, Muamelat Umum Müdürlüğü Kararları, Erişim: T.C. Başbakanlık Arşivi.

CONTACT US

EDITOR

Assoc.Prof.Dr. Deniz Yengin, İstanbul Aydın University, Turkey

E-MAILS

tojdac@gmail.com
info@tojdac.org

ADDRESS

İstanbul Aydın University
Beşyol Mahallesi, İnönü cad. No:38, Küçükçekmece, İstanbul
e-mail: denizyengin@aydin.edu.tr